

ISSN 3027-7388 (Online)

JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

VOL.7 NO.2 JULY-DECEMBER 2024

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

พ.ร.บ. พ.ร.บ. 2564-2567

Journal of MCU Philosophy Review
Vol.7 No.2 July-December 2024
วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567
ISSN: 3027-7388 (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา

2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางการวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา

3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทางการวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา บทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร เป็นบทความทางปรัชญา (philosophy) ด้านศึกษาศาสตร์ (education science) ศาสนาและเทววิทยา (religion and theology) พระพุทธศาสนา (Buddhism) ภาษาและวรรณคดี (languages and literature) มานุษยวิทยา (anthropology) และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

Journal of MCU Philosophy Review วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์จัดอยู่ในกลุ่มศาสตร์ในด้านสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เปิดรับบทความที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

วารสารได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ 2: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2567) ทั้งนี้ ทางวารสารได้เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งผู้สนใจสามารถดาวโหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr>

บรรณาธิการ

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมภาร พรหมทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.มานพ นักรการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
พระครูโกศลศาสนบัณฑิต,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วรากรณ์ พูนสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุชาติ บุญขัญญานนท์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย,ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
ดร.ศุภฤกษ์ คณิตวรานันท์	มหาวิทยาลัยบูรพา
รศ.ดร.มานพ นักการเรือน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประธานงาน

เกษริน บุตรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: Khwanchai.hem@mcu.ac.th

online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสถาบันพัฒนาพระวิทยากรฉบับนี้เป็นปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 38 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 6 บทความ รวมทั้งหมด 44 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับปรัชญา การศึกษา หลักการทางศาสนา และแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำความคิดไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาแนวคิดสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

บทความวิจัย

สุกัญญา ดอนลาดลี และคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิการศึกษาทางศาสนาในพระบรมราชูปถัมภ์ในประเทศไทย” เสนอรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยประกอบด้วย (1) วางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์ (2) ปฏิบัติตามแผน (3) ติดตามและประเมินผล และ (4) สะท้อนผล เรียกชื่อว่า “P-PER Model” โดยมีข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบไปใช้เพื่อเป็นนวัตกรรมทางการบริหารการศึกษาต่อไป

พระปลัดสุวิชัย ขนศิริตันนโณ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา” พบเป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตและศาสนทูตที่สอดคล้องกันคือการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัด ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น พระธรรมทูตนอกจากจะสอนให้คนไม่เบียดเบียนกันและกันแล้ว ยังสอนให้มองถึงเป้าหมายสูงสุด คือการบรรลุพระนิพพาน ซึ่งจะได้ต้องมาเบียดเบียนกันและกันอีกต่อไป สำหรับศาสนทูตโน้มน้าวให้คริสตชนเห็นถึงความรักของพระคริสต์ ที่ประสงค์ให้ทุกคนเข้าสู่สถานศักดิ์สิทธิ์อันเป็นนิรันดร์นั้น

สุพิชฌาย์ ชูศรีจันทร์ และวรกาญจน์ สุขสดเขียว ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3” เสนอว่าความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 อยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านการเรียนรู้ของทีม ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ด้านแบบแผนทางความคิด ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และด้านวิสัยทัศน์ร่วมกันตามลำดับ และแนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 มีพหุแนวทาง ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติอันจะนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 ให้เป็นองค์การทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

จารุณี สอนใจ และชัตติยา ด้วงสำราญ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ได้นำเสนอรูปแบบไว้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา องค์ประกอบที่ 2 การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ องค์ประกอบที่ 3 แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี องค์ประกอบที่ 4 ภาวะ

ผู้นำดิจิทัล และองค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา โดยผ่านการประเมิน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง 2) ด้านความเหมาะสม 3) ด้านความเป็นไปได้ 4) ด้านความเป็นประโยชน์

ธวัชชัย นิลสนธิ และนุชนรา รัตนศิริประภา ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาคม)” เสนอแนวทางการพัฒนาว่า ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุสภาพปัญหา และสรุปเป็นรายงานสภาพปัญหาของสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนความคิดหรือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรให้ความรู้เกี่ยวกับนิเทศ ควรจัดกิจกรรมด้วยการคัดเลือกผลงานที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีและมอบรางวัล

ลัดตบุษ ยิ้มแย้ม และคณะ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2” พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันเชิงบวกระดับปานกลาง ซึ่งจัดอยู่ในลักษณะที่คล้อยตามกัน

ศศศรัณย์ นิ่มทัศนศิริ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง)” เสนอแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไว้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) การมอบหมายงาน (Assignment) การเสริมแรง (Reinforcement) การสร้างความสัมพันธ์ (Relationship) การมีส่วนร่วมกับองค์กร (Participation) และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Environment) ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดันเชิงบวก

Huang Changping และธีรโชติ เกิดแก้ว เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนครอบครัวชาวไทยในนวนิยายของขมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561” สะท้อนให้เห็นภาพความจริงเกี่ยวกับครอบครัวไทย 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านรูปแบบของครอบครัวที่ชี้ให้เห็นลักษณะและโครงสร้าง 2. ด้านสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว และฐานะของครอบครัวที่แตกต่างกันตามบริบท 3. ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวทั้งเชิงบวกและลบ 4. ด้านวัฒนธรรมของครอบครัวทั้งด้านความเชื่อค่านิยม และมารยาททางสังคม และ 5. ด้านคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สุริตา มณีสอดแสง และชัตติยา ดั่งสำราญ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1” ได้เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนดังกล่าวไว้ว่า ผู้บริหารควรให้การยอมรับและเชื่อถือในความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงาน สนับสนุนการทำงานเป็นทีมที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดความผูกพัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของแผนงานขององค์กรร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความสามารถ ให้อิสระผู้ร่วมงานในการทำงานและตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพ

พระมหานพดล นิพภโย ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม” นำเสนอว่าปรัชญาการศึกษาควรเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยแบบร่วมสมัย และเป็นประชาธิปไตยแบบธรรมาธิปไตย โดยเริ่มจากการ

ปลูกฝังคุณค่าของประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เช่น การสร้างธรรมเนียมต่างๆ ในระบบประชาธิปไตย การยอมรับเสียงข้างมาก แต่ก็รับฟังเสียงข้างน้อย เป็นต้น เพราะผู้เรียนเองก็เป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งของสังคมที่มีสิทธิและเสรีภาพความเท่าเทียมกัน จึงควรพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ และเตรียมพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมระบบประชาธิปไตยต่อไป

จิรประวัติ ศรีวัฒนทรัพย์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “หลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่” ได้นำเสนอหลักการไว้ดังนี้ 1) การสร้างกลยุทธิ์การมีส่วนร่วม 2) การพัฒนาขวัญกำลังใจ 3) การสร้างมิติใหม่ทางความคิด 4) การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ และ 5) การสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ

สมศักดิ์ แป้นเกิด และคณะ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม” ได้ใช้หลักพุทธธรรมบูรณาการกับหลักการบริหารสมัยใหม่ โดยทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เป็นแนวทางการบริหารในทิศทางเดียวกัน ด้วยการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา การดูแลสนับสนุนอย่างใกล้ชิด และเผยแพร่ผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคม และนำพาประเทศชาติก้าวสู่อนาคตได้อย่างยั่งยืนต่อไป

จารวี สงศรีอุตร และนพดล เจนอักษร ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร” พบว่า องค์ประกอบในการบริหารมีดังนี้ 1. ส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา 2. จัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา 3. จัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา 4. กำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา 5. จัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา

พระมหาวิเชียร สุธีโร ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท” ได้เสนอว่า แนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทใช้หลักเสรีภาพ หลักความสามารถ และหลักประกันความปลอดภัย เป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากรที่ให้ความเป็นธรรมแก่คนทุกกลุ่ม จึงเป็นแนวคิดที่ควรจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดสังคมนิยมในเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม เพราะแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดแข็งของแนวคิดทั้งสอง และสามารถแก้ไขจุดอ่อนของแนวคิดทั้งสองสำนักได้

วาสนา ชื่นใจหวัง ประสิทธิ์ แก้วศรี และพระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคเมธิเรื้อรังที่รับยาเคมีบำบัด” ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคเมธิเรื้อรังที่รับยาเคมีบำบัด มี 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างสัมพันธภาพ ขั้นตอนที่ 2 สำรวจทุกข์ ประกอบด้วย ทุกข์จากการพลัดพราก ทุกข์จากการสูญเสียภาพลักษณ์ และการให้ใคร่ครวญโดยตั้งคำถาม ขั้นตอนที่ 3 พบเหตุแห่งทุกข์ ประกอบด้วย เหตุจากการกลัวการพลัดพราก กลัวการรักษา กลัวเสียภาพลักษณ์ และกลัวตายการขั้นตอนที่ 4 เร้าจิตคิด 2) ผลการประเมินกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคเมธิเรื้อรังที่รับยาเคมีบำบัด พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ให้การยอมรับว่ามีความเหมาะสมโดยรวมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.68

พระมหากานต์ กนตสีโล (สมุทรโคตา) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องบุญ : การวิเคราะห์เชิงพุทธญาณวิทยา” ได้เสนอว่า การทำบุญไม่ว่าจะเป็นระดับทาน ศีล หรือภาวนา ก็ให้ผล

เป็นความสุข และในขณะเดียวกันการกระทำดังกล่าวก็เป็นการพัฒนาความรู้ที่ถูกต้องในระดับที่สูงขึ้น ยิ่งๆ ขึ้นไป ความรู้ทั้งหมดของพุทธปรัชญาอาจประมวลลงได้ในปัญญา 3 แบบคือ 1) สุตมยปัญญา ซึ่งก็เทียบได้กับฝ่ายประสบการณ์นิยม ในเรื่องการให้ทานผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมที่จะใช้วิธีนี้ตรวจสอบ ทานที่สุด 2) จินตามยปัญญา ซึ่งเทียบได้กับฝ่ายเหตุผลนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมสำหรับใช้ตรวจสอบ เรื่องศีล และ 3) ภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ซึ่งอาจเทียบได้กับอภิมตติก ญาณ ก็เหมาะสมที่จะตรวจสอบเรื่องภาวานาเพื่อควาทั้งส่วนกาย ศีล จิต และปัญญาของตนเป็นบุญ คือพัฒนาสมบูรณ์แล้วหรือยัง และตรวจสอบความรู้เรื่องบุญด้วยหลักญาณ 3 เช่นเดียวกับที่ พระพุทธเจ้าตรวจสอบและกล่าวปฏิญาณตนว่าตรัสรู้แล้ว

ณัฐกรณ์ สงนุ้ย และนวรรตน์ ไวมภู ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการ ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการ เรียนรู้จังหวัดสงขลา” ได้เสนอว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายทางการศึกษา รวมถึงการสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้และ ทักษะของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ การประเมินผลการปฏิบัติงานและการจัดทำรายงานการ ประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษายังเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและภาคีเครือข่ายในการวางแผนพัฒนาการศึกษา โดยรวม ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสำคัญอย่างมากในการกำหนดทิศทางและสร้างมาตรฐานคุณภาพ การศึกษาที่สูงขึ้นผ่านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย

Sopha Sibounheuang ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อ พัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ได้เสนอว่า การนำหลักจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนา และคริสต์ศาสนาโดยการนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนาสังคมในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้องค์ความรู้ 3 ประการคือ 1) ตนเองอยู่ดี คือ การยึด หลักการทางศาสนาของตนเองให้มั่นคง นำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาว และสิ่งสำคัญคือจิตต้องนำกาย ที่เรียกว่า จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว 2) สังคมมีสุข คือ ผู้นำแห่งจิต อาสาสนั้น ต้องมีหลักแห่งรักความเมตตาต่อผู้อื่น ไม่เลือกชั้นวรรณะ และการกระทำทุกอย่างมี ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นสำคัญ 3) ประเทศชาติพัฒนา คือ การทำกิจกรรมทุกอย่างต้องมี สามัญสำนึกว่า ทุกลมหายใจของเราคือประเทศลาว ดังนั้น การกระทำสิ่งใดให้เกิดประโยชน์ขึ้นมานั้น ต้องเป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมชาวลาว

พระปลัดธนเดช สมจิตโต (สมบัตินา) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการ พัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่า ศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับ คริสต์ศาสนิกชน ช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความประพฤติปฏิบัติ ทั้งด้านทางกาย วาจา ใจ ที่ดีงาม ส่งเสริมพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง อดทน และใช้ปัญญา แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และพัฒนา สังคม ให้ดำเนิน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเมตตา และการให้อภัยต่อกันทำให้สังคมมี สันติภาพและสันติสุข

ศิริลักษณ์ สมพงศ์ และพระศรีวิจิรวาทิ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2” ได้เสนอว่า การบริหารงานบุคคล ควรส่งเสริมกระบวนการพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรให้มีความหลากหลาย ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน และมีการสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในสายอาชีพที่สูงขึ้น โดยการให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่เพื่อนร่วมงาน มีส่วนร่วมในการส่งเสริมจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุน ให้เพื่อนร่วมงาน ได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพในรูปแบบต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่ให้เกิดการโยกย้ายหรือเปลี่ยนตำแหน่งบ่อยๆ มีการทำงานเป็นทีมอย่างเป็นระบบ มีการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร รวมไปถึงการวางแผนด้านอัตรากำลัง พัฒนาคุณภาพครูสู่ความเป็นเลิศในด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ศิริญา อารยะจารุ และเก่งกาจ ต้นทองคำ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนาแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน” ได้เสนอว่า ทุนทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นทรัพยากรสินมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้มีการสั่งสมสืบทอดมาในท้องถิ่น นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน เป็นอย่างมาก ดังนั้น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการขายการตลาดโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตกนั้น จึงมีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างกันไป ตามทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตรงกับกระแส ท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ต้องมีความเข้มแข็งในชุมชน และต้องร่วมมือกัน

พระมหามงคล กิตติธนาโน(ตีมิหาญ) เขียนบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอลำลูก จังหวัดเพชรบูรณ์” หลักความรักของพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนานั้น เป็นสิ่งที่ตีคุณค่าอย่างมาก แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดก่อนคริสต์ศาสนาก็ตาม เพราะความรักของทั้งสองพระองค์มีไว้ใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ทุกกาลสมัย แต่สิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่ว่าตัวบุคคลและสังคมนั้นมีความรู้ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด ในการมุ่งมั่นและตั้งใจในการนำเอาหลักเมตตาธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต หากตัวบุคคลนั้นมีใจเปิดกว้างพอกับผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราแล้วไซ้ร้ คุณภาพชีวิตย่อมเกิดขึ้นได้แน่นอน เพราะฉะนั้น การมีเมตตา การมีความกรุณา มีความอ่อนโยน มีใช้สัญลักษณ์ของความอ่อนแอ มีใช้การหมั่นทนทางหรือหมั่นหวัง และไม่ใช้การแสดงออกของคนที่แพ้ ขี้ขลาดแต่ประการใด แต่เป็นการแสดงออกของผู้ชนะในสิ่งที่ผู้อื่นชนะได้ยาก บ่งบอกถึงความแข็งแกร่งและความแน่วแน่ในจิตใจอย่างแท้จริง

พระครูปลัดคณศ ปกสโร (ทองผา), สมชัย ศรีนอก และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยและพัฒนา” พบว่า องค์ความรู้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล 5) ด้านสื่อการเรียนการสอน 6) ด้านผู้เรียน ผลการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

พระครูสุวรรณธรรมานุวัตร มหาวิโร (วงกฏ), พระมหาสมบุญ สุธมโม และชวาล ศิริวัฒน์ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่” พบว่า ผลการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักโยนิโสมนสิการ มีผลทำให้เกิดการคิดดี คิดมีเหตุผล และคิดได้ หลักไตรสิกขา มีผลทำให้เกิดการมีความพร้อม มีสติ และมีประโยชน์ และหลักอิทธิบาท 4 มีผลทำให้เกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่คิด และใฝ่ตรึกตรอง องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ BRL MODEL ประกอบด้วย B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ คือ คิดดี คิดมีเหตุผล และคิดได้ R = responsibility ความรับผิดชอบ คือ มีความพร้อม มีสติ และมีประโยชน์ L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ คือ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่คิด และใฝ่ตรึกตรอง

พระไชยวัฒน์ ขวัญทโน (อินทเว), พระมหาสมบุญ สุธมโม และสมชัย ศรีนอก ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผลสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมพุกได้สนใจนำสมุนไพรท้องถิ่นมารักษาโรคมามากขึ้น โดยนำต้มดื่มเป็นน้ำสมุนไพร ใช้น้ำสมุนไพรนวดและแช่เท้า รวมทั้งเป็นศูนย์บริการชุมชน การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วยด้านความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร ด้านการรับรู้ประโยชน์สมุนไพร และด้านความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมพุก พบว่าความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุดและความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรในระดับมากที่สุด

พระมหาเชษฐา ฐานจาโร (อังค์รัมย์), สมชัย ศรีนอก และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน ที่อยู่บริเวณอุทยานเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมี LUANG TA KOB MODEL เป็นผู้นำในการทำกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมปลูกป่าปลูกศรัทธา กิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์ผืนป่า กิจกรรมถ่ายภาพเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมบวชป่าร่วมกับชุมชน กิจกรรมวิ่งปลูกป่า กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกับป่า และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการทดลองใช้ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมก่อนทดลองใช้อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้และหลังจากการ

ทดลองใช้อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก และผลการประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด

กัญญ์วิศดา แก้วแกม และศัจฉนันท์ แก้ววงศ์ศรี ได้เขียนบทความเรื่อง “สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3” พบว่า แนวทางการลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพซมซงค์ 7 มาจากใช้กระบวนการที่สอดคล้องกับการรักษาด้วยการปรับสมดุลทางอารมณ์อันได้แก่ การปรับเมื่ออารมณ์เข้าสู่สภาวะซึมเศร้ามาจากการที่จิตเข้าสู่อาการหดหู่จึงต้องปรับด้วยการใช้ธัมมวิริยะ วิริยะ ส่วนภาวะโลดโผนอันเกิดจากการจิตฟุ้งซ่านก็ต้องควบคุมไว้เช่นกันด้วยปิติ ปัสสทธิและสมาธิ โดยมีสติเป็นเครื่องปรับให้เกิดความสมดุลทางอารมณ์ จะพบว่าพระอรหันต์ที่ปรับสมดุลได้จะหายจากการป่วยใช้ทั้งทางกายและทางจิตในเวลาไม่นาน อันเป็นผลจากการปรับสมดุลทางอารมณ์ทำให้ร่างกายและจิตใจกลับเป็นปกติแม้จะมียังเป็นโรคอยู่ก็ตาม

พิระภัทร ตามประดิษฐ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน” พบว่า นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 90 คน (ร้อยละ 21.03) ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 จำนวน 154 คน (ร้อยละ 35.98) ศึกษาอยู่คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จำนวน 289 คน (ร้อยละ 67.52) มีแหล่งทุนการศึกษาจากผู้ปกครอง จำนวน 282 คน (ร้อยละ 65.89) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสม) 3.01 - 3.50 จำนวน 183 คน (ร้อยละ 42.76) และพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เดินทางภายในมหาวิทยาลัยโดยรถจักรยานยนต์ จำนวน 258 คน (ร้อยละ 60.28) และนิสิตส่วนใหญ่มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.947$, S.D. = 0.515)

พาฝัน นุห์ และมัทนา วังนอมศักดิ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” พบว่า มี 5 ปัจจัย 69 ตัวแปร ได้แก่ 1) การจัดระบบการปฏิบัติงาน 2) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 3) การมีธรรมาภิบาล 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

Jiaxin Tan, สมบัติ สมศรีพลอย และอัศวินธ์ เรืองรอง เขียนบทความวิจัยเรื่อง “กลวิธีทางภาษาการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อแห่งเจีย ไต้เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาวอง]” พบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยภาพรวมและรายปัจจัยอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการสร้างแรงจูงใจ มีแนวทาง ดังนี้ (1) วางแผนเพื่อกำหนดทิศทาง (2) ทำความเข้าใจกับทุกคนให้มีเป้าหมายเดียวกัน (3) จัดกิจกรรมและโครงการที่สามารถส่งเสริมทักษะให้กับบุคลากร (4) แจ้งข้อมูลข่าวสารของบุคลากรเมื่อมีผลงานดีเด่น (5) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (6) ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (7) หาเทคนิคใหม่ๆ เพื่อเพิ่มทักษะให้ตนเอง (8) มอบหมายงานให้ตรงตามความถนัดของแต่ละบุคคล (9) อบรมสัมมนาศึกษาดูงาน และปัจจัยจำจนซึ่งทุกท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง) เป็นพหุวิธีในพุทธปรัชญามหายาน

พระวิเชียร ถ้วนอ (กาญจนไตรภพ) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน เป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติในเรื่องพระโพธิสัตว์ ตามหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญในช่วงแห่งการตั้งปณิธาน เพื่อเข้าถึงความเป็นพุทธะ ด้วยหลักแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน มีความสำคัญกับหลักธรรมพื้นฐานทั้งสองประการของอุดมการณ์โพธิสัตว์ คือ เรื่องความกรุณา และปัญญา ซึ่งความกรุณาและปัญญานั้นถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้มีความสำคัญแก่การต่อสู้กับปัญหาที่ซับซ้อน โดยการใช้ปัญญาเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการกระทำอย่างมีสติ จะเห็นว่าอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญของแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน ซึ่งเป็นการนำมาปฏิบัติให้เกิดผลในทางศีลธรรม พระโพธิสัตว์เป็นผู้ดำเนินชีวิตตามวิถีทางตามหลักแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน ตามแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายานมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

รัตนกร สัตตอริยทรัพย์, ณัฏฐ์ ศรีติ และพระเมธีวราญาณ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” ได้เสนอว่า พุทธศาสนาเถรวาทถือว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาพุทธ แต่นักบวชทางพระพุทธศาสนาจะต้องเคร่งครัดในพระธรรมวินัย บัณฑิตจะจึงไม่สามารถบวชได้ ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมองว่าทุกคนเป็นคนของพระเจ้า ทุกคนจึงนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้อย่างเสรี มีเพียงไม่สามารถให้พรการแต่งงานเพศเดียวกันได้ นอกจากนี้การผ่าตัดแปลงเพศก็ไม่อนุญาตให้กระทำได้อีกด้วย องค์กรความรู้คือเพศทางเลือกมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต แต่ต้องอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา ข้อแตกต่างด้านเป้าหมายสูงสุดของทั้งสองศาสนา คือพระพุทธศาสนามีเป้าหมายเพื่อการสละออกจากทุกข์ สร้างปัญญาในการเข้าถึงธรรม ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เป้าหมายสูงสุดคือการได้เข้าไปอยู่ในดินแดนของพระเจ้า หากขัดต่อเจตนาของพระเจ้าอาจจะเป็นอุปสรรคได้

ตามร ไชยศักดิ์ และชัตติยา ดวงสำราญ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” พบว่า รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นฐาน 3. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวางแผน 4. ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 5. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา

Meicheng Jiang เขียนบทความภาษาอังกฤษ ชื่อ The Current Situation and Improvement of Employee Job Satisfaction in Enterprises - A Case Study of Shengshi Investment Company เสนอว่า The company should ensure fairness of the salary and

provide development opportunities for the employees, shape the harmonious working atmosphere and clarify the relationship between the rights and responsibilities of the employees, strengthen the company's management and system construction, focus on the employees' sense of achievement at work, and expand the channels of promotion at work, so as to make the employees feel that the company attaches great importance to them, thus increasing the satisfaction level of the employees.

สมภาร พรหมทา ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องกรรมกับแนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธศาสนาขัดแย้งกันหรือไม่” พบว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาอย่างไร ผู้วิจัยคิดว่า หากเราย้อนกลับไปใช้ความหมายของกรรมและอนัตตาแบบที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ในพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล เราก็จะไม่พบปัญหาในการอธิบายว่ากรรมและอนัตตาไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่ข้อเสนอนี้ผู้วิจัยไม่แน่ใจว่าเราจะทำได้หรือไม่ เพราะพุทธศาสนาที่พัฒนามาหลังสมัยพุทธกาลมีเนื้อหาใหญ่โตและสลับซับซ้อนมาก ยาก (หรืออาจเป็นไปได้เลย) ที่จะกลับไปแก้ไขอะไรได้ง่ายๆ สิ่งเดียวที่เหลืออยู่ก็คือ เราชาวพุทธควรหันมาเน้นการอธิบายเรื่องกรรมและอนัตตาแบบสมัยพุทธกาลมากขึ้น ส่วนความขัดแย้งระหว่างแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาที่ปรากฏในพุทธศานายุคหลังก็ปล่อยเอาไว้ตามนั้น ถือว่าเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา

ประกาศ ปาลี เขียนบทความวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่การสร้างเสริมสุขภาพดีตามวิถีชุมชน" เสนอว่า รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมคือการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับ Six Building Blocks Plus ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ 1) การบริการสุขภาพ 2) บุคลากรด้านสุขภาพ 3) ระบบข้อมูลสุขภาพ 4) การเข้าถึงยาที่จำเป็น 5) การเงินและงบประมาณ 6) การนำและการบริหาร ตามแนวทาง Six Building Box และ เพิ่มเติม Plus ด้วย 7) ระบบการสนับสนุนทางสังคม ตลอดจน 8) การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม

สุมิตร เทพุลอย, นุชนรา รัตนศิริประภา และ ชัตติยา ดั่งงำราญ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง "การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง" โดยเสนอแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง มี 5 แนวทาง 1) ควรจัดสรรเวลาให้ครูได้มีกิจกรรมร่วมกับนักเรียนมากขึ้น มีระบบการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบในรูปแบบออนไลน์ 2) ควรมีการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนอย่างรอบด้านเพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงกับนักเรียนแต่ละกลุ่ม และมีการจัดเก็บหรือจัดทำข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ 3) ควรมีการสำรวจความต้องการในการจัดกิจกรรม โดยนำผลการคัดกรองมาจัดกลุ่ม คัดแยก เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนให้ตรงตามความสามารถ 4) ควรมีการแต่งตั้งกรรมการให้ครอบคลุมกับปัญหาที่เกิดขึ้น และส่งเสริมให้ความรู้แก่คณะกรรมการและนักเรียนเบื้องต้น และ 5) ควรมีการจัดทำแผนปฏิบัติการให้ชัดเจนภายในโรงเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนต้องเดินไปในทิศทางแนวเดียวกัน

พุทธิภา รงค์ประเสริฐกุล และชัตติยา ต้วงสำราญ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง" เสนอแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา จัดทำคู่มือการกำหนดมาตรฐานการศึกษา เสนอร่างให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตรวจสอบ 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา จัดการอบรมและรวบรวมสารสนเทศ เพื่อกำหนดทิศทางและจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา นำวงจรคุณภาพของเดมมิงมาใช้ในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ 4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน แต่งตั้งคณะกรรมการ จัดทำเครื่องมือและกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและเหมาะสม 5) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยติดตามผลระหว่างและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ 6) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

บทความวิชาการ

อำไพ ชัยชลทรัพย์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ลมปราณกับการดับทุกข์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์กันระหว่างลมปราณกับการดับทุกข์ที่ปรากฏในด้านที่ลมปราณเป็นเครื่องมือ ส่วนการดับทุกข์เป็นผลที่เกิดตามมา ผ่านการมองว่าลมปราณและการดับทุกข์เกี่ยวข้องกันในแง่ธรรมชาติอันเป็นกฎสากลในแง่ของการมองว่า การเกิดทุกข์และดับทุกข์มาจากการสร้างเงื่อนไขที่ต่างกัน หากใช้ลมปราณเป็นเครื่องมือจะพบว่าการเกิดเกิดทุกข์นั้นมาจากการไม่ได้พิจารณาลมหายใจที่เข้าออกว่าสัมพันธ์กับการเกิดและดับ คือลมหายใจเข้าเป็นการเกิดและออกเป็นการดับ แต่หากมีสติพิจารณาทันก็จะเข้าใจหลักการนี้ได้ ขณะที่ความสัมพันธ์เชิงการปฏิบัติ เป็นการลมปราณไปปฏิบัติเพื่อสร้างสติในการรับรู้ลมหายใจเข้าออกอันเป็นวิธีการดับความทุกข์ทางกาย และดับอารมณ์คือความโกรธที่มาจากฐานของอารมณ์ที่สั่งสมไว้ในอดีตได้

Sovanna Hoeurn พระเจริญพงษ์ วิชัย Samphose Prak เขียนบทความวิชาการเรื่อง การลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชฌงค์ 7 เสนอว่า การลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชฌงค์ 7 ภาวะซึมเศร้านั้น เกิดจากปัญหาที่สะสมเนื่องจากความเครียด ความกดดัน ไม่พบทางออกของปัญหา โดยปัญหาของโรคซึมเศร้าขึ้นอยู่กับความรุนแรงของผู้ป่วยที่ประสบปัญหาด้วย ดังนั้นจึงมีการใช้หลักโพชฌงค์ 7 เพื่อลดอาการซึมเศร้า

อำนาจ ชัยชลทรัพย์ ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “ศาสนบำบัด: การตีความเรื่องสมาธิเพื่อการเยียวยาจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ศาสนบำบัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการใช้สมาธิอันเกี่ยวกับการรักษาจิตใจ เนื่องจากชีวิตเป็นภาพขององค์รวมไม่ได้ถูกแยกหรือแบ่งออกไปจากธรรมชาติรอบตัว การดูแลจิตใจจึงเป็นการนำเอาหลักการที่เชื่อมโยงกันระหว่างกายกับจิตนั้น และการที่มนุษย์เป็นโรคกายนั้นไม่ใช่เรื่องที่จะให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก แต่การรักษาจิตใจในแง่นี้จะพบว่าเป็นการทำให้ร่างกายทนรับต่อทุกข์ได้ไปพร้อมกันด้วย และฐานะของพระพุทธเจ้าเป็นหมอ การปฏิบัติของพระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นการพัฒนาการรักษาวาโลกเป็นหลัก จนมีคำเรียกว่า สัพพโลกติจิณโก ผู้เยียวยาสรรพโลก คือเป็นผู้รักษาวาโลกทั้งหมด หมายความว่า รักษาโรคด้วยรักษาวาโลกไปด้วย

ทัตตาว โฉมลักษณ์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “กระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา” ได้เสนอว่า ควรกำหนดให้มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปตามลำดับชั้นเป็นผู้ควบคุมตัวเจ้าอาวาสที่กระทำความผิดกฎหมายอาญา ควรจัดให้มีสถานที่พิเศษสำหรับพระภิกษุระหว่างพิจารณาแทนการให้ละสมณเพศ การเยี่ยวาคืนสถานภาพพระภิกษุในกรณีที่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาแล้วถูกดำเนินการให้ละสมณเพศ แต่ต่อมาภายหลังพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุที่กระทำความผิดอาญาเอาไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดา ควรเพิ่มกระบวนการการกลั่นกรองจากคณะสงฆ์โดยให้มีพระวินัยธรวินิจฉัยความผิดตามพระธรรมวินัยหรือตามกฎหมายอาญาเสียก่อน

ธนสิทธิ์ ขมชิต, ประยูร ทองสุทธิ, และเอกสิทธิ์ ศรีสุวรรณ เขียนเรื่อง "รูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดงสู่งานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์" เสนอว่า รากฐานวัฒนธรรมศิลปะการแสดงเดิมของไทย ตั้งอาศัยความต้องการ และความชื่นชอบของผู้ว่าจ้าง หรือผู้ชม สร้างสตอรี่ เรื่องราว สอดแทรก รากเหง้านาฏศิลป์ไทยจนเกินเป็นการแสดงรูปแบบใหม่ อีกสิ่งที่สำคัญกับผู้จัดการแสดงคณะต่าง ๆ ต้องหาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของทีมการแสดงตนเองให้ได้ อันเป็นจุดขายที่แตกต่างไปจากคณะการแสดงอื่น ๆ เพิ่มโอกาสที่จะได้รับในการเลือกใช้บริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์จากกลุ่มเป้าหมาย

พระอธิการอำพน จารุโก (ดาราศาสตร์) และทวีศักดิ์ ทองทิพย์ เขียนเรื่อง "การใช้เหตุผลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องวัดที่ควรและไม่ควรแก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา" เสนอว่า ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อธิบายถึงสถานที่ควรและไม่สมควรอยู่ปฏิบัติสมาธิภาวนา มี 18 ประการ และสถานที่ที่สมควรอยู่แก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา มี 5 ลักษณะ ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อธิบายการใช้เหตุผล ถึงการปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อให้ได้ผลแก่ผู้ปฏิบัติ และเมื่อรู้วิธีหรือหลักปฏิบัติอย่างถูกต้อง พร้อมกันกับรู้องค์ประกอบส่วนสำคัญต่อการเจริญสมาธิแล้ว เชื่อได้ว่า ผู้ที่ปฏิบัติต้องได้บรรลุมรรคผลแห่งการปฏิบัติสมาธิอย่างแน่นอน

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	lii
บทความวิจัย	
การพัฒนาแบบแผนการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย Development of Early Childhood Teacher Supervision Model to Provide Experience According to the Early Childhood Education Curriculum B.E. 2560 in Medium-Sized Schools under the Foundation of the Church of Christ in Thailand	1-15
สุกัญญา ดอนลาดลี, พัชรารภณ์ ดวงชื่น และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ Sukanya Donladlee, Patcharaporn Duangchurn, Choomsak Intarak	
การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา A Comparative Study of the Missionary Roles of Missionaries in Buddhism and Missionaries in Christianity	16-27
พระปลัดสุวิชัย ขนติรัตนนิโล, คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ และกฤต ศรียะอาจ Phrapalad Suwichai Khantiratananilo, Khongsaris Pangthrap, Kit Sriya-ad	
แนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 Guidelines on the Development of Learning Organization of Banhanjamsaiwittaya 3 School	28-38
สุพิชฌาย์ ชูศรีจันทร์ และวรกาญจน์ สุขสดเขียว Supitcha Choosrijan and Vorakarn Suksodkiew	
รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน The Administration Education Model in Digital Age Under the Office of the Basic Education Commission	39-51
จารุณี สอนใจ และขัตติยา ด้วงสำราญ Jarunee Sonjai and Khatthya Duangsamran	
แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)	52-63

Guidelines for Developing the Internal Supervision Performance of Watchinwararam (Charoenphonwittayawet) School	
ธวัชชัย นิลสนธิ และนุชนรา รัตนศิริประภา Tawatchai Nilsonthi and Nuchnara Rattanasiraprapha	
การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 The Participatory Management of School Administrator and Teacher's Team Working in School under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2	64-76
สัตตบุษ ยิ้มแย้ม, ประเสริฐ อินทร์รักษ์, นุชนรา รัตนศิริประภา และชัตติยา ดวงสำราญ Sattabut Yimyaem, Prasert Intarak, Nuchnara Rattanasiraprapha, Khattiya Duangsamran	
แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชรัฐ บำรุง) The Motivation to Work of Personnels in Bannongngulueam (Pracharatbamrung) School	77-88
ศศธรณีย์ นิมิตฺสนศิริ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ Sodsarun Nimitusanasiri and Prasert Intarak	
ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของขมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 Reflection of Thai Families in Novels, 2003 - 2018, of Chamaiporn Sangkrachang	89-103
Huang Changping และธีรโชติ เกิดแก้ว Huang Changping and Teerachoot Kerdkaew	
การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 Participative Managemet of Small Sized School in Burapa Suksa School Group Nakonpathom Primary Educational Service Area Office 1	104-113
สุธิตา มณีสอดแสง และชัตติยา ดวงสำราญ Suthita Maneesodsang and Khattiya Duangsamran	
การบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม An Integration of Buddhist Philosophy of Education with Pragmatist Philosophy of Education	114-125
พระมหานพดล นิพภโย Phramaha Noppadol Nippayo	
หลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่	126-137

The Supervision Education Principles for Non-Formal and Informal Education in the New Normal Period	
จิรประวัติ ศรีวัฒนทรัพย์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ Jiraprawat Sriwattanasub and Prasert Intarak	
แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม The Developmental Guidelines for Buddhism Oriented School Administration of Kongkaram School	138-150
สมศักดิ์ แป้นเกิด, นุชนรา รัตนศิริประภา และชัตติยา ด้วงสำราญ Somsak Paenkoet, Nuchnara Rattanasiraprapha, Khattiya Duangsamran	
การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร The Measurement and Evaluation Administration of Potisarnpittayakorn School	151-165
จารวี สงศรีอุตร และนพดล เจนอักษร Jarawee Songsriudon and Nopadol Chenaksara	
แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากร ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท A Concept of Distributive Justice in the View of Theravada Buddhist Philosophy	166-180
พระมหาวิเชียร สุธีโร Phramaha Wichian Sudhiro	
การพัฒนากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด Development of a Buddhist psychology counseling process for cancer patients receiving chemotherapy	181-191
วาสนา ชื่นใจหวัง, ประสิทธิ์ แก้วศรี และพระมหาสุเทพ สุทธิญาณโณ wasana chuenjaiwang, Prasit Kaewsri, Phra Maha Suthep Suthiyano	
แนวคิดเรื่องบุญ : การวิเคราะห์เชิงพุทธญาณวิทยา A Concept of Puñña : A Buddhist Epistemological Analysis	192-204
พระมหากานต์ กนตสีโล (สมุทรโคตา) Phramaha Kan Kantasilo (Samutakota)	
ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา Leadership Impacting the Implementation of Quality Assurance Standards and Procedures in Educational Institutions Under the Songkhla Provincial Office of Learning Encouragement	205-219

ณัฐกรณ์ สงนุ้ย และนวรรตน์ ไชชมภู Nuttakorn Songnui andNavarat Waichompu	
การบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว Integrating the Principles of Public Mind for Social Development in Buddhism and Christianity: A Case Study in Vientiane Capital Region of Lao People's Democratic Republic	220-234
Sopha Sibounheuang	
ศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชน กับคริสตศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ A Comparative Study of the Development of Ethics to Build a Good Life for the Buddhists and Christians in Phetchabun Province	235-247
พระปลัดธนเดช สมจิตโต (สมบัตินิมา) Phrapalud Tanadech Samachitto (Sombutma	
การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 Personnel Management That Affects Teachers' Work Motivation in School Under Nakhon Pathom Primary Educational Service Area District Office 2	248-261
ศิริลักษณ์ สมพงษ์และพระศรีวชิราวที Sirilak Sompong andPhra Srivajiravati	
การวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนาแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน Analysis of Community Cultural Capital towards the Development of Community Product Development Model	262-277
ศิริณญา อารยะจารุ และเก่งกาจ ต้นทองคำ Sirinya Arayajaru andKeangkard tonthongkam	
รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ Model for Development of the Quality of Life according to the Principles of Love in Theravada Buddhism and the Principles of Love in Roman Catholic Christianity: A Case Study of Lom Sak District, Phetchabun Province	278-291
พระมหามนณมล กิตติยาโน(ดีมีหาญ) Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)	

ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ An Electronic Media Teaching System On Sufficiency Economy For The Upper Secondary School Students Samutprakarn Province	292-303
พระครูปลัดคณศ ปภัสสร (ทองผา), สมชัย ศรีนอก และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ PhrakhrupaladKanes Pabhassaro (Thongpha), Somchai Srinok andNiwes wongsuwan	
การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ Buddhist Principles For Learning Development In Automotive Mechanics Program For Students In Vocational Certificate 3 Of Buayai Technical College	304-319
พระครูสุวรรณธรรมานุวัตร มหาวีโร (วงกฏ), พระมหาสมบุญ สุธมโม และ ชวาล ศิริวัฒน์ PhrakruSuwanThammanuwat Mahaveero (Wongkat) Phramaha Somboon Suthammo andChaval Siriwat	
การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้น สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี Development of a manual for the use of local herbs in the treatment primary illness for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Amphoe Mueang, Prachinburi Province	320-331
พระไชยวัฒน์ ชยวฒโน (อินทเว), พระมหาสมบุญ สุธมโม และสมชัย ศรี นอก Phra Chaiyawat Chayawadhano (Inthawe), Phramaha Somboon Sudhammo andSomchai Srinok	
ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วย พลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ The Environment and Natural Resource Conservation System in the Khao Kradong Forest Park through the Power of Baworns at Buriram Buddhist College	332-344
พระมหาเชษฐา ฐานจาโร (อังโศรมย์), สมชัย ศรีนอก และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ Phra Maha Chettha Thanacharo (Angkorram), Somchai Srinok and Niwes wongsuwan	
สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสงขลา เขต 3	345-358

The Competency in Information Technology Management of Large Primary School Administrators under Songkhla Primary Educational Service Area Office 3	
กัญญ์วิริศดา แก้วแกม และศัจฉนันท์ แก้ววงศ์ศรี Kanwaritsada Kaewkaem andSajanun kheowvongsri	
ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน Anxiety in The Spread of Coronavirus Disease 2019 Situations of Undergraduate Students at Kasetsart University, Kampaengsaen Campus	359-370
พีระภัทร ตามประดิษฐ์ Peerapat Tampradit	
ปัจจัยที่เอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ Enabling Factors Affecting Productivity of The Performance of Supporting Staff in Autonomous Universities	371-385
พาฝัน นุห์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์ Pafun Nuhung and Mattana Wangthanomsak	
กลวิธีทางภาษากำหนดนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อแห่งเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอากง] The presentation method and content of the format of the sacred object of the deity Heng Jia in the Facebook group Faith, the Godfather of Heng Jia Tai Seng Huk Zu (Descendants of Heng Jia)	386-404
Jiaxin Tan, สมบัติ สมศรีพลอย และอัศวินธ์ เรืองรอง Jiaxin Tan, Sombut Somsriploy and Akhawit Ruengrong	
แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน The Concept of Bodhisattva as an Ethical Foundation in Mahayana Buddhist Philosophy	405-415
พระวิเชียร เทียนอี (กาญจนาไตรภพ) Phra Wichien Tien Ee (Kanjanaatraipop)	
เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก Comparison of LGBTIQ in Theravada Buddhism and the Roman Catholic Christianity	416-431
รัตนกร สัตตอริยทรัพย์, ณัฏฐิ์ ศรีดี และพระเมธีวรญาณ Rattanakorn Satta-Ariyasup, Naddhira Sridee and Phrametheeworayan	

รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน The information and communication technology administration model of school director under office of the basic education commission	432-443
ฐิตามร ไชยศักดิ์ และชัตติยา ดั่งสำราญ Thitamon Chaisakda and Khattiya Duangsamran	
The Current Situation and Improvement of Employee Job Satisfaction in Enterprises - A Case Study of Shengshi Investment Company	444-454
Meicheng Jiang	
แนวคิดเรื่องกรรมกับแนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธศาสนาขัดแย้งกันหรือไม่ Are Concept of Karma and Concept of Anatta in Buddhism Contradictory	455-481
สมภาร พรหมทา Somparn Promta	
การพัฒนาแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่การสร้างเสริม สุขภาพดีตามวิถีชุมชน The Development of a Community-Based Health Promotion Model for the Elderly towards Enhancing Well-Being through Local Lifestyles	482-502
ประภาส ปาลี Prapas Palee	
การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง A Development of Student Care System of Rattanasirabamrung School	503-512
สุมิตร เพลลอย, นุชนรา รัตนศิริระประภา และ ชัตติยา ดั่งสำราญ Sumit Hapuloi, Nuchnara Rattanasiraprapha and Khattiya Duangsamran	
แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง The Development Guidelines for Educational Quality Assurance in Wat Bang Luang School	513-526
พุทธิภา รงค์ประเสริฐกุล และชัตติยา ดั่งสำราญ Phuttiapha Rongpraserdkun and Khattiya Duangsamran	
บทความวิชาการ	
ลมปรานกับการดับทุกข์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท Pana and the Enlightenment in Theravada Buddhism	527-536
อำไพ ชัยชลทรัพย์ Amphai Chaichonlasub	

การลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชฌังค์ ๗ Reducing depression according to the principles of the seven factors of enlightenment	537-547
Sovanna Hoeurn พระเจริญพงษ์ วิชัย และ Samphose Prak Sovanna Hoeurn Phrea Charoenchai Wichai and Samphose Prak	
ศาสนบำบัด: การตีความเรื่องสมาธิเพื่อการเยียวยาจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท Religious Therapy: The Interpretation of the Meditation to Mind's Cure in Theravada Buddhism	548-557
อำนาจ ชัยชลทรัพย์ Amnat Chaichonlasub	
กระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา Prosecution Process Suitable for Monks Seeking Criminal Charges	558-574
ทัตดาว โฉมลักษณ์ Thatdaow Chomluk	
รูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดงสู่งานบริการและเ็นเตอร์เทนเมนต์ Dance form Based on the Concept of Show Managers in Service and Entertainment Events	575-585
ธนสิทธิ์ ชมชิต, ประยูร ทองสุทธิ์, และเอกสิทธิ์ ศรีสุวรรณ TANASIT CHOMCHIT, PRAYOON THONGSUTH and EKKASIT SRISUWAN	
การใช้เหตุผลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องวัดที่ควรและไม่ควรแก่การปฏิบัติสมาธิ ภาวนา Reasoning of Visuddhimagga Text on The Temple Available and Unavailable for Meditation Practice	586-595
พระอธิการอำพน จารุโณ (ดาราศาสตร์) และทวิศักดิ์ ทองทิพย์ Phraathikan Amphon Jarupho (Darasas) and Thaweesak Thongthip	

การพัฒนาแบบแผนการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตาม
หลักสูตร การศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง
สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

Development of Early Childhood Teacher Supervision Model to
Provide Experience According to the Early Childhood Education
Curriculum B.E. 2560 in Medium-Sized Schools under the
Foundation of the Church of Christ in Thailand

¹สุกัญญา ดอนลาดลี ²พัชรารภณ์ ดวงชื่น ³ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์

¹Sukanya Donladlee ²Pacharaporn Duangchurn ³Choomsak Intarak

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยคริสเตียน

^{1,2,3}Christian University Thailand

¹Corresponding author, e-mail: Tukhta.teacher26@gmail.com

Received June 29, 2024; Revised December 26, 2024; Accepted: December 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบแผนการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย เพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย วิธีดำเนินการวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างเลือกสุ่มแบบเจาะจง ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย จำนวน 7 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา ได้แก่ผู้บริหารและครูผู้สอนระดับอนุบาล โรงเรียนละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 35 คน โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยเป็นโรงเรียนปฏิบัติการทดลอง ผู้ร่วมปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน หัวหน้างานกิจการนักเรียนระดับอนุบาล จำนวน 1 คน และครูผู้สอนระดับอนุบาล 1-3 จำนวน 11 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 13 คน สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที (t-dependent) ผลการวิจัยพบว่า การนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย เพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย ประกอบด้วย (1) วางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์ (2) ปฏิบัติตามแผน (3) ติดตามและประเมินผล และ (4) สะท้อนผล เรียกชื่อว่า “P-PER Model” ผลการประเมินรูปแบบมีค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) เท่ากับ 1.00 เปรียบเทียบผลการทดลองพบว่า หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการใช้รูปแบบในด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า อยู่ในระดับมาก และมีข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบไปใช้เพื่อเป็นนวัตกรรมทางการบริหารการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: การนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย; รูปแบบการนิเทศ; โรงเรียนขนาดกลางสภาคริสตจักร

Abstract

This research article to develop a model for supervising early childhood teachers in organizing experiences according to the Early Childhood Education Curriculum 2017 in medium-sized schools under the Foundation of the Church of Christ in Thailand. The research methodology employed purposive sampling, selecting 7 medium-sized schools under the Foundation of the Church of Christ in Thailand. The data providers included administrators and kindergarten teachers, with 5 participants per school, totaling 35 people. Wattana Wittaya Academy was designated as the experimental school. The participants included 1 director, 1 head of kindergarten student affairs, and 11 kindergarten teachers from levels 1-3, totaling 13 people. The statistical methods used were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and t-test for dependent samples. The research results indicated that the overall supervision of early childhood teachers in organizing experiences according to the Early Childhood Education Curriculum 2017 in medium-sized schools under the Foundation of the Church of Christ in Thailand was at a low level. The developed model of early childhood teacher supervision, named the “P-PER Model”, comprises four components: (1) planning the supervision of experience provision, (2) following the plan, (3) monitoring and evaluating, and (4) reflecting the results. The evaluation of the model showed an Item-Objective Congruence (IOC) value of 1.00, indicating high consistency between the questions and the objectives. Comparing the experimental results, it was found that the mean score after the experiment was significantly higher than before the experiment at a statistical level of .01. The results of using the model in terms of efficiency, effectiveness, and value were at a high level. Additionally, there were suggestions to use the model as an innovation in educational administration in the future.

Keywords: Supervision of early childhood teachers; Supervision format; Christian Council Medium School

บทนำ

การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันเนื่องจากสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันมีผลกระทบต่อวิธีการเรียนรู้และการพัฒนาของเด็กอย่างมาก ดังนั้น การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กระดับปฐมวัยในยุคปัจจุบันจึงเป็น สิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เด็กและ

การเลี้ยงดูของครอบครัวจำเป็นต้องข้ามผ่านและปรับตัวกับวันเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างก้าวกระโดด และเกิดการยืดหยุ่นอยู่ให้ได้ในสังคมสมัยใหม่จากการดูแลแบบเพาะคุณลักษณะที่พึงมีประสงค์อย่างเหมาะสม ให้กับทรัพยากรมนุษย์ของวันนี้และอนาคตข้างหน้า ให้สมบูรณ์แบบ อย่างเต็มกำลัง โดยในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) แผนการศึกษาชาติ (พ.ศ.2560-2579) และแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านเด็กปฐมวัย (พ.ศ. 2560-2564) ได้นำไปสู่การกำหนดทักษะสำคัญสำหรับเด็กในศตวรรษที่ 21 ที่มีความสำคัญต่อการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านโดยการศึกษาปฐมวัย คือ กระบวนการศึกษาที่เน้นการพัฒนาและส่งเสริมความเติบโตทางกาย จิต และสังคมของเด็กตั้งแต่เกิดจนถึงประมวผลการเรียนรู้ในระหว่างอายุ 0 ถึง 6 หรือ 7 ปี โดยปฐมวัยเป็นช่วงเวลาที่เด็กมีการพัฒนาการเร็วที่สุดในชีวิต และมีสมรรถนะทางด้านต่างๆ เริ่มจากการเรียนรู้พื้นฐาน เช่น การเดิน การพูด การเล่น การสื่อสาร การเล่นเพื่อเรียนรู้ และพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับ การเข้าสู่ช่วงการศึกษาขั้นประถมศึกษาต่อไป การศึกษาปฐมวัยมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้น และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงเวลาที่เป็นอยู่ซึ่งจำเป็นต่อการเติบโตและเตรียมความพร้อมให้กับ การเรียนรู้ในช่วงอายุต่อไปของเด็ก การศึกษาปฐมวัยทำให้เด็กมีพื้นฐานทางการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ในครั้งถัดไปเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและส่งเสริม ความเป็นอยู่ในสังคมในอนาคต การศึกษาปฐมวัยส่งเสริมพัฒนาทักษะทางอารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ สังคม และภาษาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีความสามารถและความเป็นอยู่ในสังคมอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ที่กล่าวว่า เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปีบริบูรณ์ อย่างเป็นองค์รวม บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยของเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ (หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560) หน่วยงานและครูอาจเลือกใช้แนวทางการศึกษาปฐมวัยที่เหมาะสมกับเด็กในแต่ละกลุ่ม โดยใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่เน้นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะตามวัย และรับรู้ความต้องการในการพัฒนาของเด็กแต่ละคน

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าครูผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ช่วงวัยเด็กในระดับปฐมวัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นหากกระบวนการกำกับติดตามในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูผู้สอนไม่เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้มาสู่เด็ก ดังนั้นการนิเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญ คือ การนิเทศภายในสถานศึกษามีจุดมุ่งหมายชัดเจนเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมุ่งส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะผู้ นิเทศจะต้องมีความรู้มีประสบการณ์และทักษะต่างๆ ผู้รับการนิเทศก็ต้องการการดูแลเอาใจใส่ ขวัญ กำลังใจและการสนับสนุนจากผู้นิเทศและผู้บริหารจากสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดวิกฤตโรคติดต่อไวรัส โควิด 2019 ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนหลายสิ่งหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตการทำงาน แม้กระทั่ง การจัดการศึกษาที่ส่งผลทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงการนิเทศการศึกษาเป็นภารกิจที่จำเป็นต่อการ

จัดการศึกษาเช่นกันความสำคัญในการทำให้เกิดการขับเคลื่อนความสมดุลอยู่ที่ความพร้อมในการเตรียมผู้คนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในโลกหลังโควิด มนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องมีชีวิตที่สมดุลประกอบด้วยพลังปัญญา ทักษะ สุขภาพ และจิตใจที่งดงาม ชีวิตที่สมดุลเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความรู้และคุณธรรมเป็นฐานรากสำคัญนำพาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากปัญหาที่พบปัญหาของการนิเทศปฐมวัยโรงเรียนขนาดกลางในสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ประเด็นหลักๆ 1. กระบวนการบริหาร ผู้บริหารได้กำหนดนโยบายการนิเทศที่ชัดเจน กระบวนนิเทศ การจัดทำปฏิทินการนิเทศ กำหนดผู้รับผิดชอบ 2. ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศของครู เรียนแบบโครงการจะนิเทศต้องนิเทศแบบโครงการ/เรียนแบบการจัดประสบการณ์หลัก ต้องนิเทศตามหลักสูตร 3. การจัดทำคู่มือการนิเทศ กำหนดสมรรถนะเด็กสำหรับการนิเทศ หลักเกณฑ์ต่างๆ 4. การนิเทศเชิงรุก ปรับเปลี่ยนการนิเทศเพื่อการพัฒนา เป็นการนิเทศแบบ Coaching /Mentoring ซึ่งโรงเรียนในสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการกำหนดนโยบายในการพัฒนากำกับติดตามการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศภายในโรงเรียนสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ในการปฏิบัติหน้าที่กระตุ้น ส่งเสริม และสนับสนุน พัฒนาครูและบุคลากรให้สามารถจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยได้สอดคล้องตามหลักการจัดประสบการณ์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย เพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ของหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
2. เพื่อออกแบบและสร้างรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
3. เพื่อประเมินรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
4. เพื่อเปรียบเทียบการทดลองรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

5. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิการศึกษาคริสตจักรในประเทศไทยด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานซึ่งใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development) โดยมีแบบแผนการวิจัย ดังนี้

Gr ₁	O ₁	T

แผนภาพที่ 1 แบบแผนการวิจัย

จากแผนภาพที่ 1

Gr₁ หมายถึง การทดลองกลุ่มเดียว

O₁ หมายถึง การทดสอบก่อนการทดลอง

T หมายถึง การใช้นวัตกรรมการศึกษา (หรือการให้เงื่อนไขการทดลอง)

O₂ หมายถึง การทดสอบหลังการทดลอง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิการศึกษาคริสตจักรในประเทศไทย จำนวน 7 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

ก. กลุ่มตัวอย่างสำหรับศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สังกัดมูลนิธิการศึกษาคริสตจักรในประเทศไทย โรงเรียนละ 5 คน ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้างานวิชาการ และครูผู้สอนระดับชั้นอนุบาล 1-3 จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 35 คน

ข. กลุ่มตัวอย่างสำหรับทดลองใช้รูปแบบและประเมินผลการใช้รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ได้แก่ โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย ผู้ทำการนิเทศ 1) ผู้อำนวยการ 2) หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียนระดับอนุบาล และ 3) ผู้รับการนิเทศการสอน ครูระดับอนุบาล 1-3 จำนวน 11 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 13 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

2.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาของการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิการศึกษาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งเป็นแบบสอบถามระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's rating scales) โดยกำหนดน้ำหนักของคะแนนตามระดับปัญหา

2.2 แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยวัดค่าความสอดคล้อง ของรูปแบบกับวัตถุประสงค์ (IOC: Index of item Objective Congruence) ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัด

ประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน

2.3 เป็นรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นนวัตกรรมในการศึกษา เรียกว่า “P-PER MODEL”

2.4 รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยใช้แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ IOC (Index of item Objective Congruence)

2.5 แผนปฏิบัติการทดลองรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ประกอบด้วย กิจกรรม วัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการ

2.6 แบบประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการ จำนวน 15 ข้อ โดยประเมิน 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scales)

2.7 แบบประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า ในการใช้รูปแบบ การนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งเป็นแบบสอบถาม 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scales) โดยกำหนดน้ำหนักของคะแนนตามระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 การศึกษาสภาพปัญหาของการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

3.2 ผู้วิจัยออกแบบและสร้างรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

3.3 ผู้วิจัยประชุมชี้แจงผู้บริหารและครูของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ที่เป็นกลุ่มปฏิบัติการทดลอง

3.4 ผู้วิจัยทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการโดยใช้ระยะเวลา 1 ภาคเรียน โดยให้มีการประเมินก่อน การใช้รูปแบบและมีการประเมินหลังใช้รูปแบบ

3.5 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามหลังการทดลองใช้รูปแบบโดยใช้แบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการใช้รูปแบบ ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า ของผู้บริหารและครูในโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และผู้ให้ข้อมูลการทดลองใช้ความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 ระดับปัญหาของการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 ประเมินรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้ค่าความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับเนื้อหาารายข้อ (IOC: Index of item objective congruence)

4.4 การเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ใช้สถิติวิเคราะห์การทดสอบค่าทีแบบจับคู่ (t-test dependent)

4.5 ผลการใช้รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่าใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย” สรุปผลการศึกษาไว้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

(n = 35)

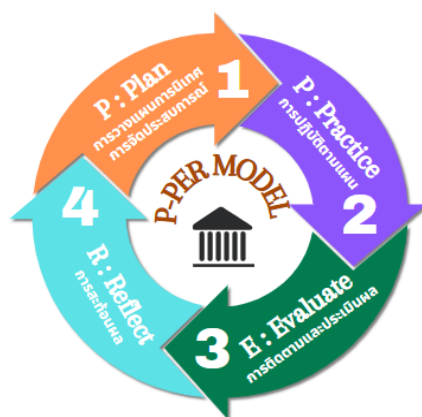
ลำดับที่	สภาพปัญหา	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1	วางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์	4.48	0.42	มาก
2	การปฏิบัติตามแผน	4.65	0.50	มากที่สุด
3	การติดตามและประเมินผล	4.47	0.55	มาก
4	การสะท้อนผล	4.52	0.54	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	4.53	0.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 สภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, SD = 0.50) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการปฏิบัติตามแผน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.65$, SD

=0.50) ด้านการสะท้อนผล ($\bar{X}$ = 4.52, SD = 0.54) ด้านวางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์ ($\bar{X}$ = 4.48, SD = 0.42) และด้านการติดตามและประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.47, SD = 0.55) ตามลำดับ

2. ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย สืบเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ วงจรคุณภาพ PDCA แนวคิด กระบวนการนิเทศ ของแฮริส (Harris, 1998) บูรณาการร่วมกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์ (P: Plan) การปฏิบัติตามแผน (P: Practice) การติดตามและประเมินผล (E: Evaluate) และการสะท้อนผล (R: Reflect) โดยตั้งชื่อว่า P-PER Model ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

3. ผลการประเมินรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ปรากฏว่าผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และเป้าหมายของรูปแบบ โดยค่าความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 จึงเห็นว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้กับกลุ่มปฏิบัติการทดลองได้

4. ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลองรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง

Paired Samples Statistics						
		n	Mean	Std. Deviation	t	Sig. (2-tailed)
Pair 1	pretest	13	3.29	0.15	21.82	0.00**
	posttest	13	4.48	0.12		

**P น้อยกว่า .01

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มทดลองเกี่ยวกับการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง เท่ากับ 3.29 และหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.48

ค่า t-value เท่ากับ 21.82 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้

5. ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่าของรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย เพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ผลปรากฏโดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.77) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ในภาพรวมสภาพปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการปฏิบัติตามแผนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการสะท้อนผล และมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านวางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์ และด้านติดตามและประเมินผล มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมากตามลำดับ และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ มีการศึกษาการใช้รูปแบบการนิเทศที่เหมาะสม ครูปฏิบัติตามแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มีการชี้แจง สร้างความเข้าใจผู้รับการนิเทศ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการนิเทศการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูสม่ำเสมอ มีการนำปัญหาการนิเทศการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูมาวิเคราะห์ มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม (PLC) และให้คำปรึกษาแก่ครูผู้สอน ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากการนิเทศการสอนของครูเป็นสิ่งที่ปฏิบัติ โดยต้องมีแผนในการปฏิบัติ สร้างความเข้าใจให้กับครูผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการนิเทศ และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของชบา พันธุ์ศักดิ์ และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการนิเทศ ครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนระดับปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ประกอบด้วย หลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือการวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ การวิเคราะห์การจัดประสบการณ์ การประเมินผลการนิเทศ การรายงานผล (ชบา พันธุ์ศักดิ์ และคณะ, 2561)

2. ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีของเดมมิง (Demming) เกี่ยวกับวงจรคุณภาพ PDCA แนวคิดกระบวนการนิเทศของแฮริส (Harris, 1998) และบูรณาการร่วมกับงานวิจัยกับงานวิจัยของชบา พันธุ์ศักดิ์ และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนระดับปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ประกอบด้วย หลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ การวิเคราะห์การจัดประสบการณ์ การประเมินผลการนิเทศ การรายงานผลการใช้รูปแบบการนิเทศ

ครูผู้สอนปฐมวัย และผลการศึกษาสภาพปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง 4 ขั้นตอนโดยตั้งชื่อว่า P-PER Model ทั้งนี้เนื่องจากในการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย จะต้องมีการวางแผนการนิเทศการจัดประสบการณ์ คือ การกำหนดแนวทาง หรือขอบเขตการศึกษาค้นคว้า เพื่อนำสิ่งที่ต้องการในการศึกษารูปแบบการนิเทศเพื่อเป็นการช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ การเสริมแรงชื่นชม และการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่ได้วางแผนปรับปรุง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และจะต้องดำเนินการปฏิบัติตามแผนคือ การดำเนินการร่วมกันของผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศตามโครงการหรือแผนที่กำหนดไว้ โดยการจัดกิจกรรมการนิเทศการสอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม กระตุ้น จูงใจ เสริมสร้างกำลังใจ และให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการทำงาน การแนะนำนวัตกรรมใหม่ๆ และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติการนิเทศ หลังจากการปฏิบัติตามแผนแล้วจึงมีการติดตามและประเมินผล คือ การตรวจสอบและการดำเนินการตามแผนโดยระบบการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ หรืองานต่าง ๆ ได้ดำเนินการตามแผนหรือไม่และการควบคุมประสิทธิภาพการทำงานนั้น เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจ แก้ไข ปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และขั้นตอนที่สำคัญเป็นขั้นการสะท้อนผล คือ การสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการนิเทศเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำข้อเสนอแนะมาปรับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นมากขึ้น เปิดโอกาสให้ครูแต่ละคนแสดงความสามารถในการทำงานที่แตกต่างกันตามความถนัดและความต้องการรวมถึงพัฒนาทักษะเพื่อให้ทุ่มเทให้กับงานได้ทำอย่างเต็มที่ (ชบา พันธุ์ศักดิ์และคณะ, 2561)

3. ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ปรากฏว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นด้วย โดยค่าความสอดคล้อง (IOC) ของวัตถุประสงค์กับรูปแบบการนิเทศการสอนของครูเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ สอดคล้องกับแนวคิดของโรวินेलลีและแฮมเบลตัน (Rovinelli and Hambleton) ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิลงความเห็นในแต่ละข้อคำถาม โดยให้คะแนนเป็น 1 หากเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าว วัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น ให้คะแนนเป็น 0 หากไม่มั่นใจว่าข้อคำถามดังกล่าววัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น และให้คะแนนเป็น -1 หากเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าววัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น และสอดคล้องกับแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ ที่ระบุว่า การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อคำถามแต่ละข้อ โดยใช้สูตรวิเคราะห์ค่า IOC ผลการวิเคราะห์หาค่า IOC 0.50 แสดงให้เห็นว่ามีข้อคำถามที่มีความตรงเชิงเนื้อหา นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่ารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ที่นำมาทดลองใช้มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 มีโครงสร้างองค์ประกอบ และรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบที่ชัดเจน เข้าใจง่ายด้วยภาษาที่เหมาะสม มีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษาตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

มีความคุ้มค่า และเป็นประโยชน์ต่อการนิเทศการสอนครูปฐมวัย ส่งผลให้เกิดคุณภาพกับผู้เรียนและเกิดการพัฒนาด้านการปฏิบัติงานของครู (รัตน์ บัวสนธิ์, 2564)

4. ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและ หลังการทดลองใช้รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประ สบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยไปปฏิบัติการทดลองใช้ พบว่า ผลหลังการทดลองใช้รูปแบบการนิเทศการสอนของครูปฐมวัย มีค่า t-test สูงกว่าผลก่อนการทดลองใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสพการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 เป็นไปตามหลักการ วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการในการปฏิบัติการนิเทศสำหรับครูผู้สอนปฐมวัยของสถานศึกษาได้ กลุ่มทดลองมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิระภา ธรรมนำสีล ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดประสพการณ์การเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศการจัดประสพการณ์การเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมภาษาของเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด (จิระภา ธรรมนำสีล, 2562)

ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชบา พันธุ์ศักดิ์และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสพการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนระดับปฐมวัยเพื่อจัดประสพการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ประกอบด้วย หลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนการนิเทศ 2) การปฏิบัติการนิเทศ 3) การวิเคราะห์พฤติกรรมการจัดประสพการณ์ 4) การประเมินผลการนิเทศ และ 5) การรายงานผลการนิเทศ การนิเทศครูผู้สอนระดับปฐมวัยเพื่อจัดประสพการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ รองลงมา คือ ด้านการวิเคราะห์พฤติกรรมการจัดประสพการณ์และด้านการวางแผนการนิเทศตามลำดับ ส่วนค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติต่ำที่สุดคือด้านการประเมินผลการนิเทศและด้านการรายงานผลการนิเทศ ตามลำดับ (ชบา พันธุ์ศักดิ์ และคณะ, 2561)

5. ผลการใช้รูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสพการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ในด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า ปรากฏผลทุกด้านอยู่ในระดับมากและมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

5.1 ด้านประสิทธิภาพ พบว่ารูปแบบการสอนของครูที่นำปฏิบัติใช้กับกลุ่มทดลองโดยผลการทดลองใช้ภาพรวมผลปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ระดับการประเมินอยู่ในระดับมาก พอว่ารูปแบบที่นำมาทดลองมีความเกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มี

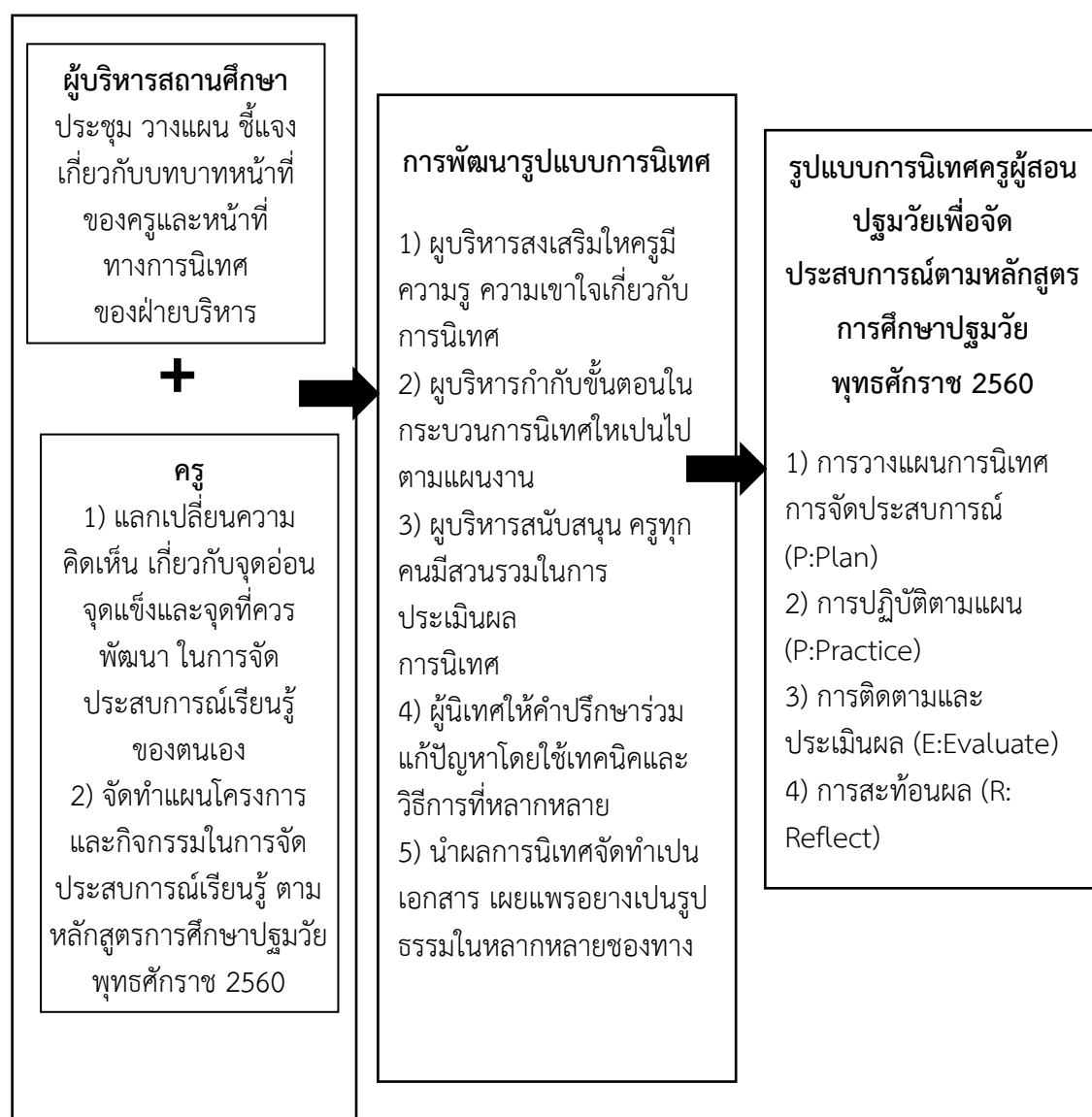
ขั้นตอนที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้ คุ่มค่าและเป็นประโยชน์ต่อการนิเทศสอนของครูปฐมวัย เหมาะสมกับการนิเทศการสอน เหมาะสมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศเหมาะสมกับสื่อและอุปกรณ์การนิเทศ เหมาะสมกับระยะเวลาในการนิเทศการสอนครูปฐมวัยและเหมาะสมกับสถานที่ที่จัดกิจกรรม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของของวิภาภรณ์ สร้อยคำ ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดสกลนคร ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานอย่างถูกวิธี เป็นการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้า (Inputs) กับ ผลผลิต (Outputs) (วิภาภรณ์ สร้อยคำ, 2560)

5.2 ด้านประสิทธิผล พบว่ารูปแบบการนิเทศการสอนของครูที่นำไปปฏิบัติใช้กับกลุ่มทดลอง โดยผลการทดลองใช้ภาพรวมผลปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า ระดับการประเมินอยู่ในระดับมาก พอว่า รูปแบบที่นำมาทดลองมีรูปแบบที่นำมาทดลองเกิดประโยชน์ต่อการสอนของครูปฐมวัย เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครอง ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มีคุณค่าต่อส่วนรวมของโรงเรียน ทำให้ครูเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมในทางบวกต่อการปฏิบัติงาน มีความสอดคล้องกับชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ กล่าวว่า “ประสิทธิผล (Effectiveness)” หมายถึง ได้ผลผลิต (Output) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตรงตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ ความสามารถมีทักษะเพิ่มขึ้น รวมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ และมักใช้คำสองคำควบคู่กันคือมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2560)

5.3 ด้านคุณค่า พบว่ารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตร การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ที่นำไปปฏิบัติใช้กับกลุ่มทดลองโดยผลการทดลองใช้ภาพรวมผลปรากฏว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบที่นำมาทดลองจำเป็นต้องกำหนดเป็นนโยบาย เพื่อนำมาสู่การปฏิบัติของโรงเรียน รูปแบบที่นำมาทดลอง มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ทำให้เกิดความร่วมมือที่ีระหว่างครู ผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา ในการปฏิบัติงานของครู สามารถ แก้ปัญหาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยในโรงเรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิมา สุขสว่าง ได้ อธิบายไว้ว่า คุณค่าของนวัตกรรม (Value of Innovation) ส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่างของ นวัตกรรม (Innovation) คือ ต้องมีคุณค่า (Value Creation) และมีประโยชน์ต่อผู้อื่น เศรษฐกิจและ สังคม หากไม่สามารถสร้างคุณค่าเพื่อแก้ปัญหาและตอบโจทย์ของ กลุ่มเป้าหมายได้ จะไม่ใช่ นวัตกรรมที่สมบูรณ์และมีคุณค่า (ศศิมา สุขสว่าง, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การพัฒนาแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษา ปฐมวัยพุทธศักราช 2560 จำเป็นต้องประชุม ชี้แจงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูและหน้าที่ทางการ นิเทศของฝ่ายบริหาร มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา ใน การจัดประสบการณ์เรียนรู้ของตนเองเพื่อสร้างความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ดังภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้แนวทางการพัฒนาการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในประเทศไทย

สรุป

การพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 เป็นกระบวนการที่ท้าทายความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น เพื่อพัฒนาครูใหม่มีความรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไขทักกะในการปฏิบัติการ และมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน อีกทั้งยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานให้ครู ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ใหม่ประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และคุณภาพของนักเรียน

โดยตามมาตรฐานที่โรงเรียนกำหนด โดยการพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาประชุมชี้แจงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูและหน้าที่ทางการนิเทศของฝ่ายบริหาร 2) ครูแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของตนเอง 3) ครูจัดทำแผนโครงการและกิจกรรมในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 4) ครูปฏิบัติตามกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้โดยผู้นิเทศคอยให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งให้การเสริมแรงแก่ครูผู้สอน 5) ผู้บริหารนิเทศติดตามการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมและมีการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาประเมินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครู 6) ผู้นิเทศมีการสอบถามและสนทนากลุ่มย่อยครูผู้สอนในการปฏิบัติตามแผนการจัดประสบการณ์ว่าบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างไร 7) จัดประชุมสะท้อนผลของครูที่ได้รับการนิเทศ 8) จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อขยายผลในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในจุดเด่นและจุดควรพัฒนาระหว่างครูผู้สอนและผู้นิเทศ และ 9) สรุปผลการนิเทศการสอนครูปฐมวัยเพื่อปรับปรุงในปีการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารควรมีการสะท้อนผลการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัย มีการชี้แจง สร้างความเข้าใจ ผู้รับการนิเทศ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม (PLC) และให้คำปรึกษาแก่ครูผู้สอนเก็บรวบรวมข้อมูลการนิเทศการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูสม่ำเสมอ มีการชี้แจงสร้างความเข้าใจแก่ผู้รับการนิเทศ และจัดให้มีแผนปฏิบัติเพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนเพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้น

1.2 ผู้บริหารควรนำรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ไปใช้ในการบริหารงานด้านวิชาการโดยเริ่มจากกระบวนการสร้างความเข้าใจในรูปแบบ ส่งเสริมสู่การปฏิบัติตามรูปแบบ และให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นระยะๆ จัดให้มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน เพื่อให้รูปแบบมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละกลุ่มครูผู้สอนระดับปฐมวัยในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และเหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน

1.3 จากค่าการประเมินด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า ของรูปแบบ พบว่าระดับมาก แต่ยังสามารถพัฒนารูปแบบให้กลายเป็นนวัตกรรมหรือการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งควรพัฒนา P-PER Model ให้เป็นรูปแบบที่มีความสมบูรณ์ ทันสมัย และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสถานศึกษาอื่นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักร

ในประเทศไทย ไปใช้กับโรงเรียนขนาดและขนาดใหญ่ เพื่อพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูผู้สอน

2.2 ควรศึกษารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียนโดยการนำแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ทันสมัย เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

2.3 ควรศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 อย่างต่อเนื่องจนทำให้เป็นลักษณะงานวิจัยและพัฒนาจนได้รูปแบบที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอน โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม (PLC) และการชี้แจงสร้างความเข้าใจแก่ผู้รับการนิเทศ

เอกสารอ้างอิง

- จิระภา ธรรมนำศีล. (2562). การพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาของเด็กปฐมวัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชบา พันธุ์ศักดิ์ และคณะ. (2561). การพัฒนารูปแบบการนิเทศครูผู้สอนปฐมวัยเพื่อจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. (รายงานการวิจัย). สุพรรณบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2560). การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2566). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภาภรณ์ สร้อยคำ. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดสกลนคร. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศศิมา สุขสว่าง. (2563). การพัฒนานวัตกรรมในองค์กร *Innovation in Organization*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอชซีดี อินโนเวชั่น จำกัด.
- Harris, Alison Marie. (1998). School-Community Relationship: A Namibian Case Study. *Dissertation Abstracts International*, 36(6), 1437-A.

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธ
ศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา
A Comparative Study of the Missionary Roles of Missionaries
in Buddhism and Missionaries in Christianity

¹พระปลัดสุวิชัย ขนศิริตันนิโล ²คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์ ³กฤต ศรียะอาจ

¹Phrapalad Suwichai Khantiratananilo ²Khongsaris Pangthrap ³Kit Sriya-ad

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: 6301201007@mcu.ac.th

Received June 6, 2024; Revised December 26, 2024; Accepted: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของศาสนทูตในคริสต์ศาสนา และ 3) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ไบเบิล และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า พระธรรมทูต คือผู้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาออกไปเผยแผ่แก่ชนทั่วไป ซึ่งต้องมีบุคลิกลักษณะที่ดี มีคุณธรรม และต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม โดยมีเป้าหมายหลักคือการสร้างสังคมสันติสุข และการนำพาผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ส่วน ศาสนทูต คือ ผู้ประกาศแผนการของพระเจ้าเป็นเจ้าที่จะช่วยเหลือมนุษย์ให้รอดจากภัยต่างๆ ต้องมีความประพฤติดี และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักบัญญัติ 10 ประการ โดยมีเป้าหมายหลัก คือการประกาศความศักดิ์สิทธิ์ ความรัก ความจริง ของพระคริสต์ เมื่อเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา สรุปได้ดังนี้ 1) ประเด็นที่สอดคล้องกัน พระธรรมทูตกับศาสนทูต เป็นบุคลากรเผยแผ่ที่มุ่งนำหลักการทางศาสนาไปขยายให้สังคมรับรู้ และนำไปปฏิบัติ โดยที่บุคลากรนั้นต้องมีบุคลิกควรแก่การเคารพนับถือ 2) ประเด็นที่ต่างกัน พระธรรมทูตนั้น มุ่งเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนพ้นทุกข์มีพระนิพพานเป็นที่สุด ส่วนศาสนทูต มุ่งประกาศหลักการของพระคริสต์ และการทำสังคมสงเคราะห์โดยมีเป้าหมายคือชีวิตนิรันดร์ในอ้อมกอดของพระเจ้า

คำสำคัญ: การเผยแผ่ศาสนา; พระธรรมทูต; ศาสนทูต; พุทธศาสนา; คริสต์ศาสนา

Abstract

This article has objectives: 1) to study of missionary roles of missionaries in Buddhism, 2) to study of missionary roles of missionaries in Christianity, and 3) to compare of missionary roles of missionaries in Buddhism and Christianity. This research is a qualitative study by studying and collecting information from the Tripitaka, Bible, and related research. The results of the study found that Missionary missionaries are those who carry the principles of Buddhism and spread them to the general public. They must have good character, morality and must behave as a good example for society. The main goal is to create a peaceful society and leading others to escape suffering. A messenger is someone who announces God's plan to save mankind from various dangers. Must have good behavior and conduct oneself in accordance with the Ten Commandments with the main goal It is to proclaim the holiness, love, and truth of Christ. Compare the missionary role of missionaries in Buddhism and missionaries in Christianity. It can be summarized as follows: 1) Consistent issues: Missionary and messenger. They are mission personnel who aim to spread religious principles to society and put into practice the personnel must have a personality worthy of respect and respect. 2) Different issues: That missionary aiming at propagating the principles of Buddhism with the goal of making people free from suffering and attain nirvana, as for the Apostles, they aim to proclaim the principles of Christ and social work with the goal of eternal life in God's embrace.

Keywords: Missionary Roles; Missionaries; Buddhism; Christianity

บทนำ

งานพระธรรมทูต คือการส่งบุคลากรทางศาสนาได้แก่พระภิกษุสงฆ์ออกไปเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เริ่มต้นขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ และ ทรงแสดงธรรมแก่พราหมณ์ ปัญจวัคคีย์เป็นกลุ่มเป้าหมายแรก จนได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ต่อมาก็แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรและสาวก รวม 55 ท่าน จนได้บรรลุธรรม เช่นเดียวกัน เป็นอันว่าได้มีพระอรหันต์ เกิดขึ้นแล้ว 61 องค์ รวมทั้งพระองค์ด้วย เมื่อทรงเห็นว่าเหล่าพระสาวกมากเพียงพอที่จะประกาศศาสนาได้แล้ว พระพุทธเจ้าตรัสสั่งพระอรหันต์สาวกทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 32 หน้า 40 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เหล่าพระสาวกทั้ง 60 รูป ที่ส่งไปประกาศพระศาสนานั้น ถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรก ที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยที่พระองค์ก็ได้ทรงเสร็จไปเผยแผ่พระศาสนาเหมือนกัน คือ เสด็จไปตำบลอรุเวลาเสนานิคม เพื่อโปรดชฎิล 3 พี่น้องซึ่งเป็นเจ้าลัทธิที่ผู้คนนับถือมาก เมื่อเจ้าลัทธินับถือเลื่อมใสแล้ว เหล่าบิรवारทั้งหลายก็จะได้นับถือเลื่อมใสไปด้วย ทำให้พระศาสนาเผยแผ่ไปได้รวดเร็ว พระพุทธศาสนาก็ได้แพร่หลายนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การปฏิบัติหน้าที่ในการประกาศและเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานด้านพระธรรมทูตในสมัยพุทธกาลนั้น การกิจหลักคือการประกาศและเผยแผ่พระศาสนาด้วยการแสดงธรรมและการถือพรหมจรรย์ ตลอดจนวัตรปฏิบัติของผู้บวช ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้มีผู้เคารพนับถือพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายได้ (การศาสนา, 2534) สำหรับในประเทศไทย พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในยุคแรกคือสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชได้ ส่งพระธรรมทูตสายที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้าเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประมาณปีพ.ศ. 303 และเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ตราบเท่าทุกวันนี้ (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2534)

ในส่วนของการศาสนาคริสต์นั้น เป้าหมายของการเผยแผ่คือการไปเผยแผ่เพื่อประกาศข่าวดีของพระเจ้า ดังข้อความครั้งเมื่อพระเยซูคริสต์ได้รวบรวมอัครสาวกได้ถึง 12 คน ทรงเสริมสร้างอบรมสั่งสอนเตรียมการอัครสาวกเหล่านั้นเพื่อออกไปประกาศวรสารข่าวดีแห่งความรอดแก่ปวงชน ในการส่งอัครสาวกออกไปประกาศ คริสตธรรมนี้ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย จงไปสั่งสอนนานาชาติให้มาเป็นศิษย์ของเรา ทำพิธีล้างบาปให้เขา เดชะพระนามพระบิดา พระบุตร และพระจิต จงสอนเขาให้ปฏิบัติตามคำสั่งทุกข้อที่เราให้แก่ท่าน แล้วจงทราบเถิดว่า เราจะอยู่กับท่านทุกวันตลอดไปตราบจนสิ้นพิภพ” (พระคัมภีร์มัทธิว บทที่ 28 หัวข้อธรรมที่ 19 - 20 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014) และพระองค์ยังทรงกำชับอัครสาวกถึงการออกเผยแผ่โดยใช้สันติธรรมและเมตตาธรรมว่า “ท่านทั้งหลายได้รับเปล่าๆ จงให้เปล่าๆ อย่าคิดหาทองคำ หรือเงิน หรือทองเหลืองไว้ในไส้ของท่าน หรือยามใช้ตามทาง หรือเสื้อสองตัว หรือรองเท้า หรือไม้เท้า” (พระคัมภีร์มัทธิว บทที่ 10 หัวข้อธรรมที่ 8 - 10 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014)

วิธีสร้างแรงจูงใจในการเผยแผ่ศาสนา เริ่มจากประกาศพระวรสารของพระเยซูคริสต์ สิ่งแรกที่พระองค์ตรัสและสอนสาวกในการออกเผยแผ่ศาสนาคือถ้อยคำที่ว่า พระองค์ได้รับใช้พระเป็นเจ้า เพื่อประกาศข่าวดีแก่คนจน ประกาศอิสรภาพแก่เชลยประกาศปีแห่งความโปรดปรานของพระเป็นเจ้า (พระคัมภีร์ลูกา บทที่ 4 หัวข้อธรรมที่ 18 - 19 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014) ถ้อยคำนี้ถือได้ว่าเป็นแรงจูงใจอันสำคัญ ที่มุ่งหวังให้มนุษย์ได้รับความรอดและเข้าไปอยู่ในดินแดนของพระเป็นเจ้า (Kingdom of God) ตามความเชื่ออันเป็นเป้าหมายสูงสุดของศาสนาคริสต์ พระเยซูคริสต์ ทรงพยายามที่จะปลุกเร้าความเชื่อเกี่ยวกับแผ่นดินสวรรค์ หรืออาณาจักรพระเป็นเจ้าให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยตระเวนไปทั่วเพื่อประกาศข่าวดี และยังส่งสาวกออกไปช่วยป่าวประกาศเพื่อให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้นโดยมีความเชื่อว่า เมื่อประกาศ ข่าวดีไปได้ทั่วโลกเมื่อใด อาณาจักรพระเป็นเจ้าก็จะมาถึงเมื่อนั้น (พระคัมภีร์มาระโก บทที่ 13 หัวข้อธรรมที่ 10 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014) ดังนั้น ความเชื่อเรื่องอาณาจักรพระเป็นเจ้านี้ จึงเป็นแรงจูงใจให้เกิดการตัดสินใจ เพื่อการกลับใจที่พระเยซูคริสต์ทรงประกาศ และเป็น การเปลี่ยนใจ เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนความจงรักภักดีจากสิ่งอื่น ๆ จากอาณาจักรอื่นมาสู่อาณาจักรพระเป็นเจ้า โดยทรงเน้นว่าจงแสวงหาอาณาจักรพระเป็นเจ้าก่อนสิ่งอื่นใด และปึกใจมันอยู่กับพระอาณาจักรนี้ (พระคัมภีร์มาระโก บทที่ 12 หัวข้อธรรมที่ 30-31 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014)

จากการศึกษาในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า ผู้เผยแผ่ศาสนานับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้ศาสนาเผยแผ่ไปสู่ที่ต่างๆ ขยายอาณาจักรได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษา

เปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพระพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนาในประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่, คุณสมบัติของพระธรรมทูตกับศาสนทูต, หลักการและวิธีการการเผยแผ่ศาสนา และเป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตกับศาสนทูต เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสู่การสร้างบทเรียนในการเผยแผ่ศาสนาเพื่อสร้างสันติสุขต่อสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของศาสนทูตในคริสต์ศาสนา
3. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษานี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ซึ่งได้มีการศึกษาตามวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) รวบรวมข้อมูลหลักฐานเรื่องบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ไบเบิลแห่งคริสต์ศาสนา เป็นต้น

2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) เช่น ศึกษาข้อมูลเรื่องบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา จากตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะใช้หลักฐานเหล่านี้มาสนับสนุน เพื่อหาข้อสรุปและเรียบเรียงเสนอผลการวิจัย

3. ประมวลและรวบรวมข้อมูล ทั้งจากส่วนการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบถึงบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนาในประเด็น แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่, คุณสมบัติของพระธรรมทูตกับศาสนทูต, หลักการและวิธีการการเผยแผ่ศาสนา และเป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตกับศาสนทูตต่อไป

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 การที่ศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองและอยู่ยืนยาวนาน ประเด็นสำคัญประการหนึ่งคือการขยายอาณาเขตออกไปจากการเผยแผ่ทั้งจากพระภิกษุเองและจากพุทธศาสนิกชน การเผยแผ่ คือ การประกาศหรือการเปิดเผยสิ่งที่ปิดอยู่ ที่คนยังไม่ได้รู้ ยังไม่ได้เห็น ให้ได้รู้ได้เห็นทั่วกัน ในที่นี้หมายถึงการเปิดเผยหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนได้รับเข้าใจชัดเจนในหลักธรรมแล้ว สามารถที่จะน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น ผลจากการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ ของพระเจ้าอโศก มหาราชนี้เอง ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในประเทศต่างๆ ของโลก มีการพัฒนา ศาสนวัตถุและศาสนบุคคล พร้อมทั้งการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนเข้าสู่ประชาชนทุกสังคม (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2538)

พระธรรมทูตนั้น ต้องมีคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลิกภาพ พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอื่นจะทำให้เสียบุคลิกภาพ “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง” เป็นผู้รู้จักข่มจิตในการปฏิบัติ หน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา 2) ด้านคุณธรรม พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นอุดมคติประจำตัวซึ่งคุณธรรมลักษณะพื้นฐานของพระธรรมทูตในโอวาทปาฏิโมกข์ “การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” ถือเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจเบิกบาน มีความเมตตา ปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ 3) ด้านการดำเนินชีวิต พระธรรมทูตจะต้องดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มี ชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2544) สรุปได้ว่า คุณลักษณะของพระธรรมทูตที่จะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ต้อง เป็นพระสงฆ์ที่มีความเพียบพร้อมไปด้วยวัตรปฏิบัติต่างๆ ที่ดี สง่างาม มีมารยาทเรียบร้อย และมี ความรอบรู้ทุกด้าน สามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดศรัทธา ความเชื่อ เกิดความเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนาและสามารถนำไปเป็นตัวอย่างใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

ภารกิจหลักของพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทูตในสมัยพุทธกาลนั้น พระองค์ทรงกำหนดหน้าที่ในการประกาศและเผยแผ่พระศาสนาด้วยการแสดงธรรมและการถือพรหมจรรย์อย่างละเอียด ซึ่งพระสาวกผู้เป็นทูตจะต้องปฏิบัติตาม คือ 1) ให้พระสาวกผู้เป็นทูตซึ่งพ้นจากทุกข์ทั้งปวงแล้ว ช่วยทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ที่ยังไม่พ้นจากความทุกข์ 2) ในการแสดงธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกนั้น คือแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด 3) ในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระองค์ทรงเน้นสอนพระสาวก ที่เป็นทูตให้แจ้งเรื่องพรหมจรรย์ คือการบวชเป็นสมณะในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งประโยชน์และปฏิบัติ ทอดจนวนวัตรปฏิบัติของผู้บวช (สำนักงานเลขานุการ กองงานพระธรรมทูต, 2540) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่หลักธรรม หากขาดรูปแบบและวิธีการที่ชัดเจนแล้วบุคคลผู้จะสื่อสารหรือหลักธรรมไป สู่ประชาชน ย่อมเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือไม่มีหลักได้ ฉะนั้น จึงควรศึกษาถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้การเผยแผ่หลักธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุถึงประโยชน์ที่ผู้แสดงธรรมต้องการสื่อไปยังผู้ฟังธรรม หรือผู้รับสาร

ในการแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ พระพุทธเจ้าจะทรงแผ่ขยายพระญาณตรวดดูอุปนิสัยของผู้รับการแสดงธรรมเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยเสด็จไปโปรด แม้คนเดียวพระองค์ก็ทรงโปรด ดังนั้น การแสดงธรรมของพระองค์จึงมีผลคือผู้ฟังได้บรรลุธรรมตามสมควรแก่อุปนิสัยหรือบารมีธรรมของเขา แต่ในปัจจุบัน กลุ่มเป้าหมายในการแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้นมีมากมายหลายกลุ่ม แล้วแต่จะเลือกเองโดยภาพรวม หากจัดตามวัย ก็แบ่งได้เป็น 5 คือ 1. วัยเด็ก 2. วัยรุ่น 3. วัยหนุ่มสาว 4. วัยผู้ใหญ่ 5. วัยชรา (พระมหาอรุณ จิตตคุตโต, 2544) ศาสน์ต่างๆ จะต้องมีการจริยธรรมด้วย จึงจะเป็นศาสนาเพื่อการสร้างสรรค์ ไม่ใช่การอาศัยเป็นเครื่องมือในการสร้างประโยชน์ให้กับตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจก็มีจริยธรรมเช่นกัน คือต้องมีศีลธรรมกำกับ นอกจากประโยชน์ตนแล้วต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นด้วย ไม่ใช่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ หรือการสร้าง

หลักฐานเท็จหลอกลวง ซึ่งจัดเป็นมุสาวาท ตัวอย่างในการสร้างหลักฐานเท็จ ชักชวนให้คนอื่นเชื่อเพื่อทำลายฝ่ายตรงกันข้ามกับตน

วัตถุประสงค์ที่ 2 การเผยแผ่คริสต์ศาสนาเป็นการประกาศแผนการของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่จะช่วยเหลือมนุษย์ให้รอดจากภัยต่างๆ (คุณพ่อชวลิต กิจเจริญ, ม.ป.ป.) ซึ่งภารกิจการแพร่ธรรมและการประกาศพระวรสารนั้น มีพระบิดาเจ้าองค์ความรักเป็นองค์อุปถัมภ์ เป็นประกาศแผนการของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่จะช่วยเหลือมนุษย์ให้รอดจากภัยต่างๆ ความเจริญของศาสนาคริสต์ได้มีมายาวนานจนกระทั่งถึงยุคล่าอาณานิคมของพวกจักรวรรดินิยมชาวยุโรปและอเมริกัน ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 ศาสนาคริสต์ได้ถูกนำไปเผยแผ่ในประเทศต่างๆ ที่นักล่าอาณานิคมเหล่านี้ไปถึง ทำให้คริสต์ศาสนิกชน มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทั้งในทวีปยุโรป อาฟริกา อเมริกา เอเชีย และออสเตรเลีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยได้นักสอนศาสนาชาวโปรตุเกสและสเปนเข้ามาเผยแผ่โดยเดินทางมาพร้อมกับพวกทหารและพ่อค้าของประเทศเหล่านั้น ทำให้มีคนไทยนับถือคริสต์ศาสนากระจัดกระจายไปทั่วประเทศ (พิน ดอกบัว, 2549)

ผู้สอนคริสต์ศาสนานั้น ต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมโดยเฉพาะความประพฤติ ความประพฤติของผู้สอนศาสนาและคุณสมบัติเหมือนพระคริสต์ที่คาดหวังให้ท่านปฏิบัติและพัฒนาระหว่างเป็นผู้สอนศาสนาขณะท่านกลายเป็นสานุศิษย์ที่อุทิศตนมากขึ้นของพระเยซูคริสต์ และต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักบัญญัติ 10 ประการ (บาทหลวงยอแซฟ วุฒิเลิศ แห่งลอม, 2012)

การเผยแผ่คริสต์ศาสนาของศาสนทูต คือการเข้าสู่พระอาณาจักรเรียกร้องให้มนุษย์มีการตัดสินใจอย่างมั่นคงแน่วแน่ ซึ่งแสดงออกในกิจการ (ริค วอร์เรน, 2006) โดยสอนให้เดินในทางของพระเจ้า แม้ว่าจะเป็นทางแคบ สอนเรื่องผู้เผยพระวจนะเท็จและคำสอนเทียมเท็จ เพราะคำสอนเทียมเท็จจะทำให้คนหลงผิด ทรงสอนว่าความรอดที่แท้จริงไม่ใช้อยู่ที่การรับพระเยซูเจ้าและพระเจ้าด้วยปาก สอนการสร้างชีวิตบนรากฐานที่ถูกต้อง (พระคัมภีร์มัทธิว บทที่ 7 หัวข้อธรรมที่ 24-27 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014) โดยนำคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้นไปปฏิบัติซึ่งจะเกิดผลดีแก่เขาทั้งโลกนี้และโลกหน้า อีกทั้งเป็นการเตือนสติบุคคลให้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และแสดงให้เห็นว่าพระเยซูทรงสอนด้วยสิทธิอำนาจ

คริสต์ศาสนามีความเชื่อเกี่ยวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าเป็นพื้นฐาน โดยมุ่งถึง 1) ความศักดิ์สิทธิ์ 2) ความรัก 3) ความจริง (Alva G. Huffer, 1960) ดังนั้น เป้าประสงค์การเผยแผ่ศาสนาของศาสนทูต คือการให้คนทั้ง 3 วัย รู้คุณค่าของตนเอง โดยมีศาสนาเป็นสื่อกลาง การเผยแผ่ศาสนาไม่ใช่การสนองความต้องการเฉพาะคนวัยกลางคนเท่านั้น แต่รวมถึงคนทุกเพศ ทุกวัย มีศักดิ์ และสิทธิ์ทางศาสนาเสมอกันด้วยความรักนิรันดร์อันมีพระเจ้าเป็นพยาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา สรุปได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ของพระธรรมทูตกับศาสนทูต มีความเหมือนกันที่จะนำหลักคำสอนของศาสนาไปเผยแผ่ให้คนอื่นรู้ และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความสุขแก่ผู้ปฏิบัติทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ส่วนหน้าที่ต่างกันนั้น พระธรรมทูตในครั้งพุทธกาลจะเน้นในการเผยแผ่หลักธรรมหรือหลักปฏิบัติทางศาสนาเป็นหลัก ส่วนศาสนทูตนอกจากจะนำเสนอหลักคำสอนทางคริสต์แล้วยังนำหลักการสงเคราะห์เข้าร่วมด้วย ดังตารางเปรียบเทียบที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่

พุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนด้วยพระองค์เอง และส่งพระสาวกแยกย้ายไปในที่ต่างๆ ไปประกาศพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการเดินเท้าเข้าถึงประชาชนทุกชนชั้นวรรณะและลัทธิศาสนา	พระเยซู เมื่อเป็นศาสดาก็ได้ออกประกาศศาสนา โดยการออกไปเผยแผ่คำสอนในหมู่คนยากจนและหมู่คนป่วย เพื่อช่วยคนเหล่านั้นทั้งกายทั้งใจ คือนอกจากจะทำให้คนรู้ตัว รู้ชั่ว อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำแล้วยังช่วยรักษาโรคและความผิดปกติทั้งหลาย

คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของพระธรรมทูตและศาสนทูตที่เหมือนกันคือการเป็นผู้คุณสมบัติภายในและภายนอกควรแก่การนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของผู้พบเห็น สามารถเป็นแรงจูงใจให้คนนำคำสอนไปปฏิบัติได้ ส่วนนัยที่ต่างกันนั้น พระธรรมทูตที่จะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ต้องเป็นพระสงฆ์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ส่วนศาสนทูตต้องมีความรักและศรัทธาในพระคริสต์ ดังตารางเปรียบเทียบที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคุณสมบัติของพระธรรมทูตกับศาสนทูต

พระธรรมทูตในพุทธศาสนา	ศาสนทูตในคริสต์ศาสนา
ก. คุณสมบัติภายใน 3 ประการ คือ 1) คุณลักษณะเฉพาะตัว ยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ 4 2) เป้าหมาย ยึดหลักการ 3 และ 3) วิธีการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม 6 ข. คุณสมบัติภายนอก ได้แก่ 1) สัปบุริสธรรม 2) หลักกัลยาณมิตร 3) หลักพรหมวิหาร 4) คุณสมบัติพระธรรมทูต 8 ประการ	ศาสนทูตคือผู้สอนคริสต์ศาสนานั้น 1) ต้องมีความประพฤติตามที่พระคริสต์คาดหวัง 2) ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักบัญญัติ 10 ประการ

หลักการและวิธีการการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนาที่เหมือนกันคือการมุ่งแสดง หรือชี้แจง เผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาคนอื่นรับรู้ รับทราบอย่างแจ่มชัด สามารถที่จะนำไปปฏิบัติตามให้เห็นจริงตามนั้นๆ ได้ ส่วนนัยที่ต่างกันนั้น พระธรรมทูตจะเน้นหลักการที่จะช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์ โดยที่ตนเองนั้นก็เห็นผลนั้นมาก่อน เรียกว่า ก่อนจะให้คนอื่นบรรลุธรรมตนเองต้องบรรลุก่อน ส่วนศาสนทูตนอกจากจะประกาศคุณของพระคริสต์แล้ว ยังมีการนำหลักแห่งการสังคมสงเคราะห์ร่วมด้วย ทำให้การเผยแผ่คริสต์ศาสนาเจริญรุดหน้ายิ่งขึ้น ดังตารางเปรียบเทียบที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบหลักการและวิธีการการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา

พระธรรมทูตในพุทธศาสนา	ศาสนทูตในคริสต์ศาสนา
พระธรรมทูตมีหลักการ 3 ประการ	ศาสนทูต ต้องปฏิบัติตามพันธกิจ 5

ได้แก่ 1) ช่วยทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ที่ยังไม่พ้นจากความทุกข์ 2) แสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด และ 3) พระธรรมทูตต้องหมดสิ้นพรหมจรรย์	ประการ คือ 1) พันธกิจการประกาศพระกิตติคุณแก่ผู้ที่ยังไม่เชื่อ 2) พันธกิจการสร้างสาวก 3) พันธกิจการสามัคคีธรรม 4) พันธกิจการนมัสการพระเยซูเจ้า และ 5) พันธกิจการรับใช้ผู้คนในสังคม

เป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตและศาสนทูตที่สอดคล้องกันคือการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัด ส่วนในประเด็นที่ต่างกันั้น พระธรรมทูตนอกจากจะสอนให้คนไม่เบียดเบียนกันและกันแล้ว ยังสอนให้มองถึงเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุพระนิพพาน ซึ่งจะต้องมาเบียดเบียนกันและกันอีกต่อไป สำหรับศาสนทูตโน้มน้าวให้คริสตชนเห็นถึงความรักของพระคริสต์ ที่ประสงคิให้ทุกคนเข้าสู่สถานศักดิ์สิทธิ์อันเป็นนิรันดร์นั้น ดังตารางเปรียบเทียบที่ 4

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบเป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา

พระธรรมทูตในพุทธศาสนา	ศาสนทูตในคริสต์ศาสนา
เป้าหมายการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในการแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ ได้แก่ 1) การไม่กล่าวให้ร้าย หรือกล่าวพาดพิงผู้อื่นในทางที่เสียหาย อันเป็นเหตุให้เขาเสียชื่อเสียง 2) การไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแก ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น เพราะประโยชน์ตนหรือหมู่คณะ และ 3) การเข้าสู่พระนิพพาน	ศาสนทูตในคริสต์ศาสนามีความเชื่อเกี่ยวโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าเป็นพื้นฐานดังนี้ 1) ความศักดิ์สิทธิ์ (Holiness) 2) ความรัก (Love) และ 3) ความจริง (Truth)

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พระธรรมทูตที่จะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีความเพียบพร้อมไปด้วยวัตรปฏิบัติต่างๆ ที่ดี สง่างาม มีมารยาทเรียบร้อย และมีความรอบรู้ทุกด้าน สามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดศรัทธา ความเชื่อ เกิดความเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา และสามารถนำไปเป็นตัวอย่างใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุดร เทียวอ่อน ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะผู้นำเชิงกลยุทธ์ 5 ด้าน ดังนี้ (1) เป็นผู้มีความคิดความเข้าใจในระดับสูง (2) เป็นผู้มีความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ (3) การมีความคาดหวัง และการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต (4) วิธีคิดเชิงปฏิบัติ (5) การกำหนดวิสัยทัศน์ 2) คุณลักษณะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ประกอบด้วย (1) คุณสมบัติพระธรรมทูต ตามแนวโอวาท ปาฏิโมกข์เป็นคุณสมบัติพิเศษที่ปรากฏเฉพาะตน คือ ความอดทน เป้าหมายในการเผยแผ่ คือ การละชั่ว ตั้งอยู่ในความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และหลักการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน คือ ไม่ตำหนิเบียดเบียนตนและผู้อื่น สรรวมระวังเป็นต้น (2) คุณสมบัติพื้นฐาน เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศทุกรูปจะต้องทำ

ให้ปรากฏขึ้นในตน เช่น มีสัปปุริสธรรม 7 มีหลักกัลยาณมิตรในความเป็นผู้นำชุมชนให้คำแนะนำสั่งสอนการดำเนินชีวิตด้วยดี และมีหลักเมตตาธรรม มีน้ำใจดีต่อทุกคนทุกสังคม (3) คุณสมบัติจำเพาะ 8 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นแบบอย่างแก่พระธรรมทูต ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ ฉลาดในการเป็นผู้นำ และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท (อุตร เขียวอ่อน, 2560)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การเผยแผ่คริสต์ศาสนาของศาสนทูต คือการเข้าสู่พระอาณาจักรเรียกร้องให้มนุษย์มีการตัดสินใจอย่างมั่นคงแน่วแน่ ซึ่งแสดงออกในกิจการ โดยสอนให้เดินในทางของพระเจ้า แม้ว่าจะเป็นทางแคบ สอนเรื่องผู้เผยพระวจนะเท็จและคำสอนเทียมเท็จ เพราะคำสอนเทียมเท็จจะทำให้คนหลงผิด ทรงสอนว่าความรอดที่แท้จริงไม่ใช่อยู่ที่การรับพระเยซูเจ้าและพระเจ้าด้วยปาก สอนการสร้างชีวิตบนรากฐานที่ถูกต้อง โดยนำคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้นไปปฏิบัติซึ่งจะเกิดผลดีแก่เขาทั้งโลกนี้และโลกหน้า อีกทั้งเป็นการเตือนสติบุคคลให้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และแสดงให้เห็นว่าพระเยซูทรงสอนด้วยสิทธิอำนาจ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูโกวิทสุตาภรณ์ ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่คริสต์ศาสนาสามารถดำเนินการได้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ โดยกำหนดแนวคิดและหลักการคือ คุณลักษณะ 4 ประการของคริสตจักร คือ การเป็นประชากรของพระเจ้า พระกายของพระคริสต์ พระวิหารของพระวิญญาณบริสุทธิ์ และครอบครัวของพระเจ้า กล่าวคือสมาชิกคริสตจักรในจังหวัดหนองบัวลำภู ให้พระเยซูคริสต์เป็นสรณะในชีวิต และดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาในพระองค์ มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับพระเจ้า ผ่านการนมัสการ การอธิษฐาน และการอ่านพระคัมภีร์ ในเวลาเดียวกัน สมาชิกคริสตจักรมีความสนิทสนมกันพอสมควร มีการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันและกันในการดำเนินชีวิตและการทำพันธกิจในคริสตจักรคริสตจักรได้ดำเนินพันธกิจหลักของคริสตจักรอย่างครบถ้วนทั้ง 5 พันธกิจ คือ (1) พันธกิจการประกาศพระกิตติคุณ (2) พันธกิจการสร้างสาวก (3) พันธกิจการสามัคคีธรรม (4) พันธกิจการนมัสการ และ (5) พันธกิจการรับใช้ผู้คนในสังคม การตอบแบบสอบถามและการสนทนากลุ่มของประชากรกลุ่มตัวอย่างชี้ให้เห็นว่า พันธกิจของคริสตจักรที่ประสบความสำเร็จ คือ พันธกิจการนมัสการ พันธกิจการสร้างสาวก และพันธกิจการรับใช้ผู้คนในสังคม (พระครูโกวิทสุตาภรณ์, 2565)

วัตถุประสงค์ที่ 3 หลักการและวิธีการการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนาที่เหมือนกันคือการมุ่งแสดง หรือชี้แจง เผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาคนอื่นรับรู้รับทราบอย่างแจ่มชัด สามารถที่จะนำไปปฏิบัติตามให้เห็นจริงตามนั้น ๆ ได้ ส่วนนัยที่ต่างกันนั้น พระธรรมทูตจะเน้นหลักการที่จะช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์ โดยที่ตนเองนั้นก็เห็นผลนั้นมาก่อน เรียกว่า ก่อนจะให้คนอื่นบรรลุธรรมตนเองต้องบรรลุก่อน ส่วนศาสนทูตนอกจากจะประกาศคุณของพระคริสต์แล้วยังมีการนำหลักแห่งการสังคมสงเคราะห์ร่วมด้วย ทำให้การเผยแผ่คริสต์ศาสนาเจริญรุดหน้ายิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธนกร กิตติปัญญา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเผยแผ่ศาสนาผ่านทางพระนักเผยแผ่ พระธรรมจาริกและองค์กรคริสต์ศาสนามีบทบาทต่อการเผยแผ่ศาสนา จนสามารถเป็นนักเผยแผ่ที่ดีได้ แต่การศึกษาในเชิงลึก พบว่า พระนักเผยแผ่ศาสนาทั้งสองมีจำนวนน้อยมาก และมีจิตใจนักเสียสละน้อย ดังนั้น คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรพัฒนาระบบการเผยแผ่ให้ทันสมัยกับความเจริญทาง สังคม ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพสืบต่อไป (พระมหาธนกร กิตติปัญญา, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษา “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตในพุทธศาสนากับศาสนทูตในคริสต์ศาสนา” ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในศึกษาต่อไปดังนี้

องค์ความรู้ใหม่	พระธรรมทูต	ศาสนทูต
1. บุคลิกดี	1.ศีลบริสุทธิ์ 2.ประพฤติพรหมจรรย์ 3.จริยาวัตรตรงดงาม	1.ประพฤติตนเหมือนพระคริสต์ เช่น มีความสำนึกคุณ มีความกรุณา มีความรัก มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความอดทน 2. เป็นผู้ควรแก่พระวิหาร 3. ถือพรหมจรรย์ 4. ประพฤติตนตามหลักบัญญัติ 10 ประการ
2. ความรู้ดี	1.รู้ดีรู้ชอบในคำสอนของพระพุทธเจ้า 2.รู้วิธีการในการถ่ายทอดตามหลักสัปปุริสธรรม 7	ศึกษาให้เข้าใจองค์แห่งใน คำสอน ของ พระ คริสต์ โดยเฉพาะ หลัก บัญญัติ 10 ประการ
3. ชี้นำดี	สามารถสอนบุคคลอื่นให้ดำเนินตนตามหลัก 3 ประการ คือ 1) การไม่ทำความชั่ว 2) การทำแต่ความดี และ 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์	ปฏิบัติตนตามหลักพันธกิจการรับใช้ผู้คนในสังคม

สรุป

การเผยแผ่ คือ การประกาศหรือการเปิดเผยสิ่งที่ปิดอยู่ ที่คนยังไม่ได้รู้ ยังไม่ได้เห็น ให้ได้รู้ได้เห็นทั่วกัน พระธรรมทูตที่จะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีความเพียบพร้อมไปด้วยวัตรปฏิบัติต่างๆ ที่ดี สง่างาม มีมารยาทเรียบร้อย และมีความรอบรู้ทุกด้านสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดศรัทธา ความเชื่อ เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปเป็นตัวอย่างใช้ในชีวิตประจำวันได้

การเผยแผ่คริสต์ศาสนาเป็นการประกาศแผนการของพระเจ้าเป็นเจ้าที่จะช่วยเหลือมนุษย์ให้รอดจากภัยต่างๆ ผู้สอนคริสต์ศาสนานั้น ต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมโดยเฉพาะความประพฤติ ความประพฤติของผู้สอนศาสนาและคุณสมบัติเหมือนพระคริสต์ที่คาดหวังให้ท่านปฏิบัติและพัฒนาระหว่างเป็นผู้สอนศาสนาขณะท่านกลายเป็นสานุศิษย์ที่อุทิศตนมากขึ้นของพระเยซูคริสต์ และต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักบัญญัติ 10 ประการ

เป้าหมายการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมทูตและศาสนทูตที่สอดคล้องกันคือการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องร้อย

วัด ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น พระธรรมทูตนอกจากจะสอนให้คนไม่เบียดเบียนกันและกันแล้ว ยังสอนให้มองถึงเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุพระนิพพาน ซึ่งจะต้องมาเบียดเบียนกันและกันอีกต่อไป สำหรับศาสนทูตโน้มน้าวให้คริสตชนเห็นถึงความรักของพระคริสต์ ที่ประสงคิให้ทุกคนเข้าสู่สถานศักดิ์สิทธิ์อันเป็นนิจันรินดรนั้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 รัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการเผยแผ่ศาสนาเพื่อนำหลักจริยธรรมเข้าสู่สังคม หรือกำหนดเป็นส่วนหนึ่งในแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคมตั้งแต่วัยเยาว์

1.2 องค์กรทางศาสนาควรมีการศึกษาหลักการและวิธีเผยแผ่โดยอาศัยแนวทางของบรรพบุรุษหรือศาสนาที่นำมาปฏิบัติอย่างทอ้งแท้ แล้วนำไปถ่ายทอดสืบต่ออย่างไม่หลงทาง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาหลักการแผ่ศาสนาในมิติทางสังคม และวัฒนธรรมไทย

2.2 ควรมีศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการเผยแผ่ศาสนากับหลักการนำไปปฏิบัติสำหรับการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2534). *การฝึกอบรมพระธรรมทูต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน เลขาณุกร วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิม และภาคพันธสัญญาใหม่*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- คุณพ่อชวลิต กิจเจริญ. (ม.ป.ป.). *พระคัมภีร์และการประกาศพระวรสาร* : เอกสารประกอบการเรียนวิชา Missiology. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- บาทหลวงยอแซฟ วุฒิเลิศ แห่งลอม. (2012). *หลักธรรมคำสอนคาทอลิก*. เชียงใหม่: สำนักมิสซังคาทอลิก.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2544). *อัสติมหาสาวก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (สมดี โกวิท). (2565). การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์กับการเผยแผ่คริสต์ศาสนาของบาทหลวงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในจังหวัดหนองบัวลำภู. (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์จิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธนกร กิตติปัญญา. (2563). กระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาบนพื้นที่สูงในจังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารวณัฎ้องแหรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 37-51.

- พระมหาอรุณ จิตตคุตโต. (2544). ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2538). *อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ อนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิน ดอกบัว. (2549). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- रिक วอร์เรน. (2006). *คริสตจักรที่เคลื่อนไปด้วยวัตถุประสงค์*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคริสเตียนศึกษาและพัฒนาคริสตจักร (ซีอีดี).
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2534). *ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขานุการ กองงานพระธรรมทูต. (2540). *การฝึกอบรมพระธรรมทูต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- อุดร เขียวอ่อน. (2560). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Alva G. Huffer. (1960). *Systematic Theology*. The Restitution Herald, January 1.

แนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 Guidelines on the Development of Learning Organization of Banhanjamsaiwittaya 3 School

¹สุพิชฌาย์ ชูศรีจันทร์ ²วรกาญจน์ สุขสดเขียว

¹Supitcha Choosrijan ²Vorakarn Suksodkiew

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: supitcha137@gmail.com

Received October 11, 2024; Revised December 26, 2024; Accepted: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทราบการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 และ 2) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยใช้บุคลากรของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 เป็นประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ข้าราชการครู จำนวน 128 คน และพนักงานราชการ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 137 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของเซงเก้ (Senge) สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการเรียนรู้ของทีม ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ด้านแบบแผนทางความคิด ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน ตามลำดับ และ 2) แนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 มี 16 แนวทาง

คำสำคัญ: องค์การแห่งการเรียนรู้; โรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3; แนวทางการพัฒนา

Abstract

This Article aimed to study 1) Learning organization of Banhanjamsaiwittaya 3 School 2) The development guideline of learning organization of anhanjamsaiwittaya 3 School. The populations were 137 personnel of Banhanjamsaiwittaya 3 School, consisted of 1 school director, 4 deputy school directors, 128 government teachers and 4 government employees. The research instrument was opinionnaire regarding learning organization, based on the concept of Senge and structured interview on the

development guidelines of learning organization. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and content analysis. The results found. 1) The learning organization of Banhanjamsaiwittaya 3 school and each aspect were at high level. Sorted by arithmetic means, in descending order, team learning, personnel mastery, mental models, systems thinking and shared. 2) There were developmental guidelines of learning organization of Banhanjamsaiwittaya 3 school. They are 16 ways to develop.

Keywords: Learning organization; Banhanjamsaiwittaya 3 School; Guidelines on the development

บทนำ

องค์การแห่งการเรียนรู้เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์การรูปแบบหนึ่งที่ต้องการให้องค์การก้าวไปสู่ความสำเร็จผ่านการสร้างองค์การที่มีความปรารถนาในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อพัฒนาการทำงาน มีการแบ่งปันความคิดในการทำงาน มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีการทุ่มเททรัพยากรเพื่อลงทุนให้บุคลากรทุกระดับเกิดการเรียนรู้ตลอดจนสร้างค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมและทดลองทำสิ่งใหม่ๆ จนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การ (วันชัย ปานจันทร์, 2563) สถานศึกษาถือเป็นองค์การทางการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติและสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้โดยเริ่มจากการพัฒนาตัวบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ เสริมสร้างนิสัยให้บุคคลนั้นเป็นผู้ใฝ่รู้ ทั้งด้านความคิดวิทย์การและข้อมูลใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งนำข้อมูลความรู้ใหม่เหล่านั้นมาพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างความคิดที่มองโลกตามความจริง และตัดสินใจให้เหมาะสมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทิศทางขององค์การในอนาคตผ่านการสื่อสารเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน นำไปสู่การเรียนรู้เป็นทีมซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ความรู้ในข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ วิธีการแก้ปัญหา และการเรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลว ดังนั้นหากสถานศึกษาหรือโรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ ย่อมส่งผลให้โรงเรียนสามารถจัดกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์และภารกิจต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ข้อมูลจากรายงานประจำปีของสถานศึกษาปีการศึกษา 2565 โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 และจากการสัมภาษณ์บุคลากร สามารถสรุปได้ว่าโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 ควรพัฒนาด้านการส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อนำความรู้ที่ได้มาส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเพิ่มช่องทางให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันในองค์การ และระหว่างโรงเรียนในสหวิทยาเขตเดียวกัน ควบคู่ไปกับการเรียนรู้จากภายนอกเพื่อสร้างโอกาสในการที่บุคลากรจะได้พัฒนาตนเองและพัฒนางาน ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้บุคลากรทุกคนมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความรู้ ความคิดในการวางแผน การแก้ไขปัญหา

ขององค์กร ดังนั้นหากโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ย่อมพัฒนาการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนให้มีคุณภาพและสามารถเพิ่มขีดจำกัดความสามารถขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 เพื่อทราบการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 และเพื่อทราบแนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 อันจะนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 ให้เป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยใช้บุคลากรของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 เป็นประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ข้าราชการครู จำนวน 128 คน (ไม่รวมผู้วิจัย) และพนักงานราชการ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 137 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของเซงเก้ (Senge) ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

1.1) การสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (forced choice)

1.2) การสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 ประกอบด้วย การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของเซงเก้ (Senge, 1990) ซึ่งมีหลักสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ ความเชี่ยวชาญของบุคคล แบบแผนทางความคิด วิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้ของทีม และการคิดอย่างเป็นระบบ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale)

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

- 2.1 แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) มีดังนี้

ก. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หลักฐาน วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และได้เลือกเครื่องมือแบบสอบถามของกรองกาญจน์ อรุณเมฆ ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) มีค่าความเชื่อมั่น

(Reliability) เท่ากับ 0.991 มาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าและนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้

ข. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่ศึกษา

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) ดังนี้

ก. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อนำไปเก็บข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจัดทำขึ้นเพื่อเสนออาจารย์ที่ปรึกษาในการศึกษาค้นคว้าอิสระพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ข. นำแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างไปสัมภาษณ์ โดยกำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ 5 คน คือ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน 2) รองผู้อำนวยการกลุ่มงานบริหารวิชาการ 3) รองผู้อำนวยการกลุ่มงานบริหารงบประมาณและบุคคล 4) หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) ครูผู้สอนที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ

3. ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้เป็นภาพรวมในการตอบคำถามการวิจัย ดังนี้ 1) วิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ (frequency: f) และค่าร้อยละ (percentage: %) 2) วิเคราะห์องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean: μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: σ) และนำค่ามัชฌิมเลขคณิตไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1970).

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่าการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.38$, $\sigma = 0.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การเรียนรู้ของทีม ($\mu = 4.46$, $\sigma = 0.48$) รองลงมาคือ ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ($\mu = 4.44$, $\sigma = 0.44$) ด้านแบบแผนทางความคิด ($\mu = 4.38$, $\sigma = 0.46$) ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ($\mu = 4.33$, $\sigma = 0.45$) และด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน ($\mu = 4.33$, $\sigma = 0.51$) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยภาพรวม เท่ากับ 0.41 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 โดยภาพรวม

(N = 137)

ด้าน	การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3	ค่ามัชฌิมเลขคณิต (μ)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)	ระดับ
1	ความเชี่ยวชาญของบุคคล	4.44	0.44	มาก
2	แบบแผนทางความคิด	4.38	0.46	มาก

ด้าน	การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ โรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3	ค่ามัธยิม เลขคณิต (μ)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (σ)	ระดับ
3	วิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.33	0.51	มาก
4	การเรียนรู้ของทีม	4.46	0.48	มาก
5	การคิดอย่างเป็นระบบ	4.33	0.45	มาก
รวม		4.38	0.41	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ได้ 16 แนวทาง สรุปได้ดังนี้

1. ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) จัดให้มีโครงการพัฒนาศักยภาพสำหรับบุคลากรในทุกภาคการศึกษา 2) ควรลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน และงานนอกเหนือจากการสอน เพื่อให้บุคลากรมีเวลามากเพียงพอที่จะไต่หาความรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง 3) ควรส่งเสริมยกย่องบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นในทุกปีการศึกษา มีรูปแบบและเกณฑ์การวัดประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

2. ด้านแบบแผนทางความคิด มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) มีการกำหนดวัฒนธรรมองค์การร่วมกันผ่านการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อตกลงที่บุคลากรทุกฝ่ายพึงพอใจ และแต่งตั้งครูพี่เลี้ยงเพื่อดูแลช่วยเหลือบุคลากรที่มาปฏิบัติหน้าที่ใหม่ให้มีความเข้าใจ ทักษะที่ดีและปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร 2) ส่งเสริมให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กร นำข้อคิดเห็นของบุคลากรมาเป็นข้อมูลในการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เหมาะสมกับองค์กรและบุคลากร 3) ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีโอกาสได้นำเสนอผลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา และนำมาประมวลผลเพื่อสรุปข้อดี ข้อเสีย ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแผนการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ต่อไปอย่างเป็นระบบ

3. ด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) เปิดโอกาสให้บุคลากรมีบทบาทในการวางแผนปฏิบัติงานกำหนดวิสัยทัศน์และแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น 2) ควรให้บุคลากรที่มีประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้าร่วมประชุม 3) ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานหรือโครงการนั้นๆ เสริมแรงทางบวกด้วยการให้กำลังใจบุคลากรผ่านคำชมเชย และผลตอบแทนการปฏิบัติงานที่น่าพึงพอใจ

4. ด้านการเรียนรู้ของทีม มี 4 แนวทาง ดังนี้ 1) กำหนดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มีวาระเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เทคนิคการสอน รวมไปถึงการวิจัยในชั้นเรียน 2) ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีกระบวนการนิเทศเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน 4) ส่งเสริมบุคลากรให้ร่วมกันปฏิบัติงานผ่านการมอบหมายงานที่ชัดเจน

5. ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ มี 3 แนวทาง ดังนี้ 1) กำหนดขอบเขตงานอย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับความสามารถหรือความถนัดของบุคลากร และเปิดโอกาสให้บุคลากรลงมือปฏิบัติงาน แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง 2) ส่งเสริมให้บุคลากรมีการบันทึกการจัดการเรียนการสอน สำนวนสภาพ ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน พร้อมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา 3) ส่งเสริมให้เกิดเก็บรวบรวม ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผลการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา และบุคลากรสามารถ เข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน บรรหารแจ่มใสวิทยา 3” ผู้วิจัยสามารถนำไปสู่การอภิปรายผลได้ดังนี้

1. องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 อยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่ สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 อยู่ใน ระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 มีการบริหารงานที่ตอบสนอง ต่อนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นพัฒนาการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อผู้เรียนและสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อ “พลิกโฉมการศึกษาสู่ยุคดิจิทัล” (Transforming Education to Fit in the Digital Era) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ กว้างไกลร่วมกับบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบโดยใช้ รูปแบบการบริหารแบบ “SCHOOL in school” หรือที่เรียกว่า “โรงเรียนเล็กในโรงเรียนใหญ่” เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รูปแบบดังกล่าวนี้ผู้บริหารจะกระจายอำนาจให้ทุก กลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกหน่วยงานภายในสถานศึกษาให้ใช้รูปแบบการบริหารงานแบบเดียวกัน ทำให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจและแก้ปัญหาาร่วมกัน ส่งเสริมและสร้างโอกาสในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์องค์กรโดยใช้วิธี SWOT analysis เพื่อหาจุดเด่น จุดพัฒนาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกของโรงเรียน เพื่อพัฒนาในจุดที่ควรพัฒนาและนำหลักการบริหารงานแบบวงจรคุณภาพของเดมมิง (PDCA) เพื่อ การติดตามตรวจสอบและทบทวนผลการดำเนินงานควบคู่กันมีภาคี 4 ฝ่าย และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้ มีส่วนร่วมในการดำเนินการและเห็นชอบในการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่กำหนดแผนงานไว้ 3 ปี เพื่อให้ สอดคล้องกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่ละรุ่น และจัดให้มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรและการ จัดการเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของยุคดิจิทัล มีการส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทั้งในด้านวิชาการ ด้านมาตรฐานวิชาชีพ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ให้มีความรู้ความ ชำนาญเพียงพอที่จะจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่วางไว้ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนา ระบบการปฏิบัติงาน กระจายอำนาจในการตัดสินใจสู่บุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ร่วมกันเสนอ ความคิดเห็น ร่วมกันวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา นำข้อผิดพลาดมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาตนและ พัฒนางาน ทั้งนี้ในทุกๆ งาน ผู้บริหารสถานศึกษามีการนิเทศกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่าง สม่าเสมอ เพื่อให้องค์การมีผลการปฏิบัติงานที่เกิดประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของกรองกาญจน์ อรุณเมฆ ซึ่งได้ศึกษา “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการ เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9”

พบว่า การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน อันเนื่องมาจากองค์การมีการวาง วิสัยทัศน์ร่วมกันอย่างชัดเจน ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคลากร และแสวงหาความรู้ จากภายนอกเพื่อเพิ่มพูนความเชี่ยวชาญ ซึ่งทำให้องค์การสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าผ่านความคิด อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (กรองกาญจน์ อรุณเมฆ, 2564)

2. แนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 พบว่ามี แนวทางการพัฒนา 16 แนวทาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า แนวทางการพัฒนา องค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 เป็นพหุแนวทาง เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านพบว่า

1) ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีโครงการพัฒนาศักยภาพ สำหรับบุคลากรในทุกภาคการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนางานด้าน วิชาการ ด้านมาตรฐานวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่าง สม่าเสมอและต่อเนื่อง จะทำให้บุคลากรมีศักยภาพเพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่รอบด้าน ทั้งนี้กิจกรรม ที่จัดขึ้นควรมีทั้งรูปแบบภายในและภายนอกสถานศึกษาจัดหาวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ มาให้ความรู้แก่บุคลากร นอกจากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภายนอกแล้ว ยังสามารถส่งเสริม บุคลากรในองค์กรที่มีความชำนาญหรือเชี่ยวชาญในงานที่ปฏิบัติอยู่อย่างเป็นประจำเป็นวิทยากรให้ ความรู้แก่เพื่อนครูด้วยกันเอง เพื่อสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการ ปฏิบัติงานให้เพิ่มขึ้นจากความคุ้นเคยกันของบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาควรลดภาระงานอื่นที่ไม่ จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนและงานนอกเหนือจากการสอน เนื่องจาก หากภาระงาน นอกเหนือจากการสอนลดลง บุคลากรจะมีเวลามากเพียงพอที่จะไฝ่หาความรู้ และนวัตกรรมที่ ทันสมัย เพื่อพัฒนาตัวเองให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานที่ทำ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ กระบวนการทำงานแบบกลุ่มตามศักยภาพของบุคลากร ส่งเสริมยกย่องบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นในทุก ปีการศึกษา มีรูปแบบการวัดประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรใช้ความ เชี่ยวชาญของตนเองปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้อย่างเต็มความสามารถ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธยา อร่ามรัตน์ ได้ศึกษาเรื่องความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 17 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัด กิจกรรมให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองผ่านการอบรม การศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และ ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานให้สำเร็จลุล่วง (สุทธยา อร่ามรัตน์, 2562)

2) ด้านแบบแผนทางความคิด ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดวัฒนธรรมองค์การร่วมกันกับ บุคลากรผ่านการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อตกลงที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ ทั้งนี้อาจ เนื่องมาจาก การเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำข้อคิดเห็นของบุคลากรมาเป็นข้อมูลในการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ เหมาะสมกับองค์กรและบุคลากร ผ่านการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเข้าใจและรับรู้ร่วมกันของบุคลากร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นในองค์กร มีการใช้ระบบการส่งเสริม ชื่นชมและยกย่องบุคลากรที่ เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติงาน และแต่งตั้งให้เป็นครูพี่เลี้ยงเพื่อดูแลช่วยเหลือบุคลากรที่มาปฏิบัติ หน้าที่ใหม่ เนื่องจากบุคลากรที่มีประสบการณ์จะถ่ายทอดแนวปฏิบัติแก่บุคลากรใหม่ให้เกิดความ

เข้าใจ ทักษะที่ดีและปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีโอกาสนำเสนอผลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา และนำมาประมวลผลเพื่อสรุปข้อดี ข้อเสีย ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแผนการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ต่อไปอย่างเป็นระบบ เพราะการประเมินผลการปฏิบัติงานจะทำให้ทราบจุดบกพร่องที่ควรพัฒนา จุดดีที่ควรส่งเสริม หรือแก้ไขได้อย่างตรงประเด็น นำไปสู่การปฏิบัติงานในครั้งถัดไปมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคลากรมีบทบาทในการวางแผนปฏิบัติงานกำหนดวิสัยทัศน์และแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปสู่กลุ่มสาระการเรียนรู้และกลุ่มงานมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากการกระจายอำนาจการตัดสินใจผ่านหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และหัวหน้างาน ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความสามารถในการคิดและตัดสินใจแทนบุคลากรในกลุ่มงาน เนื่องจากได้รับการไว้วางใจจากบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละงาน สามารถถ่ายทอดแนวความคิดให้บุคลากรในกลุ่มเกิดความเข้าใจและยอมรับง่ายขึ้นจากความสนิทสนม เพื่อนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ที่เป็นที่ยอมรับของคนทั้งองค์กรได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิเชษฐ์ บุญศรี ได้ศึกษาเรื่อง “การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ปิงกรวิทยาพัฒนา (ทวิวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์ฯ” พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (อภิเชษฐ์ บุญศรี, 2562) นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรเสริมสร้างให้บุคลากรในโรงเรียนมีความมั่นใจในตนเอง ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานหรือโครงการนั้นๆ เสริมแรงทางบวกด้วยการให้กำลังใจบุคลากรผ่านคำชมเชย สวัสดิการและผลตอบแทน การปฏิบัติงานที่น่าพึงพอใจ อาจเนื่องมาจาก หากผู้บริหารสถานศึกษาเน้นสร้างสัมพันธ์อันดีกับบุคลากร ลดการตำหนิในความผิดพลาด แต่กระตุ้นให้บุคลากรคิดหาทางออกจากปัญหานั้น สื่อสารให้บุคลากรรับทราบร่วมกันว่าทุกคนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาองค์กรไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ บุคลากรก็จะเต็มใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคุโตชิ (Qutoshi) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “มุมมองเชิงปรัชญาและแนวทางในการพัฒนาผู้นำองค์กรแห่งการเรียนรู้” พบว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้เกิดจากลักษณะเฉพาะ คือ การร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร (Qutoshi, 2016)

4) ด้านการเรียนรู้ของทีม ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการกำหนดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มีความเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เทคนิคการสอน รวมไปถึงการวิจัยในชั้นเรียน อาจเนื่องมาจาก หากเพิ่มวาระการประชุมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้นเรียน จะเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูต่างกลุ่มสาระมากยิ่งขึ้น และผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการด้วยกันอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เนื่องจาก การอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการจะเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะทำให้บุคลากรได้รู้จักกันมากขึ้น มีความคุ้นเคยและเห็นนิสัยใจคอ และสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติเข้าหากันได้ มีความสามัคคีมากขึ้น นำไปสู่การร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่เพื่อนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีกระบวนการนิเทศเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนในทุกภาคการศึกษา เนื่องจาก การนิเทศเป็นเครื่องมือที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้

เพื่อ ส่งเสริม ช่วยเหลือ ปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพของการจัดการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน ในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาไปร่วมกันของบุคลากรในโรงเรียน

5) ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดขอบเขตงานอย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับความสามารถหรือความถนัดของบุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนานวัตกรรมหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ และเปิดโอกาสให้บุคลากรลงมือปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ทั้งนี้อาจ เนื่องมาจาก การมอบหมายงานที่ตรงตามศักยภาพของบุคลากร จะทำให้บุคลากรสามารถคิดและ ปฏิบัติงานที่ซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบตามความสามารถของตน นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษา ส่งเสริมให้บุคลากรมีการบันทึกการจัดการเรียนการสอน สำนวณสภาพปัญหาในการจัดการเรียน การสอน พร้อมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และส่งเสริมให้เกิดเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับ ผลการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา และบุคลากรสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้ เนื่องมาจาก ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานสามารถนำมาใช้ วางแผนเพื่อเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนางาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติ เรืองฤทธิ์ ได้ศึกษา เรื่อง “ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษามัธยมศึกษา จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 17” พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรใช้หลักความ เป็นเหตุเป็นผลในการพัฒนางาน และริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการ เรียนการสอนและการปฏิบัติงาน (ฐิติ เรืองฤทธิ์, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 3 มีกระบวนการสร้างองค์การที่มุ่งพัฒนาให้บุคลากรเกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ตลอดจนสร้างองค์ความรู้ใหม่ อย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้เป็นทีม อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรที่ขับเคลื่อน องค์การไปสู่วิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน ซึ่งแนวทางการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน บรรหารแจ่มใสวิทยา 3 ดังนี้ ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ได้แก่ 1) จัดโครงการพัฒนาศักยภาพ บุคลากร 2) ลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็น 3) ยกย่องบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น ด้านแบบแผนทาง ความคิด ได้แก่ 1) กำหนดวิสัยทัศน์ที่บุคลากรทุกฝ่ายพึงพอใจ 2) นำความคิดเห็นของบุคลากรเป็น ข้อมูลในการสร้างวัฒนธรรมองค์การ 3) บุคลากรมีโอกาสนำเสนอและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อนำ ข้อมูลไปพัฒนางาน ด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน ได้แก่ 1) เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติงาน 2) บุคลากรมีส่วนร่วมในการประชุมในงานตามความถนัด 3) เสริมแรงให้บุคลากรมี ความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ด้านการเรียนรู้ของทีม ได้แก่ 1) จัดวาระการประชุมเกี่ยวกับการจัดการ เรียนรู้และวิจัยในชั้นเรียน 2) ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 3) จัดให้มีกระบวนการนิเทศ การศึกษา 4) มอบหมายงานที่ชัดเจน กระจายงานอย่างทั่วถึง และด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) กำหนดขอบเขตงานอย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับความสามารถ 2) ส่งเสริมให้บุคลากรมีการบันทึก การจัดการเรียนการสอน 3) ส่งเสริมให้เกิดการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3

สรุป

ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 อยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านการเรียนรู้ของทีม ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ด้านแบบแผนทางความคิด ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และด้านวิสัยทัศน์ร่วมกันตามลำดับ และแนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 มีพหุแนวทาง ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติอันจะนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนบริหารแจ่มใสวิทยา 3 ให้เป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ควรจัดให้มีการประชุมหลังการดำเนินงานทุกครั้งเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ความสำเร็จและข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน นำมาเป็นประสบการณ์และบทเรียนในการพัฒนางานของตนเอง ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลและเหตุผลประกอบการตัดสินใจเลือกวิธีการหรือวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดในการพัฒนางาน

2) ควรนำประเด็นปัญหาหรือประเด็นที่ต้องพิจารณามาทบทวนร่วมกันกับบุคลากรที่เป็นหัวหน้าของแต่ละงานเป็นประจำ เปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติงานขององค์กรมากยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีการพูดคุยแสดงความคิดเห็นร่วมกันภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือภายในกลุ่มงานเกี่ยวกับการวางแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน เพื่อให้แผนปฏิบัติงานขององค์กรสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรทุกฝ่าย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) คุรคศคชาวคจยปจจยทคสงผลตอองคการททงการเรยนรฐของรอรยนบรรหารแจมสวทยา 3
- 2) คุรคศคชาวคจยภาวะผูนาคงคกฤทททสงผลตอองคการททงการเรยนรฐของรอรยนบรรหารแจมสวทยา 3
- 3) คุรคศคชาวคจยการปนองคการททงการเรยนรฐของรอรยนในสangkatsannagangnaxetpnnทการศคษามธยมศคษา สุพรรณบุรค

เอกสารอ้างอจ

กรองกาญจณ อรุณเมฆ. (2564). ภาวะผูนาทางวคชาการของผุบรคหารทคสงผลตอการปนองคการททงการเรยนรฐในสถานศคษา สangkatsannagangnaxetpnnทการศคษามธยมศคษา เขต 9. *วารสารวคชาการ สถาบันพัฒนาพระวทยาการ*, 5(3), 14-15.

จตุท เรองฤทธค. (2560). ความปนองคการททงการเรยนรฐของสถานศคษามธยมศคษา จงหวดจันทบุรค สangkatsannagangnaxetpnnทการศคษามธยมศคษา เขต 17. (งานนคพนธการศคษามหาบณทคทการบรคหารการศคษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.

วนชัย ปานจันทร. (2563). *วัฒนธรรมองคการและการพัฒนาองคการททงการเรยนรฐ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคําแหง.

สุทธยา อรํารัตน. (2562). ความปนองคการททงการเรยนรฐของสถานศคษา สangkatsannagangnaxetpnnทการศคษามธยมศคษาเขต 17. (วคยานคพนธครุศาสตรมมหาบณทคทการบรคหารการศคษา). มหาวิทยาลัยราชภฏวราพพรณณค.

อภคเชษฐ บญศรค. (2562) การปนองคการททงการเรยนรฐของรอรยนทคปจกรวคชาพัฒน (ทวคพัฒนา) ในพระราชูปถัมภฯ. (วคยานคพนธศคษาศาสตรมมหาบณทคทการบรคหารการศคษา). มหาวิทยาลัยศคลปากร.

Best, John W. (1970). *Research in Education*. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Qutoshi, Sadruddin. (2016). A Philosophical View on and a Technical Approach to Leading a Learning Organization, *Journal of Education and Research*, 6(2), 12-25.

Senge, Peter M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday.

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Administration Education Model in Digital Age Under the Office of the Basic Education Commission

¹จารุณี สอนใจ ²ชัตติยา ต้วงสำราญ

¹Jarunee Sonjai ²Khattlya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: jaruneesonjai@gmail.com

Received September 14, 2024; Revised December 27, 2024; Accepted: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 310 โรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 930 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบประเมินและรับรองรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ได้ องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ 97 ตัวแปร 2) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา (2) การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ (3) แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี (4) ภาวะผู้นำดิจิทัล และ (5) เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา 3) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้รับการประเมินและรับรองว่ามีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา; รูปแบบ; ยุคดิจิทัล

Abstract

The objectives of the study were: 1) to study the components of the administration education model in digital age under the Office of the Basic Education Commission, 2) to create and develop a model of the administration education model in digital age under the Office of the Basic Education Commission, 3) to evaluate and verify the implications of the administration education model in digital age under the Office of the Basic Education Commission. The mixed methods research was used in this study. The sample group was secondary schools under the Office of the Basic Education Commission from 310 locations. The data providers were 3 persons totaling 930 informants. The research instruments consist of the interview, the questionnaire, and the model assessment. The statistics were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and exploratory factor analysis. The results of the research were as follows: 1) The components of the administration education in digital age under the Office of the Basic Education Commission were found 5 components, a total of 97 variables. 2) The administration education model in digital age under the office of the basic education commission were found 5 components as digital technology for development, systematic evaluation of educational institutions, motivation to use technology, digital leadership and digital technology in educational institutions. 3) The 5 components of the administration education model in digital age under the Office of the Basic Education Commission were at 100 percent verification of the acceptable range of accuracy, suitability, possibility, and practicality that correspond to the theoretical studies.

Keywords: The administration education; Model; Digital age

บทนำ

ความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 รวมทั้งผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียน และความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ส่งผลให้ประเทศเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ในอนาคตอันใกล้การติดกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ทักษะคน ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม และพฤติกรรมของประชากรที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งระบบการศึกษาที่ยังมีปัญหามากมายประการ นับตั้งแต่ปัญหาคุณภาพของคนไทย ทุกช่วงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับจุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว ความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาส และความเสมอภาค

ทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทยส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทาย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

สำหรับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่สำคัญ ได้ส่งผลกระทบอย่างมากมาต่อการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้เรียน การเรียนรู้ ครู และเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา (Chamchoi, 2015) ผู้บริหารจะต้องทำการวิเคราะห์สถานศึกษาทั้งระบบเพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่สถานศึกษากำลังเผชิญอยู่ และนำไปวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาให้สถานศึกษาเกิดความก้าวหน้าและสอดคล้องต่อทิศทาง การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย นอกจากนี้เทคโนโลยีดิจิทัลยังมีผลกระทบต่อการบริหารงานของสถานศึกษาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การบริหารกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งงานของสถานศึกษาในทุกๆ ด้านจะต้องมีระบบจัดการฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อการตัดสินใจในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) เพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการความรู้ในงานด้านต่างๆ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดภารกิจสำคัญในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีนโยบายในการพลิกโฉมระบบการศึกษาไทย ด้วยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้ในการจัดการศึกษาทุกระดับการศึกษา เพื่อให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการศึกษาผ่านระบบดิจิทัล พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นครูยุคใหม่ มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ มีทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดี มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง การบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะประสบผลสำเร็จย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารในการบริหารจัดการหน่วยงานและผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตรงตามเกณฑ์มาตรฐานมากที่สุด

จากสภาพปัญหาดังกล่าว การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพราะเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนที่สำคัญในการส่งเสริมให้การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จึงสนใจทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนาสถานศึกษา ประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน

สถานศึกษา และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายหรือแนวทางเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างและพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2,358 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) โดยใช้ตารางประมาณค่าขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 331 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 3 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครูเทคโนโลยี จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 993 คน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ศึกษาวิเคราะห์ เอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 7 คน โดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured informal interview)
3. นำข้อมูลที่ได้ในข้อ 1 และ 2 มาสรุปและสังเคราะห์ (content synthesis) เป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม (questionnaire) เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 2 สร้างและพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. นำตัวประกอบประกอบของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล มาพัฒนาเป็นเครื่องมือการวิจัยในลักษณะแบบสอบถาม (opinionnaire) ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่ง ประสบการณ์ในตำแหน่ง โดยกำหนดให้เป็นการตอบแบบเลือกตอบ (check list) ตอนที่ 2 การถาม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล จำนวน 150 ข้อ โดยใช้มาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert, 1987)

2. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ด้วยดัชนีความสอดคล้อง IOC (index of item objective congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) ได้ค่า IOC = 1.00

3. นำเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) ไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนละ 3 คน จำนวน 10 โรงเรียน รวมผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน รวบรวมข้อมูลทั้งหมดวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.987

4. นำแบบสอบถามที่ได้ จัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ แล้วไปเก็บข้อมูลกับโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 331 โรงเรียน การเก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็น ผู้วิจัยจัดส่งและรับคืนแบบสอบถาม ทั้งด้วยตนเองทางไปรษณีย์ โดยวิธีการลงทะเบียน และเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากระบบ Google Form

5. นำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ และทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้วยค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ด้วยค่าเฉลี่ย (mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) และค่าสัมพันธระหว่างตัวแปร (correlation) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สร้างแบบประเมินและรับรองรูปแบบ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ในการประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ 4) ความเป็นประโยชน์ (Utility) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าร้อยละ ซึ่งใช้หลักเกณฑ์การตัดสินระดับคุณภาพของการประเมินคุณภาพของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยใช้เกณฑ์รับรอง 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี พอใช้ ปรับปรุง เกณฑ์ที่รับรองต้องอยู่ในระดับดีขึ้นไป คือ ตั้งแต่ร้อยละ 75 ขึ้นไป จะถือว่ารับรองหรือผ่านเกณฑ์การประเมิน

ผลการศึกษา

1. องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ สังเคราะห์เป็นตัว

แปรที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มี 5 องค์ประกอบ 97 ตัวแปร

2. รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามวิธี Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) มีค่าเท่ากับ 0.928 ซึ่งมากกว่า 0.80 และผลการทดสอบ Bartlett's Test พบว่ามีค่าไคแอกซ์ขององค์ประกอบที่มากกว่า 1.00 และมีตัวแปรอธิบายองค์ประกอบมากกว่า 3 ตัวแปรขึ้นไป พบว่า ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 97 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.550 – 0.805 และได้จัดเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา มีจำนวนตัวแปร 30 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ระหว่าง 0.552 – 0.805 องค์ประกอบที่ 2 การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ มีจำนวนตัวแปร 24 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ระหว่าง 0.559 – 0.783 องค์ประกอบที่ 3 แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี มีจำนวนตัวแปร 19 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ระหว่าง 0.555–0.722 องค์ประกอบที่ 4 ภาวะผู้นำดิจิทัล มีจำนวนตัวแปร 18 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ระหว่าง 0.550–0.715 องค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา มีจำนวนตัวแปร 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ระหว่าง 0.565 – 0.634 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบและตัวแปรที่อธิบายในแต่ละองค์ประกอบหลังหมุนแกนขององค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ลำดับ ที่	องค์ประกอบ	จำนวน ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading)
1	องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา	30	0.552 – 0.805
2	องค์ประกอบที่ 2 การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ	24	0.559 – 0.783
3	องค์ประกอบที่ 3 แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี	19	0.555 – 0.722
4	องค์ประกอบที่ 4 ภาวะผู้นำดิจิทัล	18	0.550 – 0.715
5	องค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา	6	0.565 – 0.634
รวม		97	0.550 – 0.805

3. ผลการประเมินและรับรองรูปแบบทั้ง 5 องค์ประกอบ ในการประเมิน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) 4) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าร้อยละ จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

รายการองค์ประกอบ ของรูปแบบ	ความคิดเห็น							
	ความถูกต้อง		ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		ความเป็นประโยชน์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ

	คน		คน		คน		คน	ละ
1.เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการพัฒนา	15	100	15	100	15	100	15	100
2.การประเมินสถานศึกษา อย่างเป็นระบบ	15	100	15	100	15	100	15	100
3.แรงจูงใจในการใช้ เทคโนโลยี	15	100	15	100	15	100	15	100
4.ภาวะผู้นำดิจิทัล	15	100	15	100	15	100	15	100
5.เทคโนโลยีดิจิทัลใน สถานศึกษา	15	100	15	100	15	100	15	100
ค่าเฉลี่ย	15	100	15	100	15	100	15	100

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิมาสังเคราะห์เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร สถานศึกษายุคดิจิทัล สามารถสรุปได้ 5 องค์ประกอบ 97 ตัวแปร ทั้งนี้เพราะ ผู้วิจัยได้ศึกษา พัฒนาขึ้น ให้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตัวแปรองค์ประกอบจึงมีส่วนสำคัญในการวิจัย เพื่อนำไปสร้างและพัฒนารูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมชาย วรกิจเกษมสกุล ที่กล่าวว่า การกำหนดตัวแปรที่จะนำไปใช้ในการทดสอบ ผู้วิจัยต้องมีความรู้เกี่ยวกับความหมาย และลักษณะ สำคัญของตัวแปร โดยมีนัยวิชาการได้ให้ความหมายของ “ตัวแปร (variables)” หมายถึง ประเด็น คุณลักษณะที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาในงานวิจัยใดๆ ตัวแปรจะมีค่าที่สามารถแปรเปลี่ยนค่าได้ตาม สถานการณ์หรือเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นที่จะได้จากหลักการของเหตุผลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนจาก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (สมชาย วรกิจเกษมสกุล, 2553) สอดคล้องกับ Wiersma กล่าวไว้ว่า ตัวแปรหมายถึงคุณลักษณะข้อมูลที่แตกต่างกันของสิ่งของหรือปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่ผู้วิจัย สนใจจะศึกษา (Wiersma, 2000)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา 2) การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 3) แรงจูงใจในการใช้ เทคโนโลยี 4) ภาวะผู้นำดิจิทัล 5) เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา ตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็น อันดับแรก เมื่อพิจารณาข้อคำถามของแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ 30 ตัว แปร ทั้งนี้เพราะการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลเป็นความท้าทายท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและ ความเป็นพลวัตของโลกที่ไม่สามารถหยุดยั้ง ดังนั้นการศึกษาต้องปรับตัวกับกระแสของการ เปลี่ยนแปลง ในการสร้างวัฒนธรรมของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง และการเข้าถึง เทคโนโลยีของครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรทำความเข้าใจ พัฒนาตนเองให้

พร้อมต่อเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล นำมาใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนองค์กรและพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Napate, et al. ได้วิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของการบริหารการศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า จากสภาพปัจจุบันมีการใช้งานเทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ตเป็นอย่างมาก จากผลกระทบของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เกิดการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น โดยเฉพาะในวงการการศึกษา ที่เทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีแห่งการเรียนรู้ให้กลายเป็นระบบออนไลน์ ที่สร้างประสบการณ์ที่แตกต่างให้กับผู้เรียน นี่ถือเป็นโอกาสสำคัญของสถาบันการศึกษาที่ต้องเร่งพัฒนาหลักสูตร และกลยุทธ์ในการจัดการสอนให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ในส่วนของแผนงานในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 7 ประการที่ต้องคำนึงถึง คือ การเชื่อมต่อภายในเครือข่าย อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ความปลอดภัยทางอินเทอร์เน็ต โครงสร้างพื้นฐานของอินเทอร์เน็ต การสนับสนุนด้านเทคนิค การพัฒนาทางวิชาชีพ และหลักสูตรดิจิทัล ขณะที่แนวโน้มของเทคโนโลยีทางการศึกษาที่เกิดขึ้น พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อสอนอย่างหลากหลาย เช่น การใช้วีดีโอเป็นสื่อการสอน การใช้งานโปรแกรมหรือเกมส์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน และหลักสูตรการเรียนในรูปแบบออนไลน์ต่างๆ สุดท้ายเรื่องแบบจำลองปัจจัยอำนวยความสะดวกสำหรับการเรียนรู้ดิจิทัล พบว่า มีปัจจัย 2 กลุ่มที่ต้องพิจารณา คือ ปัจจัยขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ นักเรียน ครู เทคโนโลยี และสถาบัน และปัจจัยขั้นทุติยภูมิ คือ หลักสูตร งบประมาณ ภาพลักษณ์ทางสังคม และการสนับสนุนต่างๆ ที่จะช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ในการบริหารการศึกษาได้ (Napate, et al., 2020)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ อติพร เกิดเรื่อง ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล” ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัลมี 4 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การเรียนรู้เกี่ยวกับดิจิทัล (2) การคิดสร้างสรรค์ (3) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และ (4) ผลผลิตที่มีคุณภาพสูง 2) การเปลี่ยนผ่านการเรียนรู้จากยุคเดิมสู่ยุคดิจิทัล ต้องจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการทำงาน และการดำรงชีวิต เน้นการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการค้นคว้าด้วยตนเองโดยนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะแนวทางในการเรียนรู้ตามหลักสูตร และมุ่งการวัดผลและประเมินผลเพื่อดูการพัฒนาการมากกว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ 3) การจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล ต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เน้นการสร้างสรรค์ปรับแต่งการเรียนรู้ การคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนเน้นการใช้เครือข่ายออนไลน์ในการจัดการเรียนรู้ สร้างสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนพบประสบการณ์จริง เนื้อหาการเรียนรู้ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเครือข่ายออนไลน์ สามารถสร้างองค์ความรู้ แบ่งปันความรู้และเนื้อหาผ่านเครือข่ายออนไลน์ และส่งเสริมความรู้ในโลกแห่งการทำงานมากขึ้น (อติพร เกิดเรื่อง, 2560)

องค์ประกอบที่ 2 การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่ 2 เมื่อพิจารณาข้อคำถามของแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ 24 ตัวแปร ทั้งนี้เพราะ สถานศึกษาจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับอุปกรณ์ช่วยสื่อสาร ระบบเชื่อมต่ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์อย่างเพียงพอมีระบบการตรวจสอบ ติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับแนวคิดของสุรศักดิ์ ปาเฮ กล่าวว่า การศึกษาควันตภาพเรียนได้ทุกหนทุก

แห่งและทุกเวลา ระบบการบริหารจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลจะต้องเป็นการจัดการเรียนแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม จึงทำให้การสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลต่อผู้เรียนและผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาจำเป็นต้องมีความพร้อมในทุกด้านเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยและทรัพยากรในการบริหารจัดการ ดังนี้ 1) ทรัพยากรมนุษย์ (Man) ต้องตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีและมีความพร้อมในการนำไปประยุกต์ใช้ในปฏิบัติงาน 2) งบประมาณ (Money) ต้องมีความพร้อมในการจัดสรรงบประมาณ เพื่อรองรับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม ทั้งด้านการบริหารและการจัดการเรียนการสอน 3) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) ต้องมีความพร้อมทั้งอุปกรณ์เทคโนโลยีต่างๆ และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้สนับสนุนและส่งเสริมประสิทธิภาพ ในการจัดการเรียนการสอน 4) การจัดการ (Management) ต้องมีการนิเทศ ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ 5) เทคโนโลยี (Technology) ต้องมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสมกับการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียน 6) เวลา (Time) ต้องมีการจัดสรรและกำหนดเวลาอย่างชัดเจน (สุรศักดิ์ ปาเฮ, 2562)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สราวุธ นิ่มนวล ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) กระบวนการบริหารสถานศึกษา มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การบริหารจัดการ การพัฒนาทักษะของครู การนำไปใช้ การสร้างเครือข่าย และนิเทศติดตามต่อเนื่อง 2) องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมสื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศ จิตวิญญาณความเป็นครูและการปรับตัวภาวะผู้นำของครูและความรับผิดชอบ และการวัดและประเมินผล ผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก (สราวุธ นิ่มนวล, 2565)

องค์ประกอบที่ 3 แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่ 3 เมื่อพิจารณาข้อคำถามของแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ 19 ตัวแปร ทั้งนี้ เพราะ ผู้บริหารเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน และสร้างแรงจูงใจกับครูทุกคน ให้สามารถนำความรู้ความสามารถด้าน ICT และเทคโนโลยีต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดให้มาสร้างนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล องค์ประกอบที่ 2 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล และองค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล และผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่ามีเหมาะสม ส่วนผลการประเมินความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด (ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์, 2564)

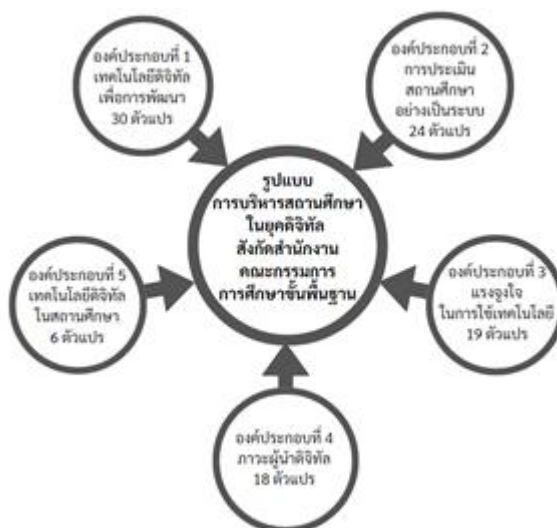
องค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 5 เมื่อพิจารณาข้อคำถามของแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ 6 ตัวแปร ทั้งนี้เพราะ ครูเชื่อมั่นและมีทัศนคติที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อจัดการเรียนรู้ สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ความรู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ มีทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพวรรณ โพธิ์ขำ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระราชรัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารโรงเรียนพระราชรัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการ การใช้หลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม การมีภาวะผู้นำ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2) รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระราชรัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนการนำไปใช้ และ 3) ผลการประเมินรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระราชรัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ทิพวรรณ โพธิ์ขำ, 2564)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประเมินและรับรองรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงวุฒิ จำนวน 15 คน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ 1) เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา 2) การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 3) แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี 4) ภาวะผู้นำดิจิทัล 5) เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา ผ่านเกณฑ์การประเมินในแต่ละองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ 4) ความเป็นประโยชน์ (Utility) สามารถนำไปใช้ได้จริงสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของงานวิจัย ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 5 องค์ประกอบมีคุณลักษณะของรูปแบบที่ดี เป็นไปตามกระบวนการสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชีรวัดน์ นิจนตร กล่าวไว้ว่า ในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบทางการศึกษา และสังคมศาสตร์ที่ผ่านมามีหลายลักษณะ มีขั้นตอนหลักๆ เหมือนกัน 2 ขั้นตอน คือ การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบโดยขั้นแรก ประกอบด้วย การศึกษารวบรวมข้อมูลสถานการณ์บริบทและปัญหาที่เกี่ยวข้อง และขั้นยกร่างหรือสร้างรูปแบบ ส่วนขั้นที่สอง ประกอบด้วย การทดสอบรูปแบบ และการนำรูปแบบไปใช้และปรับปรุงให้ทันสมัย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนย่อยก็ใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลายในขั้นตอน การยกร่างรูปแบบมักจะยกร่างขึ้นจากข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เนื้อหา แต่งานวิจัยบางเรื่องจะมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถามที่มีคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดของรูปแบบ แล้วนำคำตอบไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) และสร้างรูปแบบด้วยการวิเคราะห์เส้นทางงานวิจัยบางเรื่องก็ใช้เทคนิคเดลฟาย เก็บข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมายกร่างรูปแบบส่วนการตรวจสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีหลายวิธี โดยอาจจะให้ผู้เชี่ยวชาญ ช่วยวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงประจักษ์ ทั้งเชิงปริมาณและคุณลักษณะ วิธีการตรวจสอบรูปแบบใช้ทั้งการ

ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) วิธีการแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic future research) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) (จิรวัดน์ นิเจนตร, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

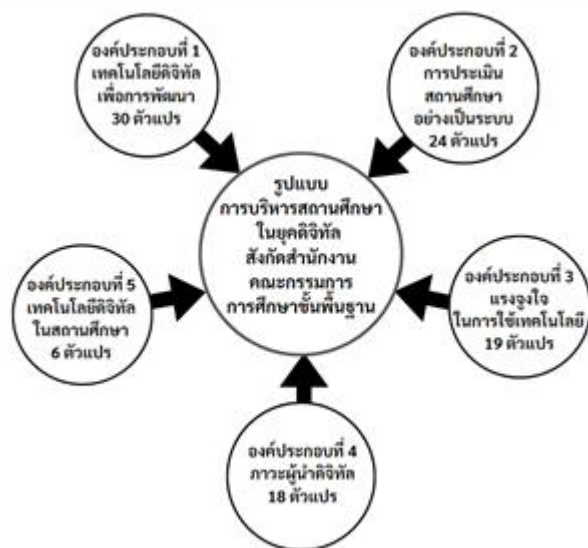
รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ผ่านการประเมินและรับรองจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อปรับปรุงรูปแบบ และได้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ 97 ตัวแปร คือ 1) เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา 30 ตัวแปร 2) การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 24 ตัวแปร 3) แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี 19 ตัวแปร 4) ภาวะผู้นำดิจิทัล 18 ตัวแปร และองค์ประกอบที่ 5) เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา 6 ตัวแปร ดังภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุป

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 97 ตัวแปร ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา องค์ประกอบที่ 2 การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ องค์ประกอบที่ 3 แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี องค์ประกอบที่ 4 ภาวะผู้นำดิจิทัล และองค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา การประเมินและรับรองรูปแบบทั้ง 5 องค์ประกอบ ในการประเมิน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) 4) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100 ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการพัฒนา 2) การประเมินสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 3) แรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี 4) ภาวะผู้นำดิจิทัล 5) เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้บริหารสถานศึกษาที่สนใจ ควรนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล โดยมีการติดตาม ประเมินผลการใช้ เพื่อปรับปรุงพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชีรวัฒน์ นิเจนตร. (2560). การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(2), 71-102.
- ทิพวรรณ โพธิ์ขำ. (2564). รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระราชรัฐในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(1): 177-188.

- ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์. (2564). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมชาย วรภิเษมสกุล. (2553). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). อุดรธานี: อักษรศิลป์การพิมพ์.
- สรารุณี นิ่มนวล. (2565). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2562). *การศึกษาภาควันตภาพ: เรียนได้ทุกหนทุกแห่งและทุกเวลา*. แพร์: แพร์ไทยอุตสาหกรรมพิมพ์.
- อดิพร เกิดเรือง. (2560). การส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 6(1), 173-184.
- Chamchoi, S. (2015). Technology leadership: bringing technology to classrooms and schools in the 21st century. *Journal of Education. Naresuan University*, 17(4), 216-224.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.
- Likert, R. (1987). *The Human Organization: Its Management and Value*. New York: McGraw - Hill.
- Napate, S., et al. (2020). Digital transformation of management education. *American International Journal of Business Management*, 3(9): 19-23.
- Wiersma, William. (2000). *Research Methods in Education*. (7th ed.) Boston: Allyn and Bacon.

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)

Guidelines for Developing the Internal Supervision Performance of Watchinwararam (Charoenphonwittayawet) School

¹รัชชัย นิลสนธิ ²นุชนรา รัตนศิริประภา

¹Tawatchai Nilsonthi ²Nuchnara Rattanasiraprapha

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Tawatchai.nilsonthi@gmail.com

Received June 19, 2024; Revised December 27, 2024; Accepted: December 28, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย ประเภทงานสายบริหาร จำนวน 12 คน และประเภทปฏิบัติงานสอน จำนวน 27 คน (ไม่รวมผู้วิจัย) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิต จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การปฏิบัติการนิเทศ การวางแผนการนิเทศ การประเมินผลและรายงานผลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และการสร้างเครื่องมือนิเทศ ตามลำดับ 2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) มีแนวทางดังนี้ 1) ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุสภาพปัญหา และสรุปเป็นรายงานสภาพปัญหาของสถานศึกษา 2) ควรจัดทำคู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน นำเอานโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ มาเป็นแนวทาง 3) ควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ควรให้ความรู้เกี่ยวกับนิเทศ ปฏิบัติการนิเทศด้วยความเป็นกัลยาณมิตร 5) ควรจัดกิจกรรมและมอบรางวัลเกียรติบัตร และควรมีการคัดเลือกผลงานที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีและมอบรางวัล

คำสำคัญ: การพัฒนางานนิเทศภายใน; งานนิเทศภายใน; การนิเทศ

Abstract

This research aimed are 1) to study the internal supervision operation of Wat Chinwararam School and 2) to develop the guidelines for the internal supervision operation of Wat Chinwararam School (Charoenphon Wittaya Wesem). The population used in this research was divided into 2 types: 12 administrative workers and 27 teaching workers (excluding the researcher). The research instruments were questionnaires and interviews. The statistics used for quantitative data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation. The qualitative data analysis used content analysis. The research results found that: 1. The overall internal supervision operation of Wat Chinwararam School was at a high level. When considering each aspect, it was found that the internal supervision operation of Wat Chinwararam School (Charoenphon Wittayawet) was at a high level in all aspects. The order of the arithmetic means values from highest to lowest was as follows: supervision operation, supervision planning, evaluation and reporting of results, study of current problems, and creation of supervision tools, respectively. 2. Guidelines for developing the internal supervision operations of Wat Chinwararam School (Charoenphon Wittayawet) has the following guidelines: 1) Administrators and teachers work together to analyze the causes of problems. And summarize it as a report on the problems of the educational institution. 2) A manual for supervision within the school should be prepared. Take the policy of the Ministry of Education as a guideline. 3) Teachers should be given an opportunity to exchange ideas or create a learning community. 4) Knowledge about supervision should be given. Practice supervision in a friendly manner. 5) Should organize activities and award certificates. And work that is an example of good practice should be selected and awarded.

Keywords: Internal Supervision Development; Internal Supervision Work; Supervision

บทนำ

สภาวะการณ์ในปัจจุบันงานในด้านการศึกษามีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าไปมาก มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้านทั้งในด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอน ด้านเทคโนโลยี รวมถึงด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ที่ประเทศชาติมุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 22 กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด” และมาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องอาศัยกระบวนการที่สำคัญ 3 ประการ

คือ กระบวนการเรียน การสอน กระบวนการบริหาร และกระบวนการนิเทศการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดคุณภาพนั้น สิ่งหนึ่งที่เป็นคุณภาพของผู้เรียนที่เชื่อมั่นว่าคุณภาพผู้เรียนจะเกิดได้และบรรลุหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 นั้น จะต้องมีการบรรลุความสำเร็จ มีองค์ประกอบและปัจจัยคือ คุณภาพของผู้เรียนที่โรงเรียนต้องประกันคุณภาพต่อผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า ผู้เรียนจะต้อง มีคุณภาพและมาตรฐานตามหลักสูตร มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จะสำเร็จได้ตามเป้าหมาย จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา คือ กระบวนการบริหาร กระบวนการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการนิเทศที่ต้องร่วมกัน สนับสนุนส่งเสริมไปด้วยกันในลักษณะของ “เกลียวเชือก” กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครู โดยมุ่งให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียน กระบวนการนิเทศภายในช่วยทำให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนางาน สร้างการประสานสัมพันธ์และขวัญกำลังใจ ซึ่งต้องดำเนินงานให้ประสานสัมพันธ์กับกระบวนการอื่นใน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนถาวร ดังคำกล่าวที่ว่า “การจัดการที่ดีเป็นกุญแจนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร การนิเทศที่ดีนำไปสู่การจัดการที่ดี” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการทำงานของคณะครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีดังนั้นระบบการนิเทศภายในสถานศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบการนิเทศการศึกษา ที่จะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาประสบความสำเร็จได้มากขึ้นและรวดเร็ว มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนที่จัดกิจกรรมดำเนินการในสถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในสถานศึกษา และการนิเทศภายในสถานศึกษา (วัชรฯ เล่าเรียนดี, 2553) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการสนับสนุนการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาให้ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียนและคณะครูได้ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนภายในชั้นเรียนและสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งเป็นกระบวนการประกันคุณภาพของสถานศึกษา ว่าสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการภายในโรงเรียนจนถึงเป้าหมายสุดท้ายคือ คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานหลักสูตรและเป้าหมายที่ตั้งไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

การนิเทศภายในโรงเรียนกับสภาพปัญหาที่พบโดยทั่วไป คือ การนิเทศภายในโรงเรียนมีความแตกต่างกัน การนิเทศยังขาดความต่อเนื่อง ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศขาดความรู้ ความเข้าใจ การสร้างสื่อ เครื่องมือ ประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ เพื่อให้สอดคล้องการนิเทศภายในโรงเรียนในยุคใหม่ ๗ นอกจากนั้นสถานศึกษายังมีความต้องการให้มีการพัฒนาระบบนิเทศภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็งและต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนของครู พัฒนางานของครู สร้างความสามัคคีในหมู่คณะครูศึกษาหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) เพื่อประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณหรือคุณภาพ โดยมีรูปแบบดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทงานสายบริหาร จำนวน 12 คน และประเภทปฏิบัติงานสอน จำนวน 27 คน (ไม่รวมผู้วิจัย) ทั้งในสถานศึกษาและผู้เชี่ยวชาญภายนอก รวมทั้งสิ้น จำนวน 39 คน โดยจะแบ่งประชากรออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 1.1 ประชากรผู้ตอบแบบสอบถามประเภทที่ 1 ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) คือ ประเภทงานสายบริหาร จำนวน 7 คน และประเภทปฏิบัติงานสอน จำนวน 27 คน ของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) รวมทั้งสิ้น 34 คน

- 1.2 ประชากรผู้ตอบแบบสอบถามประเภทที่ 2 ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน หัวหน้างานฝ่ายวิชาการ 1 คนของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการนิเทศภายนอก อีก 3 คน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ 2 คนจากสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 และผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางเดื่อ 1 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ตัวแปรพื้นฐาน และตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

- 2.1 ตัวแปรพื้นฐาน เป็นตัวแปรเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน

- 2.2 ตัวแปรที่ศึกษา เป็นตัวแปรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) ตามแนวคิดของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แนวทางการนิเทศภายใน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศ 4) การปฏิบัติการนิเทศ 5) การประเมินผลและรายงานผล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้มี 2 ประเภท คือ

- 3.1. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนมีรายละเอียดดังนี้

- ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดไว้ให้ (forced choice) ให้ข้อมูลเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) ตามแนวคิดของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยออกแบบเป็นแบบสอบถามชนิดจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert's five rating scale)

3.2. แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) โดยพิจารณาผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่มีค่าสัมประสิทธิ์ที่มีค่าต่ำสุดมาสร้างข้อคำถาม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)

4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

4.1. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire)

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษา และแบบสอบถามที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค (index of item objective congruence: IOC) ซึ่งพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 0.5 – 1.00 โดยแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

ขั้นที่ 3 นำเครื่องมือที่พัฒนาปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับผู้บริหาร และครูโรงเรียนอนุบาลวัดบางนางบุญที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน และครู 28 คน รวม 30 คน

ขั้นที่ 4 นำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามมาหาค่าความเที่ยง (reliability) ของแบบสอบถามตามวิธีครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.955

ขั้นที่ 5 นำแบบประเมินที่ได้ลงเก็บข้อมูลกับประชากร โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลการวิจัยด้วยตนเอง

4.2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และข้อมูลปัญหาที่ได้จากแบบสอบถาม มาพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)

ขั้นที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยพิจารณาผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่มีค่าสัมประสิทธิ์ที่มีค่าต่ำสุดมาสร้างข้อคำถาม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)

ขั้นที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและถูกต้อง

ขั้นที่ 4 นำไปใช้กับผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน หัวหน้างานฝ่ายวิชาการ 1 คน ของโรงเรียน วัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการนิเทศภายนอก อีก 3 คน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ 2 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางเตือ 1 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์เนื้อหา สรุบบแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นระบบ ผู้วิจัย ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

5.1 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบค่า IOC

5.2 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดบางนาบญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการ Try out เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.3 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการทำวิจัยในครั้งนี้

5.4 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5.5 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์

5.6 ใช้วิธีการจัดบันทึกการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายใน โรงเรียน วัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) จำนวน 34 คน ไม่รวมผู้วิจัย ซึ่งหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำข้อมูล ดังกล่าวไปคำนวณหาค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และ 2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างโดยพิจารณาผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถาม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

7. สถิติที่ใช้ในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

7.1 แบบสอบถามความคิดเห็น มีดังนี้

ก. การวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ (frequency: f) และร้อยละ (percentage: %)

ข. การวิเคราะห์การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean: μ) และส่วนเบี่ยงเบน

(standard deviation: σ) โดยนำค่ามัธยฐานเลขคณิตไปเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสต์ (Best, 1983)

7.2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) จากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.20$, $\sigma = 0.16$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียน วัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การปฏิบัติการนิเทศ ($\mu = 4.28$, $\sigma = 0.36$) การวางแผนการนิเทศ ($\mu = 4.26$, $\sigma = 0.22$) การประเมินผลและรายงานผล ($\mu = 4.24$, $\sigma = 0.41$) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา ($\mu = 4.17$, $\sigma = 0.18$) และการสร้างเครื่องมือนิเทศ ($\mu = 4.12$, $\sigma = 0.20$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) รวมทั้งสิ้น 20 แนวทาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา มีการแนะแนวทางในการพัฒนา 4 แนวทาง ดังนี้

1.1 ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุ สภาพปัญหาจำแนกตามครูผู้สอน ตามกลุ่มสาระวิชา ตามภารกิจงานและสรุปเป็นรายงานสภาพปัญหาของสถานศึกษา

1.2 ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุม สัมมนาให้ความรู้ครูผู้สอนเรื่องการนิเทศ โดยผู้บริหารเข้ามามีส่วนร่วมในการนิเทศภายในของโรงเรียนทุกชั้นตอน เพื่อสร้างความเข้าใจในการนิเทศและแนวทางเพื่อให้การนิเทศมีการพัฒนา และบรรลุตามวัตถุประสงค์

1.3 ผู้บริหารและคณะครูควรให้ความสำคัญกับการนิเทศภายใน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา ให้ความรู้เรื่องการนิเทศภายในกับทุกส่วน ทุกฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้อง และทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

1.4 คณะครูควรส่งเอกสาร ผลการเรียนรู้ แผนการสอนพร้อมกับแบบบันทึกหลังการสอน ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ สภาพปัจจุบันปัญหาของโรงเรียน ยังเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ผู้เรียน และวิเคราะห์ปัญหา

2. ด้านการวางแผนการนิเทศ มีแนะแนวทางในการพัฒนา 5 แนวทางดังนี้

2.1 ผู้บริหารควรจัดทำคู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้คณะกรรมการการนิเทศได้เข้าใจถึงขอบข่ายและภาระงาน มีการอัปเดตทุกปีการศึกษา

2.2 ผู้บริหารควรนำเอานโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามาเป็นแนวทางในการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา

2.3 ผู้บริหารควรพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการนิเทศภายใน

2.4 ดำเนินการวางแผนการนิเทศ จัดทำแผนการนิเทศให้ต่อเนื่อง ละเอียดย ชัดเจน โดยบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ และจัดทำแผนการนิเทศ

2.5 จัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรให้เพียงพอสำหรับการนิเทศในแต่ละปี

3. ด้านการสร้างเครื่องมือนิเทศ มีแผนแนวทางในการพัฒนา 4 แนวทางดังนี้

3.1 สถานศึกษาควรพัฒนาเครื่องมือที่สามารถเก็บข้อมูล เพื่อนำมาแก้ไขปัญหา ตรวจสอบ ติดตามและนำไปพัฒนาได้

3.2 ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนความคิดหรือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ในเรื่องการสร้างสื่อและวิธีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ

3.3 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาความรู้เกี่ยวกับการสร้างสื่อและเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

3.4 คณะครูร่วมกันสร้าง กำหนดเครื่องมือให้มีความหลากหลายและทันสมัยในการประเมิน การนิเทศ โดยผู้บริหารและคณะครูมีส่วนร่วมทำงานด้วยกัน

4. ด้านการปฏิบัติการนิเทศ มีแผนแนวทางในการพัฒนา 4 แนวทางดังนี้

4.1 ผู้บริหารควรให้ความรู้เกี่ยวกับนิเทศ บอกถึงประโยชน์ ความสำคัญของการนิเทศ เพื่อให้ คณะครูได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน

4.2 คณะนิเทศควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการปฏิบัติงานของครูผู้สอนในแต่ละ วิชา โดยแสดงความคิดเห็นผ่านกล่องความคิดเห็น

4.3 ผู้นิเทศควรปฏิบัติการนิเทศด้วยความเป็นกัลยาณมิตร และผู้รับการนิเทศ สามารถ สอบถาม หรือขอคำปรึกษาจากผู้นิเทศได้

4.4 ครูผู้สอนควรนำผลการนิเทศหลังจากการนิเทศภายใน มาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อการพัฒนาให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

5. ด้านการประเมินผลและการรายงานผล มีแผนแนวทางในการพัฒนา 3 แนวทางดังนี้

5.1 ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมและมอบรางวัลเกียรติบัตร มีการยกย่อง ชมเชยแบบอย่างใน การปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และจัดกิจกรรมมอบรางวัลในวันไหว้ครู

5.2 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายใน และควรมี การคัดเลือกผลงานที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีและมอบรางวัล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ ครูผู้สอน

5.3. ผู้บริหารควรมีการประเมินความพึงพอใจของครูผู้สอน ต่อกระบวนการทำงานของคณะ นิเทศเพื่อนำผลการประเมินไปปรับและพัฒนาการดำเนินงานนิเทศในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัย ที่ตั้งไว้ว่า การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) อยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามบริบทของสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ได้กำหนดนโยบายการนิเทศภายใน กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่ม

คน ให้การดูแลช่วยเหลือ ควบคุม ตรวจสอบ สนับสนุนให้ครูดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่นด้วยกำลังใจ คำแนะนำที่สร้างสรรค์ เพื่อให้ครูหรือผู้ถูกนิเทศปรับปรุงและพัฒนางานในการจัดการเรียนการสอนต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับครูผู้สอนด้วย รวมถึงทำให้ครูประสบความสำเร็จและความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตน การนิเทศการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ผู้นิเทศจะต้องมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการนิเทศเป็นอย่างดี การดำเนินงานมีความเป็นประชาธิปไตย เป็นวิทยาศาสตร์ ถือเป็นงานบริการประเภทหนึ่ง ที่มีครูเป็นผู้รับบริการและผู้นิเทศเป็นผู้ให้บริการ จุดมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนาผู้เรียน ทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม การนิเทศมีหลายประเภท ได้แก่ การนิเทศเพื่อการแก้ไข การนิเทศเพื่อป้องกัน การนิเทศเพื่อก่อและการนิเทศเพื่อสร้างสรรค์ วัตถุประสงค์ของการนิเทศแต่ละครั้งจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา หรือสถานการณ์ ดังนั้นบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับความรู้ที่สำคัญในการนิเทศการศึกษา เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของครู และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและมีคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกรอบทฤษฎี จิตเดชากุล ที่กล่าวว่าการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือการสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งทางร่างกายสติปัญญาจิตใจอารมณ์ และสังคมให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (กรอบทฤษฎี จิตเดชากุล, 2550)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) มีดังนี้

2.1 ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุ สภาพปัญหาจำแนกตามครูผู้สอน ตามกลุ่มสาระวิชา ตามภารกิจงานและสรุปเป็นรายงานสภาพปัญหาของสถานศึกษา 2) ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุม สัมมนาให้ความรู้ครูผู้สอนเรื่องการนิเทศ โดยผู้บริหารเข้ามามีส่วนร่วมในการนิเทศภายในของโรงเรียนทุกชั้นตอน เพื่อสร้างความเข้าใจในการนิเทศและแนวทางเพื่อให้การนิเทศมีการพัฒนา และบรรลุตามวัตถุประสงค์ 3) ผู้บริหารและคณะครูควรให้ความสำคัญกับการนิเทศภายใน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา ให้ความรู้เรื่องการนิเทศภายในกับทุกส่วน ทุกฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้อง และทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกัน 4) คณะครูควรส่งเอกสาร ผลการเรียนรู้ แผนการสอนพร้อมทั้งแบบบันทึกหลังการสอน ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ สภาพปัจจุบันปัญหาของโรงเรียน ยังเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ผู้เรียน และวิเคราะห์ปัญหา

2.2 ด้านการวางแผนการนิเทศ มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ผู้บริหารควรจัดทำคู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้คณะกรรมการการนิเทศได้เข้าใจถึงขอบข่ายและภาระงาน มีการอัปเดตทุกปีการศึกษา 2) ผู้บริหารควรนำเอานโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามาเป็นแนวทางในการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา 3) ผู้บริหารควรพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการนิเทศภายใน 4) ดำเนินการวางแผนการนิเทศ จัดทำแผนการ

นิเทศให้ต่อเนื่อง ละเอียด ชัดเจน โดยบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ และจัดทำแผนการนิเทศ 5) จัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรให้เพียงพอสำหรับการนิเทศในแต่ละปี

2.3 ด้านการสร้างเครื่องมือการนิเทศ มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) สถานศึกษาควรพัฒนาเครื่องมือที่สามารถเก็บข้อมูล เพื่อนำมาแก้ไขปัญหา ตรวจสอบ ติดตามและนำไปพัฒนาได้ 2) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนความคิดหรือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ในเรื่องการสร้างสื่อและวิธีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ 3) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาความรู้เกี่ยวกับการสร้างสื่อและเครื่องมือต่างๆ เพื่อทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม 4) คณะครูร่วมกันสร้าง กำหนดเครื่องมือให้มีความหลากหลายและทันสมัยในการประเมินการนิเทศ โดยผู้บริหารและคณะครูมีส่วนร่วมทำงานด้วยกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของอดุลย์ แสนสืบ และสายสุตา เตียเจริญ ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายคุณภาพการศึกษาบางสะพานน้อย 3 (ไชยราช) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า โรงเรียนควรให้โอกาสครูให้มีบทบาทหน้าที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม ให้การส่งเสริมสนับสนุน และให้บริการครูมีการสังเกตการสอน ใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มาช่วยในการนิเทศการสอน (อดุลย์ แสนสืบ และสายสุตา เตียเจริญ, 2565)

2.4 ด้านการปฏิบัติการนิเทศ มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ผู้บริหารควรให้ความรู้เกี่ยวกับนิเทศ บอกรถึงประโยชน์ ความสำคัญของการนิเทศ เพื่อให้คณะครูได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน 2) คณะนิเทศควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการปฏิบัติงานของครูผู้สอนในแต่ละวิชา โดยแสดงความคิดเห็นผ่านกล่องความคิดเห็น 3) ผู้นิเทศควรปฏิบัติการนิเทศด้วยความเป็นกัลยาณมิตร และผู้รับการนิเทศ สามารถสอบถาม หรือขอคำปรึกษาจากผู้นิเทศได้ 4) ครูผู้สอนควรนำผลการนิเทศหลังจากการนิเทศภายใน มาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของยุทธศักดิ์ หาดเคลือบ ที่ศึกษาการนิเทศภายในของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจบทบาทของผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศที่และปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการนิเทศมีการดำเนินการนิเทศภายใน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องพร้อมทั้งมีนโยบายให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานนิเทศ ภายในมีการประชุมปรึกษาหารือหลังการจัดการนิเทศ การจัดบรรยากาศการนิเทศภายในที่มีลักษณะ เป็นกัลยาณมิตร สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในการปฏิบัติงานนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานนิเทศภายในกำกับติดตามให้การนิเทศภายในเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ และแผนการนิเทศที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ (ยุทธศักดิ์ หาดเคลือบ, 2564)

2.5 การประเมินและรายงานผล มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมและมอบรางวัลเกียรติบัตร มีการยกย่อง ชมเชยแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และจัดกิจกรรมมอบรางวัลในวันไหว้ครู 2) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายใน และควรมีการคัดเลือกผลงานที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีและมอบรางวัล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้สอน 3) ผู้บริหารควรมีการประเมินความพึงพอใจของครูผู้สอน ต่อกระบวนการ

ทำงานของคณะนิเทศ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับและพัฒนาการดำเนินงานนิเทศในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กำชัย ยุกติชาติ ที่ศึกษาการดำเนินการนิเทศภายในโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐาน ของโรงเรียนอนุบาลวัดลูกแกประชาชนูทิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรีเขต 2 แนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานของ โรงเรียน อนุบาลวัดลูกแกประชาชนูทิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 ด้านการประเมินและรายงานผล คือ 1) ควรจัดเก็บรายงานผลการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นข้อมูลใน การพัฒนาการนิเทศภายในครั้งต่อไป 2) ควรมีการประเมินความพึงพอใจของครูต่อ กระบวนการทำงานของคณะนิเทศ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับและพัฒนาการดำเนินงานนิเทศใน อนาคต (กำชัย ยุกติชาติ, 2564)

สรุป

การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) มีแนวทางการ พัฒนา การดำเนินงานนิเทศภายในดังนี้ 1) ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุสภาพปัญหา และ สรุปเป็นรายงานสภาพปัญหาของสถานศึกษา 2) ควรจัดทำคู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน นำเอา นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ มาเป็นแนวทาง 3) ควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยน ความคิดหรือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ควรให้ความรู้เกี่ยวกับนิเทศ ปฏิบัติการนิเทศด้วยความ เป็นกัลยาณมิตร 5) ควรจัดกิจกรรมและมอบรางวัลเกียรติบัตร และควรมีการคัดเลือกผลงานที่เป็น แบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีและมอบรางวัล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ผู้บริหารควรส่งเสริมและสนับสนุน ให้ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีความรู้ความเข้าใจ ก่อนการนิเทศ มีการจัดกิจกรรม ประชุม อบรม อภิปรายเกี่ยวกับการนิเทศ เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนใน การนิเทศ ได้ส่วนเสียร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหา เช่น แสดงความคิดเห็นผ่าน แบบสอบถามต่างๆ ควรมีการประสานความร่วมมือในระดับกลุ่มเครือข่าย หรือเขตพื้นที่ เพื่อ แลกเปลี่ยน บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขามาร่วมนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้ได้ คำแนะนำที่เป็น ประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอน สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศควรเป็น เครื่องมือที่มีความใหม่ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีการนำมาทดลองใช้ และมีเกณฑ์การ วัดที่แน่นอน สามารถสะท้อนการดำเนินงานได้จริง และควรมีการคัดเลือกครูผู้ที่มีผลการนิเทศดีเด่น ในแต่ละปี การศึกษา เพื่อมอบเกียรติบัตรเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงาน และควรเผยแพร่ผลงานให้ผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

1.2 จากการศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยา เขต) พบว่าด้านการสร้างเครื่องมือนิเทศ ที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตน้อยที่สุด อาจจะต้องส่งเสริมคณะผู้ นิเทศในการผลิตการสร้างสื่อ เครื่องมือ ประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ๆ กับการนิเทศภายในของโรงเรียนให้ เหมาะสมมีการนำเทคโนโลยีต่างๆ ในศตวรรษที่ 21 มาใช้ในการนิเทศภายใน เช่น สื่อออนไลน์ มาใช้

ในการนิเทศภายในโรงเรียน อาจจะเป็นแบบทดสอบ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบบันทึกพฤติกรรม การจัดการเรียนรู้ ผ่านระบบ Google Form แบบบันทึกบรรยากาศในชั้นเรียน โดยการบันทึกเป็น Video Clip เพื่อให้ทันต่อยุคการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ และช่วยให้มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการนิเทศภายในโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

2.2 ควรศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารของโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดปทุมธานี

2.3 ควรศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดปทุมธานี

เอกสารอ้างอิง

- กรองทอง จิรเดชากุล. (2550). *คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: ชารอักขรการพิมพ์.
- กำชัย ยุทธิชาติ. (2564). “การดำเนินการนิเทศภายในโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานของโรงเรียนอนุบาล วัดลูกแกประชาชนูปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 2”. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 13(2), 17-18.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). (2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 25-45.
- ยุทธศักดิ์ หาดเคลือบ. (2564). “รูปแบบการนิเทศภายในของสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1”. *Journal of Modern Learning Development*, 6(4), 104–105.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2553). *การนิเทศการสอน: Supervision of Instruction*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *การนิเทศภายในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์.
- อดุลย์ แสนสืบ และสายสุตา เตียเจริญ. (2565) “แนวทางการพัฒนาการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนในศูนย์ เครือข่ายคุณภาพการศึกษา บางสะพานน้อย 3 (ไชยราช) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1”. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 13(2), 53-54.
- Best, John W. (1983). *Research in Education*, 4th ed. Englewood cliffs: Prentice Hall Inc.

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครู
ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

The Participatory Management of School Administrator and
Teacher's Team Working in School under The Secondary
Educational Service Area Office Bangkok 2

¹สัตตบุษ ยิ้มแย้ม ²ประเสริฐ อินทร์รักษ์ ³นุชนรา รัตนศิริประภา ⁴ชัตติยา ด้วงสำราญ

¹Sattabut Yimyaem ²Prasert Intarak ³Nuchnara Rattanasiraprapha

⁴Khattiya Duangsamran

^{1,2,3,4}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2,3,4}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: sattabush@gmail.com

Received October 28, 2024; Revised December 27, 2024; Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา 2) การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 48 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วม ด้านการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านการจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม 2. การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านมีผู้นำทีมที่ดี และด้านสมาชิกในทีมมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ 3. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารการทำงานเป็นทีมของครู

ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง

คำสำคัญ: การบริหารแบบมีส่วนร่วม; การทำงานเป็นทีม; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครที่ 2

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) the participatory management of school administrator 2) the teacher's team working in school and 3) the relationship between the participatory management of school administrator and teacher's team working in school under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. The sample of this research consisted of 48 schools in The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. The research instrument was opinionnaire about the participatory management of school administrator and teacher's team working in school. The statistical analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The results of this research were as follows: 1. The participatory management of school administrator under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, as a whole and each aspect were height level; ranking from the highest to the lowest arithmetic mean: technical of creating participation, stakeholder analysis and participatory conflict management. 2. The teacher's team working in school under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, as a whole were a high level, when considering each aspect at a highest level 2 aspects; ranking from the highest to the lowest arithmetic mean: great team leader and trust of team, and 3. The relationship between the participatory management of school administrator and teacher's team working in school under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, were positive moderate level of correlation.

Keywords: Participatory Management; Team Working; Educational Service Area Office Bangkok 2

บทนำ

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเผชิญกับกระแสโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงและผันผวนไปอย่างรวดเร็วหรือที่เรียกว่า VUCA World โดยกระแสการเปลี่ยนแปลงนั้นมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อสิ่งต่างๆ มากมาย ทำให้ต้องมีการพัฒนาการศึกษาที่เป็นกระบวนการในการเสริมสร้างกลไกในการพัฒนาข้อจำกัดต่างๆ ให้ก้าวทันต่อ การเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2563) การศึกษาในโลกปัจจุบันและอนาคต จึงเป็นเรื่องของ การแสวงหาความรู้และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือ

ในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันให้สอดคล้องและพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564) นับจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งในปัจจุบันมีการแก้ไขเพิ่มเติมจนมาเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 แสดงให้เห็นถึง การจัดการศึกษาที่จำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยกำหนดหลักของการจัดการศึกษาไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตราที่ 8 (2) ไว้ว่าให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และกำหนดหลักการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ในมาตราที่ 9(6) ไว้ว่า การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542) โดยนำประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มบุคคลขององค์กรดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษา

การบริหารและการจัดการสถานศึกษาของประเทศไทย จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรได้เข้ามามีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วม อาศัยการทำงานเป็นทีมเพื่อให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้โลกที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองโดยตระหนักการทำงานโดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และมีการทำงานเป็นทีมระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ เกิดเป็นการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพ ความสามารถ การรู้เท่าทันและการปรับตัวขององค์กร เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม ค่านิยมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2542)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาที่ปรากฏในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ อนุบัญญัติ และแผนการศึกษาแห่งชาติมากมาย แต่ปัญหาการบริหารและการจัดการการศึกษาภายใต้หลักของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ยังคงดำรงอยู่ในประเทศไทย มากกว่าสองทศวรรษ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) ประกอบกับการศึกษารายงานการติดตาม ประเมินผลการบริหารและการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2560 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ในมาตรฐานที่ 1 การบริหารจัดการองค์กรสู่ความเป็นเลิศ ตัวบ่งชี้ที่ 3 การกระจายอำนาจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา มีผลการประเมินระดับคุณภาพเป็น 5 ซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพที่ดีเยี่ยม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2566) แต่ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ตัวบ่งชี้ที่ 3 การกระจายอำนาจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา มีผลการประเมินระดับคุณภาพเป็น 3 ซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพที่ดี (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2567) จากการศึกษเกี่ยวกับกระบวนการทำงานเป็นทีม ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยส่วนหนึ่งเกิดขึ้น ปัญหาด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ด้านสภาพแวดล้อม ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และด้านระบบในการดำเนินงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2566)

จากปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการกระจายอำนาจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการการศึกษา ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ที่ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย หรือมีระดับคุณภาพที่ลดลงจากเดิมในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 อีกทั้งปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการทำงานเป็นทีมของครู ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของผู้บริหาร ในการหาแนวทางพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม และเพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ นำไปสู่การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาให้แก่ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
2. เพื่อทราบการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ที่มีแผนแบบการวิจัย ในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสถานการณ์ ไม่มีการทดลอง (the one-shot, non-experimental case study design) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 รวมทั้งสิ้น 52 แห่ง กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 48 แห่ง โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากการเปิดตารางประมาณการขนาดตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) โดยจำแนกสถานศึกษาตามสหวิทยาเขต จากนั้นคำนวณหาสัดส่วนกลุ่มสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูล สถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน จากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 48 แห่ง รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 96 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน และประสบการณ์การปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2560)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามแนวคิดของวัชร จงแจ่ม (วัชร จงแจ่ม, 2566)

สำหรับแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1961)

3. การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารทางวิชาการ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารและการทำงานเป็นทีมของครู โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างเครื่องมือวิจัย และขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขในเบื้องต้น

ขั้นที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถาม โดยให้นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) แล้วนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องและเรียบเรียงใหม่ให้สมบูรณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เกณฑ์มากกว่า 0.5 ซึ่งผลการวิเคราะห์ IOC พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.8 – 1.00 ผ่านเกณฑ์ทั้ง 42 ข้อ

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่ทดลองแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 แห่ง โดยมีผู้ให้ข้อมูล สถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีของครอนบาค โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ที่เกณฑ์มากกว่า 0.7 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) พบว่า แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) เท่ากับ .951

ขั้นที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือเพื่อให้ได้เครื่องมือฉบับสมบูรณ์ จากนั้นนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขจนเสร็จสมบูรณ์แล้ว ไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดทำหนังสือเพื่อเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และเพื่อเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการแจ้งขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามของการวิจัย

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามพร้อม แบบสอบถามไปยังแต่ละสถานศึกษาโดยการจัดส่งทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบ E-office ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และด้วยตนเอง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมและติดตามแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยขอความร่วมมือให้สถานศึกษาเลือกส่งแบบสอบถามคืนให้แก่ผู้วิจัยโดยตรง หรือเลือกส่งแบบสอบถามคืนให้แก่ผู้วิจัยทางไปรษณีย์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ มีหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 จากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 48 แห่ง ซึ่งเมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับมา จากนั้นตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับแบบสอบถามแต่ละฉบับ และนำข้อมูลดังกล่าวไปคำนวณค่าทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยเสนอผลการวิเคราะห์ ในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ 1. การวิเคราะห์สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน และประสบการณ์การปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน ใช้ค่าความถี่ (frequency: f) และค่าร้อยละ (percentage: %) 2. การวิเคราะห์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต (arithmetic mean: $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) โดยพิจารณาค่ามัธยฐานเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลแล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1981) 3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient: r_{xy})

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วม ด้านการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านการจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม

(n=48)

ด้าน	การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.17	0.66	มาก	2
2	เทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วม	4.23	0.65	มาก	1
3	การจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม	4.11	0.70	มาก	3
รวม		4.17	0.62	มาก	

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านมีผู้นำทีมที่ดี และด้านสมาชิกในทีมมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า อยู่ในระดับมากอีก 6 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านจำนวนสมาชิกในทีมมีความเหมาะสม ด้านสมาชิกในทีมมีความห่วงใยต่อความสำเร็จของทีม ด้านสมาชิกในทีมมีสิทธิแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ด้านการพัฒนาทีมงาน ด้านมีผลประโยชน์ของสมาชิกชัดเจน และด้านมีเป้าหมายของทีมงานที่ชัดเจน ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม (n=48)

ด้าน	การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	มีเป้าหมายของทีมงานที่ชัดเจน	4.19	0.58	มาก	8
2	จำนวนสมาชิกในทีมมีความเหมาะสม	4.49	0.74	มาก	3
3	สมาชิกในทีมมีความห่วงใยต่อความสำเร็จของทีม	4.47	0.53	มาก	4
4	สมาชิกในทีมมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน	4.50	0.51	มากที่สุด	2
5	สมาชิกในทีมมีสิทธิแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่	4.43	0.54	มาก	5
6	มีผู้นำทีมที่ดี	4.56	0.49	มากที่สุด	1
7	มีผลประโยชน์ของสมาชิกชัดเจน	4.34	0.60	มาก	7
8	การพัฒนาทีมงาน	4.41	0.61	มาก	6
รวม		4.43	0.47	มาก	

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีลักษณะคล้ายตามกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เปิดโอกาสให้ครูร่วมกันพิจารณา ไตร่ตรอง แยกแยะ ผู้ที่มีแนวโน้มจะได้รับผลประโยชน์ หรือผู้ที่จะถูกผลกระทบในทางลบหรือผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลากหลายช่องทาง ร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษารวมไปถึงผู้บริหารให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในการส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง โดยยึดหลักการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ยึดถือระบบคุณธรรม ความโปร่งใส และความเสมอภาคระหว่างบุคคล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ที่ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม จะให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเน้นการปฏิบัติงานที่ ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาท ตั้งแต่การเริ่มดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของคิม ซุนฮี ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมและความพึงพอใจในงาน: บทเรียนสำหรับผู้นำด้านการจัดการ” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการสื่อสาร ในการดำเนินงานด้วยกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในงานอยู่ในระดับสูง (Kim Soonhee, 2020) ซึ่งการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่นำเอาการสื่อสารมาปฏิบัติ สามารถช่วยเพิ่มความพึงพอใจในงานของพนักงานได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของทับทิม แสงอินทร ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสรวงสุทธาวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสรวงสุทธาวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก (ทับทิม แสงอินทร, 2559) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรณณี กุลโสภิส ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก (สุพรรณณี กุลโสภิส, 2559) สอดคล้องกับงานวิจัยของยุภาวรัตน์ ชันติกรม ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 โดยรวม และรายด้านอยู่ระดับมาก (ยุภาวรัตน์ ชันติกรม, 2566)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ให้ความสำคัญและให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม เนื่องจากครูในสถานศึกษามีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย แตกต่างกันไป ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและทำงานให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จตามนโยบายที่ตั้งไว้ ส่งผลให้ครูในสถานศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ระดมพลังในการปฏิบัติหน้าที่ให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้อาจมีสาเหตุอีกหลายประการ เช่น การที่ทีมงานมีเป้าหมายในการดำเนินงานต่างๆ ที่ชัดเจน ทำให้สมาชิกครูมีแนวในการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและครบถ้วน อีกทั้งสถานศึกษามีบุคลากรเป็นจำนวนมาก ทำให้การทำงานเป็นทีมในแต่ละสถานศึกษามีจำนวนสมาชิกที่เพียงพอต่อการร่วมกันดำเนินภารกิจ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของวัชร จงแจ่ม ที่กล่าวไว้ว่า การทำงานเป็นทีม เป็นการทำงานที่บุคคลจำนวนหลายคนมารวมตัวกัน ร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน โดยทุกคนในทีมมีอุดมการณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีความมุ่งมั่นทำงานอย่างเต็มที่ ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (วัชร จงแจ่ม, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของเปรมฤดี บุญยืน ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอดาพระยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7” ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอดาพระยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 โดยภาพรวม และรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (เปรมฤดี บุญยืน, 2558)

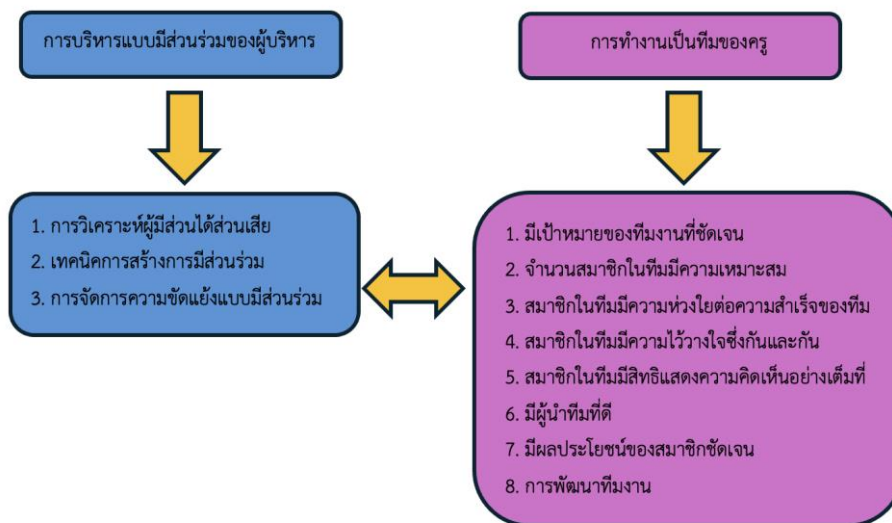
สอดคล้องกับงานวิจัยของอริศรา อุ่มสิน ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17” ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก (อริศรา อุ่มสิน, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของปิ่นทอง ศรีสวัสดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การทำงานเป็นทีมของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17” ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 โดยรวม และรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ปิ่นทอง ศรีสวัสดิ์, 2560)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นผู้ที่ตระหนักในสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ บุคลากรในองค์กรมีความ

เห็นชอบร่วมกันในวิธีการต่างๆ ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมใน การบริหาร มีการทำงานเป็นทีม ร่วมมือ ร่วมใจกันในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ส่งผลให้ระดับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากตามไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนช่วยจัดการระบบการบริหารในสถานศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ โดยเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วม มีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีการจัดการ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาย่อมส่งผลให้สถานศึกษานั้นๆ มีช่องทาง หรือมีโอกาที่จะทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการกิจ หรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ โดยทุกคนมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน มีการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและรับผิดชอบร่วมกัน ทุกคนในทีมรู้สึกถึงความสำคัญในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของเมตต์ เมตต์การุณจิต ที่ได้เสนอว่า เรื่องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคน (มิติน) กับการทำงาน (มิติน) มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ มิตินด้านคน เป็นกระบวนการทางสังคมในองค์การ เช่น การร่วมมือกัน รวมถึงพฤติกรรมอื่นๆ เช่น การที่บุคคลในองค์การมีกระบวนการทำงานเป็นทีม ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของงานที่เกิดจากการเปิดโอกาสของผู้บริหาร และมิติน เป็นภารกิจที่สมาชิกจะต้องปฏิบัติร่วมกันให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างผลผลิตสูงสุดให้แก่องค์กร (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของกุสุมา กลิ้งรัมย์ ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์” ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (กุสุมา กลิ้งรัมย์, 2567)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า หากผู้บริหารสถานศึกษาบริหารสถานศึกษายึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาก็จะอยู่ในระดับสูงด้วย และในทางกลับกัน หากผู้บริหารสถานศึกษายึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ การทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาก็จะอยู่ในระดับต่ำด้วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

การศึกษาวิจัย การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นการวิจัยเพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ในลักษณะคล้ายตามกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาหรือปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การประชุมทางวิชาการ การอบรม การสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริหารสามารถรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย และคาดการณ์ถึงผลกระทบหรือสถานการณ์ที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ในอนาคต นอกจากนี้ ผู้บริหารควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา และให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและพิจารณาการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้ขัดแย้งรู้สึกพึงพอใจและยอมรับผลของการแก้ไขความขัดแย้งหรือปัญหาทั้งสองฝ่าย มากกว่าใช้อำนาจยุติปัญหาหรือความขัดแย้งด้วยตัวของผู้บริหารเองเพียงฝ่ายเดียว

2. ทีมงานครูที่ปฏิบัติการกิจหรือมีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำงานร่วมกันในสถานศึกษา ควรมีการกำหนดแนวทาง อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในสถานศึกษา ผ่านวิธีการที่หลากหลาย รวมถึงรับทราบเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงาน ให้ครบถ้วนและถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้มีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ในการร่วมแรง ร่วมใจทำงานและมีแรงผลักดันไปสู่เป้าหมายให้สำเร็จ

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงานและการประเมินผล มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ในองค์กร และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ผ่านกระบวนการของ การทำงาน เป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ภารกิจหรือเป้าหมายของสถานศึกษาประสบความสำเร็จ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 และในพื้นที่อื่นๆ

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 และในพื้นที่อื่น ๆ

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 และในพื้นที่อื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กุสุมา กลิ้งรัมย์. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ทับทิม แสงอินทร. (2559). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสรวงสุทธาวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี. (การค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปิ่นทอง ศรีสวัสดิ์. (2560). การทำงานเป็นทีมของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

เปรมฤดี บุญยืน. (2558). การทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอดาพระยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 19 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 3.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 19 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 4.

- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2559). *ทีมงาน พลังที่สร้างความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ยูการรัตน์ ชันติกรม. (2566). การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 11(1), 34.
- วัชร จงแจ่ม. (2566). *การทำงานเป็นทีม Team working*. ม.ป.ท.: กลุ่มนโยบายและแผน.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2563). สมรรถนะเด็กไทยในยุคโลกพลิกผัน (VUCA World). *วารสารคุรุสภาวิจัย*, 1(1), 8-9.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2566). *การเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงาน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มนโยบายและแผน.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. กรุงเทพฯ: กลุ่มนโยบายและแผน.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: กลุ่มนโยบายและแผน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2560). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: เทคนิควิธีและการนำไปสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพของข้าราชการครู และ บุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 หลักสูตร Supervisors ยุค VUCA World เพื่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การทำงานในโลกที่ผันผวน*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <http://www.nidtep.go.th>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *มาตรฐานและรูปแบบของการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นอิสระของสถานศึกษาโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อริศรา อุ่มสิน. (2560). การทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- Best, John W. (1981). *Research in Education*. 4^{ed}. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Kim Soonhee. (2020). Participative Management and Job Satisfaction: Lessons for Management Leadership. *PAR PUBLIC ADMINISTRATION REVIEW*, 62(2), 131.
- Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W. (1970). *Determination Sample size for reserch activities*. *Education and Psycology Measurement*. 30(3), 507-510.
- Likert, Rensis. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw – hill.

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง)

The Motivation to Work of Personnels in Bannongngulueam (Pracharatbamrung) School

¹ศศรัณย์ นิมิตฺตศศิริ ²ประเสริฐ อินทร์รักษ์

¹Sodsarun Nimtutsanasiri ²Prasert Intarak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Sodsarun2527@gmail.com

Received October 21, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทราบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน และ 2) เพื่อทราบแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้บุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง) จังหวัดนครปฐมเป็นประชากร เป็นหน่วยวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยภาพรวมและรายปัจจัยอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการสร้างแรงจูงใจ มีแนวทาง ดังนี้ (1) วางแผนเพื่อกำหนดทิศทาง (2) ทำความเข้าใจกับทุกคนให้มีเป้าหมายเดียวกัน (3) จัดกิจกรรมและโครงการที่สามารถส่งเสริมทักษะให้กับบุคลากร (4) แจ้งข้อมูลข่าวสารของบุคลากรเมื่อมีผลงานดีเด่น (5) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (6) ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (7) หาเทคนิคใหม่ๆ เพื่อเพิ่มทักษะให้ตนเอง (8) มอบหมายงานให้ตรงตามความถนัดของแต่ละบุคคล (9) อบรมสัมมนาศึกษาดูงาน และปัจจัยค่าจูง ซึ่งทุกท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง) เป็นพอวิธ
คำสำคัญ: แรงจูงใจ; การปฏิบัติงานของบุคลากร; โรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง)

Abstract

The research aimed to determine:1) the motivation to work of personnels in school, 2) the guidelines for motivation to work of personnels in Bannongngulueam (Pracharatbamrung) school. This research was descriptive research. The population of this research was Ban NongNgu Luam School (Pracharath Bamrung), Nakhon Pathom, as the Unit of analysis. The instrument was an opinionnaire and focus group

discussion form. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and content analysis. The findings of this study were as follows: 1. The motivation to work of personnels, overall and each factor were at high level. 2. The guidelines for motivation were make a plan to set the direction, understand that everyone has the same goal, organize school activities and projects that can promote skills for personnel, Inform personnel information when they have outstanding performance, continuously develop yourself, promote participatory work, find new techniques to increase your skills, assign work according to each person's aptitude, attend training seminars and study tours in various places, that everyone had the same opinion that the creating guidelines for motivation to work of personnels in Bannongngulueam (Pracharatbamrung) school was multiple method.

Keywords: The Motivation; Work of Personnels; Bannongngulueam (Pracharatbamrung) School

บทนำ

ปัจจุบันการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองสู่ความยั่งยืนมั่งคั่งนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ให้เข้มแข็งเพราะมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ การศึกษาก็ถือเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยตรงที่มีบทบาทสำคัญช่วยสร้างมนุษย์ให้มีคุณภาพเป็นคนดีคนเก่งของสังคม ดังเช่นยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 เป็นแผนการพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตามเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561) ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจ มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรในองค์กรร่วมมือกันทำงานอย่างเต็มศักยภาพ เกิดความผูกพันต่อองค์กร โดยผู้บริหารจะต้องมีทักษะในการจูงใจเพื่อให้บุคลากรในองค์กรมีความตื่นตัวเกิดแรงจูงใจในการทำงานเพื่อเป็นแรงผลักดันในการแสดงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานอย่างมีทิศทางในทางเดียวกันเพื่อให้องค์กรบรรลุผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรจะทำงานสำเร็จมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน และที่สำคัญผู้บริหารและบุคคลที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจที่จะเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งผู้บริหารจะต้องหาวิธีการต่างๆ ในการที่จะดูแลส่งเสริมให้มีใจรักในการปฏิบัติงาน หุ่เมเทแรงกายแรงใจ และปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ (ภารดี อนันต์นาวิ, 2557)

การศึกษาแรงจูงใจของบุคลากรมีคุณประโยชน์ที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตปัญญาชนอันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าจำต้องอาศัยความร่วมมือในการทำงานอย่างสมานฉันท์ (พนิดา จิระสถิตถาวร, อ่างถึงใน ปิราติ พันธจบสิงห์, 2564) การสร้าง

แรงจูงใจให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียนนั้นผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการสร้างแรงจูงใจภายในโรงเรียน นั่นก็คือผู้อำนวยการโรงเรียนที่จะต้องมีการกระบวนการทำงานอย่างไรให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา และบุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทำงานให้บรรลุเป้าประสงค์สำเร็จได้ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องรู้จักวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับครู เพราะครูถือว่ามีความสำคัญมาก ครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนให้เติบโตและพัฒนาเป็นสมาชิกของชุมชน สังคมที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมอันพึงประสงค์และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน โดยผู้อำนวยการสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมไปถึงผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาทำงาน เชิงคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพภายในโรงเรียน และนำมาใช้เมื่อต้องการแก้ปัญหา ปรับปรุงพัฒนาแรงจูงใจในโรงเรียน และสามารถใช้ในการเสริมสร้างทีมงานของผู้อำนวยการเพื่อปฏิรูปโครงสร้างโรงเรียนต่อไป วิธีสร้างแรงจูงใจในที่ทำงานนั้นอาจสร้างได้คือโรงเรียนมีระบบการพิจารณาความดีความชอบ เป็นที่ยอมรับและเข้าใจชัดเจน เป็นขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงาน จากแนวคิดวิธีสร้างแรงจูงใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ 1) มุมมองของผู้บริหาร มองเห็นผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้ทรงคุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) ผู้บริหารมีความเป็นปณิธาน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งกาย วาจา ใจ ด้วยความจริงใจกับทุกคน เป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อบริหารงานอย่างเสมอต้นเสมอปลาย 3) การบริหารด้านความสัมพันธ์ในโรงเรียนทำให้บุคลากรทุกคนมีคุณค่าเมื่ออยู่ในโรงเรียน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่ร่วมอาชีพเดียวกันได้ดี 4) การพัฒนาครู เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงใช้ทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom ความเจริญก้าวหน้าของ Herzberg และการทำงานให้สำเร็จด้วยตนเองของ Argyris และ 5) ความภาคภูมิใจของโรงเรียน สร้างความรักความภูมิใจในโรงเรียน จงรักภักดีต่อสถาบัน สร้างจุดเด่นให้โรงเรียน และทฤษฎีของ Barnard กระตุ้นให้บุคลากร พัฒนาอาคารสถานที่ให้ดูสวยงาม เน้นการดูแล และเอาใจใส่นักเรียน ให้มีระเบียบวินัย เมื่อการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดวิธีสร้างแรงจูงใจนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า การสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้เข้าร่วมพัฒนาการจัดการศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารการศึกษา การทำให้เกิดความเข้าใจ ความสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาการบริหารโรงเรียน และที่สำคัญ ผู้บริหารจะได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บริหารมืออาชีพอย่างแท้จริง ดังนั้นแรงจูงใจจึงมีผลต่อการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นอย่างมาก ในการที่จะสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้า และนำความสำเร็จตามเป้าหมายมาสู่องค์กรหรือกล่าวได้ว่าแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรในองค์กรจะส่งผลต่อความสำเร็จของงานและองค์กร (อมรรัตน์ กิจจิคุณ, ออนไลน์: 2566)

โรงเรียนบ้านหนองงูเห่า (ประชารัฐบำรุง) เป็นโรงเรียนตีประจำตำบลหนองงูเห่า เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นที่รู้จักและยอมรับของชาวนครปฐม ไกล่เขตชุมชน วัด และสถานที่ราชการ นับว่าเป็นโรงเรียนที่อยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งศิษย์เก่าในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนตลอดมา แม้โรงเรียนบ้านหนองงูเห่า (ประชารัฐบำรุง) มีความพร้อมในหลายๆ ด้านแต่ก็ยังมิอาจจำกัดให้กับบุคลากรในองค์กรในด้านลักษณะงานที่ทำ โดยบุคลากรบางครั้งยังไม่มีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองได้เต็มศักยภาพ บางครั้งงานไม่ตรงกับความรู้ความสามารถจึงทำหน้าที่ไม่เต็มที่ส่งผลให้งานขาดคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีภาระงานอื่นนอกเหนือจาก

การสอนทำให้บุคลากรเกิดความเครียดในการทำงาน เกิดความท้อแท้ ขาดกำลังใจ ขาดแรงจูงใจในการทำงานทำให้งานเกิดความล่าช้า ตลอดจนสภาพการทำงานที่ต้องแยกปฏิบัติงานตามอาคารทำให้สภาพการทำงานแยกเป็นกลุ่มขาดการปฏิสัมพันธ์ นอกจากนี้สิ่งจูงใจทางวัตถุก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ส่งผลในการปฏิบัติงาน เช่น การแข่งขันเรื่องผลตอบแทนในการปฏิบัติงานหรือการเลื่อนขั้นเงินเดือนซึ่งทำให้มีการแข่งขันในโรงเรียนค่อนข้างสูง จากปัญหาดังกล่าวอาจเป็นเหตุที่ทำให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้สึกท้อถอย ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับบุคลากร เพราะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจและมีแรงจูงใจในการทำงาน หากบุคลากรได้รับแรงจูงใจในการทำงานที่เหมาะสมบุคลากรก็จะทุ่มเทกำลังและสติปัญญา เสียสละกำลังกาย อุทิศเวลาให้กับการทำงาน ทำให้การปฏิบัติงานขององค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัจจัย ปัญหา และสาเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนส่งผลกระทบต่อองค์กร ซึ่งผู้บริหารและครูเป็นกำลังหลักของสถานศึกษาที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะของผู้บริหารซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสุขของบุคลากรในองค์กรตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง)
2. เพื่อทราบแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาเพื่อเป็นแนวทางให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างมีระบบและบรรลุจุดหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงกำหนดขั้นตอนสำหรับการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร ตำรา สถิติ ข้อมูล วรรณกรรมและปัญหา รวมทั้งงานวิจัย ตลอดจนรายงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จัดทำโครงร่างและนำเสนอมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุมัติและดำเนินการต่อไป ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมและสังเคราะห์เนื้อหาจากผลงานวิจัยและการสร้างเครื่องมือให้มีความสมบูรณ์สำหรับใช้ในการวิจัย เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลการวิจัย และ ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) จังหวัดนครปฐม จำนวนทั้งสิ้น 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่ง

หน้าที่หลัก และประสบการณ์ในการทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (force choice) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) โดยเป็นแบบสอบถามชนิดจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert's five rating Scale, 1967) ซึ่งสามารถจัดลำดับคุณภาพได้ 5 ระดับ และตอนที่ 3 เป็นแบบสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาได้เสนอแนวทางสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) จำนวน 30 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ 1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขอให้ออกหนังสือถึงผู้บริหารโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) จังหวัดนครปฐม เพื่อขอความร่วมมือให้ผู้บริหาร และครูตอบแบบสอบถามของการวิจัยครั้งนี้ 2. ผู้วิจัยนำหนังสือออกไปยังโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) จังหวัดนครปฐม ในการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง 3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามความคิดเห็นที่ได้กลับคืนมา 2. ให้คะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับแบบสอบถามแต่ละฉบับ จัดทำตารางแจกแจงคะแนนและลงรหัสเพื่อรอกคะแนนให้สอดคล้องกับแผนการวิเคราะห์ข้อมูลและระเบียบวิธีทางสถิติที่ใช้ จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวไปคำนวณหาค่าทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป 3. เสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางประกอบการบรรยาย

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง)

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) โดยภาพรวม

(N=30)

ด้าน	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร	μ	σ	ระดับ
1	ปัจจัยจูงใจ ความสำเร็จของงาน	4.51	0.58	มากที่สุด
2	การได้รับการยอมรับนับถือ	4.41	0.60	มาก
3	ลักษณะของงาน	4.36	0.61	มาก
4	ความรับผิดชอบ	4.30	0.65	มาก
5	ความต้องการในตำแหน่งงาน	4.53	0.57	มากที่สุด
	ปัจจัยค่าจูน			
1	เงินเดือน	4.23	0.75	มาก
2	โอกาสก้าวหน้าในอนาคต	4.32	0.70	มาก
3	ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในหน่วยงาน	4.56	0.62	มากที่สุด
4	สถานะของอาชีพ	4.35	0.62	มาก
5	นโยบายในการบริหาร	4.58	0.59	มากที่สุด

6	ชีวิตความเป็นอยู่ส่วนตัว	4.51	0.65	มากที่สุด
7	สภาพแวดล้อมในการทำงาน	4.38	0.67	มาก
8	ความมั่นคงในงาน	4.47	0.59	มาก
9	การบังคับบัญชา	4.70	0.47	มากที่สุด
	โดยภาพรวม	4.13	0.62	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม(ประชารัฐบารุง) ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุน ตามแนวคิดของเฮิร์ซเบิร์ก เมาสเนอร์ และสไมเดอร์แมน (Herzberg et al.,1959) พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัยพบว่า โดยภาพรวมของปัจจัยจูงใจอยู่ในระดับมาก และโดยภาพรวมของปัจจัยค้ำจุนอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม(ประชารัฐบารุง)ของปัจจัยจูงใจ ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน โดยเรียงลำดับค่า มีขั้วมีเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ความต้องการในตำแหน่งงาน และความสำเร็จของงาน และอยู่ในระดับมาก มี 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามีขั้วมีเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน และความรับผิดชอบ

1.2 ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม(ประชารัฐบารุง)ของปัจจัยค้ำจุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดมี 4 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามีขั้วมีเลขคณิตจากมากไปหาน้อย คือ การบังคับบัญชา รองลงมา คือ นโยบายในการบริหารความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในหน่วยงาน และชีวิตความเป็นอยู่ส่วนตัว และอยู่ในระดับมากมีจำนวน 5 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามีขั้วมีเลขคณิตจากมากไปหาน้อย คือ ความมั่นคงในงาน รองลงมา คือ สภาพแวดล้อมในการทำงานสถานะของอาชีพ โอกาสก้าวหน้าในอนาคต และเงินเดือน เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าอยู่ระหว่าง 0.47 - 0.75 หมายความว่า ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน

2. ผลการวิเคราะห์แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม(ประชารัฐบารุง) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการหาแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยให้บุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) คือผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้าบริหารงานงบประมาณ หัวหน้าบริหารงานวิชาการ หัวหน้าบริหารงานบุคคล หัวหน้าบริหารงานทั่วไป ครู และเจ้าหน้าที่ธุรการ รวมทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) ที่ผ่านการวิเคราะห์ตัวแปรโดยใช้การสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้สนทนาเสนอแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) เพื่อให้ได้แนวทางสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) ผลคือทุกท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) มีความสอดคล้องกับทฤษฎี หลักการ และแนวคิดตามกรอบการวิจัย โดยทุกท่านลง

ความเห็นว่แต่ละแนวทางมีความสำคัญต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) เพราะในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรแต่ละองค์ประกอบผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความสามารถมีทักษะในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร มีการวิเคราะห์ข้อมูลและระบบต่างๆ เพื่อกําหนดมาตรการและข้อปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาไว้อย่างชัดเจนภายในโรงเรียน รวมถึงการจัดระบบการบริหารงานของโรงเรียนการกําหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากนี้ผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาควรมีส่วนร่วมในการระดมแนวคิดเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลาย ซึ่งแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) มีดังนี้

2.1 แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) ของปัจจัยจูงใจพบว่ามีแนวทาง ดังนี้คือ 1) วางแผนเพื่อกําหนดทิศทาง 2) ทำความเข้าใจกับทุกคนให้มีเป้าหมายเดียวกัน 3) จัดกิจกรรมและโครงการที่สามารถส่งเสริมทักษะให้กับบุคลากร 4) แจกข้อมูลข่าวสารของบุคลากรเมื่อมีผลงานดีเด่น 5) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 6) ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม 7) หาเทคนิคใหม่ๆ เพื่อเพิ่มทักษะให้ตนเอง 8) มอบหมายงานให้ตรงตามความถนัดของแต่ละบุคคล 9) อบรมสัมมนาและศึกษาดูงาน

2.2 แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) ของปัจจัยคํ้าจูงพบว่ามีแนวทาง ดังนี้ 1) วางแผนการเงินอย่างเหมาะสมและกําหนดเป้าหมายในวิชาชีพ 2) ทำงานเสริมจากงานประจำเพื่อให้มีรายรับเพิ่มมากขึ้น 3) นำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นและนำไปเป็นแบบอย่างได้ 4) พัฒนางานให้มีคุณภาพตลอดเวลา 5) ปรับความคิดของตนเองให้พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 6) จัดทำ PLC กับเพื่อนร่วมงานและแชร์ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน 7) เปิดโอกาสให้กับเพื่อนร่วมงานได้พูดและแสดงความคิดเห็น 8) ศึกษาขอบข่ายของงานเพื่อการกระจายงาน 9) จัดสวัสดิการให้เหมาะสมเท่าเทียมกันและ 10) ตรวจสอบความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่เป็นข้อค้นพบเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) และสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ เพื่อความชัดเจนและนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจํารัฐบํารุง) อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดันในเชิงบวกจากปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องทำให้ครูและบุคลากรเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานทำให้เกิดความมุ่งมั่น ตั้งใจ เต็มใจ ทำงานอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ นอกจากนี้แล้วผู้บริหารได้ให้ความสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความมั่นคงในการปฏิบัติงาน เกิดความภูมิใจในอาชีพ ส่งเสริมความร่วมมือของบุคลากรในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่องค์กรตั้งไว้ และเกิดความรู้สึกรักในองค์กร ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานอย่างเต็ม

ความสามารถด้วยความเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวัชรวิทย์ เจริญกุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยฐานและควมิตจากมากไปน้อย ได้แก่สภาพการอยู่ร่วมกัน การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการและทัศนคติของบุคคล ผลตอบแทนทางอุดมคติ สภาพทางกายภาพที่พึงปรารถนา ความตั้งใจเชิงสังคมต่อหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างกว้างขวาง สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ และสิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับโอกาสของบุคคล และ 2) แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง มีหลายแนวทาง ตัวอย่างเช่น โรงเรียนต้องมีการวางแผนรายการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และมีผลต่อการให้เงินเดือนอย่างเป็นธรรม โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครูได้มีกิจกรรมแสดงผลงานแล้วมอบรางวัลเพื่อเป็นเกียรติยศ ยกย่อง ชมเชยจากการปฏิบัติงาน มีลักษณะของสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน สร้างวัฒนธรรมองค์กรให้มีความรู้สึกรักและผูกพันต่อโรงเรียน เพื่อลดปัญหา การย้าย เสริมสร้างให้ครูสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข แบ่งภาระงานให้ครูแต่ละคนที่ชัดเจน ตาม ความสามารถ ความถนัดและเหมาะสม ต้องจัดกิจกรรมที่จะทำให้ครูทุกคนในโรงเรียนได้มีส่วนร่วม การให้อำนาจการตัดสินใจในการดำเนินโครงการที่ตนเองได้รับผิดชอบ และควรที่จะมีกิจกรรมให้ครูภายในโรงเรียน ทำร่วมกัน เช่น กีฬาภายในโรงเรียนเฉพาะครูเวลาหลังเลิกงาน เป็นต้น (วัชรวิทย์ เจริญกุล, 2563)

อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติมา เวชพงศ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานของครูโรงเรียนขนาดเล็ก อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนากิจกรรมมี 6 ขั้นตอนคือ วิเคราะห์ตนเองวางแผนดำเนินกิจกรรมสะท้อนผลต่อยอดความรู้และถอดประสบการณ์ 2) ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการเสริมสร้างแรงจูงใจ พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนของผู้ร่วมวิจัยหลังการเสริมสร้างแรงจูงใจสูงขึ้นโดยมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.93 โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนการทําวิจัยเท่ากับ 3.84 และคะแนนเฉลี่ยหลังการทําวิจัยเท่ากับ 4.28 3) แนวทางนำกิจกรรมไปใช้พบว่าเริ่มจากงานที่ปฏิบัติต้องเป็นงานที่ครูมีความสนใจมุ่งมั่นในการทำงานมีความรับผิดชอบในการทำงานมีความก้าวหน้าในการทำงานให้การยอมรับนับถือระหว่างกันและมุ่งความสำเร็จในงานมีการสนับสนุนจากผู้บริหารบุคลากรในโรงเรียนนักเรียนผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอกโรงเรียนโดยได้ทดลองนำแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานไปขยายผลพบว่ากิจกรรมสร้างแรงผลักดันให้ครูเห็นความสำคัญจากภายในตนเองจนเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาการทำงานได้ (ฐิติมา เวชพงศ์, 2566) และยังสอดคล้องกับอิบราฮิม (Ibrahim) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของแรงจูงใจที่มีผลกระทบต่อระดับแรงจูงใจของครู ผลการวิจัยพบว่า ครูมีแรงจูงใจจากปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ความมั่นคงปลอดภัยในโรงเรียน ความสำเร็จของนักเรียน ความต้องการเป็นครูมืออาชีพ ระดับความเชื่อถือในตนเองการได้รับการยอมรับในสังคม การได้รับรายงานการประเมินเชิงบวก การประสบความสำเร็จของงาน บรรยากาศที่ดีภายในโรงเรียน สัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู การรับรู้ความสามารถของตนเอง ตำแหน่งของงาน การรับรู้คุณค่าของความสำเร็จ การบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ความรู้สึกปลอดภัยในเรื่องสุขภาพ และการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุงาน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงผลกระทบในทางลบ

ของระดับแรงจูงใจของครูคือการแข่งขัน ในการทำงาน การอยู่ใต้กฎระเบียบและการบังคับบัญชา (Ibrahim, 2009)

2. ผลการวิเคราะห์แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม(พระราชัฐบำรุง) โดยใช้การสัมภาษณ์เพื่อให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เสนอแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชัฐบำรุง) เพื่อให้ได้แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชัฐบำรุง) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการหาแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยให้บุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชัฐบำรุง) คือผู้อำนวยการรองผู้อำนวยการ หัวหน้าบริหารงานงบประมาณ หัวหน้าบริหารงานวิชาการ หัวหน้าบริหารงานบุคคลหัวหน้าบริหารงานทั่วไป ครู และเจ้าหน้าที่ธุรการ รวมทั้งสิ้น 30 คน ผลวิเคราะห์แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชัฐบำรุง) พบว่า ทุกท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชัฐบำรุง) เป็นพหุวิธี มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางของปัจจัยจูงใจพบว่ามีแนวทางดังนี้คือ 1) วางแผนเพื่อกำหนดทิศทาง 2) ทำความเข้าใจกับทุกคนให้มีเป้าหมายเดียวกัน 3) จัดกิจกรรมและโครงการที่สามารถส่งเสริมทักษะให้กับบุคลากร 4) แจ้งข้อมูลข่าวสารของบุคลากรเมื่อมีผลงานดีเด่น 5) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 6) ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม 7) หาเทคนิคใหม่ๆ เพื่อเพิ่มทักษะให้ตนเอง 8) มอบหมายงานให้ตรงตามความถนัดของแต่ละบุคคล 9) อบรมสัมมนาและศึกษาดูงาน และแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (พระราชัฐบำรุง) ของปัจจัยค้ำจุนพบว่ามีแนวทาง ดังนี้ 1) วางแผนการเงินอย่างเหมาะสมและกำหนดเป้าหมายในวิชาชีพ 2) ทำงานเสริมจากงานประจำเพื่อให้มีรายรับเพิ่มมากขึ้น 3) นำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นและนำไปเป็นแบบอย่างได้ 4) พัฒนางานให้มีคุณภาพตลอดเวลา 5) ปรับความคิดของตนเองให้พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 6) จัดทำ PLC กับเพื่อนร่วมงานและแชร์ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน 7) เปิดโอกาสให้กับเพื่อนร่วมงานได้พูดและแสดงความคิดเห็น 8) ศึกษาขอบข่ายของงานเพื่อการกระจายงาน 9) จัดสวัสดิการให้เหมาะสมเท่าเทียมกัน และ 10) ตรวจสอบความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

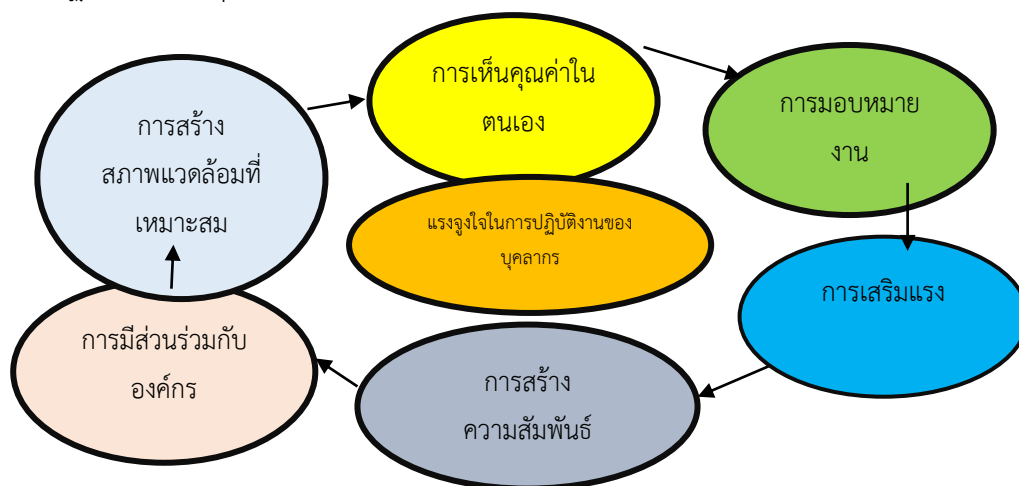
นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรวิศ เจริญกุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง โดยภาพรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยฐานลดจากมากไปน้อย ได้แก่ สภาพการอยู่ร่วมกัน การปรับสภาพการทำงานให้ เหมาะสมกับวิธีการและทัศนคติของบุคคล ผลตอบแทนทางอุดมคติ สภาพทางกายภาพที่พึงปรารถนา ความตั้งใจเชิงสังคมต่อหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างกว้างขวาง สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ และสิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับโอกาสของบุคคล และ 2) แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง มีหลายแนวทาง ตัวอย่างเช่น โรงเรียนต้องมีการวางแผนรายงานการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และมีผลต่อการให้เงินเดือนอย่างเป็นธรรม โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครูได้มีกิจกรรมแสดงผลงาน แล้วมอบรางวัลเพื่อเป็นเกียรติยศ ยกย่อง ชมเชยจากการปฏิบัติงาน มีลักษณะของสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน สร้างวัฒนธรรมองค์กรให้มี

ความรู้สึกรักและผูกพันต่อโรงเรียน เพื่อลดปัญหา การย้าย เสริมสร้างให้ครูสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข แบ่งภาระงานให้ครูแต่ละคนที่ชัดเจน ตาม ความสามารถ ความถนัดและเหมาะสม ต้องจัดกิจกรรมที่จะทำให้ครูทุกคนในโรงเรียนได้มีส่วนร่วม การให้อำนาจการตัดสินใจในการดำเนินโครงการที่ตนเองได้รับผิดชอบ และควรที่จะมีกิจกรรมให้ครูภายในโรงเรียน ทำร่วมกัน เช่น กีฬา ภายในโรงเรียนเฉพาะครูเวลาหลังเลิกงาน เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชา รัฐบำรุง) ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นต้นแบบในการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน ดังนี้

การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) หมายถึง การรับรู้ว่าคุณค่า มีศักยภาพและภูมิใจในตนเอง มีแนวคิดและวิธีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องเหมาะสม ถ้าที่จะเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ๆ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความสามารถในการปรับตัวได้ดี เข้าใจตนเองในด้านจุดแข็ง และจุดที่ควรพัฒนา รวมทั้งมองโลกในแง่ดี

การมอบหมายงาน (Assignment) หมายถึง การกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การกระจายงานในหน้าที่ และให้อำนาจในการตัดสินใจภายในขอบเขตที่ผู้บริหารกำหนดให้บุคลากรภายในโรงเรียนนำไปปฏิบัติโดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ทักษะการทำงานของแต่ละบุคคล

การเสริมแรง (Reinforcement) หมายถึง การทำให้บุคลากรภายในโรงเรียนเกิดความพึงพอใจในงานปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ เช่น การยกย่องเชิดชูเกียรติ การกล่าวคำชื่นชม การให้รางวัล การปรับขึ้นเงินเดือน หรือการเลื่อนตำแหน่งในหน้าที่การงาน

การสร้างความสัมพันธ์ (Relationship) หมายถึง การที่บุคลากรทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และเชิงบวก เช่น การสื่อสารอย่างเป็นมิตร การแสดงความเข้าใจ การสนับสนุน ความไว้วางใจ และการพัฒนาความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ของบุคลากรภายในโรงเรียน ซึ่งสร้างความเข้าใจและความ

ไว้วางใจระหว่างซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ ความสนับสนุน และความสุขอย่างร่วมกันในโรงเรียน

การมีส่วนร่วมกับองค์กร (Participation) หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนในทุกด้าน ได้แก่ ส่วนร่วมในด้านการวางแผน ส่วนร่วมในด้านการคิด ส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และส่วนร่วมในความรับผิดชอบ

การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม(Environment) หมายถึง การจัดสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตซึ่งอยู่รอบตัวของบุคลากรภายในโรงเรียน และส่งเสริมให้บุคลากรมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการทำงาน โดยสามารถทำได้หลายวิธี เช่น จัดสถานที่ทำงานให้ส่งเสริมการทำงาน ส่งเสริมความสัมพันธ์และการสื่อสารที่ดีภายในองค์กร และเล็งเห็นถึงคุณค่า เป็นต้น

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสามารถสรุปการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) การมอบหมายงาน (Assignment) การเสริมแรง (Reinforcement) การสร้างความสัมพันธ์ (Relationship) การมีส่วนร่วมกับองค์กร (Participation) และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Environment) หรือ “SARPE MODEL” ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดแรงกระตุ้น หรือ แรงผลักดันเชิงบวก จากปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ที่ทำให้บุคลากรภายในโรงเรียนเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความมุ่งมั่น ตั้งใจ เต็มใจ ทำงานอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ส่งผลให้งาน ประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 บุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประชารัฐบารุง) ควรให้ความสำคัญในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนในด้านการมีส่วนร่วมจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทุกคนในองค์กรให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

1.2 ผู้บริหารโรงเรียนควรกำหนดนโยบาย โครงสร้าง และกระบวนการการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ตรงกับความถนัดของบุคลากร เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันทั่วทั้งองค์กร

1.3 โรงเรียนควรมีการส่งเสริมงานให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 โรงเรียนควรมีการส่งเสริมบุคลากรในโรงเรียนในการรับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันกับเพื่อนร่วมงานเพื่อให้ทุกคนในองค์กรได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) กับโรงเรียนอื่นๆ

2.2 ควรศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) เพื่อให้มีการปฏิบัติทดลองและพัฒนาปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.3 ควรมีการทำวิจัยและพัฒนาแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนบ้านหนองงูเหลือม (ประจักษ์รัฐบำรุง) โดยการใช้ทักษะของผู้บริหารในทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านการประเมินผล และทักษะด้านการสื่อสารโดยจัดทำเป็นคู่มือการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนจากทักษะดังกล่าวให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ฐิติมา เวชพงศ์. (2566). การเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานของครูโรงเรียนขนาดเล็กอำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารศิลปศาสตร์*, 23(2), 141-157.
- ปรีดา พันธจบสิงห์. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันของพนักงานเทศบาลในอำเภอมืองจังหวัดชลบุรี. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 10(2), 21-49.
- ภาณี อนันต์นาวิ. (2557). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. ชลบุรี: มนตรี.
- วัชรวิศ เจริญกุล. (2563). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนบ้านยางสูง. (*การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*). สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อมรรรัตน์ กิจฉิณ. (2566). ผู้บริหารสถานศึกษากับการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน. สืบค้นข้อมูล เมื่อ 3 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/304775>
- Herzberg, Frederick, et al. (1959). *The motivation to Work*. New York: John Wiley & Sons.
- Ibrahim, K. (2009). "The Effect of Sources of Motivation on Teachers Motivation Levels". *Education*, 129(4), 724-773.
- Likert, Rensis. (1967). "The Method of Constructing and Attitude Scale", *Readings in Attitude Theory and Measurement*, Ed. Martin Fishbein. New York: John Wiley & Sons.

ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของชมัยกร แสงกระจ่าง

พ.ศ. 2546-2561

Reflection of Thai Families in Novels, 2003 - 2018, of Chamaiporn Sangkrachang

¹Huang Changping ²ธีรโชติ เกิดแก้ว

²Teerachoot Kerdkaew

^{1,2}คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

^{1,2}Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University

¹Corresponding author, e-mail: 1606062298@qq.com

Received May 23, 2024; Revised October 4, 2024; Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของ ชมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 จำนวน 8 เรื่อง โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกนวนิยายที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์เฉพาะเรื่องที่มีเนื้อหาสะท้อนครอบครัว ปัญหาครอบครัวและแนวทางแก้ไขปัญหาครอบครัวเท่านั้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบภาพสะท้อนครอบครัวไทย 5 ด้าน คือ 1) รูปแบบของครอบครัวที่สะท้อนถึงลักษณะของครอบครัวที่สมบูรณ์ทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะทั้งครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวและครอบครัวเด็กกำพร้า และหน้าที่ของครอบครัวคือการผลิตสมาชิกให้สังคม การแสวงหาปัจจัยให้เพียงพอต่อการยังชีพ การอบรมเลี้ยงดู การให้ความรักความอบอุ่น การปกป้องสมาชิกให้ปลอดภัย และการให้การศึกษา 2) สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวพบ 4 ด้าน คือที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การประกอบอาชีพ ฐานะของครอบครัวที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละครอบครัว เช่น ความรู้ 3) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวคือ สามีภรรยา บิดามารดา บุตรธิดา และเครือญาติพบทั้งเชิงบวกที่เกิดจากคุณธรรม เช่น ความรัก ความซื่อสัตย์ การให้อภัย ความกตัญญู และความสัมพันธ์เชิงลบที่เกิดจากความขัดแย้งและการขาดคุณธรรมทำให้ความห่างเหินกัน 4) วัฒนธรรมของครอบครัว 5) คุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวพบคุณธรรมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา เช่น ความซื่อสัตย์ บิดามารดา เช่น ความรัก การให้อภัย บุตรธิดา เช่น ความกตัญญู เป็นต้น

คำสำคัญ: ครอบครัวไทย; ชมัยกร แสงกระจ่าง; นวนิยาย; ภาพสะท้อน

Abstract:

This research article aims to analyze reflections of Thai families in novels of Chamaiporn Sangkrachang, during 2003 – 2018. The researcher has selected eight novels based on criteria that include only works reflecting family, family issues, and solutions to

family problems for analysis. Documentary study and textual analysis are research methodologies. Five reflections of Thai families are found, as the following. 1) Types of family, including the perfect family, both single and extended families; the single mom or dad family; and the family with orphans. Functions of the family include reproducing members of the society; earning sufficient incomes for living; and socializing, loving, nursing, caring, and educating family members. 2) The nature of family, four areas studied including residence; food; professions; and statuses of the family, which subjected to its context like education. 3) Relationships of family members, between husbands and wives; parents and children; and relatives. Both positive and negative relationships are found, which subjected to personal morals like love; faithfulness; forgiveness; and gratefulness. The negative relationship causes conflicts and remoted feelings between family members. 4) Culture in the family. 5) Moral and ethics of living together of family members, including fidelity of the spouses; love and forgiveness of parents; and gratitude of children.

Keywords: Thai Family; Chamaiporn Sangkrachang; Novel; Reflection

บทนำ

วรรณกรรมเป็นงานเขียนที่แต่งขึ้นเพื่อสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดจากการคิดและจินตนาการของผู้เขียน วรรณกรรมมีความหมายครอบคลุมถึงนิทาน ตำนาน เรื่องสั้น นวนิยาย และบทเพลง เป็นต้น ดังที่จรรยาบรรณ เทพศรีเมือง ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สามารถแสดงออกถึงศิลปะ อันประณีต การศึกษาหรือการอ่านวรรณกรรมจะทำให้ผู้อ่านมองสภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ที่นักเขียนได้ถ่ายทอดออกมาในแต่ละยุคสมัย (จรรยาบรรณ เทพศรีเมือง, 2560) เนื่องจาก วรรณกรรมจะเกี่ยวข้องกับสังคมและเป็นสื่อที่สะท้อนภาพสังคมดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นสิ่งผูกพันกับสังคม และเป็นสมบัติร่วมของคนในสังคม วรรณกรรมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย ไม่ว่านักเขียนจะจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม เพราะนักเขียนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมจึงมักจะบันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม เพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถรู้และเข้าใจสังคมได้ดีขึ้น (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542)

วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์แยกกันไม่ได้ เพราะวรรณกรรมเป็นเครื่องมือที่สะท้อนสังคม และวรรณกรรมต้องเกี่ยวข้องกับสังคมตลอดไป สมัยหนึ่งๆ สังคมเป็นอย่างไร วรรณกรรมก็จะสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน วรรณกรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่ผูกพันกัน และวรรณกรรมจะสะท้อนทั้งความคิด ความเชื่อและความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง (อิงอร สุพันธุ์วนิช, 2554) นอกจากนี้ วรรณกรรมกับสังคมยังมีผลกระทบซึ่งกันและกันด้วย เนื่องจากสังคมมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ความคิด จินตนาการ และความรู้สึกให้แก่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องเหล่านี้ออกมาผ่านวรรณกรรมของตน ขณะเดียวกันวรรณกรรมที่ผู้เขียนแต่ละคนรังสรรค์ออกมาก็ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพของสังคมในแง่มุมต่างๆ และเหตุการณ์ในแต่ละยุคสมัยผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนสู่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านได้เรียนรู้สังคมผ่านวรรณกรรมประเภทต่างๆ ของผู้เขียนโดยเฉพาะนวนิยาย

นวนิยายเป็นรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมลายลักษณ์ แต่งในรูปของร้อยแก้ว มีลักษณะแตกต่างจากเรื่องแต่งแบบเดิมที่เรียกว่านิทาน และนวนิยายเป็นประเภทวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิตและสังคมโดยการสร้างตัวละคร เล่าเรื่อง และบรรยายสภาพแวดล้อม ดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร ได้กล่าวไว้ว่า นวนิยายเป็นผลงานของนักประพันธ์ที่มุ่งทั้งให้ความเพลิดเพลินและให้ความรู้ในด้านต่างๆ นวนิยายมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์อย่างเดียว ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนที่บันทึกประสบการณ์ของผู้เขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม นวนิยายมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ ดังนั้น นวนิยายจึงเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิต ความรู้สึก และความคิดของคนในสังคม ซึ่งผู้อ่านสามารถเรียนรู้ชีวิตและสังคมด้านต่างๆ ผ่านนวนิยายได้อย่างดี โดยเฉพาะครอบครัวไทยที่มีผู้เขียนนวนิยายหลายท่านได้สะท้อนภาพของเรื่องนี้ไว้ในนวนิยายของตนอย่างน่าสนใจและควรค่าแก่การศึกษา (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2547)

สังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันจะให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นอันดับแรก เนื่องจากครอบครัวเป็นฐานรากของชีวิตและสังคมที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะครอบครัวขยายที่นอกจากจะมีพ่อแม่ลูกแล้ว ยังมีญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ย่า ตายาย อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยโดย Lingfen Mo ได้อธิบายความสัมพันธ์ของครอบครัวกับสังคมไทยไว้ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันรากฐานที่สำคัญยิ่งของสถาบันอื่นๆ ในสังคม เพราะครอบครัวคือหน่วยสังคมแรกที่ทำให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน เพื่อผลิตคนเข้าสู่สังคม สังคมจะดีหรือไม่เพียงใดจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพในการอบรมเลี้ยงดูแต่ละครอบครัว ขณะเดียวกัน การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงของสังคมก็มีอิทธิพลต่อสถาบันครอบครัว แต่สมาชิกของครอบครัวที่ใช้ชีวิตอยู่กันนาน มักจะเกิดปัญหาบางอย่าง เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้เกิดความเครียด ต้องทำงานเพิ่มขึ้นจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว ปัญหาที่เกิดจากพื้นฐานของชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้มีปัญหาในการปรับตัว ภาพสะท้อนของวิถีชีวิตและปัญหาครอบครัว รวมถึงแนวทางแก้ไขได้ถูกถ่ายทอดไว้ในนวนิยายของนักเขียนหลายท่าน โดยเฉพาะนวนิยายของขมัยกร แสงกระจ่าง ที่ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวไว้อย่างน่าสนใจหลายเรื่อง (Lingfen Mo, 2560)

ขมัยกร แสงกระจ่าง เป็นนักเขียนที่เขียนเรื่องหลากหลายแนว ทั้งบทกวี เรื่องสั้น วรรณกรรมเยาวชน นวนิยายรัก นวนิยายชีวิต และนวนิยายครอบครัว และเรื่องส่วนใหญ่ก็อยู่กับเรื่องของความจริงในชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะเรื่องครอบครัวและความรักความผูกพันของคนในครอบครัวเป็นสำคัญ เห็นได้จากทัศนะ ของบรรณาธิการสำนักพิมพ์เพื่อนดีที่ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นในนวนิยายของ ขมัยกร แสงกระจ่าง ไว้ว่า ขมัยกร แสงกระจ่าง เขียนนวนิยายแต่ละเล่มด้วยหัวใจที่เปี่ยมด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ความใฝ่ฝัน ด้วยสายตาที่จับจ้องมองชีวิตและผู้คนรอบข้างอย่างพินิจพิจารณา มิใช่ด้วยความอยากรู้อยากเห็น แต่ด้วยความปรารถนาที่จะรู้จักและเข้าใจ จึงได้ถ่ายทอดออกมาเป็นชีวิตของผู้คนในแต่ละเรื่องที่เขียน (ขมัยกร แสงกระจ่าง 2542) ดังนั้น จึงทำให้นวนิยายของ ขมัยกร แสงกระจ่าง หลายเรื่องอิงอยู่กับเรื่องของความจริงในชีวิตของมนุษย์ และมีแนวทางการนำเสนอนวนิยายของตนอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัว

นวนิยายครอบครัวของขมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 ได้กล่าวถึงครอบครัว ปัญหาครอบครัวและแนวทางแก้ไขปัญหาครอบครัวในสังคมไทยอย่างชัดเจนและน่าสนใจมาก ทั้งเป็นบันทึกเรื่องจริงและชีวิตประจำวันของมนุษย์ในสังคมไทยได้เด่นชัด สามารถดึงดูดความสนใจผู้อ่านได้อย่างดี ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาวิชาการศึกษาภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง บทความวิจัยนี้

จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของ ชัยมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 ซึ่งจะทำให้เข้าใจสภาพชีวิตความเป็นอยู่ อีกทั้งยังทำให้เกิดความเข้าใจสังคมไทยมากยิ่งขึ้น สามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว และนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องนี้หรือเรื่องอื่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของ ชัยมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสารจากเนื้อหาในนวนิยาย (Textual Analysis) โดยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนครอบครัว ศึกษาชีวประวัติและวรรณกรรมของ ชัยมัยกร แสงกระจ่าง ที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้วทุกเรื่องและทุกประเภท คัดเลือกนวนิยายเฉพาะที่มีเนื้อหาสะท้อนครอบครัว ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาคือครอบครัวไทย ได้จำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ ฤดูร้อน...มีดอกไม้บาน แบ่งฟ้าปันดิน ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ ในสวนเมฆ เหมือนฟ้ามีพระอาทิตย์สองดวง ฝลิบานในวันร้อน แดดฉายในสายลม และผู้หญิงสีฟ้า ทำการวิเคราะห์แล้วนำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

รูปแบบของครอบครัวไทยในนวนิยายของชัยมัยกร แสงกระจ่างแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ผลการวิจัยพบภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของชัยมัยกร แสงกระจ่าง 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของครอบครัวไทย รูปแบบของครอบครัวที่ปรากฏในนวนิยายของ ชัยมัยกร แสงกระจ่าง มี 2 ประการ ได้แก่ โครงสร้างและลักษณะของครอบครัว และหน้าที่ของครอบครัว ดังนี้

1.1 โครงสร้างและลักษณะของครอบครัว พบ 3 ประเภท ได้แก่ ครอบครัวที่สมบูรณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ และครอบครัวเด็กกำพร้า ดังนี้

1.1.1 ครอบครัวที่สมบูรณ์ หมายถึง ครอบครัวที่มีพ่อแม่ ลูกอาศัยอยู่ด้วยกัน และอาจมีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอาอาศัยอยู่ด้วย เป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ดี คนในครอบครัวมีความรัก ความผูกพัน และเกื้อกูลกัน แต่ละคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง และเคารพในหน้าที่ของคนอื่นพบ 2 ประเภท ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ดังนี้

ก) ครอบครัวเดี่ยว เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกครอบครัว 1-2 รุ่น คือ พ่อแม่และลูกที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันพบ 2 รูปแบบ ได้แก่ ครอบครัวที่มีพ่อแม่กับลูกคนเดียว ดังตัวอย่างในนวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ที่กล่าวถึงครอบครัวของเบญจกับช่อฟ้าภรรยา (ชัยมัยกร แสงกระจ่าง, 2547) และครอบครัวที่มีพ่อแม่กับลูกสองคนขึ้นไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ดังตัวอย่างในนวนิยาย เรื่อง แบ่งฟ้าปันดินที่กล่าวถึงครอบครัวธารและอิฐกับลูกชายฝาแฝดสองคนคือวินกับวันอาศัยอยู่ร่วมกัน (ชัยมัยกร แสงกระจ่าง, 2547) ภาพสะท้อนที่พบในครอบครัวประเภทนี้ก็คือ บุคคลส่วนหนึ่งในสังคมไทยปัจจุบันชอบอิสระ ความเป็นส่วนตัว ให้ความสำคัญกับครอบครัวเล็ก สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อ

กันด้วยพื้นฐานของความรัก ความผูกพัน ความเข้าใจกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างพ่อแม่ลูก ส่งผลให้ครอบครัวมีความอบอุ่น และพ่อแม่ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดู อบรม สั่งสอน ปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูกได้อย่างเต็มที่

ข) ครอบครัวขยาย ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่สามรุ่นขึ้นไปอาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากจะมีพ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกันแล้ว ยังมีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา หรือญาติอื่น ๆ อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันดังตัวอย่างในนวนิยาย เรื่อง ผลิตานในวันร้อน ได้กล่าวถึงครอบครัวของต่อตระกูลเป็นครอบครัวของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีเตี่ย ม้า อาม่า อากง อาซ้อ อาเจ้ อาเจ็ก อาแปะ และลูกหลานอาศัยอยู่ร่วมกันในบ้านหลังใหญ่ (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2554) ภาพสะท้อนที่พบจากครอบครัวประเภทนี้ก็คือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด การให้การดูแล ช่วยเหลือกันตามคตินิยมดั้งเดิมที่ว่า ครอบครัวใหญ่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคม เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงและการมีทรัพยากรจำนวนมาก เนื่องจากครอบครัวมีสมาชิกหลายคนจึงทำให้มีพลังหรืออำนาจในการแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่า รวมถึงการมีเครือข่ายในสังคมมากขึ้นตามมาด้วย จุดเด่นที่พบในครอบครัวลักษณะนี้อีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะรับรู้และหาทางแก้ไขร่วมกัน

1.1.2 ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นครอบครัวที่แตกต่างจากครอบครัวทั่วไปที่กล่าวในข้อแรก และมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว คือ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว เป็นครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่อยู่กับลูกโดยที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตไป หรือแยกทางกัน เป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องเลี้ยงลูกตามลำพัง พบ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่แม่เลี้ยงลูกตามลำพังพบ 2 ลักษณะ ได้แก่ ครอบครัวที่พ่อกับแม่แยกทางกัน และครอบครัวที่พ่อเสียชีวิต (2) ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่พ่อเลี้ยงลูกตามลำพังพบว่าเป็นครอบครัวที่แม่เสียชีวิตไป และ (3) ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่แยกกันอยู่พบว่าเป็นครอบครัวที่แม่เสียชีวิตไป มีเพียงพ่อที่ส่งเสียค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันให้แก่ลูก แต่ไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับลูก เนื่องจากพ่อไปมีครอบครัวใหม่ และครอบครัวที่พ่อเสียชีวิตและแม่ก็ไปมีครอบครัวใหม่ ปล่อยให้ลูกอยู่กับตายายนานๆ ถึงจะกลับมาเยี่ยมสักครั้ง ภาพสะท้อนได้จากครอบครัวในลักษณะนี้มีทั้งในเชิงบวกและลบ ภาพเชิงบวกที่พบคือ ความเข้มแข็ง ความอดทนของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สามารถเผชิญกับความยากลำบากของชีวิต พร้อมเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ในชีวิต และปกป้องลูกจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นได้อย่างดี ดังตัวอย่างที่สะท้อนผ่านแม่ของนับไทที่ต้องเลี้ยงลูกตามลำพังโดยที่สามีไม่ยอมรับผิดชอบในนวนิยาย เรื่อง เหมือนฟ้ามีพระอาทิตย์สองดวง (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2552) ภาพเชิงลบที่ผู้เขียนได้สะท้อนให้เห็นมากเป็นพิเศษที่พบคือ ความยากจน ขัดสน มีความเป็นอยู่ที่ยากลำบากเพราะขาดเสาหลักของครอบครัว ลูกมีความรู้สึกที่ตนเองสู้คนอื่นไม่ได้ ต่ำต้อย มีปมด้อย และเก็บกดที่สะท้อนผ่านน้ำตาและแม่ในนวนิยายเรื่อง ฤดูร้อน...มีดอกไม้บาน (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546) ความมักมากในกาม ความเห็นแก่ตัว ไม่ยอมรับผิดชอบของฝ่ายชาย ปล่อยให้ภาระของฝ่ายหญิงในนวนิยาย เรื่อง ผลิตานในวันร้อนที่สะท้อนผ่านพ่อของแก้มหอมที่มีภรรยาอยู่แล้วกลับมีภรายน้อยคือแม่ของแก้มหอม หลังจากที่แม่ของแก้มหอมคลอดลูกก็ไม่เคยมารับผิดชอบ ปล่อยให้แม่ของแก้มหอมต้องเลี้ยงดูลูกตามลำพัง (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2554) ความเก็บกดจนเป็นโรคซึมเศร้าที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่ถูกสามีทอดทิ้งให้เลี้ยงลูกเพียงลำพังที่ปรากฏผ่านแม่ของน้ำตาลในนวนิยาย เรื่อง ฤดูร้อน...มีดอกไม้บาน (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546) ความสัมพันธ์ที่เหินห่างระหว่างพ่อกับลูกสาว ไม่ใกล้ชิดสนิทสนมเหมือนที่ผ่านมาที่สะท้อนผ่านธารที่แม่เสียชีวิตไป ต่อมาพ่อก็ไปมีครอบครัวใหม่ ในนวนิยาย เรื่อง แบง

ฟ้าป่นดิน (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546) การโยยหาความรักและความอบอุ่นจากคนในครอบครัว อยากมีครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่พร้อมหน้ากันทั้งพ่อแม่ลูกอย่างมีความสุขที่สะท้อนผ่านนับไทที่นับตั้งแต่เกิดมายังไม่รู้ว่าเป็นใคร แม่ก็ไปมีครอบครัวใหม่ ทิ้งให้ตนอยู่กับตายายในนวนิยาย เรื่อง เหมือนฟ้ามีพระอาทิตย์สองดวง (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2552)

1.1.3 ครอบครัวเด็กกำพร้า ครอบครัวที่ถูกลูกพ่อแม่ทอดทิ้งมาจากหลายสาเหตุ เช่น พ่อแม่เสียชีวิต พ่อแม่ไม่สามารถดูแลลูกได้เนื่องจากความยากจน พ่อแม่ไม่ยอมรับผิดชอบ ส่งผลให้เด็กต้องตกเป็นภาระของคนอื่นหรือองค์กรทางสังคมที่ต้องเลี้ยงดู ภาพสะท้อนที่พบจากครอบครัวในลักษณะนี้คือเด็กมีความรู้สึกว่าตนต่ำต้อย เมื่อมีการเปรียบเทียบกับเด็กคนอื่น มีความกดดัน รู้สึกเหงา เก็บกด โยยหาความรัก ความอบอุ่นจากคนรอบข้าง อยากมีครอบครัวที่สมบูรณ์เหมือนคนอื่นที่สะท้อนผ่านเบญจในนวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ ที่ถูกแม่ทิ้งไปตั้งแต่ยังเป็นทารก พ่อก็หายจากบ้านไม่กลับมา ปล่อยให้เบญจต้องอาศัยอยู่กับคุณย่าที่เป็นครอบครัวใหญ่มีญาติคนอื่น ๆ อาศัยอยู่หลายคน เด็กรู้สึกเก็บกด มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หนีออกจากบ้านกลายเป็นเด็กเร่ร่อนที่สะท้อนผ่านลิลีเด็กกำพร้าที่อาศัยอยู่กับแม่บุญธรรม หลังจากที่แม่บุญธรรมเสียชีวิตแล้ว เธอก็ไม่มีที่พึ่งอื่นจึงได้หนีออกจากบ้านของแม่บุญธรรมไปเป็นเด็กเร่ร่อนต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย ในนวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2547)

1.2 หน้าที่ของครอบครัว นวนิยายของขมัยกร แสงกระจ่างได้สะท้อนถึงหน้าที่ของครอบครัวไทยไว้ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1.2.1 การผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม คือ การให้กำเนิดบุตร ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ ความต้องการมีครอบครัวที่สมบูรณ์ของพ่อแม่ที่ต้องการเลี้ยงดูลูกให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีของสังคมดังตัวอย่างในนวนิยาย เรื่อง แบ่งฟ้าป่นดิน ที่กล่าวถึงครอบครัวของอิฐกับธารที่ให้นกำเนิดลูกชายฝาแฝดสองคนชื่อวินกับวัน ทำให้สองสามีภรรยารู้สึกตื่นเต้นและดีใจ พร้อมกับมอบความรัก ความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่ลูกทั้งสองคนเป็นอย่างดี (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546)

1.2.2 การแสวงหาปัจจัยพื้นฐานให้เพียงพอต่อการยังชีพ ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ ความทุ่มเทกำลังกายใจของพ่อแม่ในการทำงานเพื่อหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวเพื่อให้ทุกชีวิตในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีตามศักยภาพของแต่ละครอบครัว ภาพนี้ถูกสะท้อนผ่านนวนิยายหลายเรื่อง เช่น เรื่อง ฤดูร้อน...มีดอกไม้บาน ได้กล่าวถึงแม่ของน้ำตาลที่ต้องมาเป็นเสาหลักของครอบครัวในการหาเลี้ยงดูลูกแทนสามีหนีออกจากบ้านไป พยายามทำงานทุกอย่างด้วยความอดทน ไม่ย่อท้อ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ลูกสาวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายตามควรและได้เรียนหนังสือ (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546) พ่อแม่ต้องทำงานหนักและมากขึ้น บางครั้งก็มักจะละเลยสุขภาพของตัวเอง แต่ก็ไม่ทำให้ย่อท้อ อดทนต่อสู้ ทุ่มเทหลังกายใจเท่าที่มีเพื่อความสุขของทุกคนในครอบครัว และเพื่ออนาคตที่ดีของลูกที่สะท้อนผ่านอิฐกับธารในนวนิยาย เรื่อง แบ่งฟ้าป่นดิน (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546)

1.2.3 การให้การอบรมเลี้ยงดู ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้มีค่อนข้างหลากหลาย เช่น การชี้แนะถูกผิดให้แก่ลูกตามที่เป็นจริง การวางแผนทางป้องกันเรื่องที่ไม่ดีที่จะเกิดขึ้นกับลูกในอนาคต การสร้างค่านิยมและความเข้าใจที่ถูกต้อง การสอนให้ลูกรู้จักปรับตัวและแก้ไขปัญหาเมื่อเผชิญกับความยากลำบากในชีวิตที่สะท้อนผ่านเบญจในนวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ที่ใช้วิธีดังกล่าวอบรมสั่งสอนลูก (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2547)

1.2.4 การให้ความรักความอบอุ่น ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ การให้ความรัก กำลังใจ ให้อภัย ไม่ซ้ำเติมเมื่อบุตรหลานทำผิดพลาด พร้อมทั้งอยู่เคียงข้างลูกหลานเสมอที่แสดงผ่านคุณยายแอนนี่กับ คุณตาสัมมาที่มอบความรักให้แก่หลานลิลี่ที่กำลังปวดแม่ตั้งแต่เด็ก แม้ลิลี่จะทำผิดพลาดหลายเรื่อง เช่น ดิทยาเสพติด แต่ยายยายก็พร้อมให้อภัย ไม่ซ้ำเติม คอยให้กำลังใจ และช่วยแก้ไขปัญหาลูกให้อยู่เสมอ ในนวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ (ขมิ้นกร แสงกระจ่าง, 2547)

1.2.5 การปกป้องดูแลสมาชิกในครอบครัวให้ปลอดภัย ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ ความรัก ความห่วงใย ความปรารถนาดี ไม่ต้องการให้ลูกได้รับความเสียหายหรือเป็นอันตรายของพ่อแม่ที่แสดงผ่านแม่ของยอดเรือน หลังจากที่รู้ว่าสามีใหม่ที่เป็นพ่อเลี้ยงของยอดเรือนทำธุรกิจผิดกฎหมาย คำขายยา เสพติดก็หาวิธีป้องกันทุกอย่างเพื่อไม่ให้ลูกสาวของตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำผิดกฎหมายของสามีใหม่ ดังตัวอย่างใน นวนิยาย เรื่อง ผู้หญิงสีฟ้า (ขมิ้นกร แสงกระจ่าง, 2561)

1.2.6 การให้การศึกษา ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้มีค่อนข้างหลากหลาย เช่น ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้ลูกหลานของตนมีอนาคตที่ดีที่สะท้อนผ่านแม่ของน้ำตาลในนวนิยาย เรื่อง ฤดูร้อน... มีดอกไม้บานที่กล่าวถึงแม่พาน้ำตาลย้ายไปเข้าเรียนในโรงเรียนฝรั่งที่ป่าแขกสอนอยู่ แสดงถึงเจตนาปรารถนาดีของผู้เป็นแม่ที่มุ่งหวังให้ลูกได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่ดี แม่แม่จะต้องเหน็ดเหนื่อยปานไต่ในการหาเงินเพื่อเป็นค่าเล่าเรียนก็ยอม (ขมิ้นกร แสงกระจ่าง, 2546)

2. สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวไทย ที่ปรากฏในนวนิยายของ ขมิ้นกร แสงกระจ่าง จำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การประกอบอาชีพ และฐานะทางครอบครัว ดังนี้

2.1 ที่อยู่อาศัยพบ 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ บ้านเช่า และบ้านส่วนตัวทั้งที่เป็นคอนโดมิเนียม ตึกแถวบ้านที่สร้างเอง และบ้านที่ซื้อต่อจากเจ้าของเดิม ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ ที่อยู่อาศัยของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายของ ขมิ้นกร แสงกระจ่าง จะขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเงินของแต่ละครอบครัว คนยากจนไม่สามารถซื้อบ้านที่มีราคาสูงได้จึงทำให้พวกเขาแค่เลือกเช่าบ้านอยู่เพื่อลดค่าใช้จ่าย คนที่มีฐานะปานกลางหรือร่ำรวยสามารถซื้อบ้านเป็นของตนเองในราคาที่เหมาะสมได้นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตของแต่ละครอบครัวผ่านที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันอีกด้วย

2.2 อาหารการกินพบ 3 ลักษณะ ได้แก่ อาหารที่ทำเอง อาหารที่ซื้อจากร้านอาหาร และการรับประทานอาหารนอกบ้าน ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ คนที่เลือกทำอาหารเองส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านที่รู้สึกว่าการทำอาหารเองสะอาดและมีผลดีต่อสุขภาพมากกว่า และต้องการลดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร คนที่เลือกซื้ออาหารจากร้านอาหาร ตลาด หรือร้านสะดวกซื้อเพราะรู้สึกว่าการซื้อสะดวกกว่า มีอาหารให้เลือกหลายชนิด สามารถเลือกซื้ออาหารที่ตนชอบได้ ไม่ต้องเสียเวลาไปทำเอง ส่วนคนที่เลือกไปรับประทานอาหารนอกบ้านมักจะเกิดขึ้นในโอกาสพิเศษ เช่น วันเกิด หรือต้องการเปลี่ยนบรรยากาศที่จำเจภายในบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้ความต้องการพื้นฐานด้านอาหารแตกต่างกันคือ ฐานะทางเศรษฐกิจ การเงิน ความชื่นชอบ ทัศนคติ และสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับแต่ละครอบครัวที่ไม่เหมือนกัน

2.3 การประกอบอาชีพพบ 3 ประการ ได้แก่ การรับราชการ การทำธุรกิจส่วนตัว และแม่บ้านทำงานบ้านของตน ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ คนส่วนใหญ่จะเลือกทำงานหรือประกอบอาชีพตามความรู้ ความสามารถ และทักษะของตน อาชีพเป็นภาพสะท้อนของบุคคลที่มีต้นทุนต่างกันทั้งฐานะทางการเงิน โอกาส การศึกษา ความรู้ ความสามารถ รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตของแต่ละ

ครอบครัวที่ไม่เหมือนกัน แต่อาชีพก็เป็นปัจจัยสำคัญเพราะทำให้เกิดรายได้ที่นำมาเลี้ยงดูครอบครัวให้มีความสุข ความสบาย และคุณภาพชีวิตที่ดีตามควรแก่อาชีพของแต่ละครอบครัว

2.4 ฐานะทางครอบครัวพบ 3 ประเภท ได้แก่ ครอบครัวที่มีฐานะยากจน ครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง และครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย ภาพสะท้อนที่พบในข้อนี้คือ ครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะมีรายได้น้อย อยู่ในบ้านเช่า มีความกดดันในการดำรงชีวิต มีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก แร้นแค้น คุณภาพชีวิตต่ำ ครอบครัวที่มีฐานะปานกลางจะมีที่อยู่อาศัยไม่ใหญ่นักเป็นของตนเอง มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีตามฐานะทางการเงินและศักยภาพในการแสวงหาของแต่ละครอบครัว ส่วนครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย มีฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินดี มีบ้านที่อยู่อาศัยใหญ่โต พรั่งพร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเครือข่ายทางด้านธุรกิจและผู้มีอำนาจในสังคม ส่งผลให้มีโอกาสในการแสวงหาคุณค่าด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาให้แก่สมาชิกในครอบครัว และสามารถยกสถานะทางสังคมให้สูงขึ้นเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมได้

3. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวไทยที่ปรากฏในนวนิยายของขมัยกร แสงกระจ่าง จำแนกได้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาพบใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงลบ ความสัมพันธ์เชิงบวกที่พบคือ ความสัมพันธ์เกิดจากความรัก การยอมรับฟังความเห็นของกันและกันด้วยความเคารพในเหตุผลหรือความคิดของอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ทอดทิ้งกันในยามทุกข์ยาก และการให้อภัยกันที่ถูกบ่มเพาะด้วยความรัก การเสียสละ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันแบบร่วมทุกข์ร่วมสุข มีการเกื้อกูลช่วยเหลือกัน ไม่ละทิ้งกันในยามที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีทุกข์หรือมีปัญหาที่สะท้อนผ่านตัวละครหลายคน เช่น อิฐกับธารสองสามีภรรยาในนวนิยาย เรื่อง แบ่งฟ้าปันดิน ตอนที่อิฐประสบอุบัติเหตุ นอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ธารส่งสารอิฐและไม่อยากให้สามีเห็นว่าตนร้องไห้และทุกข์ใจมาก ส่วนอิฐก็ไม่อยากให้ภรรยาเห็นว่าตนเองเป็นทุกข์ ทั้งสองคนต่างคนต่างห่วงใยกัน (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2546) ความสัมพันธ์เชิงลบที่พบคือ ความสัมพันธ์ในลักษณะของความขัดแย้ง สามีกับภรรยาทั้งสองฝ่ายไม่เชื่อฟัง ไม่เคารพ ไม่ให้เกียรติกัน เอาแต่ใจตนเองเป็นที่ตั้ง ต่างคนต่างอยู่ ไม่ช่วยเหลือกัน หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเห็นแก่ตัว ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนที่สะท้อนผ่านนวนิยายหลายเรื่อง เช่น นวนิยาย เรื่อง เหมือนฟ้ามีพระอาทิตย์สองดวง ที่กล่าวถึงพ่อกับแม่ของนับไทที่มีปัญหากันหลังจากที่ส่งแม่ของนับไทเข้าโรงพยาบาลแล้ว พ่อก็ไม่กลับมาอีกเลย แม้ในวันที่แม่ของนับไทคลอดลูก พ่อก็ยังไม่ยอมมาเยี่ยม (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2552)

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกพบ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงบวกและความสัมพันธ์เชิงลบ ภาพสะท้อนความสัมพันธ์เชิงบวกที่พบคือ ความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความรัก ความห่วงใย ความสงสาร เห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจ ความเคารพในความคิดเห็นของกันและกัน ดังตัวอย่างในนวนิยาย เรื่อง ผู้หญิงสีฟ้า ที่กล่าวถึงแม่กับลูกชายที่ตกลงกันว่า จะไม่มีความลับต่อกัน มีเรื่องอะไรจะบอกกันทุกเรื่องโดยไม่ปิดบังอำพราง ทำให้เกิดความไว้วางใจกัน ลูกกล้าที่จะพูดความจริงกับแม่ทุกเรื่อง ข้อตกลงร่วมกันดังกล่าวถือเป็นกุศโลบายในการปลูกฝังความซื่อสัตย์ให้กับลูก (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2552) ภาพสะท้อนความสัมพันธ์เชิงลบที่พบคือ ความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท ไม่เข้าใจกัน พ่อแม่ไม่เอาใจใส่ลูก ลูกไม่ให้ความเคารพ ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ พ่อแม่ไม่สื่อสารทำความเข้าใจกับลูก ทำให้เกิดความเหินห่าง ไม่สนิทชิดเชื้อกันเหมือนเดิมที่สะท้อนผ่าน นวนิยายหลายเรื่อง เช่น นวนิยาย เรื่อง ใน

สวนเมฆ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างลายเมฆกับคุณแม่และคุณย่าเชิงลบ เพราะแม่กับย่าเข้ามาก้าว
กายเรื่องส่วนตัวของลายเมฆมากเกินไป อยากรู้ว่าลายเมฆทำอะไรอยู่ที่ไหนตลอด ทำให้ลายเมฆรู้สึกอึด
อัด เบื่อ และในที่สุดก็ทนไม่ไหว (ขมิยกร แสงกระจ่าง, 2552)

3.3 ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวกับเครือญาติพบใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์
เชิงบวก และความสัมพันธ์เชิงลบ ภาพสะท้อนความสัมพันธ์เชิงบวกพบว่าเป็นความสัมพันธ์ด้วยความรัก
ความเข้าใจกัน การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เมื่อประสบปัญหาต้องการความ
ช่วยเหลือ เครือญาติจะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาให้ที่สะท้อนผ่านนวนิยายหลายเรื่อง เช่น นวนิยาย เรื่อง
ผู้หญิงสีฟ้า ได้กล่าวถึงยอดเรือนกับตายาย หลังจากที่แม่ของยอดเรือนเสียชีวิตแล้ว ตากับยายได้มารับ
ยอดเรือนกลับไปอยู่บ้านของตน ทำให้ยอดเรือนรู้สึกอบอุ่น รัก และสงสารตายายมากจึงพยายามทำทุก
อย่างเพื่อให้ตายายได้สุขสบาย (ขมิยกร แสงกระจ่าง, 2561) ส่วนความสัมพันธ์เชิงลบที่พบจะมีลักษณะ
ของความขัดแย้งที่มาจากหลายสาเหตุ เช่น กลัวอีกฝ่ายหนึ่งจะมาแย่งมรดก ความรังเกียจในฐานะของ
อีกฝ่ายหนึ่ง ส่งผลให้อีกฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึกเชิงลบ อึดอัด วิตกกังวล ไม่มีความสุข ไม่ต้องการอยู่ร่วม
ชายคาเดียวกัน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่ดีที่เคยมีให้กันแย่ง ไม่สนิทชิดเชื้อเหมือนเดิม กลายเป็นความ
เหินห่างไปเรื่อย ๆ ที่สะท้อนผ่านนวนิยายหลายเรื่อง เช่น นวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวัน
อาทิตย์ ที่กล่าวถึง คุณรสาผู้เป็นแม่ยายของเบญจ ไม่ค่อยชอบและดูถูกเบญจ เนื่องจากเบญจเป็นคนที่
ไม่มีฐานะร่ำรวย ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ยายกับลูกเขยแย่ง จนเบญจต้องไปซื้อบ้านแยกอยู่
ต่างหาก (ขมิยกร แสงกระจ่าง, 2547)

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับเพื่อนบ้านพบว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกคือ
ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีน้ำใจให้แกกัน การไม่นิ่งดูตายที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน สามารถ
พึ่งพาอาศัยกันได้ในเวลาที่มีปัญหาเดือดร้อน อีกฝ่ายหนึ่งเมื่อทราบก็ไม่นิ่งนอนใจ ออกไป
ให้ความช่วยเหลืออย่างทันท่วงที หรือในยามปกติก็หยิบยื่นวัตถุสิ่งของที่มีอยู่หรือที่ได้มาแบ่งปันกันด้วย
น้ำใจโดยไม่หวังผลตอบแทน ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันดังกล่าวเป็นมิตรภาพที่ยิ่งใหญ่ที่ก่อให้เกิดความรัก
ความสามัคคีของคนในสังคมไทย ดังปรากฏผ่านนวนิยาย เรื่อง ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์ที่
กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเบญจกับเพื่อนบ้าน คุณยายแอนนี่และคุณตาสัมมา พวกเขามี
ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสนิทเหมือนเป็นญาติกัน ช่วยเหลือ แบ่งปันกันเสมอ (ขมิยกร แสงกระจ่าง,
2547)

4. วัฒนธรรมของครอบครัวไทยที่ปรากฏในนวนิยายของขมิยกร แสงกระจ่าง จำแนกได้ 4 ด้าน
ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และมารยาทไทย ดังนี้

4.1 ความเชื่อพบ 4 เรื่องสำคัญ ได้แก่ (1) ความเชื่อเรื่องดวงชะตาตามหลักโหราศาสตร์ที่มี
อิทธิพลทั้งเชิงบวกและลบกับชีวิต ขึ้นอยู่กับว่าดวงชะตาของคนในเวลานั้นว่าดีหรือไม่ หากดวงชะตาของ
คนในขณะนั้นดีก็จะส่งผลให้ชีวิตของบุคคลมีความเจริญรุ่งเรือง ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ตรงกันข้ามหาก
ขณะนั้นดวงชะตาของบุคคลนั้นไม่ดีก็จะส่งผลให้ชีวิตของเขาประสบแต่เรื่องที่ไม่ดี มีแต่ปัญหาและ
อุปสรรค วิธีแก้ไขก็ต้องไปทำพิธีแก้ดวงชะตาตามที่หมอดูแนะนำ (2) ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่
เกี่ยวข้องกับเวทมนตร์คาถาที่มีอำนาจลึกลับ มีพลังเหนือธรรมชาติ สามารถทำให้เกิดเรื่องมหัศจรรย์ต่าง
ๆ ได้ทั้งในเชิงบวกและลบที่คนบางส่วนในสังคมไทยยังคงเชื่อถือและนำมาใช้แก้ปัญหาชีวิตบางประการ
และเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางใจ (3) ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พบว่ามีอย่างหลากหลายทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่

เนื่องในศาสนาพุทธและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไปที่คนในสังคมไทยเชื่อถือ ที่คนบางส่วนเชื่อว่ามีอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์ สามารถบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ ช่วยขจัดปัดเป่าภัยอันตราย รวมถึงสามารถช่วยแก้ไข ปัญหาชีวิตบางอย่าง เช่น การเจ็บป่วยได้ (4) ความเชื่อในศาสนาพุทธที่พบจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อใน อำนาจของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ที่ชาวพุทธบางส่วนเชื่อในแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าสามารถช่วยให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ได้ในสิ่งที่ปรารถนา รวมถึงจัด ปัดเป่าภัยอันตราย ต่างๆ ได้ ซึ่งเป็นความเชื่อและการพึ่งพระรัตนตรัยที่ไม่ถูกต้อง การพึ่งพระรัตนตรัยที่ถูกต้องคือ การนำ แบบอย่างที่ดีงามของพระรัตนตรัยมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึง ความเชื่อแบบผสมผสานของชาวพุทธบางส่วนที่เชื่อทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เนื่องในศาสนาพุทธและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่คนไทยนับถือทั่วไป รวมถึงความเชื่อโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์อีกด้วย

4.2 ค่านิยมพบ 3 ประการ ได้แก่ (1) ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัวเรื่องการรับประทานอาหาร พร้อมกัน สามารถส่งเสริมการสื่อสารของสมาชิกในครอบครัว และผู้ใหญ่มักจะใช้เวลารับประทานอาหาร สั่งสอนบุตรหลานของตน (2) ค่านิยมเกี่ยวกับชีวิตเรื่องความไม่ประมาท ที่ชี้ให้เห็นความจริงเกี่ยวกับชีวิต ว่า ชีวิตของมนุษย์มักมีเรื่องที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นมากมาย บางเรื่องอาจจะเกิดขึ้นโดยที่เราไม่รู้ตัว อย่างกังวล ล่วงหน้าหรือสงสัยว่าทำไมเรื่องนั้นถึงเกิดขึ้น เราควรเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับทุกเรื่องที่จะเกิดขึ้นอย่าง มีสติ (3) ค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงที่ต้องรักษานวลสงวนตัว ไม่ควรไปกับผู้ชายที่ไม่ใช่สามี เพศชายกับเพศหญิง มีความแตกต่างกัน ต้องรักษาระยะห่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ค่านิยมเหล่านี้ยังมีคุณค่าต่อคนในสังคมใน ปัจจุบันอยู่

4.3 ประเพณีพบ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ประเพณีการตักบาตรตอนเช้าในวันเกิด เป็นการทำบุญ ด้วยการถวายอาหารแก่พระสงฆ์ในพุทธศาสนา เพื่อขอพรให้ตนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บ และครอบครัวมีความสุขความเจริญ (2) ประเพณีการแต่งงานที่พบว่ามีความแตกต่างกัน ไปตามความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น (3) ประเพณีงานศพที่มีขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย เช่น จำนวนวันที่จัดงานศพ สถานที่ตั้งศพ และการเผาศพ ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับข้อตกลงของเครือญาติของผู้เสียชีวิต และขั้นตอนเหล่านี้จะเป็นไปตามคติความเชื่อของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ครอบครัวนั้น ๆ อาศัย อยู่ สะท้อนให้เห็นว่า ประเพณีเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่ยังมีอิทธิพลหรือ บทบาทต่อคนทั้งในระดับปัจเจกและสังคมในหลายด้าน

4.4 มารยาทไทยพบ 5 ประการ ได้แก่ การไหว้ การกราบ การกล่าวคำทักทายเมื่อพบกัน การ กล่าวคำขอโทษเมื่อทำผิดและสำนึกผิด การกล่าวคำขอบคุณต่อคนที่ได้ช่วยเหลือ สนับสนุน หรือทำเรื่อง ใดเรื่องหนึ่งให้แก่เรา มารยาทไทยดังกล่าวถือเป็นวัฒนธรรมของการเข้าสังคมและการอยู่ร่วมกันที่จะ ช่วยสร้างมิตรภาพและยุติปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์ไว้ให้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ลูกหลานที่ ชัยมจร แสงกระจ่าง ได้นำเสนอไว้ในนวนิยายแนวครอบครัวของ ตน

5. คุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวไทยที่ปรากฏในนวนิยายของ ชัยมจร แสงกระจ่าง จำแนกได้ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

5.1 คุณธรรมจริยธรรมของสามีภรรยาพบว่าเป็นคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อการ ใช้ชีวิตคู่ระหว่างสามีกับภรรยาทั้งความซื่อสัตย์ การมีความจริงใจต่อกัน ไม่นอกใจกัน การไว้วางใจกัน ความ อดทนอดกลั้นที่ช่วยยุติความขัดแย้งกันที่อาจนำไปสู่การทะเลาะวิวาท การหย่าร้างกัน และการเสียสละที่

ช่วยให้สามีภรรยาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข พึ่งพาอาศัยกันได้ ไม่แย่งน้ำใจต่อกัน แต่อยู่ด้วยกันด้วยน้ำใจ พร้อมทั้งจะเสียสละทำเรื่องต่างๆ ให้แก่กันอย่างเต็มที่ที่เกิดจากการเห็นคุณค่าในตัวของกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกันในยามที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีทุกข์หรือปัญหา ส่งผลให้ครอบครัวมีความมั่นคงด้วยความรักความเข้าใจ

5.2 คุณธรรมจริยธรรมของบิดามารดา พบคุณธรรมจริยธรรมสำคัญคือ ความรัก ความปรารถนาดี และความสงสาร เห็นอกเห็นใจลูก เป็นความรักที่บริสุทธิ์ที่พ่อแม่มีต่อลูก ไม่แส่สว่สรวง พ่อแม่พยายามพ่่าสอน แนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีด้านต่างๆ ให้แก่ลูก โดยมุ่งหวังให้ลูกได้พบกับความสุข ความเจริญ ความสำเร็จในชีวิตทุกด้าน ไม่ต้องการเห็นความทุกข์ ความล้มเหลว ความผิดหวัง หรือเรื่องเลวร้ายใดๆ เกิดขึ้นแก่ลูก และหากมีเรื่องที่ไม่ดีเกิดขึ้นแก่ลูก ยามใดที่ลูกมีปัญหา พ่อแม่จะรีบเข้ามาอยู่เคียงข้าง คอยให้กำลังใจ ปลอบใจ และให้ความช่วยเหลือลูกทุกครั้ง

5.3 คุณธรรมจริยธรรมของบุตรธิดา พบคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานสำคัญของบุตรธิดาคือ ความกตัญญู กตเวที การประหยั้ดต่อพ่อแม่และความรักสงสารที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ช่วยให้เกิดความดีงามภายในจิตใจ ทำให้เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป และผลดีต่อบิดามารดา คือ ทำให้บิดามารดาได้รับการปฏิบัติตอบที่ดีจากบุตรธิดา เช่น ได้รับการเลี้ยงดู ดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย ช่วยเหลือทั้งด้านวัตถุและสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น คอยให้กำลังใจ นอกจากนี้ คุณธรรมจริยธรรมของบุตรธิดาดังกล่าวยังสามารถช่วยเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกให้ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นด้วย

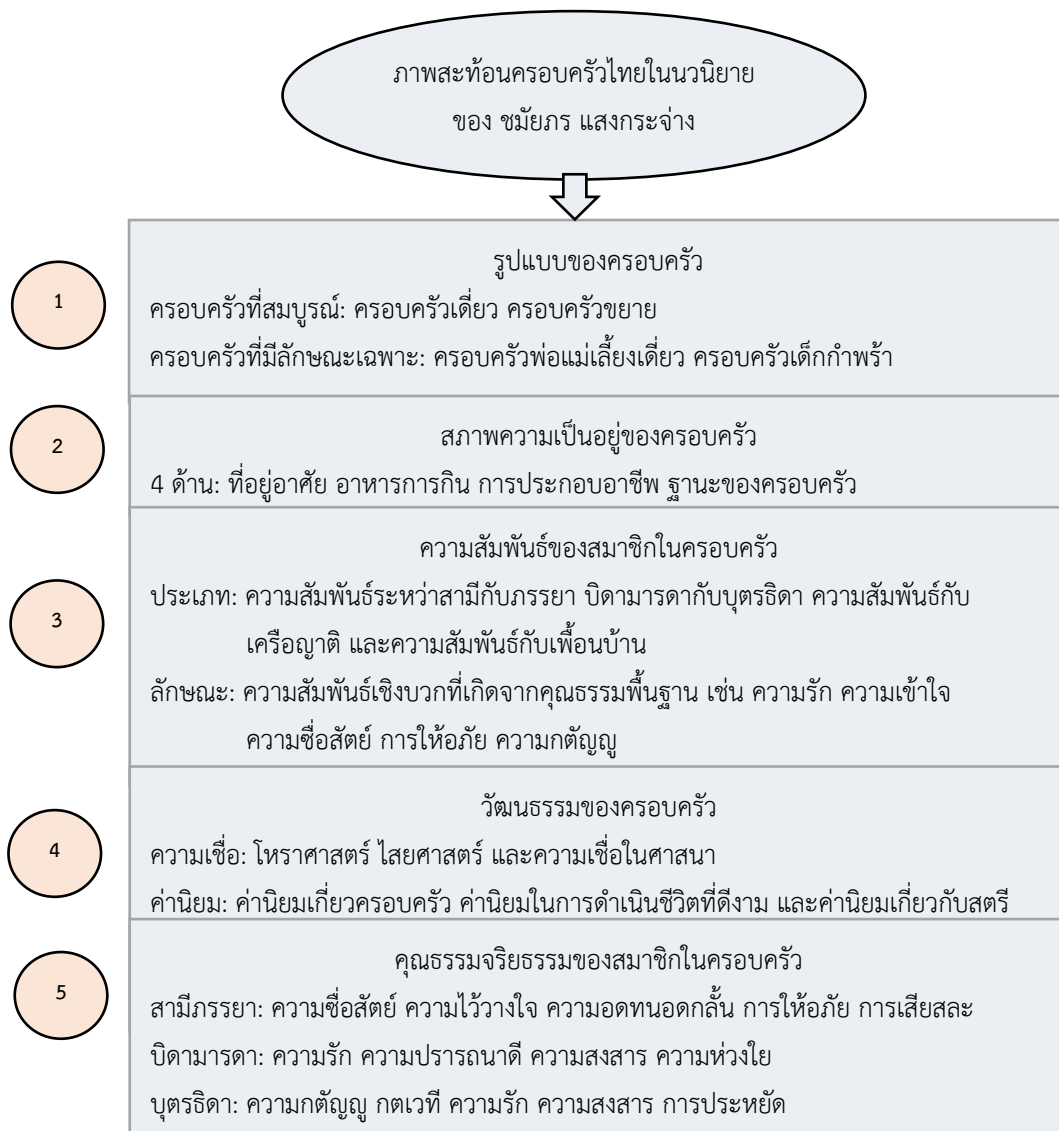
อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบภาพสะท้อนครอบครัวไทย 5 ด้าน คือ (1) รูปแบบของครอบครัวพบทั้งครอบครัวที่สมบูรณ์คือครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย และครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะคือ ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวและครอบครัวเด็กกำพร้า และหน้าที่ของครอบครัวพบ 6 ประการ คือ การผลิตสมาชิกให้แก่สังคม การแสวงหาปัจจัยให้เพียงพอต่อการยังชีพ การอบรมเลี้ยงดู การให้ความรักความอบอุ่น การปกป้องสมาชิกให้ปลอดภัย และการให้การศึกษา (2) สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวพบ 4 ด้าน คือที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การประกอบอาชีพ ฐานะของครอบครัวที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละครอบครัว เช่น ความรู้ ความสามารถ (3) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวคือ สามีภรรยา บิดามารดา บุตรธิดา และเครือญาติพบทั้งเชิงบวกที่เกิดจากคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความรัก ความซื่อสัตย์ การให้อภัย ความกตัญญู และความสัมพันธ์เชิงลบที่เกิดจากความขัดแย้งและการขาดคุณธรรม ทำให้ห่างเหินกัน (4) วัฒนธรรมของครอบครัวพบ 4 เรื่อง คือ ความเชื่อที่พบคือ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ และความเชื่อในศาสนา ค่านิยมที่พบคือ ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว ค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และค่านิยมเกี่ยวกับสตรีบางประการ ประเพณีที่พบคือ การดักบาตร การแต่งงาน งานศพ และมารยาทไทยที่พบคือการไหว้ การกราบ การกล่าวคำทักทาย การกล่าวคำขอโทษ การกล่าวขอบคุณ (5) คุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวพบคุณธรรมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา เช่น ความซื่อสัตย์ บิดามารดา เช่น ความรัก การให้อภัย บุตรธิดา เช่น ความกตัญญู กตเวที เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของจุไรรัตน์ ทองคำชื่นวิวัฒน์ เรื่องการสร้างภาพตัวแทนครอบครัวในละครโทรทัศน์ที่พบว่า ครอบครัวที่สมบูรณ์เป็นครอบครัวในอุดมคติที่มีความสุขมากกว่าครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ละครโทรทัศน์ได้สร้างอุดมการณ์ครอบครัวตามแบบชนชั้นกลางที่มีการดำเนินชีวิตตาม

อุดมการณ์แบบทุนนิยม อุดมการณ์การใช้อำนาจ (ความรุนแรง) อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว คุณธรรมด้านความกตัญญู และการใช้ภาษาสื่อสารในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งนี้เป็นเพราะผู้เขียนต้องการที่จะนำเสนอภาพความจริงที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเพื่อให้คนในสังคมรับรู้ ตระหนักถึงความสำคัญและหาทางป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว (จุไรรัตน์ ทองคำ ชื่นวิวัฒน์, 2556) สอดคล้องกับแนวคิดภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมที่ว่าวรรณกรรมจะสะท้อนเรื่องที่เป็นรูปธรรมที่เป็นเหตุการณ์เกิดขึ้นทั่วไป เช่น สภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตและสังคม และเรื่องที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นของชนออกมาให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงสภาพของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผู้เขียนได้พบเห็นจากสังคมที่ตนอาศัยอยู่หรือสังคมอื่นในยุคสมัยของผู้เขียน (สาวิตรี สิงห์ใหม่, 2549)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 1 ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของขมัยกร แสงกระจ่างพ.ศ. 2546-2561

จากแผนภาพสรุปได้ว่า ผู้เขียนได้นำเสนอภาพความจริงของครอบครัวที่ปรากฏในสังคมไทย ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบผ่านเนื้อหาของนวนิยายของตนตามแนวคิดเกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม 5 ด้าน คือ ด้านรูปแบบของครอบครัวที่ผู้เขียนต้องการให้เห็นภาพของครอบครัวที่สมบูรณ์ทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายที่มีลักษณะออกมาในเชิงบวกที่สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วยความรัก ความผูกพัน ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะคือ ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวเด็กกำพร้าที่สะท้อนออกในภาพเชิงลบให้เห็นถึงการแตกแยกของครอบครัวและผลกระทบที่ตามมาโดยเฉพาะผลกระทบต่อลูก ด้านสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวพบ 4 ด้าน คือที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การประกอบอาชีพ และฐานะของครอบครัวที่ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละครอบครัวที่มาจากหลายปัจจัย เช่น ความรู้ ความสามารถ โอกาส และอำนาจในการแสวงหา เป็นต้น ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ผู้เขียนได้สะท้อนความจริงทั้ง 2 ด้าน คือความสัมพันธ์เชิงบวกที่เกิดจากคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความรัก ความซื่อสัตย์ การให้อภัย ความกตัญญู การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คุณธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและประสานใจให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และความสัมพันธ์เชิงลบที่เกิดจากความขัดแย้งและการขาดคุณธรรมตามที่กล่าวข้างต้น ทำให้ห่างเหินกัน ด้านวัฒนธรรมของครอบครัวที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งด้านความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ และความเชื่อในศาสนา ด้านค่านิยมที่เกี่ยวข้องครอบครัว หลักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และค่านิยมเกี่ยวกับสตรี ด้านประเพณีทั้งการตักบาตร การแต่งงาน และงานศพ ด้านมารยาทไทยทั้งการไหว้ การกราบ การกล่าวคำทักทาย การกล่าวคำขอโทษ การกล่าวขอบคุณที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันของเรื่องเหล่านี้ไปตามบริบทของแต่ละครอบครัวและท้องถิ่น และด้านคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวที่ผู้เขียนย้ำให้เห็นถึงผลดีและผลเสียของการมีคุณธรรมที่แสดงผ่านคู่สามีภรรยา เช่น ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ความอดทนอดกลั้น การให้อภัย การเสียสละ ผ่านบิดามารดา เช่น ความรัก ความปรารถนาดี ความสงสาร ความห่วงใยที่มีให้แก่บุตรธิดา และผ่านบุตรธิดา เช่น ความกตัญญู กตเวทิตา ความรัก ความสงสาร การประหยัดที่มีให้แก่บิดามารดา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นวนิยายที่เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งและผู้เขียนนวนิยายได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของสังคมในฐานะผู้ส่งสารความจริงในแง่มุมต่าง ๆ ของครอบครัวเพื่อให้เห็นคนในสังคมเกิดความตระหนักและหาทางแก้ไขปัญหาก็อาจจะเกิดขึ้นแก่ครอบครัวและสังคมในอนาคตร่วมกัน

สรุป

ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นภาพความจริงเกี่ยวกับครอบครัวไทยผ่านนวนิยายของ ขมัยกร แสงกระจ่าง ที่นำมาศึกษาใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบของครอบครัวที่ชี้ให้เห็นลักษณะและโครงสร้างของครอบครัวรวมถึงหน้าที่ของครอบครัวทั้งเชิงบวกและลบ ด้านสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวทั้งที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การประกอบอาชีพ และฐานะของครอบครัวที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละครอบครัวที่มาจากหลายปัจจัย เช่น ความรู้ ความสามารถ โอกาส และอำนาจในการแสวงหา ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวทั้งเชิงบวกและลบ ด้านวัฒนธรรมของครอบครัวทั้งด้านความเชื่อค่านิยม ประเพณี และมารยาททางสังคม

และด้านคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ครอบครัวมีความมั่นคง อบอุ่นด้วยความรัก ความเข้าใจกันสอดคล้องกับแนวคิดภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรมที่นำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนครอบครัวไทยในนวนิยายของ ชมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวไทยในนวนิยายของ ชมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยพบว่าปรากฏอย่างชัดเจนและน่าสนใจ
2. ควรวิเคราะห์หลักการสร้างความสมดุลของครอบครัวไทยในนวนิยายของ ชมัยกร แสงกระจ่าง พ.ศ. 2546-2561 หรือนวนิยายของผู้เขียนคนสำคัญในสังคมไทย เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการนำมาเป็นแนวทางพัฒนาครอบครัวไทยหรือแก้ไขปัญหาคู่ครอบครัวไทยได้อย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- จรรยาบรรณ เทพศรีเมือง. (2560). เอกสารประกอบการสอนวรรณกรรมไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- จุไรรัตน์ ทองคำชื่นวิวัฒน์. (2556). การสร้างภาพตัวแทนครอบครัวในละครโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2546). *ฤดูร้อน...มีดอกไม้บาน*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2546). *แบ่งฟ้าปันดิน*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2547). *ยามบ่ายวันเสาร์ ยามเช้าวันอาทิตย์*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2552). *ในสวนเมฆ*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2552). *เหมือนฟ้ามีพระอาทิตย์สองดวง*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2554). *ผลิบานในวันร้อน*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2557). *แดดฉายในสายลม*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ชมัยกร แสงกระจ่าง. (2561). *ผู้หญิงสีฟ้า*. กรุงเทพมหานคร: คมบาง.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). *วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาวตรี สิงห์ใหม่. (2549). *ภาพสะท้อนการศึกษาไทยในวรรณกรรมของ ถวัลย์ มาศจรัส*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อิงอร สุพันธ์วิณิช. (2554). *วรรณกรรมกับสังคม-ภาพสะท้อนจากนวนิยายปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Ling Fenmo. (2560). ปัญหาครอบครัวในสังคมไทย: ภาพสะท้อนจากนวนิยายไทยช่วงพ.ศ. 2508 – 2557. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1
Participative Managemet of Small Sized School in Burapa Suksa
School Group Nakonpathom Primary Educational Service Area
Office 1

¹สุธิตา มณีสอดแสง ²ชัตติยา ดวงสำราญ

¹Suthita Maneesodsang ²Khattiya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: milksutita204@gmail.com

Received October 13, 2024; Revised December 29, 2024; Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ประชากร คือ ข้าราชการครูโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน การไว้วางใจกัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน และการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ตามลำดับ 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ทั้ง 4 ด้าน มีดังนี้ 1) การไว้วางใจกัน ผู้บริหารควรให้การยอมรับและเชื่อถือในความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงาน ไว้วางใจที่จะมอบหมายงานที่สำคัญให้แก่ผู้ร่วมงาน 2) ความยึดมั่นผูกพัน สนับสนุนการทำงานเป็นทีมที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดความผูกพัน 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของแผนงานขององค์กรร่วมกัน และร่วมพัฒนาผลงานเพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้น 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความสามารถ ให้อิสระผู้ร่วมงานในการทำงานและตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารแบบมีส่วนร่วม; โรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา; แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) the participative management of small sized school in Burapa Suksa group and 2) the guidelines for developing participative management of small sized school in Burapa Suksa group. The population consisted of 35 teachers of small sized school in Burapa Suksa group Nakhonpathom Primary Educational Service Area Office 1. The research tools used were a questionnaire and structured interview form. The statistics used in the reserch were frequency, percentage, arithmetic mean. Standard deviation, and content analysis. The research findings were found as follows: 1. Participative management of small sized school in Burapa Suksa group Nakhonpathom Primary Educational Service Area Office 1 is overall at a high level. When considering each aspect, it was found that it is at a high level in every aspect. By sorting the arithmetic mean values from highest to lowest as follows: commitment, trusting each other, independence in work, and setting goals and objectives together, respectively. 2. Guidelines for developing participative management of small sized school in Burapa Suksa group Nakhonpathom Primary Educational Service Area Office 1, all 4 areas are as follows: 1) Trusting: the school director should accept and trust in the knowledge and abilities of co-workers, trust to assign important work to co-workers. 2) Commitment: support clear teamwork to make co-workers bond. 3) Goals and objectives: pprovide opportunities for all co-workers to participate in setting goals the organization's plans together by using a teamwork process to evaluate and develop results to improve the work. 4) Autonomy: provide opportunities for participants to showcase their own talents, give freedom to work and make decisions in order to carry out various activities of the organization efficiently.

Keywords: Participative management; Small sized school in Burapa Suksa group; Guidelines for developing participative management

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต หลายประเทศทั่วโลกจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ซึ่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้สังคมไทยเป็นสังคม

คุณธรรม จริยธรรม และสามารถก้าวข้ามประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ต้องสร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการจัดการศึกษา ระหว่างหน่วยงาน องค์กรภาคีเครือข่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรักษามาตรฐานและมุ่งพัฒนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ตามเป้าประสงค์หลักที่กำหนดไว้ ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องเป็นผู้นำองค์กรที่มีความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์ สมรรถนะในการบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และสามารถผลิตบุคลากรที่เกิดจากผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ (ธีรศักดิ์ (อุปรมย์) อุปนายกธัชชัย และสุชาติ บางวิเศษ, 2561) ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษา ที่ผู้บริหารนำไปใช้ในการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในการพัฒนาการศึกษาที่ส่งผลลัพธ์คือนักเรียนที่จะเป็นอนาคตที่สำคัญของชาติ

จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลำท่าโพและประธานกลุ่มบวรพาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 พบว่าสถานศึกษาหลายแห่งในกลุ่มยังพบปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วม สาเหตุอันเนื่องมาจาก

1. สถานศึกษามีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติงานจำนวนน้อย มีครูบรรจุใหม่ค่อนข้างมาก อีกทั้งยังมีโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน และครูได้รับมอบหมายให้สอนควบชั้น ซึ่งไม่ตรงกับวิชาเอกที่เรียนมา เช่น จบเอกพลศึกษา แต่ได้รับมอบหมายให้สอนวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ เป็นต้น ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างไม่มีวามรื่น จึงต้องอาศัยประสบการณ์ของครูในการทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย ทำให้บางงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ครูไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเองเนื่องจากประสบการณ์น้อย และครูในปัจจุบันไม่ได้มีความรู้ลึกผูกพันกับองค์กรรวมถึงวัฒนธรรมองค์กรในการทำงานไม่เอื้อต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม จึงทำให้การทำงานร่วมกันบางครั้งเกิดความขัดแย้งกัน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มบวรพาศึกษา บางท่านมีความอาวุโสน้อยกว่าครูผู้สอนในสถานศึกษา เนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 มีการคัดเลือก สรรหาและบรรจุแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร ผู้ที่สอบได้ส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารที่อายุน้อยกว่าครูผู้สอนในสถานศึกษา รวมถึงหลายโรงเรียนไม่มีผู้บริหารสถานศึกษาแต่มีครูรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ครูจึงไม่เกรงใจหรือเชื่อฟัง ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน นอกจากนี้ผู้บริหารไม่มอบอำนาจการตัดสินใจอย่างเต็มที่ให้กับครู เนื่องจากขาดความไว้วางใจในการปฏิบัติงาน ทำให้ผู้บริหารต้องใช้อำนาจในการตัดสินใจในการบริหารงานต่างๆ ด้วยตนเอง

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาของการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบวรพาศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบวรพาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของผู้บริหารโรงเรียน และเป็นแนวทางในการ พัฒนาความรู้ให้แก่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว ศึกษาสถานการณ์โดยไม่มีการทดลอง (the one shot, non - experimental case study) ประชากร คือ ข้าราชการครูโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 จำนวน 35 คน

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท ได้แก่

- 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (check list) คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ในการทำงาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ตามแนวคิดของสวอนสเบิร์ก (Swansburg) จำนวน 20 ข้อ โดยลักษณะการตอบแบบสอบถามเป็นการจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) ตั้งแต่ระดับมากที่สุดถึงระดับน้อยที่สุด ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's five rating scale, 1967) โดยใช้เกณฑ์กำหนดน้ำหนักคะแนน และมาตราส่วนประมาณค่า ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้มัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic mean: μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation : σ) แล้วนำมามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสท์และคานัน (Best and Kahn, 2006)

2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิดโดยทำการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 4 คน และครู จำนวน 4 คน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

2. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

- 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) มีขั้นตอนดังนี้

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามของ (อมรภาค ปิ่นกำลัง, 2562) โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ 0.60 – 1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เท่ากับ .925

- 2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ตรวจสอบเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษา 4 คนและครูจำนวน 4 คน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน การไว้วางใจกัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 โดยภาพรวม

(N=35)

ขั้นตอน ที่	การบริหารแบบมีส่วนร่วม	μ	σ	ระดับ
1	การไว้วางใจกัน (Trust)	4.29	0.48	มาก
2	ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment)	4.29	0.43	มาก
3	การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals and Objectives)	4.20	0.49	มาก
4	ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน (Autonomy)	4.27	0.49	มาก
รวม		4.26	0.44	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 มีหลายแนวทาง พบว่า

1. การไว้วางใจกัน มีแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการไว้วางใจกัน ผู้บริหารควรแสดงออกโดยการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้การยอมรับและเชื่อถือในความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงาน ควรไว้วางใจที่จะมอบหมายงานที่สำคัญและท้าทายความสามารถให้แก่ผู้ร่วมงาน รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงาน ให้ความเชื่อมั่นต่อผู้ร่วมงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทร เห็นใจกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ยอมรับความคิดเห็นของทุกคน นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องมีการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานและให้มีการรายงานผลเป็นระยะ เพื่อทราบความก้าวหน้าและผลสำเร็จของงาน ตลอดจนมีการสร้างขวัญและกำลังใจ สร้างทีมที่มีคุณภาพ ทุกคนรับฟังเหตุผลของกันและกัน

2. ความยึดมั่นผูกพัน แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านความยึดมั่นผูกพัน ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถให้แก่ตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารมีพฤติกรรมแสดงออกที่เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงาน การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ในขณะที่ผู้บริหารก็ต้องสนับสนุนการทำงานเป็นทีมที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บนหลักประชาธิปไตย ผู้บริหารควรให้ความสำคัญแก่ผู้ร่วมงานทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน ทำให้เขารู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร จะก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับองค์กร ทุกคนร่วมกันในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรที่วางไว้

3. การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาแผนงาน กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของแผนงานขององค์กรร่วมกัน โดยใช้กระบวนการทำงานเป็นทีม ร่วมประเมินผล และร่วมพัฒนาผลงานเพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้น มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กร สร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน ผู้บริหารเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคน

4. ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความสามารถ ความถนัด สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ของตนเองในการปฏิบัติงานต่างๆ ให้อิสระผู้ร่วมงานในการทำงาน การวางแผน ออกแบบ และตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบ ให้เสรีภาพแก่ผู้ร่วมงานในการแสดงความคิดเห็น เรื่องการทำงานอย่างเต็มที่ ผู้บริหารให้อำนาจและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้ควบคุมการปฏิบัติงานของทีมงานตนเอง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพและร่วมกันพัฒนาคุณภาพการบริหารต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่ง เล็งเห็นถึงความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ให้ความไว้วางใจครู มีการเปิดโอกาสให้ครูได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายในการปฏิบัติงานร่วมกัน ครูสามารถแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายอันจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษา ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแก้วภทรา จิตรอักษร ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (แก้วภทรา จิตรอักษร, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของนิษฐวดี จิโรจน์ภิญโญ ได้ศึกษาเรื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (นิษฐา จิรโรจน์ปัญญา, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิศรุต เพ็ชรสีม่วง ได้ศึกษาเรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (วิศรุต เพ็ชรสีม่วง, 2564)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 มีหลายแนวทาง โดยแยกเป็นรายด้าน พบว่า

1) การไว้วางใจกัน มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้บริหารควรไว้วางใจที่จะมอบหมายงานที่สำคัญและท้าทายความสามารถให้แก่ผู้ร่วมงาน 2) รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงาน 3) ความเชื่อมั่นต่อผู้ร่วมงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทร เห็นใจกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรพร พรหมกิงแก้ว ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเทศบาลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเทศบาลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย การไว้วางใจกัน(Trust) ควรให้ความเชื่อมั่นในการบริหารงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนร่วมในความสำเร็จด้วยโดยสถานศึกษาจะต้องทำใ้บุคลากรทุกคนร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์เพื่อเสริมสร้างเชื่อมั่นและควรมีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานร่วมกัน (พัชรพร พรหมกิงแก้ว, 2565)

2) ความยึดมั่นผูกพัน มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้บริหารต้องสนับสนุนการทำงานเป็นทีมที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 2) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญแก่ผู้ร่วมงานทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน 3) เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน ทำให้เขารู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรภัทร โคตรบรรเทา ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า แนวทางการการมีส่วนร่วมในด้านความยึดมั่นผูกพัน คือ การมีส่วนร่วมวางแผนปฏิบัติการประจำปีและรับทราบผลการปฏิบัติงานพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม/โครงการของโรงเรียน (ธีรภัทร โคตรบรรเทา, 2563)

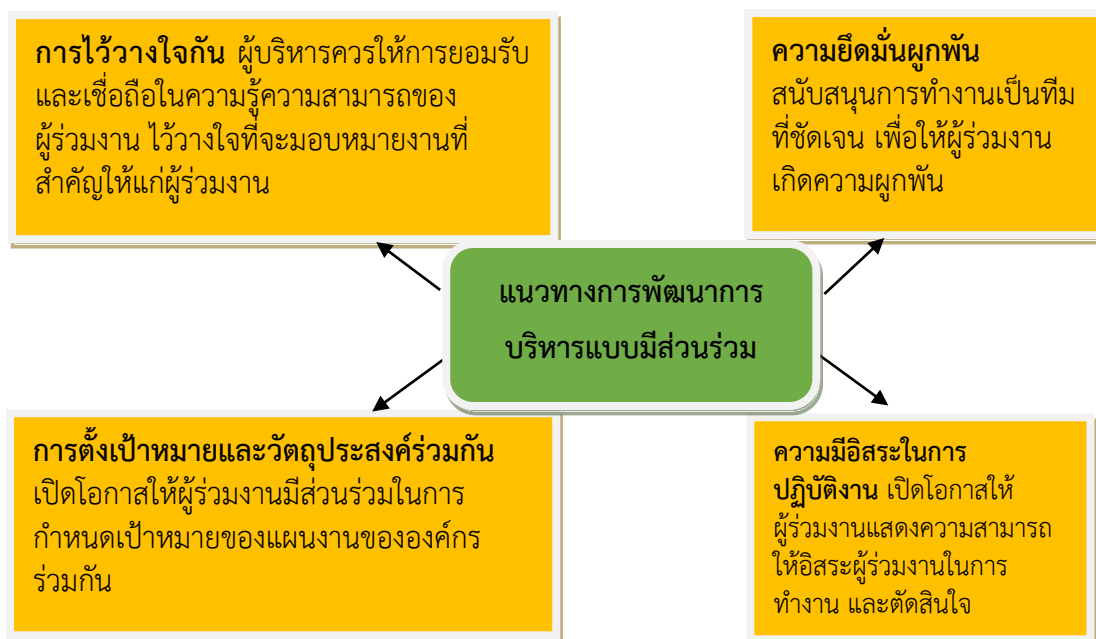
3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาแผนงาน 2) ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่องค์กรมีอยู่ สร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐนันท์ วิทยาประโคน ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านสมรรถนะผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านสมรรถนะผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 2

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดเป้าหมาย มีแนวทางการพัฒนาคือการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการเพื่อบรรลุ เป้าหมาย และการมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมาย วัตถุประสงค์ (ณัฐนนท์ วิทยาประโคน, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรภัทร โคตรบรรเทา ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่าแนวทางการการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงาน คือ การมีส่วนร่วมวางแผนปฏิบัติการประจำปีและรับทราบผลการปฏิบัติงานพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม/โครงการของโรงเรียน (ธีรภัทร โคตรบรรเทา, 2563)

4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ให้อิสระผู้ร่วมงานในการทำงาน การวางแผน ออกแบบ และตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบ 2) ผู้บริหารให้อำนาจและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้ควบคุมการปฏิบัติงานของทีมงานตนเอง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบูเฮเลซี และกาเมเด ได้ศึกษาเรื่องความท้าทายของผู้อำนวยการโรงเรียนปีตาธิปไตยในแอฟริกาใต้ในการดำเนินการจัดการแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารมีหน้าที่บริหารจัดการมากเกินไปซึ่งจะช่วยลดเวลาในการริเริ่มการจัดการแบบมีส่วนร่วม และความไม่สมดุลระหว่างเพศในตำแหน่งผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะส่งผลเสียต่อขวัญกำลังใจของครูในโรงเรียน (Buthelezi and Gamede, 2019)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่ามัธยฐานจากมากไปน้อย ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน การไว้วางใจกัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน และการตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกัน ตามลำดับ และแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มบูรพาศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 มีหลายแนวทาง คือ ผู้บริหารควรให้การยอมรับและเชื่อถือในความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงาน สนับสนุนการทำงานเป็นทีมที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดความผูกพัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของแผนงานขององค์กรร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความสามารถ ให้อิสระผู้ร่วมงานในการทำงานและตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารต้องสร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน ผู้บริหารเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคน อันจะทำให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมภายในองค์กร

1.2 ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นพร้อมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมงาน แสดงความเป็นกัลยาณมิตร ให้อิสระผู้ร่วมงานในการทำงาน การวางแผน ออกแบบ และตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1

2.2 ควรศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมส่งผลต่องานวิชาการของสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1

เอกสารอ้างอิง

- แก้วภัทธา จิตรอักษร. (2565). “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1”. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 23(9), 249-261.
- ธีรภัทร โคตรบรรเทา. (2563). “ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1”. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 10(3), 156-157.

- ธีรศักดิ์ อุปรมัย อุปไมยอติชัย และสุชาติ บางวิเศษ. (2561). *การบริหารและการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นิษฐวดี จิรโรจน์ภิญโญ. (2560). “ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2”. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 7(2), 19-21.
- พัชรพร พรหมกิ่งแก้ว. (2565). “แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเทศบาลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. *วารสารครุศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 7(1), 203-205.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พริกหวาน กราฟฟิค.
- อมรศักดิ์ ปิ่นกำลัง. (2562). “การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม”. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐนนท์ วิทยาประโคน. (2566). “แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านสมรรถนะผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 42(1), 109-110.
- วิศรุต เพ็ชรสีม่วง. (2564). “การบริหารแบบมีส่วนร่วมผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2”. *วิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 11(3), 124-125.
- แก้วภัทรา จิตรอักษร. (2565). “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1”. *วารสารสิทธิมนุษยชน*, 23(9), 249-261.
- A.B. Buthelezi and B.T. Gamede. (2019). “Challenges facing secondary school principals regarding effective implementation of participative management in patriarchal South Africa”. *Sabinet African Journals*, 17(4), 132-133.
- Best, John W., and V. Kahn James. (2006). *Research in Education*. 10th ed. Boston, Mass: Allyn and Bacon.
- Rensis Likert. (1967). *The Human Organization*. New York, NY: McGraw-Hill.

การบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษากับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม An Integration of Buddhist Philosophy of Education with Pragmatist Philosophy of Education

พระมหานพดล นิพภโย Phramaha Noppadol Nippayo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: noppadool88@gmail.com

Received November 17, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพุทธปรัชญาการศึกษา 2) ศึกษาปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม 3) บูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษากับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์เนื้อหา ประเมินเหตุผลแล้วสรุปเป็นงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า พุทธปรัชญาการศึกษาใช้แนวคิดเรื่องไตรสิกขาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีจุดแข็งที่สามารถอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ได้อย่างละเอียด จุดอ่อนคือเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในยุคสังคมเกษตรกรรม ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมถือว่าความรู้เกิดจากผลทางการปฏิบัติเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จุดแข็งคือเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในยุควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายใต้สังคมระบบประชาธิปไตย จุดอ่อนคือเป็นแนวคิดที่ให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนเพื่อการแข่งขันกับคนอื่น ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพแนวคิดทางการศึกษาแบบองค์รวม บทความนี้จึงบูรณาการปรัชญาการศึกษาทั้งสองแนวคิดเพื่อให้เห็นว่าปรัชญาการศึกษาที่ดีควรเป็นการพัฒนาทั้งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิตอย่างสันติสุข ตลอดจนการดำเนินไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่สูงขึ้นไป

คำสำคัญ: พุทธปรัชญาการศึกษา; ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม; การบูรณาการ

Abstract

This article has objectives: 1) to study Buddhist philosophy of education, 2) to study Pragmatist philosophy of education, and 3) to critically integrate Buddhist educational philosophy with pragmatist educational philosophy. This research employed the documentary research methodology done by studying documents and then analyzing reasons and thereby evaluating reasons and then making conclusion accordingly. In the research, it was clearly found that Buddhist philosophy of education uses the concept of threefold training to develop complete humanity, the strong point involves the clear-cut explanation of human nature, weak embraces the origin of idea in the time of agricultural society. Pragmatist philosophy of

education assumes that knowledge gained from the result of what one practiced is the right method of learning, one the one hand, its strong point is obviously caused by the age of science and technology under the Democratic society, on the other hand, the weak point is the idea which may give the absolute freedom to the learner in order to compete with others while satisfying one's need. Therefore, in order to visualize the holistic concept of education. This article therefore integrated these two philosophies of educations to show is good philosophy of education should be the development of humanhood and essential skills in living life peacefully till reaching the goal of life in the higher level.

Keywords: Buddhist Philosophy of Education; Pragmatist Philosophy of Education; Integration

บทนำ

ปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมาก ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิตของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและจักรวาล เพื่อหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษาจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับมนุษย์ และวิธีการพัฒนามนุษย์ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต แนวคิดทางการศึกษาจึงเป็นการนำเอาหลักการและแนวคิดจากปรัชญามาประยุกต์ช่วยหาคำตอบในการศึกษา เชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการศึกษาอย่างชัดเจนและเกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งปรัชญาในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นมีหลายแนวคิดด้วยกัน

พุทธปรัชญาการศึกษาเป็นแนวคิดทางด้านการศึกษาหนึ่งที่ได้นำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในระบบการศึกษา ควบคู่กับการเรียนเฉพาะทฤษฎีในห้องเรียน ครอบคลุมสอดคล้องกับองค์ประกอบทางการศึกษาด้านต่างๆ เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความประพฤติ จิตใจ และสติปัญญาหรือ ศีล สมาธิ และปัญญา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 91 หน้าที่ 319, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิตอย่างต่อเนื่อง ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และเป็นกำลังในการพัฒนาสังคมต่อไป นอกจากนี้ในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดปรัชญาการศึกษาของตะวันตกเข้ามาใช้เป็นแนวคิดหนึ่งในปรัชญาการศึกษาของไทย เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดแนวคิดในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน จากแนวคิดที่ว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ซึ่งแนวคิดทางการศึกษาที่นำมาประยุกต์ใช้คือ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมของจอห์น ดิวอี้

ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมเป็นแนวคิดที่ยึดถือผลทางการปฏิบัติเป็นมาตรฐานสำหรับตรวจสอบและวัดความถูกต้อง การจะยอมรับคุณค่าของสิ่งใดต้องผ่านการทดสอบด้วยประสบการณ์ และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์ (Dewey, 1955) จึงเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน มากกว่าการรับถ่ายทอดผ่านครูผู้สอน ด้วยการนำปัญหามาเป็นฐานนำไปสู่ความรู้ (Problem Solving Approach) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของแนวคิดนี้ คือ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ในชีวิต ได้แก่ การพัฒนาทางกาย อารมณ์ และสังคม

เป็นต้นเกิดทักษะในการประกอบอาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของโลก (George R.Knight, 1998)

เมื่อพิจารณาแนวคิดทั้งสองแนวคิดพบว่าทั้งแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษาและแนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมของจอห์น ดิวอี้ ต่างก็ให้ความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ ในขณะที่พุทธปรัชญาการศึกษามีกระบวนการในพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และปัญญา แต่ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมจะให้ความสำคัญแก่ตัวของมนุษย์มากกว่าความสนใจในสิ่งนามธรรม จึงไม่ได้เน้นการพัฒนาไปถึงระดับจิตใจ เพราะมองว่ามนุษย์เป็นสิ่งที่อยู่ในโลกแห่งการปฏิบัติมากกว่าจิตหรือวิญญาณที่ยากแก่การเข้าถึง ทำให้แนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมเป็นไปเพื่อสนองความต้องการทางด้านวัตถุ มากกว่าการพัฒนาทางด้านจิตใจ ไม่สามารถเข้าถึงส่วนลึกของความเป็นมนุษย์ การจะเข้าถึงปัญหาธรรมชาติของมนุษย์ในระดับจิตใจจึงต้องใช้แนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษาเพราะมีแนวคิดในการพัฒนามนุษย์ไปถึงความสงบสุขทางใจจนเข้าสู่ภาวะโลกุตตรธรรมอันเป็นเป้าหมายสูงสุด แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมอาจจะเหมาะกับสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยในปัจจุบันมากกว่าพุทธปรัชญาการศึกษา ซึ่งคำว่าร่วมสมัย คือ ลักษณะของโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นโลกของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงเป็นคำถามว่าเมื่อเป็นเช่นนั้นปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษา คือ ไตรสิกขานั้นยังสามารถเป็นฐานให้แก่ปรัชญาการศึกษาร่วมสมัยได้ เพราะมนุษย์ก็ยังคงเป็นมนุษย์เหมือนเดิมและยังคงต้องการตอบสนองความต้องการของตนเองเหมือนเดิม แต่ควรมีการบูรณาการแนวคิดร่วมกับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม เพื่อให้เห็นภาพแนวคิดทางการศึกษาแบบองค์รวม เกิดความเข้าใจและนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน และเป็นการยืนยันว่าพุทธปรัชญาการศึกษาไม่จำกัดด้วยระยะเวลาที่เปลี่ยนผันไป เราสามารถประยุกต์แนวคิดในทางพุทธปรัชญาได้แม้จะมีปรัชญาการศึกษาสมัยใหม่และยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาการศึกษา
2. เพื่อศึกษาปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม
3. เพื่อบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลที่ใช้ในการอธิบายพุทธปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม แยกแยะจุดแข็งและจุดอ่อนของปรัชญาการศึกษาทั้งสองแนวคิด
2. พิจารณาและวิเคราะห์ข้อโต้แย้งและจุดเด่น จุดด้อยของปรัชญาการศึกษาผ่านทฤษฎีพุทธปรัชญาการศึกษาและปรัชญาปฏิบัตินิยม
3. เขียนสรุปการวิเคราะห์เชิงพรรณนาถึงแนวคิดปรัชญาการศึกษาที่ได้จากการบูรณาการของทั้งพุทธปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม ใน 5 ประเด็นคือ (1) ธรรมชาติของ

มนุษย์ (2) เป้าหมายชีวิตของมนุษย์ (3) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา (4) เป้าหมายของการศึกษา และ (5) สังคมประชาธิปไตย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่าพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นแนวคิดในการพัฒนามนุษย์ตามกระบวนการของหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นเครื่องมือที่ผู้เรียนจะต้องใช้ศึกษาและพัฒนาตนเองจนจบกระบวนการหรือตลอดชีวิต มีครูในฐานะกัลยาณมิตรคอยเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงเป้าหมายของพุทธปรัชญาการศึกษา คือ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ทางวิชาการและความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทางจริยธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข และยังสามารถพัฒนาตนเองไปจนถึงเป้าหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาการศึกษา ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตรงของแต่ละคน เข้าถึงได้ด้วยตนเอง รู้เห็นเอง เพราะเป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตน คือ การหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ มีความเป็นอิสระจากสิ่งที้นำมาซึ่งความทุกข์โดยสิ้นเชิง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ประสบการณ์จึงมีความสัมพันธ์กับกระบวนการคิดและความรู้ การศึกษาควรฝึกฝนการคิดไตร่ตรองให้กับผู้เรียน เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสืบค้น มีนิสัยของการสำรวจและทดลอง มีความสนใจใคร่รู้ สงสัย ตั้งคำถาม มีความรักในการค้นคว้าพยายามแก้ปัญหา ส่วนความรู้สำหรับตัวอ็เป็นผลที่มาจากประสบการณ์ คือ ความรู้เป็นผลที่เกิดมาจากความต่อเนื่องและการปฏิสัมพันธ์ (Dewey, 1975) ซึ่งเป็นผลผลิตจากการลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการสืบค้นด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความจริงแบบปฏิบัตินิยมของตัวอ็ที่อธิบายว่าความรู้หรือความจริงเป็นผลมาจากการทดลองและการนำไปปฏิบัติใช้ ซึ่งต้องสามารถนำไปแก้ไขปัญหาได้ ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและเกิดประสบการณ์ใหม่ที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 บทนี้จะดำเนินการบูรณาการแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษา กับปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม โดยกำหนดประเด็นเพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงของแนวคิดทางการศึกษาทั้งสองแนวคิด คือ

(1) ธรรมชาติของมนุษย์ พุทธปรัชญาการศึกษามองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมของจอห์น ดิวอี้ก็เชื่อว่ามีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเช่นเดียวกัน ซึ่งนิยามคำว่าธรรมชาติของปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม คือ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ มี 3 อย่างด้วยกัน ได้แก่ (1) วัตถุทางกายภาพ เช่น ก้อนหิน ดวงดาว น้ำ (1) สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ได้แก่ พืชและสัตว์ทั้งหลาย และ (3) สิ่งที่มีจิตใจ ได้แก่ มนุษย์ รวมถึงประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งธรรมชาติในนิยามของตัวอ็จะมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีความไม่แน่นอนและเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ไม่มีความจริงเชิงอูตรหรือความจริงสูงสุด มีขอบเขตไม่จำกัด เปิดกว้าง สำหรับรองรับสิ่งใหม่ๆ (Dewey, 1965)

แม้แนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมจะมองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเช่นเดียวกัน แต่พุทธปรัชญาการศึกษาเชื่อว่ามีมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นรูปกับนาม หรือร่างกายและจิตใจนั้น ไม่ใช่สิ่งเดียวกันแต่ทำหน้าที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน และยังให้

ความสำคัญแก่จิตใจในฐานะเป็นตัวกำหนดการทำงานและแสดงพฤติกรรมของร่างกาย ขณะที่ตัวอ้อมองว่ามนุษย์ คือ สสารวัตถุที่ผ่านกระบวนการวิวัฒนาการจนถึงขั้นสูงสุดมีอารมณื ความรู้สึกนึกคิด เชื่อว่ามนุษย์มีคุณสมบัติพิเศษ คือ มีสติปัญญาเรียนรู้ได้โดยผ่านทางประสาทสัมผัส จิตเป็นเพียงปรากฏการณ์ของสมองอันเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสสารเท่านั้น ความรู้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจตนเอง เข้าใจโลก นำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และคุณค่าของสิ่งใดๆ ย่อมไม่อยู่เหนือไปจากคุณค่าของความเป็นมนุษย์และต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ อย่างไรก็ตามปรัชญาการศึกษาทั้งสองแนวคิดมองว่าธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังที่พุทธปรัชญาการศึกษาใช้คำว่า อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง อันเป็นเหตุทำให้เกิดความทุกข์ มนุษย์จึงต้องรู้จักหาวิธีปรับตัวในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมเพื่อความอยู่รอด แต่พุทธปรัชญาการศึกษาก็มีแนวคิดอีกระดับหนึ่งที่เชื่อว่ายังมีสิ่งที่เป้นธรรมชาติบางอย่าง มีความสมบูรณ์และเป็นนิรันดร์ ได้แก่ พระนิพพาน อันเป็นสภาวะของความหลุดพ้นและมีอิสรภาพที่สมบูรณ์ ถือเป้นเป้าหมายสูงสุดในพุทธปรัชญาการศึกษาที่มนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาดตนเองจนไปถึงได้

(2) เป้าหมายชีวิตของมนุษย์ พุทธปรัชญาการศึกษามีเป้าหมาย คือ ต้องการให้มนุษย์แก้ไขปัญหาคความทุกข์ด้วยตนเอง เพราะความทุกข์เป็นปัญหาใหญ่ของมนุษย์ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสเกี่ยวกับสิ่งที่พระพุทธรองค์ทรงสอนเป้นหลักว่า “เราสอนเรื่องทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 246 หน้าที่ 264 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พุทธปรัชญาการศึกษาจึงมีแนวคิดและกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ไปให้ถึงเป้าหมายของชีวิต คือ ความมีอิสรภาพ ปราศจากทุกข์ เพราะเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต สามารถปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้พุทธปรัชญาการศึกษาก็ได้จัดประเภทของเป้าหมายชีวิตของมนุษย์ไว้หลายระดับ ระดับ ในคำสอนเรื่อง “อตัลละ” หรือ “อรรล” แปลว่าประโยชน์ คือ การดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตโต, 2562) ได้แก่ (1) ทัฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบันซึ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เป็นการสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย และสถานภาพทางสังคม ได้แก่ การมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง มีอาชีพสุจริต มีรายได้พึ่งตนเองได้ มีสถานภาพดีเป้นที่ยอมรับในสังคม มีครอบครัวที่ดี สิ่งเหล่านี้ได้มาด้วยกำลังความเพียร สติปัญญาโดยชอบธรรม และรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์สุขต่อแก่ตนเองและผู้อื่น (2) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องต้น เป้นประโยชน์เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตด้านจิตใจ อันเกิดจากการสั่งสมความดีงามและพัฒนาระดับคุณภาพของจิตให้ดังงามด้วยคุณธรรม ได้แก่ การดำรงชีวิตอยู่ในศีลธรรม การรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เป้นต้น และ (3) พรหมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด หรือประโยชน์ที่เป้นสาระแท้จริงของชีวิต อันเป้นเป้าหมายสูงสุดที่ชีวิตควรเข้าถึง เป้นการรู้แจ้งสภาวะทั้งหลายตามความเป็นจริง มีจิตเป้นอิสระปลอดโปร่ง ผ่องใส สะอาด สว่าง สงบ หลุดพ้นจากกิเลส คือ การบรรลุนิพพาน แตกต่างจากปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมที่มองว่าเป้าหมายชีวิตของมนุษย์ไม่ใช่จุดหมายในเชิงอุดมคติที่ตายตัว คือ ความจริงไม่ใช่สาระ แต่เป้นเหตุการณ์ เป้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกาลเวลาที่ไม่ว้าแบบกัน เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา แต่มีความสัมพันธ์เป้นเงื่อนไขของกันและกัน จุดหมายที่มนุษย์ตั้งขึ้นในใจเป้นความปรารถนาของมนุษย์ เกิดแรงผลักดันให้มนุษย์หาวิธีการที่จะบรรลุจุดหมายนั้น เมื่อบรรลุความสำเร็จ

แล้วจุดหมายนั้นก็หมดไป เป้าหมายชีวิตมนุษย์ตามแนวคิดนี้จึงอยู่ที่เป้าหมายในปัจจุบัน มุ่งหวังให้มนุษย์มีทักษะในการใช้ชีวิต เพื่อให้มนุษย์มีความมั่นคงในชีวิต มีอาชีพ มีรายได้ มีความเป็นอยู่ที่ดี และให้ความสำคัญแก่ความเข้าใจในเรื่อง “การปรับตัว” อย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เพราะมนุษย์ย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นกับชีวิตอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงต้องฝึกฝนตนเอง พร้อมทั้งจะเผชิญต่อความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมรอบตัวอยู่ทุกขณะ เพื่อให้ชีวิตดำเนินอยู่ด้วยความเจริญก้าวหน้าและงอกงามต่อไป โดยการจะไปถึงเป้าหมายชีวิตของมนุษย์ของทั้งสองแนวคิดได้นั้นจึงต้องผ่านกระบวนการทางการศึกษา

(3) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา พุทธปรัชญาการศึกษาหลักไตรสิกขามาใช้ในการศึกษาเพื่อฝึกฝนพัฒนามนุษย์ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นเรื่องของชีวิต 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา (พระธรรมปิฎก, 2542) (3.1) ด้านพฤติกรรม คือ พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือโลกแห่งวัตถุ ได้แก่ การฝึกอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน ในการรับรู้โดยไม่เกิดโทษ เรียกว่า หลักอินทรีย์สังวร รวมถึงการสำรวมในการบริโภคปัจจัย 4 มีพฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและโลกแห่งชีวิต ได้แก่ การอยู่ร่วมกันในสังคม โดยไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อน รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีช่วยเหลือเกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ ด้วยการให้ทาน การเผื่อแผ่แบ่งปัน และรักษาข้อปฏิบัติของสังคม ทั้งกฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบแบบแผน จรรยาบรรณต่างๆ และพฤติกรรมในด้านอาชีพ ได้แก่ การหาเลี้ยงชีพโดยมีศิลปวิทยา มีความชำนาญในการประกอบสัมมาชีพที่ปฏิบัติ (3.2) ด้านจิตใจ แยกออกได้เป็น ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่างๆ เช่น เมตตา , กรุณา , กตัญญู กตเวทิตา , หิริโอตตปปะ เป็นต้น คอยหล่อเลี้ยงจิตใจให้งอกงามและเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ ความมีประสิทธิภาพของจิต เช่น ความใฝ่รู้ ความเพียร ความอดทน ความมีสติตื่นตัว ความตั้งมั่น เป็นต้น ทำให้มั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมใช้ปัญญา และด้านสุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความเศร้าหมอง ความขุ่นมัว เป็นความสดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส จะทำให้มีพฤติกรรมที่ดีงามและส่งผลสอดคล้องต่อสุขภาพกายที่ดี (3.3) ด้านปัญญา ได้แก่ ความเข้าใจในสิ่งที่เล่าเรียน หรือรับฟัง และรับถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหา และเข้าใจรู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมมองว่าการศึกษาคือชีวิต ควรจัดสิ่งที่ควรให้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปเพื่อประสบการณ์ที่จะได้นำไปใช้ในการเรียนรู้การปรับตัวและการเข้าใจปัญหาของชีวิตและสังคมได้ดี (Dewey, 1975) การเรียนควรเน้นสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดการศึกษาตามความถนัดของผู้เรียน โดยมีครูเป็นผู้คอยแนะนำปรึกษาตักเตือนด้วยความเข้าใจจากประสบการณ์ของตนไม่ใช้การบังคับหรือออกคำสั่ง เป็นการเรียนโดยใช้วิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ด้วยตนเองดีกว่าการเรียนแบบท่องจำอย่างเดียว เพราะความรู้มีการเปลี่ยนแปลงไม่ตายตัว เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมวิถีทางประชาธิปไตยในลักษณะการมีประสบการณ์ร่วมกัน ไม่มีลักษณะการปลูกฝังหรือบังคับเนื้อหาวิชาให้แก่ผู้เรียน ส่งเสริมปัญญาด้วยกระบวนการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมที่นำไปสู่ประสบการณ์ที่ถูกต้อง คำว่าปัญญาใน

แนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2542) คือ ความสามารถที่มองเห็นเหตุการณ์ว่ามีทางเลือกหลายทางที่จะสนองความจำเป็น เป็นความสามารถที่เห็นว่าสิ่งใดบ้างจะเป็นเครื่องช่วยหรืออุปสรรคในการปรับปรุงและปรับตัว สามารถจัดการกับเงื่อนไขใหม่ๆ ได้ แตกต่างจากปัญญาที่พุทธปรัชญาการศึกษามุ่งหวัง คือ ปัญญาที่เห็นประจักษ์ในความจริงของชีวิตและธรรมชาติ อันนำไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์

(4) เป้าหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาทั้งสองแนวคิดมีเป้าหมายในการพัฒนามนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตด้วยความเจริญก้าวหน้าและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติ ทั้งนี้ทั้งสองแนวคิดเห็นว่าชีวิตต้องมีการศึกษาอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง พุทธปรัชญาการศึกษามีเป้าหมายและประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาไปให้ถึงได้ คือ พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายที่ตายตัว และเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่จะเกิดขึ้นในระดับของจิตใจ แต่ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา แก่ไขสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของบุคคล และสังคมส่วนรวม หากแต่ไม่มีเป้าหมายที่กำหนดไว้ตายตัว เปลี่ยนไปตามความต้องการ ความเหมาะสมตามลักษณะสังคมนั้นๆ (Dewey, 1955) เป้าหมายของปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมจึงมุ่งหวังให้มนุษย์มีทักษะในการใช้ชีวิต เพื่อให้มนุษย์มีความมั่นคงในชีวิต เช่น มีอาชีพ มีรายได้ มีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นต้น

(5) สังคมประชาธิปไตย แนวคิดของปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมต้องการให้เกิดอิสรภาพทางความคิด มีการคิดเชิงวิพากษ์ สามารถตั้งคำถามได้ สร้างสรรค์ได้ หากเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ควรมีรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง คือ การถามความต้องการของประชาชนว่าเขาชอบอะไร ต้องการอะไร คิดอะไร ประชาธิปไตยแบบที่ดิฉันต้องการเสนอก็คือประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างพื้นที่สำหรับการถกเถียงและหาทางออกร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาในประชาธิปไตยแบบตัวแทน ดังนั้นดิฉันจึงเห็นว่าสังคมที่ดีในปัจจุบันควรเป็นสังคมแบบประชาธิปไตย และการศึกษาก็ควรเป็นการส่งเสริมระบบประชาธิปไตย หน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโรงเรียนในสังคมประชาธิปไตย (ประทุม อังกูโรหิต, 2565) คือ การปลูกฝังความคิด วิธีการ และจุดมุ่งหมายของประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียนจนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของความคิดของผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม

พุทธปรัชญาการศึกษาได้กล่าวถึงทัศนะเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ในอริยปฎิบัติ 3 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 40 หน้าที่ 201 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ (1) อัตตาริปไตย คือ ความมีตนเป็นใหญ่ หมายถึงให้ความสำคัญกับตนเองในแง่มุมที่จะต้องมีความวิริยะอุตสาหะในการประพฤติปฏิบัติธรรม ต่อสู้กับความต้องการของตนเอง เพื่อกำจัดความทุกข์ เกิดความหลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่ได้มุ่งหวังเพื่อการสนองความต้องการหรือกิเลสตัณหาของตนเอง (2) โลกาธิปไตย หมายถึง ความมีโลกหรือคนหมู่มากเป็นใหญ่ เพื่อจุดมุ่งหมายในการที่จะบรรลุธรรม คือ เมื่อเห็นคนอื่นมีความกระตือรือร้นชวนช่วยในการประพฤติธรรมก็อยากจะเป็นเช่นนั้นบ้าง แต่ในทางการปกครองนั้นให้ความหมายของโลกาธิปไตย คือ การปกครองที่ใช้อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับความเห็นของคนส่วนใหญ่ เมื่อคนในสังคมส่วนใหญ่มีความเห็นอย่างไรก็ถือเอาตามนั้น และ (3) ธรรมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 35 หน้าที่ 65 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ ยึดถือความจริง ความดีงาม เหตุผลและหลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรมเป็นบรรทัดฐาน ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติ

ธรรมด้วยตนเอง เป็นต้น ซึ่งในอธิปไตยทั้ง 3 นั้น พุทธปรัชญาการศึกษาให้ความสำคัญกับธรรมาธิปไตย เพราะแม้จะความเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อยก็ตาม หากเป็นความเห็นที่ชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้องแล้ว ก็ถือเอาตามนั้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่าพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่สอนให้มนุษย์รู้จักโลกและชีวิตของมนุษย์ตามความเป็นจริง และเป็นแนวคิดในการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนอบรมพัฒนาความเป็นมนุษย์ในทุกด้านทั้งพฤติกรรม จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตที่กระทำสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง อีกทั้งมนุษย์ยังมีกิเลสตัณหา มีราคะ โทสะ โมหะ อยู่ภายในจิตใจ และปัญหาของมนุษย์ไม่ว่ายุคสมัยใดก็คือมนุษย์นั้นยังมีกิเลสตัณหาเหมือนกันทุกคน มนุษย์ยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่ว่าสังคมจะเป็นสังคมเกษตรกรรม หรือเป็นสังคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบัน ซึ่งหากมนุษย์ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมแล้ว การกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองจนเกินพอดี ย่อมจะทำให้การดำเนินชีวิตประสบกับความทุกข์ทั้งต่อชีวิตของตนเองและสังคม สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ควรเป็นไปเพื่อทำลายอวิชชาและตัณหา และสร้างเสริมปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556) ดังนั้นการพัฒนามนุษย์ด้วยหลักไตรสิกขาจึงเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ยังใช้ได้เสมอไม่มีข้อจำกัดของกาลเวลา แต่ต้องอธิบายตีความให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่าปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญแก่ความรู้ที่เป็นผลมาจากการสืบค้นและทดลองลงมือปฏิบัติ ลักษณะความรู้ที่ได้จึงเป็นการยืนยันเพียงชั่วคราว ณ ช่วงระยะเวลาหนึ่ง หากมีข้อมูลเพิ่มเติม และสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ความรู้เดิมสามารถผิดและเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับงานเขียนของประทุม อังกูโรหิต ที่เสนอถึงข้อถกเถียงทางด้านปฏิบัตินิยมที่เสนอให้เกิดปัญหาในการตัดสินใจและตรวจสอบการกระทำในแต่ละสถานการณ์ ไม่สามารถหาเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนได้ว่าการกระทำนั้นดี ชั่ว ถูก ผิด อีกทั้งปัญหาทางจริยธรรมบางอย่างอาจไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพราะการสังเกตผลของการกระทำตามกระบวนการทดลองอาจใช้ระยะเวลานาน (ประทุม อังกูโรหิต, 2565) ปัญหาทางจริยธรรมบางอย่างอาจเกิดผลกระทบต่อสังคมก่อนที่จะได้ผลว่าการกระทำนั้นเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ นอกจากนี้ในส่วนของการเรียนการสอนแม้ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมจะให้อิสระในการตัดสินใจของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ แต่หากพิจารณาในประเด็นวุฒิภาวะของผู้เรียน ธรรมชาติของเด็กจะชอบเล่นมากกว่าชอบเรียน ทำให้ผู้เรียนยังไม่มีความพร้อมในเรื่องของระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ สอดคล้องกับงานเขียนอัครพงษ์ สัจจวาทีที่เสนอความสนใจและความต้องการบางอย่างของผู้เรียนที่ยังขาดวุฒิภาวะอาจจะทำให้ได้ความรู้และประสบการณ์ไม่ชัดเจน ไม่มีประโยชน์ในการนำไปใช้ชีวิตเป็นผลทำให้การศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการสนองตอบความต้องการของผู้เรียนเพียงชั่วคราวหรือไม่ อันเป็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

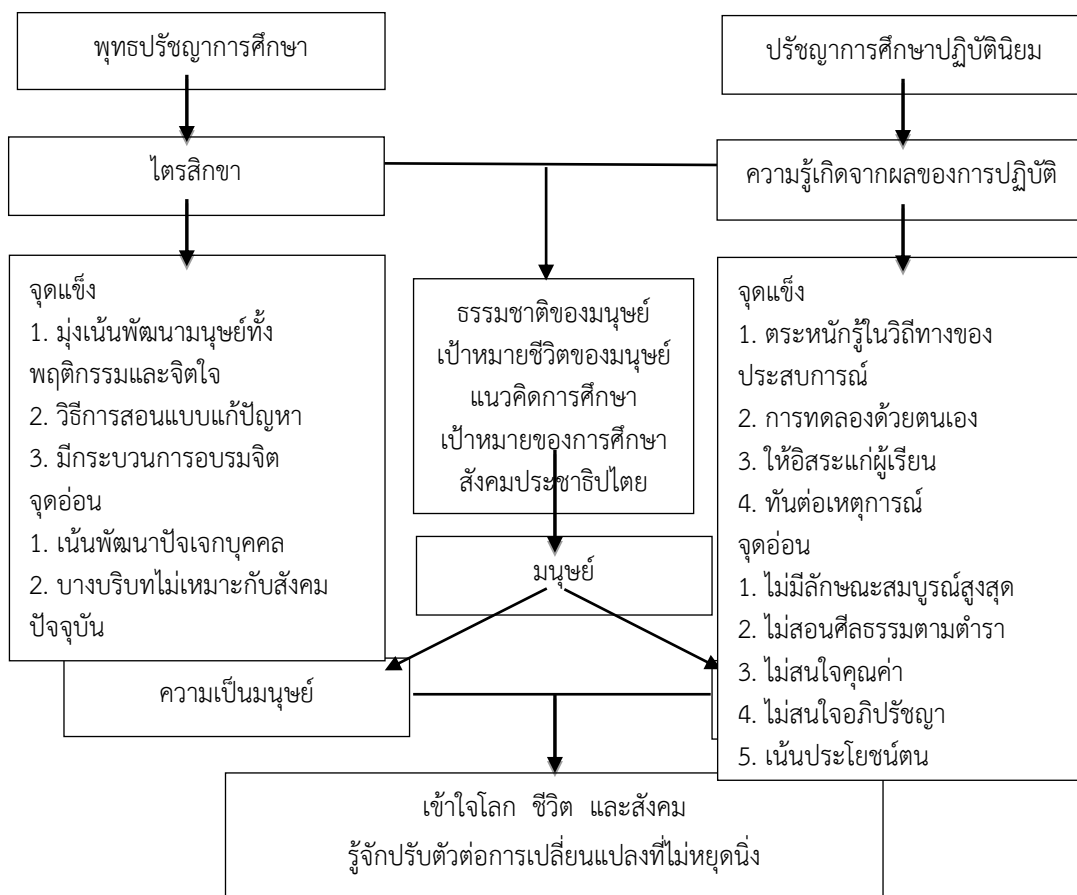
(อัครพงษ์ สัจจาพิทิต, 2546) จึงควรมีการบูรณาการกับการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มีครูผู้ให้ประสบการณ์มากกว่ามาคอยดูแล เป็นกัลยาณมิตรแต่ต้องไม่ใช้วิธีการบังคับผู้เรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 3 การบูรณาการแนวคิดทางการศึกษาทั้งสองแนวคิดเพื่อให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันซึ่งให้ความสำคัญแก่ระบอบประชาธิปไตยนั้น แนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมจะให้ความสำคัญแก่สังคมประชาธิปไตย เพราะระบบนี้ให้อิสระแก่การศึกษา ไม่มีการบังคับผู้เรียนเหมือนการศึกษาแบบจารีต เมื่อมีการนำแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษาที่มีการใช้ธรรมาธิปไตย หรือธรรมเป็นใหญ่มาบูรณาการร่วมกัน จะทำให้การตรวจสอบความรู้ หรือการจะตัดสินใจเลือกการกระทำได้ด้วยเสียงข้างมากต้องมาจากข้อมูลและประสบการณ์หุติภูมิซึ่งผ่านการทดลองและพิสูจน์มาแล้วจะเหมาะสมกว่า เพราะเป็นข้อมูลที่ได้ตรวจสอบตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมแบบไตรตรองมาก่อน สอดคล้องกับแนวคิดในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยที่ต้องกระทำตั้งแต่เด็ก ด้วยการจัดการศึกษาที่สนับสนุนส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยในแต่ละระดับการศึกษา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) และผลจากการบูรณาการทั้งสองแนวคิดเป็นการตอบคำถามว่าการศึกษาที่ดีนั้นต้องเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ต้องพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เข้าใจโลกและชีวิต รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นการศึกษาที่ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ตนเองถนัด มีการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาที่ทุกคนต้องเผชิญในชีวิตจริง เพื่อเพิ่มทักษะในการดำเนินชีวิต และเป็นการศึกษาที่ควรส่งเสริมสังคมประชาธิปไตย และเป็นประชาธิปไตยแบบธรรมาธิปไตย

แนวคิดทางการศึกษาทั้งสองยังเป็นแนวคิดที่มีกระบวนการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมผู้เรียนให้รู้จักการวางแผน มีกระบวนการการสืบค้นและตัดสินใจเลือกข้อมูล และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นการให้อิสระในการใช้ความคิด การแสดงออก การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นซึ่งแนวคิดทางการศึกษาที่เหมาะสมกับยุคของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่มีเหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ต้องมีความมั่นคง มีสติปัญญาในการใคร่ครวญไตรตรอง แม้ความรู้บางอย่างจะไม่สามารถตรวจสอบพิสูจน์ได้ด้วยผลการปฏิบัติและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อมีการบูรณาการทางการศึกษา ความรู้ใดที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมการศึกษาของผู้เรียน ก็สามารถใช้หลักการของแนวคิดการศึกษาแบบจารีตดั้งเดิมมาเป็นประสบการณ์หรือข้อมูลให้กับแนวคิดการศึกษาแบบก้าวหน้าควบคู่กันได้ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาทั้งสองแนวคิดจะทำให้มนุษย์เข้าใจโลก ชีวิต และสังคม สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องจนตลอดชีวิต

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม ผู้วิจัยสามารถบูรณาการเป็นองค์ความรู้ใหม่ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 พุทธปรัชญาการศึกษา กับ ปฏิบัตินิยม

สรุป

การบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยมทั้ง 5 ประเด็น ในส่วนที่เป็นจุดแข็งก็พัฒนาให้ยิ่งขึ้นไป จุดอ่อนก็ปรับปรุงให้ดีขึ้น พบว่าการศึกษาที่ดีนั้นต้องเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทำให้มนุษย์เข้าใจโลกและชีวิต รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นการศึกษาที่ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ตนเองถนัด ส่งเสริมทักษะในการแก้ไขปัญหาที่ทุกคนต้องเผชิญในชีวิตจริง ช่วยเพิ่มทักษะในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ และเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษาควรเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยแบบร่วมสมัย และเป็นประชาธิปไตยแบบธรรมาธิปไตย โดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณค่าของประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เช่น การสร้างธรรมเนียมต่างๆ ในระบบประชาธิปไตย การยอมรับเสียงข้างมาก แต่ก็รับฟังเสียงข้างน้อย เป็นต้น เพราะผู้เรียนเองก็เป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งของสังคมที่มีสิทธิและเสรีภาพความเท่าเทียมกัน จึงควรพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ และเตรียมพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมนระบบประชาธิปไตยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธปรัชญาการศึกษา กับ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม มีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ว่าการที่ทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนหรือตัวบุคคล เพราะสังคมจะดีได้นั้น บุคคลในสังคมต้องมีคุณภาพก่อน แต่ก็ไม่ควรเป็นลักษณะสุดโต่ง ควรเป็นการประยุกต์แสดงบทบาทร่วมกันของครูและนักเรียนด้วยความเป็นกัลยาณมิตร การศึกษาควรเป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมเข้าสู่สังคมประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการปลูกฝังค่านิยมที่ช่วยส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยตั้งแต่เด็กๆ และมีการประยุกต์แนวคิดเรื่องโลก ชีวิต และสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไว้อย่างรวดเร็วในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำแนวคิดจากการบูรณาการได้นี้ ไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบหลักสูตรทางการศึกษา ในส่วนระดับปฏิบัติการ ระดับโรงเรียนและครูสามารถนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาในชีวิต ช่วยให้นักเรียนเข้าใจและรู้จักปรับตัวเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาเพิ่มเติมการนำแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษา กับ ปรัชญาการศึกษาปฏิบัตินิยม ไปประยุกต์ออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตย

2.2 การศึกษาในเชิงศึกษาศาสตร์เกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนด้วยการลงมือปฏิบัติที่ใช้แนวคิดไตรสิกขา

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2565). *ปรัชญานิยม: รากฐานปรัชญาการศึกษาในสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *ปรัชญาการศึกษาไทย ภาคพุทธธรรม: แก่นนำการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 55). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2555). *ปรัชญาทรรศน์: ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศรพงษ์ สัจจวาทิต. (2546). *ปรัชญาการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

George R. Knight. (1998). *Philosophy and Education*. Berrien Springs: Andrews University Press.

John Dewey. (1955). *Democracy and Education*. New York: The Macmillan Publishing.

John Dewey. (1965). *Experience and Nature*. Calcutta: Oxford book company.

John Dewey. (1975). *Experience and Education*. New York: The Macmillan Publishing.

หลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ The Supervision Education Principles for Non-Formal and Informal Education in the New Normal Period

¹จิรประวัติ ศรีวัฒนทรัพย์ ²ประเสริฐ อินทร์รักษ์

¹Jiraprawat Sriwattanasub ²Prasert Intarak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: p_intarak@yahoo.co.th

Received December 4, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบหลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต ด้วยวิธีคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่ามี 5 หลักการ ดังนี้ 1. การสร้างกลยุทธิ์การมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมคิด ร่วมวางแผน เน้นความร่วมมือในการนิเทศ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะ ปรับปรุงและพัฒนา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศ นำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างรวดเร็ว 2. การพัฒนาขวัญกำลังใจ ยกย่องชมเชย เสริมแรงทางบวก มีความมุ่งมั่น เต็มใจ ในการทำงานเพื่อพัฒนา 3. การสร้างมิติใหม่ทางความคิด คิดใหม่ ทำใหม่ แสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถ มีอิสระในความคิดที่แตกต่าง คิดนอกกรอบ 4. การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ ผู้นิเทศมีความทันสมัยในองค์ความรู้ใหม่ ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การนิเทศการศึกษา และการวิจัย พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักวิชาการกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สร้างประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัย 5. การสร้างโอกาสการพัฒนาวิชาชีพ การพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติงานศึกษาจากความต้องการจำเป็น ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ของหน่วยงานการศึกษาหรือผู้มีส่วนได้เสีย ในการจัดการศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันในระดับสถานศึกษา หรือระดับเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ นำความรู้ และประสบการณ์มาพัฒนาสถานศึกษา และภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: การศึกษาตามอัธยาศัย; การศึกษานอกระบบ; หลักการนิเทศงาน

Abstract

The purpose of this research was to identify the Supervision Education Principles for Non-Formal and Informal Education in the New Normal Period by using

the methodology of Ethnographic Futures research: EFR The researcher selected Experts/specialists. The research instruments were Unstructured Interview. The data was analyzed by content analysis. The research finding was as follow: The Supervision Education Principles for Non-Formal and Informal Education after New Normal Period is 5 Principles give the detail 1. Creating an engagement strategy Emphasis on participation of both the public and private sectors, thinking together, planning together, emphasizing cooperation in supervision, participate in implement the suggestions for Improving and develop supervision process policies, as fast as possible. 2. Develop morale, compliment, and positive reinforcement, and encourage for develop their work. 3. Creating a new dimension of concept, new thinking, new doing, seeking the special abilities of each person, provide opportunities to express and develop abilities support the freedom to thinking differently, support paradigmship. 4. Adjudge the academic paradigm. Supervising should up to date on new knowledge such as curriculum development, learning management, Measurement and evaluation educational supervision and research along with exchanging academic knowledge with all agencies involved in organizing non-formal and informal education, Create benefits for target groups of all ages. 5. Creating opportunities for professional development: Self-improvement in accordance with working condition, Inquiring necessity new knowledge, policies, plans, strategies of educational agencies or stakeholders in education management. Share and discussion knowledge among the educational institution or network, develop a professional learning community, bringing knowledge and experience to develop educational institutions, and networks.

Keywords: Informal Education; Non-Formal Education; Supervision Principles

บทนำ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ.2566 โดยยกระดับจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ให้เป็น “กรมส่งเสริมการเรียนรู้” พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ.2566 ในมาตรา 5 กล่าวไว้ถึงวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติ ดังนี้ เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย รู้จักสิทธิควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ ภูมิใจและตระหนักใน ความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ รู้จักความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่เรียนรู้ มีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง มีคุณธรรม และมีความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งมีสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีความเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทย และสังคมโลกได้อย่างผาสุก

กับเพื่อให้บุคคลมีทักษะการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต ที่สอดคล้องและเท่าทันพัฒนาการของโลก และมีโอกาสพัฒนาหรือเพิ่มพูนทักษะของตนให้สูงขึ้นหรือปรับเปลี่ยนทักษะของตนตามความถนัดหรือความจำเป็น และในมาตรา 6 ให้กรมมีหน้าที่จัด ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ดังต่อไปนี้ 1) การเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง 3) การเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ นอกจากการจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ กรมอาจจัดส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้ และคำนึงถึงความความหลากหลายและความต้องการของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยมีโอกาสเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้, 2566) โดยในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2562 เกิดสถานการณ์ การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 หรือโคโรนาไวรัส หน่วยงานด้านสาธารณสุขประเทศจีน ได้รายงานเหตุการณ์ไปยังองค์การอนามัยโลก (WHO) ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมการดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม ๆ โดยสร้างเสริมปรับหาวิธีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับการพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการบ่เบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมา แต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปรกติใหม่ ๆ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจน ทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปรกติของผู้คนในสังคม (มาลี บุญศิริพันธ์, 2567)

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นกรอบทิศทางและเครื่องมือในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในอันที่จะเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ภายใต้กรอบทิศทางการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 นโยบายและแนวทางหลักในการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ และโครงการสำคัญตามแผนปฏิรูปราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2564 ของสำนักงาน กศน. ได้กำหนดการดำเนินงานภายใต้วิสัยทัศน์ คือ “คนไทยทุกช่วงวัยได้รับโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีทักษะที่จำเป็น และสมรรถนะที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมบนรากฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยประกอบด้วย ส่วนที่ 1 คือ จุดเน้นการดำเนินงาน นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ส่วนที่ 2 การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และส่วนที่ 3 ภารกิจต่อเนื่อง ข้อที่ 6 ด้านบุคลากร ระบบการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 6.4) การกำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมิน และรายงานผล ข้อ 5) ให้มีการเชื่อมโยงระบบการนิเทศในทุกระดับทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกองค์กร ตั้งแต่ส่วนกลาง ภูมิภาค กลุ่มจังหวัด อำเภอ/เขต และ

ตำบล/แขวง เพื่อความเป็นเอกภาพในการใช้ข้อมูลและการพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) การนิเทศงาน ถือเป็นกลไกที่สำคัญของกระบวนการบริหารจัดการในสำนักงานที่ดำเนินการเพื่อให้บุคลากรในองค์กรเกิดการ พัฒนา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานในทางที่ดีขึ้นจากการได้รับความช่วยเหลือ ชี้แนะ ให้คำปรึกษาโดยมีพี่เลี้ยงสอนงาน การนิเทศงานจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหาร เพื่อพัฒนาคนให้เกิดทักษะการเรียนรู้และนำสู่การพัฒนางานอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากคนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้การพัฒนางานต่าง ๆ ดำเนินไปตามเป้าหมายที่หน่วยงานหรือองค์กรคาดหวัง การนิเทศงานเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารองค์กรที่ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานควรสนใจและใส่ใจต่อการนิเทศงาน รวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจจากการนิเทศงานให้แก่ผู้รับการนิเทศได้ตระหนักคิด สร้างสรรค์และพัฒนางานที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์แก่องค์กรต่อไป (พระครูธรรมธร ปุณฺณพัฒน์ แสงวงศ์ดี, 2565)

การนิเทศงานของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประสบปัญหา เนื่องจากไม่มีหน่วยศึกษานิเทศก์ในการขับเคลื่อนนโยบาย นิเทศ ติดตาม การทำงาน ซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับกรมทำหน้าที่การขับเคลื่อนการนิเทศในระดับต่าง ๆ อีกทั้งจำนวนศึกษานิเทศก์ของกรมส่งเสริมการเรียนรู้มีน้อย และไม่ครบ ทุกจังหวัด จำนวนศึกษานิเทศก์ บางจังหวัดไม่มีศึกษานิเทศก์ในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด/กรุงเทพมหานคร ซึ่งจังหวัดที่ไม่มีศึกษานิเทศก์มากกว่าร้อยละ 50 ทำให้ประสบปัญหาด้านการนิเทศ ติดตาม นโยบายต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง และไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และไม่สอดคล้องกับปริมาณงาน ขาดความคล่องตัวในการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการศึกษาตามแผนปฏิบัติราชการในระดับภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล สืบเนื่องจากรายงานการประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นการนำเสนอประเด็นการบริหารของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างองค์กร พบว่า ขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานต่าง ๆ ซึ่งอำนาจหน้าที่อยู่ที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดทั้งหมด การบริหารงานภายในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีเพียงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ที่มีอำนาจในการบริหารงาน อีกทั้งข้าราชการในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีจำนวนน้อยมาก ส่งผลให้การบริหารงานเกิดความล่าช้าด้านความคล่องตัวในการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการเกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ เห็นได้จากการบริหารจัดการภายในองค์กรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประจำตำบล/แขวง ขึ้นอยู่กับนโยบายระดับอำเภอ/เขต มอบนโยบายงานมากแต่บุคลากรในการดำเนินงานมีจำนวนน้อยต้องสร้างทีมงานในระดับตำบล โดยบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการโดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

2. ด้านระบบการบริหารงาน พบว่า ระบบการบริหารงานและความคล่องตัวในการบริหารจัดการมีความเหมาะสม ระบบบริหารงานธุรการและงานสารบรรณมีความล่าช้า ขาดบุคลากรในการประสานงาน เนื่องจากบุคลากรมีจำนวนน้อย

3. ด้านอำนาจหน้าที่ พบว่า อำนาจหน้าที่ส่วนใหญ่อยู่ที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัธยาศัยจังหวัด ดังนั้น การตัดสินใจของบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ในบางเรื่องยังไม่ได้รับอำนาจอย่างชัดเจนในการตัดสินใจเป็นผลให้การดำเนินงานไม่คล่องตัวเท่าที่ควรและเกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน

4. ด้านกระบวนการบริหารนโยบายและแผน พบว่า การบริหารนโยบายด้านการบริหารงบประมาณบางครั้งไม่เป็นไปตามกิจกรรมที่กำหนดและการบริหารนโยบายด้านอัตรากำลังในการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรมีจำนวนน้อยเกินไป กล่าวคือ บุคลากรมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบภาระงานและตำแหน่งที่ได้รับไม่มีความมั่นคงในการทำงานเป็นผลให้อัตราการเข้าออกมีเป็นจำนวนมาก

5. ด้านการบริหารงบประมาณและ ความพร้อมของงบประมาณ พบว่า งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีไม่เพียงพอ งบประมาณส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดการศึกษาต่อเนื่อง ส่วนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการจัดสรรน้อย นอกจากนี้ยังมี ข้อจำกัดในระเบียบการเบิกจ่ายมากทำให้ไม่สะดวกต่อการบริหารงบประมาณที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

6. ด้านอัตรากำลัง พบว่า อัตรากำลังของบุคลากรมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการให้บริการส่งผลต่อความทั่วถึงการให้บริการตลอดจนคุณภาพของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

7. ด้านความพร้อมของบุคลากร พบว่า ความพร้อมของบุคลากรมีน้อยลงเห็นได้จากอัตรากำลังที่เป็นลูกจ้างประจำลูกจ้างชั่วคราว มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งบ่อย เนื่องจากความมั่นคงของการทำงานเป็นเหตุให้บุคลากรไม่ได้รับการพัฒนาตนเองในการเข้าสู่งานที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ อีกทั้งบุคลากรส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานไม่ประสบผลสำเร็จ (สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

จากปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการบริหารของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขาดการนำสารสนเทศการนิเทศไปใช้ โดยสามารถหาทางแก้ไขและพัฒนาได้ ขาดการพัฒนาศึกษานิเทศก์ให้มีประสิทธิภาพและกระบวนการกำกับ ดูแล ช่วยเหลือ ติดตาม นิเทศผู้บริหารสถานศึกษา ครู ซึ่งปัญหาเหล่านี้ หากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีหลักการนิเทศงานที่ดี จะสามารถช่วยพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพและสามารถแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ในทุกประเด็น การนิเทศงานมีส่วนสำคัญในการพัฒนาด้านวิชาชีพรวมถึงพัฒนาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน โดยลักษณะการนิเทศงานอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามประเด็นที่เกิดขึ้น และความถนัดของผู้นิเทศงาน ทั้งนี้ โครงสร้างและกระบวนการของนิเทศงานที่ดีจะเป็นตัวชี้วัดสัมพันธภาพที่ดีในหน่วยงาน (Tusi อ้างถึงใน พระครูธรรมธร ปุณฺณพัฒน์ แสงวงศ์ดี, 2565) ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจทำการศึกษาลักษณะการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ซึ่งอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2562 – 2565

ยุคของการปรับตัว ในสถานการณ์โควิด-19 (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2564) ว่าควรเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความคล่องตัวมีการเชื่อมโยงระบบนิเวศในทุกระดับ ทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกองค์กร ตั้งแต่ระดับภาค จังหวัด/กรุงเทพมหานคร อำเภอ/เขต และตำบล/แขวง เพื่อเป็นเอกภาพในการจัดเก็บข้อมูล และนำเสนอสารสนเทศเสนอให้ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ใช้ในการตัดสินใจ รวมถึงมีการ นิเทศ กำกับ ติดตาม และรายงานผลการนำสู่การปฏิบัติให้สามารถตอบสนองการดำเนินงานตามนโยบาย กรมส่งเสริมการเรียนรู้กระทรวงศึกษาธิการส่งผลต่อการพัฒนานักศึกษา ผู้เรียน ประชาชน และผู้รับบริการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทราบหลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต (Ethnographic Futures Research: EFR) ประกอบด้วย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย

เป็นขั้นตอนการจัดเตรียมโครงการตามระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย โดยศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักการนิเทศนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงหลังยุคปกติใหม่ สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากตำรา เอกสารวิชาการ ข้อมูลสารสนเทศ งานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ จากสื่อหลากหลายทั่วไปและสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อจัดทำโครงการวิจัยและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และสอบปกป้องการวิจัย ปรับแก้ไขโครงร่างการวิจัยตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการปกป้องโครงร่างการวิจัย และขออนุมัติคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อดำเนินการทำการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

ขั้นที่ 2 การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต (EFR : Ethnographic Futures Research) ซึ่งมีรายละเอียดของขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

การสัมภาษณ์แบบ EFR ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ โดยทั้ง 3 กลุ่ม มีคุณสมบัติเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้วยวิธีคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (purposive method) คุณวุฒิปริญญาโทขึ้นไป หรือเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความสามารถ มีประสบการณ์สูง มีทักษะด้านการนิเทศงาน เข้าใจ ปฏิบัติงานด้านการนิเทศงาน เป็นผู้จัดการเรียนรู้ และปฏิบัติตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับหลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 19 คน

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีบทบาทเป็นผู้บริหารระดับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้ภาคอาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวน 7 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีบทบาทเป็นผู้บริหารระดับจังหวัดตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร และศึกษานิเทศก์ จำนวน 6 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มีบทบาทเป็นผู้บริหารระดับอำเภอหรือเขตตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอหรือระดับเขต และข้าราชการครู สกร. จำนวน 6 คน

ผู้วิจัยใช้วิธีการและเครื่องมือในการวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยผู้วิจัยประมวลสาระความรู้ที่ได้จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการนิเทศ แนวคิด เอกสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ได้แสดงความคิดเห็นตามประสบการณ์ที่มีต่อหัวข้อวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ดำเนินการ ถอดเทป และวิเคราะห์คำสัมภาษณ์ที่ได้จากจากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง หลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ เขียนภาพอนาคต (ฉบับร่าง) เสร็จ ส่งภาพอนาคตให้จากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเพิ่มเติม ได้ภาพอนาคตฉบับสมบูรณ์ รายบุคคล

1. การวิเคราะห์คุณลักษณะของข้อมูล กล่าวถึงบริบทของข้อมูล รวมถึงสิ่งที่กลุ่มเห็นแนวทางเดียวกันว่าจะเกิดขึ้น (Basic cognitive framework) และสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริงไม่เพื่อฝัน (valuative propositions) มีการเลือกภาพอนาคตโดยจัดลำดับความสำคัญ (Value trade-offs)
2. การแปลผล ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้กรอบมุมมองที่กว้างกว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้ทฤษฎีและกรอบแนวคิด เปรียบเทียบมุมมองจากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญและมุมมองของบุคคลภายนอก (Emic & etic perspectives)
3. การเขียนรายงานและสรุปผล ควรมีเนื้อหาที่สมดุล (Balance) เป็นเหตุเป็นผล (Logic) เป็นข้อมูลที่โน้มน้าวน่าเชื่อถือ (Cogency) กระตุ้นจิตใจ (Persuasive) โดยยังคงความหมายตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิให้มากที่สุด โดยขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงแก้ไขร่างรายงานการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต EFR การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญโดยการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย

ผู้วิจัยรวบรวมผลการวิจัย ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะมาจัดทำรายงานการวิจัย นำเสนอคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง ตามที่คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เสนอแนะ จากนั้นจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อเสนอคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เพื่อขออนุมัติสำเร็จการศึกษา

ผลการศึกษา

หลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 19 คน โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต (Ethnographic Futures Research : EFR) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยการสังเคราะห์เนื้อหา

(Content analysis) ประกอบด้วย 5 หลักการ คือ การสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วม การพัฒนาขวัญกำลังใจ การสร้างมิติใหม่ทางความคิด การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ การสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ โดยมีรายละเอียดของแต่ละหลักการ ดังนี้

1. การสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วม ควรจะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มีการร่วมคิด ร่วมวางแผน เน้นความร่วมมือ ร่วมใจในการนิเทศ อีกทั้งมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ ปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศ เกิดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว

2.การพัฒนาขวัญกำลังใจ มีการยกย่องชมเชยซึ่งหากขวัญกำลังใจของครูดี ก็จะทำให้การส่งเสริมการเสริมแรงทางบวก ส่งผลต่อความมุ่งมั่นและความเต็มใจในการทำงานเพื่อพัฒนา

3. การสร้างมิติใหม่ทางความคิด การคิดใหม่ ทำใหม่ แสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลแล้วเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่ มีอิสระในความคิดที่แตกต่าง คิดออกจากกรอบแนวทางการนิเทศเดิม

4. การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ ผู้นิเทศต้องมีความทันสมัยในองค์ความรู้ใหม่ ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การนิเทศการศึกษา และการวิจัย พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัย

5. การสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ การพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติงานควรศึกษาจากความต้องการจำเป็น องค์ความรู้ใหม่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ของหน่วยงานการศึกษา หรือผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันในระดับสถานศึกษา หรือระดับเครือข่าย อีกทั้งนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา และภาคีเครือข่าย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น 1. ภาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) 2. การมีส่วนร่วม 3. การเสริมแรงทางบวก ที่ค้นพบจากหลักการนิเทศศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ และสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

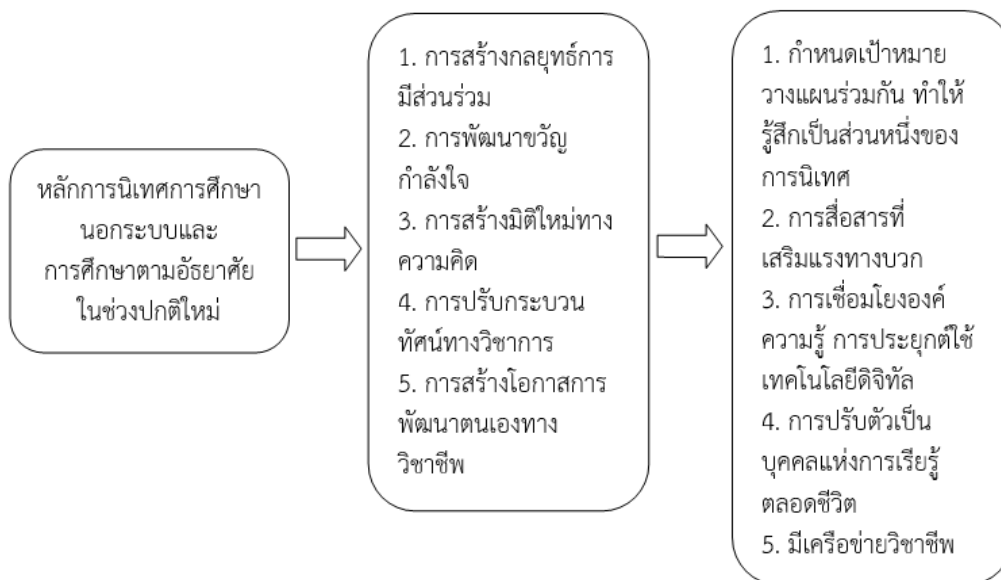
ในช่วงปกติใหม่เกิดแนวความคิดใหม่ ทศนคติต่อการนิเทศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ การรับฟังเสียงสะท้อนจากทุกระดับ ครู ผู้ปกครอง ผู้เรียน กลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการ ประชาชน ชุมชน ร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกภาคส่วน พบปัญหาของผู้เรียนในเรื่อง ภาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ทำให้ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูศึกษานิเทศก์ มุ่งให้ความสำคัญในการคิดสร้างสรรค์วิธีการแปลกใหม่ตามหลักวิชาการเพื่อพัฒนาผู้เรียนแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง จะพบนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างเข้าถึงผู้เรียน รวมถึงการพัฒนาตนเองในวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งเพิ่มพูนทักษะ (Re-skill) พัฒนาทักษะ (Up-skill) และการเรียนรู้ทักษะใหม่ (New skill) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ (วินัย เกษม

เศรษฐ, ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า การนิเทศที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักการสร้างสรรค (Creativity) คือ การนิเทศจะต้องให้ครูเกิดพลังที่จะคิดเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้ และสอดคล้องกับแนวความคิดของวลัยพรรณ บุญมีที่กล่าวว่า การนิเทศงานควรเป็นการสร้างสรรค การนิเทศงานควรส่งเสริมให้ทุกคนแสดงออกได้อย่างเสรีโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายเพื่อแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การให้คำแนะนำ สร้างวิธีการใหม่ เพื่อการประดิษฐ์และการผลิตใหม่ ๆ สิ่งดังกล่าวเป็นความจำเป็นสำหรับการพัฒนาและความก้าวหน้าซึ่งเป็นการสร้างมิติใหม่ทางความคิด การคิดใหม่ ทำใหม่ แสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลแล้วเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่ มีอิสระในความคิดที่แตกต่าง คิดออกจากกรอบแนวทางการนิเทศเดิม หลักการนิเทศการสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วม ควรจะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มีการร่วมคิด ร่วมวางแผน เน้นความร่วมมือ ร่วมใจในการนิเทศ อีกทั้งมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ ปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศ เกิดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว (วลัยพรรณ บุญมี, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของวลัยพรรณ บุญมีที่กล่าวว่า การนิเทศที่สมบูรณ์ จะประกอบด้วยการนิเทศ 3 ลักษณะ คือ การนิเทศงานแบบเน้นคน การนิเทศงานแบบเน้นงาน และการนิเทศงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการใช้อำนาจในการตัดสินใจของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หลักการนิเทศที่จำเป็น คือ การพัฒนาขวัญกำลังใจ มีการยกย่องชมเชยซึ่งหากขวัญกำลังใจของครูดี ก็จะทำให้การสอนดี การเสริมแรงทางบวก ส่งผลต่อความมุ่งมั่นและความเต็มใจในการทำงานเพื่อพัฒนา (วลัยพรรณ บุญมี, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของเบญจมาศ ชาติศักดิ์ยุทธที่กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ การสอนงานเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนงานกับครูรายบุคคลหรือกลุ่มครู ความเชื่อถือและความไว้วางใจที่มีต่อผู้สอนงานจะทำให้การดำเนินการสอนงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพในการสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ (เบญจมาศ ชาติศักดิ์ยุทธ, 2560) การพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติงานควรศึกษาจากความต้องการจำเป็น องค์ความรู้ใหม่ นโยบาย แผนกลยุทธ์ของหน่วยงานการศึกษาหรือผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันในระดับสถานศึกษา หรือระดับเครือข่าย อีกทั้งนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา และภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของวลัยพรรณ บุญมีที่กล่าวว่า การพัฒนาที่ต่อเนื่อง เป็นการสอนงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการทำงานได้ ใช้เวลาในการทำความเข้าใจและฝึกปฏิบัติให้เกิดผลตามเป้าหมาย และการดำเนินการสอนจึงเป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง ค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละประเด็นของการสอนงาน (วลัยพรรณ บุญมี, 2556) ซึ่งหลักการนิเทศเกี่ยวกับการปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ ผู้นิเทศต้องมีความทันสมัยในองค์ความรู้ใหม่ ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล การนิเทศการศึกษา และการวิจัย พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของวลัยพรรณ บุญมีได้กล่าวว่า การนิเทศแบบเน้นงาน ผู้นิเทศจะทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานให้คำแนะนำและประสานงานแก่ผู้ปฏิบัติ หาแหล่งประโยชน์ทางด้านวิชาการและสร้างความพึงพอใจในการทำงานโดยลักษณะพฤติกรรมของผู้นิเทศ (วลัยพรรณ บุญมี, 2556)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาหลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ หลักการนิเทศมี 5 หลักการ คือ การสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วม การพัฒนาขวัญกำลังใจ การสร้างมิติใหม่ทางความคิด การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ การสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า หลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่ ประกอบไปด้วย 5 หลักการ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติได้ ดังนี้ 1. กำหนดเป้าหมายวางแผนร่วมกัน ทำให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศ 2. การสื่อสารที่เสริมแรงทางบวก ใช้ศิลปะพูดและการฟังอย่างเป็นเหตุเป็นผล ให้กำลังใจ วิชาทฤษฎีอย่างสร้างสรรค์ 3. การเชื่อมโยงองค์ความรู้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการความรู้ 4. การปรับตัวเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต รู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษาศึกษา เข้าร่วมประชุม สัมมนา และออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ 5. มีเครือข่ายวิชาชีพ ทำให้สร้างโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง

สรุป

การศึกษาวิจัยนี้ได้ทราบหลักการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงปกติใหม่มี 5 หลักการ คือ การสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วม การพัฒนาขวัญกำลังใจ การสร้างมิติใหม่ทางความคิด การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ การสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ แนวทางการวิจัยที่แนะนำในอนาคตเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยและนักการศึกษาในการทำความเข้าใจหลักการให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ปรับให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ตอบสนองความต้องการผู้ทำหน้าที่นิเทศ ตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงถึงครูผู้ปฏิบัติสามารถนำหลักการไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียนทุกช่วงวัย ทิศทางการวิจัยนี้ยังสามารถร่วมกันพัฒนาสู่นวัตกรรมทางการนิเทศได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

กรมส่งเสริมการเรียนรู้ และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการสามารถนำ 5 หลักการ ดังผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการนิเทศงานตามภาระงาน นโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

1.1 การสร้างกลยุทธิ์การมีส่วนร่วม กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนร่วมกัน ทำความเข้าใจกับร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศสร้างแรงจูงใจ แจ้งวิธีการและส่งเครื่องมือการประเมินล่วงหน้า

1.2 การพัฒนาขวัญและกำลังใจ การนิเทศทำให้ผู้รับการนิเทศมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ การพูดเสริมแรงทางบวก การชื่นชมยกย่องชมเชยในที่สาธารณะ ทุนสำหรับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมการฝึกอบรม

1.3 การสร้างมิติใหม่ทางความคิด ส่งเสริมการทำวิจัย สร้างนวัตกรรม เปิดใจรับฟังแนวความคิดใหม่ ส่งเสริมกิจกรรมที่ต่อยอดความคิดสร้างสรรค์

1.4 การปรับกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกแพลตฟอร์ม สอบวัดระดับทางภาษาผู้เรียนในภาษาที่ 2 และภาษาที่ 3 เชื่อมโยงองค์ความรู้ และนำมาสรุปเป็นภาพ ปรับหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

1.5 การสร้างโอกาสการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ วิชาชีพ จัดตั้งศูนย์พัฒนาตนเองทางวิชาชีพที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และสนับสนุนบุคคลากรในการพัฒนาตนเอง จัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 กรมส่งเสริมการเรียนรู้ และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการสามารถนำ 5 หลักการ ดังผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการนิเทศงานตามภาระงาน นโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

2.2 กระทรวงศึกษาธิการร่วมมือกับศึกษานิเทศก์ในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยใช้ 5 หลักการนิเทศดังผลการวิจัยใช้ในการออกแบบการนิเทศแบบบูรณาการ

2.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

เอกสารอ้างอิง

- เบญจมาศ ขาติศักดิ์ยุทธ. (2560). “รูปแบบการเป็นพี่เลี้ยงและการสอนงานของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 39.” *ปรัชญาวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- พระครูธรรมธร ปุณฺณพัฒน์ แสงวงศ์ดี. (2565). การนิเทศงานในองค์กรบริการทางสังคม. *วารสาร รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. 6(2): 113.

- “พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ.2566”. (2566). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 140, ตอนที่ 20 ก (19 มีนาคม 2566): 61-62.
- มาลี บุญศิริพันธ์. บทความวิถีชีวิตใหม่. (2567). สืบค้นข้อมูลเมื่อ 10 พฤษภาคม 2567. จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/292126>
- สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). การประเมินผลการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: รังษีการพิมพ์.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. (2564) บทบาทของสถาบันการศึกษากับความเสี่ยงของยุคแห่งการปรับตัว. วารสาร สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2(2): 1.
- วินัย เกษมเศรษฐ. (ม.ป.ป). หลักการและเป้าหมายของการนิเทศการศึกษา. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. อุดรธานี.
- วลัยพรรณ บุญมี. (2556). สหสัมพันธ์คานานิคอลของปัจจัยการนิเทศการบริหารโรงเรียน. ปรียญาปรัชญาดุขภูมิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Tusi, M. (1994). The roots of social work supervision: an historical review. *Clinical Supervision*, 15(2): 191-198.

แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาaram The Developmental Guidelines for Buddhism Oriented School Administration of Kongkaram School

¹สมศักดิ์ แป้นเกิด ²นุชนรา รัตนศิริประภา ³ชัตติยา ดั่งสำราญ

¹ Somsak Paenkoet ² Nuchnara Rattanasiraprapha ³ Khattiya Duangsamran

^{1,2,3} คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2,3} Faculty of Education, Silpakorn University

¹ Corresponding author, e-mail: somsak423@kongkaram.ac.th

Received June 19, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาaram และ 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาaram การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของโรงเรียนคณาaram จำนวน 93 คน และ พระสอนศีลธรรม จำนวน 4 รูป รวมทั้งสิ้น 97 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภท ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็นและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1.การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาaram โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปน้อย ดังนี้ การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ การเตรียมการ การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน การดูแลสนับสนุน ใกล้ชิด และการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาaram ประกอบด้วย 11 แนวทาง ดังนี้ 1) จัดตั้งเว็บเพจโรงเรียนวิถีพุทธ 2) คณะกรรมการมีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 5 ปี 3) หลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธต้องมีอัตลักษณ์ชัดเจน 4) ส่งเสริมกิจกรรมด้านวิถีพุทธให้นักเรียน และครูสม่ำเสมอ 5) แผนพัฒนาบุคลากรสอดคล้องกับแนวทางวิถีพุทธ 6) คู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถีพุทธสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน 7) สรรหา แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาจากตัวแทนโรงเรียน วัด และชุมชน 8) แบบนิเทศการสอนต้องบูรณาการกระบวนการทางวิถีพุทธ 9) การนิเทศ ต้องประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 10) สร้างภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ และ 11) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธให้แก่ผู้สนใจ

คำสำคัญ: การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ; โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนคณาaram

Abstract

The purposes of the research were to 1) determine the Buddhism Oriented School administration of Kongkaram School and 2) study the developmental guidelines for Buddhism Oriented School administration of Kongkaram School. This study adopted a descriptive research design. The research sample consisted of 93 officers and 4 monks who teach morality, totaling 97 participants. Two research instruments were utilized: an opinionnaire and a focus group discussion. Frequency, percentage, means, standard deviation, and content analysis were applied to statistical data to report findings. The results of this research were as follows: 1. The Buddhism Oriented Schools administration of Kongkaram School. In general majority of the results are very good in every way ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.46) by arranging accordingly from mathematics means with the most to the least as followed: The management of conditions and components, the preparation, the development of TRI SIKKHA (Trinity of Education), the evaluation and dissemination performance, the support and responsibility, the continual improvement and development. 2. There are 11 developmental guidelines for the Buddhism Oriented School administration of Kongkaram School: 1) Setting a webpage of the Buddhism Oriented School. 2) The committee has at least 5 years of experience working at Kongkaram School. 3) The curriculum of the Buddhism Oriented School must have a clear identity. 4) Regularly promote Buddhist activities for students and teachers. 5) Prepare a personnel development plan following Buddhist principles. 6) Create an operations manual for the Buddhism Oriented School that is tailored to the school's context. 7) Recruit and appoint an advisory committee comprising school, temple, and community representatives. 8) Teaching supervision models must incorporate Buddhist processes. 9) Continuous evaluation of supervision is necessary. 10) Build networks to support the implementation of Buddhism Oriented School activities, and 11) Establish learning centers within the Buddhism Oriented School for those interested in Buddhist studies.

Keywords: The Buddhism Oriented School Administration; Buddhism Oriented School; Kongkaram School

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้กำหนดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนรับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย และการศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มี

วินัย ภูมิใจในประเทศชาติ มีความสามารถ และเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน มีความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566 – 2570) ที่ต้องการพัฒนาประชาชนในประเทศให้สมดุลทั้งทางวัตถุ และจิตใจควบคู่กันไป ให้คุณธรรมนำการพัฒนาสร้างสังคมแห่งคุณธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ภายใต้วิสัยทัศน์สังคมไทยมีคุณธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิต สืบสานความเป็นไทย อยู่ ร่วมกันด้วยความสันติสุขในประเทศ ในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างยั่งยืน (กรมศาสนา, 2565)

โรงเรียนวิถีพุทธเกิดขึ้นในช่วงปลายปี 2545 เป็นการจัดการบริหารโรงเรียนรูปแบบหนึ่งที่เป็นรูปแบบใหม่มุ่งหวังช่วยในการผลักดันเด็กและเยาวชนไทยได้พัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ในด้านความเป็นมนุษย์ที่ต้องดำรงตนอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ให้เด็กและ เยาวชนได้เป็นคนดี คนเก่ง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เป็นแนวทางการปฏิรูปการบริหาร การศึกษาที่ยึดหลักองค์รวมของหลักไตรสิกขา โดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เกิด การเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ มุ่งเน้นการพัฒนาตามหลัก พุทธศาสนาส่งเสริมความเจริญงอกงามตามลักษณะของหลักปัญญาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งหลักสำคัญ ของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กรอบความคิดของรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธนั้นต้องการมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดย ผู้เรียนต้องเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง รวมถึงการฝึกความรับผิดชอบต่อสังคมด้านจริยธรรม ของนักเรียน (พัชฎาภรณ์ กลับส่งรัตนบุรี และคณะ, 2563) จึงทำให้เห็นว่าการศึกษาที่แท้นั้น คือ การ พัฒนาชีวิตของบุคคลให้สมบูรณ์ต้องควบคู่กับการสร้างสรรค์อารยธรรมที่ยั่งยืน ซึ่งการศึกษาที่ขาด การพัฒนาชีวิตควบคู่กับอารยธรรม จะนำไปสู่การขาดดุลยภาพของชีวิต จนเป็นสาเหตุของวิกฤต ปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนในอนาคตจำเป็นต้องสร้างความสมดุลให้ เกิดขึ้น จึงมีความเห็นตรงกันว่าควรมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน โดยได้นำเอาหลักการ ของพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนโดยมุ่งส่งเสริมกิจกรรมด้านวิถีพุทธ (พระ มหาวิชาญ สุวิชาโน และคณะ, 2562)

จากการรวบรวมข้อมูลจากแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ และรายงานผลการ พัฒนางานการพัฒนางานโครงการการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรม และ จริยธรรมนักเรียน ซึ่งได้สังเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาธรรม ได้ พบปัญหาดังนี้ 1) โรงเรียน คณาธรรมได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2550 และได้รับรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานรุ่นที่ 3 ในปีการศึกษา 2562 โรงเรียนมีนโยบายในการ จัดกิจกรรมแต่ละด้านในแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยมาแล้วเป็นระยะเวลา รวม 16 ปี จนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนไปเป็นตามเป้าหมายของการจัดการบริหาร ในรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธที่ยั่งยืนได้ ทำให้เกิดปัญหาที่เห็นได้ชัดกับผู้เรียน สอดคล้องกับ 2) นักเรียน โรงเรียนคณาธรรมถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง คิดเป็นร้อยละ 30.76 และจัดเป็นกลุ่มมีปัญหา คิดเป็นร้อยละ 16.98 ของนักเรียนทั้งหมด 2,315 คน โดยจากการรวบรวมข้อมูล ปัญหาของนักเรียนที่ต้องได้รับการ ดูแลช่วยเหลือจากระบบดูแลช่วยเหลือมักเป็นปัญหาทางด้านครอบครัว 3) นักเรียนโรงเรียนคณาธรรม ออกกลางคัน จำนวนทั้งสิ้น 176 คน สาเหตุออกกลางคันของนักเรียนที่สำคัญ คือ ปัญหาเรื่องการทำ ผิดวินัยร้ายแรง ปัญหาทางสุขภาพจิตของนักเรียน ตามลำดับ และ 4) พบปัญหาเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม

ของนักเรียนที่ต้องเร่งแก้ไขด้านพฤติกรรม เช่น นักเรียนมีสิ่งเสพติดไว้ในครอบครอง มีการจำหน่ายสิ่งเสพติดในโรงเรียน มีการลักขโมย ชูกรรโชกทรัพย์สินจากผู้อื่น มีการแสดงกิริยาก้าวร้าว มีการสร้างกลุ่มยั่ววุ่นให้เกิดความแตกความสามัคคี มีเพศสัมพันธ์ในโรงเรียน ชอบความรุนแรง ตามลำดับ (โรงเรียนคงคาราม, 2565)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการบริหารโรงเรียน วิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการทำงานการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้เกิดความยั่งยืน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน และสามารถนำผลจากการศึกษาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้สถานศึกษาเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ที่เป็นเลิศของชุมชนและสังคม เพราะแก่นแท้ของหลักพระพุทธศาสนาจะมีผลต่อการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ถูกจุด เป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าในทิศทางที่ถูกต้องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ใช้แผนแบบการวิจัยกลุ่มตัวอย่างเดียวศึกษาสถานการณ์ไม่มีการทดลอง (the one-shot, non-experimental case study design)

1. ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของโรงเรียนคงคาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี จำนวน 97 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกตัวอย่างตามโอกาสทางสถิติ (Probability sampling) โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปิดตารางประมาณขนาดตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie Robert V. and Morgan, Daryle W, 1970) แล้วเลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท (Stratified random sampling) จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครู และ 3) พระสอนศีลธรรม และประชากรให้ข้อมูลร่วมการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ, หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม, หัวหน้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ, ครูผู้สอนวิทยฐานะเชี่ยวชาญขึ้นไป และพระสอนศีลธรรม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ประเภท ดังนี้

2.1 แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (Forced choice) สถิติที่ใช้วิเคราะห์คือ ความถี่ (frequency: f) และร้อยละ

(percentage: %) ตอนที่ 2 การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นตามแนวทางดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยออกแบบเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert, Rensis., 1961) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean: $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) โดยนำค่ามัชฌิมเลขคณิตที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลตกอยู่ในช่วงใด แสดงว่าการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามอยู่ในระดับนั้น เกณฑ์การแปลความหมายของค่ามัชฌิมเลขคณิต ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, John W., 1981)

2.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม โดยให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อเสนอความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ซึ่งการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

3. ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ขั้นที่ 2 สร้างและนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่อง นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ซึ่งพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 0.5 – 1.00 โดยแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 0.67 - 1.00 ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่สร้างและพัฒนาไปทดลองใช้ (try out) กับบุคลากรของโรงเรียนวัดจันทราวาส จำนวน 30 ฉบับ มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (reliability) โดยใช้วิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1974) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 และขั้นที่ 4 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปเก็บข้อมูลกับบุคลากรของโรงเรียนคงคาราม จำนวน 97 คน
- 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือโดยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ออกแบบบันทึกการสนทนากลุ่มตามหลักการองค์ประกอบของการสนทนากลุ่ม และวิธีการดำเนินการสนทนากลุ่ม ขั้นที่ 2 กำหนดประเด็นการสนทนา “แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม” เป็นอย่างไร ให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม ขั้นที่ 3 กำหนดผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ไว้ทั้งสิ้น 7 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนกลุ่มบริหารวิชาการ 1 คน หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม 1 คน หัวหน้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ 1 คน ครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญขึ้นไป 2 คน และพระสอนศีลธรรม 1 รูป ขั้นที่ 4 ดำเนินการสนทนากลุ่มตามวันเวลาที่กำหนด และขั้นที่ 5 สังเคราะห์แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

4. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อออกหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจันทราวาสเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทดลองใช้เครื่องมือ (try out) 2)

ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อออกหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนคงคารามเพื่อขอความอนุเคราะห์ในเก็บข้อมูลการตอบแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม และ 3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บแบบสอบถาม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มด้วยตนเอง

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม สรุปผลได้ดังนี้

1. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม ดังตารางที่ 1 ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม

(n=97)

ข้อที่	การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	การเตรียมการ	4.26	0.49	มาก
2	การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ	4.47	0.41	มาก
3	การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา	4.24	0.49	มาก
4	การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด	4.08	0.61	มาก
5	การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง	4.07	0.62	มาก
6	การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน	4.13	0.63	มาก
รวม		4.21	0.46	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($\bar{x} = 4.47$, S.D. = 0.41) ด้านการเตรียมการ ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.49) ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.49) ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ($\bar{x} = 4.13$, S.D. = 0.63) ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($\bar{x} = 4.08$, S.D. = 0.61) และด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.41 – 0.63 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม โดยการวิเคราะห์การบันทึกการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ซึ่งผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ เข้าใจในรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ร่วมสนทนากลุ่ม

ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ 1 คน หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม 1 คน หัวหน้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ 1 คน ครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญขึ้นไป 2 คน และพระสอนศีลธรรม 1 รูป รวมทั้งสิ้น 7 คน จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม ประกอบด้วย 11 แนวทาง ดังนี้

2.1 การเตรียมการมี 2 แนวทาง คือ 1) ดำเนินการจัดตั้งเว็บไซต์โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านรูปแบบสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย และ 2) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระดับสถานศึกษาโดยต้องมีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี

2.2 การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มี 2 แนวทาง คือ 3) ออกแบบ และพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธให้เป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน 4) ส่งเสริมศักยภาพด้านวิถีพุทธให้นักเรียนและครูอย่างสม่ำเสมอ

2.3 การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา มี 2 แนวทาง คือ 5) พัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ โดยจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น กิจกรรมค่ายปฏิบัติธรรมของครูอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง กิจกรรมสัปดาห์ถือศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น 6) จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถีพุทธให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนคงคาราม

2.4 การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด มี 1 แนวทาง คือ 7) สรรหาและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากตัวแทนโรงเรียน วัด และชุมชนเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อให้คำปรึกษาช่วยเหลือชี้แนะสนับสนุนทั้งความรู้ และสื่อต่าง ๆ

2.5 การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง มี 2 แนวทาง คือ 8) นิเทศการสอน โดยบูรณาการวิถีพุทธให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน 9) ดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องโดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ประเมินผลก่อนดำเนินงาน ระหว่างดำเนินงาน และหลังจากการดำเนินงานเสร็จ

2.6 การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มี 2 แนวทาง คือ 10) สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ และ 11) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่ผู้สนใจ

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม ผู้วิจัยได้นำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน คงคารามอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านการเตรียมการ ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด และด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่องตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนคงคารามได้มีหน้าที่บริหารจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้

เป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรมเป็นไปตามกระบวนการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธอย่างครบถ้วน โรงเรียนได้ตระหนักถึงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และบุคลากรของโรงเรียนให้อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จึงเกิดเป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ รวมไปถึงแผนงานที่ชัดเจน ให้มีการจัดกิจกรรมแต่ละด้านของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารและจัดการเรียนการสอน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามหลักไตรสิกขา มีการดำเนินจิตสภาพและองค์ประกอบ อาคารสถานที่ บรรยากาศและปัจจัยต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาตามรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ดึงอัตลักษณ์ของโรงเรียนให้เป็นจุดเด่นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตที่จะส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” นำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุดและมีการประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานประจำปี เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาอุปสรรค การดำเนินงานเป็นระบบที่ชัดเจนอย่างเป็นกลายมิตร์ต่อกัน ทำให้ผลการปฏิบัติงานปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมส่งผลเชิงบวกต่อโรงเรียนอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชนี้ ศรีทับทิม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน (รัชนี้ ศรีทับทิม, 2562) นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ผลวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าโดยภาพรวมความเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน (พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของนรเศรษฐ์ เจริญกิจไณทย และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน (นรเศรษฐ์ เจริญกิจไณทย และคณะ, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชะภา ใจชื่อสมบูรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดใหญ่บ้านบ่อ (บ้านบ่อราษฎร์บำรุง) ผลการประเมินโครงการพบว่าการประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดใหญ่บ้านบ่อ (บ้านบ่อราษฎร์บำรุง) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (พิชะภา ใจชื่อสมบูรณ์, 2563)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาธรรม สามารถอธิบายผลตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

2.1 การเตรียมการ แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณาธรรม ด้านการเตรียมการ สรุปแนวทางการพัฒนาได้ 2 แนวทาง คือ 1) โรงเรียนควรจัดทำเว็บไซต์หรือเว็บไซต์โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนเพื่อประชาสัมพันธ์กระบวนการทำงาน เอกสาร คำสั่ง รวมไปถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้กับนักเรียน ครู และชุมชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย 2) โรงเรียนควรมีการสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระดับสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ กำหนดคุณสมบัติให้มีประสบการณ์การทำงานในโรงเรียนคณาธรรมอย่างน้อย 5 ปี กำหนดวาระต่อเนื่องติดต่อกันอย่างน้อยเป็นระยะเวลา 2 ปี เพื่อให้คณะกรรมการเข้าใจถึงบทบาทและบริบทของโรงเรียนคณาธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของนรเศรษฐ์

เจริญกิจไธทย และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบแบบแผน และหลักการบริหารจัดการงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไปในโรงเรียนวิถีพุทธ และควรวัดผลประเมินผลการบริหารจัดการภาระงาน มีความมุ่งมั่นในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ สนับสนุนส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ครูและนักเรียน (นรเศรษฐ์ เจริญกิจไธทย และคณะ, 2566)

2.2 การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มี 2 แนวทาง คือ 1) โรงเรียนควรออกแบบปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามให้เป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียนและให้เกิดความยั่งยืน โดยเน้นบูรณาการผสมผสานพุทธธรรมหรือสอดแทรกคุณธรรมในหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างชัดเจนตามบริบทของโรงเรียนที่มีแหล่งเรียนรู้เป็นวัดอารามหลวงชั้นโท “วัดคงคารามวรวิหาร” โดยต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่สะท้อนการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาสุนิห์ สุวิชาโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนควรกำหนดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีพุทธ เน้นการปฏิบัติเพื่อนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน จัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา (พระครูใบฎีกาสุนิห์ สุวิชาโน, 2561) และ 2) โรงเรียนควรส่งเสริมศักยภาพเพื่อความเป็นเลิศด้านวิถีพุทธให้แก่ผู้เรียน และครูอย่างต่อเนื่อง มีเวทีแสดงศักยภาพของผู้เรียนและเวทีนำเสนอนวัตกรรมของครูด้านวิถีพุทธ เน้นพัฒนาผู้เรียนให้เป็นตามเป้าหมายของการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติตาม

2.3 การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา มี 2 แนวทาง คือ 1) พัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ โดยจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น กิจกรรมค่ายปฏิบัติธรรมของครูอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง กิจกรรมสัปดาห์ถือศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาบุคลากรของโรงเรียนที่มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งได้เข้าใจการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างแท้จริง ตระหนักถึงคุณค่าของกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธที่เกิดผลโดยตรงต่อผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อำนวย มีราคา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำของจังหวัดหนองบัวลำภู ควรส่งเสริมและฝึกหัดครูให้มีความซื่อสัตย์ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ให้ครูมีความเข้าใจในด้านวัฒนธรรมแห่งการแสวงหาปัญญา สร้างบทบาทของครูเพื่อความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีงาม (อำนวย มีราคา, 2562) และ 2) โรงเรียนควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถีพุทธให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เป็นคู่มือการทำงานของบุคลากรของโรงเรียนคงคาราม และมีการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ให้ครู บุคลากรและผู้สนใจได้นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานตามแนวทางวิถีพุทธ

2.4 การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด มี 1 แนวทาง คือ สรรหาและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากตัวแทนโรงเรียน วัด และชุมชนเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อให้คำปรึกษาช่วยเหลือชี้แนะสนับสนุนทั้งความรู้ สื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และให้ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นประธานคณะกรรมการโดย

ตำแหน่ง กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในการพัฒนาผู้เรียนและชุมชน เป็นผู้ประสานงานการดำเนินงานกับคณะกรรมการระดับสถานศึกษาในโรงเรียน ให้คำปรึกษาช่วยเหลือ ชี้แนะสนับสนุนทั้งความรู้ สื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัชนี้ ศรีทับทิม ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด มีแนวปฏิบัติที่ดี คือ การดูแลสนับสนุนครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างใกล้ชิดเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้โครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนประสบผลสำเร็จ (รัชนี้ ศรีทับทิม, 2562)

2.5 การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง มี 2 แนวทาง คือ 1) ออกแบบนิเทศการสอนโดยบูรณาการกระบวนการทางวิถีพุทธให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยผู้มีความรู้ด้านโรงเรียนวิถีพุทธทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนดำเนินการโครงการการนิเทศให้ชัดเจน ระบุตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการนิเทศให้ชัดเจนด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เผยแพร่กระบวนการนิเทศติดตามในโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบถึงการดำเนินงานในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้วิธีการที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น กลุ่มไลน์ (Line) เว็บไซต์ (Web Site) หรือ เว็บเพจ (Web Page) และ 2) ดำเนินการนิเทศกำกับ ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องโดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ประเมินผลก่อนดำเนินงาน ระหว่างดำเนินงาน และหลังจากการดำเนินงานเสร็จ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นร่วมด้วย เพื่อทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขเพื่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศุภวัฒน์ สุขดำ และคณะ ได้ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า การนิเทศติดตามประเมินผลของสำนักงานเขตพื้นที่ยังพบปัญหาในเรื่องอัตลักษณ์บางตัวชี้วัด มีการติดตามประเมินผล แต่ยังขาดการลงพื้นที่ไปเพื่อติดตามผู้อำนวยการหรือครูผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธไม่ใส่ใจ ไม่เห็นความสำคัญที่จะเข้ามารายงานการประเมินผ่านระบบตามกำหนดเวลา จึงทำให้ไม่ทันแต่ละรอบของการประเมิน นโยบายขาดความต่อเนื่อง และขาดงบประมาณในการอบรมพัฒนาให้ผู้รับผิดชอบที่เข้ามาดูและระบบเข้าใจระบบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธขาดการเก็บข้อมูลแบบรายงานผลการประเมินจากทางโรงเรียน ขาดการจัดระบบสารสนเทศ ส่งผลให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไม่เป็นตามเป้าหมายที่มีการวางแผนไว้ (พระมหาศุภวัฒน์ สุขดำ และคณะ, 2562)

2.6 การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มี 2 แนวทาง คือ 1) สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ นวัตกรรม และร่วมมือแก้ไขปัญหาให้แก่โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนที่ต้องการเข้าสู่การบริหารโรงเรียนในรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธเป็นประจำต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติเดียวกันอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายกับโรงเรียนระดับประถมศึกษาภายในชุมชน เพื่อขยายความรู้ไปสู่ชุมชน เพราะการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธควรเริ่มจากคนในครอบครัวควรสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัวอย่างเป็นระบบและ 2) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานของโรงเรียนคงคารามเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ผู้สนใจ วัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านโรงเรียนวิถีพุทธ รวบรวมวัสดุอุปกรณ์เพื่อให้บุคคลสามารถเข้าไปฝึกอบรมทำงานและเรียนรู้ได้โดยที่สามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้โรงเรียนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกช่วงระดับการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐาน

การศึกษาของชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย บุญสุน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาตาม แนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ จิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ ควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในทุกภาคส่วนในการกำหนดนโยบายและ ออกแบบแนวทางที่นำไปสู่ภาคปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ในสังคมแบบมีส่วนร่วม ควร มุ่งเน้นให้มีกิจกรรมวิถีพุทธที่มีการปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ในวัยรุ่นจนควรได้รับมาตั้งแต่ปฐมวัย เพราะในการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณกระบวนการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจะเป็นสิ่งขับเคลื่อนให้นักเรียนเติบโตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี คนเก่ง มี ความสุขจากการปลูกฝังมาจากครอบครัว (สมชาย บุญสุน, 2562)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณคาราม สามารถสรุปผลการวิจัยโดยเป็นองค์ความรู้ใหม่ดังภาพมโนทัศน์ ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณคาราม

สรุป

แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคณคาราม เป็นการปรับปรุง พัฒนาระบบการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธโดยใช้หลักพุทธธรรมบูรณาการกับหลักการบริหาร สมัยใหม่ โดยทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เป็นแนวทางการบริหารในทิศทางเดียวกัน ให้บรรลุเป้าหมายการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ตามกระบวนการ การเตรียมการ การดำเนินการจัด สภาพและองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา การดูแล สนับสนุนใกล้ชิด การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน นำไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคม เกิดการสร้างคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ได้อย่างมีความสุข สามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าในทิศทางที่ถูกต้องในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน และนำพาประเทศชาติก้าวสู่นาคตได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารควรศึกษาและให้ความสำคัญกับการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี (Digital Disruption) ควรให้ความสำคัญกับการนิเทศในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สนับสนุนให้ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธทุกระดับ เอาใจใส่ จริงจัง มุ่งมั่นกับการดำเนินการ ให้ตระหนักถึงการพัฒนาผู้เรียน พร้อมด้วยปลูกฝังให้บุคลากรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและชุมชน ให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ร่วมกันให้คำแนะนำช่วยเหลือ และพัฒนาผู้เรียนเป็นระบบ และผู้บริหารโรงเรียนควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เพื่อต่อความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

1.2 โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคารามและกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ สร้างกลไกให้เกิดการนำหลักธรรมเข้าสู่การเรียนการสอนในห้องเรียนอย่างจริงจัง สร้างมาตรฐานตัวชี้วัดของทุกกลุ่มสาระให้สอดคล้องกับรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธไปในทิศทางเดียวกัน ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง และชุมชนได้เข้าถึงประโยชน์ของกิจกรรมวิถีพุทธในทุกช่องทาง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพและเป็นโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างยั่งยืนต่อไป

1.3. โรงเรียนควรจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ให้เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตามแนวพุทธในโรงเรียนวิถีพุทธ เกิดโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธที่มีแนวปฏิบัติเดียวกันอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาค้นคว้าผู้หน้าที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธในยุควิถีชีวิตใหม่

2.2 ควรมีการศึกษาค้นคว้าปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3 ควรมีการศึกษาค้นคว้าการมีส่วนร่วมในชุมชนที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนคงคาราม

เอกสารอ้างอิง

- นรเศรษฐ์ เจริญกิจโณทัย และคณะ. (2566). การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำตามหลักอริยสัจ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี* ปีที่ 6 (ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม): 164-178.
- พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน. (2561). การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์* ปีที่ 7 (ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2561): 85.

- พระมหาวิชาญ สุวิชาโน. (2564). การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. *วารสารมหาจุฬานาค* *รทรรศน์* ปีที่ 8 (ฉบับที่ 1 มกราคม 2564): 245 - 246.
- พระมหาวิชาญ สุวิชาโน และคณะ. (2562). *โรงเรียนวิถีพุทธ Buddhist oriented School*. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาศุภวัฒน์ สุขดำ และคณะ. (2562) ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์* 6 (ฉบับที่ 4 มิถุนายน 2562): 2041.
- พัชฎาภรณ์ กลับส่ง รัตนบุรี และคณะ. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมด้านจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 13. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขัง* ปีที่ 5 (ฉบับที่ 6): 216-231.
- พิยะภา ใจเชื้อสมบูรณ์. (2563). *การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดใหญ่บ้านบ่อ (บ้านบ่อราษฎร์บำรุง)*.การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย ศิลปากร.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560) *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134*. ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน): 14.
- โรงเรียนคงคาราม. (2562). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ ระยะ 3 ปี 2562-2564*. เพชรบุรี : โรงเรียนคงคาราม.
- โรงเรียนคงคาราม. (2565). *รายงานผลการพัฒนางานโครงการ การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียน ปีการศึกษา 2565*. เพชรบุรี : โรงเรียนคงคาราม.
- รัชณี ศรีทับทิม. (2562). *การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง)*. การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย ศิลปากร.
- สมชาย บุญสุน. (2562). การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ. *วารสารมหาจุฬาวិชาการ* ปีที่ 6 (ฉบับที่ 2 กรกฎาคม): 253.
- อำนวย มีราคา. (2562). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำจังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารแสงอีสาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน* ปีที่ 16 (ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม): 575-588.
- Best, John W. (1981). *Research in Education*. 4th ed. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Cronbach, L.J. (1974). *Essentials of Psychological Testing*. 3rd ed. New York: Harper & Row.161.
- Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W. (1970). *Determination Sample size for reserch activities. Education and Psycology Measurement*. 30(3), pp. 508.
- Likert, Rensis. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw – hill.

การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร The Measurement and Evaluation Administration of Potisarnpittayakorn School

¹จารวี สงศรีอุตร ²นพดล เจนอักษร

¹Jarawee Songsriudon ²Nopadol Chenaksara

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: songsriudon_j@su.ac.th

Received October 26, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร 2) แนวทางการส่งเสริมและพัฒนการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาที่มีแผนแบบงานวิจัย ในลักษณะกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาพการณ์ไม่มีการทดลอง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและข้าราชการครูโรงเรียนโพธิสารพิทยากรจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร 2) แบบสอบถามปลายเปิดสำหรับแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= 4.28, S.D.= .45) เมื่อพิจารณาารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. แนวทางการส่งเสริมการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร เป็นพหุแนวทาง โดยตัวแปรที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตมีแนวทางในการส่งเสริม 5 ด้าน ทั้งหมด 32 ข้อ และมีแนวปฏิบัติทั้งสิ้น 96 แนวทาง อาทิ ประชุมชี้แจงครูและบุคลากรให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของการสร้างแบบทดสอบวินิจัย จัดหาครูและบุคลากรปฏิบัติหน้าที่วัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงวุฒิ ความรู้ ความสามารถและความสนใจงานด้านนี้ จัดเตรียมข้อมูล เอกสาร องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แต่งตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามและประเมินผลการทำงานการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา และจัดเตรียมเอกสารแบบพิมพ์ตามระเบียบว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตลอดจนคู่มือ ประกาศ คำสั่ง และหนังสือสั่งการต่าง ๆ และเนื่องจากตัวแปรทุกตัวมีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงกว่า 3.50 ทุกข้อ จึงไม่มีแนวทางในการพัฒนา

คำสำคัญ: การบริหาร; การวัดและประเมินผลการศึกษา; โรงเรียนโพธิสารพิทยากร

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) the management of educational measurement and evaluation at Potisarnpittayakorn School and 2) approaches to promote and improve the management of educational measurement and evaluation at Potisarnpittayakorn School. The sample consists of 30 administrators and teachers at Potisarnpittayakorn School. The research tools used are: 1) a question on opinions regarding the level of management of educational measurement and evaluation at the school, and 2) an open-ended questionnaire for suggestions on promoting and improving the management of educational measurement and evaluation. The statistics used for data analysis include frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and content analysis. The findings were as follows: 1) The overall management of educational measurement and evaluation at Potisarnpittayakorn School is at a high level. 2) The approaches to promote and improve the management of educational measurement and evaluation at Potisarnpittayakorn School are multifaceted, with five main areas consisting of 32 specific suggestions and 96 practical guidelines. For example, holding meetings to explain the importance of diagnostic test creation to teachers and staff, assigning teachers and personnel to handle educational measurement and evaluation roles based on their qualifications, knowledge, ability, and interest, preparing information and resources on the school's educational measurement and evaluation process, aligning achievement measurement with curriculum changes and 21st century learning, appointing a committee to oversee and evaluate the educational measurement and evaluation process, and preparing forms, manuals, announcements, orders, and other official documents related to the rules of academic performance evaluation. No developmental approaches were identified. And since all variables have arithmetic mean values higher than 3.50, there is no guideline for development.

Keywords: Administration; Measurement and Evaluation; Potisarnpittayakorn School

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข เนื่องจากศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลกควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของ

ประเทศในส่วนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ภายใต้แรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงกดดันภายในประเทศที่เป็นปัญหาวิกฤตที่ประเทศต้องเผชิญ เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม จริยธรรม และประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การวัดและประเมินผลทักษะผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันนับว่าเป็นเรื่องที่ท้าทายสำหรับครูเป็นอย่างมาก เนื่องจากคุณลักษณะที่จะวัดแตกต่างจากเดิมและวัดได้ค่อนข้างยากควรใช้หลักการวัดประเมินผลที่มีคุณภาพระดับสูง เน้นการนำประโยชน์ของผลสะท้อนจากการปฏิบัติของผู้เรียนมาปรับปรุงแก้ไข มีการสร้างความสมดุลในการประเมินผลเชิงคุณภาพ และนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อยกระดับการทดสอบวัดและประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเพื่อให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียนไว้สองประการ คือ การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนและการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง บันทึก วิเคราะห์แปลความหมายข้อมูล แล้วนำมาใช้ในการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู การวัดและประเมินผลกับการสอนจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดการเรียนการสอนก็ขาดประสิทธิภาพ การประเมินระหว่างการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็นการวัดและประเมินผลเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนทุกวัน เป็นการประเมินเพื่อให้รู้จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง ซึ่งเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนา ในการเก็บข้อมูลผู้สอนต้องใช่วิธีการและเครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การซักถาม การระดมความคิดเห็นเพื่อให้ได้มติข้อสรุปของประเด็นที่กำหนด การใช้แฟ้มสะสมงาน การใช้ภาระงานที่เน้นการปฏิบัติ การประเมินความรู้เดิม การให้ผู้เรียนประเมินตนเอง การให้เพื่อนประเมินเพื่อน และการใช้เกณฑ์การให้คะแนน (Rubrics) สิ่งสำคัญที่สุดในการประเมินเพื่อการพัฒนา คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนในลักษณะของคำแนะนำที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ทำให้การเรียนรู้พอกพูน แก้ไขความคิดความเข้าใจเดิมที่ไม่ถูกต้อง ตลอดจนการให้ผู้เรียนสามารถตั้งเป้าหมายและพัฒนาตนได้ประการที่ สองคือการวัดและประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน(summative assessment) เป็นการวัดและประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ ซึ่งมีหลายระดับ เช่น เมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้ จบรายวิชาเพื่อตัดสินให้คะแนน หรือให้ระดับผลการเรียน ให้การรับรองความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าผ่านรายวิชาหรือไม่ ควรได้รับการเลื่อนหรือสามารถจบหลักสูตรหรือไม่ ในการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนที่ดีต้องให้โอกาสผู้เรียนแสดงความรู้ความสามารถด้วยวิธีการที่หลากหลายและพิจารณาตัดสินบนพื้นฐานของเกณฑ์ผลการปฏิบัติมากกว่าใช้เปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนเห็นได้จากกระทรวงศึกษาธิการมีการกำหนดแนวทางการ

พัฒนาสมรรถนะผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งให้ผู้เรียนต้องมีทักษะสำคัญที่จำเป็นในการใช้ชีวิต โดยที่ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ เจตคติ ค่านิยม และคุณลักษณะต่างๆ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ (ไสว พิกขาว, 2567)

การวัดและประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในกระบวนการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลังจากนั้นจึงทำการวัดและประเมินผลว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ นั่นคือครูต้องวัดและประเมินผลทุกครั้งที่มีการเรียนการสอน ครูจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ให้เข้าใจในหลักการ และกระบวนการวัดและประเมินผลเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสถานศึกษาต้องกำหนดรูปแบบหรือแนวทางการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการนำไปใช้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน การประสมประสานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้กับการเรียนการสอนเข้าด้วยกัน จึงจะส่งผลดีต่อการพัฒนาการศึกษาพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)

จากปัญหาและความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีสมรรถนะในการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งเป็นสมรรถนะทางวิชาการที่สำคัญของครูเป็นการปรับปรุงพฤติกรรมครูทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยไปพร้อมกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องออกแบบวิธีการส่งเสริมครูให้มีความเชี่ยวชาญที่สามารถทำให้ครูเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ และเกิดความมั่นใจที่จะออกแบบการจัดการเรียนรู้การวางแผนพัฒนาครูจึงจำเป็นต้องมีสารสนเทศที่สัมพันธ์เกี่ยวกับการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร
2. เพื่อทราบแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ประกอบด้วย ขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมโครงการวิจัย เป็นการวางแผนและจัดเตรียมโครงการวิจัยอย่างเป็นระบบตามระเบียบวิธีวิจัย โดยการศึกษาและค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วารสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ และวรรณกรรมต่าง ๆ ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาแล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเพื่อให้เป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยและเสนอขออนุมัติโครงการค้นคว้าอิสระ

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอนการนำแบบสอบถาม 2 ฉบับ โดยฉบับที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็น ใช้ในการสอบถามระดับการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ในแต่ละด้านตามผลจากการวิจัยของวราเสณัฐ เกษิสังข์ ใช้ในการไปเก็บข้อมูลจากจากกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ฉบับที่ 2 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะทางการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร และทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย จัดทำรายงานผลการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการผู้ควบคุมการค้นคว้าอิสระเพื่อตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้อง ปรับปรุง และแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำของกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ จัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอรายงานการวิจัยต่อคณะศึกษาศาสตร์ เพื่อพิจารณาขออนุมัติสำเร็จการศึกษา

1. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและค้นคว้า เพื่อสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1) แบบสอบถามความคิดเห็น ผู้วิจัยใช้ผลจากการวิจัยของ วราเสณัฐ เกษิสังข์ เพื่อใช้เป็นแบบสอบถามแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2) แบบสอบถามปลายเปิด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อสอบถามแนวทางการส่งเสริมการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ในตัวแปรที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิตสูงกว่า 3.50 และเพื่อสอบถามพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ในตัวแปรที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิตต่ำกว่า 3.50 โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ หัวหน้างานวัดและประเมินผล หัวหน้างานวิจัย หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือ 2 ประเภท คือ 1) แบบสอบถาม โดยการสอบถามข้าราชการครูในโรงเรียน จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ข้าราชการครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ กลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ละ 3 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสารพิทยากร เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารและข้าราชการครู

2) ผู้วิจัยนำหนังสือที่ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ออกให้ส่งไปยังโรงเรียนโพธิสารพิทยากร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือฉบับที่ 1

1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนนของข้อคำถามในแบบสอบถามแต่ละฉบับจนครบทุกฉบับ

2) นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามไปคำนวณหาค่าทางสถิติ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือฉบับที่ 2

นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1) การวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานโดยใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2) การวิเคราะห์ระดับการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากรใช้มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean: $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) โดยนำค่ามัชฌิมเลขคณิตที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสท์ (Best, John W. and James V. Kahn, 2006)

3) การวิเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร

ผลการศึกษา

1. การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาภาพรวม ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = .45) และรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา ด้านจัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา ด้านกำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา ด้านจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา และด้านส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา ตามลำดับ

ตาราง ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากรโดยภาพรวม

การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา ของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร	ระดับพฤติกรรม		
		S.D.	แปลผล
1. ด้านส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา	4.20	.39	มาก
2. ด้านจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา	4.35	.47	มาก
3. ด้านจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา	4.21	.62	มาก
4. กำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา	4.31	.49	มาก
5. ด้านจัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา	4.34	.55	มาก
รวม	4.28	.45	มาก

2. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร พบว่า จากแบบสอบถามความคิดเห็นฉบับที่ 1 ไม่ปรากฏประเด็นคำถามที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิตต่ำกว่า 3.50 จึงมีเฉพาะแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากรจำนวน 32 ข้อ 96 แนวทาง

ตาราง สรุปแนวทางในการส่งเสริมการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร จำแนกตามตัวแปร

ตัวแปร	การส่งเสริม(ข้อ)	แนวทางในการส่งเสริม (แนวทาง)
1. ด้านส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา	8	24
2. ด้านจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา	8	24
3. ด้านจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา	6	18
4. กำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา	5	15
5. จัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา	5	15
รวม	32	96

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการค้นคว้าอิสระ มีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณา เพื่อทราบการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ผู้วิจัยได้นำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากรอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร มีการจัดระบบการวัดและประเมินผล

การศึกษา มีการกำหนดผู้รับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย การวางแผน และการตรวจสอบผลการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผล โดยการจัดทำรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมรรถนะ และการเรียนรู้เต็มศักยภาพ ร่วมกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม สอดคล้องกับพิบูล เอกวรารังกูร ที่ศึกษาวิจัย พบว่า องค์ประกอบด้านกระบวนการของระบบการวัดและประเมินผลแบบบูรณาการ ประกอบด้วย การดำเนินการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตั้งแต่การวางแผนการวัด การออกแบบการวัด การดำเนินการวัด และการให้ข้อมูลป้อนกลับ(พิบูล เอกวรารังกูร, 2550) ดังที่กัญญา ลินทรตันศิริกุล กล่าวว่า กระบวนการวางแผนในการวัดและประเมินผลการศึกษา มี 8 ขั้นตอน คือ 1) การดำเนินการก่อนวางแผน 2) การวิเคราะห์ปัญหา 3) การกำหนดแผนงานและโครงการ 4) การกำหนดเป้าหมาย 5) การกำหนดวิธีการ 6) การกำหนดค่าใช้จ่าย 7) การปฏิบัติตามแผน และ 8) การประเมินผล(กัญญา ลินทรตันศิริกุล, 2554) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวราเสฏฐ์ เกษิสังข์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของการบริหารจัดการการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) ส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา 2) จัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา 3) จัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา 4) กำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา และ 5) จัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา(วราเสฏฐ์ เกษิสังข์, 2561) 2. แนวปฏิบัติของการบริหารจัดการการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 มี 5 ด้าน คือ 1) ด้านการส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษาประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 24 ข้อ 2) ด้านการจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 24 ข้อ 3) ด้านการจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษาประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 18 ข้อ 4) ด้านการกำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษาประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 15 ข้อ และ 5) ด้านการจัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษาประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 15 ข้อ รวมแนวปฏิบัติทั้งหมด 96 ข้อ

เมื่อพิจารณาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากรเป็นรายด้านพบว่า

1.1 ด้านส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนโพธิสารพิทยากรมีการดำเนินการที่เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยเริ่มจากการจัดอบรมพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลศึกษาด้านต่างๆ เช่น ด้านเทคนิคและวิธีการวัดและประเมินผล ด้านการสร้างเครื่องมือวัดผล ด้านการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และมีการกำหนดเครื่องมือการประเมินและกำหนดเกณฑ์การประเมินให้มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิบูล เอกวรารังกูร ได้ทำการวิจัย พบว่า การพัฒนาครูในด้านความรู้ ทักษะและเจตคติต่อการวัดและประเมินผลมีความสำคัญต่อองค์ประกอบของระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ นอกจากนี้กมล ภูประเสริฐ กล่าวว่า ในการพัฒนาบุคลากรด้านการวัดและประเมินผลศึกษานั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของครูอาจารย์ และผู้ที่ทำหน้าที่ด้านการ

วัดและประเมินผล ให้มีความรู้ความสามารถในงานการวัดและประเมินผลให้สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งจะทำให้งานวัดและประเมินผลการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น(กมล ภูประเสริฐ, 2547)

1.2 ด้านจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนโพธิสารพิทยากรมีการดำเนินการที่เกี่ยวกับการจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา เพราะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสมรรถนะประจำสายงานที่สำคัญในการปฏิบัติงานของครู คือ การจัดการเรียนรู้ (Learning management) อันได้แก่ ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ และการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้ผู้เรียนได้มีคุณภาพการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและมาตรฐานการเรียนรู้ จะเห็นว่าการวัดและประเมินผลการเรียนรู้นอกจากจะมีประโยชน์โดยตรงต่อครูผู้สอนแล้วยังสะท้อนคุณภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สอดคล้องกับพิกุล เอกวรารังกูร ที่ศึกษาวิจัย พบว่า องค์ประกอบด้านกระบวนการของระบบการวัดและประเมินผลแบบบูรณาการประกอบด้วย การดำเนินการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตั้งแต่การวางแผนการวัด การออกแบบการวัด การดำเนินการวัด และการให้ข้อมูลป้อนกลับ(พิกุล เอกวรารังกูร, 2550) ดังที่กัญญา ลินทรัตน์ศิริกุล กล่าวว่า กระบวนการวางแผนในการวัดและประเมินผลการศึกษา มี 8 ขั้นตอนคือ 1) การดำเนินการก่อนวางแผน 2) การวิเคราะห์ปัญหา 3) การกำหนดแผนงานและโครงการ 4) การกำหนดเป้าหมาย 5) การกำหนดวิธีการ 6) การกำหนดค่าใช้จ่าย 7) การปฏิบัติตามแผน และ 8) การประเมินผล(กัญญา ลินทรัตน์ศิริกุล, 2552)

1.3 ด้านจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนโพธิสารพิทยากรมีการดำเนินการด้านกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยเริ่มจากประชุมเพื่อวิเคราะห์ภารกิจงาน กำหนดภารกิจ หลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาแล้วจึงกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลแล้ว จึงประชุมสัมมนาเพื่อสรุปผลการดำเนินงานซึ่งสุพัตร์ พิบูลย์ ได้ให้แนวทางการวัดและประเมินผลไว้ว่า การวิเคราะห์ภารกิจงานการวัดและประเมินผลเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งของการวัดและประเมินผล

1.4 ด้านกำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนโพธิสารพิทยากร มีการกำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา ขณะดำเนินงาน หรือภายหลังการดำเนินงานการวัดและประเมินผลเสร็จสิ้นลง เช่น สิ้นภาคเรียน หรือสิ้นปีการศึกษา สถานศึกษาจะต้องมีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในการกำกับติดตามผลการดำเนินงานเพื่อให้คำแนะนำ หรือชี้แนะแนวทางทันทีที่เกิดปัญหา สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐา เพชรธนู ได้ทำการวิจัยพัฒนาระบบการกำกับติดตามและประเมินผลแบบมุ่งผลการดำเนินงานของครูในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า ด้านกระบวนการประเมิน ประกอบด้วย การเตรียมการกำกับติดตามและประเมินผล การ

วางแผนการกำกับติดตามและประเมินผล และการวิเคราะห์สรุปผลการประเมิน (ณัฐา เพชรธนู, 2556)

1.5 ด้านจัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจาก ครูและบุคลากรสามารถใช้ เอกสาร ตำรา คู่มือ รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลมาใช้ในการ กระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลต่อไป ครูมีความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการวัดและ ประเมินผล (Measurement and evaluation) ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการจัดการเรียนการ สอนที่ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และวัดในสิ่งที่ผู้สอนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลจาก การวัดจะให้ข้อมูลต่อครูผู้สอนและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอน และเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์เพียงใด ในขณะเดียวกัน วัตถุประสงค์และกิจกรรม การเรียนการสอนก็เป็นสิ่งกำหนดรูปแบบของการวัดให้เหมาะสมด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้วิจัยการจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ เกิดความรับผิดชอบในด้านที่เกี่ยวข้องกับระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา ได้แก่ การ สร้างเครื่องมือวัดผล และการพัฒนาการข้อสอบในชั้นเรียนและโรงเรียน(สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557)

2. แนวทางการส่งเสริมการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา ของโรงเรียนโพธิสาร พิทยากร มาทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดแนวปฏิบัติ แล้วนำแนวปฏิบัติที่ได้ไปสอบถามความ คิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนการบริหารการวัดและ ประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร มี 5 ด้าน คือ 1) ด้านการส่งเสริมความรู้และ ทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 24 ข้อ อาทิ ประชุมชี้แจงครูและ บุคลากรให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของการสร้างแบบทดสอบวินิจฉัย ปฐมนิเทศครูและบุคลากรที่ ทำหน้าที่วัดและประเมินผลให้มีความรู้และทักษะในการสร้างแบบทดสอบวินิจฉัย ประชุมชี้แจงครู และบุคลากรให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของแบบทดสอบวัดความถนัด 2) ด้านการจัดระบบการวัด และประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 24 ข้อ อาทิ จัดหาครูและบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ วัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงวุฒิ ความรู้ ความสามารถและความสนใจ งานด้านนี้ ประชุมครูและบุคลากรเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ภารกิจ และวางแผนการดำเนินงานด้านการวัด และประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา 3) ด้านการจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและ ประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 18 ข้อ อาทิ จัดเตรียมข้อมูล เอกสาร องค์ความรู้ เกี่ยวกับแนวทางดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาด้านการวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จัดเตรียมประกาศ คำสั่ง ระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลการศึกษา ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง หลักสูตรการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จัดเตรียมเอกสาร ข้อมูล กิจกรรมที่ต้อง ดำเนินการ แนวทางดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้านการวัดและประเมินผล การศึกษาของสถานศึกษา จัดเตรียมเอกสาร ข้อมูล สถิติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลัง การดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาสิ้นสุดลงในแต่ละปีการศึกษา 4)

ด้านการกำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 15 ข้อ อาทิ แต่งตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา ของสถานศึกษา ประชุมครู และบุคลากร เพื่อชี้แจงแนวทางการกระจายอำนาจในการกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา และ 5) ด้านการจัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 15 ข้อ อาทิ จัดเตรียมเอกสารแบบพิมพ์ตามระเบียบว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตลอดจนคู่มือ ประกาศ คำสั่ง และหนังสือสั่งการต่างๆ ประชุมครู และบุคลากร เพื่อร่วมกันวางแผนจัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษามอบหมายคณะกรรมการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา รวบรวมตัวอย่างเครื่องมือ วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษา มอบหมายคณะกรรมการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา รวมแนวปฏิบัติทั้งหมด 96 ข้อ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า แนวทางการส่งเสริมการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากรเป็นพหุแนวทาง

ผลจากการกำหนดแนวปฏิบัติของพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากองค์ประกอบที่ได้ ผนวกกับข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจากการสอบถามความคิดเห็น ซึ่งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ได้เสนอผลการวิจัยไว้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของพัฒนาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ไว้ดังนี้ 1) การส่งเสริมให้มีการวัดผลและการประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (formative assessment) ในระดับชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้ตระหนักถึงจุดด้อยของตนและกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้ และจะเป็นเครื่องมือของครูผู้สอนในการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อยของนักเรียน เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการสอน โดยการวัดผลและประเมินผลนี้ ควรมีความหลากหลาย เช่น การทำแฟ้มงาน (portfolio) และการประเมินผลในการทำโครงการ (project-based) ซึ่งวัดทักษะการคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับ นันทิยา ไชยมณี กล่าวว่า ความรู้ความเข้าใจด้านการวัดและประเมินผลของครู ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง การออกแบบวิธีวัดและประเมินผล การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ และความรู้ด้านการนำผลการประเมินไปใช้ (นันทิยา ไชยมณี, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพงษ์ แสงสีมุข ได้ทำการศึกษา รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า สมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มีความรู้และสามารถเลือกใช้วิธีการวัด ออกแบบ สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือเพื่อใช้วัดและประเมินผลได้เหมาะสมตรงกับสภาพจริงของผู้เรียน และนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง(สุรพงษ์ แสงสีมุข, 2557) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญดา ยงยศยังได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยะลา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษาเพื่อนำไปจัดทำรายวิชาพื้นฐานหรือรายวิชาเพิ่มเติม ควรกำกับ ดูแลเกี่ยวกับงานวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ดำเนินวางแผนให้มีการจัดการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจความถนัดของผู้เรียน ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางและ สภาพปัญหาความต้องการของ

ชุมชน ผู้บริหารควรสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ควรเน้นให้ครูมีการวัดผล ประเมินผล เทียบโอน ประสบการณ์ผลการเรียนและอนุมัติผลการเรียน พัฒนาครูและนักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นสำคัญ สนับสนุนให้มีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ภายนอกและภายในสถานศึกษา ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศดูแล กำกับ นิเทศ ติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานแนะแนวและดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้บริหารควรกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานชาติ มาตรฐานเขตพื้นที่ และความต้องการของชุมชนสนับสนุนให้มีการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนองค์กรต่าง ๆ สำรวจความต้องการสนับสนุนกับวิชาการ ของบุคคล ครอบครัวองค์กร สถานประกอบการ และหน่วยงานอื่น จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารควรพิจารณาเนื้อหา ภาษาที่ใช้ของหนังสือแบบเรียนมีความถูกต้องตามหลักวิชาและทันสมัย และควรส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรม การเรียนการสอน 2) การสร้างศักยภาพให้กับครูหรือบุคลากรด้านการประเมินผลในการพัฒนาทักษะด้านการวัดและประเมินผล เช่น การจัดการพัฒนาอบรมทักษะในด้านการวัดและประเมินผลให้กับครูและบุคลากรการประเมินผล 3) การสร้างเครื่องการวัดผลและประเมินผลในห้องเรียนและแนวทางการให้คะแนน (rubrics) เพื่อเพิ่มศักยภาพการวัดและประเมินผลของครู 4) พัฒนาค้นข้อสอบการประเมินผลในชั้นเรียนและโรงเรียน ซึ่งครูและโรงเรียนสามารถเข้าถึงและดึงข้อสอบผ่านระบบคอมพิวเตอร์ตามความต้องการ (ธัญดา ยงยศยิ่ง, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยที่มุ่งศึกษาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร โดยกำหนดการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาตามผลการศึกษา วิเคราะห์และสรุปองค์ประกอบของการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานองค์ประกอบของการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 1. ส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา 2. จัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา 3. จัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา 4. กำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา 5. จัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา

องค์ประกอบของการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา

1. ส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา
2. จัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา
3. จัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา
4. กำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา
5. จัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา

สรุป

การบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษา ถือเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา จะต้องมีการวางแผนดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และได้ผลผลิตที่ได้จากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งในแต่ละสถานศึกษา ในแต่ละพื้นที่ที่มีการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวิชาการที่ต่างกันไป ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการบริหารการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จ และเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และจะส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของนักเรียนและบรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาขององค์กรและเพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่จะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการวัดและประเมินผลการศึกษาขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษาและประเทศชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการ ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรเกี่ยวกับดำเนินการวัดและประเมินผลการศึกษาภายในสถานศึกษา

1.2 ส่งเสริมแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศมากขึ้น และนำไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ เพิ่มทักษะ และเจตคติ แก่ครูผู้สอน ตลอดจนมีการติดตามผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครู การพัฒนาสถานศึกษา และการศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ควรนำแนวปฏิบัติของการบริหารการวัดและประเมินผลศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลกับสถานศึกษาของตนในบริบท ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการส่งเสริมความรู้และทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้บริหารควรส่งเสริม สนับสนุนในการพัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะในเทคนิคและวิธีการวัดและประเมินผล การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย การสร้างเครื่องมือวินิจฉัยทางการเรียน (Diagnostic test) และเครื่องมือวัดความถนัดทางการเรียน (Aptitude test) และพัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ด้านการวัดและประเมินผล

2.2 ด้านการจัดระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้บริหารควรแต่งตั้งมอบหมายผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผล รวมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร ด้านงานการวัดและประเมินผล กำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของการวัดและประเมินผล ส่งเสริม สนับสนุนการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการวัดและประเมินผล และกำหนดแนวทางการตรวจสอบการดำเนินงานการวัดและประเมินผล

2.3 ด้านการจัดกระบวนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้บริหารควรร่วมดำเนินการกับบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อวิเคราะห์ กำหนดภารกิจงาน กำหนดหลักเกณฑ์การ

ดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผล และกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติด้านการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีการจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานด้านการวัดและประเมินผล และจัดประชุมสัมมนาเพื่อสรุปผลการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน

2.4 ด้านการกำกับติดตามงานการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้บริหารควรร่วมดำเนินการกับบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผล การกระจายอำนาจในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผล และการมอบหมายผู้รับผิดชอบในการกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา

2.5 ด้านการจัดระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้บริหารควรดำเนินการจัดเตรียม เอกสารแบบพิมพ์ตามระเบียบว่าด้วยการประเมินผลการเรียน คู่มือ ประกาศ คำสั่ง หนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการวัดและประเมินผล เอกสารตำราเกี่ยวกับความรู้ด้านการวัดและประเมินผล รวบรวมตัวอย่างเครื่องมือ วิธีการวัดและประเมินผล และฐานข้อมูลผู้เรียน และข้อมูลสารสนเทศด้านการวัดและประเมินผล เพื่อให้บุคลากรสามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานการวัดและประเมินผลการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมล ภูประเสริฐ. (2547). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: เมธิพิส.
- กัญจนา ลิ้นทนต์ศิริกุล. (2552). *การวางแผนการวัดและประเมินผลการศึกษา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *แนวทางปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ธัญดา ยงยศยิ่ง. (2560). “การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยะลา เขต 3”. *การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ณัฐา เพชรธนู. (2556). การพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินผลแบบมุ่งผลการดำเนินงานของครูในด้านการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 8(1): 55-70.
- นันทิยา ไชยมณี. (2557). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูวิทยาศาสตร์ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 20(1): 118-133.
- พิกุล เอกวางกูร. (2550). “การวิจัยและพัฒนาระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบบบูรณาการ ระดับประถมศึกษา”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วราเสฏฐ์ เกษีสังข์. (2561). การบริหารจัดการการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษาชั้น
พื้นฐานในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม มจร*. 9(1): 38-46.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริก
หวานกราฟฟิค.
- สุรพงษ์ แสงสีมูข. (2557). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 16(2): 119-128.
- ไสว พิกขาว.(มปป.). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 24 มกราคม 2567, จาก
<http://web.chandra.ac.th/blog/wp.../ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21-พับ.pdf>
- Best, John W. and James V. Kahn. (2 0 0 6). *Research in Education*. 10th ed.
Massachusetts: Pearson Education Inc.

แนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากร ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

A Concept of Distributive Justice in the View of Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาวิเชียร สุธีโร

Phramaha Wichian Sudhiro

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: phramahawichian29@gmail.com

Received December 4, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของเสรีนิยม และสังคมนิยม ศึกษาแนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท และวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเชิงวิพากษ์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทส่วนใหญ่เหมือนกับแนวคิดเสรีนิยมมากกว่าแนวคิดสังคมนิยม แต่มีแนวคิดบางส่วนของพุทธปรัชญาเถรวาทที่แตกต่างจากแนวคิดทั้งสอง กล่าวคือ พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญแก่การที่รัฐควรจะให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพและได้รับผลตอบแทนตามความสามารถของเขาและด้วยวิธีการที่ชอบธรรม ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดเสรีนิยมและเป็นจุดอ่อนของแนวคิดสังคมนิยม ในขณะเดียวกัน พุทธปรัชญาเถรวาทก็ให้ความสำคัญแก่การที่รัฐควรจะรับประกันการที่พลเมืองจะได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานเมื่อประสบกับความยากจนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นส่วนที่คล้ายคลึงกับแนวคิดสังคมนิยมและเป็นจุดอ่อนของแนวคิดเสรีนิยม ดังนั้น แนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นแนวคิดที่ควรจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยม เพราะเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่คนทุกกลุ่มและมุ่งเน้นไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ความยุติธรรม; การแบ่งปัน; ทรัพยากร

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the concept of distributive justice of liberalism and socialism, 2) to study the concept of distributive justice in the view of Theravada Buddhist philosophy, and 3) to critically analyze the

concept of distributive justice in the view of Theravada Buddhist philosophy. This research employed the qualitative research methodology done by critically studying documents, texts and related research works. From the study of the objective, it considerably showed that most of the idea on the just distribution of resources endorsed by Theravada Buddhist philosophy share the sameness with liberalism more than socialism. However, there are some ideas held by Theravada Buddhist philosophy vary from both, liberalism and socialism, to wit, Theravada Buddhist philosophy lays great emphasis on the freedom the state grants to the citizen in working for living life in accordance with their ability and righteous ways of doing which are somehow accorded with liberalism but becoming the weak point to socialism. In the same way, Theravada Buddhist philosophy significantly focusses on that thing where the basic requisites of citizen will be guaranteed while facing with poorness till meeting self-reliance and this is similar to what is supported by socialism but becoming the weak point to liberalism. Therefore, according to Theravada Buddhist philosophical viewpoint, the idea on the just distribution of resources should become the alternative way considered as the better than socialist and liberalist ideas due to providing the fairness to all concerned where sustainable development could be actualized accordingly.

Keywords: Justice; Distribution; Resources

บทนำ

สังคมการเมืองของทุกประเทศประกอบด้วยพลเมืองที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน เช่น ความแตกต่างกันทางด้านร่างกายและสติปัญญา และความแตกต่างกันทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น กล่าวเฉพาะความแตกต่างกันทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจของพลเมือง เราจะเห็นได้ว่าพลเมืองแต่ละประเทศจะมีฐานะทางเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คนยากจน 2) คนชั้นกลาง และ 3) คนรวย ความแตกต่างกันทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจนี้ก็คือความแตกต่างกันในเรื่องของการครอบครองเป็นเจ้าของทรัพยากร คนรายนั้นมีทรัพยากรเพื่อการบริโภคอุปโภคมากที่สุด คนชั้นกลางก็มีทรัพยากรเพื่อการบริโภคอุปโภคปานกลาง ส่วนคนยากจนก็มีทรัพยากรเพื่อการบริโภคอุปโภคน้อย ขาดแคลน หรือไม่มีใช้สอยเลย แต่คนทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนชั้นกลาง และคนยากจนล้วนเป็นพลเมืองของรัฐเหมือนกัน การเป็นพลเมืองของรัฐย่อมจะหมายความว่ารัฐจะต้องดูแลพลเมืองให้มีความปลอดภัยและมีความเป็นอยู่ที่ดี เพราะมนุษย์ทุกคนละทิ้งภาวะธรรมชาติแล้วมาอยู่รวมกันเป็นสังคมการเมืองที่มีรัฐบาลและกฎหมายคอยปกป้องคุ้มครองก็เนื่องจากการชีวิตที่มีความปลอดภัยและมีความสุข (สมภาร พรหมทา, 2539) ถามว่าชีวิตของคนยากจนเป็นชีวิตที่มีความปลอดภัยและมีความสุขหรือไม่ จากประสบการณ์เราย่อมจะเห็นได้ว่าชีวิตของคนยากจนเป็นชีวิตที่ไม่มีความปลอดภัยและไม่มีความสุข เนื่องจากคนยากจนขาดแคลนทรัพยากรอันเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต ถามต่อไปอีกว่าการที่รัฐปล่อยให้คนบางคนมีทรัพยากรมากมายจน

กลายเป็นมหาเศรษฐีและบางคนมีทรัพยากรน้อยจนกลายเป็นคนยากจนไร้ทรัพยากรเป็นการปฏิบัติที่ยุติธรรมแก่คนทุกกลุ่มหรือไม่ และถ้าเรามองว่าการที่รัฐปล่อยให้คนยากจนไร้ทรัพยากรในสังคมนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ยุติธรรม เราจะมีระบบการแบ่งปันทรัพยากรในรัฐอย่างไรให้มีความยุติธรรม นั่นจึงเป็นที่มาของประเด็นปัญหาวิจัยว่า รัฐควรจะแบ่งปันทรัพยากรอย่างไรจึงจะเป็นการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม

ในประเด็นปัญหานี้ มีนักคิดทางปรัชญาสังคมและการเมืองได้ให้คำตอบไว้ คำตอบหลักๆ ของนักคิดทางปรัชญาเหล่านั้นมีความแตกต่างหลากหลาย แต่ก็สามารถประมวลสรุปได้เป็น 2 แนวคิดสำคัญ คือ 1) แนวคิดเสรีนิยม และ 2) แนวคิดสังคมนิยม (Somporn Promta, 2020) แนวคิดเสรีนิยมเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นอันดับแรก (Michael Freeden, 2563) เมื่อเป็นเช่นนี้ แนวคิดเสรีนิยมจึงมองว่าในการแบ่งปันทรัพยากรภายในรัฐนั้น รัฐต้องแบ่งปันทรัพยากรโดยให้สอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลหรือไม่ขัดแย้งกับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เพราะพลเมืองมีสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติ รัฐมีหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมืองทุกคนไม่ให้ถูกละเมิด (สมฤดี วิศทเวทย์, 2526) นั่นคือ รัฐต้องปล่อยให้พลเมืองประกอบอาชีพการงานธุรกิจการค้าได้อย่างอิสระตามความสามารถของแต่ละบุคคล トラบเท่าที่การประกอบอาชีพนั้นไม่ได้ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รัฐต้องไม่เข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพลเมืองหรือแทรกแซงให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น (บัตเลอร์, เอมอนน์, 2558) เมื่อรัฐปล่อยให้พลเมืองประกอบอาชีพได้อย่างอิสระเช่นนี้ ก็ย่อมจะมีบางคนหาเงินเก่งมาก บางคนหาเงินเก่งปานกลาง และบางคนหาเงินไม่เก่ง คนที่หาเงินเก่งก็กลายเป็นคนรวย คนที่หาเงินเก่งปานกลางก็กลายเป็นคนชั้นกลาง ส่วนคนที่หาเงินไม่เก่งก็กลายเป็นคนยากจน แนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิม (classical liberalism) มองว่าการช่วยเหลือคนยากจนเป็นเรื่องการกุศลหรือสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของพลเมืองในการที่จะช่วยเหลือกันตามความสมัครใจ ไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของรัฐ รัฐมีหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจากการถูกละเมิดเท่านั้น หากคนยากจนอยากจะมีกินมีใช้ก็ต้องขยันประกอบอาชีพการงานพึ่งพาตนเอง (สมภาร พรหมทา, 2539) อัดัม สมิธ นักปรัชญาเสรีนิยมดั้งเดิม และนักเศรษฐศาสตร์การเมืองเชื่อว่าระบบเศรษฐกิจเช่นนี้จะทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตและทุกคนก็จะได้รับประโยชน์สุข (Smith, Adam, 2003)

ส่วนแนวคิดสังคมนิยมมีแนวคิดที่ว่าพลเมืองทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทุกคนก็ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามความสามารถ แนวคิดสังคมนิยมจึงไม่ได้มองว่าสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นคุณค่าทางการเมืองที่สำคัญที่สุด (สมภาร พรหมทา, 2539) แต่มองว่าความเสมอภาคและความยุติธรรมในทางโอกาสและผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด (Jeppe Von Platz, 2020) นั่นคือสังคมนิยมมองว่าพลเมืองทุกคนควรจะมีอิสรภาพทางวัตถุอย่างเท่าเทียมกัน หรือมีความเสมอภาคกันในโอกาสและผลประโยชน์ และเพื่อให้ทุกคนมีความเสมอภาคกันนั้น สังคมนิยมจึงเสนอให้ทำการปฏิวัติแล้วยกเลิกสิทธิในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของพลเมือง และให้ปัจจัยการผลิตทั้งหมดมาเป็นของรัฐ รัฐเป็นผู้ควบคุมการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ พลเมืองทำงานให้กับรัฐตามความสามารถของตน จากนั้นรัฐจะแบ่งปันทรัพยากรคือรายได้และผลประโยชน์ให้ตามความต้องการที่จำเป็นของแต่ละบุคคล (Karl Marx & Frederick Engels, 2017) ดังที่คาร์ล มาร์กซ์กล่าวถึงหลักความจำเป็นที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากรไว้ว่า “จากแต่ละคนตาม

ความสามารถของเขา แก่แต่ละคนตามความต้องการที่จำเป็นของเขา” (Marx, Karl, 1970, vol. 1/321) นั่นคือรัฐจะให้พลเมืองทำการผลิตในโรงงานของรัฐตามความสามารถหรือตามความถนัดของแต่ละบุคคล จากนั้นรัฐจะแบ่งปันรายได้และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการผลิตนั้นแก่แต่ละบุคคลตามความต้องการที่จำเป็น มาร์กซ์เชื่อว่าด้วยการทำเช่นนี้จะทำให้ทุกคนมีอิสรภาพทางวัตถุที่แท้จริงและทุกคนจะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในโอกาสและผลประโยชน์ (Jeppe Von Platz, 2020)

จากแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยมในเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรยังมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมให้ความสำคัญแก่มนุษย์ในด้านสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากเกินไปจนละเลยสถานะของมนุษย์ในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เสรีนิยมเสนอให้การช่วยเหลือคนยากจนเป็นเรื่องการกุศลหรือสิทธิเสรีภาพของพลเมืองแต่ละคนที่จะช่วยเหลือกันตามความสมัครใจ รัฐมีหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจากการถูกละเมิด รัฐไม่มีหน้าที่โดยตรงในการเข้าไปช่วยเหลือโดยการเอาเงินภาษีที่เก็บจากคนรวยไปช่วยเหลือคนยากจน รัฐทำได้เพียงการประกาศเชิญชวนให้พลเมืองคนอื่นในสังคมมาบริจาคช่วยเหลือ (สมภาร พรหมทา, 2539) คำถามก็คือว่าหากรัฐประกาศเชิญชวนไปแล้วแต่ไม่มีพลเมืองคนใดมาช่วยเหลือ รัฐจะอย่างไร รัฐจะปล่อยให้เขาอดอยากตายกระนั้นหรือ ถ้ารัฐทำเช่นนั้น ก็จะกลายเป็นรัฐที่ไร้หัวใจ นี่คือนัยของแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมหรือแนวคิดเสรีนิยมฝ่ายขวา (right liberalism) ในขณะที่แนวคิดสังคมนิยมเน้นรับประกันการที่พลเมืองทุกคนจะไม่อดอยากหิวโหย เพราะทุกคนจะได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานจากรัฐอย่างเสมอภาคกัน แต่การที่ทุกคนจะได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานอย่างเสมอภาคกันนั้นก็ต้องแลกมาด้วยการไม่ให้สิทธิเสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพได้อย่างอิสระเสรี เพราะรัฐจะเป็นผู้ควบคุมการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการเอง (คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริก เองเงิลส์, 2510) โดยให้พลเมืองทำการผลิตร่วมกันกับรัฐแล้วรัฐก็จะแบ่งปันทรัพยากรคือรายได้และผลประโยชน์ให้ตามความจำเป็นของแต่ละคน คนที่มีความจำเป็นในชีวิตมากก็จะได้รับการแบ่งปันทรัพยากรให้มากกว่าคนที่มีความจำเป็นน้อย แต่ทุกคนก็จะมีอิสรภาพทางวัตถุที่แท้จริงอย่างเท่าเทียมกัน จะอย่างไรก็ตาม แนวคิดสังคมนิยมก็มีจุดอ่อนในเรื่องของการจำกัดสิทธิเสรีภาพของพลเมืองในด้านการประกอบอาชีพ และไม่ให้สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิต ดังนั้น แนวคิดสังคมนิยมและแนวคิดเสรีนิยมในเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมจึงยังมีจุดบกพร่องที่ควรแก้ไขปรับปรุงในเชิงทฤษฎี

ข้อบกพร่องของแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยมดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำเอาแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปรับปรุงแนวคิดทั้งสองสำนักได้ หรือสามารถนำเอาแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทมาตีความเพื่อให้คำตอบเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมได้ พุทธปรัชญาเถรวาทอาจไม่ได้กล่าวถึงการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมในสังคมการเมืองไว้โดยตรง แต่พุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสัจธรรมของโลกและชีวิต และแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมที่มนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2564) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมได้ ดังนั้น ในบทความวิจัยนี้จะนำเสนอแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท โดยจะแสดงให้เห็นว่าแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวคิดที่ควรจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดสังคมนิยมในเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรของเสรีนิยม และสังคมนิยม
2. เพื่อศึกษาแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของเสรีนิยมและสังคมนิยม
2. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท
3. วิเคราะห์เชิงวิพากษ์แนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทโดยเทียบเคียงกับทัศนะของเสรีนิยมและสังคมนิยม เพื่อหาข้อเสนอมุมมองที่ควรจะเป็นในเรื่องแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากร
4. สรุปผลการวิจัยโดยนำเสนอแนวคิดการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทตามลำดับ

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมตามแนวคิดของเสรีนิยม คือ การแบ่งปันทรัพยากรตามสิทธิ เสรีภาพ และความสามารถของปัจเจกบุคคลผ่านกลไกตลาดเสรี นั่นคือแนวคิดเสรีนิยมแบ่งปันทรัพยากรโดยรัฐให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพอย่างอิสระตามความสามารถของตน ภายใต้ขอบเขตของการประกอบอาชีพที่ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้อื่น หรือไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น แนวคิดเสรีนิยมปล่อยให้กลไกตลาดคืออุปสงค์และอุปทานของพลเมืองเป็นเครื่องมือในการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม (Jeppe Von Platz, 2020) กลไกตลาดเสรีนี้เป็นเหมือน “มือที่มองไม่เห็น” ตามแนวคิดของอดัม สมิธ ที่ช่วยจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรแก่พลเมืองทุกคนอย่างยุติธรรม (Smith, Adam, 2003) สำหรับเสรีนิยม รัฐควรปล่อยให้กลไกตลาดเสรีนี้ทำงานไปโดยไม่เข้าไปแทรกแซง หรือเข้าไปแทรกแซงให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น รัฐเปรียบเหมือนกับการจัดการในการแข่งขันฟุตบอล รัฐมีหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมืองทุกคนจากการถูกละเมิด เมื่อใดก็ตามที่มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของกันและกัน เมื่อนั้นก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้าไปจัดการผ่านทางการใช้กฎหมายเพื่อการลงโทษ แต่เมื่อใดที่ไม่มีการทำผิดกฎหมายและไม่มีการผูกขาดทางการค้า รัฐก็ไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพลเมือง (บัตเลอร์, เอมอนน์, 2558) แต่ควรปล่อยให้พลเมืองประกอบอาชีพตามความสมัครใจและความถนัดของของตน อดัม สมิธ เชื่อว่าด้วย

การปล่อยให้พลเมืองประกอบอาชีพอย่างเสรีเช่นนี้จะทำให้พลเมืองแต่ละคนได้รับประโยชน์ส่วนตน และสังคมโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์โดยอัตโนมัติ (ซิมอน เฟาท์ และคณะ, 2558)

เมื่อแนวคิดเสรีนิยมให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาทรัพยากรตามความสามารถของตนโดยไม่เป็นอันตรายแก่ผู้อื่นเช่นนี้ ทรัพยากรที่เขาแสวงหามาได้โดยชอบธรรมคือไม่ผิดกฎหมาย เขาก็คงจะมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น รวมทั้งมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่เป็นเครื่องมือการผลิต เช่น ที่ดิน โรงงาน เป็นต้น เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพหรือการผลิต (Jeppe Von Platz, 2020) แนวคิดเสรีนิยมเห็นว่า ในการประกอบอาชีพตามความสามารถนั้น คนที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพมากกว่าคนอื่น เขาก็ควรจะมียกย่องได้รับทรัพยากรคือรายได้ และผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น เพราะเขาได้ผลิตสินค้าหรือบริการที่มีคุณค่าและประโยชน์มากกว่า คนที่มีความสามารถน้อยกว่า เขาก็ควรได้รับทรัพยากรมากกว่าคนที่มีความสามารถน้อยกว่า การที่คนที่มีความสามารถมากกว่าได้รับทรัพยากรมากกว่าคนที่มีความสามารถน้อยกว่าเช่นนี้ แนวคิดเสรีนิยมถือว่าเป็นความยุติธรรม (สมภาร พรหมทา, 2539)

เป้าหมายของการแบ่งปันทรัพยากรในแนวคิดเสรีนิยมคือเพื่อให้พลเมืองได้รับผลกำไรหรืออิสรภาพทางวัตถุ (Jeppe Von Platz, 2020) นั่นคือ การที่พลเมืองประกอบอาชีพการงานธุรกิจก็เพราะต้องการผลกำไรหรืออิสรภาพทางวัตถุ ซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนบุคคล คนที่มีความสามารถมากในการประกอบอาชีพ ก็จะได้รับผลกำไรหรือมีอิสรภาพทางวัตถุมากกว่าคนที่มีความสามารถน้อยกว่า การแบ่งปันทรัพยากรตามแนวคิดเสรีนิยมจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะไม่ทำให้เกิดคนยากจน (Somporn Promta, 2518) จะอย่างไรก็ตาม แนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมก็มองว่ามันเป็นสิ่งที่ยุติธรรมแล้วที่คนที่มีความสามารถมากกว่าจะเป็นคนรวย และคนที่มีความสามารถน้อยกว่าจะเป็นคนยากจน ดังนั้นแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมจึงยอมรับการมีคนยากจนในสังคมได้ (สมภาร พรหมทา, 2539) แนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมมองว่าการช่วยเหลือคนยากจนเป็นเรื่องการกุศลหรือสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของรัฐ รัฐไม่มีสิทธินำเงินภาษีที่เก็บจากคนรวยและคนชั้นกลางไปช่วยเหลือคนยากจนได้ (สมภาร พรหมทา, 2539) เพราะจะเป็นการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมแก่คนรวยและคนชั้นกลาง หากรัฐบาลอยากช่วยเหลือคนยากจนก็ทำได้โดยการออกประกาศเชิญชวนพลเมืองให้มาบริจาคช่วยเหลือตามความสมัครใจและให้พลเมืองช่วยเหลือกันเอง รัฐมีหน้าที่เพียงปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจากการถูกละเมิด (สมภาร พรหมทา, 2539) และจัดสร้างสาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของพลเมืองให้เป็นไปโดยสะดวกสบาย (บัดเลอร์, เอมอนน์, 2558)

ส่วนการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมตามแนวคิดสังคมนิยม คือ การแบ่งปันทรัพยากรตามหลักความจำเป็นของปัจเจกบุคคลผ่านกลไกของรัฐ (Karl Marx & Frederick Engels, 2017) กล่าวคือ ในแนวคิดสังคมนิยมนี้รัฐเป็นเจ้าของทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน โรงงาน อุตสาหกรรม เครื่องจักร เป็นต้น รัฐไม่อนุญาตให้ปัจเจกบุคคลมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตได้ เพราะการอนุญาตให้สิทธิดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น (Jeppe Von Platz, 2020) แนวคิดสังคมนิยมต้องการที่จะสลายความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น สร้างสังคมไร้ชนชั้น และทำให้ทุกคนมีความเสมอภาคกันทางโอกาสและผลประโยชน์ การที่จะไปสู่เป้าหมายคือสังคมอุดมคติดังกล่าวนี้ แนวคิดสังคมนิยมเสนอให้ชนชั้นกรรมาชีพทำการปฏิวัติแล้วยึด

เอาทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตทั้งหมดจากพวกนายทุนมาเป็นของรัฐหรือกรรมสิทธิ์รวมที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ (Karl Marx & Frederick Engels, 2017)

เมื่อทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตทั้งหมดตกเป็นสมบัติของรัฐแล้ว รัฐจะเป็นผู้ควบคุมการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการเอง โดยกำหนดให้พลเมืองทุกคนทำงานหรือทำการผลิตร่วมกันตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคลในโรงงานหรืออุตสาหกรรมที่รัฐเป็นเจ้าของกิจการ เมื่อทุกคนร่วมกันผลิตสินค้าและบริการแล้ว จากนั้นรัฐจะเป็นผู้จัดสรรแบ่งปันทรัพยากรคือรายได้และผลประโยชน์แก่พลเมืองแต่ละคนตามความต้องการที่จำเป็นของแต่ละบุคคล ดังนั้นแนวคิดสังคมนิยมจึงถือว่าการแบ่งปันทรัพยากรตามหลักความจำเป็นของพลเมืองโดยการควบคุมของรัฐจัดเป็นการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม (Jeppe Von Platz, 2020)

การประกอบอาชีพหรือการผลิตในแนวคิดสังคมนิยมนั้นไม่ใช่การแข่งขันทางธุรกิจ การผลิตคือกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของตนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป้าหมายของการผลิตไม่ใช่เพื่อผลกำไรของแต่ละบุคคลแบบแนวคิดเสรีนิยม แต่ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของทุกคนในสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน ทุกคนมีความเสมอภาคกันทางโอกาสและผลประโยชน์ และทุกคนมีอิสรภาพทางวัตถุที่แท้จริง (Karl Marx, 1976)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การแบ่งปันทรัพยากรตามหลักว่าด้วยความเป็นธรรม กล่าวคือ รัฐให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพด้วยความสามารถโดยชอบธรรม นั่นคือ พลเมืองทุกคนจะต้องประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาทรัพยากรมาบริโภคใช้สอยด้วยแรงงาน ความสามารถ และสติปัญญาของตนโดยวิธีการที่ชอบธรรม ไม่แสวงหาทรัพยากรโดยการเบียดเบียนข่มเหงผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย เมื่อแสวงหาทรัพยากรมาได้ตามความสามารถโดยชอบธรรมเช่นนี้ ก็ย่อมจะมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564)

พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าพลเมืองมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรได้ เพราะถ้าเขาได้ใช้แรงงานและความสามารถของตนในการแสวงหาทรัพยากรได้มาโดยชอบธรรม เขาก็ย่อมจะมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น การมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรหมายความว่าเขาเท่านั้นที่มีสิทธิในการบริโภคใช้สอย แจกจ่ายแบ่งปัน และสามารถถ่ายโอนสิทธิในการเป็นเจ้าของให้แก่ผู้อื่นได้ คนอื่นจะมาบริโภคใช้สอยทรัพยากรนั้นไม่ได้ถ้าหากเขาไม่อนุญาต ถ้าเขาไม่อนุญาตแล้วเราไปใช้สอย ก็ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของเขา การละเมิดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรของผู้อื่นเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย (สมภาร พรหมทา, 2560)

จะอย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาเถรวาทก็เห็นว่าทรัพยากรบางอย่างควรถูกจำกัดสิทธิไม่ให้ครอบครองในปริมาณที่มากเกินไปจนทำให้สังคมเดือดร้อน เราอาจแบ่งทรัพยากรทางวัตถุออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ทรัพยากรที่ธรรมชาติสร้าง มนุษย์ไม่ได้สร้าง และมีอยู่อย่างจำกัด เช่น ที่ดินเป็นต้น และ 2) ทรัพยากรที่มนุษย์สามารถสร้างขึ้นได้และมีอยู่อย่างไม่จำกัด เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ต้นไม้ อาคารบ้านเรือน โรงงาน เครื่องจักร ปัจจัย 4 เป็นต้น (Somporn Promta, 2018) ทรัพยากรประเภทแรกนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ารัฐควรจำกัดปริมาณการให้สิทธิแก่พลเมืองในการเป็นเจ้าของ เพราะทรัพยากรประเภทนี้มีอยู่อย่างจำกัด มนุษย์ไม่ได้สร้างเอง และสร้างขึ้นเพิ่มเติมไม่ได้ (Somporn Promta, 2017) ถ้ารัฐอนุญาตให้พลเมืองมีสิทธิในการเป็นเจ้าของได้อย่างไม่จำกัด

ปริมาณการครอบครอง ก็จะทำให้คนรวยที่มีเงินมหาศาลใช้เงินไปซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อการเก็งกำไร ซึ่งทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อนอันเกิดจากการขาดแคลนทรัพยากรที่ดินสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและใช้ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักการทางสายกลางของพุทธปรัชญาเถรวาท ที่ถือว่าการดำเนินการใดๆ จะต้องไม่สุดโต่งเกินไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564) แต่ทรัพยากรประเภทที่สองที่มนุษย์สามารถสร้างเองและสร้างเพิ่มขึ้นได้นั้นพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้จำกัดสิทธิในการเป็นเจ้าของถ้าหากเขาได้รับทรัพยากรนั้นมาโดยชอบธรรมคือไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย (Somparn Promta, 2017)

พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่าในการประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาทรัพยากรมาบริโภคใช้สอยนั้น บุคคลที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพมากกว่าคนอื่น ก็ควรจะได้รับทรัพยากรมากกว่าคนอื่นตามสัดส่วน ซึ่งสอดคล้องกับกฎแห่งกรรมที่ว่า “คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 144 หน้า 103, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นั่นคือคนที่สามารถผลิตสินค้าและบริการได้คุณภาพหรือประโยชน์มากกว่าคนอื่น ก็ควรจะได้รับผลตอบแทนหรือรายได้มากกว่าคนที่ผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพหรือประโยชน์น้อยกว่า ดังนั้น ในการประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาทรัพยากรนั้น จึงเป็นความยุติธรรมแล้วที่คนมีความสามารถมากกว่าจะได้รับทรัพยากรตอบแทนมากกว่าคนที่มีความสามารถน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับกฎแห่งกรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท

จะอย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาเถรวาทตระหนักว่าการให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพตามความสามารถโดยชอบธรรมนั้นจะนำไปสู่ความแตกต่างกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ห้ามการเป็นคนรวยที่มีทรัพยากรมาก หากว่าการเป็นคนรวยที่มีทรัพยากรมากนั้นได้มาด้วยความชอบธรรมคือไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) แต่การเป็นคนยากจนนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าเป็นปัญหาของรัฐที่ผู้ปกครองควรแก้ไขให้หมดไป เพราะถ้าผู้ปกครองไม่แก้ไขปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นภายในรัฐและปล่อยให้พลเมืองอดอยากหิวโหยโดยไม่แบ่งปันทรัพยากรให้ จะทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและการผิดศีลธรรมขึ้นในสังคม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในจกกวตติสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 80-110 หน้า 59-82, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทจึงถือว่าการแบ่งปันทรัพยากรช่วยเหลือคนยากจนนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐที่ผู้ปกครองจะต้องจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรช่วยเหลือให้ได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน

พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าทรัพยากรไม่ใช่เป้าหมาย แต่ทรัพยากรเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีและมีความสุขในโลกนี้ (ทิฐฐธัมมิกัตถะ) และเป็นเครื่องมือในการสร้างกรรมดีเพื่อประโยชน์สุขในโลกหน้า (สัมปรายิกัตถะ) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) กล่าวคือเราแสวงหาทรัพยากรเพื่อนำมาเลี้ยงตนให้อิ่มหนำ แจกจ่ายแบ่งปันแก่คนที่รัก ใช้ทำกรรมดี และบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) โดยไม่ควรยึดติดหลงใหลในทรัพยากร เพราะทรัพยากรเป็นเพียงเครื่องมือ ไม่ใช่เป้าหมาย เป้าหมายของชีวิตคือการดับทุกข์และพบสุขที่สมบูรณ์ ทรัพยากรเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงความดับทุกข์และพบสุขที่สมบูรณ์นั้น ดังนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทจึงมองว่าโลกนี้เป็นเหมือนกับโรงแรมที่มนุษย์มาใช้สอย

แบ่งปัน และใช้ทำกรรมดี (Somporn Promta, 2517) แล้วก็จากโรงแรมคือโลกนี้ไปเพื่อไปสู่ชีวิตใหม่ที่ดีกว่าจนกว่าจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทส่วนใหญ่เหมือนกันกับแนวคิดเสรีนิยมมากกว่าแนวคิดสังคมนิยม แต่มีแนวคิดบางส่วนของพุทธปรัชญาเถรวาทที่แตกต่างจากแนวคิดทั้งสอง กล่าวคือ พุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่ารัฐควรให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพตามความสามารถของตนตราบเท่าที่การประกอบอาชีพนั้นไม่ได้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และพลเมืองควรได้รับผลตอบแทนตามความสามารถของเขา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564) ซึ่งคล้ายคลึงกันกับแนวคิดเสรีนิยม ในขณะเดียวกัน การแบ่งปันทรัพยากรตามความสามารถก็เป็นจุดอ่อนของแนวคิดสังคมนิยม เพราะสังคมนิยมไม่ได้แบ่งปันทรัพยากรตามความสามารถ แต่แบ่งปันตามความจำเป็น ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าไม่ควรใช้ความจำเป็นเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งปันทรัพยากร เพราะไม่ยุติธรรมสำหรับบุคคลที่มีความสามารถมากกว่าในการประกอบอาชีพ

นอกจากแนวคิดด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทจะให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพตามความสามารถแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาทก็ให้ความสำคัญแก่การที่รัฐควรจะรับประกันการที่พลเมืองจะได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานเมื่อประสบกับความยากจนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วย ซึ่งเป็นส่วนที่คล้ายคลึงกับแนวคิดสังคมนิยมที่ต้องการรับประกันการที่พลเมืองทุกคนจะมีความเสมอภาคกันทางโอกาสและผลประโยชน์ ซึ่งประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนของแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมที่ถือว่าการแบ่งปันทรัพยากรช่วยเหลือคนยากจนนั้นเป็นเรื่องการกุศลหรือเสรีภาพส่วนบุคคลเท่านั้น ไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของรัฐที่จะเข้าไปช่วยเหลือโดยการจัดสรรเงินงบประมาณจากภาษีที่เก็บจากคนรวยและคนชั้นกลางไปช่วยเหลือคนยากจน ถ้ารัฐทำเช่นนั้น ก็จะเป็นการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมสำหรับคนรวยและคนชั้นกลาง รัฐมีหน้าที่ปฏิบัติต่อพลเมืองอย่างเสมอภาคกัน ถ้ารัฐอยากจะช่วยเหลือก็ทำได้โดยการออกประกาศเชิญชวนให้คนมาบริจาคช่วยเหลือ แต่รัฐจะเก็บภาษีจากคนรวยและคนชั้นกลางเพื่อไปช่วยเหลือคนยากจนไม่ได้ (สมภาร พรหมทา, 2539) เงินภาษีที่เก็บมานั้นรัฐต้องนำไปใช้ในเรื่องสาธารณะทั่วไป เช่น การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน หรือสาธารณูปโภค เป็นต้น ที่ทุกคนมีสิทธิจะใช้บริการได้

พุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมที่ให้บทบาทของรัฐเป็นเหมือนกรรมการผู้ตัดสินในสนามฟุตบอลเท่านั้น สำหรับพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถ้ามีผู้เล่นคือนักฟุตบอลคนใดในสนามฟุตบอลได้รับบาดเจ็บ กรรมการผู้ตัดสินต้องเข้าไปช่วยเหลือ ไม่ใช่ปล่อยให้ผู้เล่นช่วยเหลือกันเองตามความสมัครใจ พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการช่วยเหลือคนยากจนไร้ทรัพยากรนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ ดังพระพุทเจ้าตรัสไว้ในกฎทันทสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 336-338 หน้าที่ 131-132, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทั้งนี้ เพื่อให้คนยากจนได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานและได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เพียงพอแก่การประกอบอาชีพเลี้ยงตนในอนาคต

ในเรื่องการที่รัฐจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรไปช่วยเหลือคนยากจนนี้ แนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมหรือเสรีนิยมฝ่ายขวาอาจตั้งคำถามว่าทำไมคนรวยและคนชั้นกลางต้องเสียภาษีให้แก่รัฐเพื่อให้รัฐนำเงินภาษีบางส่วนไปช่วยเหลือคนยากจนด้วยเล่า การที่รัฐนำเงินภาษีบางส่วนไปช่วยเหลือคนยากจนนั้น

เป็นการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมกับคนรวยและคนชั้นกลาง เพราะคนรวยและคนชั้นกลางเป็นคนเสียภาษีให้แก่รัฐแต่ไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากการที่รัฐนำเอาเงินภาษีบางส่วนไปช่วยเหลือคนยากจน ในประเด็นนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทโต้แย้งว่าการปฏิบัติของรัฐเช่นนั้นไม่ถือเป็นการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมแก่คนรวยและคนชั้นกลาง แต่ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ยุติธรรมแล้วที่รัฐจะจัดสรรแบ่งปันงบประมาณจากเงินภาษีบางส่วนไปช่วยเหลือคนยากจนให้ได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เหตุผลสนับสนุนก็คือ

1. มนุษย์ทุกคนมารวมกันเป็นสังคมการเมืองหรือรัฐที่มีรัฐบาลและกฎหมายคอยปกป้องคุ้มครองก็เพื่อจุดมุ่งหมายคือต้องการชีวิตที่มีความปลอดภัยโดยไม่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และต้องการมีชีวิตที่มีความสุข ดังนั้น รัฐบาลจึงมีหน้าที่โดยตรงในการที่จะจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรของรัฐไปช่วยเหลือคนยากจนให้มีชีวิตอย่างมีความสุขตามจุดมุ่งหมายของพลเมืองในการมารวมกันเป็นสังคมการเมืองหรือรัฐ (อภิชัย พันธเสน, 2558)

2. พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าชีวิตของพลเมืองทุกคนเป็นสิ่งไม่เที่ยงตามกฎไตรลักษณ์ หมายความว่าคนรวยในวันนี้อาจล้มเหลวกลายเป็นคนยากจนในวันข้างหน้าได้ หรือคนยากจนในวันนี้อาจสู้ชีวิตจนประสบความสำเร็จเป็นคนรวยได้ เพราะชีวิตมีความไม่เที่ยงหรือความไม่แน่นอน ดังนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทจึงเสนอว่ารัฐควรจะมีหลักประกันความปลอดภัยทางสังคมบางอย่างที่จะมารับมือกับความไม่เที่ยงของชีวิต นั่นคือพุทธปรัชญาเถรวาทเสนอให้มีระบบประกันความปลอดภัยที่มีกองทุนเพื่อการช่วยเหลือคนยากจน คนประสบทุกข์ และคนพึ่งพาตนเองไม่ได้ ใครก็ตามที่เข้าเงื่อนไขก็จะได้รับการช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ (Somporn Promta, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับหลักโกศวิภาค ๔

3. พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าพลเมืองทุกคนมีความเชื่อมโยงถึงกันตามกฎอิทัปปิจจยตา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564) หมายความว่ามนุษย์แต่ละคนไม่ได้มีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพังในสังคม แต่มีชีวิตอยู่โดยการอิงอาศัยคนอื่นและสิ่งแวดล้อม มองในแง่ที่คนรวยจะร่ำรวยขึ้นมาไม่ได้ถ้าไม่อาศัยคนอื่นและสิ่งแวดล้อม ในการที่จะร่ำรวยขึ้นมาได้นั้นก็ต้องอิงอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่าง นอกจากนี้ การที่คนรวยเป็นคนรวยขึ้นมาได้นั้นก็เพราะมีคนอื่นที่มีความสามารถน้อยกว่าตนในการแสวงหาทรัพยากร ถ้าทุกคนมีความสามารถในการแสวงหาทรัพยากรเก่งเท่ากัน ก็จะไม่มีการที่คนยากจน (Somporn Promta, 2018) ดังนั้น คนรวยและคนชั้นกลางที่ได้รับประโยชน์จากการอาศัยสังคมและการใช้สอยทรัพยากรภายในรัฐเพื่อการผลิตสินค้าและบริการมากกว่าคนอื่น จึงควรเสียภาษีบำรุงรัฐในอัตราที่มากกว่าคนอื่น เพื่อให้รัฐนำเงินภาษีนั้นไปตอบแทนช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ รวมถึงช่วยเหลือกลุ่มคนเปราะบาง เช่น คนยากจน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของเสรีนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ นั่นคือแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรจะต้องสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล (Jeppe Von Platz, 2020) ดังนั้น แนวคิดเสรีนิยมจึงถือว่าการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมก็คือการแบ่งปันทรัพยากรตามสิทธิ เสรีภาพ และความสามารถของพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานบทความวิจัยของพระมหาหมขวินทร์ ปุริสุตโตโม เรื่อง “แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมในการแบ่งปันทรัพยากรในปรัชญาสังคมนิยมคาร์ล มาร์กซ์” ที่พบว่าในการแบ่งปันทรัพยากรนั้นแนวคิดเสรีนิยมถือว่าการ

แบ่งปันทรัพยากรที่ดีและทำให้เกิดความเท่าเทียมกันต้องใช้เกณฑ์เรื่องสิทธิและความสามารถ มิฉะนั้นแล้วจะถือว่าเป็นการละเมิดผู้ที่มีสิทธิและความสามารถต่อทรัพยากรนั้น (พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, 2566) ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อค้นพบดังกล่าว และในการที่รัฐจะจัดสวัสดิการบางอย่างให้แก่พลเมืองนั้น รัฐก็จะจัดสวัสดิการตามสิทธิของพลเมืองที่เขาควรจะได้รับ ผู้วิจัยพิจารณาแนวคิดของเสรีนิยมดังกล่าวแล้ว เห็นว่าแนวคิดความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของเสรีนิยมเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่ชีวิตมนุษย์ในเชิงปัจเจกภาวะมากเกินไป คือให้ความสำคัญแก่การปกป้องสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมากเกินไปจนทำให้ขาดการให้ความสำคัญแก่ชีวิตมนุษย์ในเชิงสังคมภาวะ คือการที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองนั้นจะต้องมีหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมด้วย

ส่วนแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของสังคมนิยมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเรื่องความเสมอภาค นั่นคือแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรจะต้องสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความเสมอภาค เป้าหมายของการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมก็เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันทางโอกาสและผลประโยชน์แก่พลเมือง และเพื่อจะทำให้พลเมืองมีความเสมอภาคกันอย่างแท้จริงนั้น รัฐจะต้องเป็นผู้ควบคุมการแบ่งปันทรัพยากรภายในรัฐ โดยการยกเลิกกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิต และทำให้ปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของชาติหรือของรัฐที่ทุกคนมีกรรมสิทธิ์รวม พลเมืองทำการผลิตร่วมกันกับรัฐตามความสามารถของตน และจะได้รับการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรให้ใช้สอยตามความจำเป็นของแต่ละบุคคล ดังนั้น แนวคิดสังคมนิยมจึงถือว่าการแบ่งปันทรัพยากรตามหลักความจำเป็น จัดเป็นการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของสมภาร พรหมทา ในงานเขียนเรื่อง “ปรัชญาสังคมและการเมือง” ที่เสนอว่าแนวคิดสังคมนิยมใช้หลักความจำเป็นเป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากร (สมภาร พรหมทา, 2539) ผู้วิจัยพิจารณาแนวคิดของสังคมนิยมดังกล่าวแล้ว เห็นว่าเป้าหมายของการแบ่งปันทรัพยากรที่ให้ความสำคัญแก่ความเสมอนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่วิธีการในการบรรลุมเป้าหมายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และการเป็นเจ้าของทรัพยากรของผู้อื่น นอกจากนี้ ผู้วิจัยก็ไม่เห็นด้วยกับการใช้หลักความจำเป็นเพื่อเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งปันทรัพยากรแก่พลเมือง เพราะไม่ยุติธรรมสำหรับคนที่มีความสามารถมากในการประกอบอาชีพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทประกอบด้วยหลักความยุติธรรม 3 ประการ คือ 1) หลักเสรีภาพ ที่ถือว่าพลเมืองมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพได้อย่างอิสระราบเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอดัม สมิธ นักคิดสายเสรีนิยม ในงานเขียนเรื่อง “The Wealth of Nations” ที่ถือว่ารัฐควรปล่อยให้พลเมืองประกอบอาชีพตามความสามารถราบเท่าที่เขาไม่ได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น (อดัม สมิธ, 2560) 2) หลักความสามารถ ที่ถือว่าปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถมากกว่าในการประกอบอาชีพ ก็ควรได้รับทรัพยากรตอบแทนมากกว่าคนที่มีความสามารถน้อยกว่า ดังนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทจึงใช้หลักความสามารถเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งปันทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับกฎแห่งกรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” (ปริชา ช่างขวัญ, 2540) กฎแห่งกรรมนี้ถือเป็นหลักความยุติธรรมสากล ส่วนหลักความสามารถจัดเป็นหลักเฉพาะที่ใช้ในสังคมการเมือง หลัก

เฉพาะนี้จะต้องสอดคล้องกับหลักความยุติธรรมสากลนั้น และ 3) หลักประกันความปลอดภัย ที่ถือว่ากรณีที่เมื่อพลเมืองประกอบอาชีพตามความสามารถแล้วแต่มีความสามารถในการประกอบอาชีพน้อยกว่าคนอื่นด้วยเหตุผลบางประการ ทำให้กลายเป็นคนยากจนขัดสน ในกรณีนี้ รัฐควรมีหลักประกันความปลอดภัยให้แก่พลเมืองในการที่จะได้รับการช่วยเหลือด้านสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อช่วยให้เขาสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญแก่การที่รัฐจะต้องให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพตามความสามารถของเขาโดยวิธีการที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดเสรีนิยม และเป็นจุดอ่อนของแนวคิดสังคมนิยม ในขณะเดียวกัน พุทธปรัชญาเถรวาทก็ให้ความสำคัญแก่การที่รัฐจะต้องรับประกันการที่พลเมืองจะได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานและเงินช่วยเหลือเมื่อประสบกับความยากจนให้สามารถช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นส่วนที่คล้ายคลึงกับแนวคิดสังคมนิยม และเป็นจุดอ่อนของแนวคิดเสรีนิยม ดังนั้น แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นแนวคิดที่ควรจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าและควรใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากรภายในรัฐมากกว่าแนวคิดของเสรีนิยมและสังคมนิยม เพราะเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยจุดแข็งของแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยม และสามารถปิดช่องว่างหรือจุดอ่อนของแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยมได้ ซึ่งเป็นแนวคิดการแบ่งปันทรัพยากรที่มุ่งไปสู่เป้าหมายคือการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) สอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ในงานเขียนเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” ที่ถือว่าการแบ่งปันทรัพยากรตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการแบ่งปันทรัพยากรที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการแบ่งปันทรัพยากรตามหลักความเป็นธรรมที่ให้ความสำคัญแก่การไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพ 1 หลักความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาท

แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความยุติธรรมทางการแบ่งปันทรัพยากรที่แตกต่างจากแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยม กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมใช้หลักเสรีภาพและหลักความสามารถของพลเมืองเป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากร ซึ่งมีจุดอ่อนในเรื่องของบทบาทของรัฐในการช่วยเหลือคนยากจน ในขณะที่แนวคิดสังคมนิยมใช้หลักความจำเป็นเป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากร ซึ่งมีจุดอ่อนในเรื่องของการจำกัดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ส่วนแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทใช้หลักเสรีภาพ หลักความสามารถ และหลักประกันความปลอดภัย เป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากร ซึ่งเป็นการเสนอแนวคิดใหม่ที่ประกอบด้วยจุดแข็งของแนวคิดทั้งสอง และในขณะเดียวกันก็สามารถแก้ไขจุดอ่อนของแนวคิดทั้งสองสำนักได้

สรุป

ในเรื่องของการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรมนั้น แนวคิดเสรีนิยมใช้หลักเสรีภาพและหลักความสามารถเป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม แต่ก็มีจุดอ่อนตรงที่ถือว่าการช่วยเหลือคนยากคนไม่ใช่น้ำที่โดยตรงของรัฐ ส่วนแนวคิดสังคมนิยมใช้หลักความจำเป็นของพลเมืองเป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม แต่ก็มีจุดอ่อนตรงที่ไม่ให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการประกอบอาชีพตามความสามารถและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนตามความสามารถของเขา ในขณะที่แนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทใช้หลักเสรีภาพ หลักความสามารถ และหลักประกันความปลอดภัย เป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากร ที่ให้ความเป็นธรรมแก่คนทุกกลุ่ม จึงเป็นแนวคิดที่ควรจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดสังคมนิยมในเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่ยุติธรรม เพราะแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดแข็งของแนวคิดทั้งสอง และสามารถแก้ไขจุดอ่อนของแนวคิดทั้งสองสำนักได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐควรออกกฎหมายรับประกันการที่พลเมืองจะมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือในด้านสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานและเงินช่วยเหลือเมื่อประสบกับความยากจนหรือความยากลำบากในการใช้ชีวิต โดยรัฐควรจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือพลเมืองที่ยากจนและพึ่งพาตัวเองไม่ได้ นั่นคือ รัฐควรให้สิทธิในการรักษาพยาบาลฟรีแก่คนยากจน ให้สิทธิในการศึกษาเล่าเรียนฟรีแก่เด็กและเยาวชนที่พ่อแม่ยากจนให้เพียงพอแก่การที่เขาจะสามารถไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ และให้สิทธิแก่คนยากจนในการได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรับประกันการที่จะไม่มีพลเมืองยากจนภายในรัฐ

1.2 รัฐควรมีกฎหมายจำกัดปริมาณการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรที่ดินเพื่อป้องกันไม่ให้พลเมืองคนใดคนหนึ่งครอบครองที่ดินมากเกินไปโดยไม่มีเหตุผลความจำเป็น และเพื่อให้มีที่ดินเหลือเพียงพอให้พลเมืองคนอื่นมีสิทธิหรือโอกาสครอบครองที่ดินสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและใช้ประกอบอาชีพได้

1.3 พรรคการเมืองหรือหน่วยงานของรัฐควรนำแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรของพุทธปรัชญาเถรวาทไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบายสาธารณะหรือโครงการช่วยเหลือพลเมืองที่ยากจนให้ได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานและเงินช่วยเหลือเมื่อถึงคราวจำเป็น ทั้งนี้ เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพื้นฐานของพลเมืองโดยไม่แตกต่างกันมากนัก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

หากจะมีการวิจัยครั้งต่อไป หัวข้อวิจัยเหล่านี้ควรจะนำไปเป็นโจทย์วิจัย คือ

2.1 ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

2.2 ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมิชฌาวณิชชากับการแบ่งปันทรัพยากรที่ชอบธรรมในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริก เองเงิลส์. (2510). *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพลามทุ่ง.

ชิมอน เพาท์ และคณะ. (2558). *เศรษฐศาสตร์กับสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.

บัตเลอร์, เอมอนน์. (2558) *อดัม สมิธ: ชีวิตและความคิด*. แปลโดย พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 56. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สมภาร พรหมทา. (2539). *ปรัชญาสังคมและการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมภาร พรหมทา. (2547). *กิน : มุมมองของพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมภาร พรหมทา. (2560). *นิติปรัชญา ความเรียงว่าด้วยกฎหมาย ศีลธรรม และความยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วารสารปัญญา.

สมฤดี วิศทเวทย์. (2526). *ปรัชญาของจอห์น ล็อก*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดัม สมิธ. (2560). *The Wealth of Nations ความมั่งคั่งของประชาชาติ เล่มที่ 1 – 3*. แปลโดย กฤตณัฐ ธรรมาภิบาลจิต. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรินท์.

- อภิชัย พันธเสน. (2558). *พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์* สาขาต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2540). *วรรณคดีทางการเมืองของพุทธปรัชญา*. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: บริษัท สามัคคีสาส์น จำกัด.
- พระมหามหาวินทร์ ปุริสสุตโตโม. (2566). แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมในการแบ่งปันทรัพยากรในปรัชญาสังคมนิยมคาร์ล มาร์กซ์. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*. 6 (2), 28.
- Jeppe Von Platz. (2020) *Theories of Distributive Justice: Who Gets What and Why*. New York: Routledge.
- Karl Marx. (1976). *Capital. Volume One*. Translated by Ben Fowkes. London: New Left Review.
- Marx, Karl. (1970). *Critique of the Gotha Programme*. In *Selected work*, Vol. 1 . London: Oxford, 1970.
- Michael Freeden. *เสรีนิยม: ความรู้ฉบับพกพา = Liberalism: A Very Short Introduction*. (2563). แปลโดย เกษียร เตชะพีระ. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คสเคป.
- Smith, Adam. (2003). *THE WEALTH OF NATIONS*. Edited by Bantam Classic. New York: Bantam Dell.
- Somporn Promta. (2017). *Wisdom and Politics: A Political Theory Based on the Integrated Thoughts of Karl Marx, Charles Darwin, and the Buddha*. Bangkok: Wisdom Magazine Publishing House.
- Somporn Promta. (2018). *Proper Balancing: My Political Philosophy*. Bangkok: Wisdom Magazine Publishing House.
- Somporn Promta. (2020). *Lectures in Social and Political Philosophy*. Bangkok: Wisdom Magazine Publishing House.

การพัฒนากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็ง ที่รับยาเคมีบำบัด

Development of a Buddhist psychology counseling process for cancer patients receiving chemotherapy

¹วาสนา ชื่นใจหวัง, ²ประสิทธิ์ แก้วศรี, ³พระมหาสุเทพ สุธิยาโน

¹Wasana Chuenjaiwang, ²Prasit Kaewsri, ³Phra Maha Suthep Suthiyano

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: wasana.c@nmu.ac.th

Received May 23, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา และความทุกข์ทางด้านจิตใจของผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด 2) เพื่อประเมินกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด เป็นวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด มี 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างสัมพันธภาพ ประกอบด้วย การสร้างความประทับใจ สานสัมพันธ์ สร้างกัลยาณมิตร สร้างความเป็นมิตร และการเสนอความช่วยเหลือ ขั้นตอนที่ 2 สำรวจทุกข์ ประกอบด้วย ทุกข์จากการพลัดพราก ทุกข์จากการสูญเสียภาพลักษณ์ และการให้ใคร่ครวญโดยตั้งคำถาม ขั้นตอนที่ 3 พบเหตุแห่งทุกข์ ประกอบด้วย เหตุจากการกลัวการพลัดพราก กลัวการรักษา กลัวเสียภาพลักษณ์ และกลัวตายการขั้นตอนที่ 4 เฝ้าจิตคิดกุศล ประกอบด้วย ให้ระลึกถึงความดี การเห็นคุณค่าในตนเอง การสร้างแรงบันดาลใจและการสร้างความผูกพัน ขั้นตอนที่ 5 ใจสงบพบทางสว่าง ประกอบด้วย การฝึกเทคนิคการหายใจอยู่กับปัจจุบัน เทคนิคยิ้มภาวนา เทคนิคเมตตาภาวนา และเทคนิคขอบคุณสิ่งที่มี 2) ผลการประเมินกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านให้การยอมรับว่ามีความเหมาะสมโดยรวมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.68

คำสำคัญ: กระบวนการปรึกษา; พุทธจิตวิทยา; ผู้ป่วยมะเร็ง; ยาเคมีบำบัด

Abstract

The objectives of this study were: 1) Study the Buddhist Psychology Counselling Process (BPCP) related to psychological suffering of cancer patients receiving chemotherapy; 2) Evaluate the Buddhist Psychology Counselling Process (BPCP) of cancer patients receiving chemotherapy. This study used qualitative

research applying a documentary research method. Use a summary content analysis method. 1) The results of this study showed that there are five steps of the Buddhist Psychology Counselling Process (BPCP) for cancer patients receiving chemotherapy: 1) Building a relationship consists of making an impression, establishing rapport, creating friendship, being honest and offering support; 2) Exploring causes of suffering: separation, loss of image and the unknown. 3) Understanding suffering includes: fear of loss and detachment, treatment processes, loss of image and fear of dying. 4) Raising awareness of merit and goodwill: thinking of your good fortune and deeds, self-esteem, self-inspiration, self-connection and consciousness. 5) Mindfulness practices include: Breathing exercises, staying present, smiling meditation, Metta Bhavana meditation and Gratitude meditation exercises. 2) The findings from evaluation of Buddhist Psychological Counseling Process for Cancer Patients Undergoing Chemotherapy. All seven experts agreed unanimously deemed it highly appropriate overall. When implemented, the results showed that after the patient received Buddhist psychological counseling services. The final results indicated that the BPCP had a positive influence on both psychological and physiological outcomes and health behaviours. Behavioral changes include: 1) improves acceptance of health conditions and illnesses, 2) releases self-attachment, 3) increases positive thinking, and behavioral changes, including 1) Openness and willingness to ask for help from health care providers, 2) Promoting self-care and self-management, 3) positive expressions with themselves and their image, 4) returning to interaction, 5) being mentally stable and accept the truth of life.

Keywords: Development of the consultation process; The Buddhist psychology; Cancer patient; Chemotherapy

บทนำ

มะเร็งเป็นโรคที่เกิดจากการมีเซลล์ผิดปกติในร่างกายและเซลล์เหล่านี้มีการเจริญเติบโตรวดเร็วเกินปกติ การเจริญลุกลามและแพร่กระจายทั่วร่างกาย ส่งผลให้เซลล์ปกติของเนื้อเยื่อ อวัยวะต่าง ๆ ล้มเหลวไม่สามารถทำงานได้ ซึ่งกระบวนการควบคุมการเจริญเติบโตในเซลล์มะเร็งบกพร่องทำให้เซลล์มะเร็งสามารถเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั้ง (สุภัทสร สุนทร, 2560) โรคมะเร็งในปัจจุบันมีความก้าวหน้ามากขึ้นและได้มีการพัฒนาวิธีการรักษาเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็ง เช่น Targeted Therapy, Immunotherapy ซึ่งแบ่งออกเป็น Monoclonal antibodies, Immune checkpoint inhibitors, Cancer vaccines และ Non-specific immune therapies ซึ่งยังมีการวิจัยพัฒนาและศึกษาอย่างต่อเนื่อง การรักษาที่พัฒนาขึ้นช่วยยืดชีวิตให้ผู้ป่วยแต่ละชนิดเฉลี่ย 5 ปี ถึง 10 ปี โดยมีคุณภาพชีวิตแตกต่างกันไป (National Cancer Institute, 2566)

ภาวะบีบคั้นด้านจิตใจพบได้บ่อยในผู้ป่วยมะเร็ง อาการเจ็บป่วยทางกายที่มากขึ้นมีผลกระทบมาจากจิตใจ แม้ในขณะที่รักษาผู้ป่วยมักวิตกกังวลถึงโอกาสในการกลับเป็นซ้ำ หลายคนคับแค้นใจที่บกพร่องในการดูแลตนเอง (ศมนันท์ ทศนีย์สุวรรณ และกิตติกร นิลมานัต ,2562) ในกรณีที่ภาวะการดำเนินโรคไม่สามารถควบคุมได้ด้วยการรักษาชนิดเดียว ทำให้ผู้ป่วยประสบปัญหาจากอาการข้างเคียงจากการรักษาและทำให้ผู้ป่วยส่วนใหญ่รู้สึกสูญเสีย ความภูมิใจในสมรรถภาพการทำงานของร่างกาย ต้องพึ่งพาคนอื่น ทำให้ตนเองไม่มีค่า ไม่มีความหมาย หงุดหงิด เศร้าโศก รู้สึกถึงความไม่แน่นอนในชีวิต ไม่รู้ว่าโรคจะกลับเป็นซ้ำเมื่อใด หรือจะตายลงวันไหน ส่งผลให้ผู้ป่วยเกิดความท้อแท้ สิ้นหวัง ไม่มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรค จะใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างหมดหวัง และไม่มีความสุข เมื่อผู้ป่วยทราบว่าตนเองเป็นมะเร็ง ผู้ป่วยจะมีความรู้สึกเหมือนร่างกายถูกคุกคามจู่โจมอย่างรุนแรง ตื่นตระหนก สับสน งุนงง ผู้ป่วยยังคงมีสภาพจิตใจไม่ยอมรับ สร้างความทุกข์ วิตกกังวลเป็นอย่างมาก บางรายอาจเข้าสู่ระยะวิกฤติ บางรายจะเกิดความรู้สึกกลัวตาย กลัวการรักษา กลัวการถูกทอดทิ้ง กลัวไม่มีคนดูแลกลัวความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ผู้ป่วยส่วนใหญ่จึงป่วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ส่งผลทางด้านร่างกายต่อการทำงานของระบบต่อมไร้ท่อ ซึ่งมีผลยับยั้งการทำงานของภูมิคุ้มกันร่างกาย จึงส่งผลให้โรคมะเร็งแพร่กระจายตัวที่เร็วขึ้น (Callroll-Johnson,2549)

Saori Tamura (2564)ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการฟื้นตัวของผู้ป่วยพบว่า ความสามารถในการฟื้นตัวเป็นตัวทำนายความวิตกกังวล ความซึมเศร้า และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ใหญ่และทวารหนักในประเทศญี่ปุ่น หรืออาจกล่าวได้ว่าการฟื้นตัวมีบทบาทสำคัญในการทำนายสุขภาพจิตและ คุณภาพชีวิต ในผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ใหญ่และทวารหนักที่ได้รับเคมีบำบัด ผู้ป่วยมะเร็งที่มีการแพร่กระจายต้องได้รับเคมีบำบัดเป็นเวลานานจนกว่าการรักษาจะประสบความสำเร็จซึ่งส่งผลเสียต่อแรงจูงใจในการแสวงหาการรักษา นอกจากนี้ ผู้ป่วยมะเร็งระยะแพร่กระจายยังมีความทุกข์ทางร่างกายและจิตใจในระดับสูงเนื่องจากผลข้างเคียงและอาการที่เกี่ยวข้องกับโรคเป็นเวลานานและเคมีบำบัดอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันความเหนื่อยล้าถือเป็นหนึ่งในอาการทางกายภาพที่ควบคุมได้ยากที่สุดส่งผลต่ออาการซึมเศร้าที่มากขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พยาบาลจะต้องให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจถึงผลกระทบดังกล่าวเพื่อสามารถดูแลได้ครอบคลุมเนื่องจากจิตที่เข้มแข็งก็สามารถเยียวยาสุขภาพกายภายนอกได้ หากเราส่งเสริมให้มีกิจกรรมพัฒนาจิตให้เกิดขึ้นในผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังเช่นผู้ป่วยโรคมะเร็ง มีรายงานว่า ผู้ป่วยจะตอบสนองเชิงบวกด้วยจิตที่เข้มแข็ง และมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมสุขภาพ สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมการฟื้นฟูสุขภาพได้ (รินดา ประกอบบุญ, 2565)

พยาบาลยังมีบทบาทให้คำปรึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความทุกข์ทางจิตใจและจิตวิญญาณ กระบวนการให้คำปรึกษาส่งเสริมให้บุคคลตระหนักถึงปัญหา ความต้องการ ทรัพยากรของตน นอกจากนี้ พยาบาลจะได้รับแนวทางในการแก้ไขหรือพบปัญหาต่างๆ อีกด้วย ส่งผลให้ปัญหาได้รับการแก้ไขและความต้องการดังกล่าวได้รับการดูแล ในที่สุดแล้ว ความทุกข์ทางจิตใจก็หมดไป ไม่เน้นแต่สุขภาพร่างกายที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสุขภาพจิตและจิตวิญญาณด้วย (จรินทร์ทิพย์ พุ่มศรี และคณะ,2565) จากแนวทางปฏิบัติของ NCCN (NCCN.org/patientguidelines,2567) ได้ให้นิยามของอาการทุกข์ใจ คือประสบการณ์ด้านลบ ไม่พึงประสงค์ จากปัจจัยต่าง ๆ ในชีวิตของ

ผู้ป่วยที่เกิดจากปัญหาทางร่างกาย จิตใจ สังคม หรือจิตวิญญาณทำให้ผู้ป่วยทุกข์ทรมานจากความทุกข์ในใจส่งผลให้ผู้ป่วยไม่สามารถจัดการกับความป่วยของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การปรึกษาสำหรับผู้ป่วยเป็นลักษณะ ให้ความรู้ บอกแนวทางการปฏิบัติ และจากการสำรวจผู้ป่วยมักซักถามขอความรู้ในการดูแลตนเอง และมีช่วงเวลาที่ปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรในระยะเวลาสั้น การปรึกษาแบบประคองจิตใจ จนสามารถหาทางออกจากปัญหาต้องมีระยะเวลามากพอและดำเนินกระบวนการในพื้นที่ส่วนตัวเพื่อให้สามารถแสดงความรู้สึกได้

จากทบทวนวรรณกรรมศึกษาจิตวิทยาการปรึกษาแนวพุทธ ซึ่งคือการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นพื้นฐานในการช่วยเหลือและบำบัดผู้รับการศึกษาที่มีความทุกข์ เน้นการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักการและกระบวนการทางธรรม เพื่อช่วยให้ผู้รับการศึกษาที่มีความสติปัญญาและความรู้เท่าทันเกี่ยวกับความทุกข์ที่เกิดขึ้น โดยการตระหนักรู้และเข้าใจสาเหตุและลักษณะของความทุกข์ การปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธธรรมเพื่อลดความทุกข์ และพัฒนาตนเองในด้านความคิด พฤติกรรม และอารมณ์ อีกทั้งยังเน้นการสร้างความเข้าใจและเชื่อมั่นในความเป็นจริงของชีวิตและความทุกข์ที่เกิดขึ้น จนเกิดพฤติกรรมที่ผู้รับการศึกษาสามารถพัฒนาตนเองได้ จนถึงที่สุด มีทัศนคติใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักการพึ่งตนเองได้อย่างสมบูรณ์

ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ผู้รับการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสามารถสัมผัสกับความสุขในจิตใจในยามวิกฤติของชีวิต ให้ชีวิตดำเนินไปได้ด้วยดีเปี่ยมไปด้วยความหมาย ช่วยให้ผู้มารับการศึกษารู้สึกว่าตัวเองยังมีคุณค่าสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นตนเอง เอื้อให้ผู้มารับการปรึกษาตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิต ให้มองเห็นสิ่งธรรมดาของเหตุการณ์ในชีวิตที่ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง รวมถึงเมื่อพบกับความเจ็บป่วยและความตาย กระทั่งสามารถยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ได้ และก้าวผ่านความทุกข์ไปสู่การอยู่กับความเป็นจริงของชีวิตอย่างสงบ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างมากศึกษากระบวนการปรึกษาแนวพุทธ ทฤษฎี แนวคิดทางจิตวิทยา หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้ที่พบวิกฤติในชีวิต และความทุกข์ทางด้านจิตใจที่เกิดขึ้นสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด เพื่อพัฒนากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดโดยเฉพาะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเห่ล้อม (ประชารัฐบำรุง)
2. เพื่อทราบแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองงูเห่ล้อม (ประชารัฐบำรุง)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ระยะที่ 1 การวิจัยเอกสาร ศึกษารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยามีกระบวนการโดยการสังเคราะห์จากงานวิจัย 7 เรื่อง ได้แก่:

1. โสริช โพธิแก้ว (2542) ศึกษาเรื่อง "การประยุกต์อริยสัจ 4 ของพระพุทธศาสนากับการ
การศึกษาเชิงจิตวิทยาและจิตรักษา"
2. วิชชุดา ฐิติโชติรัตน (2559) ศึกษาเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการศึกษานวพุทธจิตวิทยา
บูรณาการของพระสงฆ์"
3. วันวิสาข์ ทิมมานพ และศรีวรรณ มีคุณ (2560) ศึกษาเรื่อง "การบูรณาการหลักพุทธธรรม
ในการให้คำปรึกษา"
4. พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา) (2561) ศึกษาเรื่อง "การประยุกต์หลักพุทธ
จิตวิทยาในการให้คำปรึกษา"
5. ประทีป พิชทองกลาง, สมบูรณ์ วัฒนะ และพระครูภาวนาวิริยานุโยค (2561) ศึกษาเรื่อง
"กระบวนการและทักษะการศึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา"
6. พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา มวลชู) (2561) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาพุทธจิตวิทยาการให้
คำปรึกษาเชิงบูรณาการ"
7. พระปลัดอานนท์ ช่างแรงการ (2564) ศึกษาเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษา
ตามแนวพุทธจิตวิทยา"

ระยะที่ 2 สังเคราะห์เอกสารและพัฒนากระบวนการการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาสําหรับ
ผู้ป่วยโรคเมเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา
(Content analysis) ใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) ในการตรวจสอบข้อมูล

1. วิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา และกระบวนการ
การศึกษาสำหรับผู้ป่วยโรคเมเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดจากเอกสารอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาพัฒนา
กระบวนการการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคเมเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด

2. สังเคราะห์กระบวนการการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาสําหรับผู้ป่วยโรคเมเร็งที่ได้รับยา
เคมีบำบัดฉบับร่าง โดยนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการในขั้นตอนที่ 1 มาร่างเป็น
กระบวนการการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาสําหรับผู้ป่วยโรคเมเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดและส่งให้
ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ประเมินความเหมาะสมเบื้องต้น 7 เรื่อง เพื่อสรุปเป็นกระบวนการศึกษาแนวพุทธ
จิตวิทยาสําหรับผู้ป่วยโรคเมเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด

3. ผู้วิจัยนำเสนอการสรุปกระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาจากเอกสารพบว่าแต่ละ
แนวคิดมีการศึกษาที่มีขั้นตอนชัดเจนเป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้ และจากการสังเคราะห์ใน
ภาพรวมสรุปได้ว่า กระบวนการที่สำคัญคือ การสร้างสัมพันธ์ภาพด้วยหลักกัลยาณมิตร ๗ เพื่อเชื่อม
สมานให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้รับการปรึกษา ทำให้เขาเกิดความศรัทธาและเชื่อใจ พร้อมเปิดใจ
สามารถเข้าถึงความทุกข์ ความซับซ้อนของเขา สามารถค้นพบเหตุแห่งทุกข์ และสามารถหาแนวทาง
ในการคลี่คลายทุกข์ได้

สรุปหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาประกอบด้วย
อริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ ไตรสิกขา พรหมวิหาร ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ สังคหวัตถุ ๔

จากการรวบเอกสาร เกี่ยวกับกระบวนการศึกษาจิตวิทยาการศึกษา ศึกษาเปรียบเทียบกับ
การดูแลด้านจิตใจแบบแนวทางของการพยาบาล สามารถแสดงดังตารางต่อไปนี้

กระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยา

กระบวนการศึกษาทางการพยาบาล

๑) ปฏิสนธิ์การด้วยจิตเมตตา	๑) สร้างสัมพันธภาพ
๒) สนทนาอย่างเป็นกัลยาณมิตร	๒) สำรวจปัญหา ประเมินความรู้ และผลกระทบ
๓) พินิจรู้ทุกข์	๓) ทำความเข้าใจปัญหา และเลือกประเด็นเร่งด่วน
๔) ชี้นำให้เห็นและเข้าใจในเหตุแห่งทุกข์	๔) วางแผนแก้ไข หรือหาทางออก
๕) นำพาให้บังเกิดสุขภายใน	๕) ยุติปัญหา
๖) ให้แนวทางดำเนินชีวิตด้วยมรรควิธี	

ดังนั้นเพื่อให้การดูแลด้านจิตใจของผู้ป่วยโรคมะเร็งรับยาเคมีบำบัด เป็นไปอย่างเหมาะสมตามบริบทของผู้ป่วย จึงสังเคราะห์ขั้นตอนจิตวิทยาการปรึกษาแนวพุทธเพื่อผู้ป่วยรับยาเคมีบำบัดโดยดำเนินการตามกระบวนการ ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ สร้างสัมพันธภาพ ขั้นที่ ๒ สำรวจทุกข์ ขั้นที่ ๓ พบเหตุแห่งทุกข์ ขั้นที่ ๔ เข้าใจจิตคิดกุศล ขั้นที่ ๕ ใจสงบพบทางสว่าง

ระยะที่ 3 ประเมินกระบวนการการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดโดยส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ด้านการปรึกษาแนวพุทธ ด้านบุคลากรทางการแพทย์ที่การดูแลผู้ป่วยมะเร็งและการให้เคมีบำบัด และด้านจิตวิทยาการปรึกษา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด” สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1) การศึกษากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด มี 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างสัมพันธภาพ ประกอบด้วย 1) การสร้างความประทับใจ 2) สานสัมพันธ์ สร้างกัลยาณมิตร 3) สร้างความเป็นมิตร และ 4) การเสนอความช่วยเหลือ ขั้นตอนที่ 2 สำรวจทุกข์ ประกอบด้วย 1) ทุกข์จากการพลัดพราก 2) ทุกข์จากการสูญเสียภาพลักษณ์ 3) การให้ใคร่ครวญโดยตั้งคำถาม ขั้นตอนที่ 3 พบเหตุแห่งทุกข์ ประกอบด้วย 1) เหตุจากการกลัวการพลัดพราก 2) กลัวการรักษา 3) กลัวเสียภาพลักษณ์ 4) กลัวตาย ขั้นตอนที่ 4 เข้าใจจิตคิดกุศล ประกอบด้วย 1) ให้ระลึกถึงความดี 2) การเห็นคุณค่าในตนเอง 3) การสร้างแรงบันดาลใจ 4) การสร้างความผูกพัน ขั้นตอนที่ 5 ใจสงบพบทางสว่าง ประกอบด้วย 1) การฝึกเทคนิคการหายใจอยู่กับปัจจุบัน 2) เทคนิคยิ้มภาวนา 3) เทคนิคเมตตาภาวนา 4) เทคนิคขอบคุณสิ่งที่มี

2) ผลการประเมินกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดให้การยอมรับ มีความเหมาะสมโดยรวมในระดับมาก ดังนี้ ผู้วิจัยได้นำไปปฏิบัติจริงผลพบว่า หลังจากผู้ป่วยได้รับการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดดีขึ้น แบ่งเป็น 3 ประเด็นสำคัญได้แก่ 1) ยอมรับความจริง 2) บรรเทาความยึดมั่น 3) คิดเชิงบวก และเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม แบ่งเป็น 4 ประเด็นสำคัญได้แก่ 1) เปิดใจรับการรักษา 2) กลับมาพยายามดูแลร่างกายเอง 3) เริ่มพูดเชิงบวกเกี่ยวกับตนเอง 4)

กลับมาปฏิบัติสัมพันธ์และปฏิบัติกิจทางศาสนาตามความเชื่อ 5) มีจิตใจมั่นคงสามารถยอมรับความจริงในสถานการณ์ที่พบเตรียมตัวเพื่อจากลา

ประเด็นเพื่อการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	
เรียงลำดับ 6 ด้าน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
1. ด้านภาพรวม	4.55	0.29
2. ด้านความถูกต้องและครอบคลุม	4.73	0.30
3. ด้านความเหมาะสม	4.53	0.46
4. ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.83	0.25
5. ด้านความมีประโยชน์	4.75	0.30
รวม	4.68	0.32

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด” สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1) การศึกษากระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด มี 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ ๑ สร้างสัมพันธภาพ ประกอบด้วย 1) การสร้างความประทับใจ 2) สานสัมพันธ์ สร้างกาลยาณมิตร 3) สร้างความเป็นมิตร และ 4) การเสนอความช่วยเหลือ ขั้นตอนที่ 2 สำรวจทุกข์ ประกอบด้วย 1) ทุกข์จากการพลัดพราก 2) ทุกข์จากการสูญเสียสภาพลักษณะ 3) การให้ใคร่ครวญโดยตั้งคำถาม ขั้นตอนที่ 3 พบเหตุแห่งทุกข์ ประกอบด้วย 1) เหตุจากการกลัวการพลัดพราก 2) กลัวการรักษา 3) กลัวเสียสภาพลักษณะ 4) กลัวตาย ขั้นตอนที่ 4 เร้าจิตคิดกุศล ประกอบด้วย 1) ให้ระลึกถึงความดี 2) การเห็นคุณค่าในตนเอง 3) การสร้างแรงบันดาลใจ 4) การสร้างความผูกพัน ขั้นตอนที่ 5 ใจสงบพบทางสว่าง ประกอบด้วย 1)การฝึกเทคนิคการหายใจอยู่กับปัจจุบัน 2) เทคนิคยิ้มภาวนา 3) เทคนิคเมตตาภาวนา 4) เทคนิคขอบคุณสิ่งที่มี

2) ผลการประเมินกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ให้การยอมรับ ว่ามีความเหมาะสมโดยรวมในระดับมาก ผู้วิจัยได้นำไปปฏิบัติจริงผลพบว่า หลังจากผู้ป่วยได้รับการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดดีขึ้น แบ่งเป็น 3 ประเด็นสำคัญได้แก่ 1) ยอมรับความจริง 2) บรรเทาความยึดมั่น 3) คิดเชิงบวก และเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม แบ่งเป็น 4 ประเด็นสำคัญได้แก่ 1) เปิดใจรับการรักษา 2) กลับมาพยายามดูแลร่างกายเอง 3) เริ่มพูดเชิงบวกเกี่ยวกับตนเอง 4)กลับมาปฏิบัติสัมพันธ์และปฏิบัติกิจทางศาสนาตามความเชื่อ 5) มีจิตใจมั่นคงสามารถยอมรับความจริงในสถานการณ์ที่พบเตรียมตัวเพื่อจากลา

อภิปรายผลการวิจัย

1) ผู้ให้การศึกษาในกระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาต้องฝึกฝนตนเองเฉพาะด้านในแต่ละกระบวนการ โดยเฉพาะขั้นตอนการสร้างสัมพันธ์ภาพที่สอดคล้องกับแนวทางการสื่อสารเชิงพุทธจิตวิทยา ดังที่พบในงานวิจัยของพิณจิตทอง แมนสุมิตรชัยที่พบว่าการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยาประกอบด้วย การแสดงออกที่แท้จริงผ่านองค์ประกอบ 4 ประการ คือ การสังเกต ความรู้สึก ความต้องการ และการขอร้องนอกจากนี้ การฟังอย่างมีคุณภาพยังสามารถเยียวยาจิตใจได้ (พิณจิตทอง แมนสุมิตรชัย, 2560) สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญกร คำพรรณ, สมบูรณ์ วัฒนะ และพระมหาบุญเลิศ ธมมทสสีที่พบว่าการฟังอย่างลึกซึ้งต้องอาศัยกัลยาณมิตรธรรม สังคหวัตถุ พรหมวิหาร และสติสัมปชัญญะ เพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณา ในขั้นตอนการสำรวจทุกข์และพบเหตุแห่งทุกข์ (กัญญกร คำพรรณ, สมบูรณ์ วัฒนะ และพระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี, 2565) สอดคล้องกับการศึกษาของบุญมี แก้วตา, สุรพงษ์ คงสัตย์ และไพรัช โรจนนันท์ที่พบว่าการยอมรับความจริงตามกฎไตรลักษณ์มีความสัมพันธ์กับความผาสุกทางจิตวิญญาณ ช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจและยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต (บุญมี แก้วตา, สุรพงษ์ คงสัตย์ และไพรัช โรจนนันท์, 2562)

2) ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่ากระบวนการมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ($\bar{x} = 4.83$) และด้านความมีประโยชน์ ($\bar{x} = 4.75$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชชุดา จิตติโชติรัตน ที่พบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการศึกษาช่วยให้ผู้รับการศึกษามีความเข้าใจและยอมรับความจริงของชีวิตได้ดีขึ้น (วิชชุดา จิตติโชติรัตน, 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

กระบวนการการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาในการศึกษาผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด

บทสรุป

กระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาในการปรึกษาผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด มีดังนี้

1. สร้างสัมพันธภาพ การสร้างความประทับใจ เริ่มต้นโดยการสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและความอบอุ่นสานสัมพันธ์เพื่อสร้างกัลยาณมิตร สร้างความรู้สึกของความเป็นมิตรและการเข้าใจซึ่งกันและกันสร้างความเป็นมิตร สร้างความใกล้ชิดและความเข้าใจต่อการเสนอความช่วยเหลือ ให้ความสนับสนุนและความช่วยเหลือต่อคนในสภาพที่ต้องการสำรวจทุกข์

2. สำรวจทุกข์ ทุกข์จากการพลัดพราก พิจารณาถึงความกังวลและความไม่แน่นอน ทุกข์จากการสูญเสียภาพลักษณ์ สำรวจถึงความสับสนและความไม่มั่นคงในตัวตน การให้ใคร่ครวญโดยตั้งคำถาม สร้างการตั้งคำถามเพื่อเข้าใจทุกข์ที่เกิดขึ้น

3. พบเหตุแห่งทุกข์ เหตุจากการกลัวการพลัดพราก สำรวจถึงความกังวลและความกลัวที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียกลัวการรักษา สำรวจถึงความกังวลเกี่ยวกับสุขภาพหรือความเปลี่ยนแปลงกลัวเสียภาพลักษณ์ สำรวจถึงความกังวลและความไม่มั่นคงในตัวตน กลัวตาย สำรวจถึงความกังวลและความกลัวที่เกี่ยวข้องกับการสิ้นสุดชีวิตเร้าจิตคิดกุศล เมื่อสามารถเข้าใจเห็นตามความจริงของชีวิตจะสามารถวางคลายจากความยึดมั่นเดิม สามารถมีจิตมั่นคง ตั้งมั่นในตนเองขณะปัจจุบันได้

4. เร้าจิตคิดกุศล ให้ระลึกถึงความดี สร้างการรับรู้เกี่ยวกับความดีที่อยู่ในตัวตนและผู้อื่น การเห็นคุณค่าในตนเอง: สร้างการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของตนเอง การสร้างแรงบันดาลใจ สร้างการกระตุ้นและการให้กำลังใจต่อตนเองและผู้อื่น การสร้างความผูกพัน สร้างความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง บุคคลผู้ซึ่งระลึกถึงตนเองในแง่บวกสามารถมีความภาคภูมิใจในตนเอง มีจิตใจที่แข็งแกร่งมั่นคง ยอมรับตนเองในสถานะต่างๆ ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้

5. ใจสงบพบทางสว่าง การฝึกเทคนิคการหายใจอยู่กับปัจจุบัน ฝึกการสังเกตและควบคุมการหายใจเพื่อสร้างความสงบในใจ เทคนิคอิมมูนา การใช้ยิ้มเพื่อสร้างความสุขและความสบายใจ เทคนิคเมตตาภาวนา การให้ความเข้าใจและสนับสนุนต่อผู้อื่น เทคนิคขอบคุณสิ่งที่มี การรับรู้และการขอบคุณสิ่งที่มีอยู่ในชีวิต เมื่อประยุกต์การฝึกสติมาใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถช่วยให้บุคคลมีสติสัมปชัญญะกับสิ่งที่เกิดแต่ละขณะ พิจารณาหาแนวทางปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรุงเทพมหานคร ควรมีการวางแผนและกำหนดกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการดูแลแก่ผู้ดูแลทั้งที่บ้าน และศูนย์ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด ทั้งในชุมชน และเอกชน

2) กระทรวงแรงงาน และกรุงเทพมหานคร ควรมีนโยบายสนับสนุนเพิ่มการฝึกอบรมเรื่องกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากการเก็บข้อมูล และผลการค้นพบ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประเมินต่างยืนยันว่า กระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด หากมีการนำไปใช้จริง จะช่วยให้เกิดการพัฒนาทักษะกระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดให้มีคุณภาพสูงขึ้น ดังนั้นจึงนำเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องดังนี้

1) กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรุงเทพมหานคร ควรจัดทำมาตรฐานในด้านกระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด

2) องค์การทางพระพุทธศาสนา สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดควรนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดไปประกอบในการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมอันนำไปสู่การปฏิบัติต่อผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดได้อย่างเหมาะสม รวมถึงคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดด้วย

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด และกรุงเทพมหานคร ควรพัฒนาความสามารถด้านกระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัดให้มีความรู้และสามารถนำไปสู่ปฏิบัติได้ในประเด็นการประเมินสถานการณ์ความต้องการการดูแลของผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด

4) ควรมีการนำไปประยุกต์ใช้กับผู้ดูแลที่เป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัว

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นพัฒนากระบวนการศึกษาแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รับยาเคมีบำบัด จึงเสนอว่าควรนำกระบวนการที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปทำวิจัยเชิงทดลองกับกลุ่มประชากรผู้ป่วยมะเร็งที่เฉพาะกลุ่มโรค ระยะโรค เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลการศึกษาด้านพุทธจิตวิทยาสำหรับผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดและการให้สุขศึกษาหรือการวางแผนดูแลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางวิชาการด้านการศึกษาแนวพุทธที่นำมาใช้กับผู้ป่วยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กัญญกร คำพรรณ และคณะ. (2565). การฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อเยียวยาความทุกข์ตามหลักพุทธจิตวิทยา. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(1), 54-66.
- บุญมี แก้วตา และคณะ. (2562). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักไตรลักษณ์กับความผาสุกทางจิตวิญญาณ. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(2), 87-98
- ประทีป พิษทองหลวงและคณะ. (2561). กระบวนการและทักษะการศึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา. *วารสาร ปณิธาน: วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา*, 14(1), 205-215.
- พินิจทอง แมนสุมิตรชัย. (2560). “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- รินดา ประกอบบุญ. (2565). สมภาวิภาวณาเพื่อการพัฒนาจิตให้เป็นสุขท่ามกลางสถานการณ์โควิด-19. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 2(2), 95-106.

- วิชชุตา ลูติโชติรัตน. (2561). การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การปรึกษา *พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศมนันท์ ทศนีย์สุวรรณ และกิตติกร นิลมานัต. (2562). ภาวะบีบคั้นด้านจิตใจของผู้ป่วยโรคมะเร็งระหว่างรับการรักษา ด้วยเคมีบำบัดและการพยาบาล.วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์, 39(4), 54-67.
- สุภัทร์ สุนงกข. (2560). *เภสัชกรรมปฏิบัติในโรคมะเร็ง.Oncology Pharmacy Practice*.ขอนแก่น: โรงพิมพ์พิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โสรัช โพธิ์แก้ว.(2542). การประยุกต์อริยสัจ 4 ของพระพุทธศาสนา กับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและจิตรักษา, *รายงานการวิจัย*, กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- โสรัช โพธิ์แก้ว. (2553). *การสังเคราะห์หลักอริยสัจ 4 สู่กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยา/จิตรักษา เพื่อการพัฒนาวิชา และैयाวยาชีวิตจิตใจ:แนวคิด แนวทาง ประสบการณ์ และงานวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- American Cancer Society. (2566). *Cancer Fact Figures*. Atlanta: American Cancer Society.
- Callroll-Johnson, (2549). R.M.Psychosocial nursing care along the cancer continuum, :https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/128955595/TCT_Blueprint_31_10_2016.pdf.
- National Cancer Institute website. (2566). *Types of cancer treatment*. www.cancer.gov/about-cancer/treatment/types. Accessed March 10.
- NCCN Guideline for patients, Distress During Cancer Care. (2024). [Online 10 1 2024] : NCCN.org/patientguidelines.)
- Tamura, S., Suzuki, K., Ito, Y., & Fukawa, A. (2564). Factors related to the resilience and mental health of adult cancer patients: a systematic review. *Supportive Care in Cancer*, 29(3), 3471-3486.

แนวคิดเรื่องบุญ : การวิเคราะห์เชิงพุทธญาณวิทยา A Concept of Puñña: A Buddhist Epistemological Analysis

พระมหากานต์ กนตสีโล (สมุทรโคตา)

Phramaha Kan Kantasilo (Samutakota)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: phramahakan@gmail.com

Received November 17, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาแนวคิดญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อวิเคราะห์ญาณวิทยาในการตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเรื่องบุญในพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ลักษณะ คือ (1) บุญในส่วนของการ "เหตุ" ได้แก่ ความดีที่กระทำการให้ การรักษาศีล และการภาวนา (2) บุญในส่วนที่เป็นผล ได้แก่ สิ่งที่เกิดจากการทำความดี 2) ปอเกิดของความรู้ในพุทธศาสนาเถรวาทมี 3 แบบ คือ (1) ประสบการณ์นิยมแนวพุทธ (2) เหตุผลนิยมแนวพุทธ และ (3) อัชฌัตติกญาณนิยม 3) การตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญ ด้วยประสบการณ์นิยมพบว่า บุญในระดับทานและศีลนั้นสามารถประสบการณ์ที่ตรวจสอบได้ด้วยอายตนะนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด การตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญด้วยเหตุผลนิยมพบว่า เมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย การสร้างเหตุที่ดี เช่น การให้การแบ่งปัน และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็ย่อมส่งผลให้เกิดสิ่งที่ดี โดยเทียบเคียงกันกับว่าเมื่อตนรักตนเอง ก็ไม่ยากให้ผู้อื่นมาทำร้ายตน เมื่อเราไม่ทำร้ายผู้อื่น แต่ช่วยผู้เหลือเกื้อกูลผู้อื่น ผู้อื่นก็ต้องมีความสุข เมื่อผู้อื่นอยากรักษาความสุขนั้นไว้ ก็ต้องรักษาเหตุแห่งความสุข ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันและกันสนองตอบมา ส่วนการตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญด้วยอัชฌัตติกญาณจะมีทัศนะที่ระบุว่า ความรู้เรื่องบุญเป็นสิ่งที่ผุดขึ้นภายในบุคคลและสามารถตรวจสอบได้ด้วยตนเอง อัชฌัตติกญาณแบบพุทธนี้ สามารถยืนยันระหว่างกันได้หากบุคคลละนาบความรู้ที่เสมอกัน จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่า เราไม่ควรพิสูจน์แนวคิดเรื่องบุญด้วยญาณวิทยาแบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ควรพิสูจน์ทั้ง ประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม และอัชฌัตติกญาณ

คำสำคัญ: บุญ; ญาณวิทยา; การวิเคราะห์เชิงพุทธญาณวิทยา

Abstract

This Article aimed to study three objectives: 1) to study the concept of Puñña in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study the epistemological theory in

Theravada Buddhist philosophy, and 3) to analyze the epistemological theory in examining the concept of Puñña in Theravada Buddhist philosophy. This thesis employed the documentary research methodology. In the study of the first objective, it was clearly found that the concept of Puñña can be divided into two categories: 1) the casual Puñña; it basically means the good deed done through three kinds of meritorious action, merit acquired by giving, observing the precepts, and mental development, and 2) resultant Puñña; the effect or consequence caused by such good deed. To have proper understanding of both kinds of Puñña, it can help one examines the mentioned concept clearly. In the second objective, it clearly showed that there appears the origin of three kinds of knowledge; empiricism holds that knowledge can be obtained by means of experience, rationalism holds that knowledge can be obtained by means of reasoning and intuitionism holding that knowledge is what is intuited. In the third objective, while examining the concept of Puñña through empirical experience, it is found that Puñña at the level of giving and observing precepts can be verified through the six senses. When verifying the concept of Puñña through rationalism, it is evident that when things happen according to cause and conditions, creating good causes, such as giving, sharing, and refraining from harming others, will naturally lead to good outcomes. This can be likened to the idea that when we love ourselves, we do not want others to harm us. By not harming others and helping them, others will also experience happiness, and to maintain this happiness, they must continue to help and support one another. Finally, when verifying the concept of Puñña through intuitionism, it is understood that knowledge of merit arises from within the person and can be self-verified. This type of knowledge can be mutually confirmed when individuals have the same level of understanding. From this study, the researcher concludes that we should not validate the concept of Puñña using just one type of epistemology. Instead, we should use a tripartite approach, verifying it through empiricism, rationalism, and intuitionism.

Keywords: Puñña; Epistemology; A Buddhist Epistemological Analysis

บทนำ

มีการกล่าวถึงบุญในทุกศาสนา มีข้อสังเกตว่า ความเข้าใจเรื่องบุญของชาวไทยพุทธ มักเน้นการให้ (ทาน) เป็นหลัก โดยลืมอีกสองส่วนคือ ศีลและภาวนา โดยเฉพาะภาวนาเป็นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับบุญขั้นสูง จึงควรทบทวนแนวคิดเรื่องบุญว่าตีกรอบกว้างแคบ ลึกตื้น เพียงใด

คำว่า “บุญ” ถือเป็นหนึ่งในคำสำคัญในพุทธปรัชญา มีพระพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “...คำว่า ‘บุญ’ นี้ เป็นชื่อของความสุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25

ข้อ 22 หน้า 366) และว่า “การสั่งสมบุญนำสุขมาให้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 118 หน้า 68) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษาแนวคิดเรื่องบุญเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติของบุญให้เข้าใจในมิติต่างๆ เพราะหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับบุญที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ที่สามารถเทียบคู่ได้กับชุดไตรสิกขาของพระสงฆ์ แต่คำถามที่น่าสนใจก็คือเราจะรู้ได้อย่างไรว่าการกระทำนั้นเป็นบุญ ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับญาณวิทยา ในการตอบปัญหานี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาแนวคิดด้านญาณวิทยา ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยความรู้ที่ศึกษาใน 4 ประเด็นสำคัญ คือ ธรรมชาติของความรู้ ต้นกำเนิดของความรู้ ขอบเขตของความรู้ และความสมเหตุสมผลของความรู้ (G.T.W. Patrick, 1935) เพื่อหามาตรฐานว่าอะไรเป็นความรู้จริง อะไรเป็นความรู้ไม่จริง

พุทธปรัชญามีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเกี่ยวเนื่องกับชีวิตของมนุษย์ อย่างคำถามเกี่ยวกับชีวิตที่ว่า ชีวิตคืออะไร? เป็นอย่างไร? เป็นไปอย่างไร? ควรให้เป็นอย่างไร? และควรเป็นอยู่อย่างไร? (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) การศึกษาทำความเข้าใจสิ่งใดก็ตาม จำเป็นต้องทำความเข้าใจผ่านคำหรือข้อความ แต่ทว่าคำหรือข้อความเหล่านั้นแม้จะดูเป็นคำพินิจหรือใช้กันอยู่ทั่วไป บางทีก็เกิดมีการเข้าใจความหมายคลาดเคลื่อนทั้งในแง่ขอบเขตของความหมายหรือตัวความหมายเอง ดังนั้นการศึกษาพุทธปรัชญาจึงควรเริ่มทำความเข้าใจคำหรือความหมายของเรื่องที่จะศึกษาเสียก่อนเพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป การที่จะมองว่าสิ่งใดจริงก็ต่อเมื่อผ่านการตรวจสอบได้ว่าไม่เท็จและ/หรือจริง แนวคิดเรื่องบุญในพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการตรวจสอบ จะพบว่าในปรัชญามีการตรวจสอบที่น่าเชื่อถือสามแบบคือ

1. ประสบการณ์นิยม (Empiricism) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้ที่แท้เกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ (experience) จึงให้ความสำคัญแก่ความรู้ที่เกิดขึ้นได้โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และไม่ยอมรับว่ามีรู้งานก่อนประสบการณ์ มีแต่ความรู้หลังประสบการณ์ (a posteriori knowledge) เท่านั้น 2. เหตุผลนิยม (Rationalism) แนวคิดนี้เชื่อว่าลักษณะพิเศษของมนุษย์คือมีความสามารถและสติปัญญาสำหรับใช้แสวงหาความรู้ จึงให้ความสำคัญกับการคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผล ถ้าปราศจากเหตุผลเสียแล้วความรู้ก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ แนวคิดนี้มองผัสสะทั้ง 5 เป็นเพียงวัตถุดิบที่ยังเชื่อถือไม่ได้เพราะเป็นเพียงช่องทางที่นำความรู้เข้าไปสู่จิตเท่านั้นและจิตใจที่มีเหตุผลเท่านั้นจึงจะเข้าถึงความรู้ได้ ความรู้ที่มาจากเหตุผลนี้ไม่ต้องผ่านประสบการณ์ มีชื่อเรียกว่า ความรู้ก่อนประสบการณ์ (a priori knowledge) และ 3. อัชฌัตติกญาณนิยม (Intuitionism) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์และการอนุมาน แต่เกิดขึ้นมาจากสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวบุคคลนั้นๆ เหมือนความหวานของน้ำผึ้งก็อยู่ในน้ำผึ้งเอง เป็นต้น และที่ผ่านมายังไม่มีการตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญ ทั้งที่เป็นเรื่องทั่วไป จึงน่าจะศึกษาว่า พุทธศาสนามีวิธีการตรวจสอบแบบนี้หรือไม่ หากมี จะสามารถนำมาตรวจสอบทัศนะเรื่องบุญได้อย่างไร

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า บุญมีหลายระดับ หากใช้เครื่องมือทางปรัชญาในการตรวจสอบที่เหมาะสมจะช่วยให้เอื้อต่อการตรวจสอบและเกิดการไม่คลาดเคลื่อนจากความเข้าใจและนำสู่การปฏิบัติที่แท้จริงได้ เราไม่ควรพิสูจน์แนวคิดเรื่องบุญด้วยญาณวิทยาแบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ควรพิสูจน์แบบ 3 เส้า ยืนยันต่อกันทั้ง ประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม และอัชฌัตติกญาณ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจบุญและการปฏิบัติต่อบุญโดยมีเหตุผลรองรับที่คลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์ญาณวิทยาในการตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาท

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา แนวคิดเรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทในพระไตรปิฎก ตลอดจนการอ้างอิงเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวคิดเรื่องบุญและแนวคิดเรื่องความรู้ (ญาณวิทยา) จากเอกสารต่างๆ ตำราภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะวิจัย

2) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญ

3) สรุปผลของการศึกษาเสนอเป็นงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้เนื้อหาในพระไตรปิฎกเป็นหลัก มีลำดับการดำเนินการวิจัยดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้า ทบทวน และรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องบุญในพุทธศาสนา

2) ศึกษาญาณวิทยาในปรัชญาทั่วไปและวิเคราะห์ญาณวิทยาในพุทธศาสนาเถรวาท

3) ประเมินแนวคิดเรื่องบุญด้วยญาณวิทยาในพุทธศาสนาเถรวาท

4) สรุปผลของวิจัย

5) นำเสนอผลการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเรื่องบุญเป็นหลักในการบำเพ็ญความดีของพุทธปรัชญา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ทาน ศีล และภาวนา เรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ” บุญหมายถึงผลบุญหรือผลของความดีที่ได้สมทานกุศลธรรมเป็นเหตุก็ได้ หมายถึงความประพฤติสุจริตก็ได้ หมายถึงภพที่เกิดซึ่งเป็นสุคติพิเศษ ดังคำที่ว่า “วิญญานที่เข้าถึงบุญ” ก็ได้ และหมายถึงกุศลเจตนาที่ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2557) แนวคิดเรื่องบุญมี 2 ระดับ คือ 1) บุญที่ยังเป็นไปเพื่อเวียนว่ายในสังสารวัฏ 2) บุญที่เป็นไปเพื่อการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายในสังสารวัฏ และแบ่งเป็น 2 ประเภทตามส่วนของบุญ ดังนี้ คือ 1) บุญในส่วนเหตุคือความดีที่กระทำ 2) บุญในส่วนผลคือความสุขที่ได้รับ

2. ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับญาณวิทยาทั่วไปแล้วมีทั้งรูปแบบที่เป็นประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม และอภิปรัชชาญาณนิยม แต่จะมีข้อแตกต่างกันที่หลักญาณวิทยาของพุทธปรัชญานั้นจะไม่แยกออกจากการปฏิบัติทางศีลธรรม ดังจะเห็นได้จากหลักกาลามสูตรสรุปลงใน 3 กลุ่มหลักๆ คือ 1) กลุ่มที่เชื่อกันตามๆ กันมาตามเสียงของมหาชน 2) กลุ่มที่เป็นการใช้เหตุผลล้วนๆ จะโดยตนเองหรือผู้อื่นก็ตาม และ 3) กลุ่มที่เป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือในสายตาคนทั่วไป ไม่ว่าจะป็นตำรา คัมภีร์ศาสนา ตลอดจนผู้รู้หรือครูของเราที่ดูน่าเชื่อถือมากๆ (สมภาร พรหมทา, 2560)

เป็นหลักการที่ต้องใช้ปัญญาของผู้ตรวจสอบประกอบไปด้วย โดยมีข้อสำคัญที่ต้องรู้คือการไม่รีบด่วนตัดสินในกรณีต่างๆ และปักใจเชื่อหรือรับเอาเร็วเกินไป แต่ต่อเมื่อรู้ เข้าใจ และเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นกุศล จึงเลือกประพฤติปฏิบัติ นอกจากนั้นพุทธปรัชญามีหลักที่อาจเรียกว่าพุทธญาณวิทยาได้ก็คือหลักญาณ 3 ได้แก่ 1) สัญญาณ ความหยั่งรู้ความจริง 2) กิจญาณ ความหยั่งรู้หน้าที่ และ 3) กตญาณ ความหยั่งรู้ว่าการทำตามหน้าที่แล้ว ซึ่งเป็นหลักที่พระพุทธเจ้าใช้ตรวจสอบตนเองว่าได้ตรัสรู้จนตรัสมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น จึงกล่าวว่าพุทธญาณวิทยานั้นเป็นหลักที่ความรู้ไม่ได้แยกต่างหากจากการกระทำ และมีท่าทีว่าเป็นญาณวิทยาที่ใช้ความรู้ (ปริยัติ) เป็นพื้นฐานนำไปสู่การปฏิบัติ (ปฏิบัติ) ที่ให้ผลเป็นความรู้ที่แท้จริง (ปฏิเวธ) ด้วยตนเองต่อไป และมีกระบวนการในการพัฒนาความรู้ที่วางไว้เป็นหลักปัญญา 3 ประการคือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาที่สำเร็จมาจากการสดับการเล่าเรียน 2) จินตมยปัญญา ปัญญาที่สำเร็จมาจากการคิดพิจารณาเหตุผล และ 3) ภวานมยปัญญา ปัญญาที่สำเร็จมาจากการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ แต่การรู้หลักญาณวิทยาของฝ่ายตะวันตกที่แจ่มแจ้งเป็นย่อยๆ เช่น บ่อเกิดของความรู้ 12 ประการ คือ 1) ตรรกะ (Logic) เหตุผลประเภทที่คำนึงให้ความถูกต้องจากรูปแบบ (form) โดยไม่คำนึงถึงเนื้อหา (content) 2) การพิสูจน์ (Proof) การใช้หลักฐานต่างๆ มายืนยันหาความสมเหตุสมผล 3) เหตุผลในฐานะคณะ (Reason as a faculty) เช่น การให้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ 4) กฎทางความคิด (The “Law of Thought”) การใช้ตรรกะที่เริ่มจากข้อเสนอนึงไปสู่อีกเรื่องซึ่งเป็นเรื่องที่ได้ชัดเจนในตัวเอง (self-evidence) เช่น การรู้ว่า “ฉันอยู่ที่นี้” หรือ “หิมะสีขาว” เป็นต้น 5) ขีดจำกัดของการพิสูจน์ (The limits of proof) เช่น ที่ว่ารู้อะไรได้ ก็ต้องอธิบายพิสูจน์สิ่งนั้นได้ ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ก็คือไม่รู้สิ่งนั้น 6) สัญชาตญาณ (Sense-perception) การรับรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส 7) การพินิจภายใน (Introspection) การรับรู้หรือรู้สึกถึงสภาวะภายในจิตใจ 8) ความรู้สึกมันบอก (“Feeling that”) การใช้ความรู้สึกเป็นเหตุผล 9) ความทรงจำ (Memory) การระลึกข้อมูลที่ผ่านประสาทสัมผัสแล้วได้ 10) ศรัทธา (Faith) ความเชื่อ ความมั่นใจทั้งแบบที่ไม่มีและไม่มีเหตุผลประกอบ 11) หลักฐานที่น่าเชื่อถือ (Testimony) ความรู้ที่ไม่ผ่านประสบการณ์โดยตรงแต่อาศัยหลักฐาน เช่น หนังสือ ตำรา เป็นต้น 12) อัชฌัตติกญาณ (Intuition) ความรู้แจ่มแจ้งที่เกิดขึ้นโดยตรงไม่ต้องอาศัยการอ้างเหตุผลหรือความรู้เป็นตัวกลาง (Harold H. Titus, 1968) เหล่านี้ทำให้มีข้อสำหรับพิจารณาได้มากขึ้น

3. บุญกิริยาทั้ง 3 ประเภทนั้นมีความแตกต่างกันในเรื่องการประพฤติปฏิบัติ จึงไม่ควรใช้วิธีการตัดสินความรู้วิธีเดียวกันทั้งหมด การตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญนั้นมีปัญหาอยู่ว่าฝ่ายประสบการณ์นิยมก็จะใช้แต่วิธีประสบการณ์ ส่วนฝ่ายเหตุผลก็มักยกหลักการเหตุผลขึ้นมาแสดง และฝ่ายอัชฌัตติกญาณก็ละเลยและไม่ได้ความสนใจกับอีก 2 ฝ่ายข้างต้นเท่าที่ควรเพราะเชื่อว่าความรู้เป็นแบบผุดขึ้นเอง จึงอาจส่งผลให้เกิดความเข้าใจเรื่องบุญไม่ถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความหมายของ “บุญ” ที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจหรือมักใช้สื่อสารกันมักไปจำกัดอยู่ที่เรื่องของ “ทาน” จนเกิดการเข้าใจขอบเขตของบุญผิดไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทานเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายและมีประจักษ์พยานเป็นบุคคลชัดเจน โดยเฉพาะการให้วัตถุที่เห็นได้

เป็นรูปธรรม จึงเกิดการเข้าใจบุญในขอบเขตที่แคบเข้ามา และหลักฐานทางพระไตรปิฎกก็มีแสดงไว้ เช่นตัวอย่างในเรื่องบุญของโศติกะเศรษฐีที่อดีตชาติได้ถวายลำอ้อยตัดแต่พระปัจเจกพุทธเจ้า คัมภีร์กล่าวว่าจากผลของการกระทำนั้นส่งผลให้ท่านไปเกิดในเทวโลกสันพุทธรันดรหนึ่ง ต่อมาได้มาเกิดเป็นมนุษย์ในสมัยพระพุทธเจ้าวิปัสสีเป็นผู้มีศรัทธาได้สร้างพระคันธกุฏิน้อมถวายพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งโปรยรัตนะรอบพระคันธกุฏีไว้ จากผลบุญที่สืบทอดกันมานั้น ส่งผลให้ชาติสุดท้ายได้มาเกิดเป็นโศติกะเศรษฐี เป็นผู้มั่งคั่งทรัพย์สินสมบูรณ์ขนาดที่ว่าแม้จะให้เปิดปากขุมทรัพย์แล้วส่งให้ผู้คนถือเอาทรัพย์ให้เพียงพอต่อการเลี้ยงตัวไป ปากแห่งขุมทรัพย์ยังไม่ได้พร่องลงไปแม้เพียงนิ้วมือเดียว ท่านอธิบายว่านั่นเป็นผลแห่งรัตนะที่ได้โปรยทำให้เป็นทรายในบริเวณพระคันธกุฏี กล่าวคือผลบุญเหล่านั้นเกิดมาจากทาน และในเรื่องทานนี้มีข้อน่าสังเกตคือ การให้นั้นไม่ว่าจะเป็นวัตถุทานหรือธรรมทาน สิ่งปรากฏเป็นผลบุญที่เห็นได้ชัดก็คือเรื่องความถึงพร้อมของวัตถุ เช่น กรณีที่พระอานนท์แสดงธรรมชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติเป็นต้นแก่พระมเหสีของพระเจ้าอุเทน และพระนางได้มีศรัทธาถวายจีวร 500 ผืน การถวายนั้นที่แรกพระเจ้าอุเทนไม่ทรงเห็นด้วยจึงเดินทางไปสอบถามพระอานนท์ว่าเอาทำอะไรมากมาย พระอานนท์ได้ชี้แจงและให้ความรู้เรื่องการใช้จีวรซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นแสดงธรรมหรือการให้ธรรมแก่พระเจ้าอุเทน หลังจากได้เข้าใจแล้วก็ทรงเกิดมีศรัทธาจึงได้ถวายเพิ่มอีก 500 ผืน รวมทั้งหมดเป็น 1,000 ผืน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 445 หน้า 386-389) ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัตถุที่ได้รับก็เป็นประดุจรูปธรรมของผลแห่งบุญจากการแสดงธรรม และเป็นสิ่งที่แสดงว่าการให้และการรับนั้นเป็นเหตุเป็นผลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เรื่องบุญจึงออกมาให้เห็นในรูปวัตถุเสียมาก ซึ่งสอดคล้องกับที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ในชุดบุญสิกขา หรือบุญกิริยา เป็นหลักที่เน้นให้เหมาะกับชีวิตของชาวบ้าน คือบรรดาชาวโลกทั้งหลาย จึงไปเน้นด้านนอกแยกเป็น 2 ข้อ คือ ทาน และศีล อยู่กับเรื่องวัตถุ และสังคม แค่อัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์กัน ก็เต็มเวลาแล้ว ส่วนด้านใน สมาธิและปัญญาไม่มีเวลาพอที่จะจริงจังลงลึกได้เต็มที่ ก็รวมเข้าไปเป็นภาวนาข้อเดียว (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2567) ความเข้าใจหรือรู้จักบุญโดยส่วนมากจึงอยู่แค่ขั้นของทานเพียงเท่านั้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับญาณวิทยาทั่วไปแล้วมีทั้งรูปแบบที่เป็นประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม และอภิปรัชชาญาณนิยม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพุทธปรัชญาไม่ได้ยึดถือในตัววิธีการได้มาซึ่งความรู้ว่าจะเป็นประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม หรืออภิปรัชชาญาณนิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มุ่งผลไปที่ว่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นหรือไม่ เป็นกุศลและนำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ไหม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลักษณะวัตร ปาละรัตนันท์ ที่ได้ให้ความหมายของประสบการณ์ไว้ใน 2 แห่ง คือในแง่ที่จำกัดอยู่เฉพาะระบบประสาทสัมผัสและในแง่ที่รวมประสบการณ์ที่อยู่เหนือระบบประสาทสัมผัสขึ้นไปด้วย โดยกล่าวว่าพุทธปรัชญาได้ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์และไม่ได้ละเลยหรือปฏิเสธฝ่ายเหตุผลว่ามีบทบาทในการทำให้อำนาจเข้าถึงความรู้ได้ โดยถือว่าถ้ามองญาณวิทยาของพุทธปรัชญาในประสบการณ์แง่ที่ 2 นี้ ซึ่งเธอเรียกว่าประสบการณ์นิยมตามความหมายอย่างอ่อน ก็ถือว่าญาณวิทยาของพุทธปรัชญาเป็นประสบการณ์นิยม แต่หากถือเอาอย่างสุดโต่งเฉพาะแง่ที่เป็นประสาทสัมผัสที่เรียกว่าประสบการณ์นิยมตามความหมายอย่างเคร่งครัด ญาณวิทยาของพุทธปรัชญาก็ไม่อาจจัดได้ว่าเป็นประสบการณ์นิยม (ลักษณะวัตร ปาละรัตนันท์, 2535) ซึ่งการแสดงทัศนะข้างต้นนั้นผู้วิจัยเห็นด้วย แต่มีความเห็น

เพิ่มเติมว่าการจัดญาณวิทยาของพุทธปรัชญาในขอบเขตของญาณวิทยาตะวันตกนั้นมีข้อจำกัดอยู่ในกรอบความหมายดังที่เห็นได้จากข้างต้น ซึ่งแม้จะสามารถนำมาตรวจสอบหลักการทางพุทธปรัชญาได้ แต่ก็ยังไม่สามารถครอบคลุมถึงกับกล่าวได้ว่าญาณวิทยาของพุทธปรัชญาเป็นแบบนั้นๆ อาจพอกล่าวได้ในแง่ว่ามีความคล้ายคลึงกันกับญาณวิทยาแบบใดเท่านั้นเอง แต่ว่าหลักการเข้าไปเกี่ยวข้องกับความรู้หรือกระบวนการทางญาณวิทยานั้นอาจจะถือเอาหลักกาลามสูตรที่ว่ายังไม่ปักใจเชื่อหรือยึดถือความเห็นใดความเห็นหนึ่งแม้จะดูน่าเชื่อถือเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อรู้เข้าใจด้วยตนเองว่าเป็นคุณเป็นโทษต่อตนหรือผู้อื่นอย่างไรแล้วจึงเลือกยึดถือหรือละเว้นไป ซึ่งคล้ายกับว่าเป็นการบูรณาการ คือใช้ทุกวิธีที่สามารถตรวจสอบได้ในการเข้าถึงความรู้นั้นๆ ที่สำคัญไม่ได้จบแค่การรู้แต่ยังต่อไปถึงการปฏิบัติหรือการกระทำอีกด้วย ดังนั้น การจะจัดญาณวิทยาของพุทธปรัชญาก็ควรจัดขึ้นมาเป็นพุทธญาณวิทยาหรือญาณวิทยาแบบพุทธว่าเป็นแบบใดจะเหมาะสมกว่าซึ่งสอดคล้องกับที่สมภาร พรหมทากล่าวว่า ความยากประการหนึ่งในการศึกษาพุทธปรัชญา ก็คือ พุทธศาสนานั้นมีเนื้อหามาก นอกจากนั้นก็ยังมีความเกี่ยวเนื่องในแง่ที่เสนอความเห็นในนามพุทธศาสนาอีกมาก และให้ข้อสังเกตไว้ว่าทฤษฎีความรู้ของพระพุทธเจ้ามีลักษณะเฉพาะมากในทางปรัชญาและเห็นว่าการจะจัดแนวคิดของพระองค์ว่าเป็นประสบการณ์นิยมนั้นมีรายละเอียดหรือเงื่อนไขที่ต้องระมัดระวังอยู่ไม่น้อยเพื่อให้เห็นว่แนวคิดบางอย่างของพระองค์ไม่เหมือนกับนักประสบการณ์นิยมที่เด่นๆ บางคน เช่น John Locke David Hume George Berkeley (สมภาร พรหมท, 2560)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ญาณวิทยาที่เหมาะสมในการตรวจสอบแนวคิดเรื่องบุญนั้นควรพิจารณาเป็นกรณีๆ ไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุญมีหลายระดับ ดังนั้น การตรวจสอบก็ควรแตกต่างกันไป สมมติว่านาย ก ได้ทำบุญถวายสังฆทานแล้วอธิษฐานขอให้มีลาภก้อนโต จากนั้นเขาได้ไปซื้อลอตเตอรี่ที่กำลังจะออกในวันนั้น และเมื่อประกาศผลปรากฏว่าเขาถูกรางวัล การจะวัดความสัมพันธ์ในเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้ง่าย ใช้หลักเหตุผลก็ตรวจสอบได้ยาก เพราะมีสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาหลายประการ เพราะก็อาจมีคนอื่นที่มีความเชื่อแบบเดียวกันและทำวิธีการเดียวกันแต่ปรากฏว่าไม่ถูกรางวัลเช่นเดียวกับนาย ก และการจะวัดด้วยประสาทสัมผัสก็ทำได้ยากเช่นกัน ถ้ากล่าวตามหลักพุทธปรัชญาก็ไม่พ้นแนวคิดเรื่องกรรม แต่เรื่องกรรมนั่นเองแม้จะแสดงเป็นเหตุเป็นผลเป็นต้นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว แต่ความรู้เรื่องกรรมนั้นก็ยังถูกจัดว่าเป็นอจินไตย คือเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพิงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน และกรรมเองก็ยังมีทั้งที่ส่งผลในชาติปัจจุบัน และชาติถัดๆ ไป จึงไม่ใช่เรื่องง่ายของคนทั่วไปที่จะรู้ชัดในเรื่องนี้ ถ้าพูดถึงผลคือตัววัตถุที่ได้รับวิธีทางประสบการณ์ก็ตรวจสอบไม่ได้ เพราะการถวายสังฆทานไม่ได้เป็นผลให้เกิดการถูกรางวัล เช่นนั้นทุกครั้งหรือทุกคน ซึ่งกรณีนี้ก็อาจมีกลุ่มที่ยึดถือพระพุทธพจน์ที่ว่า “การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้” และให้เหตุผลว่าต้องสั่งสมเสียก่อน เมื่อบุญเต็มเปี่ยมด้วยก็จะผลิดอกออกผลให้ตามต้องการ ซึ่งหากทำทานโดยหวังผลแบบนี้ผู้วิจัยเห็นว่าไม่ควรจัดเป็นทานตามพุทธปรัชญา เพราะทานนั้นให้ความสำคัญกับเจตนาหรือความมุ่งใจหมายจะทำมาก ทั้งนี้เพราะเจตนาเป็นตัวนำในเรื่องต่างๆ ดังที่ว่า เจตนาตนเองคือการกระทำ ดังนั้น การตรวจสอบเรื่องทานนี้จึงควรนำความรู้เรื่องเจตนา 3 เข้ามาตรวจสอบผ่านประสบการณ์ตรงด้วย คือ 1) ตรวจสอบความตั้งใจในเบื้องต้น หรือเจตนาก่อนจะทำ 2) ตรวจสอบเจตนาในขณะทำ คือขณะกำลังให้สิ่งของจากตนแก่ผู้อื่น 3) ตรวจสอบเจตนาที่สืบเนื่องต่อมาจากการกระทำนั้น เป็นความตั้งใจต่อมาหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากได้ทำสำเร็จแล้วซึ่งไม่

จำกัดกาลว่าสิ้นสุดลงตรงไหน แม้หลักการนี้จะเน้นเรื่องของบุญที่เกิดจากทานเป็นหลักเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของของตนที่จะให้แก่ผู้อื่น ซึ่งในแง่ของศีลและภาวนานั้นไม่ได้มีสิ่งของอะไรเช่นนี้ที่ต้องสลесออกไปจากตน แต่ก็สามารถตีความได้โดยถือเจตนาปล่อย “บางสิ่ง” ออกจากตนเพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้อื่น ดังนั้น ศีลและภาวนาก็สามารถใช้หลักการเดียวกันนี้ได้ โดยศีลก็คือการปล่อยสิ่งเศร้าหมองทางกายและวาจาหรือสละพฤติกรรมที่เบียดเบียนผู้อื่นออกไป เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ผู้อื่น และภาวนาก็คือการปล่อยสิ่งเศร้าหมองทางจิตใจ ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาตนเองให้ดีจากภายใน เป็นการทำตนให้เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้อื่น ซึ่งอย่างนี้เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้และเข้าใจได้เลย สอดคล้องกับที่สมภาร พรหมทา กล่าวว่า พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าฝ่ายและตรงไปตรงมา เพราะอาศัยธรรมชาติของมนุษย์เรานี้แหละเป็นอุปกรณ์สำหรับถ่ายทอดความคิดของพระพุทธเจ้าไปยังผู้ฟัง การฟังและพยายามทำสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนและค่อยๆ น้อมนำสาระของธรรมเหล่านั้นให้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต (สมภาร พรหมทา, 2560)

หลักเจตนา 3 นี้ มีทั้งก่อนให้ กำลังให้ และหลังให้ก็จริง แต่เมื่อพิจารณาประเภทญาณวิทยาสำหรับตรวจสอบที่ดูสอดคล้องกันก็ถือว่าเป็นความรู้ประเภทหลังประสบการณ์ (a posteriori knowledge) เพราะจะตรวจสอบได้ก็ต้องอาศัยความรู้ที่เกิดขึ้นจากทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจเสียก่อนจึงจะเกิดความรู้ขึ้นมาได้

การพิจารณาเรื่องทานผ่านความรู้ 3 ประเภท คือ รู้ทำ (knowing how) รู้จัก (acquaintance) และรู้ว่า (knowing that) (John Hospers, 1997) ก็จะเห็นว่าเจตนาทั้ง 3 กาลมีความสัมพันธ์กับความรู้ทั้ง 3 ประเภท และอาจกล่าวได้ว่าผู้บำเพ็ญทานจำเป็นต้องมีความรู้ครบทั้ง 3 ประเภทด้วยการให้ทานจึงจะครบสมบูรณ์ได้ คือ การจะให้ได้ ต้องมีความรู้จักก่อนว่าทานคืออะไร ใครเกี่ยวข้องบ้าง หมายถึงว่าต้องทราบก่อนว่าทานจะสำเร็จได้ด้วยตนเพียงคนเดียวไม่ได้ เพราะต้องประกอบด้วยผู้ให้ ผู้รับ ตลอดจนวัตถุสิ่งของที่จะให้ แม้จะยังไม่รู้ถึงขนาดว่าจะต้องทำตนเป็นผู้ให้แบบไหน หรือจะให้แก่ผู้รับแบบใดจึงจะเกิดมีอานิสงส์มาก ก็ยังสามารถจะทำบุญได้อยู่ นี่เป็นความรู้ประเภทรู้จัก ส่วนรู้ทำนั้นก็คือรู้กิริยาอาการที่เรียกว่า “การให้” นั้นเองว่าจะให้อะไร แก่ใคร อย่างไร เวลาไหน และประเภทสุดท้ายคือรู้วาก็คือความรู้ที่ตรวจสอบภาวะเจตนาของตนในทั้ง 3 กาลว่าเป็นอย่างไร เข้ากันกับหลักที่แสดงไว้หรือไม่ว่า ก่อนแต่จะให้ให้มีเจตนาดี ขณะให้ทำใจให้ผ่องใส ครั้นให้แล้วก็มิใช่ขึ้นบาน สำหรับผลทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากการให้ทานก็เป็นความรู้สำหรับใช้ตรวจสอบว่าบุญได้เกิดขึ้นแล้วหรือไม่ แต่หากจะกล่าวไปถึงอานิสงส์ที่ส่งผลเป็นสมบัติหรือโภคทรัพย์ต่างๆ นั้น พุทธปรัชญามองว่าเมื่อยังไม่มีความรู้ขั้นสูงในระดับญาณหยั่งรู้เหตุผลที่บุคคลเกิดมาแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องให้ความไว้วางใจแก่ข้อมูลเชิงเหตุผลที่มีมาในคัมภีร์กล่าวคือพระพุทธพจน์ต่างๆ ก่อน ซึ่งการมอบความไว้วางใจในแง่นี้ก็คล้ายกับการให้เป็นสิ่งที่ไม่ขึ้นอยู่กับการประสบการณ์ ไม่อาศัยประสบการณ์ คือเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ (a priori knowledge) นั่นเอง

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพุทธปรัชญานั้นเกิดมาจากทั้งจากการพิจารณาด้วยเหตุผลและการค้นหาจากประสบการณ์ตรงของพระพุทธเจ้าจนเกิดความรู้ความเข้าใจขั้นตรัสรู้ที่เรียกว่าสัมมาสัมโพธิญาณขึ้นมา หลักพุทธปรัชญาที่ฝ่ายเหตุผลนิยมเห็นด้วยน่าจะเป็นข้อที่ทรงแสดงว่าไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะบังเกิดหรือไม่บังเกิดขึ้นมาก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมัน พระพุทธเจ้าเพียงตรัสรู้ คือ ทรงค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สาระของความจริงก็คือ ธรรมดาแห่งเหตุ

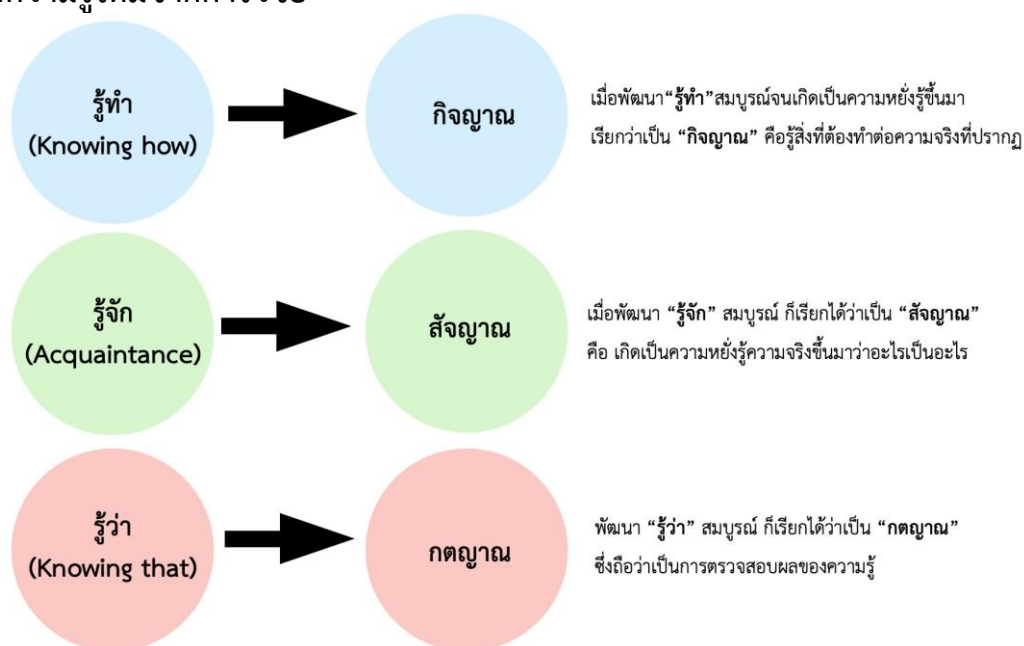
ปัจจัย ในเรื่องทานมัยบุญกิริยาวัตถุนี้ หากพิจารณาในแง่ของเหตุผลแล้ว ก็อาจพิจารณาจากการที่เราเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันได้ ดังนั้น การช่วยเหลือกันหรือการแบ่งปันสิ่งที่มีให้แก่ผู้อื่นนั้นก็ไม่ใช่เรื่องไกลตัวอะไร เพราะเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีและเกื้อกูลให้แก่ตนเอง เมื่อไม่ยึดถืออานิสงส์ตามตำรา เราก็ยังสามารถพิจารณานึกคิดในแง่ที่ ซึ่งแม้ว่าเราจะได้มีประสบการณ์การให้การแบ่งปันออกไปก็ยังสามารถคิดตามและเข้าใจได้ว่าตัวเราและผู้อื่นมีความเกี่ยวเนื่องกัน จึงถือได้ว่ามีเหตุผลที่สมควรให้ ส่วนเรื่องอานิสงส์ของทานตามคัมภีร์ที่มีข้อความแสดงความแตกต่างแห่งผลบุญอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ที่ไม่ได้ผ่านประสบการณ์ตรง ก็ยังคงต้องอาศัยหลักฐานอันได้แก่พระสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้าที่ได้แสดงทรงไว้ และอาจใช้หลักวิธีการอุปนัยทางปรัชญามาเทียบเคียงได้ว่าในส่วนของการข้อความอื่นๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งสามารถพิสูจน์ผ่านประสบการณ์ได้มีความจริงเท็จอย่างไร เมื่อเห็นว่าจริงตามนั้น ก็ให้ถือเอาไว้ก่อนว่าอาจจะจริงตามนั้นและทำการพิสูจน์ด้วยการทำต่อไป เพราะแม้จะไม่ใช่ข้อยืนยันว่าต้องเป็นเช่นนั้นแต่ก็ถือว่าทำให้เข้าใจความรู้ที่แท้จริงเข้าไปอีก สอดคล้องกับที่สมภาร พรหมทา กล่าวว่า ถึงไม่รู้ความจริงที่สุด เราก็รู้มากขึ้นกว่าเดิม ถือเป็นความรู้ขั้นต่ำบางอย่างที่มีประโยชน์กว่าการเชื่อเพียงอย่างเดียว (สมภาร พรหมทา, 2560)

เรื่องทานนี้ผู้วิจัยเห็นว่า มีข้อจำกัดของการใช้เหตุผลหรือความคิดในการตรวจสอบแต่หากใช้กรอบของประสบการณ์มาร่วมพิจารณาจะสามารถตรวจสอบได้ว่าขณะที่ตาเห็นรูปเป็นต้นจนเกิดการให้ที่สมบูรณ์นั้นขณะจิตใจของตนเป็นอย่างไร และผลที่เกิดจากการให้อย่างรูปธรรมเป็นไปอย่างไร ผู้ที่รับมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไหม เพราะถ้าเรามองว่าเพียงแต่การให้เป็นเรื่องที่ดี และเข้าใจว่าสิ่งนี้คือทานเสียแล้ว เราอาจไม่ได้คำนึงเลยว่าการให้นั้นๆ จริงๆ แล้วก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียมากกว่ากัน เช่นว่า การให้ทานเพียงอามิสภายนอกอาจเป็นเหตุให้ผู้รับไม่คิดที่จะลงมือจะทำอะไรด้วยตนเอง และทำให้เขาต้องตั้งหน้าตั้งตารอเป็นผู้รับอยู่ร่ำไป การอาศัยประสบการณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการให้อามิสเรียกว่าต้องพิจารณาก่อนจึงจะเหมาะสม เหมือนที่ท่านแสดงว่าทานที่บุคคลเลือกให้ พระสุคตทรงสรรเสริญแล้ว ไม่เพียงแต่อามิสเท่านั้นการให้ธรรมที่ชื่อว่าเป็นเลิศก็ไม่ใช่ว่าสามารถให้เวลาใดก็ได้ และจะดีไปหมด ในข้อนี้จะเห็นได้จากกรณีที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติหลักเสขยัตถ์ในหมวดที่เกี่ยวกับการแสดงธรรม กล่าวคือ ทรงสอนให้ภิกษุทำการศึกษาว่าเราจะไม่แสดงธรรมแก่ผู้ที่ไม่เป็นไข้ที่มีร่มในมือ เป็นต้น ซึ่งก็จะเห็นว่าข้อบัญญัติคือสิกขาบททั้งหลายเหล่านั้นเป็นความรู้มาจากประสบการณ์คือข้อผิดพลาดที่พระภิกษุทั้งหลายได้ทำลงไปทั้งสิ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าหลักญาณวิทยาที่น่าจะใช้ตรวจสอบเรื่องทานได้ดีที่สุดก็คือใช้ความรู้จากประสาทสัมผัสต่างๆ หรือความรู้ทางประสบการณ์จะเหมาะสมกว่าทางด้านเหตุผล ตัวอย่างเช่นแม้จะมีพุทธพจน์ที่ว่าผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก แต่สิ่งที่ควรทำก็ต้องดูบริบทแวดล้อมด้วยว่าการให้นั้นจะทำให้เกิดเป็นที่รักได้จริงไหม เพราะถ้าเจตนาดีแต่ให้ไม่ถูกที่ถูกเวลาก็อาจเป็นเหมือนกับกรณีที่พระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเป็นสาเกตุดาบสที่พร้าสอนพระราชอาชญาอยู่ทุกวันเรื่องอย่าพิโรธแล้วพระราชอาชญาได้พระราชทานบ้านส่วยแต่ก็ด้วยอนุสาสนีบทเดียวกันนั่นเองที่ได้กล่าวแล้วคนแฉงเรือจ้างได้ตบปากกรณีเช่นนี้ผู้วิจัยมองว่าไม่ควรนำเรื่องจำนวนวัตถุมาเป็นเกี่ยวข้องกับบุญที่ได้รับเพราะจะทำให้การให้เป็นเพียงเครื่องมือไปสู่ผลคือวัตถุ ผู้วิจัยเห็นว่าการให้นั้นเป็นสิ่งที่จบแล้วในตัว กล่าวคือให้ผลในขณะนั้นๆ ที่ทำนั่นเอง คือ ชำระสิ่งเศร้าหมองมีความตระหนี่เป็นต้นออกจากใจ เมื่อให้และตรวจสอบ

แล้วรู้ว่าจิตใจปลอดโปร่งขึ้นมีความสุขจากการให้นั้นเป็นผลบุญที่รู้ได้ ดังนั้น บุญที่ถูกรู้ในแง่นี้จึงสามารถตรวจสอบได้ด้วยญาณวิทยาเชิงประสบการณ์นิยมดังกล่าวมา จริงอยู่ว่าการยกเรื่องดาบสกับคนแจวเรือขึ้นมาพิจารณานั้นอาจเห็นว่าดาบสให้ธรรมทานคือบอกเหตุให้โกลະเจริญให้แทนการให้ค่าจ้างเรือซึ่งเมื่อผู้รับไม่เข้าใจและไม่รู้ว่าตนได้อะไรการให้ธรรมนั้นจึงไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ให้และผู้รับจึงมองว่าจะรู้ว่าเป็นบุญได้ก็คือเห็นว่าสิ่งที่ให้ไปแล้วกระทบกับชีวิตของทั้ง 2 ฝ่าย ให้ผลเป็นความสุขและทำให้ดำเนินชีวิตได้ง่ายขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 1 ผลจากการวิจัยได้องค์ความรู้สำหรับดำเนินชีวิตประจำวัน

ผลจากการวิจัยได้องค์ความรู้สำหรับดำเนินชีวิตประจำวัน (โลกียะ) ที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ (โลกุตระ) ด้วยการนำธรรมชาติของความรู้ 3 ประเภท คือ รู้ทำ (Knowing how) รู้จัก (Acquaintance) และรู้ว่า (Knowing that) มาทำงานประสานกันกับหลักญาณ 3 ประเภทในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ สังญาณ (หยั่งรู้สังจะ) กิจญาณ (หยั่งรู้กิจ) และกตญาณ (หยั่งรู้ว่าการกระทำแล้ว) ดังนี้

1. เมื่อต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใด จำเป็นต้องรู้จัก (acquaintance) สิ่งนั้นก่อน แม้ทางฝ่ายตะวันตกจะบอกว่าความรู้แบบรู้จักนี้เป็นความรู้ที่ไม่ได้ลงลึก ไม่เหมือนการรู้ข้อเท็จจริง (fact) แต่ว่าการดำเนินชีวิตนั้น ถ้าเราสามารถเพิ่มพูนความรู้ประเภทรู้จักนี้ให้เพิ่มขึ้นมาด้วยการพัฒนาปัญญาในวิธีต่างๆ เช่นจากการฟัง จากการคิด และจากการภาวนา ก็จะทำให้ความรู้จักที่ว่านั้นมีความละเอียดลึกซึ้งขึ้นไป และเมื่อพัฒนาถึงขั้นที่สมบูรณ์ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นสังญาณ คือ เกิดเป็นความหยั่งรู้ความจริงขึ้นมาว่าอะไรเป็นอะไร

2. ชีวิตของมนุษย์นั้นสัมพันธ์กับโลก ดังนั้น เมื่อเกิดความรู้จักสิ่งนั้นๆ ขึ้นมาแล้ว สิ่งต่อไปที่ต้องรู้ก็คือ แล้วเราควรจะทำอย่างไรกับสิ่งนั้น ความรู้ประเภทนี้เรียกว่าความรู้ทำ (knowing how)

เมื่อกล่าวถึงความรู้เราไม่ควรจบลงตรงที่รู้จักเฉยๆ เพราะว่าเมื่อเราไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งประโยชน์ที่พึงหวังย่อมไม่เกิดขึ้นมาได้ เช่น การเห็นไฟกำลังลุกไหม้บ้านของเพื่อนบ้านเราอยู่ แล้วรู้จักว่านี่เรียกว่าไฟไหม้นั้นย่อมไม่ทำให้ไฟดับลงไปได้ ในกรณีนี้เราสามารถเลือกสิ่งที่เราจะทำได้หลากหลายอย่าง เป็นต้นว่า โทรศัพท์แจ้งสถานีดับเพลิง ตะโกนเรียกเพื่อนบ้านให้มาช่วยกัน เปิดน้ำแล้วนำไปฉีดรดไฟที่กำลังลุกไหม้ เป็นต้น เมื่อเรารู้สิ่งที่ควรทำต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเรียกว่าเริ่มมองเห็นทางออกของปัญหา ความรู้ที่เช่นนี้เมื่อพัฒนาให้สมบูรณ์จนเกิดเป็นความหยั่งรู้ทางพุทธปรัชญาเรียกว่า กิจญาณ คือรู้หน้าที่ที่ต้องทำต่อความจริงที่ปรากฏ

3. ความรู้ทางพุทธปรัชญาไม่ได้แยกต่างหากจากการกระทำ ทางฝ่ายตะวันตกอาจแสดงเพียงธรรมชาติของความรู้คือ รู้ทำ รู้จัก ที่ได้กล่าวไปข้างต้น และรู้ว่า (knowing that) ซึ่งเป็นความหมายทั่วไปเวลาที่หมายถึงความรู้ประเภทนี้ เช่น การที่เราเรารู้ว่ากำลังอ่านบทความวิจัยอยู่ในขณะนี้ และเราได้อ่านประโยคที่แล้วจบไปแล้ว เป็นต้น ซึ่งความรู้ประเภทนี้คือความรู้ว่าสถานการณ์หรือสภาวะบางอย่างเกิดขึ้นและมีอยู่จริง แต่พุทธปรัชญาไปไกลกว่านั้นคือไม่ได้แยกความรู้เป็นอย่างๆ ออกจากกันแต่ความรู้ทั้ง 3 ประเภทนั้นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันและไม่แยกต่างหากจากการกระทำ ดังจะเห็นว่าไม่ใช่เพียงรู้จักหรือหน้าที่ที่จะต้องทำต่อสิ่งนั้นๆ เป็นต้นว่า ละให้หมด หรือเจริญให้มาก แล้วก็รู้ว่าในหน้าที่ที่ควรทำต่อสิ่งนั้นๆ เราได้ทำเรียบร้อยแล้วหรือยัง ซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบผลว่าความรู้ของเราเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ใหม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเรารู้จริงหรือไม่ ถ้ารู้จริงก็ต้องเกิดประโยชน์จากความรู้นั้น

สรุป

การทำบุญไม่ว่าจะเป็นระดับทาน ศีล หรือภาวนา ก็ให้ผลเป็นความสุข และในขณะเดียวกันการกระทำดังกล่าวก็เป็นการพัฒนาความรู้ที่ถูกต้องในระดับที่สูงขึ้นยิ่งๆ ขึ้นไป ความรู้ทั้งหมดของพุทธปรัชญาอาจประมวลลงได้ในปัญญา 3 แบบคือ 1) สุตมยปัญญา ซึ่งก็เทียบได้กับฝ่ายประสบการณ์นิยม ในเรื่องการให้ทานผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมที่จะใช้วิธีนี้ตรวจสอบทานที่สุด 2) จินตามยปัญญา ซึ่งเทียบได้กับฝ่ายเหตุผลนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมสำหรับใช้ตรวจสอบเรื่องศีล และ 3) ภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ซึ่งอาจเทียบได้กับอภิปรัชญา ก็เหมาะสมที่จะตรวจสอบเรื่องภาวนาเพื่อดูว่าทั้งส่วนกาย ศีล จิต และปัญญาของตนเป็นบุญคือพัฒนาสมบูรณ์แล้วหรือยัง และตรวจสอบความรู้เรื่องบุญด้วยหลักญาณ 3 เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าตรวจสอบและกล่าวปณิญาตนว่าตรัสรู้แล้ว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า แนวคิดเรื่องบุญถูกเข้าใจในความหมายที่ผิดเพี้ยนหรือคับแคบไป ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีเป็นต้นว่ากรมศาสนา คณะสงฆ์ หรือพระที่ไปสอนศีลธรรมตามโรงเรียนหรือหน่วยงานต่างๆ เมื่อจะสอนศีลธรรมในภาคปฏิบัติควรให้ความรู้ความเข้าใจ

ว่าทั้งทาน ศีล และภาวนาก็ถือว่าเป็นบุญเช่นกัน และพยายามส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติในทุกๆระดับ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทครอบคลุมทั้งฝ่ายประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม และอรรถศาสตร์นิยม ดังนั้น เมื่อประชาชนทั่วไปผู้ทำบุญต้องการจะตรวจสอบความรู้ใดๆ ก็ตามโดยอิงหลักพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ควรยึดถือวิธีการใดวิธีการหนึ่งเป็นหลักเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาให้รอบครอบว่าเรื่องนั้นๆ เหมาะสมกับญาณวิทยาแบบไหน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ไม่ควรพิสูจน์แนวคิดเรื่องบุญที่มาจากทาน ศีลและภาวนาโดยอาศัยญาณวิทยาประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้เข้าใจบุญผิดและทำให้เกิดการปฏิบัติผิดตามไปด้วย ดังนั้น เมื่อประชาชนทั่วไปผู้ทำบุญต้องการพิสูจน์แนวคิดเรื่องบุญแต่ละระดับก็ควรอาศัยญาณวิทยาที่สัมพันธ์กัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าทานเหมาะสมกับวิธีประสบการณ์นิยม ศีลเหมาะสมกับวิธีเหตุผลนิยม และภาวนาเหมาะสมกับอรรถศาสตร์นิยม แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่าต้องใช้เพียงวิธีการนั้นๆ ในการตรวจสอบเท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันของหลักญาณ 3 ทางพุทธปรัชญากับหลักธรรมชาติของความรู้ 3 ประเภท ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการตรวจสอบความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาได้ โดยควรให้ความสำคัญกับหลักกาลามสูตรซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินความรู้ที่สำคัญทางพุทธปรัชญาอีกด้วยเพื่อให้เกิดความรู้ที่ความถูกต้องก่อนเปิดทำอะไรลงไป สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 1) การศึกษาวิเคราะห์เชิงญาณวิทยาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) แนวคิดเรื่องกรรมกับแนวคิดญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท: การวิเคราะห์/การวิพากษ์เชิงเปรียบเทียบ
- 3) การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาการเรียนการสอนแนวคิดเรื่องบุญในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2560). *พุทธปรัชญากับญาณวิทยา*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2560) *แก่นเดิมของพุทธปรัชญา เล่มที่ ๑*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บีพีเค พรินติ้ง.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2567). *ตามพระใหม่ ไปเรียนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด.

G.T.W. Patrick. (1935). *Introduction to Philosophy*. Revised Edition, Cambridge Massachusetts: The Riverside Press.

Harold H. Titus. (1968). *Living Issues in Philosophy*. 8th Edition, New Delhi: Eurasia Publishing House Ltd.

John Hospers. (1997). *An Introduction to Philosophical Analysis*. 4th Edition, London: Routledge.

ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา Leadership Impacting the Implementation of Quality Assurance Standards and Procedures in Educational Institutions Under the Songkhla Provincial Office of Learning Encouragement

¹ณัฐกรณ สกนุย์ ²นวรรตน์ ไชยมภู

¹Nuttakorn Songnui ²Navarat Waichompu

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^{1,2}Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University

¹Corresponding author, e-mail: nuttakorn.son009@hu.ac.th

Received October 13, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาระดับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 3) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลาได้ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2567 ได้กลุ่มตัวอย่าง 207 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ท หาค่าความตรงเชิงเนื้อหาได้ ค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตอนที่ 2 เท่ากับ 0.966 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตอนที่ 3 เท่ากับ 0.934 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สันและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ (X_5) ภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง (X_4) และภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (X_1) สามารถทำนายการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้ร้อยละ 79.00 ($R^2 = .790$) และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย .295 (SE_{est}

= 0.295) และพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน ดังนี้ $\hat{Z}_y = 370 (X_5)^{***} + .355 (X_4)^{***} + .212 (X_1)^{***}$
คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ภาวะผู้นำทางวิชาการ; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This descriptive research aimed to 1) study the level of leadership of school administrators, 2) study the level of implementation of criteria and methods of internal quality assurance in educational institutions, and 3) study the leadership of school administrators under the Songkhla Provincial Learning Promotion Office that affected the implementation of criteria and methods of internal quality assurance in educational institutions under the Songkhla Provincial Learning Promotion Office. The sample group is teachers and educational personnel under the Songkhla Provincial Learning Promotion Office. In fiscal year 2024, there were 207 samples. The research instrument was a 5-level Likert scale questionnaire. The content validity was between 0.67 - 1.00. The reliability of the questionnaire part 2 was 0.966 and the reliability of the questionnaire part 3 was 0.934. The statistics used in the research were percentage, mean, standard deviation, Pearson's simple correlation coefficient and stepwise multiple regression analysis. The research results found that leadership that affects the implementation of criteria and methods for internal quality assurance in educational institutions under the Songkhla Provincial Learning Promotion Office, overall and in each aspect, is at a high level. Implementation of criteria and methods for internal quality assurance in educational institutions under the Songkhla Provincial Learning Promotion Office, overall and in each aspect, is at a high level. Leadership of administrators that affects the implementation of criteria and methods for internal quality assurance in educational institutions under the Songkhla Provincial Learning Promotion Office. That is, academic leadership (X_5), transformational leadership (X_4), and participative leadership (X_1) can predict the implementation of the criteria and methods of internal quality assurance in educational institutions by 79.00 percent ($R^2 = .790$) and have a standard error of prediction of .295 ($SE_{est} = 0.295$). It was found that the multiple regression coefficient of the predictive variables was statistically significant at the .001 level. The predictive equation in the form of standard scores is as follows = $370 (X_5)^{***} + .355 (X_4)^{***} + .212 (X_1)^{***}$.

Keywords: Leadership; Academic Leadership; School Administrators

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีความรู้และคุณสมบัติต่างๆ ที่ช่วยให้คนนั้นอยู่รอดในโลกได้ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา ซึ่งรูปแบบการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในระบบ (สุธิกานต์ บริเอก, 2564) แต่ในปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญกับการยกระดับและการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) หรือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะยังมีคนจำนวนมากที่ยังเข้าไม่ถึงการศึกษาในระบบ เนื่องจากข้อจำกัดบางประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ หรือการที่ต้องเข้าสู่ภาคแรงงานก่อนวัยอันควร ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และเพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพให้กับผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงได้มีการจัดตั้ง กศน. โดยให้มีฐานะเป็นหน่วยในการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยมีภารกิจเป็นทั้งศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือให้แก่คนในชุมชนที่สนใจ และศูนย์ข้อมูลข่าวสารชุมชน ได้แก่ การเป็นสถานที่ให้ชุมชนได้มาพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น (ดวงแข สุขประเสริฐ และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, 2563)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 ที่กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบกับในมาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อ หน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อบุคคลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาต่อไป โดยกฎกระทรวงกำหนดระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสำหรับสถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกระบบ พ.ศ. 2555 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 วรรคสาม และมาตรา 25 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ข้อ 4 ให้สถานศึกษาดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายใน ดังต่อไปนี้ (1) จัดให้มีมาตรฐานการศึกษานอกระบบที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดและพัฒนามาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถานศึกษา (2) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี (3) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี (4) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (5) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (6) จัดทำรายงานการประเมินตนเองประจำปี (7) เสนอรายงานการประเมินคุณภาพภายในต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และภาคีเครือข่าย และเผยแพร่ต่อสาธารณชน (8) นำผลการประเมินคุณภาพภายในมาเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ

สถานศึกษาและภาคีเครือข่าย (9) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ (10) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาภาคีเครือข่ายและผู้รับบริการ

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา เป็นหน่วยงานราชการหนึ่งในจังหวัดสงขลา ที่มีบทบาทในการจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สนับสนุนและพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของคนในชุมชนและส่งเสริมบทบาทของภูมิปัญญา องค์กรชุมชน อาสาสมัครในการสนับสนุนและมีส่วนร่วมจัดการศึกษา โดยสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา มีทั้งหมด 16 แห่ง ได้แก่ เมืองสงขลา ควนเนียง บางกล่ำ รัตภูมิ สิงหนคร สทิงพระ กระแสสินธุ์ ระโนด หาดใหญ่ สะเดา นาหม่อม คลองหอยโข่ง จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย มีจำนวนบุคลากรของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ทั้งหมดจำนวน 459 คน แบ่งเป็น ผู้บริหาร จำนวน 13 คน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 446 คน และมีจำนวนผู้เรียนทั้งหมด จำนวน 17,958 คน แบ่งเป็น ผู้เรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 1,474 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 7,556 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 8,928 คน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ โดยการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการนำมาตราฐานการศึกษาสู่การปฏิบัติการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนยกระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาได้อย่างถูกต้อง สามารถบริหารสถานศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิผล การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้เหมาะสมและเป็นผลดีต่อกระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ จังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ จังหวัดสงขลา โดยเลือกใช้วิธีการสำรวจด้วยแบบสอบถามเป็น 3 ตอน 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist) จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 2) คำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำทางวิชาการและ 3) แบบสอบถามการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา 10 ขั้นตอน โดยนำแบบสอบถาม 1) 2) และ 3) มารวมกันเป็น 1 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist) จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำทางวิชาการ จำนวน 40 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ของ Likert (Likert, 1967)

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา จำนวน 40 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ของ Likert (Likert, 1967)

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่จะศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามฉบับร่างแล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจแก้ไขให้สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้

3. นำแบบสอบถามที่มีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในคำถามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด และนิยามศัพท์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Indexes of them-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 ระดับ คือ +1, 0, -1 โดยแต่ละระดับ มีความหมาย (สุพรรณหอมบุปผา, 2558) ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด

-1 หมายถึง แน่ใจว่าคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) เพื่อให้เกิดความถูกต้องและน่าเชื่อถือของแบบสอบถามสำหรับค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่อยู่ในเกณฑ์ ค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ คือ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ซึ่งในแบบสอบถามจะต้องได้ค่า แอลฟา (α) ที่ผ่านเกณฑ์ไม่ต่ำกว่า 0.70 จึงจะถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตอนที่ 2 เท่ากับ 0.966 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตอนที่ 3 เท่ากับ 0.934

5. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2567 จำนวน 446 คน (สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ จังหวัดสงขลา, 2567)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2567 ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Krejcie & Morgan จำนวน 207 คน การวิจัยนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ตามเกณฑ์สัดส่วนของสถานศึกษา โดยแบ่งการเก็บข้อมูลตามชื่อสถานศึกษาของสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 16 แห่ง ได้แก่ เมืองสงขลา ควนเนียง บางกล่ำ รัตภูมิ สิงหนคร สทิงพระ กระแสสินธุ์ ระโนด หาดใหญ่ สะเดา นาหม่อม คลองหอยโข่ง จะนะ เทพานาทวีและสะบ้าย้อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ถึงผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านบริการของ google form ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการจัดส่ง QR Code แบบสอบถามผ่านทางออนไลน์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านทางกลุ่มไลน์ของสถานศึกษา พร้อมทั้งแนบรายละเอียดและกำหนดระยะเวลาเก็บข้อมูล ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3. ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

4. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมด ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของการตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับ กลับคืนมานำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 แบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำทางวิชาการ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วเทียบกับเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

3. การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา จำนวน 40 ข้อ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วเทียบกับเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4. ทดสอบสมมติฐานภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อกระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย คือ 1. หาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อในแบบสอบถามโดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (Indexes of them-Objective Congruence: IOC) 2. หาค่าความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach)

2. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ 2.1 ความถี่ (Frequency) 2.2 ร้อยละ (Percentage) 2.3 ค่าเฉลี่ย (Mean) 2.4 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน คือ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression analysis) โดยผู้วิจัยทำการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติก่อนการวิเคราะห์ (Mushtak, & Shiker, 2012) ดังนี้ 3.1 ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามต้องอยู่ในมาตรวัดตั้งแต่อันตรภาคชั้นขึ้นไป ถ้ามีตัวแปรอิสระบางตัวอยู่ในมาตรวัดต่ำกว่าที่กำหนดต้องทำเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) แต่ไม่ควรมีหลายตัวเพราะจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนมากขึ้น 3.2 ตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับตัวแปรตาม 3.3 ความแปรปรวนของค่าความคลาดเคลื่อนจากการพยากรณ์ (Residual) ที่ทุกจุดบนเส้นถดถอยมี ค่าเท่ากัน 3.4 ตัวแปรอิสระ แต่ละตัวจะต้องไม่สัมพันธ์กันเองสูง (ไม่เกิด multicollinearity) 3.5 การแปรค่าของตัวแปรตามแต่ละค่าต้องเป็นอิสระจากกัน 3.6 การแจกแจงของความคลาดเคลื่อนจะต้องเป็น Normality

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารมีการกำหนดเป้าหมายระยะเวลา ปฏิทินการปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างชัดเจนภาวะผู้นำอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ผู้บริหารยกย่องชมเชยเมื่อครูผู้สอนสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย

อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารลงมือปฏิบัติงานและกิจกรรมของสถานศึกษาร่วมกับครู อยู่ในระดับเห็นด้วย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารมีความพร้อมในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนและผู้บริหารมีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวิชาการ สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่มีการให้บริการไม่ทันตามความต้องการของผู้รับบริการระดับประสิทธิภาพมาก

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และระดับของการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา

	การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	4.37	0.87	มาก
2	การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี	4.37	0.87	มาก
3	การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี	4.43	0.83	มาก
4	การจัดให้มีการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา	4.38	0.82	มาก
5	การจัดให้มีการประเมินคุณภาพ ภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	4.38	0.85	มาก
6	การจัดทำรายงานการประเมินตนเองประจำปี	4.42	0.82	มาก
7	การเสนอรายงานการประเมินคุณภาพภายในต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และภาคีเครือข่าย และเผยแพร่ต่อสาธารณชน	4.40	0.85	มาก
8	การนำผลการประเมินคุณภาพภายในมาเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน เพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย	4.37	0.89	มาก
9	การจัดระบบบริหาร และ สารสนเทศของสถานศึกษา	4.39	0.86	มาก
10	การยึดหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา บุคลากรทุกคนใน สถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และผู้รับบริการ	4.34	0.78	มาก
	รวม	4.39	0.84	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก สถานศึกษากำหนดมาตรฐานสถานศึกษาได้สอดคล้องกับบริบทความต้องการ ทิศทางการจัดการศึกษาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี สถานศึกษาดำเนินการตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ตามระยะเวลาและบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด การจัดให้มีการติดตาม

ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาจัดทำเครื่องมือในการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพ การศึกษาภายในสถานศึกษาที่ครอบคลุมโครงการ กิจกรรมที่กำหนดในแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) การจัดให้มีการประเมินคุณภาพ ภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา สถานศึกษานำผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละมาตรฐานที่ สะท้อนคุณภาพของผู้เรียนและผลสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาไปจัดทำรายงานผลการประเมิน ตนเอง การจัดทำรายงานการประเมินตนเองประจำปี สถานศึกษาการนำเสนอรายงานผลการประเมิน ตนเองต่อคณะกรรมการสถานศึกษาให้ความเห็นชอบการเสนอรายงานการประเมินคุณภาพภายในต่อ คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และภาคีเครือข่าย และเผยแพร่ต่อสาธารณชน สถานศึกษาจัดส่งรายงานการประเมินตนเองต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเผยแพร่ต่อสาธารณชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปีและสถานศึกษาเผยแพร่รายงานการประเมินตนเองต่อ สาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปีการนำผลการประเมินคุณภาพภายในมาเป็นส่วน หนึ่งของการวางแผน เพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษาและภาคีเครือข่าย สถานศึกษานำข้อมูล ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพ ที่ปรากฏในรายงานผลการประเมินคุณภาพโดยต้นสังกัดที่ผ่านมา มาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน พัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในปีงบประมาณหรือระยะเวลาถัดไปการจัดระบบบริหาร และ สารสนเทศของสถานศึกษา สถานศึกษาจัดระบบบริหารที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ การยึด หลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา บุคลากรทุกคนใน สถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และ ผู้รับบริการ สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการสถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และ ผู้รับบริการ ในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและสถานศึกษานำผลการ ประเมินของสถานศึกษามาวิเคราะห์เพื่อวางแผนพัฒนาร่วมกับบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และผู้รับบริการ

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการตาม หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ จังหวัดสงขลา

ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตาม หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่	0.451	0.203		2.227*	0.027
1. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม(X ₁)	0.204	0.056	0.212	3.625**	0.001
2. ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน(X ₂)	0.023	0.064	0.021	0.356	0.722
3. ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ (X ₃)	-0.008	0.035	-0.007	-0.220	0.826
4. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง(X ₄)	0.366	0.075	0.355	4.902**	0.001
5. ภาวะผู้นำทางวิชาการ (X ₅)	0.348	0.057	0.370	6.162**	0.001
R = .889 R ² = 0.790 Adj R ² = .785 S.E = 0.295 F = 151.18 Sig. = .001					

หมายเหตุ: *นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา พบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำที่สามารถทำนายการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้ดีที่สุด คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ (X5) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (X4) และภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (X1) ตามลำดับ โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณสะสมของตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 3 ตัวสามารถทำนายการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้ร้อยละ 79.00 ($R^2 = .790$) และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย .295 ($SE.est = 0.295$) และพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

เมื่อนำตัวแปรทั้งหมดไปสร้างสมการพยากรณ์ ได้สมการในรูปของคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$= 0.451 + .348 (X5)^{***} + .366 (X4)^{***} + .204 (X1)^{***}$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$= 370 (X5)^{***} + .355 (X4)^{***} + .212 (X1)^{***}$$

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดสงขลา พบว่า ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารมีการกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา ปฏิทินการปฏิบัติงานต่างๆ อย่างชัดเจนภาวะผู้นำอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ผู้บริหารยกย่องชมเชยเมื่อครูผู้สอนสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมายอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารลงมือปฏิบัติงานและกิจกรรมของสถานศึกษาร่วมกับครู อยู่ในระดับเห็นด้วย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารมีความพร้อมในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนและผู้บริหารมีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวิชาการ สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่มีการให้บริการไม่ทันตามความต้องการของผู้รับบริการระดับประสิทธิภาพมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิศักดิ์ โคกคาน ที่ได้ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรวราด (สุทธิศักดิ์ โคกคาน, 2566) รวมถึงงานวิจัยของจรรยาภรณ์ มาตาชาติ ได้ศึกษาวิจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสพ อ.อุบลราชธานีเขต ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ตัวแปรพยากรณ์

ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 5 ตัวแปร เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้ ด้านการพัฒนาครู (X) ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (C) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจของสถานศึกษา (X) ด้าน การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน (X) และด้านการพัฒนานักเรียน (X) ซึ่งตัวแปรพยากรณ์ ชุดนี้ร่วมกันพยากรณ์การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาได้ร้อยละ 76.70 (จรรยาภรณ์ มาตาชาติ, 2562)

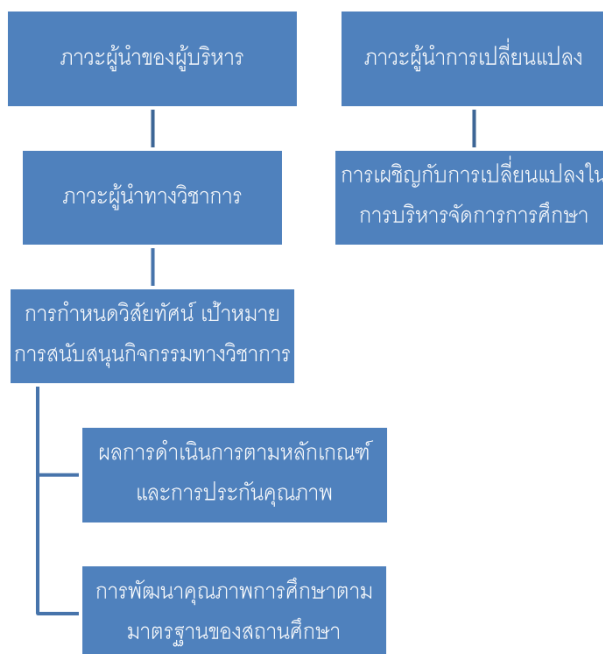
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก สถานศึกษากำหนดมาตรฐานสถานศึกษาได้สอดคล้องกับบริบทความต้องการ ทิศทางการจัดการศึกษาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี สถานศึกษาดำเนินการตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ตามระยะเวลาและบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด การจัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาจัดทำเครื่องมือในการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาที่ครอบคลุมโครงการ กิจกรรมที่กำหนดในแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) การจัดให้มีการประเมินคุณภาพ ภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษานำผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละมาตรฐานที่สะท้อนคุณภาพของผู้เรียนและผลสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาไปจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง การจัดทำรายงานการประเมินตนเองประจำปี สถานศึกษาการนำเสนอรายงานผลการประเมินตนเองต่อคณะกรรมการสถานศึกษาให้ความเห็นชอบการเสนอรายงานการประเมินคุณภาพภายในต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และภาคีเครือข่าย และเผยแพร่ต่อสาธารณชน สถานศึกษาจัดส่งรายงานการประเมินตนเองต่อหน่วยงานต้นสังกัดและเผยแพร่ต่อสาธารณชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปีและสถานศึกษาเผยแพร่รายงานการประเมินตนเองต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปีการนำผลการประเมินคุณภาพภายในมาเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน เพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย สถานศึกษานำข้อมูล ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพที่ปรากฏในรายงานผลการประเมินคุณภาพโดยต้นสังกัดที่ผ่านมา มาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในปีงบประมาณหรือระยะเวลาถัดไปการจัดระบบบริหาร และ สารสนเทศของสถานศึกษา สถานศึกษาจัดระบบบริหารที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ การยึดหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา บุคลากรทุกคนใน สถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และผู้รับบริการ สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการสถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และผู้รับบริการ ในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและสถานศึกษานำผลการประเมินของสถานศึกษามาวิเคราะห์เพื่อวางแผนพัฒนาร่วมกับบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และผู้รับบริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา สุระคำ ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สพป.จันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การทำงานเป็นทีมของครู โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครู มีความสัมพันธ์กันทางบวกใน

ระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถสร้างสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คือ $Y = 89 + 78 X$ และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ $2 = 83 Z$, จากผลการวิจัยที่พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากและส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสูงถึงร้อยละ 78 (กาญจนาสุระคำ, 2562)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชูติรัตน์ กาญจนธนชัย และคณะ ได้ศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 12 ตัวบ่งชี้ จำแนกได้ 4 องค์ ประกอบ คือ องค์ประกอบความร่วมมือ 3 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบความรู้ดิจิทัล 3 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบ วิสัยทัศน์ดิจิทัล 3 ตัวบ่งชี้ และองค์ประกอบ การสื่อสาร 3 ตัวบ่งชี้ พฤติกรรมบ่งชี้ที่ใช้ในการวิจัย 60 พฤติกรรมบ่งชี้ ค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (ชูติรัตน์ กาญจนธนชัย และคณะ, 2563).

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพการศึกษา

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร แบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก:

1.1 ภาวะผู้นำทางวิชาการ: ผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และการสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง: ผู้บริหารมีความสามารถในการปรับตัวและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการการศึกษา และพร้อมที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่ทิศทางใหม่ ๆ

1.3 ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม: ผู้บริหารมีการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ผลการดำเนินงานตามหลักเกณฑ์การประกันคุณภาพ:

2.1 ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ดีสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมทางวิชาการ และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ทำให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตามมาตรฐานและเป้าหมายที่วางไว้

3. การประกันคุณภาพการศึกษา:

3.1 ผลลัพธ์ที่ได้คือการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ และเกิดความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้จากภายนอก

สรุป

ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในจังหวัดสงขลา โดยเน้นถึงรูปแบบภาวะผู้นำที่มีผลกระทบใน 5 ด้านหลัก คือ ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำทางวิชาการผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการทำงานอย่างชัดเจน ซึ่งมีผลต่อการจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารที่ใช้ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจโดยการชื่นชมเมื่อบุคลากรทำงานสำเร็จ การมีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ผู้บริหารร่วมมือกับครูและบุคลากรในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศของความร่วมมือ ผู้บริหารที่มี ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในยุคที่การศึกษาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภาวะผู้นำทางวิชาการ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายทางการศึกษา รวมถึงการสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้และทักษะของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ การประเมินผลการปฏิบัติงานและการจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษายังเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและภาคีเครือข่ายในการวางแผนพัฒนาการศึกษา โดยรวม ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสำคัญอย่างมากในการกำหนดทิศทางและสร้างมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้นผ่านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารของสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในวางแผน การดำเนินการและการบริหารจัดการในต่าง ๆ ของสถานศึกษา

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการยึดหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา บุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ภาควิชา และผู้รับบริการ เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นผู้บริหาร ครูและบุคลากรผู้เกี่ยวข้องทุกคนควรให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในทุกมิติ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการประสานงานอันดีในการดำเนินงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด

1.3 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ส่งผลต่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรตระหนักและให้ความสำคัญถึงภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาพฤติกรรมการบริหารงาน ประกันคุณภาพของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหาร งานตามโครงสร้างของสถานศึกษา

2.2 การศึกษาภาวะผู้นำการของผู้บริหาร ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูตามเกณฑ์ มาตรฐานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ดวงแข สุขประเสริฐ และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2563). ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต

3. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 6(2), 496-511.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สุทธิกานต์ บริเอก. (2564). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูผู้สอน. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

สุพัฒนา หอมบุปผา. (2558). ตำราวัดผล: การวัดผลและประเมินผลการศึกษา. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สุทธิศักดิ์ โคกคาน. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สุทธิศักดิ์ โคกคาน. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด คณะครุศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

- จรรยาภรณ์ มาตาชาติ. (2562). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- กาญจนา สุระคำ. (2562). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ ค.ม. การบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ชูดิรัตน์ กาญจนธนะชัย และคณะ. (2563). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 18(2), 102-111.
- ข้าวทิพย์ ทีสุกะ. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลสำเร็จในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- Likert, Rensis. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale. Attitude Theory and Measurement*. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son.

การบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์
ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว

Integrating the Principles of Public Mind for Social Development
in Buddhism and Christianity: A Case Study in Vientiane Capital
Region of Lao People's Democratic Republic

Sopha Sibounheuang

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: 6201101008@mcu.ac.th

Received August 6, 2024; Revised December 28, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ 2) ศึกษาหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในคริสต์ศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ และ 3) การบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์พระคริสต์ธรรมคัมภีร์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ชุมชนพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ผลการศึกษาพบว่า หลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เน้นหลักประโยชน์ 3 ประการ คือ เกิดแก่ตนเอง เกิดแก่คนอื่น และเกิดทั้งแก่ตนเองและแก่คนอื่นในขณะเดียวกัน โดนที่ประโยชน์เหล่านี้จะเกิดมีในปัจจุบัน และอนาคต และในที่สุดการสิ้นสุดทุกขคือบรรลุนิพพานและอริยมรรค จิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในคริสต์ศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนี้ ทำให้เกิด ความหวัง ความรอด และความยกบาปกลายเป็นมนุษย์ผู้ดีพร้อมจะได้อัปภูมิอยู่กับพระเจ้าในอาณาจักรนิรันดร์ของพระองค์ การนำหลักจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาโดยการนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนาสังคมในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้องค์ความรู้ 3 ประการคือ 1. ตนเองอยู่ดี คือ การยึดหลักการทางศาสนาของตนเองให้มั่นคง นำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาว และมีจิตนํากาย 2. สังคมมีสุข คือ มีหลักแห่งรักความเมตตาต่อผู้อื่น ไม่เลือกชั้นวรรณะและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม 3. ประเทศชาติพัฒนา คือ การทำกิจกรรมทุกอย่าง ให้เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมชาวลาว และสามารถร้อยรัดความสัมพันธ์ของบุคคล องค์กรต่าง ๆ ในประเทศลาว

ให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

คำสำคัญ: การบูรณาการ; จิตอาสา; พระพุทธศาสนา; คริสต์ศาสนา; นครหลวงเวียงจันทน์

Abstract

This research has 1) to study the principles of Public Mind for social development in Buddhism in Vientiane capital region 2) to study the principles of Public Mind for social development in Christianity in Vientiane capital region and 3) to integrating the principles of Public Mind for social development in Buddhism and Christianity in Vientiane capital region of Lao People's Democratic Republic. The research is a qualitative study by studying and collecting information from the Tipitaka, bible, related research and interviewing Buddhist communities and Christian communities. The results of study were found that: The principles of Public Mind for social development in Buddhism in Vientiane capital Region of Lao People's Democratic Republic emphasizes 3 main benefits: benefits for oneself, others and occurs both to oneself and others, at the same time these benefits will occur in the present and the future, and finally, in the end of suffering, that is to say, attaining the Noble Path (Ariya Magga) and the Noble fruit (Ariya Phala) Therefore, the principles of public mind for social development in Christianity in Vientiane capital region of Lao People's Democratic Republic makes ones have hope, salvation, and the remission of sins, became the perfected persons and be ready to ascend to live with God in His eternal Kingdom. The integration of the principles of public mind according to Buddhism and Christianity to develop society in Vientiane Capital Region of Lao People's Democratic Republic has 3 types of knowledge: 1. Well-being for oneself means adhering firmly to one's own religious principles, by putting into practice in accordance with the cultural traditions of the Lao people and having mind leading body. 2. A happy society means having the principle of love and kindness to others regardless of social status and caste, and bringing benefits to society. 3. A Developed nation means doing all activities to build benefits and happiness for Lao society and can strengthen the relationships of individuals and various organizations in Laos to build love, unity for the prosperity of the Lao People's Democratic Republic.

Keywords: Integrating; Public mind, Buddhism; Christianity; the Vientiane Capital Region

บทนำ

คนในสังคมปัจจุบันนี้ขาดคุณธรรม จริยธรรมทางใจอย่างมาก อันเป็นสาเหตุเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย รบราฆ่าฟัน แกร่งแย่งกันไปทั่วทุกมุมโลก ดังนั้น หากจะให้สังคมพัฒนาไปในทางที่ดี จำต้องปลูกฝังให้คนในสังคมมีคุณธรรมและจริยธรรมในจิตใจก่อน ให้รู้สึกมีจิตสาธารณะร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตอาสาเพื่อที่จะยื่นมือเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชน สังคม ประเทศชาติ มีจิตใจที่อยากเห็นคนในสังคมมีความสุข รู้สึกไม่สบายใจและยื่นมือช่วยเหลือในเมื่อสังคมประสบทุกข์อุปสรรคปัญหา รู้สึกพลอยยินดีในเมื่อสังคมได้รับความเจริญในทางที่ดี และรู้จักยึดมั่นในระเบียบวินัย กฎ ศีลธรรมของสังคมนั้น ๆ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ ไม่ลำเอียง เมื่อทุกคนมีคุณธรรมและจริยธรรมในใจแล้ว สังคมบ้านเมืองก็จะอยู่กันอย่างมีความสุขได้

พระพุทธศาสนายกเรื่องจิตอาสาเป็นการหลักการและหลักปฏิบัติที่พุทธบริษัททั้ง 4 จำต้องกระทำ ประกาศชัดเจนเป็นครั้งแรกในพุทธศาสนา คือ เหตุการณ์หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ทรงท้อพระทัยว่า สัตว์จะรู้ธรรมะได้ยากเพราะเป็นธรรมชาติลึกลับซึ่ง ภายหลังพระพรหม มาอาราธนา (เกิดพรหมธรรมในพระทัย คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา ขึ้นในพระทัย) จึงเกิดจิตอาสาที่จะสั่งสอนสรรพสัตว์ ดังพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เหล่าพระสาวกเมื่อครั้งส่งพระสาวกไปประกาศศาสนาครั้งแรกว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 32 หน้า 27 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพระดำรัสข้างต้นนี้เห็นได้ชัดว่า พระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันต์สาวกไปเพื่อมุ่งประโยชน์สุขแก่คนชาวโลกโดยทั่วไป โดยทรงปลูกและวางแนวทางให้กำลังใจในการเป็นผู้มีจิตอาสาที่จะดำเนินไปเพื่อสร้างความสุขอย่างยั่งยืน หลังจากทีส่งพระอรหันต์สาวกไปประกาศได้ไม่นาน เมื่อคืนวันมาฆบูชาปุณณมี พระพุทธเจ้ายังทรงย้ายและวางหลักเกณฑ์การเผยแผ่พระธรรมคำสอนไว้ชัดคือพระโอวาทปาฏิโมกข์ ใจความว่า “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต เปียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เปียดเบียนผู้อื่น ความสละสลวยในปาฏิโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 90 หน้า 50-51, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากหลักการการเผยแผ่นี้เอง ทำให้มองเห็นภาพการเป็นผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อสังคม โดยการอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวม ทั้งที่ไม่ใช่หน้าที่โดยตรงส่วนตัวที่จะต้องกระทำหรือแม้กระทั่งหลักพรหมวิหารธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 สารณียธรรม 6 บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ เป็นต้น เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นหลักคำสอนและวิธีการเป็นนักจิตอาสาแนวพุทธได้อย่างดี

คริสต์ศาสนาก็มีหลักพระธรรมคำสอนในพระคัมภีร์ไบเบิลที่เกี่ยวกับความเป็นผู้มีจิตอาสา เช่น คำสอนเกี่ยวกับความรักต่อพระเป็นเจ้าและเพื่อนมนุษย์ พระสันตะปาปาฟรานซิสเตือนชาวคริสต์ทั้งหลายให้รู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ไว้แม้จะอยู่ในสถานะใดวันไหนก็ตามว่า “เพื่อจะเข้าใจถึง

คุณค่าและบทบาทของผู้สูงอายุ เราจะต้องเข้าใจถึงคุณค่าของชีวิตมนุษย์อย่างถูกต้องเสียก่อน ชีวิตมนุษย์เป็นของขวัญที่พระเจ้าประทานให้กับเราทุกคน ความเข้าใจในศักดิ์ศรีของมนุษย์จะทำให้เราเห็นคุณค่าทุกช่วงวัย เป็นไปไม่ได้ที่จะยอมรับคุณค่าของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ถ้าเรายังไม่เห็นคุณค่าของเด็กนับจากวินาทีแรกของการปฏิสนธิ (กรອງทอง กาญจนเลิศพรทวี, 2550) ทำให้เราทั้งหลายได้ตระหนักถึงความรักที่พระเป็นเจ้าได้ทรงมีต่อมวลมนุษย์ ให้เหล่านมนุษย์ได้รักกัน สมัยครุสमानสามัคคี เห็นอกเห็นใจกันในความที่เรารู้อยู่กันเป็นลูกของพ่อคือพระผู้เป็นเจ้าคนเดียวกัน ในศาสนจักรนั้น ชนรุ่นต่าง ๆ ได้รับการเรียกให้มาเข้าร่วมในส่วนแผนการแห่งความรักของพระเจ้า โดยการแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงปันพระพรที่เราแต่ละคนได้รับอย่างอุดม โดยทางพระหรรษษาของพระจิตเจ้า ในการแลกเปลี่ยนพระพรนี้ผู้สูงอายุนำเอาคุณค่าทางศาสนาและศีลธรรม ซึ่งเป็นความอุดมของชีวิตจิตให้แก่ชีวิตของชุมชนคริสตชน ครอบครัวและโลก (กรອງทอง กาญจนเลิศพรทวี, 2550) “ดังนั้น ความรักของท่านจะต้องไม่มีขอบเขตความรัก ดังเช่นความรักของพระบิดาเจ้าสวรรค์ของท่านก็ไม่มีขอบเขต” (พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ มธ. 5 : 48 คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014)

คริสตชนเชื่อว่า “สรรพสิ่ง” นั้นมี “เจ้าของ” ฉะนั้น มนุษย์จึงไม่มีกรรมสิทธิ์ที่จะครอบครองสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสมบูรณ์เด็ดขาด โดยไม่ยอมแบ่งปันแกผู้อื่น ทั้งนี้ เพราะวัตถุประสงค์ของ “เจ้าของสิ่งสร้าง” นั้นต้องการให้มนุษย์แบ่งปันกันอยู่แล้ว (เจริญ อาทิตยา, 2540) เพราะพระเจ้ามีพระประสงค์ให้มนุษย์ “เป็นนายเหนือ” (dominion) คือ มนุษย์สามารถใช้สรรพสิ่งที่พระเจ้าสร้างให้แล้วได้ก็จริง แต่สรรพสิ่งต่างก็มีความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากพระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมา ฉะนั้น มนุษย์จึงต้องใช้สรรพสิ่งบนโลกนี้ อย่างมีความรับผิดชอบและไม่เห็นแก่ตัว และการที่มนุษย์ใช้สรรพสิ่งอย่างมีความรับผิดชอบและไม่เห็นแก่ตัวนี้เอง ได้ชื่อว่าเป็นการแผ่ขยายความดีที่มีอยู่กับสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าสร้างขึ้นนั้น ทำให้โลกพัฒนาและเป็นระเบียบตามคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้าที่ตรัสสั่งกับมนุษย์คู่แรกในโลก คือ อาดัมและเอวาว่า “ให้ทำและรักษาสวนนี้” (เจริญ อาทิตยา, 2540) ดังนั้น คริสต์ศาสนาจึงมีคำสอนมุ่งเน้นให้มนุษย์รู้จักมีจิตสาธารณะมีจิตอาสาที่จะยอมเสียเวลา แรงกาย แรงใจ แรงสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ในเมื่อได้เห็นมวลมนุษย์ได้รับความทุกข์โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้สิ่งที่ทำไปเหล่านั้นจะไม่ใช่งานที่จะต้องกระทำโดยตรงในฐานะมนุษย์ผู้ซึ่งดำเนินชีวิตอยู่ในโลก แต่สิ่งที่ทำนั้นเพราะทำตามพระประสงค์และตามรอยบาทของพระผู้เป็นเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้และทำให้ดูแล้ว นครหลวงเวียงจันทน์ เป็นเขตปกครองที่ตั้งอยู่บริเวณภาคกลาง ครอบคลุมพื้นที่เมืองหลวงของประเทศลาว เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของแขวงเวียงจันทน์ ตัวเมืองเวียงจันทน์ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 16 ใน รัชสมัยของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช บริเวณเขตเมืองเก่าเป็นที่ตั้งของวัดวาอาราม พิพิธภัณฑสถาน อนุสาวรีย์ และสวนสาธารณะ นครหลวงเวียงจันทน์เป็นที่ตั้งของอนุสรณ์สถานแห่งชาติที่สำคัญที่สุดในลาว ได้แก่ พระธาตุหลวง (พระเจดีย์โลกะจุฬามณี) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของลาว และเป็นเครื่องสื่อถึงการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายของประชาชนในประเทศ ทั้งนี้ มีวัดที่สวยงามหลายแห่งในนครหลวงเวียงจันทน์ เช่น วัดสี่สะเกด วัดองค์ต่อมหาวิหาร, วัดเชียงควน (หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “สวนวัฒนธรรมเชียงควน”), วัดศรีเมือง ฯลฯ (จันทนีย์ วงศ์คำ, 2545)

ศาสนาในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งที่รัฐมองเห็นว่า มีส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญได้ ดังนั้น รัฐจึงมอบ

ความหวังที่จะให้ศาสนาแต่ละศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม โดยให้นำหลักการทางศาสนามาช่วยในการส่งเสริมการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการเน้นไปที่หลักของการช่วยเหลือสังคมด้วยหลักของจิตอาสา โดยเฉพาะผู้วิจัยซึ่งมีส่วนร่วมสำคัญในการร่วมมือกับคณะสงฆ์ องค์กรศาสนา ภาครัฐ และประชาชนทั่วไป ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลในสังคมอยู่ดี มีสุข เกิดสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

จากการศึกษานัยเบื้องต้นถึงหลักคำสอนเรื่องจิตอาสาจากทั้ง 2 ศาสนา เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเบื้องต้นจะศึกษาถึงนิยามความหมาย ลักษณะและความสำคัญ ประเภท ตัวอย่าง ประโยชน์ และหลักธรรมที่สนับสนุนการสร้างจิตอาสาในศาสนาพุทธกับคริสต์ศาสนา ที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความชัดเจนเรื่องจิตอาสาในมิติทางศาสนาทั้งสอง อันจักเป็นเหตุปัจจัยประการหนึ่งให้ศาสนิกของทั้งสองศาสนาได้เข้าใจกันและกัน ในการที่จะปรับตัวเข้าหากัน อยู่ร่วมกันได้และก่อให้เกิดความรัก ความเมตตา ความกรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมมากขึ้น โดยอาศัยหลักพระธรรมคำสอน เพื่อสังคมจะได้พบกับความสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งทางกายและทางใจด้วยอาศัยความเสียสละแบบจิตอาสาเชิงศาสนาอย่างเหมาะสมและถูกต้องโดยอาศัยข้อมูลเชิงพื้นที่จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อศึกษาหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในคริสต์ศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อการบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาการบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนี้ เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร 1.1) ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์พระคริสต์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย 1.2) ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ รายงานการวิจัย เช่น วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเลือกเองจากผู้ทำกิจกรรมหรือผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจิตอาสาเป็นหลัก ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสังเกต จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือผู้นำ

ทางศาสนาและศาสนิกชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 45 รูป/คน โดยแยกกลุ่มผู้ให้ความรู้สำคัญในการวิจัยไว้ 2 กลุ่ม ดังนี้ 2.1) กลุ่มผู้นำทางศาสนาและพุทธศาสนิกชน แบ่งเป็นฝ่ายสงฆ์ จำนวน 10 รูป และฝ่ายพุทธศาสนิกชน จำนวน 20 คน 2.2) กลุ่มผู้นำทางคริสต์ศาสนาและคริสตชน แบ่งเป็นฝ่ายผู้นำทางศาสนา จำนวน 5 คน และฝ่ายศาสนิกชน จำนวน 20 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

4. การลงพื้นที่การร่วมกิจกรรมเวทีจิตอาสา และการจัดเวทีสานเสวนาทางศาสนา การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลกับหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนา และคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

5. การวิเคราะห์ ศึกษารวบรวมข้อมูล และเปรียบเทียบเนื้อหาหลักให้เห็นถึงประเด็นในความเหมือนและความแตกต่างกัน แล้วนำเสนอผลการวิจัย

ผลการศึกษา

1. หลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

1.1 ในมุมมองของพระพุทธศาสนา คำว่า จิตอาสานั้น ได้รับการพัฒนามาจากคำว่า จิตจาคะ ซึ่งมีความหมายว่า จิตที่คิดจะเสียสละ จิตที่พร้อมจะสละ จิตที่ประกอบด้วยการบริจาค จึงมีความหมายไปในทิศทางเดียวกันคือ จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จิตที่พร้อมจะสละเวลาแรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี (พระไพศาล วิสาโล, 2548) เมื่อกล่าวโดยสรุป จิตอาสา จึงมีความหมายว่า จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่พร้อมจะเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตตื่นรู้ในภายในต่อสิ่งเร้าจากภายนอก ไม่มีใครบังคับ แต่เล็งเห็นคุณค่า เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลาแรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์

1.2 จิตอาสาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสภาพภายในจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ ในฐานะเป็นตัวช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีความเก่งกล้าสามารถในการทำงานและการทำหน้าที่ สร้างความสุขให้เกิดมีในจิตใจ ทำให้มีบุคลิกภาพดี เสริมสร้างวิถีทางการดำเนินชีวิตและความเป็นไปของสังคมส่วนรวมอันดีงาม โดยที่คนที่มีจิตอาสาเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเก่งกล้าสามารถในกิจการงานนั้น เกิดแรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงาน ทำด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ มีความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของงานนั้น เมื่อทำงานที่เป็นเรื่องทางร่างกาย หรือทางสังคมเกิดความหมายเป็นประโยชน์ที่แท้จริง ปรากฏมองเห็นกันภายนอกและมีเกิดผลภายใน มีความชำนาญมากขึ้น ทำอะไรได้ดีขึ้น ทำไปแล้วเกิดความสบายใจอิ่มใจ มีความภูมิใจได้ทันที ไม่ต้องรอให้คนอื่นเข้ามาให้ผลตอบแทน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

1.3 จิตอาสา เป็นเรื่องของจิตที่คิดชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ทั้งเหล่าสรรพสัตว์ มี 3 ระดับ แบ่งตามการให้ คือ

(1) ในระดับทานนั้น เป็นจิตอาสาในระดับกายภาพ คือช่วยเหลือผู้อื่นผู้มีความทุกข์ทางกาย ด้วยข้าว ปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ผลที่จะเกิดมาโดยตรงคือ ผู้ได้รับการให้จากผู้อื่น ถือว่าได้รับโอกาสจากสังคม ได้บรรเทาความทุกข์ที่แสนสาหัสเฉพาะหน้า ได้ลิ้มรสแห่งความสุขไม่จมน้ำทุกข์แต่ในความคิดดั้งเดิมว่าเราเป็นคนทุกข์ยาก ได้มองเห็นหนทางในการที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น และเห็นความสำคัญในการช่วยเหลือเกื้อกูลจากคนอื่น (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 32 หน้าที่ 287, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

(2) ในระดับศีลนั้น ทำให้ต่างคนต่างก็ไม่เบียดเบียนตัวเองไม่เบียดเบียนคนอื่น ตัวเราเองก็ไม่เดือดร้อน ผู้อื่นก็ไม่เดือดร้อน (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 1 หน้าที่ 389, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สร้างแต่ความสุขและความหรรษา ต่างคนต่างมีทรัพย์ มีชื่อเสียงเกียรติยศ งามจากลาภหาญ ไม่หลงสติตาย ถึงตายก็ได้ไปสู่สุคติ มีความงดงามด้วยความสงบเรียบร้อยทางกายและวาจา เคารพในความเป็นผู้มีศีลของตนเอง เกิดความไว้วางใจกันไปทุกคนทุกที่ ความสุขจึงเกิดมีอย่างสมบูรณ์ในด้านกายภาพและความสัมพันธ์ไม่แบ่งแยก เห็นคนทุกคน ทุกชนชาติ ทุกเพศ ทุกวัย เป็นเสมือนเครือญาติผู้ร่วมสายโลหิตเดียวกันทีเดียว

(3) ในระดับภาวนานั้น ถือได้ว่าเป็นการเสียสละอย่างยิ่งใหญ่ที่สุดกว่าการเสียสละทั้งปวง เพราะเป็นการเสียสละความสุขที่ตนควรได้ควรถึงตามฐานะที่ได้เกิดและแสวงหาไว้ เป็นการช่วยเหลือตนเองและเพื่อนมนุษย์ให้ได้รับบรมสุขอย่างยั่งยืนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อันจะหาวิธีช่วยเหลือที่ประเสริฐไปกว่านี้ไม่มีแล้ว

1.4 หลักธรรมในพระพุทธศาสนาทุกประการ จะเป็นหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีจิตอาสาอยู่แล้ว แต่หลักธรรมที่เป็นจุดเด่นเกี่ยวข้องกับงานจิตอาสา เป็นหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนการสร้างจิตอาสาในพุทธศาสนา ได้แก่

(1) หลักอริยบท 4 จะทำให้เกิดความพอใจยินดีในหน้าที่ที่ได้ทำและเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตทั้งแก่ตนและผู้อื่น

(2) หลักพรหมวิหารธรรม 4 จะทำให้เกิดความรักความปรารถนาอยากให้ทุกคนมีความสุข เมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์จะต้องลงมือช่วยเหลือ มีความชื่นชมยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และมีใจเป็นกลางปรารถนาดี ลงมือช่วยเหลือ แสดงความยินดีได้ทั้งคนที่ชอบและชัง โดยไม่มีอคติ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 228 หน้าที่ 232, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

(3) หลักสังคหวัตถุ 4 จะทำให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของของตนเองให้คนอื่น เป็นคนพูดจาไพเราะ เสนาะหู ไม่หยาบคาย ให้เกียรติคนอื่น เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของคนอื่น และลองทำตัวสบาย ๆ ไม่ถือเนื้อถือตัว เป็นกันเองกับคนอื่นเพื่อจะไม่เป็นการท่างเห็นและลำบากใจของคนที่รับการช่วยเหลือ ยึดจิตใจกันและกันไว้นั่นแน่นแฟ้น เหมือนเป็นเครือญาติ

(4) หลักอคติ 4 จะทำให้ขมใจไม่ให้อำนาจที่ด้วยเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่มีอคติคือ ความลำเอียง เพราะรักใคร่ชอบพวจึงช่วย ลำเอียงเพราะโกรธเกลียดจึงไม่ช่วย ลำเอียงเพราะโง่เขลาไม่รู้อะไรจะช่วยทำหรือไม่หรือจะช่วยอย่างไร และลำเอียงเพราะกลัวว่าถ้าเราไม่ช่วยจะมีผลกระทบกับเราจึงทำเป็น

ช่วย ไม่ได้ช่วยด้วยจิตสำนึกที่ดี ทำให้เป็นคนซื่อตรง อีกทั้งยังเป็นการป้องกันตัวเองจากการนินทาว่าร้ายจากบุคคลอื่นด้วย

เมื่อผู้ทำงานจิตอาสาปฏิบัติตามหมวดธรรม 4 ดังกล่าวมา ย่อมจะทำให้สำเร็จประโยชน์ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมหรือวัฒนธรรมได้ไม่ยาก ซึ่งนั่นจะนำมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติงานจิตอาสาโดยตรงและต่อส่วนรวมด้วย

1.5 จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวพุทธในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อสอบถามเกี่ยวกับหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม จำนวน 20 รูป/คน โดยเป็นพระสงฆ์จำนวน 10 รูป และพุทธศาสนิกชน 10 คน โดยมุ่งสอบถามในประเด็น ความหมายของจิตอาสา ลักษณะและความสำคัญของจิตอาสา การบูรณาการจิตอาสาเพื่อการพัฒนาสังคม และ คุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการบูรณาการจิตอาสาเพื่อการพัฒนาสังคม ได้ข้อมูลเบื้องต้นดังนี้

(1) จิตอาสา คือ จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่พร้อมจะเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม คนที่มีจิตอาสา ต้องเป็นคนที่สามารถชักนำคนในสังคมให้พัฒนาการอยู่ร่วมกันได้ สามารถที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ คือ การหาหลักการที่จะชักนำคนในสังคมมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน หรือการสร้างสังคมให้เกิดความเป็นธรรมหรือเกิดความยุติธรรม

(2) คนที่มีจิตอาสา คือคนที่ให้ความสำคัญต่อสภาพภายในจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ เรื่องจิตอาสาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พึงร่วมกันพิจารณาว่า ตนสามารถจะเป็นคนหนึ่งที่มีจิตอาสาเพิ่มขึ้นในสังคมหรือไม่ จิตอาสาเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดองค์กร หรือเครือข่ายอาสาขึ้นมา เพื่อกระตุ้นจิตอาสาให้เพิ่มขึ้น

(3) ประชากรส่วนใหญ่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนับถือศาสนาพุทธ ประเพณีดั้งเดิมส่วนมากเริ่มต้นที่วัด ชาวบ้านเข้าวัดเพื่อร่วมงานประเพณีท้องถิ่น ปฏิเสธไม่ได้ว่าการบูรณาการวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและมักเกิดขึ้นจากวัดสู่ชุมชน การใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างวัฒนธรรมให้น่าสนใจ 2) ประชาสัมพันธ์ 3) ช่วยให้ผู้อยู่ห่างไกลได้เข้าร่วมงานประเพณีได้เสมือนหนึ่งว่าได้ร่วมงานประเพณีด้วยตนเอง 4) เพื่อให้ผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาท้องถิ่นหรือภาษาไทยเข้าใจในอัตลักษณ์ของประเพณีได้

(4) คุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการบูรณาการจิตอาสาเพื่อการพัฒนาสังคม อันดับแรกให้มองไปที่บุคคลผู้ทำงานจิตอาสาทางพระพุทธศาสนาในอดีตสมัยพุทธกาล เช่น พระทัฬหฬลบุตร พระเถระเป็นผู้มีจิตอาสาอาศัยความสามารถของตนเองทั้งโดยกำลังของมนุษย์และกำลังแห่งอิทธิฤทธิ์ ช่วยงานพระศาสนา ในด้านจัดระเบียบการพักอยู่อาศัยของหมู่ภิกษุทั้งหลาย มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีศีล อนุชาปิณฑิกเศรษฐี เศรษฐีได้มีจิตอาสาให้ทานแก่พวกคนอนาถาและถวายทานในพระพุทธศาสนา เป็นจำนวนมากและกระทำทุก ๆ วันที่มีโอกาสร่วมกับนางวิสาขามหาอุบาสิกา นางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้ชื่อว่าเป็นมหาอุบาสิกา เพราะได้ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมมากมายไว้ในพระพุทธศาสนา และการบริจาคทานเพื่อคนยากจนหรือสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ครบถ้วนบริบูรณ์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 สรุปว่า ในครั้งพุทธกาลนั้น เหล่าพุทธสาวกพุทธสาวิกาทิ้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยมีท่านพระทัฬหฬลบุตร อนุชาปิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นตัวอย่าง ทุกคนต่างทำหน้าที่ในความเป็น

พุทธบริษัทของตนได้อย่างดี อบรมตนเองด้วยศีล สมาธิ และปัญญา จนสามารถเข้าถึงธรรมตามแนวทางของพุทธศาสนาได้แล้ว ตัวคุณธรรมที่บรรลุนั้นก็คือพลังจิตอาสาอันบริสุทธิ์และทรงพลังผลักดันให้เกิดจิตอาสาขึ้นแก่ทุกหมู่ทุกคนที่ได้บรรลุให้เกิดความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาขึ้นในสรรพสัตว์ คิดสงสารเมตตาต่อคนเห็นผู้อื่นททุกข์ในขณะที่ยังตนเองมีความสุขอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องลงมือช่วยเหลือด้วยกำลังของมนุษย์และกำลังแห่งอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์บ้างในบางคราว ถึงความทุกข์ของคนเหล่านั้นจะไม่หมดไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็ทำให้เขากลับมีความสุขมีความหวังที่จะต่อสู้กับชีวิตต่อไป

2. หลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในคริสต์ศาสนาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

2.1 จิตอาสาในคริสต์ศาสนา หมายถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นในสังคม ที่ถือว่าเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งสำหรับคริสตศาสนิกชน เป็นการกระทำที่แสดงออกซึ่งความรักที่มีต่อมวลมนุษยชาติ (อริสธรรม ตีระดอม, 2526)

2.2 ลักษณะของจิตอาสาในคริสต์ศาสนา ลักษณะของจิตอาสาที่พระเยซูทรงสอนและพระองค์ก็ทรงเป็นแบบอย่าง คือการรู้จักแบ่งปัน เป็นการแบ่งปันด้วยความจริงใจ ไม่ใช่ทำไปเพื่อหวังผลหรือหวังให้คนยกย่องว่าเป็นคนใจบุญ (เสรี พงศ์พิศ, 2529)

2.3 ประเภทของจิตอาสาในคริสต์ศาสนา การทำงานจิตอาสาในคริสต์ศาสนา คือเป็นการกระทำที่มุ่งสร้างประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้แก่สังคม ซึ่งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ตนด้วยโดยปริยาย เราอาจจะเรียกว่าเป็นบุญกุศลทั้งแก่ตนเองและสังคมในรูปแบบคริสต์ศาสนาได้เช่นเดียวกัน (ธันต์ถอร์ ทองโสภณ, 2555)

2.4 หลักศีลธรรมที่สนับสนุนการสร้างจิตอาสาในคริสต์ศาสนา หลักธรรมและแนวทางที่จะช่วยเสริมสร้างสนับสนุนจิตอาสาในคริสต์ศาสนานั้น แยกออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนมนุษย์และ ส่วนสังคม 1. หลักธรรมและแนวทางในส่วนมนุษย์ คือ การปลุกความศรัทธาในพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ สุดความนึกคิดและด้วยสุดกำลัง และ จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง ปฏิบัติตามพระบัญญัติ 10 ประการ ไปวัดในวันพระเจ้า สวดภาวนาทุกวัน เรียนคำสอนเพิ่มเติมอยู่เสมอๆ และ 2. หลักธรรมและแนวทางในส่วนสังคม คือ การใช้อำนาจรัฐ เป็นของกษัตริย์และหน้าที่ของกษัตริย์ กษัตริย์จึงต้อง ปกครองและทำหน้าที่ทางศาสนาด้วย เป็นผู้รับผิดชอบในการนำประชากรของพระเจ้าให้ดำเนินไปในวิถีแห่งพันธสัญญาที่ได้กระทำกับพระเจ้า ด้านหลักกฎหมาย ต้องทำกฎหมายทางศาสนากับกฎหมายทางสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงจะทำให้เกิดเสรีภาพภายนอก ทำให้มนุษย์เป็นอิสระทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและฐานะประชาคมหรือประชาชาติ เกิดเสรีภาพภายในแท้จริง เสรีภาพของการเป็นบุตรของพระเจ้า เสรีภาพที่หลุดพ้นจากบาป หมั่นการทำงาน เพราะงานเป็นลักษณะของสิ่งที่มีคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์เอง (เสรี พงศ์พิศ, 2529)

2.5 จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวคริสต์ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อสอบถามเกี่ยวกับหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม จำนวน 25 คน เป็นนักการศาสนา จำนวน 5 คน และคริสตชน 20 คน โดยมุ่งสอบถามในประเด็น ความหมายของจิตอาสา ลักษณะและความสำคัญของจิตอาสา การบูรณาการจิตอาสาเพื่อการพัฒนาสังคม และ คุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการบูรณาการจิตอาสาเพื่อการพัฒนาสังคม ได้ผลสรุปดังนี้

(1) จิตอาสา คือการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นในสังคม เป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งสำหรับคริสตศาสนิกชน เป็นการกระทำที่แสดงออกซึ่งความรักที่มีต่อมวลมนุษยชาติ บุคคลที่มีจิตที่เปี่ยมล้นด้วยพลังความรักที่มีต่อพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ พร้อมทั้งจะเสียสละแบ่งปันสิ่งของตนเองให้การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการเอาพลังรักจากพระเจ้านั้นมาเป็นแรงผลักดันให้ตนทำความดีต่อสังคม และศาสนาตามแบบอย่างของพระคริสต์

(2) ลักษณะและความสำคัญของจิตอาสา การแบ่งปันที่ควรแก่การสรรเสริญ คือ การแบ่งปันด้วยความจริงใจ ไม่ใช่ทำไปเพื่อหวังผลหรือหวังให้คนยกย่องว่าเป็นคนใจบุญ เป็นการแบ่งปันให้คนอื่นที่ขาดเหลือ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ให้เขามีความสุข กล่าวโดยรวมคือการเติมเต็มสิ่งที่ขาดให้คนอื่นเกิดความสุข นั่นคือลักษณะของจิตอาสา

(3) การบูรณาการจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในมุมมองของคริสต์ศาสนา คือ การใช้หลักแห่งความรัก การใช้ความรักเป็นแรงผลักดันให้คนทำความดี มีจิตอาสาต่อสังคม จึงเป็นวิธีการที่ความนำมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นความรักระหว่างพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน ญาติ เพื่อนบ้าน กระทำจิตให้รักเขาเสมอ เหมือนกับรักตนเอง การจะบูรณาการว่าโดยสรุปคือ การรักตนเองเช่นใด ควรรักคนอื่นเช่นนั้น เมื่อจิตมีความรักแล้ว ย่อมเกิดความเอ็นดูบุคคลอื่น ๆ อยากให้คนอื่นมีความสุข นั่นคือเหตุแรกของการมีจิตอาสา เพื่อให้คนอื่นมีความสุข

(4) จิตอาสาที่ศาสนิกชนกระทำอย่างถูกต้องตามหลักบัญญัติทางคริสต์ศาสนาแล้ว ย่อมจะอำนวยความสะดวกสุขมากมายทั้งต่อตัวศาสนิกเองและคริสตศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเพื่อนมนุษยชาติที่ประสบทุกข์ทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ ว่าโดยรวม จิตอาสา ในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกนี้ ทำให้เกิด ความหวัง ความรอด และความยกบาป กลายเป็นมนุษย์ผู้ดีพร้อมจะได้ขึ้นไปอยู่ร่วมกับพระเจ้าในดินแดนอันเป็นนิรันดร์ของพระองค์

3. การเปรียบเทียบการบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผู้วิจัยได้เปรียบเทียบไว้ 3 ด้านด้วยกัน ดังต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบที่ 1 การบูรณาการหลักจิตอาสาด้านการเมือง

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
- มีผู้นำที่มีจิตอาสาเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชนให้อยู่ดีมีสุข - รู้จักการให้ปันและการเกื้อกูลต่อประชาชน - มีความหนักแน่นกับศีลธรรมไม่เห็นแก่เงินจนเกินไป	- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ - การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางศาสนาในชุมชน - การช่วยเหลือกลุ่มที่ต้องการในชุมชน

จากตารางข้างต้น พบว่า พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาให้มุมมองหลักจิตอาสานั้นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีจิตอาสาเพื่อที่จะสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้เกิดการกินดี อยู่ดี มีความสุขเช่นเดียวกัน ส่วนในประเด็นที่แตกต่างกันนั้น พระพุทธศาสนากล่าวถึงพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกมาจากจิตใต้สำนึกที่เรียกว่าศีลธรรมแล้วส่งผลมีการถ่ายทอดออกมาเป็นจิตอาสา การทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ส่วนมุมมองของคริสต์ศาสนากล่าวถึงจิตเอื้ออารีที่เกิดขึ้นใน

ขณะที่ประสบกับเหตุการณ์นั้น ๆ แล้วอยากช่วยให้ผู้คนที่สังคมหรือผู้อยู่ใต้ปกครองมีความสุข สมหวังดังปรารถนา โดยมีคริสตจักรเป็นผู้คอยสนับสนุนเจตนารมณ์นั้นๆ

ตารางเปรียบเทียบที่ 2 การบูรณาการหลักจิตอาสาด้านการครองเรือน

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
- รู้จักดูแลจิตใจของกันและกัน	- ไม่ให้คนเกลียดกัน
- มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข	- หลักแห่งความรัก

จากตารางข้างต้น พบว่า พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา แสดงให้เห็นว่า การเอื้ออารีกันของบุคคลในครอบครัว ดูแลกันและกันทั้งด้านร่างกายและจิตใจทำให้สังคมเกิดความสุข และส่งผลถึงสังคมระดับสูงขึ้นไป พฤติกรรมดังกล่าวเรียกว่า จิตอาสา คือ การทำจิตให้เอื้อประโยชน์สุขต่อคนอื่น ในประเด็นที่ต่างกันนั้น พระพุทธศาสนามองถึงการดูแลจิตใจกันและกัน การถนอมน้ำใจกัน กระทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ของสามี หน้าที่ของภรรยา ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งระบุไว้ชัดเจน เช่น สามีมีหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว และไม่นอกใจภรรยา ภรรยาก็มีหน้าที่ดูแลการงานภายในบ้านให้เรียบร้อย และไม่นอกใจสามี เคระพซึ่งกันและกัน ในคริสต์ศาสนามองหลักใหญ่ซึ่งครอบคลุมทุกอย่างด้วยหลักแห่งความรัก ซึ่งเป็นความรักที่ไม่ได้เจือด้วยกามราคะเป็นความรัก ความหวังที่จะให้คู่ครองของตนเองนั้นมีความสุข ไม่สร้าง ความเกลียดกันและกันให้เกิดขึ้น เพราะความรักนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งการอยู่ร่วมของคนในสังคมนั่นเอง

ตารางเปรียบเทียบที่ 3 การบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
- มีความสามัคคีกันในหมู่คณะ	จิตอาสาชาวคริสต์ต่อสังคม เน้นให้ความช่วยเหลือผู้ที่มีความต้องการในด้านต่าง ๆ ให้
- มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน	สมหวัง เช่น การให้ความช่วยเหลือทางวัสดุสิ่งของ และการให้คำปรึกษาและการดูแลทางจิตใจ เป็นต้น

จากตารางข้างต้น พบว่า พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มองว่า การที่สังคมจะเกิดสันติสุข คนที่อยู่กันต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน คนในสังคมต้องมีความสามัคคีกัน ให้ความร่วมมือร่วมใจเพื่อพัฒนาประเทศให้เกิดความสงบสุข โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานั้น เน้นหลักธรรมคือความสามัคคี เป็นตัวแทนแห่งจิตอาสาที่จะพัฒนาสังคม ดังความที่ว่า สุขา สังฆัสสะ สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ นำความสุขมาให้ ในส่วนของคริสต์ศาสนามุ่งเน้นไปที่การช่วยเหลือบุคคลในสังคมเพื่อเติมเต็มสิ่งที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ ขาด บกพร่อง ให้เต็ม ไม่ว่าจะเป็นการให้การสนับสนุนด้านปัจจัยสี่ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ยังมีการสนับสนุนด้านการศึกษา การให้ความสะดวกด้านสุขภาวะมีการสร้างโรงพยาบาล เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. จิตอาสา คือ จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่พร้อมจะเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม คนที่มีจิตอาสา ต้องเป็นคนที่สามารถชักนำคนในสังคมให้

พัฒนาการอยู่ร่วมกันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาณพงษกร กนตวนโณ (ปิ่นทอง) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า จิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการเป็นการเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยดเว้นกระทำให้ทรัพย์สิน ส่วนรวมเสียหาย มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม การเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สิน ร่วมกันโดยมุ่งเน้นการให้ การไม่เบียดเบียน และการมุ่งประโยชน์ร่วมกันที่ผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระใบฎีกาณพงษกร กนตวนโณ (ปิ่นทอง), 2567)

2. คริสต์ศาสนาใช้หลักแห่งความรักเป็นแรงผลักดันให้คนทำความดี มีจิตอาสาต่อสังคม จึงเป็นวิธีการที่ความนำมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นความรักระหว่างพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน ญาติ เพื่อนบ้าน กระทำจิตให้รักเขาเสมอเหมือนกับรักตนเอง การจะบูรณาการว่าโดยสรุปคือ การรักตนเองเช่นใด ควรรักคนอื่นเช่นนั้น เมื่อจิตมีความรักแล้ว ย่อมเกิดความเอ็นดูบุคคลอื่น ๆ อยากให้คนอื่นมีความสุข นั่นคือเหตุแรกของการมีจิตอาสา เพื่อให้คนอื่นมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูบวรสิขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์) ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตรกับพระวรสารลูกา” ผลการวิจัยพบว่า ที่พระเยซูคริสต์ทรงเน้นเป็นพิเศษในเรื่องความรัก โดยแสดงให้เห็นว่า ความรัก 2 อย่างคือ ความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิต สุดใจ สุดกำลังความคิด และความรักต่อเพื่อนบ้านให้เหมือนรักตนเอง นี่เท่านั้น เป็นแนวทางสำคัญที่จะนำมนุษยชาติไปสู่ความรอดและมีชีวิตนิรันดร์กับพระผู้เป็นเจ้าในพระอาณาจักรสวรรค์ (พระครูบวรสิขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์), 2547)

3. มนุษย์มีความสัมพันธ์กับศาสนาในรูปของการปฏิบัติตามคำสอน การปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ การปฏิบัติตามความเชื่อ สังคมที่นับถือศาสนาใด พฤติกรรมก็จะแสดงออกให้เห็นปรากฏตามหลักคำสอนและพิธีกรรมที่เขาปฏิบัติจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิรดี แก้วรัตนกุล ได้ศึกษาเรื่อง “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดพุทธและโบสถ์คริสต์ในชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี วัดช่างตาครุสและวัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ” ผลการศึกษาพบว่า หลักปฏิบัติที่ศาสนิกทั้งสองควรเอาเป็นแบบอย่างในการวางท่าทีต่อศาสนิกชนของศาสนาอื่นนั้น ในเบื้องต้น สามารถมองเอาจริยาวัตรของศาสนาในศาสนาของตนเองเป็นแบบอย่างว่า พระองค์ทรงปฏิบัติอย่างไร ในศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติต่อศาสนาอื่น โดยไม่ทรงวิจารณ์ศาสนาหรือศาสนาอื่น ไม่โกรธผู้ที่มาว่ากล่าวติเตียนและไม่หลงในคำชม ไม่ทรงถกเถียงในเรื่องที่ไม่มีประโยชน์ ดำรงตนเป็นกัลยาณมิตร มิไม่ตรีจิตต่อศาสนาอื่น หากมีผู้มาถามธรรมของพระองค์ พระองค์จะแสดงชี้แจงให้เกิดปัญญา ให้ไตร่ตรองเองจนเชื่อและยอมตามด้วยเหตุผลโดยไม่ทรงปิดบัง ในคริสต์ศาสนา แม้พระเยซูคริสต์ พระองค์ทรงใช้ชีวิตเรียบง่าย เดินทางเร่ร่อนไปประกาศพระอาณาจักรของพระเจ้าและสอนให้รู้จักพระบิดาแก่พี่น้องชาวยิวและชาวต่างชาติ ไม่ทรงจำกัดเชื้อชาติศาสนา พระองค์ทรงห่วงใยต่อทุกคนโดยเฉพาะคนแก่ คนเจ็บ คนที่สังคมทอดทิ้ง พระองค์จะเสด็จไปเยี่ยมเยียนช่วยเหลือทุกคนตามเมืองและหมู่บ้านต่าง ๆ และทรงสอนว่า จงรักพระเจ้าอย่างสุดจิต สุดใจและสิ้นสุดความคิด จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตัวเอง ดังนั้น ศาสนาทั้งสองศาสนาจึงเต็มไปด้วยตัวอย่างจิตอาสา ทั้งที่เป็นพระจริยาวัตรและเป็นหลักธรรมคำสอนที่ศาสนาทั้งสองได้ทรงปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างแก่ศาสนิกชน ให้ได้ศึกษามาจนถึงปัจจุบัน (อภิรดี แก้วรัตนกุล, 2550)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: กรณีศึกษาในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแบบเรียนการบูรณาการหลักจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมได้ดังนี้

ตนเองอยู่ดี	สังคมมีสุข	ประเทศชาติพัฒนา
1. ยึดหลักการศาสนา 2. รักชาววัฒนธรรม 3. จิตนํากาย	1. มีความรักความเมตตาต่อผู้อื่น 2. มีความมุ่งหวังประโยชน์ต่อผู้อื่น	1. สร้างประโยชน์สุขต่อสังคม 2. ทำให้องค์กรต่าง ๆ เกิดความสมัคสมานสามัคคีกันได้

สรุป

การนำหลักจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาโดยการนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนาสังคมในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้องค์ความรู้ 3 ประการคือ 1) ตนเองอยู่ดี คือ การยึดหลักการทางศาสนาของตนเองให้มั่นคง นำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาว และสิ่งสำคัญคือจิตต้องนํากาย ที่เรียกว่า จิตเป็นนํากายเป็นบ่าว 2) สังคมมีสุข คือ ผู้นำแห่งจิตอาสานั้น ต้องมีหลักแห่งรักความเมตตาต่อผู้อื่น ไม่เลือกชั้นวรรณะ และการกระทำทุกอย่างมีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นสำคัญ 3) ประเทศชาติพัฒนา คือ การทำกิจกรรมทุกอย่างต้องมีสามัญสำนึกว่า ทุกลมหายใจของเราคือประเทศลาว ซึ่งบรรพบุรุษได้รักษามาไว้อย่างยาวนาน ดังนั้น การกระทำสิ่งใดให้เกิดประโยชน์ขึ้นมานั้นต้องเป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมชาวลาว และสามารถร้อยรัดความสัมพันธ์ของบุคคล องค์กรต่าง ๆ ในประเทศลาว ไม่ว่าจะเป็นองค์กรรัฐ องค์กรศาสนา ให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐควรสนับสนุนองค์กรทางศาสนา เพื่อให้มีโอกาสนำหลักธรรมทางศาสนาด้านจิตอาสาไปใช้ในการหน่วยงานสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างเสรียิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพ

1.2 องค์กรทางศาสนาพึงพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาให้เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา สามารถที่จะนำหลักการทางศาสนาเกี่ยวกับจิตอาสาไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำผลการวิจัยไปต่อยอดในการทำเป็นแบบเรียนของผู้มีจิตอาสา

2.2 ควรมีการศึกษาศาสนาพุทธในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรรทอง กาญจนเลิศพรทวี. (2550). งานสังคมสงเคราะห์ของศาสนาคริสต์คาทอลิก กรณีศึกษาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ. *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิม และ ภาคพันธสัญญาใหม่*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- เจริญ อาทิตยา. (2540). ประสบการณ์การพัฒนาแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม. *งานวิจัยประเมินผลศูนย์สังคมพัฒนาสังคมทลเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมทลเชียงใหม่.
- จันทนีย์ วงศ์คำ. (2545). จากเรือนลาวสู่เรือนอีสานการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม. *วารสารวัฒนธรรม*. 8(1): 9.
- ธนต์ถอร์ ทองโสภณ. (2555). การศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษา ผู้นำถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก บริเวณวัดเขนดจอนเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร. *สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนศึกษา*. วิทยาลัยศาสนศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระครูบวรสิกขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์). (2547). พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปรีนิพพานสูตรกับพระวรสารลูกา. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *งานเพื่อความสุขและแก่นสารของชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาณพงษกร กนตวณโณ (ปิ่นทอง). (2567).การพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร พัฒนาสังคม*. 9(1): 267-277.
- พระไพศาล วิสาโล. (2548). *เติมเต็มชีวิตด้วยจิตอาสา เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งทั้งแผ่นดิน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เครือข่ายพุทธิกา.
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. และ ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล. (2560). พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม. *วารสารสถาบันพินลธรรม*. 4(1): 39-48.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4, 11, 23, 24*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). *ศาสนาคริสต์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอดิสัน.

- อภิตี แก้วรัตนกุล. (2550). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดพุทธและโบสถ์คริสต์ในชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี วัดช่างตาครู้สและวัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ. *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรัศธรรม ตีระดอม. (2526). การศึกษาเปรียบเทียบผลของจริยธรรมทางพุทธศาสนาและคริสต์ ศาสนาที่มีต่อพฤติกรรมของพยาบาลชาวพุทธและคริสต์. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชน กับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

A Comparative Study of the Development of Ethics to Build a Good Life for the Buddhists and Christians in Phetchabun Province

พระปลัดธนเดช สมจิตโต (สมบัตินา)

Phrapalud Tanadech Samachitto (Sombutma)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Sombutma2020@gmail.com

Received August 6, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมในคริสต์ศาสนา ๓) เปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการ บาทหลวง ผู้นำชุมชนที่เป็นพุทธศาสนิกชน ผู้นำชุมชนที่เป็นคริสต์ศาสนิกชน พุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๔๐ รูป /คน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนพุทธศาสนิกชนเป็นการดำเนินตามคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้น 2 ด้านสำคัญคือ การพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) และการพัฒนาจิต (สมาธิ) เพื่อสร้างบุคคลให้มีคุณธรรมและจิตใจสูงส่ง นำไปสู่ความสุขทั้งทางกายและใจ การพัฒนาอาศัยหลักทศพิธราชธรรม 4 เป็นแนวทาง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน การพัฒนาจริยธรรมในคริสต์ศาสนาเน้นความรัก เมตตา การให้อภัย และช่วยเหลือผู้อื่น ชีวิตที่ดีประกอบด้วย การปฏิบัติตามกฎหมาย สังคม และหลักศาสนา รวมถึงความสุขทางจิตวิญญาณที่เกิดจากความเชื่อและความจงรักภักดีต่อพระเจ้า ความสุขของคริสต์ศาสนิกชนเกิดจากความรักและศรัทธาต่อพระเจ้าเป็นเจ้าอย่างแท้จริง โดยมีชีวิตนิรันดร์เป็นเป้าหมายสูงสุด การพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์มีความสอดคล้องในแง่ที่ศาสนาทุกศาสนาส่งเสริมการพัฒนาจิตสำนึกและความร่วมมือในชุมชนพหุวัฒนธรรม แนวทางนี้เน้นการมีส่วนร่วมใน 4 ด้าน ได้แก่ การศึกษาปัญหา วางแผน ปฏิบัติกิจกรรม และรับผลประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งช่วยสร้างความรักและความสามัคคีในชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาจริยธรรม; การสร้างชีวิตที่ดี; พุทธศาสนิกชน; คริสต์ศาสนิกชน

Abstract

This research article aims to achieve three objectives: 1) to study the development of ethics in Theravada Buddhism, 2) to study the development of ethics in Christianity, and 3) to compare the development of ethics for creating a good life between Buddhists and Christians in Phetchabun Province. The study employs a qualitative approach, collecting data from relevant documents, research studies, and in-depth interviews with key informants, including Buddhist monks, Christian priests, community leaders of both faiths, Buddhists, and Christians in Phetchabun Province, totaling 40 participants. The findings reveal that: The development of ethics in Buddhist communities is guided by the teachings of Buddhism, emphasizing two key aspects: the cultivation of behavior (Sīla) and the development of the mind (Samādhī). These practices aim to foster high moral standards and elevate the individual's spirit, leading to both physical and mental well-being. This development follows the principles of the Four Bhāvanās and ultimately aspires to attain Nirvana. The development of ethics in Christianity focuses on love, compassion, forgiveness, and helping others. A good life in Christianity encompasses moral conduct according to laws, social norms, and religious principles, as well as spiritual happiness derived from faith and devotion to God. The happiness of Christians is rooted in love and profound faith in the Lord, with eternal life as the ultimate goal. The ethical development for creating a good life among Buddhists and Christians in Phetchabun Province aligns in their shared perspective that all religions promote the cultivation of moral awareness and attitudes, as well as the ability to coexist harmoniously in multicultural communities. This approach emphasizes participation in four areas: identifying community problems, planning community activities, engaging in communal actions, and sharing benefits, as well as resolving conflicts. These efforts foster love and unity within the community.

Keywords: Development of ethics; To build a good life; Buddhists; Christians

บทนำ

ในปัจจุบันนี้โลกกำลังเจริญก้าวหน้าและพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับมวลมนุษย์ ความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมากขึ้น ทำให้สังคมมนุษย์ต้องปรับการเปลี่ยนแปลงวิถีทางในการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับยุคสมัยซึ่งเป็นการเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจที่ดีงาม จึงขาดความความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง เพราะความมนุษย์ หมายถึง ผู้ที่มีใจสูงด้วยคุณธรรม คุณธรรมที่จะทำให้เกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ ก็เพราะเบญจศีล และเบญจธรรม คือ ศีล 5 และธรรม 5 กล่าวคือ การที่จะเกิดเป็นคนได้ ก็เพราะศีลและธรรมนำมาให้เกิดใครมีเบญจศีล เบญจธรรมไม่ครบ ก็เป็นคนไม่ถึงขั้นมนุษย์ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรมราชวิทยาลัย, 2552) ปัจจุบันผู้คนได้เห็นห่างจากศาสนาก็ย่อมไม่เห็นคุณค่าของศาสนาซึ่งเป็นสัจธรรมที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลง ในขณะที่คนร่ำรวยที่มีพร้อมทุกอย่างยัง รู้สึกว่ายังพร่องอยู่ จึงต้องมีการศึกษาหลักธรรมของทั้งสองศาสนามาเป็นหลักที่พึงและปฏิบัติในการที่จะมีความสุขทางกายและทางใจต่อตนเอง และสังคม ในทัศนะของศาสนาอธิบายคุณภาพชีวิต ว่า คุณภาพชีวิตคือ 1) คุณภาพชีวิตด้านกาย 2) คุณภาพชีวิตด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณ 3) คุณภาพชีวิต และ 4) ทางด้านสังคม (สมภาร พรหมทา, 2552)

พระพุทธศาสนาเถรวาท ให้ความหมายของคำว่า ชีวิตเป็นส่วนประกอบของนามรูป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 36 หน้าที่ 19, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือวิวัฒนาการมาจากนามรูป แต่นามรูปก็มีขึ้นโดยอาศัยเหตุปัจจัย ชีวิตไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ แต่ทุกๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ล้วนแล้วแต่มีเหตุปัจจัย เกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยความเป็นไปในชีวิต การกระทำของมนุษย์การพัฒนาชีวิต สิ่งเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นได้เพราะอาศัยเหตุปัจจัยพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด และการประพฤติปฏิบัติดีของคนไทย การทำความดีต่อกันในระหว่างวงศ์ญาติมิตรสหาย เป็นคุณสมบัติที่ต้องเอาใจใส่อย่างยังสามารถสมัคสมานยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักใคร่กัน ให้นึกถึงกันด้วยความขอบคุณ โลกคือชุมชนที่ตั้งอยู่ด้วยสันติสุขก็เพราะอาศัยศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 286 หน้าที่ 247, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และภavana 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 79 หน้าที่ 121, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ส่วนในด้านความเชื่อของชาวคริสต์ศาสนิกชน เชื่อว่าชีวิตที่ดีคือ การดำเนินชีวิตที่มีความรักต่อพระเจ้าและ เพื่อนมนุษย์ที่ก่อให้เกิดสันติภาพ ให้เรามองและพิจารณาชีวิตและคำสอนของพระเยซูเจ้าเป็นหลัก คำสอนแรกหรือปฐมเทศนาของพระองค์ (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม, 2014 : มธ. 5.1.11) ชีวิตที่ดีคือความบรมสุขของหัวใจของการเทศนาของพระเยซูเจ้า เป็นคำสัญญาที่ทรงให้กับประชากรที่ทรงเลือกสรรตั้งแต่อับราฮัม ไม่เพียงแต่พบความสุขบนโลกนี้ เท่านั้น พรจากพระเจ้าด้วยหลักของความรักและความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ คือ การปฏิบัติตามพระบัญญัติให้ครบถ้วน ซึ่งสรุปได้ 2 ประการ คือ 1) รักพระเจ้าอย่างสุดจิต สุดใจ และ 2) รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง กล่าวคือ มนุษย์จะเข้าถึงก็ ต่อเมื่อรู้จักสละทรัพย์สมบัติ ภายนอกและมีความมานะพากเพียรเพราะอาณาจักรแห่งพระเจ้าเป็นสิ่งที่ มีคุณค่าทางวิญญาณ ผู้ที่ ยังไม่สามารถสละสมบัติทางโลกได้ ย่อมไม่อาจเข้าถึงอาณาจักรพระเจ้าได้ และทำให้เกิดความรักความเมตตาจนถึงความเท่าเทียมกันในสังคมและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในการได้นับถือพระเจ้า (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม, 2014 : ปฐก. 1 : 27)

จากการศึกษาและสังเกตข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้ทราบสภาพปัญหาในชุมชนของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ที่มีวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไป แต่ทั้งสองศาสนาก็มุ่งหวังในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ทั้งของตนเองและสังคมชุมชน บทความวิจัยนี้จึงนำเสนอผลการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์ ว่ามีความสอดคล้องหรือมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ให้แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาจริยธรรมในศาสนาคริสต์
3. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เกี่ยวกับเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์โดยทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก, และคัมภีร์สำคัญของศาสนาคริสต์ คือ พันธสัญญาเดิม

1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี/ ฎีกา/ อนุฎีกา/ ปกรณ์วิเสส/ เอกสารงานวิจัย/ วิทยานิพนธ์/ หนังสือ/ ตำรา และผลงานทางวิชาการของนักการศาสนา และนักวิชาการทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ, สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการ บาทหลวง ผู้นำชุมชนที่เป็นพุทธศาสนิกชน ผู้นำชุมชนที่เป็นคริสต์ศาสนิกชน พุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการศึกษาแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 40 รูป /คน ได้แก่

1. พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ	จำนวน 5 รูป
2. บาทหลวง	จำนวน 5 ท่าน
3. ผู้นำชุมชนที่เป็นพุทธศาสนิกชน	จำนวน 5 คน
4. ผู้นำชุมชนที่เป็นคริสต์ศาสนิกชน	จำนวน 5 คน
5. พุทธศาสนิกชน	จำนวน 10 คน
6. คริสตศาสนิกชน	จำนวน 10 คน

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาแนวความคิดการพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท แนวความคิดการพัฒนาจริยธรรมในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สร้างแบบสอบถามการเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์

2) นำแบบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เพื่อขอคำแนะนำ

3) ปรับปรุงแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านในการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษา และวิจัย

4. นำแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก การเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ให้ข้อเสนอแนะไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ

5) ปรับปรุงแบบคำถามในการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

6) พิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญเพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสังฆาธิการ บาทหลวง ผู้นำชุมชนที่เป็นพุทธศาสนิกชน ผู้นำชุมชนที่เป็นคริสต์ศาสนิกชน พุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการศึกษาแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 รูป /คน

2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ่งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จัดบันทึกการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต แล้วนำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้การแปลความด้วยวิธีการตีความ วิเคราะห์ข้อมูล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) เพื่อนำเสนอผลศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชน ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการศึกษา

1. การพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมความสุขทั้งทางกายและใจ หลักคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกและเจตคติที่ดีงาม ช่วยลดกิเลสตัณหา ความเห็นแก่ตัว และการ

เปียดเบียนผู้อื่น พร้อมทั้งส่งเสริมคุณธรรม เช่น ความรัก ความเมตตา ความเสียสละ และการมีจิตใจสงบ มุ่งให้บุคคลพัฒนาตนเองก่อนที่จะช่วยพัฒนาผู้อื่น โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาตัวอย่างยั่งยืน ด้วยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือหลักธรรมสำคัญที่ช่วยพัฒนาจิตสำนึกและเจตคติ ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ในระดับต้น ศีลหมายถึงการปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเอง ส่วนในระดับสูง ศีลคือความสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้สงบจากกิเลส สมาธิในระดับต้นคือการทำจิตใจให้ตั้งมั่นและมองเห็นทางแก้ปัญหา ส่วนระดับสูงนำไปสู่จิตที่สงบลึกซึ้งและปัญญาในการหลุดพ้นจากทุกข์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 113 หน้าที่ 32 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การพัฒนาจริยธรรมของพุทธศาสนิกชนเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางพุทธศาสนาที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) พัฒนาพฤติกรรม (ศีล) หรือวิถีการใช้ชีวิตตลอดจนการทำความเลื่อมซึ้ง 2) พัฒนาด้านจิตใจ (สมาธิ) เป็นการพัฒนาคุณธรรมความเข้มแข็ง มั่นคงของจิตใจที่ตั้งามรวมทั้งความสุข 3) พัฒนาด้านปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจ วินิจฉัยไตร่ตรอง โดยอาศัยหลักการและเหตุผล เข้าใจความเป็นจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวงทำให้การพัฒนาศักยภาพบุคคลมีจิตใจที่สูงมีจริยธรรมนำชีวิตและพัฒนาสังคมมีความสงบสุข

2. การพัฒนาจริยธรรมในในคริสต์ศาสนา จริยธรรมในการดำเนินชีวิตนั้น พระเยซูคริสต์ทรงกล่าวว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวคริสต์มีอย่างน้อย 4 ประการต่อไปนี้ คือ ความรัก การเสียสละ การให้อภัย และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2551 : 177) จริยธรรมด้านความรักอันแท้จริงในคริสต์ศาสนาคือความเชื่อในพระเป็นเจ้านั้นคือความไว้วางใจในพระเป็นเจ้าองค์เดียวโดยเป็น 3 บุคคล คือ พระผู้สร้างโลกมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย พระบุตรคือพระผู้ลงมาเกิดเพื่อไถ่มนุษย์พ้นจากบาป และพระจิตคือผู้เสด็จเพื่อนำทางแล้วช่วยเหลือมนุษย์ให้ไปสู่พระเป็นเจ้า พื้นฐานแห่งความถูกหรือผิดนั้นอยู่ที่พระเป็นเจ้า หน้าที่สำคัญของชาวคริสต์ที่จะต้องแสวงหาคือพระทัยและพระประสาทของพระเป็นเจ้าที่มีต่อตน ต่อผู้อื่น และต่อโลก (มนต์ ทองซัซ, 2556: 168) ชีวิตของชาวคริสต์ประกอบด้วย 3 มิติ คือ ความเชื่อ ความหวัง และความรัก แต่ความรักนั้นยิ่งใหญ่ที่สุด การตัดสินใจของชาวคริสต์ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในพระเป็นเจ้าผู้บริสุทธิ์ และต้องมีความหวังอยู่ในการตัดสินใจนั้นด้วย ความรักยิ่งใหญ่ที่สุดคือบรรทัดฐานแห่งจริยธรรม พระเยซูคริสต์ได้ทรงดำเนินชีวิตให้ชาวคริสต์ได้เห็นว่าความรักที่แท้จริงนั้นควรเป็นอย่างไร

การที่พระเยซูคริสต์ทรงรักพระเป็นเจ้าและมนุษย์โดยทรงยอมสละพระชนม์บนไม้กางเขนอย่างอเนกอนาถนั้นนับเป็นการเสียสละเพื่อแสดงความรักอันไม่มีขอบเขตและไม่มีสิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ชาวคริสต์ทั่วโลกจึงใช้ไม้กางเขนเป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อของตน ไม้กางเขนมีเส้นตรง 2 เส้น คือ เส้นตั้งและเส้นระดับ เส้นตั้งหมายถึงชนชาวคริสต์จะต้องรักพระเป็นเจ้าผู้อยู่เบื้องบน ส่วนเส้นระดับหมายถึงการที่ชนชาวคริสต์จะต้องรักพระเป็นเจ้าอย่างดีที่สุด เป็นการตอบแทนสนองความรักที่ยิ่งใหญ่ของพระเป็นเจ้าที่มีต่อชนชาวคริสต์ ความรักที่ใช้ในความหมายของคริสต์ศาสนา คือ ความรักที่เสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นความรักที่หวังให้ผู้อื่นได้ดี ส่วนจริยธรรมด้านการให้อภัยและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นนั้นได้ปรากฏชัดเจนแล้ว ในชีวประวัติของพระเยซูคริสต์ในช่วงประกาศพระศาสนาและก่อนสิ้นพระชนม์ ข้อควรทราบ เป็นของเก่าที่ยวนับถือมาตั้งแต่สมัยโมเสสได้รับบัญชาจากพระเจ้า ตามลัทธิศาสนายิวพระเยซูทรงนำมาขยายความออกมีดังนี้ 1) ห้ามนับถือพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระยะโฮวาห์ 2) ห้ามบูชารูปเคารพใด ๆ 3) ห้ามเอยนามพระผู้เป็นเจ้าโดยขาดความเคารพ

4). ทำงานให้เสร็จใน 6 วัน เว้นวันอาทิตย์ 5) เคารพนับถือบิดามารดา 6) ห้ามฆ่ามนุษย์ 7) ห้ามประพฤติผิดกาม 8). ห้ามลักทรัพย์ผู้อื่น 9) ห้ามเป็นพยานเท็จ 10) ห้ามโลภเอาสิ่งของของผู้อื่น (มนต์ทองชัย, 2556: 172)

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ศาสนาคริสต์นั้น เป็นศาสนาที่มีลักษณะศาสนาคริสต์เน้นความรักและการแบ่งปัน สร้างสังคมที่สงบสุขและไร้การเบียดเบียน พระบัญญัติ 10 ประการเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอนให้เกรงกลัวบาปและพัฒนาจิตใจให้เจริญ การเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ช่วยให้จิตใจสะอาดและส่งผลให้สังคมสดใส นักบวชมีบทบาทช่วยเหลือสังคม เช่น ใช้ความรู้ทางการแพทย์แก้ปัญหา พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาและปลูกฝังคุณธรรมให้เด็กเป็นคนดีในสังคม

3. เปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ การพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนพบว่าชีวิตที่ดีตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น คือการมีความสุขทั้งทางกายทางใจและทางด้านสังคม ทั้งทางโลกและทางธรรมโดยเริ่มที่ระดับต่ำจนถึงสูงสุด โดยพิจารณาจากการมีความสุขผ่านระดับบุคคล คือระดับปุถุชน ระดับเสขะ และระดับอเสขะ ส่วนการมีชีวิตที่ดีในทางศาสนาคริสต์ประกอบไปด้วยการเคารพเชื่อในพระเจ้าและการปฏิบัติตนตามหลักคำสอน ความสุขของคริสต์ศาสนิกชนจะมีได้ก็ด้วยความรักความศรัทธาที่มีต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าอย่าง สุดจิตสุดใจ สุดปัญญาและความรู้สึกนึกคิด เพราะวามมนุษย์ที่เกิดมา ก็เกิดมาพร้อมกับบาป เป็นผู้บาปติดตัวแต่กำเนิด ด้วยบาปกรรมอันนี้ ทำให้มนุษย์เป็นผู้มีทุกข์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความปรองดองกัน ไม่มีความขัดแย้งกันลักษณะของชีวิตดีในพระพุทธานุศาสนเถรวาทและศาสนาคริสต์คาทอลิกมีความหมายที่เหมือนกันแนวความคิดทางปรัชญาและศาสนา มักจะกำหนดนิยามของความสุขในความหมายของ การดำรงชีวิตที่ดี หรือชีวิตที่มีความเจริญ โดยไม่จำกัดความหมายว่าเป็นเพียงอารมณ์ประเภทหนึ่ง สุข เป็นหัวข้อที่ผู้นับถือศาสนาพุทธให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาเพื่อให้ได้พบ กับเสรีภาพและการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ศาสนาพุทธแบ่งความสุขออกเป็น 3 ระดับ คือ กามสุข ฌานสุข และนิพพาน สุข ซึ่งได้อธิบายมาโดยลำดับข้างต้นแล้ว ต่อไปก็จะได้อธิบายลักษณะของความสุขในแต่ละ ระดับ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามระดับนั้น ๆ ดังนี้ คือ

ความสุขระดับที่ 1 คือ ทางกาย มีลักษณะสำคัญ คือ ต้องอาศัยสิ่งบำรุงบำเรอ ประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือขึ้นต่อวัตถุปรนเปรอจากภายนอก ท่านเรียกสั้น ๆ ว่า ขึ้นต่ออามิส

ความสุขระดับที่ 2 คือ ทางจิต มีลักษณะสำคัญ คือ ยังเป็นของเฉพาะกาล สุขอยู่ได้ ทรายเท่าที่ยังอยู่ในภาวะจิตที่เป็นสมาธิ ตามหลักคำสอนของศาสนาคริสต์นั้น พระเจ้าทรงเป็นจุดหมายสูงสุดของความศรัทธาและทรงเป็นความสุขที่นิรันดร์ การเคารพเชื่อฟัง และจงรักภักดีต่อพระเจ้า ก็จะทำให้ได้รับความรักความเมตตาจากพระเจ้าและมนุษย์

ความสุขระดับที่ 3 คือ ขึ้นอิสระ มีความลักษณะสำคัญ คือ ปลอดภัยจากข้อบกพร่อง ของความสุขสองระดับข้างต้นนั้นไปได้ทั้งไม่ขึ้นต่อวัตถุปรนเปรอจากภายนอก และไม่เป็นของ เฉพาะกาล เรียกสั้น ๆ ว่า ไม่ขึ้นต่ออามิส และไม่ขึ้นต่อสมัย หรือพูดให้จำกัดกว่านั้นว่าไร้ทุกข์

หลักธรรมของชีวิตดีในพระพุทธานุศาสนเถรวาทและศาสนาคริสต์คาทอลิกมีความหมายที่เหมือนกัน คือ ตามแนวความคิดทางศาสนา ศาสนาทุกศาสนาล้วนมีแนวคำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลด้านจิตสำนึกเจตคติและส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น เมื่อมนุษย์

สามารถพัฒนาตนได้ก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสงบสุขและนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด ส่วนศาสนาคริสต์คาทอลิก คือ ศาสนาคริสต์มีจุดหมายปลายทางที่เป็นความสุขนิรันดร์ คือสวรรค์อันเป็นอาณาจักรของพระเจ้า คริสต์ศาสนิกชนที่ประพฤติปฏิบัติได้ดี สมบูรณ์ที่สุดตามพระบัญญัติ จะได้มีจุดหมายปลายทางของชีวิต คือสวรรค์อันเป็นการได้อยู่กับพระเจ้าในสรวงสวรรค์ วิธีปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางนั้น จะต้องปฏิบัติตามพระบัญญัติ 10 ชีวิตของชาวคริสต์ประกอบด้วย 3 มิติ คือ ความเชื่อ ความหวัง และความรัก

ชีวิตที่ดีในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์คาทอลิกมีความหมายที่เหมือนกัน เรื่องเกณฑ์การใช้พิจารณาการมีชีวิตที่ดี คือ ความสุขจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในทางพุทธศาสนา จุดประสงค์ของการเผยแผ่ของพุทธศาสนา เพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ แต่เป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นของคู่กันกับธรรมชาติ ระดับปุถุชน ชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยโลกียสุขคือ สุขที่เนื่องด้วยโลกียธรรม ซึ่งหมายถึงความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวข้องกับภพ และภูมิระดับชีวิตที่ดีเสขะ พระผู้ต้องศึกษา ได้แก่ พระอริยบุคคล 7 โดยพิจารณาจากชีวิตที่ดี ระดับความสุข คือ สุข 3 ลักษณะ คือ 1) สุขในรูปमान 4 2) สุขในรูปमान 4 3) สุขในสัญญาเวทยิตนิโรธสมาบัติเสขะบุคคลผู้ที่บรรลุนิพพาน มีบ่อเกิดมาจากการที่จิตใจได้สัมผัสกับสมาธิเป็นความสุขทางจิตใจมิได้ เกิดจากการที่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เสวยกับกามคุณทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เป็น ความสุขที่มีทุกข์เจือปนในขณะที่จิตกำลังอยู่ในฌาน เพราะหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาได้ชั่วคราว ลักษณะของฌานที่เหมือนกับกามสุข คือยังต้องมีสิ่งมาสนองความรู้สึกและสิ่งที่มาตอบสนองมิให้ อารมณ์ที่เป็น รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส แต่เป็นธรรมารมณ์ ซึ่งเป็นความนึกคิดมโนภาพ หรือ สภาวะอะไรบางอย่างมาเป็นอารมณ์ ดังนั้น ฌานสุข จึงยังไม่เป็นความสุขขั้นสูงสุด ความสุขเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจชีวิตที่ดี หรือตัดสินใจการกระทำ โดยถือเอาประโยชน์จำนวนมากที่เกิดขึ้นแก่ศาสนิกชน การดำเนินชีวิตในการเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า และการปฏิบัติตามบัญญัติที่เป็นแนวทางของชีวิตที่ดีมีความสุขต่อตนเองและผู้อื่นในมุมมองของนักบวช และระดับคริสตชน

1) เกณฑ์การใช้พิจารณาการมีชีวิตที่ดีระดับคริสตชนมองว่า ชีวิตที่ดีนั้นมีความเชื่อว่าพระเจ้าทรงสร้างมาตามฉายาพระองค์ ให้พัฒนาชีวิตของตนไปสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นจากบาปสู่การเป็นบุตรพระเจ้าอย่างแท้จริง เพื่อไปให้ถึงจุดนั้น มนุษย์ต้องปฏิบัติตามวิถีพระเจ้าทรงวางไว้ การมีความสุขคือสภาพความเป็นอยู่ที่ดีซึ่งหมายถึงการดำเนินชีวิตที่ดี มีความหมายและความพึงพอใจอย่างลึกซึ้ง การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ มีความรัก เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

2) เกณฑ์การใช้พิจารณาการมีชีวิตที่ดีระดับนักบวชมองว่าชีวิตที่ดีคือการได้ประกาศคำสอนของพระเจ้า การได้รับใช้พระเจ้า การได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ยากไร้ คือการมีความสุขทางจิตวิญญาณ ที่มีความเชื่อว่า ทางมนุษย์ทำความดีพระเจ้าก็ทรงรักและเมตตาที่แสดงออกถึงความต้องการทางด้านจิตใจ ความจงรักภักดีต่อพระเจ้า และมีความรู้สึกว่ามีบาป เอาตัวไม่รอดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จำเป็นต้อง อาศัยการช่วยเหลือจากพระเจ้า ความทุกข์ทรมานและความเจ็บปวดต่าง ๆ

การมีชีวิตที่ดีมีเกณฑ์การตัดสินใจข้างต้นให้มีความสุขของคริสตศาสนิกชนจะมีได้ก็ด้วยความรักความศรัทธาที่มีต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าอย่าง สุดจิตสุดใจ สุดปัญญาและความรู้สึกนึกคิด คือการเป็น

ประจักษ์พยานถึงพระเยซูคริสต์เจ้า เพื่อให้ทุกคนรู้จักและสัมผัส กับความรักของพระเยซูคริสต์ด้วยการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 วัตถุประสงค์สำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ คือการใช้จริยธรรมเป็นกรอบกำหนดวิถีชีวิตและสร้างบรรทัดฐานที่เป็นระบบกลไกจริยธรรมชุมชน โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ส่งเสริมมนุษยธรรมและทักษะการใช้จริยธรรม พร้อมพัฒนาพฤติกรรมให้สอดคล้องกับปัญหาและใช้เป็นหลักประกันทางสังคม รวมถึงพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมควบคู่กับปัจจัยเอื้อให้เกิดจริยธรรม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ดี การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณค่า สอดคล้องกับ พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (2556) ที่กล่าวว่าจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนเพื่อแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิต และกำหนดเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติหรือชั่ว โดยพิจารณาจากเจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศล ผลของการกระทำว่าก่อทุกข์หรือสร้างสุข และการยอมรับของวิญญูชน เป้าหมายสูงสุดของจริยธรรมแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับโลกิยะ (ชีวิตที่ดีในทางโลก) และระดับโลกุตระ (นิพพาน)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศาสนาคริสต์สอนให้ดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระเยซูคริสต์ โดยชาวคริสต์ที่ดีต้องประพฤติตนเป็นศาสนิกที่ดี มีความมั่นใจในความรักของพระเจ้า และดำรงชีวิตด้วยความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้าง ชาวคริสต์ยินดีเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว และมุ่งมั่นทำความดี ด้วยความเคารพในสิ่งสร้างของพระเจ้าและความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การประยุกต์คำสอนจากพระคัมภีร์ไบเบิลมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันในฐานะลูกของพระบิดาเดียวกัน โดยเคารพสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย รวมถึงกฎระเบียบของสังคม พร้อมให้ความเคารพความเชื่อและศรัทธาของศาสนาอื่นโดยไม่ดูหมิ่นหรือมั่งร้าย สมศรี ทรัพย์ประมัย (1984) กล่าวว่าพระพุทธศาสนา มุ่งบรรลุอุดมคติแห่งความรักผ่านการฝึกจิต โดยไม่พึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรักในพระพุทธศาสนาแสดงออกทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมมนุษย์อย่างลึกซึ้ง.

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาจริยธรรมต้องเริ่มจากการให้มนุษย์รู้จักสิ่งที่ถูกและผิด โดยมีพื้นฐานอยู่บนศีลธรรมและหลักการพัฒนาที่ดี ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกในสังคม การพัฒนาที่แท้จริงจะต้องมีพื้นฐานของความรักทั้งในพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ พร้อมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม สอดคล้องกับวศิน อินทสระ (2549) ที่กล่าวว่า จริยธรรมเป็นหลักเกณฑ์ที่วางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างดีงามตามอุดมคติและบรรลุความสุขที่สมบูรณ์ที่สุด ส่วนกิริติ บุญเจือ (2529) กล่าวถึงการประยุกต์หลักคำสอนจากพระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งเน้นให้ชาวคริสต์ดำเนินชีวิตร่วมกันด้วยความเคารพต่อสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น โดยไม่ลบล้างหรือมั่งร้ายต่อกัน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้พบว่า วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย สมาชิก ชุมชน ผู้นำชุมชน

ผู้นำศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบกับการค้นคว้าสังเคราะห์งานเอกสารที่นำแนวคิดเกี่ยวกับ สังคมพหุ วัฒนธรรม สามารถนำมาสังเคราะห์การพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของ พุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ด้านการเปรียบเทียบ	พุทธศาสนิกชน	คริสต์ศาสนิกชน
1. ด้านความหมาย	ตามแนวทางพุทธศาสนา หมายถึง ๑. การพัฒนาบุคคลด้วยการ ประพฤติ ปฏิบัติตามหลักศีลธรรม ด้วยกาย วาจาใจ ช่วยกำจัดกิเลส ๒. การพัฒนา สังคมทำให้เกิด สันติภาพและสันติสุข	ศีลธรรมตามหลักคริสตศาสนา เป็น หลักธรรม ในการปฏิบัติ ของคริสต์ศาสนิกชนเพื่อนำไปใช้ในการ พัฒนาตนเองและพัฒนาผู้อื่น ตลอดจนการ นำไปใช้ในการพัฒนาสังคมได้
2. ด้านความสำคัญ	๑. ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความ ร่าเริงและสงบสุข ไม่พบอุปสรรค ๒. ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ ตลอดเวลา ไม่เผลอตว์ ไม่ลืมตัว จะ ประพฤติ ปฏิบัติใน สิ่งใด ก็ จะ ระมัดระวังตัวอยู่เสมอ ๓. ช่วยสร้าง ความมีระเบียบวินัย ให้แก่บุคคลใน ชาติ ๔. ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมี จำนวน เพิ่มมากขึ้นการปฏิบัติตนให้เป น ตัวอย่างแก่ผู้อื่น นับว่าเป็นคุณแก่ สังคม เพราะนอกจากจะเป็น ตัวอย่าง โดยการชี้นำทางอ้อมแล้ว ยังจะออก ปากแนะนำสั่งสอน โดยตรงได้อีกด้วย ๕. ช่วยให้มนุษย์นำความรู้และ ประสบการณ์ ที่ร่ำเรียนมา สร้างสรรค์ สิ่งที่มีคุณค่า ๖. ช่วยควบคุมการเจริญ ทางด้าน วัตถุและจิตใจของคนให้ เจริญไป พรอม ๆ กัน ๗. ช่วยสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจให้มนุษย์	จริยธรรมในการดำเนินชีวิตนั้น พระเยซูคริสต์ ทรงกล่าวหาสิ่งที่มี อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ของ ชาวคริสต์มีอย่างน้อย ๔ ประการ ต่อไปนี้ คือ ความรัก การเสียสละ การให้อภัย และการ บำเพ็ญ ประโยชน์ต่อผู้อื่น ชีวิตของชาวคริสต์ ประกอบด้วย ๓ มิติ คือ ความเชื่อ ความหวัง และความรัก แต่ความรักนั้นยิ่งใหญ่ที่สุด การ ตัดสินใจของชาวคริสต์ต้องอยู่บน พื้นฐานของ ความเชื่อในพระเยซูคริสต์ และต้องมี ความหวัง อยู่ในการตัดสินใจนั้นด้วย ความรัก ยิ่งใหญ่ที่สุดคือบรรทัดฐานแห่ง จริยธรรม พระ เยซูคริสต์ได้ทรงดำเนินชีวิตให้ชาวคริสต์ได้ เห็นว่า ความรักที่แท้จริงนั้นควรเป็นอย่างไร
3. หลักคุณธรรมจริยธรรม	หลักพุทธจริยธรรม ๓ ระดับ ได้แก่ ข อปฏิบัติขั้น พื้นฐาน คือ เบญจศีล และ เบญจธรรม ข อปฏิบัติในขั้นกลาง คือ การรักษากาย วาจา ใจ ให้สุจริต ไต แก่ กุศล กรรมบถ ๑๐ ประการ และข อ ปฏิบัติในขั้นสูง คือ อริยมรรคมีองค์	หลักธรรมของคริสตศาสนาซึ่ง ปรากฏในพระ คริสตธรรมคัมภีร์ ได้แก่ถึง พระเจ้า พระเยซู พระวิญญาณ บริสุทธิ พระคัมภีร์ มนุษย์กับ ความบาป การช่วยให้พ้นจากบาป คริสตจักร การสัมพันธ์กับพระเจ้า และคนทั่วไปของคริส เตียน อันเป็นหลักในการ ประพฤติปฏิบัติของ

	๘ ประการ พุทธจริยธรรมสำหรับพัฒนาชีวิต เป็นหลักธรรมที่พัฒนาบุคคล เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม คือ เมื่อบุคคล ดำเนินตามหลักจริยธรรม สังคมก็จะมีพัฒนาตาม ทำให้ ชีวิตของคนที่อยู่ในสังคมมีแต่ความ สงบสุขร่มเย็น และมีแต่ความเจริญงอกงาม	การดำเนินชีวิตของคริสเตียน
4 . ด าน แนวคิดและ บทบาท	แนวคิด ๑. พัฒนาบุคคลด้าน ความประพฤติ และด้านจิตใจ ๒. พัฒนาสังคมในการดำเนินชีวิตอยู่ รวมกันกับผู้อื่น	แนวคิด ๑. พัฒนาบุคคลปลูกฝังในความ รัก และการให้อภัย ๒. พัฒนาสังคมส่งเสริมความมี เมตตาเอื้อเฟื้อ ต่อบุคคลอื่น
	กระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ๑. วิธีการจัดทำโครงการพัฒนา ๒. วิธีการประชาสัมพันธ์โครงการ ๓. ส ่งเสริมความร่วมมือ วัด, บาน, โรงเรียน ๔. จัดการอบรมความรู้คุณธรรม จริยธรรมในชุมชน ๕. จัดกิจกรรมส่งเสริมโครงการ ๖. ติดตามและประเมินผลโครงการ	บทบาท กลวิธีการเผยแผ่ ๑. วิถีคณะทูต ๒. วิถีสัมพันธ์ไมตรี ๓. วิถีคณะมิชชันนารี ๔. วิถีสังคมสงเคราะห์ ๕. วิถีตั้งองค์การและสมาคม ๖. วิถีแบ่งเขตการเผยแผ่
ด าน ก าร เปรียบเทียบ	โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม - โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ - โครงการหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อปต.)	โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม - โครงการอบรมเยาวชน - โครงการมิชชันนารี - โครงการจัดกิจกรรมวันอาทิตย์ และวันคริสตมาส

สรุป

ศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชน ช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความประพฤติปฏิบัติ ทั้งด้านทางกาย วาจา ใจ ที่ดีงาม ส่งเสริมพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง อดทน และใช้ปัญญา แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และพัฒนาสังคม ให้ดำเนิน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเมตตา และการให้อภัยต่อกันทำให้สังคมมีสันติภาพและสันติสุข

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อสร้างชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้มุ่งประเด็นไปที่ ความหมายของการพัฒนาจริยธรรม, ความสำคัญของการพัฒนาจริยธรรม, หลักจริยธรรมและแนวคิดและบทบาทการพัฒนาจริยธรรมระหว่างพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน ดังนั้นผู้ที่สนใจศึกษาให้โดยละเอียดและนำข้อมูลไปใช้ในวัตถุประสงค์อย่างอื่น ควรศึกษาเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1.1 ควรศึกษาวิเคราะห์ค้นหา วิธีการและอุปสรรค ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในชุมชนอื่น ๆ

1.2 ควรศึกษาวิเคราะห์ค้นหา การพัฒนาบุคคลตามหลักจริยธรรมของแต่ละศาสนา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน ในภาพรวม จึงควรมีการวิจัยต่อจากนี้ ในประเด็นดังนี้

2.1 ควรมีการวิจัย การพัฒนาชุมชนในประเด็นด้านอื่น ๆ อาทิเช่น การพัฒนาทางการศึกษา, ด้านการสงเคราะห์และด้านการเผยแผ่ศาสนาอื่น ๆ เป็นต้น

2.2 ควรมีการวิจัย การพัฒนาจริยธรรมในชุมชนของศาสนาอื่น ๆ เพื่อความชัดเจนของผู้สนใจศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2529). *หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก (คริสต์ศาสนาภาคแรก)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิม และ ภาคพันธสัญญาใหม่*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2551). *ศาสนาสำคัญของโลก*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พระครูสุนทรชัยวัฒน์ สุขีโว (ตัวประกอบ). (2556). การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมในคัมภีร์อรรถกถารมมบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนต์ ทองซัซ. (2556). *ศาสนาสากล*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วศิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- สมภาร พรหมทา. (2552). *ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: หจก. อรุณการพิมพ์.

Somsri Saphamai. (1984). A Comprative study of the Theravada Buddhist and manCatholic Concept of Love: A case study at Baan Mai and Thakham Sub – Districts SamphranDistrict. Nakorn Pathom province. *A Thesis in Partial fulfillment of the quirements for the Degree of Master of Arts*. Faculty of Graduate School: Mahidol University.

การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2
Personnel Management That Affects Teachers' Work Motivation
in School Under Nakhon Pathom Primary Educational Service
Area District Office 2

¹ศิริลักษณ์ สมพงษ์ ²พระศรีวิจิราวาทิ

¹Sirilak Sompong ²Phra Srivajiravati

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2} Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: sirilak943@gmail.com

Received December 5, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2) เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 3) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือจำนวนผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารบุคคล 1 คน และครูผู้สอน 2 คน รวมทั้งสิ้น 368 คน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 92 โรงเรียน สุ่มโดยการเปิดตารางเคชีและมอร์แกน การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามแนวทางของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามแนวคิดของกมลรัตน์ หล้าสูงษ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ด้าน ได้ร่วมกันทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม

เขต 2 ได้ร้อยละ 41.0 ($R^2 = 0.405$) ซึ่งสามารถเขียนสมการพยากรณ์การถดถอยพหุคูณได้ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $Y' = 1.591 + .569 (X4) + .158 (X3) + .082 (X2)$ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $Z' = .583 (X4) + .154 (X3) + .096 (X2)$

คำสำคัญ: การบริหารงานบุคคล; แรงจูงใจ; การปฏิบัติงานของครู

Abstract

This thesis has objectives 1) To study the personnel management of schools under the jurisdiction of the Nakhon Pathom Primary Education Service Area Office, District 2; 2) the motivation of teachers in schools under the jurisdiction of the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area District, Office 2; and 3) To study the management of human resources that affects the motivation of teachers in schools under the Nakhon Pathom Primary Education Service Area Office, District 2. The sample consists of 4 informants from each educational institution, including 1 school administrator, 1 head of the human resources management group, and 2 teachers, totaling 368 individuals from 92 schools under the Nakhon Pathom Primary Education Service Area Office, District 2. The sampling was conducted using the Krejcie and Morgan table, and the sampling method employed was stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire regarding human resource management according to the guidelines of the Teachers' Council of Thailand and motivation in work performance based on the concepts of Kamolrat Lhasuwong. The statistical methods used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, hypothesis testing, and multiple regression analysis. The research findings indicate that: 1. The overall management of personnel under the Office of the Primary Education Service Area in Nakhon Pathom District 2 is at a high level. 2. The motivation for teachers' performance in schools under the Office of the Primary Education Service Area in Nakhon Pathom District 2 is also at a high level. 3. The management of personnel that affects the motivation for teachers' performance in schools under the Office of the Primary Education Service Area in Nakhon Pathom District 2 includes aspects such as enhancing morale and encouragement for teachers and staff in educational institutions, developing teachers and staff to perform their duties effectively, and appropriately assigning personnel to their responsibilities. These three variables together predict the motivation for teachers' performance in schools under the Office of the Primary Education Service Area in Nakhon Pathom District 2 at a rate of 41.0% ($R^2 = 0.405$). The multiple regression prediction equation can be written as follows: Prediction equation in raw score form:

$Y' = 1.591 + .569 (X_4) + .158 (X_3) + .082 (X_2)$ Prediction equation in standard score form: $Z' = .583 (X_4) + .154 (X_3) + .096 (X_2)$

Keywords: Personnel management; Motivation; Teachers' performance

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2566–2570) มีวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาเพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การพัฒนาการศึกษาของชาติจึงเป็นภารกิจหลักในการพัฒนาคน อันเป็นรากฐาน ของการพัฒนาประเทศในทุกกระบวน โดยมีกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นกรอบในการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนาประเทศในทุกกระบวนมีความสอดคล้องกัน และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศให้ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” จึงนำมาสู่การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560–2579) ซึ่งมีการกำหนดบทบาทของหน่วยงานระดับต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติหนึ่งในนั้นคือ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ที่แสดงความรับผิดชอบต่อผู้เรียน (Accountability) โดยกำหนดให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานมีบทบาทดังนี้ 1) พัฒนาและยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด 2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยรูปแบบวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา 3) นำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการวางแผนการปฏิบัติการตรวจสอบติดตาม เพื่อการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา 4) สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วนในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และ 5) ดำเนินการในภารกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติเป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญ ในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลก ภายใต้ระบบ เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลกควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของประเทศในส่วนของประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการ ของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ภายใต้แรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงกดดันภายในประเทศที่เป็นปัญหาวิกฤตที่ประเทศต้องเผชิญ เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม จริยธรรม และประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว รองรับ การเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (กลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2, 2566) พบว่า คุณภาพการจัดการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง เนื่องจากครูสอนไม่ตรงตามวุฒิ มีภาระกิจมาก การขาดแคลนอัตราว่างครู ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านความต่อเนื่องในการบริหารงานบุคคล ในการดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆของบุคลากรที่เกี่ยวกับปัญหาการขาดงาน การลางาน การจัดหาบุคลากรเข้าแทน การเลื่อนตำแหน่ง การโยกย้าย การลาออก การหมดสัญญาจ้าง และการเกษียณอายุราชการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในสังกัดมีบทบาทหน้าที่ในการจัดระบบในการวางแผนการดำเนินงานในด้านการวางแผนอัตราว่าง การบริหารอัตราว่างข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จากสถานศึกษาที่มีอัตราว่างครูเกินเกณฑ์ไปยังสถานศึกษาที่มีอัตราว่างครูต่ำกว่าเกณฑ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากครูเป็นกุญแจสำคัญในการออกแบบและจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ครูที่มีทัศนคติที่ดีมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานจะทุ่มเทแรงกายใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ โดยในปัจจุบันปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครูเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ และการดำรงชีวิต ทำให้ครูขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในด้านชีวิตความเป็นอยู่ส่วนตัว นอกจากนี้จากรายงานการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่า ในปีงบประมาณ 2565 มีการดำเนินการย้ายผู้บริหาร มีจำนวน 55 ราย ซึ่งโรงเรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายตำแหน่งของผู้บริหารบ่อยๆ อาจส่งผลกระทบต่อนโยบายในการบริหารงาน ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานตามนโยบาย ระบบการบริหารจัดการขาดความชัดเจน ครูมีภาระงานเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนระบบการทำงานไปตามนโยบายของผู้บริหาร ซึ่งอาจส่งผลให้ครูขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในด้านนโยบายในการบริหารงาน ซึ่งหลายปีที่ผ่านมาข้าราชการครูยื่นคำร้องขอย้ายออกนอกพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน และในภาพรวมยังขาดแคลนอัตราว่างครู ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนทำให้ครูสอนไม่ตรงเอก ครูทำการสอนในหลายวิชา หรือทำการสอนคนละหลายคาบต่อสัปดาห์ทำให้ภาระงานของครูเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2, 2566) ทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนการสอนในภาพรวม และจากผลการสอบของนักเรียนก็อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ และยังทำให้การบริหารและดำเนินงานในสถานศึกษาไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องการบริหารบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะที่จะนำไปใช้เป็นข้อมูล อีกทั้งเพื่อประโยชน์ สำหรับการปรับปรุงแก้ไข พัฒนา และประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการงานของผู้บริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 2
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 2
3. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) มีแผนแบบการวิจัยเป็น แบบ กลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวะการณ์ไม่มีการทดลอง (the one shot, non-experimental case study) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน หัวหน้ากลุ่มงานบริหารบุคคล 1 คน และครูผู้สอน 2 คน รวมทั้งสิ้น 368 คน สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 92 แห่ง สุ่มโดยการเปิดตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มแบบ แบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้

1. จำแนกโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ออกเป็น 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอสสามพราน
2. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละอำเภอด้วยการเทียบบัญญัติไตรยางค์ โดยมีผู้ให้ข้อมูล ประกอบไปด้วยบุคลากรของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2 แต่ละ สถานศึกษา ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน 2) หัวหน้ากลุ่มบริหารงานบุคคล 1 คน 3) ครูผู้สอน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 368 คน
3. การวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ แบบขั้นตอน (Step wise Multiple Regression Analysis) วิเคราะห์สถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
4. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ ผู้วิจัยสร้าง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของ การวิจัย โดยการหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งข้อ คำถามทุกข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6-1.00 แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าดัชนีความ สอดคล้อง = 1.00 แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ให้ข้อมูลใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง สถานศึกษาละ 4 คน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน หัวหน้าบริหารงานบุคคล 1 คน และครูผู้สอน 2 คน จำนวน 8 แห่ง รวมทั้งสิ้น 30 ฉบับ นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจความเที่ยง (Reliability) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1974) โดยหาค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการ ปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .839

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 แสดงผลได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน	4.26	0.29	มาก
2. การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ	4.22	0.17	มาก
3. การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.27	0.10	มาก
4. การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา	4.41	0.09	มาก
5. การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา	4.39	0.06	มาก
รวม	4.26	0.51	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.51) และเมื่อพิจารณาการบริหารงานบุคคลเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.09) รองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.06) การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.10) การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.29) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.17)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

ตารางที่ 2 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 2

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน (Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านงานที่ทำในปัจจุบัน	4.41	0.08	มาก
2. ด้านเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการ	4.43	0.10	มาก
3. ด้านการเลื่อนตำแหน่ง	4.51	0.09	มากที่สุด
4. ด้านผู้บังคับบัญชา	4.40	0.06	มาก
5. ด้านเพื่อนร่วมงาน	4.36	0.11	มาก
รวม	4.44	0.51	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.51) และเมื่อพิจารณาสมรรถนะผู้บริหารเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเลื่อนตำแหน่ง ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.09) ด้านเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.10) รองลงมา ได้แก่ 1.ด้านงานที่ทำในปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.08) ด้านผู้บังคับบัญชา ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.06) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.11)

ตารางที่ 3 การถดถอยพหุคูณการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	Sum of Square	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	13.041	5	2.608	49.259	.000
Residual	19.167	362	.053		
Total	32.208	367			

จากตารางที่ 3 พบว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) 0.636

ประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square) 0.405

ประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) 0.397

ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) 0.230

ตารางที่ 4 ตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกสมการ ดังนี้

ตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกสมการ							
ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized Coefficients			t	Sig.	Collinearity Statistics	
	คะแนนดิบ β	ค่ามาตรฐาน Beta	ค่ามาตรฐาน Std. Error			Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	1.591	.199		7.989	.000		
การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน (x_1)	-.086	.090	-.088	-.957	.339	.196	5.096
การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ (x_2)	.082	.059	.096	1.388	.166	.344	2.905
การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (x_3)	.158	.091	.154	1.743	.082	.211	4.748
การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (x_4)	.569	.090	.583	6.286	.000	.191	5.236
การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา (x_5)	-.075	.061	-.083	-1.235	.218	.367	2.725

จากตารางที่ 4. แสดงให้เห็นว่าตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกเข้าสมการ ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (x_4) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (x_3) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ (x_2) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ 0.636 ค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square) เท่ากับ 0.405 หมายความว่า ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (x_4) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (x_3) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ (x_2) สามารถทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) ได้ร้อยละ 41.0 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) เท่ากับ 0.230

ในลักษณะนี้แสดงว่า การบริหารงานบุคคล ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครู และบุคลากรในสถานศึกษา (X_4) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X_3) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (X_2) ส่งผลต่อแรงจูงใจของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารบุคคลนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารองค์กร เพราะจะช่วยให้การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไปตามคุณภาพและมาตรฐานที่กำหนด จนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งการได้มาของบุคลากรที่มีคุณภาพต้องรักษาและพัฒนาให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงยังสร้างขีดจำกัดทางความสามารถในการทำงานของทรัพยากรบุคคล เพื่อสร้างการบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรได้วางไว้ บุคลากรสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จึงให้ความสำคัญกับการบริหารงานบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดของพระสุเมต วัฒนสาโร (พยัคชน) (2561, หน้า 23) กล่าวว่า การบริหารบุคคลเป็นหัวใจของการบริหารขององค์กรทั้งหมด และเป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งทุกฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ กลยุทธ์ ตลอดจนถึงความสามารถสติปัญญาในการบริหารงาน มิเช่นนั้นแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความก้าวหน้า หรือความล้มเหลวขององค์กรได้ องค์กรหรือหน่วยงานใดจะมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลผู้บริหารจัดการงานอย่างมีความเข้าใจเหมาะสมกับงานที่ทำนั้น ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในองค์กรนั้นๆ และภาคส่วนอื่นๆ อีกด้วยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล คนเสียม (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษานครนายกสภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณิศา อ่อนประสพ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อความผูกพันของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนทบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนทบุรี เขต 2 ด้านการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถผ่านการสอบบรรจุและแต่งตั้งตามระบบราชการ โดยมีรายได้เพียงพอต่อค่า

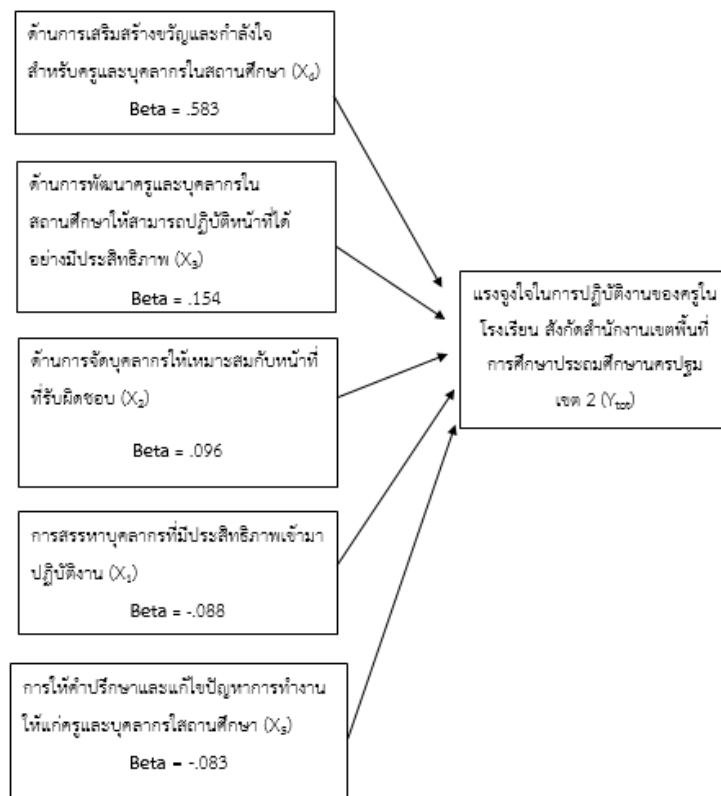
ครองชีพ อยู่ในองค์กรที่มีความมั่นคงและสวัสดิการต่าง ๆ ที่ครูควรได้รับเพื่อความมั่นคงในอาชีพ ตลอดจนมีการปฏิรูป โครงสร้างการบริหารงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการศึกษา และการจัดการศึกษา ทำให้การบริหารด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล ด้านเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการต่าง ๆ มีเพิ่มมากขึ้นอีกทั้งการประเมินผลงานเพื่อขอให้มีและเลื่อนวิทยฐานะ ในปัจจุบันหลักเกณฑ์และมาตรฐานในการประเมินให้ครูเพื่อพิจารณาการเลื่อนขั้นเลื่อนเงินเดือนนั้น ไขหลักเกณฑ์การเสนอผลงานทางวิชาการเป็นหลัก ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ทำให้ครูมีโอกาสที่จะได้นำเสนอผลงานของตนเอง จึงทำให้ครูมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ทศนัย ขวนขวย (2557) การศึกษาวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโรงเรียนวัดจันทนาราม อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ด้านการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและงานวิจัย บัณฑิตา แซ่อือ (2556) สรุปว่าเพื่อนร่วมงานที่มีความสนิทสนมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันจึงจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรที่ทำงานร่วมกัน

3. การบริหารงานบุคคลส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 การบริหารบุคคล ประกอบด้วยด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงานด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้านการให้ค่าปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา สามารถทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐมเขต 2 ด้านเพื่อนร่วมงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าองค์กรหรือสถานศึกษาจะมีการรวมกลุ่มคนที่มีความรู้และความรับผิดชอบแตกต่างกันออกไป องค์กรจึงเป็นศูนย์รวมของทรัพยากรมนุษย์ ความคิด ความรู้ต่างๆ โดยไม่อาจทำงานเพียงลำพังคนเดียวได้ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานจะแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพขององค์กร มากกว่าความพึงพอใจในงาน การบริหารบุคคลที่ดีย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในงานจึงมีความสัมพันธ์ต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู การบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน และด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ สามารถทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐมเขต 2 ด้านด้านเงินเดือนค่าตอบแทนและสวัสดิการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าด้วยปริมาณงานและภาระของครูในสถานศึกษาที่มีทั้งงานสอน งานวิชาการต่างๆ การบริหารบุคคลจึงมีความสำคัญ เพราะเมื่อมีการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน จะทำให้ได้ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ประกอบการการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบจึงทำให้งานออกมามีคุณภาพ เมื่อได้คนที่เก่งและดีมาร่วมงานกันแล้ว การบรรลุถึงเป้าหมายจึงไม่ใช่เรื่องยาก การบริหารบุคคลจึงมีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันต่องาน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของวรรณิศา อ่อนประสพ (2562) ผลการศึกษาพบว่าการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อความผูกพันของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ประกอบด้วย การจัด

บุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา ส่งผลต่อความผูกพันของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานนทบุรี เขต 2

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกเข้าสมการ ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X_2) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ (X_3) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ 0.636 ค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square) เท่ากับ 0.405 หมายความว่า ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X_2) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ (X_3) สามารถทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 2 (Y_{tot}) ได้ร้อยละ 41.0 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) เท่ากับ 0.230

ในลักษณะนี้แสดงว่า การบริหารงานบุคคล ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครู และบุคลากรในสถานศึกษา (X_4) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X_3) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (X_2) ส่งผลต่อแรงจูงใจของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่าด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน (X_1) และการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา (X_5) ไม่มีความสัมพันธ์ต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยสามารถเขียนสมการพยากรณ์การถดถอยพหุคูณ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูป คะแนนดิบ

$$Y' = 1.591 + .569 (X_4) + .158 (X_3) + .082 (X_2)$$

สมการพยากรณ์ในรูป คะแนนมาตรฐาน

$$Z' = .583 (X_4) + .154 (X_3) + .096 (X_2)$$

สรุป

การบริหารงานบุคคล ควรส่งเสริมกระบวนการพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรให้มีความหลากหลาย ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน และมีการสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในสายอาชีพที่สูงขึ้น โดยการให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่เพื่อนร่วมงาน มีส่วนร่วมในการส่งเสริมจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุน ให้เพื่อนร่วมงาน ได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพในรูปแบบต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่ให้มีการโยกย้ายหรือเปลี่ยนตำแหน่งบ่อยๆ มีการทำงานเป็นทีมอย่างเป็นระบบ มีการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร รวมไปถึงการวางแผนด้านอัตราค่าจ้าง พัฒนาคุณภาพครูสู่ความเป็นเลิศในด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา มีการปฏิบัติมากที่สุด ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีการปฏิบัติน้อยกว่าด้านอื่น ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 ควรส่งเสริมกระบวนการพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรให้มีความหลากหลาย ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน และมีการสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในสายอาชีพที่สูงขึ้น โดยการให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่เพื่อนร่วมงาน มีส่วนร่วมในการส่งเสริมจัดกิจกรรมเสริมสร้าง

ขวัญและกำลังใจเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อีกทั้งส่งเสริมสนับสนุน ให้เพื่อนร่วมงาน ได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ

1.2 จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านด้านการเลื่อนตำแหน่งมีการปฏิบัติมากที่สุด ด้านเพื่อนร่วมงาน มีการปฏิบัติน้อยกว่าด้านอื่น ผู้บริหารควรมอบหมายงาน และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่วิทยากรที่ตรงตามความรู้ความสามารถ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีแรงจูงใจในการทำงานและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและศึกษาควรกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนตามความสามารถ ปราศจากอคติ เพื่อให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานตามหน้าที่เพื่อให้ครูเกิดความรักสามัคคีและร่วมกันทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารกับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2

2.2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดโรงเรียนมัธยมศึกษา

2.3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสามารถในการเจรจาต่อรองของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,กระทรวงศึกษาธิการ.

กมลรัตน์ หล้าสุข. (2541). *การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒประสานมิตร.

กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. *แผนปฏิบัติการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 2 ประจำปีงบประมาณ 2565*.

(2566). สืบหาข้อมูล เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2566 จาก <https://www.npt2.go.th/frontpage>.

พระสุเมธ อนุทสาโร (พยัคฆ). (2561). *การศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักทศพิธราชธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พิชิต เทพวรรณ. (2554). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.

วรรณิศา อ่อนประสพ. (2562). *การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อความผูกพันของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา*

- ศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย.
- ศุภลักษณ์ ตรีสุวรรณ. (2548). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร
การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2552). มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของข้าราชการครูและ
บุคลากรทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- Cronbach Lee Joseph. (1974). *Essentials of Psychological testing*. New York: Harper
and Row.

การวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนา รูปแบบการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชน Analysis of Community Cultural Capital towards the Development of Community Product Development Model

¹ศิริัญญา อารยะจารุ ²เก่งกาจ ดันทองคำ

¹Sirinya Arayajaru ²Keangkard Tonthongkam

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Pathom Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: sirinya009@gmail.com

Received October 21, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนา รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และเพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากการประมาณการจำนวนประชากรที่เป็นนักท่องเที่ยว แล้วนำมาคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป n4Studies ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 319 ราย ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการขายโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตก เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องได้ ซึ่งทั้งสองพื้นที่ ยังมีความหลากหลายทางอัตลักษณ์มีทุนทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ในแต่ละชุมชน นอกจากนี้ยังศึกษาศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ออกแบบ การศึกษาและการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นวิธีที่สำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และยังเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการจัดการหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ กรณีศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี โดยนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ในพื้นที่มาปรับใช้ พัฒนาชุมชนการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์; ชุมชน; ทุนทางวัฒนธรรม

Abstract

This research article aimed to analyze community cultural capital towards the development of community product development models and to study the development of community products. This qualitative research was using a sample size calculated from the estimated number of tourists using the n4Studies software,

totaling 319 respondents. The findings revealed that cultural capital as a valuable cultural heritage for the development of products promoting grand theatrical performance by communities based on the ethnic cultures of the Western region. These tangible cultural assets varied in identity and cultural capital across different communities. Additionally, the study explored community product development and the approach to utilizing cultural capital for design. In this case, studying and utilizing cultural capital was a crucial method for developing community products and sustainable community development. Various management approaches have been recommended, depending on the suitability of each area. Case studies of communities that successfully utilized cultural capital included the Tai Song Dam ethnic group in Ban Khao Yoi Community, Khao Yoi Subdistrict, Phetchaburi Province, and the Karen ethnic group in Ban Phu Nam Ron Community, Ban Kha Subdistrict, Ratchaburi Province. These communities have adapted their existing cultural capital to develop product design concretely.

Keywords: Product Development; Community; Cultural Capital

บทนำ

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส Pierre Bourdieu ซึ่งใช้ในการอธิบายถึงการสะสมความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อสถานะทางสังคมของบุคคล ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยบุคคลที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูงมักจะสามารเข้าสู่กลุ่มสังคมระดับสูงได้ง่ายกว่า ในขณะที่บุคคลที่ขาดทุนทางวัฒนธรรมอาจถูกจำกัดอยู่ในชนชั้นล่าง ทุนทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก : ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบตัวตน (Embodied Cultural Capital) ความรู้ ความสามารถ ทักษะที่บุคคลได้เรียนรู้และสั่งสมมาตลอดชีวิต เช่น วิธีการพูด ทักษะทางภาษา และมารยาททางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบวัตถุ (Objectified Cultural Capital) สิ่งที่เป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น ผลงานศิลปะ หนังสือ หรือเครื่องดนตรี ซึ่งสามารถแสดงถึงรสนิยมและสถานะทางวัฒนธรรมของเจ้าของ ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized Cultural Capital) คุณวุฒิหรือการรับรองอย่างเป็นทางการ เช่น ปริญญา ใบประกาศนียบัตร ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้สถานะทางการศึกษาและความสามารถของบุคคลในสายตาของสังคม ทุนทางวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดอื่น ๆ เช่น ทุนทางสังคม (Social Capital) และ ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) โดยทุนทั้งสามรูปแบบนี้มักจะส่งเสริมและเกื้อกูลกันในการสร้างโอกาสทางสังคม และสามารถแปลงเปลี่ยนเป็นทุนชนิดอื่น ๆ ได้ เช่น การใช้ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของความรู้ในการสร้างโอกาสการทำงานหรือสถานะทางสังคมที่สูงขึ้น (Bourdieu, 1989)

ทุนวัฒนธรรมชุมชน หมายถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ การเรียนรู้

และสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับสังคมรอบตัว ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความเข้าใจในมิติทางวัฒนธรรมในวงกว้าง ทุนวัฒนธรรมในชุมชนมีลักษณะที่พิเศษคือมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ กลุ่มคนในท้องถิ่น และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ ทุนทางวัฒนธรรมในรูปของประเพณีและความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และความเชื่อทางศาสนาหรือจิตวิญญาณ เช่น ประเพณี สงกรานต์ การบูชาพระแม่ธรณี หรือพิธีกรรมในชุมชนที่แสดงถึงคุณค่าที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบนี้มีบทบาทในการสร้างความเป็นอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจของชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่นความรู้ท้องถิ่นที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การทำหัตถกรรม การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ทุนในรูปแบบนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และยังเป็นต้นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมในรูปของศิลปะและการแสดงงานศิลปะท้องถิ่น เช่น การแสดงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง การแสดงโขน หรืองานศิลปะที่สะท้อนความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมในรูปของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนา เช่น วัด โบราณสถาน หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน สถานที่เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน

การนำทุนวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ในการงานออกแบบสื่อสารสามารถสร้างคุณค่าและความหมายที่มีความลึกซึ้งมากขึ้นในงานออกแบบ โดยเฉพาะเมื่อการออกแบบนั้นมีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงกับผู้คนในท้องถิ่น หรือการสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชนผ่านสื่อที่สามารถสื่อถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของพวกเขา เช่น การออกแบบแคมเปญประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น การออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์ที่สื่อถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน หรืองานกราฟิกที่ใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน 1. สร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ทุนทางวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน เช่น ลวดลาย ผ้า หรือวัสดุที่ใช้ในงานหัตถกรรมท้องถิ่น การนำเอาเอกลักษณ์เหล่านี้มาปรับใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จะช่วยสร้างความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในตลาด และเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรมให้กับผลิตภัณฑ์ 2. การเล่าเรื่อง (Storytelling) การออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมสามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา วิถีชีวิต และประเพณีของชุมชนได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความหมายและเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์หรือภูมิปัญญาของชุมชน เช่น การออกแบบเครื่องประดับที่มีลวดลายหรือสัญลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งบอกเล่าถึงความเชื่อหรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ 3. การใช้วัสดุท้องถิ่น วัสดุท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่น ไม้ไผ่ ผ้าทอพื้นเมือง หรือดินจากพื้นที่ที่มีความเชื่อเฉพาะ สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น วัสดุเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมความเป็นท้องถิ่น แต่ยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน 4. การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เทคนิคการทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา หรือการแกะสลักไม้ เป็นการอนุรักษ์และส่งต่อความรู้ที่มีมาแต่โบราณ ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถผสมผสานกับการออกแบบที่ทันสมัยเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีทั้งความสวยงามและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม 5. การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

ชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เช่น การพัฒนาสินค้าหัตถกรรม หรืออาหารท้องถิ่นที่มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สื่อถึงเรื่องราวของชุมชนตัวอย่างการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม (กระทรวงอุตสาหกรรม, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2559)

บทความวิจัยนี้จะได้นำเสนอการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มคุณค่าและความหมายให้กับผลิตภัณฑ์ แต่ยังเป็นการอนุรักษ์และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และสร้างความยั่งยืนให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น การดำเนินการวิจัยและวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องการความละเอียดอ่อนและความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน การทำงานอย่างใกล้ชิดกับชุมชน การเก็บข้อมูลเชิงลึก และการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการออกแบบจะช่วยสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า สร้างรายได้ให้กับชุมชน และส่งเสริมความยั่งยืนในวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนาแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ที่มุ่งวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การกำหนดเป้าหมายและขอบเขตการวิจัย

1. กำหนดเป้าหมายการวิจัย เป้าหมายของการวิจัยควรมุ่งเน้นไปที่การค้นหาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนและการนำข้อมูลเหล่านั้นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตัวอย่างของเป้าหมาย ด้วยการค้นหาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้ สำรองภูมิปัญญาท้องถิ่น วัสดุ และเทคนิคดั้งเดิมในการสร้างผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ความต้องการและพฤติกรรมผู้บริโภคของตลาดเป้าหมาย

2. กำหนดขอบเขตการวิจัย ขอบเขตการวิจัยควรครอบคลุมวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง และประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการพัฒนา ในพื้นที่ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนที่ 2: การเก็บข้อมูล

1. การสำรวจภาคสนาม (Field Study) การลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจชุมชนโดยตรงเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการเก็บข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม การสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น หรือช่างฝีมือ จะช่วยให้เข้าใจลึกซึ้งถึงภูมิปัญญาและความเชื่อมโยงของทุนทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์ผู้มีความรู้หรือผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น ช่างฝีมือท้องถิ่น ผู้นำศาสนา หรือผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ภูมิ

ปัญญา และมุมมองทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ การสัมภาษณ์เชิงลึกจะช่วยให้ นักวิจัยเข้าใจถึงคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมในท้องถิ่น

3. การสังเกตการณ์ (Observation) การสังเกตวิถีชีวิต การผลิตสินค้าท้องถิ่น การจัดงาน ประเพณี หรือการประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรมจะช่วยให้ นักวิจัยเห็นภาพชัดเจนเกี่ยวกับทุนทาง วัฒนธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์

4. การทบทวนเอกสาร (Document Review) การศึกษาเอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ ประวัติศาสตร์ชุมชน หรือผลงานวิชาการเกี่ยวกับวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ จะช่วยให้มีมุมมองเชิงประวัติศาสตร์และเชิงลึก มากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3: การวิเคราะห์ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม

1. การจำแนกทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน การวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนควรเริ่มต้น ด้วยการจำแนกประเภทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและความเชื่อ ศิลปะและหัตถกรรม วัสดุท้องถิ่น สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม และความรู้ท้องถิ่นอื่นๆ

2. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิเคราะห์ว่าแต่ละประเภทของทุน ทางวัฒนธรรมสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างไรบ้าง เช่น การใช้ลวดลายศิลปะ พื้นบ้านในการออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้วัสดุท้องถิ่นในงานหัตถกรรม หรือนำเรื่องราวท้องถิ่นมา เล่าเรื่องผ่านผลิตภัณฑ์

3. การวิเคราะห์ตลาดและความต้องการของผู้บริโภค ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ทุนทาง วัฒนธรรม นักวิจัยควรทำการวิเคราะห์ตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์ที่ ออกแบบนั้นจะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้หรือไม่ เช่น การศึกษาเทรนด์การออกแบบ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4: การออกแบบผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม

1. การสร้างแนวคิดการออกแบบ (Concept Design) หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลทุนทาง วัฒนธรรม นักออกแบบสามารถสร้างแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรม นั้น เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนเรื่องราวของประเพณีในท้องถิ่น หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ ใช้วัสดุท้องถิ่นในการผลิต

2. การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ (Prototype Development) เมื่อนักออกแบบมีแนวคิด การออกแบบที่ชัดเจน ควรมีการสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์เพื่อทดสอบความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เช่น การทดลองผลิตภัณฑ์ด้วยวัสดุท้องถิ่น หรือการทดสอบความคงทนและการใช้งานของผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 5: การพัฒนารูปแบบการผลิตและการจัดจำหน่าย

1. การพัฒนากระบวนการผลิต การวางแผนกระบวนการผลิตที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ ทุนทางวัฒนธรรม เช่น การรักษาคุณภาพของวัสดุท้องถิ่น หรือการฝึกอบรมคนในชุมชนให้มีความ เชี่ยวชาญในการผลิต

2. การวางแผนการตลาดและการจัดจำหน่าย การพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่เน้นการนำเสนอ คุณค่าทางวัฒนธรรมของผลิตภัณฑ์ เช่น การทำตลาดผ่านเรื่องราวของชุมชนหรือการสร้าง ภาพลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการศึกษา

1. วิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนา รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย

ก. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยอัตลักษณ์ไทยทรงดำ กล่าวโดยสรุปว่า อัตลักษณ์ที่ชัดเจนของไทยทรงดำเพชรบุรี คือ ชิ่นลายแดงโม ต้องเป็นสีดำ หรือสีกรมท่า หรือสีคราม และเสื้อคือ เสื้อก้อม ที่เป็นเสื้อคอปิด สีดำ หรือสีกรมท่า หรือสีครามเช่นเดียวกัน และสามารถใส่ได้ทั้งสองด้าน ตะเข็บจะกลมกลืนทั้งหมด การนุ่งขึ้นถ้าพันเอวจะเป็นการแต่งกายไปไร่ไปนา การติดดอกกลั่นทมจะติดไว้หลังก้นผมห่ม และก็มีเสื้ออี ที่เก็บความงามไว้ข้างใน ผู้ชายมีการใช้ยาม ผู้หญิงใช้กะหลีบ สีหลัก 2 สี คือ ขาวและดำ สีอื่นๆเพียงเพื่อให้สวยงาม มีอีก 3 สี คือ เขียว เหลือง แดง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม กระทรวงวัฒนธรรม, 2560) และอัตลักษณ์บ้านพุน้ำร้อน กล่าวคือบ้านพุน้ำร้อน มีศักยภาพทางด้านท่องเที่ยว เป็นชุมชนเกษตรกรรมและมีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศสวยงาม มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย เหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อรายได้ให้แก่ชุมชนในอนาคต และที่สำคัญที่สุดซึ่งนับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์และสร้างชื่อเสียงเป็นอย่างดี ได้แก่ ประเพณีกินข้าวห่อ (อั้งหมี่ถ่อง) กะเหรี่ยงโปหรือกะเหรี่ยงโพลอง หรือชาวไทยตะนาวศรี เป็นกลุ่มที่อาศัยตามแนวชายแดนด้านตะวันตกของจังหวัดราชบุรี – เพชรบุรี จังหวัดราชบุรีจะอยู่ในเขตอำเภอสวนผึ้ง ปากท่อ บ้านคา เป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มมายาวนาน ประเพณีกินข้าวห่อ หรืออั้งหมี่ถ่อง เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับขวัญประจำตัวของคนกะเหรี่ยงเชื่อว่าทุกคนมีขวัญประจำของ คนกะเหรี่ยงเชื่อว่าทุกคนมีขวัญประจำตัวเป็นสิริมงคลแก่ตัว หากใครที่ขวัญหายไม่อยู่กับตัว อาจทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ ดังนั้นแต่ละปีชาวกะเหรี่ยงจึงมีประเพณีเรียกขวัญผูกข้อมือกินข้าวห่อขึ้น และวัฒนธรรมการแต่งกาย ของชาวกะเหรี่ยง ผู้ชายนุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อขาวแขนยาว เด็กผู้หญิง สวมเสื้อสีขาวตัวเดียว ถ้าอายุเกิน 15 ปี จะนุ่งผ้าถุงที่เป็นผ้าฝ้ายปักลาย สวมเสื้อคลุมยาวเลยเข้า อาจเป็นสีดำหรือสีน้ำเงินปักลูกปัดหลากสี นิยมเครื่องประดับที่ทำด้วยเงิน

ข. ผลการวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการออกแบบผลิตภัณฑ์: ผลการวิเคราะห์พบว่า การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทำให้สินค้ามีความหมายลึกซึ้งและสามารถเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างความแตกต่างจากสินค้าทั่วไปและเพิ่มความน่าสนใจในตลาด 2) การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์: การนำคุณค่าทางวัฒนธรรมมาผสมผสานกับการออกแบบที่ร่วมสมัยช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสินค้าที่มีเอกลักษณ์และเชื่อมโยงกับเรื่องราวท้องถิ่น

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย

ก. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรม โดยมีกระบวนการดังนี้ 1. การสร้างผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การออกแบบลวดลายผ้าไทยที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำบรรจุภัณฑ์ที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติ และการสร้างผลิตภัณฑ์อาหารที่ผสมผสานวัตถุดิบดั้งเดิม 2. การผสมผสานเทคนิคการผลิตดั้งเดิมกับการออกแบบที่ทันสมัย เช่น การใช้

วิธีการถักทอแบบดั้งเดิมแต่ปรับรูปแบบการดีไซน์ให้เข้ากับตลาดปัจจุบัน ซึ่งช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความร่วมสมัยและยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ข. การสร้างสรรค์ต้นแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์อันนำมาจาก 1) ผลการวิจัยพบว่าต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ถูกพัฒนาจากทุนทางวัฒนธรรมมีความเป็นไปได้สูงที่จะประสบความสำเร็จในตลาด เนื่องจากสามารถดึงดูดกลุ่มเป้าหมายที่ชื่นชอบสินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์และมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมรองรับ 2) การทดลองผลิตต้นแบบโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ผ้าฝ้าย การย้อมสีธรรมชาติ การทำเครื่องเงิน ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่และสร้างความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 ผลิตภัณฑ์ เสื้อแต่งลายผ้าทอ handmade

ภาพที่ 1 เสื้อแต่งลายผ้าทอ handmade ที่มา : โอท็อป หูเคย, 2566

จากการออกแบบ เสื้อแต่งลายผ้าทอ handmade มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้าทอสีเคมี
2. รูปทรง	เสื้อทรงปกคางคาว คอกว้าง
3. การใช้สี	สีแดง ดำ
4. อัตลักษณ์	การนำลวดลายมาใช้
5. การใช้สอย	ใช้สวมใส่

ตัวอย่างที่ 2 ผลิตภัณฑ์ กำไลเงิน

ภาพที่ 2 กำไลเงินที่มา : โอท็อป หูเตย์, 2566

จากการออกแบบ กำไลเงิน มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	เงิน
2. รูปทรง	กลม
3. การใช้สี	ใช้สีจากวัสดุเงิน
4. อัตลักษณ์	มีลวดลาย
5. การใช้สอย	ใช้ประดับตกแต่งร่างกาย

ตัวอย่างที่ 3 ผลิตภัณฑ์ กระเป๋าย่ามที่ทำมาจากผ้าฝ้ายทอมือ

ภาพที่ 3 กระเป๋าย่ามที่ทำมาจากผ้าฝ้ายทอมือที่มา : โอท็อป หูเตย์, 2566

จากการออกแบบ กระเป๋าย่ามที่ทำมาจากผ้าฝ้ายทอมือ มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	เศษผ้าทอ
2. รูปทรง	สี่เหลี่ยม
3. การใช้สี	ใช้สีกลมกลืนกัน
4. อัตลักษณ์	อัตลักษณ์การทอผ้า
5. การใช้สอย	ใช้หิ้วถือ ใช้ใส่ของ

ตัวอย่างที่ 4 ผลิตภัณฑ์ กระเป๋าย่ามศรีลาวาปักแล้ว

ภาพที่ 4 กระเป๋าย่ามศรีลาวาปักแล้ว ที่มา : โอท็อป ทุเดย์, 2566

จากการออกแบบ กระเป๋าย่ามศรีลาวาปักแล้ว มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้าทอสีพื้น และการปักผ้า
2. รูปทรง	ทรงสี่เหลี่ยม ทรงถุงกันกว้าง
3. การใช้สี	ใช้สีสดใส
4. อัตลักษณ์	มีการใช้ลายปักที่เป็นอัตลักษณ์
5. การใช้สอย	ใช้สะพาย หิ้วถือ ใช้ใส่ของ

ตัวอย่างที่ 5 ผลิตภัณฑ์ กระเป๋าย่ามผ้าไหมบ้านทอมือ

ภาพที่ 5 กระเป๋าย่ามผ้าไหมบ้านทอมือ ที่มา : โอท็อป ทูเดย์, 2566

จากการออกแบบ กระเป๋าย่ามผ้าไหมบ้านทอมือ มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้าทอ สีเคมี
2. รูปทรง	ทรงสี่เหลี่ยม
3. การใช้สี	ใช้สีสดใส และสีตัดกัน
4. อัตลักษณ์	ลวดลายไทย
5. การใช้สอย	ใช้สะพาย ใช้ใส่ของ

ตัวอย่างที่ 6 ผลิตภัณฑ์ เสื้อผ้าฝ้าย

ภาพที่ 6 เสื้อผ้าฝ้าย ที่มา : โอท็อป ทูเดย์, 2566

จากการออกแบบ เสื้อผ้าฝ้าย มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้าทอสีพื้น
2. รูปทรง	ทรงคอกว้าง แบบกว้าง
3. การใช้สี	ใช้โทนสีพาสเทล
4. อัตลักษณ์	ไม่มีลวดลายอัตลักษณ์
5. การใช้สอย	ใช้สวมใส่

ตัวอย่างที่ 7 ผลิตภัณฑ์ กระเป๋าผ้าแฟนท์ลาย

ภาพที่ 7 กระเป๋าผ้าแฟนท์ลาย ที่มา : โอท็อป ทุเดย์, 2566

จากการออกแบบ กระเป๋าผ้าแฟนท์ลาย มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้ายีนส์ หนัง และสีแฟนท์
2. รูปทรง	ทรงสี่เหลี่ยม
3. การใช้สี	ใช้สีสดใส ตัดกัน
4. อัตลักษณ์	ลวดลายแฟนท์บนกระเป๋า
5. การใช้สอย	ใช้สะพาย ใช้ใส่ของ

ตัวอย่างที่ 8 ผลิตภัณฑ์ กระเป๋าผ้าปักลาย

ภาพที่ 8 กระเป๋าผ้าปักลาย ที่มา : โอท็อป ทุเดย์, 2566

จากการออกแบบ กระเป๋าผ้าปักลาย มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้าพื้น และด้ายปักผ้า
2. รูปทรง	ทรงถุง
3. การใช้สี	ใช้สีสดใส สีสดกัน
4. อัตลักษณ์	ลวดลายที่ใช้ปัก
5. การใช้สอย	ใช้หัว ถือ ใช้ใส่ของ

ตัวอย่างที่ 9 ผลิตภัณฑ์ เสื้อกะเหรี่ยง

ภาพที่ 9 เสื้อกะเหรี่ยง ที่มา : โอท็อป ทุเดย์, 2566

จากการออกแบบ เสื้อกะเหรี่ยง มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	ผ้าปัก สีธรรมชาติ
2. รูปทรง	ทรงผีเสื้อ คอแหลม
3. การใช้สี	ใช้สีหวาน ดูกลมกลืนกัน
4. อัตลักษณ์	ลวดลาย
5. การใช้สอย	ใช้สวมใส่

ตัวอย่างที่ 10 ผลิตภัณฑ์ กำไลเงิน

ภาพที่ 10 กำไลเงินเรียบ ที่มา : โอท็อป ทูเดย์, 2566

จากการออกแบบ กำไลเงิน มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบ ดังนี้

หัวเรื่อง	รายละเอียด
1. วัสดุ	เงิน
2. รูปทรง	กลม
3. การใช้สี	ใช้สีจากวัสดุเงิน
4. อัตลักษณ์	ไม่มีลวดลาย
5. การใช้สอย	ใช้ประดับตกแต่งร่างกาย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนาแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า ทุนวัฒนธรรม (cultural capital) มีรูปแบบ คือ 1) อยู่ในรูปของแนววิถีชีวิตของร่างกายและจิตใจที่คงทนถาวร มักปรากฏในรูปของวัฒนธรรม ต้องใช้ระยะเวลาในการสะสมและรวมกันเป็นรูปเป็นร่าง ทุนแบบนี้สามารถเปลี่ยนความมั่งคั่งภายนอกหรือที่อยู่ในรูปวัตถุ ให้กลายเป็นทุนที่อยู่ในตัวคนได้ การเปลี่ยนจากทุนชนิดหนึ่งเป็นอีกชนิดหนึ่งไม่สามารถเปลี่ยนได้อย่างทันทีทันใด ต้องมีเงื่อนไขอื่นประกอบ คือ เวลา สังคม และชนชั้นทางสังคมทุน

ชนิดนี้สามารถลดลงและหายไปได้ ทุณวัฒนธรรมรูปแบบนี้จะถูกสืบทอดด้วยการส่งผ่านทางวัฒนธรรมจารุณสู่รุ่น ซึ่งเป็นการสืบทอดทุนในแบบที่ถูกถ่ายทอด โดยใช้เวลาและการร่วมกิจกรรมเป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่ เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรม ของเจ้าของทุนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน 2) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม เช่นการแต่งกาย ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิต ศิลปะการแสดง ทุนวัฒนธรรมชนิดนี้มีคุณค่ามากมาย มีความสัมพันธ์กับทุนวัฒนธรรมในแบบที่ประกอบกัน ทุนชนิดนี้ถูกทำให้เป็นวัตถุ เพราะกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมของชนชั้นครอบงำอยู่ในตัวที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ ฉะนั้น เมื่อทุนวัฒนธรรมรวมเข้าไปอยู่ใน การออกแบบเชิงสร้างสรรค์พลังและความเข้มแข็งในการสะสมของผู้ที่เป็นเจ้าของทุนวัฒนธรรมนี้จะเพิ่มขึ้นด้วย ทุนวัฒนธรรมชนิดนี้ อยู่ในรูปแบบวัตถุและสัญลักษณ์ ประสิทธิภาพของทุนจะถูกทำให้เกิดความเหมาะสมโดยการนำไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิชาการของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข เรื่อง ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน : การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวปีแอร์ บูร์ดิเอด (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2550)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า ต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ถูกพัฒนาจากทุนทางวัฒนธรรมมีความเป็นไปได้สูงที่จะประสบความสำเร็จในตลาดเนื่องจากสามารถดึงดูดกลุ่มเป้าหมายที่ชื่นชอบสินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์และมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมรองรับสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ (ณัฐพงศ์ ใจเชื้อตรง, 2563) ที่เสนอว่าการตัดสินใจซื้อสินค้า ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชน นั้น ด้านราคาเป็นด้านที่มีทัศนคติสูงที่สุด รองลงมาคือด้านองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ทั้งนี้เพราะราคาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการ ตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า ผสมกับการใช้วัตถุดิบในชุมชน และการนำเอาผลการวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นแนวคิดที่พัฒนาโดยนักสังคมวิทยา ปีแอร์ บูร์ดิเอด ซึ่งหมายถึงทรัพยากรที่บุคคลหรือกลุ่มมีในด้านวัฒนธรรม เช่น ความรู้, ทักษะ, การศึกษา และความสามารถในการเข้าถึงศิลปะหรือวรรณกรรม การมีทุนวัฒนธรรมสูงสามารถช่วยให้บุคคลมีโอกาสในสังคมมากขึ้น เช่น การเข้าถึงการศึกษาและการทำงานที่ดีกว่า ในปัจจุบัน มีการศึกษาและพัฒนาแนวคิดทุนวัฒนธรรมในหลายบริบท เช่น

1. การศึกษา การเข้าใจทุนวัฒนธรรมช่วยให้เข้าใจความแตกต่างในโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน
2. การสื่อสาร ศึกษาวิธีการที่ทุนวัฒนธรรมส่งผลต่อการสื่อสารในสังคมหลากหลายกลุ่ม
3. เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ เช่น การใช้ศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน
4. การเปลี่ยนแปลงสังคม: วิเคราะห์บทบาทของทุนวัฒนธรรมในการเปลี่ยนแปลงสังคมและการสร้างอัตลักษณ์

สรุป

ทุนทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นทรัพยากรสินมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้มีการส่งเสริมสืบทอดมาในท้องถิ่น นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน เป็นอย่างมาก ดังนั้น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการขายโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตกนั้น จึงมีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างกันไป ตามทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตรงกับกระแสท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ต้องมีความเข้มแข็งในชุมชน และต้องร่วมมือกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง

1.2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมชุมชนในอนาคต เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดความสนใจ เพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี ได้นำผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการขายโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตก ที่ประกอบการแสดงของชุมชนเพื่อเป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และยังสามารถจำหน่ายเป็นของที่ระลึกได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงอุตสาหกรรม, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559). *ทุนวัฒนธรรมไทยสู่การสร้างสรรค์เศรษฐกิจไทย. อุตสาหกรรมสาร, สืบค้นข้อมูลเมื่อ 20 กันยายน 2567 จาก* <https://ejournal.dip.go.th/dip/images/ejournal/fd2eaa1aedd740f4b4e32346220a000d.pdf>
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2550). *ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน : การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวปีแอร์ บูร์ดิเอด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ.*
- จวีร์วรรณ จันปลา และคณะ . (2559). *การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 9(2), หน้า 82-98.*

ณัฐพงศ์ ใจซื่อตรง. (2563). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การแข่งขันทางการตลาด บ้านสมใจ ตำบลใจดี อำเภอบุขัน จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 22(2), หน้า 121-130.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม กระทรวงวัฒนธรรม, 2560. คู่มือเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : จังหวัดนครปฐม. นครปฐม : เพชรเกษมพรินติ้ง กรุป.

โอท็อป ทุเดย์. (2566). *รายละเอียด สินค้า OTOP*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 20 มกราคม 2566 จาก https://www.otoptoday.com/view_product.php?product_id=60704

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Trans. By R. Nice. Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1989). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาท
และหลักความรักในคริสตศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอ
หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

Model for Development of the Quality of Life according to the
Principles of Love in Theravada Buddhism and the Principles of
Love in Roman Catholic Christianity: A Case Study of Lom Sak
District, Phetchabun Province

พระมหามนกล กิตติยาโน(ดีมีหาญ)

Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6401101004@mcu.ac.th

Received August 6, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก 3) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนในเรื่องความรัก คือ 1) เสนหา ความรักที่เกิดจากตัณหา 2) เปมะ ความรักแบบอกุศลที่เป็นความรักที่เป็นกลาง 3) เมตตา ความปรารถนาดี 4) เมตตาอัมมัญญา ความรักที่ไม่มีขอบเขต ส่วน ความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก หมายถึง ความรักที่มนุษย์มีต่อพระผู้เป็นเจ้าและความรักที่พระผู้เป็นเจ้ามีต่อมนุษย์นั่นเอง แบ่งออกเป็น 4 แบบได้แก่ 1) ฟิเลียส เป็นรักง่าย ๆ 2) สเตอร์เก้ เป็นความรักญาติพี่น้อง 3) อีรอส เป็นความรักที่ต้องการให้ได้มา 4) อกาเป่ รักในระดับสูงสุด รักที่ให้แก่กัน ไม่คิดถึงตัวเอง และสละได้ทุกอย่างเพื่อสิ่งที่รัก ไม่มีเปลี่ยนแปลง และให้ได้เสมอแม้เป็นศัตรูรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ นำหลักความรักมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม พบว่า 1) หลักความรักนั้นสามารถช่วยพัฒนาจิตใจ ความคิด ช่วยปรับปรุงพฤติกรรม ควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ดีขึ้นได้ 2) หลักความรักนั้นสามารถช่วยสร้างความสุขให้กับผู้อื่นและสร้างความรักในครอบครัวให้เกิดมีขึ้นได้ 3) หลักความรักนั้นสามารถช่วยบรรเทาความขัดแย้ง ช่วยสร้างคุณธรรมให้กับสังคมได้ ดังนั้น พระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ทรงสอนหลักแห่งความรักนั้นก็เพื่อเป็นแนวทาง 2 ประการ คือ 1) เพื่อทรงแก้ปัญหาทั้งหลายที่

มนุษย์ประสพอยู่ 2) เพื่อเสริมสร้างให้เกิดสันติภาพ ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม จึงเน้นให้บุคคลมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน และต่อสิ่งแวดล้อม ให้เราอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องไปเบียดเบียนกันและกัน

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต; ความรัก; พระพุทธศาสนาเถรวาท; คริสตศาสนานิกาย โรมันคาทอลิก

Abstract

This research has 3 objectives: 1) to study the principle of love in Theravada Buddhism 2) to study the principles of love in Roman Catholic Christianity, and 3) to study a Model for developing quality of life according to the principle of love in Buddhism Theravada and the principles of love in Roman Catholic Christianity: A Case study of Lom Sak District, Phetchabun Province. The method of qualitative research has been used in this study. The results of the study found that Buddhism has teachings on love which are 1) (Sāneha) Love that comes from lust, 2) (Pema) Ungodly love that is neutral love, 3) (Metta) Good desire, 4) (Metta Appanya) Love without boundaries. Love in Roman Catholicism means love of God. It refers to the love that humans have for God and the love that God has for humans. It is divided into 4 types: 1) (Phileas) It is simple love, 2) (Storge) It is love of relatives. 3) (Eros) It is love that needs to be obtained and 4) (Agape) Love at the highest level, love given to each other Don't think about yourself. A model for developing the quality of life according to the principles of love in Theravada Buddhism and the principles of love in Roman Catholicism: A case study of Lom Sak District. Phetchabun Province Apply the principle of love to improve the quality of life of people. Individuals and society found that 1) The principle of love can help develop the mind, thoughts, help improve behavior and control one's emotions for the better. 2) The principle of love can help Build Happiness for others and create love in the family. 3) The principle of love can Helps alleviate conflicts. Help create justice can give to society. Therefore, the Buddha and the Buddha Jesus Christ taught the principle of love as a guideline in two ways: 1) To solve the problems that man faced. 2) To build up Create peace for oneself, others, and society. Therefore, emphasis is placed on people having love. Good wishes for each other and the environment so that we can live together without having to harm each other.

Keywords: Model for Development of the Quality of Life; Love; Theravada Buddhism; Roman Catholic Christianity

บทนำ

“ความรัก” เป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่ไม่มีใครในโลกนี้จะปฏิเสธได้ว่าไม่รู้จักรักและไม่มีใครต้องการจะมีชีวิตอยู่อย่างปราศจากความรักที่ดีงาม เพราะความรักเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันขับเคลื่อนของมนุษย์ให้ก้าวเดินไปตามทิศทางที่ปรารถนาได้อย่างดี ในปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นมีเรื่องราวมากมายของความรักที่ปฏิบัติเกี่ยวพันซึ่งกันและกันอย่างลึกหนึ่ไม่ได้เลยดังนั้น “ความรัก” จึงเป็นคำที่ยากเกินกว่าที่เราจะให้คำนิยามได้เพราะความรักนั้นทำให้เกิดแรงบันดาลใจและเป็นพลังให้เกิดทั้งแง่ลบและแง่บวก ความรักเป็นพลังที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์

พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้นิยามของความรักมีทั้งในแง่ลบและในแง่บวก ซึ่งสะท้อนให้เห็นพลังและอำนาจของความรักว่ามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของสรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อมเพียงไร นิยามของ “ความรัก” มีหลายแง่มุม เช่น ในเปรมสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 200 หน้าที่ 214 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่ว่าด้วยความรักและความซัง 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรักเกิดเพราะความรัก คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้นำปรารถนา นำใคร นำพอใจของบุคคล คนอื่น ๆ ประพัตตต่อบุคคลที่รักนั้นด้วยอาการที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ บุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่น ๆ ประพัตตต่อบุคคลที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจของเราด้วยอาการที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ เขาจึงเกิดความรักในคนเหล่านั้น 2) ความซังเกิดเพราะความรัก คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้นำปรารถนา นำใคร นำพอใจของบุคคล คนอื่น ๆ ประพัตตต่อบุคคลที่รักนั้นด้วยอาการที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจบุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่น ๆ ประพัตตต่อบุคคลที่นำปรารถนา นำใครนำพอใจของเราด้วยอาการที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจ เขาจึงเกิดความรักในคนเหล่านั้น 2) ความรักเกิดเพราะความซัง คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจของบุคคล คนอื่น ๆ ก็ประพัตตต่อบุคคลที่ซังนั้นด้วยอาการที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจ บุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่น ๆ ประพัตตต่อบุคคลที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจของเราด้วยอาการที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจเขาจึงเกิดความรักในคนเหล่านั้น ความรักเกิดเพราะความซัง 4) ความซังเกิดเพราะความซัง คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจของบุคคลคนอื่น ๆ ก็ประพัตตต่อบุคคลที่ซังนั้นด้วยอาการที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจบุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่น ๆ ประพัตตต่อบุคคลที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำใคร ไม่นำพอใจของเราด้วยอาการที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ เขาจึงเกิดความรักในคนเหล่านั้น ความซังเกิดเพราะความซัง เป็นอย่างนี้แล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 200 หน้าที่ 215 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ความรักจึงเป็นสิ่งสำคัญขั้นพื้นฐานที่กักเก็บอยู่ในจิตใจตั้งแต่วัยเด็ก และสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นความรักที่สมบูรณ์แบบได้เพราะการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ในกลุ่มสังคมเล็ก และกลุ่มสังคมใหญ่ย่อมมีการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน การทำสิ่งหนึ่งยอมไปกระทบอีกสิ่งหนึ่งเสมอ ทำให้มนุษย์ควรตระหนักว่า การที่เราจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งส่งผลกระทบต่อที่เป็นไปในทิศทางที่ทำให้เดือดร้อนหรือไม่เกิดความทุกข์กับการกระทำของเราหรือไม่ เราควรมีความรักให้กันและกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กระบวนการพัฒนาคนสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ นิสัยและพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งสามารถพัฒนาตนให้เป็นไปในทิศทางที่ตนและสังคมต้องการได้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการ

พัฒนาตนเอง พอสรุปได้หลายทางอันได้แก่ ทางให้รู้และเข้าใจธรรมชาติพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่ปรากฏออกมาและไม่ปรากฏออกมาให้เห็นได้ชัดเจน ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว หรือในทางให้รู้และเข้าใจพัฒนาการทางด้านสรีระและภาวะทางจิตที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นทางให้รู้และเข้าใจกระบวนการพัฒนาตนเองและวิธีปรับตัวของมนุษย์ การเผชิญปัญหา การแก้ปัญหา การพิจารณาสภาพของจิตใจ ทั้งในด้านการกระทำความรู้สึคนึกคิด อารมณ์และแนวทางในการรักษาสุขภาพจิต รวมถึงทางให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในสังคมได้ และสามารถรับรู้และเข้าใจพฤติกรรมได้อย่างถูกต้อง โดยใช้หลักการและแนวทางจิตวิทยาหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาเป็นตัวกำหนด และในทางให้รู้ศาสตร์ประยุกต์พื้นฐานที่จะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสม เพื่อดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จสูงสุดในสิ่งที่ต้องการ

เมื่อกล่าวถึงความรักในกรอบความคิดของคริสตศาสนาแล้ว ความรักตามความเชื่อในพระคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ได้แบ่งออกเป็นความรักแบบมิตรภาพ (Philia) ความรักแบบจิตวิญญาณบริสุทธิ์หรืออาภรณ์ (Agape) ซึ่งความรักแบบหลังนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่กับรักแบบปรารถนาทางเพศ (Eros) อยู่อีกต่อหนึ่ง (Robert Rowland Smith, 2555 : 276) ทว่าความรักแบบจิตวิญญาณบริสุทธิ์หรืออาภาเป็นั้นในคริสตศาสนามีการตีความเชิงเทววิทยาว่าเป็นความรักของพระเจ้าเป็นเจ้าหรือแม้กระทั่งพระเยซูคริสต์ (Jesus Christ: 4 ปีก่อนคริสตกาล – ค.ศ. 20) ที่มีต่อมนุษย์ กรอบคิดนี้ถูกขยายไว้ในพระคัมภีร์ไบเบิลพันธสัญญาใหม่ (New Testament) ว่าหมายถึง ความรักของพระเจ้าเป็นเจ้าที่มีต่อมนุษย์และความรักอันมีต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้นความรักแบบอาภาเปจึงมีความหมายครอบคลุมถึงความรักของมนุษย์ในเชิงจิตวิญญาณทั้งมวลด้วย (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. 2014) คริสตศาสนาก็ได้กล่าวสอนหลักความรัก ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้คริสตศาสนานั้นได้ชื่อว่า เป็นศาสนาแห่งความรัก หลักแห่งเมตตาในคริสตศาสนานั้นถือว่าเป็นรากฐานที่จะก่อให้เกิดสันติภาพและความสุขที่แท้จริงในการอยู่ร่วมกัน เพราะหลักความรักของคริสตศาสนาเน้นให้คนรักพระเจ้าและรักเพื่อนมนุษย์ ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่แค้นแค้นดังที่พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “จงรักพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าของเจ้าด้วยสุดใจสุดจิตของเจ้า และด้วยสิ้นสุดความคิดของเจ้านั้นแหละเป็นพระบัญญัติข้อใหญ่ และข้อต้น ข้อที่สองก็เหมือนกัน คือ จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. 2014) และธรรมะในการไม่อาฆาตต่อกันว่า “จงรักศัตรูของท่าน จงทำดีแก่ผู้ที่เกลียดชังท่าน จงอวยพรคนที่ชังท่าน จงอธิฐานเพื่อคนที่เคียดแค้นท่าน ผู้ใดบดแค้นของท่านข้างหนึ่ง จงหันอีกข้างหนึ่งให้เขาตบ จงปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ท่านปรารถนาให้เขาปฏิบัติต่อท่าน” (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. 2014) ข้อความนี้จะเห็นได้ว่า คำสอนเรื่องความรักในคริสตศาสนานั้น เน้นให้คนทุกคนนั้นมีความรักต่อพระเจ้าและต่อกันและกัน ไม่อาฆาตพยาบาทต่อกัน เป็นต้น กล่าวได้ว่า หลักเมตตาในคริสตศาสนาไม่มีจำกัดในหมู่เพื่อนมนุษย์ทั้งที่เป็นมิตรและไม่ใช่มิตร สอนให้คนมีแต่ความรักในพระเจ้าและต่อกัน เพราะว่าผู้ที่ได้ชื่อว่ามีความรักต่อพระเจ้าและต่อกัน มีความอ่อนโยนต่อกัน มีความกรุณาต่อกัน มีจิตใจที่บริสุทธิ์ ผู้นั้นก็จะเป็นสุขที่แท้จริง คือ การได้พบดินแดนสวรรค์อันเป็นที่อยู่ของพระเจ้า และจะได้เห็นพระเจ้า ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์คริสตธรรมที่พระเยซูทรงเทศน์บนภูเขาที่มีความว่า “บุคคลผู้ใดมีใจอ่อนโยน ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับแผ่นดินเป็นมรดก บุคคลใดมีใจ

กรุณา ผู้นั้นเป็นสุข เพราะเขาจะได้รับพระกรุณาตอบบุคคลผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้เห็นพระเจ้า” (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. 2014)

“หลักแห่งความรัก” ในคริสตศาสนา ถือว่าเป็นความรักอันบริสุทธิ์ ในภาษากรีกอันเป็นภาษาที่จารึกพระคัมภีร์คริสตธรรมภาคพันธสัญญาใหม่ใช้คำว่า Agape (อกาเป) คือความปรารถนาที่จะเห็นผู้อื่นมีความสุข ความเสียสละเพื่อช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ความรักชนิดนี้จึงกล่าวได้ว่า คริสตศาสนาได้ชื่อว่าเป็น “ศาสนาแห่งความรัก” ดังมีคำอธิบายไว้ว่า คริสตศาสนานี้เป็นศาสนาแห่งความรักของพระเจ้า ศาสนาแห่งความรักของมนุษย์ อันพระเยซูคริสต์ได้ทรงเป็นผู้นำมาเผยแพร่แก่ชาวโลก กล่าวได้ว่า คำสอนของพระเยซู คือ หลักแห่งความรักเป็นหลักธรรมสำคัญที่สุด ที่พระเยซูทรงสั่งสอนเริ่มตั้งแต่ทรงสอนว่า พระเจ้าทรงรักโลก จนได้ส่งพระบุตรของพระองค์มาสู่โลกนี้ เพื่อทรงใช้หนี้บาปแทนมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์รอดพ้นจากบาป สอนให้มนุษย์รักพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนบ้าน และรักเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายทั่วไป ดังที่ปุโรหิตได้ถามพระองค์ว่า ข้อบัญญัติอันใดของพระองค์ที่ทรงถือเป็นข้อสำคัญยิ่งใหญ่ที่สุด พระเยซูทรงตอบเขาว่า “จงรักพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าของเจ้าด้วยสุดใจสุดจิตของเจ้า และด้วยสิ้นสุดความคิดของเจ้านั้นแหละเป็นพระบัญญัติข้อใหญ่ และข้อต้น ข้อที่สองก็เหมือนกัน คือ จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”

สรุปได้ว่า หลักแห่งเมตตาหรือหลักความรัก ในคริสตศาสนาเป็นความรักที่อยู่บนฐานความรักในพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ และพระเยซูพระองค์ก็ทรงเป็นแบบอย่างของการดำรงอยู่ในหลักแห่งเมตตา ดังที่พระองค์ได้เสียสละพระชนม์ชีพเพื่อมวลมนุษย์ในการที่จะรักษาหลักแห่งความรักของพระเจ้า ดังนั้น นักบุญเปาโลจึงยกย่องความรักว่า ความรักนั้นไม่มีวันสูญสิ้น ดังจดหมายของนักบุญเปาโล ซึ่งมีไปถึงชาวโครินธ์ว่าความรักนั้นก่อदनนาน และกระทำคุณให้ ความรักไม่อิจฉา ไม่อวดตัว ไม่หยิ่งผยอง ไม่หยาบคาย ไม่คิดเห็นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ไม่ฉุนเฉียว ไม่ช่างจดจำความผิด ไม่ชื่นชมยินดีเมื่อมีการประทุพผิต แต่ชื่นชมยินดีเมื่อประทุพผิตชอบ ความรักทนได้ทุกอย่างแม้ความผิดของคนอื่น และเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ และมีความหวังอยู่เสมอ และทนต่อทุกอย่างความรักไม่มีวันสูญสิ้น (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. 2014).

พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ในอดีต ประชากรยึดมั่นในพระรัตนตรัย ให้ความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคและสมัย ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่มีความสนใจในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เท่าที่ควรจึงทำให้สังคมเกิดปัญหา เช่น การลักขโมย, ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดและอบายมุข เนื่องจากการขาดจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขเท่าที่ควร คริสต์ศาสนิกชนในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และย้ายถิ่นมาจากที่อื่น โดยมาตั้งถิ่นฐานและยึดมั่นข้อปฏิบัติของหลักคำสอนในคริสตศาสนาเป็นชุมชนที่มีความรักและความสามัคคีในชุมชน มีการสร้างศาสนสถานของชาวคริสต์ เป็นศูนย์รวมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประชากรในชุมชนมีความรักและความเมตตาต่อกัน ละเว้นการทำบาปอย่างเคร่งครัดในชุมชนของตนเอง

จากข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม สภาพสังคมและชุมชนในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ นั้นเป็นลักษณะของสังคมแบบพหุวัฒนธรรม มีความคล้ายคลึงกันในการสอนให้คนมีเมตตาธรรมหรือความรักต่อกัน เป็นคำสอนที่ทรงมุ่งเน้นประโยชน์และความสุขแก่

มนุษยชาติเป็นสำคัญ อันจะนำมาซึ่งการเสริมสร้างสันติสุข และสันติภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง จะอย่างไรก็ตาม การศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท และหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก: กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในครั้งนี้ จะเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขข้อแตกต่างดังกล่าวให้ปรากฏชัดเจน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ผู้อื่น และจะทำการศึกษารูปประเด็นสำคัญ วิเคราะห์ ประยุกต์ บูรณาการพร้อมให้ข้อเสนอแนะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก
3. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก: กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก, และคัมภีร์สำคัญของคริสตศาสนา คือ พันธสัญญาเดิม

1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี/ ฎีกา/ อนุฎีกา/ ปกรณวิเสส/ เอกสารงานวิจัย/ วิทยานิพนธ์/ หนังสือ/ ตำรา และผลงานทางวิชาการของนักการศาสนา และนักวิชาการทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ, สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ได้แก่ นักบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท นักบวชในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก พุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชนนิกายโรมันคาทอลิกในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการศึกษาแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 39 รูป /คน ได้แก่

(1) นักบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท	จำนวน 5 รูป
(2) นักบวชในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก	จำนวน 4 ท่าน
(3) พุทธศาสนิกชน	จำนวน 15 คน
(4) คริสตศาสนิกชน	จำนวน 15 คน

3. การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาหลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก และรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

แล้วนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สร้างแบบสอบถาม

2) นำแบบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอคำแนะนำ

3) ปรับปรุงแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านในการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษา และวิจัย

4) นำแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ให้ข้อเสนอแนะไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ

5) ปรับปรุงแบบคำถามในการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

6) พิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญเพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จัดบันทึกการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต แล้วนำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้การแปลความด้วยวิธีการตีความ วิเคราะห์ข้อมูล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลที่ได้นำสรุปอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนา: กรณีศึกษา เขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการศึกษา

1. ความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในพระพุทธศาสนาเรียกความรัก ว่า “หลักเมตตาธรรม” นั้นเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนเราแผ่ความรักและเจริญความรักในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทุกจำพวกในที่ทั้งปวง เพื่อละกิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นบ่อเกิดของความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ที่ทำให้เกิดการอาฆาต จองล้าง จองฆาต อันเป็น

สิ่งที่ไม่สิ้นสุดเพื่อให้เกิดการละกิเลสเหล่านั้น พระพุทธเจ้าจึงเน้นให้เรา ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดีทั้งปวง และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ อันเป็นที่มาของความหมายของการมีหลักเมตตาธรรมในจิตใจ

การแสดงออกมาของความรักที่ปรากฏเป็นคุณธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นพบว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ

1. เมตตากายกรรม หมายถึง จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา คือ กิริยาอาการที่แสดงออกมานั้น ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ ได้แก่ (1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ (2) เว้นจากการลักทรัพย์ (3) เว้นจากการประพฤติดิฉินกาม

2. เมตตาวจีกรรม หมายถึง จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา คือ การพูดการเจรจาปราศรัยที่แสดงออกมาทางวาจานั้น ไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ เจ็บใจ ได้แก่ (1) เว้นจากการพูดเท็จ (2) เว้นจากการพูดส่อเสียด (3) เว้นจากการพูดคำหยาบ (4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3. เมตตาโมหกรรม หมายถึง จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา คือ กิริยาอาการทางใจหรืออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่แสดงออกมานั้นไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนได้แก่ (1) ไม่โลภ (2) ไม่พยาบาท (3) มีความเห็นถูกต้อง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 11-12 หน้า 426-427 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทั้ง 3 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนและทรงประพฤติ นั้น ก่อให้เกิดลักษณะที่เป็นรูปธรรม 3 ประการ คือ 1) ลักษณะของเมตตาธรรมทั่วไป 2) ลักษณะของเมตตาธรรมขั้นสูง 3) ลักษณะของเมตตาธรรมขั้นสูงสุด มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

1. ลักษณะของความรักทั่วไป หมายถึง พระเมตตาที่พระพุทธเจ้าทรงช่วยเหลือคนเจ็บ คนป่วย เป็นทุกข์ทางกายและใจ เป็นต้น

2. ลักษณะของความรักขั้นกลาง หมายถึง พระเมตตาที่พระพุทธเจ้าทรงเอาชนะคนใจบาป คนมีมิจฉาปฏิภาณ มีมานะและทำให้คนละความชั่วกลับใจเป็นคนดี เป็นต้น

3. ลักษณะของความรักขั้นสูงสุด หมายถึง พระเมตตาที่พระพุทธเจ้าทรงสละชีวิตในการบำเพ็ญธรรมเพื่อสอนให้ผู้คนพ้นทุกข์ เป็นต้น

ในความรักนั้น มีกิเลสทั้งหลายเป็นอุปสรรคโดยเฉพาะ “โทสะ” ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความโกรธนั้นเป็นอารมณ์ของผู้มีปัญญาทึบ ทำให้เป็นคนเกรี้ยวกราดโหดร้าย ไม่มีสติ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ทำบาปที่มีโทษมากที่คนธรรมดาทำไม่ได้เช่น ฆ่ามารดาบิดาได้ ไม่มีความละอาย และไม่เกรงกลัวอะไรทั้งนั้นกล่าวง่าย ๆ คือ ความโกรธนั้นเป็นเหตุให้คนขาดเมตตาธรรมต่อกันหรือเป็นปฏิปักษ์ของหลักเมตตาธรรม กล่าวได้ว่าหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีเมตตานั้นคงหนีไม่พ้นความโกรธหรือที่เรียกว่า “โทสะ” การจะสร้างหลักเมตตาธรรมเพื่อให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นนั้น จำเป็นที่จะต้องมียุทธวิธีอย่างอื่นมาช่วยเสริมสร้างให้เกิดมีขึ้น นั่นคือหลักขันติ หมายถึง ความอดทน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงอดทนต่อความยากลำบาก ต่อภัยคุกคามต่าง ๆ นานา ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงทรงออกบวชแล้วก็ดับขันธปรินิพพานจนทำให้เห็นว่า การมีขันติธรรมของพระองค์นั้นทำให้พระองค์สามารถผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ได้และช่วยเสริมให้เมตตาธรรมของพระองค์นั้นเป็นที่ยอมรับที่ชื่นชมของผู้ที่พบเห็นและผู้ที่ยังไม่พบเห็นดังคำสรรเสริญที่ผู้คนได้ให้กับพระองค์ว่า “ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน”

2. หลักความรักในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิกนั้น เป็นที่ยอมรับกันในหมู่คริสตศาสนิกชนผู้รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์ว่า “หลักความรัก” นั้นเป็น หลักธรรมที่พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้คนเรารักพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ว่าความรักในคริสตศาสนา หมายถึงความรักที่มีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าและความรักที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้ามีต่อมนุษย์นั่นเอง แบ่ง ออกเป็น 4 แบบ (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. 2014) ได้แก่

1. ฟิเลียส (Philios) เป็นความรักอย่างแรกของความรักสี่แบบที่กรีกค้นพบและได้ตั้งชื่อไว้ ฟิเลียสเป็นรักง่าย ๆ

2. สตอร์เก้ (Storge) เป็นความรักญาติพี่น้อง เกิดขึ้นในคนทุกคน สตอร์เก้ เป็นรักที่ พัฒนาขึ้นมา ตามกระบวนการบางอย่าง ชีวิตของคนเรา มีความเกี่ยวพันกันในการเลี้ยงดู พ่อแม่ ดูแล ลูกที่เกิดมา ในสัตว์ประเภทเดียวกัน

3. อีรอส (Eros) อีรอส เป็นความรักที่ต้องการให้ได้มา (Acquisitive) บนพื้นฐานความเห็น แก่ตัว (Egocentric/Selfish) เป็นรักที่ไม่แนแนเพื่อนหรือถาวร เป็นความรักที่เกี่ยวข้องกับความใคร่

4. อกาเป้ (Agape) รักในระดับสูงสุด รักที่ให้แก่กัน ไม่คิดถึงตัวเอง และสละได้ทุกสิ่งเพื่อสิ่งที่ รัก ไม่มีเปลี่ยนแปลง และให้ได้เสมอ แม้เป็นศัตรู

การจะสร้างหลักความรักเพื่อให้เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่นนั้นจำเป็นจะต้องมีหลักธรรมอย่าง อื่นมาช่วยเสริมสร้างให้เกิดมีขึ้น ซึ่งก็คือขันติ หมายถึง ความอดทน ดังพระเยซูคริสต์ที่พระองค์ทรง อดทนต่อความยากลำบากต่อภัยคุกคามต่าง ๆ นานา ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงทรงสิ้นพระชนม์ ทำให้ เห็นว่า การมีขันติธรรมของพระองค์นั้นทำให้พระองค์สามารถผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ได้และช่วยเสริมให้ เมตตาธรรมของพระองค์นั้นเป็นที่ยอมรับ ที่ชื่นชมของผู้ที่พบเห็นและผู้ที่ยังไม่พบเห็น ดังคำสรรเสริญ ที่ผู้คนได้ให้กับพระองค์ว่า “พระบิดาแห่งความรัก”

3. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรัก ในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ การพัฒนา คุณภาพชีวิตตามหลักความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักความรักในคริสตศาสนานิกาย โรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จะต้องสร้างความรักให้เกิดมีขึ้นกับ ตนเองก่อน คือ จะต้องสร้างความรักให้อยู่กับจิตใจของตนเอง เมื่อมีในตนเองแล้วก็จะส่งไปถึงผู้อื่นมี พ่อ แม่ ญาติมิตรสหายคนที่รู้จักและไม่รู้จักเป็นต้น สุดท้ายก็ทำให้สังคมที่อยู่ร่วมกันมีความสุข กล่าวได้ว่า “หลักเมตตาธรรมหรือหลักความรักนั้นเสริมสร้างให้จิตของคนเรานั้นมี ความคิดที่ดีต่อกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “จิตที่บุคคลตั้งไว้โดยชอบยอมให้สมบัติทั้งปวง” และดังที่ปรากฏในพระ คัมภีร์คริสตธรรมที่พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “คนดีก็เอาของดีมาจากคลังแห่งความดีในตัวของเขา” แสดง ว่า ถ้าเราไม่ตั้งจิตไว้ในความดี ความถูกต้อง และยังไม่รักตนเอง สันติภาพในสังคมที่แท้จริงและจีรังคง เป็นความหวังที่เป็นจริงได้ยาก

3.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักด้านบุคคล ทางพระพุทธศาสนาเสนอว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนเราแผ่ความรักและเจริญความรักในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในที่ทั้ง ปวง ได้วางหลักเมตตาธรรมไว้สำหรับการเสริมสร้างให้เกิดความมีสันติภาพต่อกันอันเป็นหน้าที่ ๆ ทุก คนควรปฏิบัติต่อกัน ซึ่งเป็นการอนุเคราะห์และบำรุงต่อกัน ถ้าบุคคลดำเนินตามหน้าที่ของแต่ละ บุคคลย่อมก่อให้เกิดระบบการสร้างเมตตาธรรมในตัวบุคคล คือ ทำให้เกิดการอบรมสั่งสอน บอก

กล่าว ตักเตือน แนะนำให้ตั้งอยู่ในความถูกต้องอันนำไปสู่การมี “สัมมาทิฐิ” เมื่อบุคคลมีปัญหา เห็นชอบก็จะนำไปสู่การประพฤติดีงาม เรียกว่า “สัมมากัมมันตะ” เมื่อมีความประพฤติดีงาม ก็จะนำไปสู่การทำความดีอย่างสุจริตชน เรียกว่า “สัมมาอาชีวะ” เมื่อบุคคลประกอบอาชีพสุจริต ย่อมก่อให้เกิด “การเกื้อกูล การเสียสละ” ไปสู่การมีสัมมาคารวะเคารพรู้จักกาลเทศะ ที่ต่ำที่สูงไม่ถือทิฐิमानะ สุดท้ายก็นำไปสู่การมีความกตัญญูกตเวที ต่อผู้มีคุณและผู้อื่น

ทางคริสตศาสนาเสนอว่า พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้คนเรานั้นมีความรักต่อกันและกัน และการให้อภัย ไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือศัตรู ถ้าบุคคลมีความรักในพระเจ้าและในเพื่อนบ้านและมีการให้อภัย ย่อมทำให้เกิดระบบการสร้างเมตตาในตัวบุคคล คือเมื่อบุตรมีความนบน้อมเชื่อฟังให้เกิดจิตบิณฑบาตของตนและในองค์พระผู้เป็นเจ้า ก็จะทำให้บิณฑบาตมีความรัก ซึ่งจะนำไปสู่การอบรมสั่งสอนเตือนสติตามหลักของพระเจ้า อันนำไปสู่ความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ เมื่อสามี ภรรยามีความรักต่อกัน ก่อให้เกิดความเคารพ ให้เกียรติ ยำเกรงต่อกัน เมื่อลูกน้องเชื่อฟังเจ้านาย ย่อมทำให้เจ้านายมีความพอใจ ย่อมก่อให้เกิดการไม่เอาเปรียบกันและกัน เมื่อบุคคลแต่ละคนมีความรักในพระเจ้าและเพื่อนบ้านและผู้มีพระคุณทั้งหลาย ระบบความรักความเมตตาก็จะเกิดขึ้น ทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่า หลักเมตตาธรรมสามารถเสริมสร้างให้บุคคลในครอบครัว และคนรอบข้าง ลดการถือทิฐิमानะลง เมื่อลดทิฐิमानะของแต่ละคนลง ก็จะนำไปสู่การมอบความรัก การให้อภัยต่อกัน อันจะเสริมสร้างสันติภาพและความสงบสุขด้วยกันในที่สุด

3.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักด้านสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องมีการคบค้าสมาคม มีการค้าขายเจรจาปราศรัยกัน ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ เป็นสิ่งที่เราจะต้องพบกับผู้คนทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก ในบางครั้งอาจจะมีผลกระทบกระทบกระทั่งกันย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจกัน เป็นเรื่องธรรมดาจากการศึกษาหลักความรักของพระพุทธศาสนาและหลักเมตตาธรรมในคริสตศาสนาพบว่า เป็นหลักธรรมที่สามารถช่วยให้คนในสังคมนั้นอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขเปรียบเสมือนยารักษาโรคให้หายจากโรคและทำให้สุขภาพแข็งแรง ทางพระพุทธศาสนา เสนอว่า ถ้าคนเรามีวิถีชีวิตเดินตามความรัก ย่อมทำให้เศรษฐกิจทางสังคมเป็นแบบกลางไม่สูงหรือต่ำเกินไป กล่าวคือ การดำเนินชีวิตแบบสายกลาง ทำให้เกิดความพอดีในชีวิตทุกคน คือ มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีก่อให้เกิดการรู้จักประมาณในการบริโภคทรัพย์ที่หามาได้ซึ่งเรียกว่า “โภชนมัตตัญญูตา” เมื่อมีความพอประมาณก็นำไปสู่การมี “สัมมาอาชีวะ” เมื่อมนุษย์มีสัมมาอาชีวะ ย่อมทำให้ผู้คนในสังคมมีธรรมยึดเหนี่ยวเป็นอันเดียวกัน เรียกว่า “สังคหัตถ์ คือ (1) ก่อให้เกิดการให้ (2) ก่อให้เกิดปิยวาจา (3) ก่อให้เกิดการประพฤติประโยชน์ (4) ก่อให้เกิดการวางตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่” เช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม และปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดน้อยลง ทางคริสตศาสนา เสนอว่า ถ้าคนเรามีวิถีชีวิตเดินตามหลักแห่งความรักความเมตตา ย่อมทำให้เศรษฐกิจทางสังคมย่อมเป็นไปโดยไม่เอาัดเอาเปรียบกันเป็นแบบเกื้อกูลกันบนฐานความรักในพระเจ้าและเพื่อนบ้าน กล่าวคือ เมื่อคนในสังคมมีการดำเนินชีวิตแบบที่คนในสังคมมี “ใจอ่อนโยนมีใจกรุณา” ย่อมทำให้อยู่ “เป็นสุข” ดังการให้อภัยกันและกัน เมื่อคนมีใจอ่อนโยน มีใจกรุณาต่อกัน ย่อมเชื่อว่าเป็นบุตรของพระบิดาผู้ทรงสถิตอยู่ในสวรรค์ พระองค์ผู้ทรงให้แสงสว่างแก่คนดีและคนชั่ว และมอบความอบอุ่น คือ เมื่อมีใจอ่อนโยนกรุณาต่อกัน ความพอใจในการบริโภคทรัพย์ที่หามาได้ก็จะพอดีกับทุกคน เมื่อมีความพอดีกับทุกคนก็จะนำไปสู่การประกอบอาชีพที่สุจริต ดังนั้น เมื่อมนุษย์นำความรัก ของพระบิดามาใช้ย่อมทำให้ผู้คนในสังคมมีธรรม

ยึดเหนี่ยวเป็นอันเดียวกัน เรียกว่า “การให้อภัย การมอบความรัก” เช่นนี้จึงจะก่อให้เกิดความมีสันติภาพและความสงบสุขในสังคม ส่งผลให้ปัญหา และอันตรายต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยลง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความรักในฐานะเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การเจริญและการแผ่ความรักในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทั้งหลายในที่ทั้งปวง โดยการละเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา ใจ ทั้งปวง การทำแต่ความดีทางกาย วาจา ใจ ทั้งปวง และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์เสมอกันในสัตว์ทั้งปวงในที่ทุกแห่ง ทั้งหมดนี้ถือได้ว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอานาจ เขมปญโญ (ยอดทอง) (2546) ว่า พุทธปรัชญาแบ่งความรักได้เป็น 4 ประเภท สีนหะ เปมะ เมตตา และฉันทะ ส่วนบ่อเกิดของความรักเป็นเจตสิกที่เข้าไปประกอบกับจิต (วิญญาณ) และก่อให้เกิดความรักประเภทต่าง ๆ และพบว่าความรักแบบฉันทะนำไปสู่นิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุด และนิพพานเป็นภาวะของผู้ไม่มีกิเลส ถือเป็นการดับต้นเหตุอุปาทานทั้งหลายเป็นการสิ้นภพ สิ้นชาติ ไม่มีเวียนว้ายตายเกิดอีกต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปรีชา ปริญาณจารี (2545) ว่า ความรักจำแนกเป็น 4 ระดับ คือ 1.ความรักตัวเอง 2. ความรักคนใกล้ชิด 3. ความรักสังคม 4. ความรักบริสุทธิ์ ความรักในระดับ 1 ถึง 2 อยู่ในวิสัยปุถุชน ซึ่งพุทธปรัชญามีท่าทีปฏิเสธความรักชั้นสามัญทั้งหมด ส่วนความรักระดับที่ 4 เป็นความรักชั้นสูง ถือว่าเป็นวิสัย และเป็นองค์คุณของพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์สาวกเท่านั้น

2. คริสตศาสนาสอนให้รับผิดชอบที่จะดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระเยซูคริสต์และประพฤติตนเป็นศาสนิกที่ดีชาวคริสต์มีความมั่นใจในความรักของพระเจ้าและดำรงชีวิตด้วยความรักในเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นชาวคริสต์ที่ดียอมเต็มใจที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัวและมีกำลังใจในการทำความดี โดยเหตุที่พวกเขาเป็นผู้เคารพในสิ่งสร้างสรรค์ของพระเจ้าและรักเพื่อนมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของศาสตราจารย์ บูลสถาน, กิรติ บุญเจือ และ รวิช ดาแก้ว (2021) ว่า กระบวนทรรศน์นวยุคมีทรรศนะว่าการรักเพื่อนบ้านควรตีความให้มีความชัดเจนในความหมายของคำศัพท์ และใช้การตีความตามภาษาสามัญนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การแสดงความรักเพื่อนบ้านแบบ อกาเป่ที่สอดคล้องตามคำสอน แต่กระแสดวงคิดดังกล่าวมีจุดอ่อน นั่นคือ ยังมีความยึดมั่นถือมั่นในภาษา ในขณะที่กระบวนทรรศน์ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางทำให้ตีความและอธิบายเรื่องการรักเพื่อนบ้านของคริสตศาสนาว่าพระเยซูไม่ได้จำกัดคำว่าเพื่อนบ้านตามความเข้าใจหรือความเคยชินหรือนิยามทั่วไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงคนที่ต้องการการดูแล ต้องการความรักและการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และการรักเพื่อนบ้านนั้นควรทำต่อเพื่อนบ้านไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกล เพื่อเป็นการส่งเสริมสันติภาพตามเป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้อธิบายและเป็นแนวทางในการแสดงความรักเพื่อนบ้าน คือเป็นเพื่อนมนุษย์ ทั้งผู้ที่นับถือศาสนาเดียวกันต่างศาสนา ผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเราและแม้กระทั่งผู้เป็นศัตรูที่กำลังมุ่งทำร้ายเรา

3. หลักความรักของพระพุทธศาสนากับคริสตศาสนานั้น เป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าอย่างมาก แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดก่อนคริสตศาสนาก็ตาม เพราะความรักของทั้งสองพระองค์มิได้ไขว่ไขว่ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ทุกกาลสมัย แต่สิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่ว่าตัวบุคคลและสังคมนั้นมีความรู้ความ

เข้าใจมากนักน้อยเพียงใด ในการมุ่งมั่นและตั้งใจในการนำเอาหลักเมตตาธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไข ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต หากตัวบุคคลนั้นมีใจเปิดกว้างพอกับผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราแล้วไซ้ร คุณภาพชีวิตย่อมเกิดขึ้นได้แน่นอน เพราะฉะนั้น การมีเมตตา การมีความกรุณา มีความอ่อนโยน มีใช้ สัญลักษณ์ของความอ่อนแอ มีใช้การหมดหนทางหรือหมดหวัง และไม่ใช้การแสดงออกของคนขี้แพ้ ขี้ ขลาดแต่ประการใด แต่เป็นการแสดงออกของผู้ชนะในสิ่งที่ผู้อื่นชนะได้ยาก บ่งบอกถึงความแข็งแกร่ง และความแน่วแน่มั่นใจอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมศรี ทรัพย์ประมัย (1984) ว่า พระพุทธศาสนาบรรลุถึงอุดมคติของความรักด้วยการฝึกจิตโดยปราศจากการอ้างอิงสิ่งเหนือธรรมชาติ การแสดงออกของความรักต้องแสดงออกทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น และพบว่าศาสนามีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของมนุษย์ การแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับความรักต่อผู้อื่นนั้นในพระพุทธศาสนามีการแสดง พฤติกรรมเกี่ยวกับความรักมากกว่า

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักความรักในพระพุทธศาสนาเถรวาท และหลักความรักในคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก : กรณีศึกษาเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ดังนี้

ประเด็น	การนำไปใช้
หลักคำสอนเกี่ยวกับความรัก	1) หลักธรรมในส่วนของ สมชีวิสูตร 2) ความรักทางศาสนาคริสต์ มี 2 แบบ เป็นความรัก พื้นฐานของมนุษย์ และเป็นความรักระดับสูงระดับพระเจ้า ที่มีต่อมนุษย์
รูปแบบความรัก	1) การใช้หลักพรหมวิหาร 4 2) การแสดงความรักของคริสตชนมีอยู่ 5 ประการ คือ รักพระเจ้า, รักเพื่อนมนุษย์, จงเสียสละแก่ส่วนรวม, จงให้อภัย, จงรู้จักอดทน
อุปสรรคหรือปัญหาของการแสดงออก ความรัก	1) รักแท้ และ รักเทียม 2) กิเลส หรือ การครอบงำ
วิธีการสอนถึงการแสดงออกความรัก	1) การแสดงความรักที่เกิดจากตัณหา และ ความรักที่เกิด จากความเมตตา 2) การแสดงออกอย่างเหมาะสม ประกอบด้วย ความดี ความเจริญ, ความถูกต้อง เป็นไปตามพระประสงค์ที่ พระเจ้าต้องการ คือ การมอบความรัก การให้อภัย
การแสดงออกถึงความรักที่ไม่เหมาะสม	1) ความไม่ให้อภัยกัน ความไม่อดทน 2) ความไม่พอดี ความไม่เจริญ ไม่ดีงาม

สรุป

หลักความรักของพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนานั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก แม้ว่า

พระพุทธศาสนาจะเกิดก่อนคริสต์ศาสนาก็ตาม เพราะความรักของทั้งสองพระองค์มีไว้แก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ทุกกาลสมัย แต่สิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่ว่าตัวบุคคลและสังคมนั้นมีความรู้ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด ในการมุ่งมั่นและตั้งใจในการนำเอาหลักเมตตาธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต หากตัวบุคคลนั้นมีใจเปิดกว้างพอกับผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราแล้วไซ้รคุณภาพชีวิตย่อมเกิดขึ้นได้แน่นอน เพราะฉะนั้น การมีเมตตา การมีความกรุณา มีความอ่อนโยน มีใช้สัญลักษณ์ของความอ่อนแอ มีใช้การหมดหนทางหรือหมดหวัง และไม่ใช้การแสดงออกของคนที่แพ้ ขี้ขลาดแต่ประการใด แต่เป็นการแสดงออกของผู้ชนะในสิ่งที่ผู้อื่นชนะได้ยาก บ่งบอกถึงความแข็งแกร่งและความแน่วแน่ในจิตใจอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐควรสนับสนุนองค์กรทางศาสนา เพื่อให้มีโอกาสนำหลักธรรมทางศาสนาด้านความรักไปใช้ในการหน่วยงานสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างเสรียิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพ

1.2 องค์กรทางศาสนาพึงพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาให้เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา สามารถที่จะนำหลักความรักไปประยุกต์ใช้กับสังคมให้เกิดสันติสุขอย่างจริงจัง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาริวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

2.2 ควรการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาและศาสนาขงจื้อ

2.3 ควรการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาและศาสนาเต๋า

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิม และ ภาคพันธสัญญาใหม่*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- พระมหาปรีชา ปริญญาจารย์. (2545). *ความรักในพุทธปรัชญา. วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.*
- พระอำนาจ เขมปญโญ (ยอดทอง). (2546). *เปรียบเทียบปรัชญาความรักในพุทธศาสนาเถรวาทและงานเขียนซิมโพเซียม (Symposium) ของเพลโต. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 21, 22*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ศาสตราจารย์ มุลสถาน, กิรติ บุญเจือ และ รวิช ดาแก้ว. (2021). การรักเพื่อนบ้านในพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ตามทรรศนะปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*. 6(7) (July 2021):116-128
- Robert Rowland Smith. (2555). *Breakfast with Socrates: มื้อเช้ากับโสเครตีส*. แปลโดย ศิริระ ประภาธนากิจ และ เซน อภิชน. กรุงเทพมหานคร: ยิปซี.
- Somsri Saphamai. (1984). A Comparative study of the Theravada Buddhist and manCatholic Concept of Love: A case study at Baan Mai and Thakham Sub – Districts Samphran District. Nakorn Pathom province. *A Thesis in Partial fulfillment of the quirements for the Degree of Master of Arts*. Faculty of Graduate School: Mahidol University.

ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ
An Electronic Media Teaching System on Sufficiency Economy
for The Upper Secondary School Students Samutprakarn
Province

¹พระครูปลัดคณศ ปภสฺสโร (ทองผา), ²สมชัย ศรีนोक, ³นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

¹PhrakhrupaladKanes Pabhassaro (Thongpha), ²Somchai Srinok, ³Niwes Wongsuwan

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: Kongjivon@Gmail.com

Received September 27, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2) ศึกษาการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 3) ทดลองระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 4) ประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการศึกษาและพัฒนา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในอำเภอบางบ่อ จำนวน 3 โรงเรียน จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 34 คน สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินความพึงพอใจและแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t-test dependent samples ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล 5) ด้านสื่อการเรียนการสอน 6) ด้านผู้เรียน 2. ผลการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.22, S.D.=0.75) 3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน คือ 31.45/48.45 มีค่าสถิติ $t = 70.96$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .054. ผลการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$, S.D.=0.30)

คำสำคัญ: ระบบการสอน; สื่ออิเล็กทรอนิกส์; เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the knowledge of the teaching system via electronic media on the subject of Sufficiency Economy; for high school students 2) to test the teaching system through electronic media 3) to develop the teaching system through electronic media 4) To evaluate and certify the efficiency of the teaching system through electronic media. Sufficiency Economy For high school students Samut Prakan Province This is a research and development project (Research and Development = R&D). The tools used in the research include an interview form with 10 people and a satisfaction assessment form from 34 students, selected specifically. Statistics used in research include percentages, averages, standard deviations, and values t-test dependent samples. The results of the research found that: 1. Results of the study of knowledge of the teaching system via electronic media on the topic of Sufficiency Economy For high school students Samut Prakan Province. From the study, it was found that the knowledge obtained from the research included 1) Instructor side 2) Content side 3) Learning activity side 4) Measurement and evaluation side 5) Instructional media side 6) Learner side 2. Results of the study for the development of the teaching system through electronic media on the topic of Sufficiency Economy For high school students Samut Prakan Province Satisfaction with the teaching system through electronic media Overall it was at a high level with an average of ($\bar{x} = 4.22$, S.D.= 0.75) 3. Results of the study for the development of teaching systems through electronic media. which can be concluded that the academic achievement after studying is higher than before studying, which was 31.45 / 48.45 with a statistical value $t = 70.96$, which is statistically significant. Statistics at level .05. 4. Results of studies to evaluate and certify the effectiveness of teaching systems through electronic media. Sufficiency Economy For high school students Samut Prakan Province It can be concluded that Overall, it was at a high level with an average of ($\bar{x} = 4.35$, S.D.= 0.30)

Keywords: Teaching System; An Electronic Media; Sufficiency Economy

บทนำ

ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไว้

พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) จากสภาพการเป็นอยู่ของสังคมโลกปัจจุบันในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาอันยิ่งใหญ่ที่หาทางแก้ไขได้ยาก คือ เศรษฐกิจตกต่ำ ทรัพยากรธรรมชาติขาดแคลน น้ำมันแพง ก๊าซแพง เกิดเงินเฟ้อ ค่าแรงงานตกต่ำ สินค้าต่าง ๆ ทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภคมีราคาแพง (เพียงขวัญ อำพันธุ์เปรม, 2551) ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นปัญหาที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจ จนนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม เช่น ปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรม ปัญหารายได้ ปัญหาความรุนแรงต่าง ๆ ปัญหาการรับค่านิยมวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนไทย จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของเยาวชนจะให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม ความฟุ้งเฟ้อ มีความต้องการที่ไม่รู้จักพอ ใช้จ่ายเงินเกินความจำเป็น ก็จะทำให้สังคมไทยในอนาคตน่าเป็นห่วง เพราะเยาวชนถือเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดที่จะพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าในอนาคต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้พระราชทานให้แก่ประชาชนไทยเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของตนของประชาชน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับชาติทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เป็นแนวทางพัฒนาที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความสำนึกในคุณธรรม การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต่อต้านและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ (รายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปริญญ พิบูลสรารุณ, 2552) การพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และมีทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

เนื่องจากสื่อการเรียนการสอนจะเป็นตัวกลางที่สำคัญในการถ่ายทอดการเรียนการสอน องค์ความรู้จากผู้สอนสอนไปยังผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนั้นได้มีการประยุกต์ใช้สื่อรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic media) สื่อแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive media) เช่น Line, TikTok, Google Meet, Google form, Zoom, Facebook, เป็นต้น เมื่อสื่อต่าง ๆ เหล่านั้นถูกสร้างสรรค์ขึ้น โดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยฝึกอบรม ทำให้วงการศึกษในปัจจุบัน มีความตื่นตัวเป็นอย่างมากเกี่ยวกับพัฒนาการและการใช้งานของสื่อการเรียนการสอน (ปริญญญา ยวงทอง, 2564) ดังนั้นการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ มีความโดดเด่นที่เห็นได้ชัดเจน เช่น มีความยืดหยุ่น คือ ผู้สอนสามารถปรับปรุงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วตลอดเวลาและสร้างความสะดวกสบายแก่ผู้เรียนที่สามารถเรียนได้โดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่ โดยเฉพาะในปัจจุบันสามารถเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ง่ายมากขึ้น ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เพราะผู้เรียนสามารถเรียนโดยใช้มือถือหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปสถานศึกษาหรือที่ทำงานและที่สำคัญสามารถ

ประเมินผลได้ทันทีว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจได้หรือไม่และครูผู้สอนจะต้องมีการคิดค้น และพัฒนา นวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อทันยุคทันสมัยและนำมาใช้กับระบบการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และ นวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอน คือ สิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการ เรียนการสอน หรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นนวัตกรรมประเภท ผลิตภัณฑ์ หรือสิ่งประดิษฐ์ มีลักษณะเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความ เข้าใจกระจ่างชัดในเรื่องที่เรียน หรือทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ในทักษะต่าง ๆ ได้เร็วยิ่งขึ้น (สุคนธ์ สิ้นธพานนท์, 2552)

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาระบบการสอนผ่านสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด สมุทรปราการ โดยการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยโรงเรียนบางบ่อวิทยาควม โรงเรียนหลวงพ่ อปานคลองด่านอนุสรณ์ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เนื่องจากสื่อการเรียน การสอนจะเป็นตัวกลางที่สำคัญในการถ่ายทอดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมในเขตอำเภอบาง บ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จึงเห็นสมควรแก้ปัญหาโดยการสร้างระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผน 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) วิเคราะห์ผู้เรียน 4) เลือกเนื้อหา 5) ออกแบบสื่อ และ 6) การนำไปใช้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อทดลองระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ
4. เพื่อการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development= R&D) ประกอบด้วย แบบการสำรวจ (Survey Research) และการพรรณนา (Descriptive Research) ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Research = R1) เกี่ยวกับสภาพและความต้องการเรียนการสอน ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด สมุทรปราการ โดยการแจกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานนำมาสังเคราะห์สรุปรวมเป็นความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมมีความสมบูรณ์ ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบระบบ (Development = D1) การพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ และสร้าง เครื่องมือประเมินประสิทธิผลที่สมบูรณ์ต่อไป ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้ (Research = R2) ระบบการ

สอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ตามรูปแบบการวิจัยแบบก่อนการทดลอง (Pre-Experimental Design) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียว (The One-Shot Case Study) ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผล (Development = D2) การพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ และใช้วิธีการวิจัยแบบสัมภาษณ์ (Interview Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดระบบการวิจัย ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนมาประยุกต์ใช้สำหรับการดำเนินการวิจัย ดังนี้ ขั้นที่ 1 สร้างผลงานองค์ความรู้จากเอกสาร ตำรา หนังสือ สัมภาษณ์ ผู้รู้และดูงาน ขั้นที่ 2 สำรวจความต้องการต้นแบบชิ้นงาน ขั้นที่ 3 พัฒนารอบแนวคิดต้นแบบชิ้นงาน ขั้นที่ 4 ถามความเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับต้นแบบชิ้นงาน ได้แก่ ส่งแบบสอบถาม (Send questionnaire) ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) และประชุมระดมความคิดแบบโฟกัสกรุป (Focus Group Discussion) ขั้นที่ 5 ร่างรายละเอียดต้นแบบชิ้นงาน ขั้นที่ 6 ทดสอบและหรือรับรองต้นแบบชิ้นงาน (โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3-5 คน) ขั้นที่ 7 พัฒนาและปรับปรุงต้นแบบชิ้นงาน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2567)

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด เป็นการเลือกตัวอย่างในลักษณะการสร้างเครือข่ายข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในอำเภอ บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 90 คน กลุ่มที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 74 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย 1) ครูสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน จำนวน 5 คน และ 2) ผู้แทนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์สภาพปัจจุบันในการสอน 2) แบบประเมินความพึงพอใจระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ 3) การประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ 4) แผนการจัดการเรียนรู้ของการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 แผน ดังนี้ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน 5) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีลักษณะคำตอบเป็นแบบปรนัย ก ข ค ง เรื่องละ 30 ข้อ รวมทั้งหมดจำนวน 60 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ในแต่ละระยะของการดำเนินวิจัย แล้วจะนำมาผ่านกระบวนการดังต่อไปนี้ ในทุกดำเนินการตามกระบวนการดังต่อไปนี้ในทุกๆ ระยะการวิจัย 1) ผู้ศึกษาดำเนินการขอหนังสือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากทางภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบาง

บ่อวิทยาคม โรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เพื่อขอความอนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ศึกษาจากภาคสนาม ผู้วิจัยใช้ แบบสัมภาษณ์แบบสอบถามความพึงพอใจ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อเก็บข้อมูลตามความเป็นจริง 3) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้านผู้สอน ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนา ด้านพระพุทธศาสนา 4) ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ตามกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเริ่มดำเนินการเรียนการสอน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โดยใช้เวลา 1 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ เป็นเวลา 2 สัปดาห์ รวมเป็นจำนวน 2 ชั่วโมง และ 5) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเองโดยการทดสอบ ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเก็บข้อมูลตามความเป็นจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากสัมภาษณ์สภาพปัจจุบันในการสอน เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยครูสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน จำนวน 5 คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 5 คน ใน 5 ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์และทำการสรุปผล 2) วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ จำนวนนักเรียนทั้งหมด 74 คน ตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์ การให้คะแนน 5 ระดับ โดยใช้สถิติในการคำนวณแต่ละด้าน เป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 3) วิเคราะห์ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ โดยการหาค่า ความเที่ยงตรง, ความสอดคล้อง เป็นรายด้านและโดยรวม 4) วิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนลงในโปรแกรมซึ่งวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ทาค่า (t-test dependent samples

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์กรความรู้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล 5) ด้านสื่อการเรียนการสอน และ 6) ด้านผู้เรียน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม ดังตารางที่ 1

ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	$\bar{X}$	ค่าร้อยละ	S.D.	ระดับ
ด้านผู้สอน	4.14	82.70	0.75	มาก

ด้านเนื้อหา	4.30	85.95	0.71	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.05	80.89	0.85	มาก
ด้านการวัดและประเมินผล	4.28	85.64	0.73	มาก
ด้านสื่อการเรียนการสอน	4.08	81.51	0.73	มาก
ด้านผู้เรียน	4.38	87.59	0.62	มาก
รวม	4.22	84.04	0.75	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.22$, S.D = 0.75) โดยเรียงจากมากไปหาน้อยเป็นรายด้าน ดังนี้ด้านผู้เรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D = 0.62) รองลงมาคือ ด้านเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.30$, S.D = 0.71) ด้านการวัดและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.28$, S.D = 0.73) ด้านผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$, S.D = 0.75) ด้านสื่อการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.08$, S.D = 0.73) และด้านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.05$, S.D = 0.85) ตามลำดับ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการทดลองระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนก่อนเรียนด้วยการทดสอบก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 31.45$) จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 52.41 แสดงว่าคือ E1 = 52.41 แล้วทำการทดสอบหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 48.45$) จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.74 แสดงว่าคือ E2 = 80.74 ซึ่งสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนเรียน คือ 31.45/48.45 มีค่าสถิติ t = 70.96 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 1

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	74	60	31.45	20.19	70.96 *
หลังเรียน	74	60	48.45	8.17	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ

ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	N	$\bar{x}$	ค่าร้อยละ	S.D.	ระดับประเมิน
1. ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ	5	4.00	80.00	0.00	มาก

2. แนวทางหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน	5	3.80	76.00	0.40	มาก
3. เนื้อหาเป็นประโยชน์ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจพอเพียง	5	4.80	96.00	0.40	มากที่สุด
4. เนื้อหาเป็นประโยชน์ ส่งเสริมด้านความดีมีศีลธรรม	5	4.80	96.00	0.40	มากที่สุด
5. เนื้อหาเป็นประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้	5	5.00	100.00	0.00	มากที่สุด
รวม	5	4.35	87.00	0.30	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการศึกษาเพื่อการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D.=0.30) จำแนกตามรายชื่อ พบว่า เนื้อหาเป็นประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$) รองลงมาคือ เนื้อหาเป็นประโยชน์ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจพอเพียงและเนื้อหาเป็นประโยชน์ ส่งเสริมด้านความดีมีศีลธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) และแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. องค์ความรู้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล 5) ด้านสื่อการเรียนการสอน และ 6) ด้านผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา วาโย และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนการสอนแบบออนไลน์ ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 : แนวคิดและการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Coronavirus Disease 2019: COVID-19) ทำให้เกิดการปรับตัวเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) โดยเฉพาะสถาบันทางการศึกษาที่ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนแบบปกติได้ จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เพื่อให้การเรียนรู้เกิดความต่อเนื่อง การเรียนการสอนแบบออนไลน์มีองค์ประกอบได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา สื่อการเรียนและแหล่งเรียนรู้กระบวนการจัดการเรียนรู้ ระบบการติดต่อสื่อสาร ระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ การวัดและการประเมินผล รูปแบบการเรียนการสอนมีหลากหลายวิธีที่ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันได้ การพิจารณาองค์ประกอบและรูปแบบที่สอดคล้องเหมาะสมกับลักษณะวิชา และบริบทของผู้เรียนจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ (วิทยา วาโย และคณะ, 2563)

2. การพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด

สมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยสมฤดี พิพิธกุล ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้แผนจัดการเรียนรู้ แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อ ประสม ผลการวิจัยพบว่า

1) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา เศรษฐกิจของไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้แผนจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสมที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.07/84.02 ซึ่งสูงกว่า เกณฑ์ 80/80 ที่กำหนด ไว้ 2) การศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผล มีค่าเท่ากับ 74.29 แสดงว่านักเรียนที่เรียนด้วยแผนการเรียนรู้ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้แผน จัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสม มีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 74.29 3) การเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนโดยใช้แผนจัดการ เรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสมกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ซึ่งมีผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (สมฤดี พิพิธกุล, 2559)

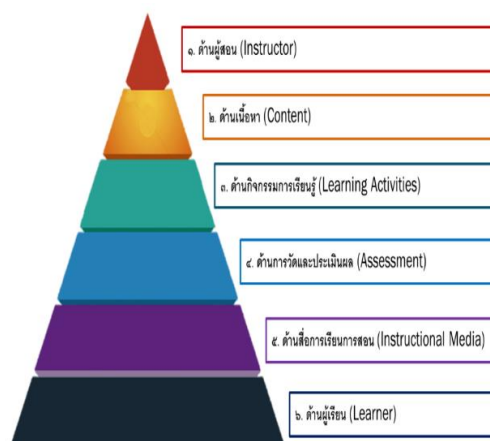
3. การทดลองใช้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน คือ 31.45/48.45 มีค่าสถิติ $t = 70.96$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร เกตุจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง นักอ่านแผนที่วิชาพิเศษลูกเสือสำรอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.33/89.83 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด มีค่า ดัชนีประสิทธิผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.76 (วิเชียร เกตุจันทร์, 2552)

4. การประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การ ประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการโดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจาก เนื้อหาเป็นประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เนื้อหาเป็นประโยชน์ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ พอเพียงและเนื้อหาเป็นประโยชน์ ส่งเสริมด้านความดีมีศีลธรรม แนวทางหรือขั้นตอนในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาประเทศ แบบยั่งยืน สอดคล้องกับการวิจัยของนิคม กนกขุนทด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพครูด้าน การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ผลการศึกษา ดังนี้ 1) ขั้นการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาครูต้องการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจในการนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการในวิชาที่รับผิดชอบและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2) ขั้นการวางแผนการ พัฒนาครูผู้ร่วมวิจัยมีครูเข้าร่วมวิจัยจำนวน 12 คนและร่วมกันวางแผนการพัฒนาโดยกำหนดเป็นแผน และปฏิทินการปฏิบัติงานร่วมกัน 3) ขั้นปฏิบัติการตามแผนการพัฒนาคูโดยการอบรมเชิงปฏิบัติ จำนวน 2 วันและครูผู้ร่วมวิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับลงสู่การปฏิบัติจริงมีการนิเทศติดตาม และให้ ข้อเสนอแนะตลอดการดำเนินงาน 4) ขั้นการประเมินผลการวิจัยเมื่อสิ้นสุดกระบวนการพบว่าครูผู้ ร่วมวิจัยมีการพัฒนาขึ้นในระดับหนึ่งโดยมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่

ชัดเจนกว่าเดิมและสามารถจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการบูรณาการหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สาระการเรียนรู้ที่สอนและรูปแบบของกิจกรรมฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงผลการวิจัยครั้งนี้จึงถือได้ว่าระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ทำให้นักเรียนมีความสนใจ กระตือรือร้นและมีความพึงพอใจในการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียน และเป็นประโยชน์ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นประโยชน์ ส่งเสริมด้านความดีมีศีลธรรมของนักเรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เพื่อพัฒนาตนเอง (นิคม กกขุนทด, 2553)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยสรุปจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างอธิบายลักษณะหรือปรากฏการณ์ของประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยนำเสนอในรูปแบบ การสรุปรายงานการวิจัย "โมเดล 6 มิติ" หรือ "โมเดล PLSM" (จากคำว่า Progressive learning system Model) ตามกรอบแนวคิดองค์ความรู้เป็นตารางประกอบ แสดงเป็น Mind Mapping ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา พบว่า องค์ความรู้ระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล 5) ด้านสื่อการเรียนการสอน 6) ด้านผู้เรียน ผลการพัฒนาระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการประเมินและรับรองประสิทธิภาพระบบการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 โรงเรียนมัธยมในเขตอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการที่ดูแลงานด้านการศึกษาวิจัยควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการทำวิจัยแนวนี้อย่างยิ่ง ๆ ขึ้น

1.2 โรงเรียนมัธยมในเขตอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการควรมีนโยบายสนับสนุนให้บุคลากร นิสิต นักศึกษา มีแหล่งจัดทำวิจัย ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษากระบวนการสอน และการทำแผนการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความรู้ ความคิด และทักษะให้กับนักเรียน

2.2 ครูผู้สอนควรนำเทคนิคการสอนหลาย ๆ รูปแบบ นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อพัฒนานักเรียนได้เต็มศักยภาพ

2.3 ควรมีการติดตามระยะยาว หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองไปแล้ว เพื่อดูว่าความเข้าใจของนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาไปแล้ว ความรู้อยู่กับนักเรียนมากน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปรียานุช พิบูลสรารุณ. (2552). *ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2567). *ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา*. สืบค้นหาข้อมูลเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2567 จาก

<https://webportal.bangkok.go.th/upload/user/00000116/4-techno/article/1-academic/42.pdf>.

นิคม กนกขุนทด. (2553). *การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. *ดัชนีนิพนธ์ครุศาสตร์ศึกษบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ปริญญญา ยวงทอง. (2564). *การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ เรื่อง ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7*. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิเชียร เกตุจันทร์. (2552). *การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง นักอ่านแผ่นที่วิชาพิเศษลูกเสือสำรอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

วิทยา วาโย, อภิรติ เจริญนุกูล, ฉัตรสุตา กานกายนต์และจรรยา คนใหญ่. (2563). *การเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 : แนวคิดและการ*

ประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9. ปีที่ 14 ฉบับที่ 34 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2563) : 285-298.

สมฤดี พิพิธกุล. (2559). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา เศรษฐกิจของไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตร และการเรียนการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุนันท์ สินธพานนท์. (2552). นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : 9119 เทคนิคพรินต์.

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่
Buddhist Principles for Learning Development in Automotive
Mechanics Program for Students in Vocational Certificate 3
Of Buayai Technical College

¹พระครูสุวรรณธรรมานุวัตร มหาวิโร (วงกต), ²พระมหาสมบุญ สุธมโม, ³ชวาล ศิริวัฒน์

¹PhrakruSuwanThammanuwat Mahaveero (Wongkat), ²Phramaha Somboon Suthammo,

³Chaval Siriwat

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: Wongkat@hotmail.com

Received September 27, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 2) ศึกษาการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และ 3) นำเสนอการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 7 ท่าน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ เทคนิค Triangulation: การยืนยัน 3 เสา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ประกอบด้วย การคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ และทักษะการเรียนรู้ 2. ผลการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักโยนิโสมนสิการ มีผลทำให้เกิดการคิดดี คิดมีเหตุผล และคิดได้ หลักไตรสิกขา มีผลทำให้เกิดการมีความพร้อม มีสติ และมีประโยชน์ และหลักอิทธิบาท 4 มีผลทำให้เกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่คิด และใฝ่ตรึกตรอง 3. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ BRL MODEL ประกอบด้วย B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ คือ คิดดี คิดมีเหตุผล และคิดได้ R = responsibility ความรับผิดชอบ คือ มีความพร้อม มีสติ และมีประโยชน์ L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ คือ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่คิด และใฝ่ตรึกตรอง
คำสำคัญ: หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา; การพัฒนาการเรียนรู้; แผนกวิชาช่างยนต์

Abstract

This article has a purpose to 1) Study regular aspect for integration of Buddhist principles for learning development in automotive mechanics program for

students in vocational certificate 3, 2) Integrate Buddhist principles for learning development in automotive mechanics program for students in vocational certificate 3 and 3) Present integration of Buddhist principles for learning development in automotive mechanics program for students in vocational certificate 3 of Buayai Technical College. This research applies qualitative research method as a research tool. The researcher provided important information by conducting in-depth interviews with 7 people using purposive sampling. The research tools included in-depth interviews. The statistics used in the research are the Triangulation technique: confirmation of three triangles. The results of study found that: 1. Learning development in automotive mechanics program for students in vocational certificate 3 is consisted of Creative thinking, Responsibility and Learning skills. 2. The result from integrating Buddhist principles are consisted of: 1) Yonisomanasikara method result to proper thinking, logical thinking and be able thinking 2) The threefold training method result to be prepared, conscious and useful 3) The Iddhipada 4 result to pursuit for perceiving, learning, thinking and meditating 3. Knowledge from the research is BR Model consisted of B = Be Creative which is proper thinking, logical thinking and be able thinking, R = Responsibility which is be prepared, conscious and useful and L = Learning Skills which is pursuit for perceiving, learning, thinking and meditating.

Keywords: Buddhist principles; learning development; Mechanics program

บทนำ

การซ่อมบำรุงรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องยนต์ต่างๆที่นิยมใช้และอื่นๆ สาขาช่างยนต์มีการจัดการเรียนการสอนเน้นการฝึกทักษะ ประสบการณ์ และการทดลองสิ่งใหม่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาขาช่างยนต์ เช่น ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องยนต์ต่างๆ การใช้อุปกรณ์ในงานช่าง วัสดุ เชื้อเพลิง การถอดประกอบเครื่องยนต์ การคำนวณต่างๆ ที่จำเป็นต่องานช่าง วิชาทฤษฎีวิทยาศาสตร์ วิชาเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น การเรียนสาขา ช่างยนต์เป็นสาขาวิชาที่เน้นการฝึกปฏิบัติกับทฤษฎีควบคู่กัน และมีการปรับเปลี่ยนเทคนิคการสอนและฝึกปฏิบัติตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยียานยนต์ โดยจุดเด่นของช่างยนต์ 1) เป็นสาขาที่ได้เรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับเทคโนโลยีในอนาคต อุปกรณ์ในสาขาได้รับการสนับสนุนจากสถานประกอบการทางด้านยานยนต์เพื่อผลิตวิศวกรยานยนต์ที่มีความรู้พื้นฐานทางด้านวิศวกรรมเครื่องกล และสามารถประยุกต์เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการออกแบบและเทคโนโลยีการผลิตเพื่อการใช้งานจริงในอุตสาหกรรมยานยนต์ได้ 2) ผู้มีความรู้ความชำนาญมีทักษะในเรื่องของเครื่องยนต์กลไกต่างๆ จัดเป็นอีกหนึ่งสาขาวิชาที่ชายหนุ่มหลายคนต้องการจะเข้าไปศึกษาต่อ อันเนื่องมาจากนิสัยโดยพื้นฐานของเด็กผู้ชายส่วนมากมักจะชอบการสร้าง การดัดแปลง โดยเฉพาะในเรื่องของเครื่องยนต์กลไก บวกกับความหลงใหลในเรื่องของรถยนต์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาและการวิจัยที่ต้องใช้ความ

หลายหลายในเชิงวิศวกรรมศาสตร์ และเทคโนโลยี 3) มีตลาดแรงงานรองรับค่อนข้างสูงจึงทำให้ “ช่างยนต์” เป็นอีกหนึ่งอาชีพที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับต้นๆ และด้วยทุกวันนี้แต่ละครอบครัวมีรถอย่างต่ำบ้านละ 1 คัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมีมากกว่า 1 คัน ซึ่งการใช้รถจะมีระยะเวลาบำรุงรักษาทุกๆ รอบ เช่น 3 เดือนครั้ง หรือ 6 เดือนครั้ง หรือตามสภาพรถ โอกาสในความเจริญก้าวหน้าของช่างยนต์จึงมีอัตราการเจริญเติบโตสูงมาก และสามารถประกอบส่วนตัวได้ จึงมุ่งมั่นพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เป็นคนมีคุณภาพ ทั้งสติปัญญา ทักษะฝีมือระดับมาตรฐานสากล อาชีพที่สามารถประกอบได้หลังสำเร็จการศึกษา เมื่อจบการศึกษาสามารถเข้าทำงานในสถานประกอบการ หรือองค์กรของรัฐในหลายด้าน เช่น นายช่างประจำศูนย์บริการ ในภาคอุตสาหกรรมการผลิตกับผู้ประกอบการระดับมาตรฐานหรือสามารถศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไปได้ (วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่, 2567)

การนำหลักธรรมมาบูรณาการโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการเป็นการทำในใจโดยแยบคาย กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย, การพิจารณาโดยแยบคาย คือพิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบจนมองเห็นตัวสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยหรือตริตองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิดอริชาและตัณหา, ความรู้จักคิด, คิดถูกวิธี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) และอิทธิบาท 4 ที่เป็นหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่า มีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ 2 พันกว่าปีนี้ ไม่มีใครว่าใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย 1) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำ จึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้ 2) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ 3) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้ 4) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา ดังนั้น หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งมี 4 ข้อ คือ การมีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือ เพียงเพราะอยากได้รางวัล หรือกำไร มีความพากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาจิตฝึกฝืน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยและใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545)

การพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา เกี่ยวกับเทคนิคการสอนและฝึกปฏิบัติตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยียานยนต์จึงได้เลือกพื้นที่วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ ประกอบด้วย จุดเด่นของช่างยนต์ 1) เป็นสาขาที่ได้เรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับเทคโนโลยีในอนาคต อุปกรณ์ในสาขาได้รับการสนับสนุนจากสถานประกอบการทางด้านยานยนต์เพื่อการใช้งานจริงในอุตสาหกรรมยานยนต์ได้ จุดเด่นของช่างยนต์ 2) ผู้มีความรู้ความชำนาญมีทักษะในเรื่องของเครื่องยนต์กลไกต่างๆ อันเนื่องมาจากนิสัยโดยพื้นฐานของเด็กผู้ชายส่วนมากมักจะชอบการสร้าง การดัดแปลง โดยเฉพาะใน

เรื่องของเครื่องยนต์กลไกและเทคโนโลยีจุดเด่นของช่างยนต์ 3) มุ่งมั่นพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เป็นคนมีคุณภาพ ทั้งสติปัญญา ทักษะฝีมือระดับมาตรฐานสากล (วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่, 2567)

จากการศึกษาข้อมูลที่กำลังมาข้างหน้า ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ เพื่อจะได้พัฒนาการเรียนรู้ของช่างยนต์ ให้เกิดการพัฒนาผ่านการบูรณาการหลักสูตรที่มีประโยชน์ต่อช่างยนต์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่
- 2.เพื่อการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่
- 3.เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ ดังนี้ เพื่อศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา คัมภีร์ และเอกสารทุติยภูมิ และศึกษาข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ จากเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ รวบรวมเอกสารตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร วิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ ได้กรอบการวิจัยและเป็นแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรวบรวมข้อมูล กำหนดกรอบทฤษฎีและแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview Research) เพื่อการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ โดยดำเนินการดังนี้ 1.ทำการร่างแบบสัมภาษณ์การบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช.2 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง ตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง 2 ท่าน ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ 2.นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขแล้ว พร้อมโครงร่างให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องโครงสร้างวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้ 3.เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) การทำวิจัยเรื่องนี้จัดเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ด้านหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ นักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ จำนวน 7

ท่าน 4.ดำเนินการสัมภาษณ์ (in-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาด้านหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ นักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ จำนวน 7 ท่าน วิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูล การยืนยัน 3 เสา่ ยืนยัน จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง คน 3 คน ได้ผลลัพธ์ตรงกันและ ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอรูปแบบ เพื่อนำเสนอการบูรณาการ หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ จากการวิจัยทางเอกสาร ทางสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ทำการ สังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลการยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล Triangulation Technic นำเสนอฉบับสมบูรณ์ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยร่างแบบสัมภาษณ์โดยศึกษาแนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำรา บทความ และ งานวิจัยต่าง ๆ ได้ตรวจสอบคุณภาพเอกสารแล้ว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ตาม แนวคิดการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ สร้างแบบสอบถามแบบตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ ให้สอดคล้อง กับขอบเขตและ วัตถุประสงค์ของการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงให้ครอบคลุมและตรงตามเนื้อหาของ เรื่องที่ทำการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ในแต่ละระยะของการ ดำเนินวิจัย แล้วจะนำมาผ่านกระบวนการดังต่อไปนี้ ในทุกดำเนินการตามกระบวนการดังต่อไปนี้ใน ทุกๆ ระยะการวิจัย ที่มี 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ 1 สรุปรวบรวมตามประเด็นของวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด ปัญหาของงานวิจัย ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้เทคนิคของการวิเคราะห์ ข้อมูล เชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ แต่ละวิธีการขึ้นอยู่กับสาระสำคัญของสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ และ ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อเปลี่ยนข้อมูลดิบจากการดำเนินการวิจัย มาเป็นสารสนเทศการ วิจัยเป็นบทสรุปของการวิจัย เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเครื่องมือ แนวคิดกรอบความคิดใหม่ ที่ใช้ใน การวิจัยในระยะถัดไป จนกระทั่งจบการดำเนินวิจัยในขั้นตอนของการประเมินรับรองรูปแบบฯ เพื่อให้ได้ระบบแนวคิดใหม่ กรอบแนวความคิดใหม่ องค์ความรู้ชุดใหม่ที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของ งานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ขั้นตอนการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อ สภาพทั่วไปการ บูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ ขั้นตอนการวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ทำการ วิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technic) QDAT Knowledge 1 วิธี ประกอบด้วย เทคนิค Triangulation : การยืนยัน 3 เสา่ การมีข้อมูลการวิจัย 3 มิติ ที่มีความสัมพันธ์มีความ สอดคล้อง ด้านข้อมูล (Data triangulation) การยืนยันด้วยบุคคล 3 ท่าน ด้านวิธีวิจัย (Method triangulation) การเลือกใช้วิธีเก็บข้อมูล มากกว่าหนึ่งวิธีการ ด้านทฤษฎี (Theory triangulation) ทฤษฎีที่ใช้อ้างอิง พิจารณาจาก การเลือกใช้ทฤษฎี ในการตีความและสรุป ความหมายมากกว่าหนึ่งทฤษฎี ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการยืนยันด้วยบุคคล 3 ท่าน และ ขั้นตอนนำเสนอ ผลการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชา

ช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ จากการวิจัยทางเอกสาร ทางสัมภาษณ์เชิง และยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล Triangulation Technic จัดทำการบูรณาการหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัว ใหญ่ นำเสนอฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพทั่วไปการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ ประกอบด้วย หลักโยนิโสมนสิการ คือ การเจริญปัญญาโดยการคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิดพิจารณาอย่าง ละเอียด ถี่ถ้วนและลึกซึ้ง หรือการคิดที่ถูกวิธี มีระเบียบและสร้างสรรค์ มี 10 วิธีดังนี้ 1) วิธีคิดแบบ สืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 3) วิธีแบบสามัญลักษณะ 4) วิธีคิดแบบอริยสัจ 5) วิธีคิดแบบบรรพตรธรรมสัมพันธ์ 6) วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษและเห็นทางออก 7) คิดแบบคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียม 8) วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม 9) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน 10) วิธีคิดแบบ วิภาษวาท และหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักอิทธิบาท 4 คือ บาทฐานแห่ง ความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จ ในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาทธรรม 4 อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2556)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับแผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็นปัญหา ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ ความ รับผิดชอบ ทักษะการเรียนรู้ การบูรณาการการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้าน การคิดสร้างสรรค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ พบว่า 1) วิธีคิดแบบ สืบสาวเหตุปัจจัย เป็นการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยในมุมมองของช่างยนต์มักจะเน้นการวิเคราะห์และ หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบยนต์หรือชิ้นส่วนต่างๆ ดังนี้ ระบุปัญหาหรืออาการ สืบสาวเหตุ (Cause investigation) การวิเคราะห์และระบุปัจจัย การแก้ไข (Resolution) คือ หลังจากการ วิเคราะห์และระบุสาเหตุเสร็จสิ้นและการทดสอบและติดตามผล 2) วิธีคิดแบบแยกส่วน เป็นการคิด แบบแยกส่วนในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง กับชิ้นส่วนหรือระบบต่างๆ ของเครื่องยนต์ โดยการแยกปัญหาออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อหาสาเหตุและ ทำการแก้ไขได้ง่ายและถูกต้อง ดังนี้ การประเมินสถานะรวมทั้งรถยนต์ 3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ เป็นการคิดแบบสามัญลักษณะของช่างยนต์เป็นการใช้ประสบการณ์และความรู้ทางปฏิบัติในการ วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่พบในเครื่องยนต์ โดยใช้วิธีการที่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับในวงการ ช่างยนต์ ตัวอย่างของวิธีคิดแบบสามัญลักษณะ ดังนี้ การวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้ประสบการณ์ การ ใช้ความรู้ทางปฏิบัติในการแก้ไข การทดลองและปรับปรุง 4) วิธีคิดแบบอริยสัจ เป็นการคิดแบบ อริยสัจในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้ความรู้ทฤษฎีและการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อแก้ไข ปัญหาที่ซับซ้อน โดยใช้หลักการที่เชื่อถือได้เฉพาะทางในวงการช่างยนต์ 5) วิธีคิดแบบบรรพตรธรรม สัมพันธ์ เป็นการคิดแบบก่อตั้งเป้าหมายในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้เป้าหมายหรือ

วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุงระบบของเครื่องยนต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) วิธีคิดแบบพิจารณาคุณค่าและทางออก เป็นการคิดแบบพิจารณาข้อเสียและข้อดีในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อทำความเข้าใจกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจหรือการดำเนินการต่างๆ ในการซ่อมบำรุงหรือปรับปรุงเครื่องยนต์ 7) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม เป็นการคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียมในมุมมองของช่างยนต์หมายถึงการพิจารณาค่าต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการซ่อมบำรุงหรือการปรับปรุงเครื่องยนต์ไม่เพียงแต่จะดูแค่ค่าเงินเท่านั้น แต่ยังพิจารณาความคุ้มค่าและความสำคัญของผลลัพธ์ที่ได้ในระยะยาวด้วย 8) วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม เป็นการตัดสินใจหรือการกระทำที่มีการพิจารณาคุณธรรมและค่านิยมทางจริยธรรมเป็นสำคัญ เป็นการพิจารณาถึงความถูกต้องและความเป็นธรรมของการกระทำนั้นๆ การคิดแบบเร้าคุณธรรมจะช่วยให้ช่างยนต์ทำการตัดสินใจในการซ่อมบำรุงหรือปรับปรุงเครื่องยนต์ได้อย่างมีความรับผิดชอบและมีการพิจารณาถึงความถูกต้องและคุณธรรมอย่างเต็มที่ 9) วิธีคิดแบบปัจจุบันขณะ การใช้ความคิดและจินตนาการในการแก้ไขปัญหาหรือทำงานซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ โดยพิจารณาถึงภาพลักษณ์รวมโดยไม่จำกัดเพียงแค่ข้อมูลทางเทคนิคเท่านั้น การคิดเชิงมนทัศน์ช่วยให้ช่างยนต์มองเห็นภาพรวมและมุมมองที่กว้างขึ้นเมื่อต้องการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาเครื่องยนต์ ทำให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความคิดสร้างสรรค์ได้ในสภาพแวดล้อมที่ทันสมัย เช่น การวางแผนการซ่อมบำรุงในอนาคต การสร้างและปรับปรุงเครื่องยนต์ และ 10) วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการคิดเชิงเปรียบเทียบในมุมมองของช่างยนต์คือการนำเอาข้อมูลหรือลักษณะต่างๆ ของอุปกรณ์หรือสภาพการทำงานของเครื่องยนต์มาเปรียบเทียบกับกันเพื่อให้สามารถตัดสินใจหรือทำการปรับปรุงให้เหมาะสมมากที่สุด ตัวอย่างของการคิดเชิงเปรียบเทียบของช่างยนต์ เช่น การเปรียบเทียบคุณสมบัติของชิ้นส่วนหรืออุปกรณ์ การเปรียบเทียบผลกระทบของวิธีการซ่อมแซมหรือการปรับปรุง

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขาพบว่า 1) ศีล คือ เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ในบทบาทของช่างยนต์ ความรับผิดชอบต่อตัวเองเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานช่างยนต์เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ที่มีความสำคัญต่อความปลอดภัยและประสิทธิภาพในการใช้งานของยานพาหนะหรือเครื่องจักรต่าง ๆ นี่คือคุณลักษณะที่สำคัญของความรับผิดชอบในบทบาทของช่างยนต์ 2) สมาธิ คือ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ความรับผิดชอบทางจิตใจของช่างยนต์เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานและการให้บริการที่มีคุณภาพดังนี้ 3) ปัญญา คือ เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ความรับผิดชอบและความรอบรู้ของช่างยนต์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานช่างยนต์ต้องการความเชี่ยวชาญและความรับผิดชอบในการทำงานเกี่ยวกับเครื่องยนต์และระบบที่เกี่ยวข้อง

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านทักษะการเรียนรู้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักอหิสาพบว่า 1) ฉันทะ คือ ความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่ทำ การที่ช่างยนต์มีทักษะการเรียนรู้ที่ดีและมีความรักในอาชีพมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และมี

ความอัปเดตเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรมยานยนต์ การมีทักษะการเรียนรู้และความรักในอาชีพช่วยให้ช่างยนต์สามารถทำงานได้ดีและมีความมั่นใจในการบริการลูกค้าอย่างที่ดี 2) วิริยะ คือ ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง การมีทักษะการเรียนรู้และความพากเพียรในการทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับช่างยนต์ เนื่องจากอาชีพนี้ต้องการการเรียนรู้และการปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ และมีความพยายามที่จะพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถให้บริการที่มีคุณภาพแก่ลูกค้าได้อย่างดี 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้นๆ ด้านความมุ่งมั่นของช่างยนต์เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ช่วยให้พัฒนาทักษะและความสามารถในการทำงานได้ดีขึ้น 4) วิมังสา คือ ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลด้วยปัญญา ด้านความตระหนักไตร่ตรองของช่างยนต์เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ช่วยให้พัฒนาความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาเป็น BRL MODEL สามารถอธิบาย BRL MODEL ได้ดังนี้ B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการคิดสร้างสรรค์ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ คิดดี คือ การคิดเพื่อตนเอง และคิดเพื่อคนอื่นให้ได้ คิดแล้วเกิดการสร้างสรรค์ไอเดียใหม่ๆ ต่อการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ คิดมีเหตุผล คือ การคิดเคราะห์แยกแยะอย่างมีเหตุมีผลต่อการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ ให้รู้แจ้งแทงตลอดในอุปกรณ์ช่างยนต์ คิดได้ คือ การรู้และเข้าใจในวิชาการช่างยนต์ สามารถวิเคราะห์แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครื่องยนต์ชนิดต่างๆ ที่บกพร่องได้ตรงจุดได้เป็นอย่างดี R = responsibility ความรับผิดชอบ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขา สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ มีความพร้อม คือ การเรียนรู้วิชาช่างยนต์ หรือการเป็นช่างยนต์ต้องมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ที่จะเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเสมอ มีสติ คือ การเรียนรู้วิชาช่างยนต์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกสติให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และมีความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติกับเครื่องยนต์ จึงต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา สามารถจำได้หมายรู้ ในจุดต่างๆ เมื่อเรียน หรือถอดประกอบเครื่องยนต์ มีประโยชน์ คือ การนำวิชาช่างยนต์มาพัฒนาตนเองให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิชาช่างยนต์ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาต่อยอด วิเคราะห์ปัญหาของเครื่องยนต์ขัดข้องได้ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังสามารถนำมาประกอบอาชีพได้ L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านทักษะการเรียนรู้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ ใฝ่รู้ คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความเพียรที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตนเอง และค้นหาความรู้จากผู้มีประสบการณ์ ช่างชำนาญการ เพื่อจะได้ทักษะใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาใฝ่เรียน คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความพร้อมที่จะเรียนอยู่เสมอ ชอบค้นคว้า ค้นหาคำตอบที่สงสัย จากหนังสือจากครูผู้สอน และจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ด้วยใฝ่คิด คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความคิดที่สร้างสรรค์กล้าคิด กล้าลงมือทำ เพื่อทดสอบในสิ่งที่ตนเองสงสัย ด้วยการหาคำตอบที่ถูกต้อง มีเหตุ มีผล ในการคิดสิ่งใหม่ๆ ใฝ่ไตร่ตรอง คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความเพียรในการไตร่ตรองบทเรียนที่ได้เรียนรู้ให้

เกิดความชำนาญการ คิดให้เกิดการตกผลึก ตรึงตรองเพื่อการแก้ไขปัญหาโจทย์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิชาที่เรียน ได้อย่างแตกฉาน และสามารถเข้าใจบทเรียนวิชาข้างย่นต์ได้ถูกต้อง

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพทั่วไปการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ ประกอบด้วย หลักโยนิโสมนสิการ คือ การเจริญปัญญาโดยการคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิดพิจารณาอย่างละเอียด ถี่ถ้วนและลึกซึ้ง หรือการคิดที่ถูกต้อง มีระเบียบและสร้างสรรค์ มี 10 วิธีดังนี้ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 3) วิธีแบบสามัญลักษณะ 4) วิธีคิดแบบอริยสัจ 5) วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ 6) วิธีคิดแบบเห็นคุณเห็นโทษและเห็นทางออก 7) คิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม 8) วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม 9) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน 10) วิธีคิดแบบวิภาษวาท และหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักอิทธิบาท 4 คือ บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาทธรรม 4 อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2556)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับแผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็นปัญหา ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ ทักษะการเรียนรู้ การบูรณาการการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการคิดสร้างสรรค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ พบว่า 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยในมุมมองของช่างยนต์มักจะเน้นการวิเคราะห์และหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบยนต์หรือชิ้นส่วนต่างๆ ดังนี้ ระบุปัญหาหรืออาการ สืบสาวเหตุ (Cause investigation) การวิเคราะห์และระบุปัจจัย การแก้ไข (Resolution) คือ หลังจากการวิเคราะห์และระบุสาเหตุเสร็จสิ้นและการทดสอบและติดตามผล 2) วิธีคิดแบบแยกส่วน เป็นการคิดแบบแยกส่วนในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหามีเกี่ยวข้องกับชิ้นส่วนหรือระบบต่างๆ ของเครื่องยนต์ โดยการแยกปัญหาออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อหาสาเหตุและทำการแก้ไขได้ง่ายและถูกต้อง ดังนี้ การประเมินสถานะรวมทั้งรถยนต์ 3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ เป็นการคิดแบบสามัญลักษณะของช่างยนต์เป็นการใช้ประสบการณ์และความรู้ทางปฏิบัติในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่พบในเครื่องยนต์ โดยใช้วิธีการที่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับในวงการช่างยนต์ ตัวอย่างของวิธีคิดแบบสามัญลักษณะ ดังนี้ การวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้ประสบการณ์ การใช้ความรู้ทางปฏิบัติในการแก้ไข การทดลองและปรับปรุง 4) วิธีคิดแบบอริยสัจ เป็นการคิดแบบอริยสัจในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้ความรู้ทฤษฎีและการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อแก้ไขปัญหามีซับซ้อน โดยใช้หลักการที่เชื่อถือได้เฉพาะทางในวงการช่างยนต์ 5) วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ เป็นการคิดแบบบอตั้งเป้าหมายในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุงระบบของเครื่องยนต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) วิธีคิดแบบพิจารณาคุณโทษและทางออก เป็นการคิดแบบพิจารณาข้อเสียและข้อดี

ในมุมมองของช่างยนต์เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อทำความเข้าใจกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจหรือการดำเนินการต่างๆ ในการซ่อมบำรุงหรือปรับปรุงเครื่องยนต์ 7) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เป็นการคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียมในมุมมองของช่างยนต์หมายถึงการพิจารณาค่าต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการซ่อมบำรุงหรือการปรับปรุงเครื่องยนต์ไม่เพียงแต่จะดูแค่ค่าเงินเท่านั้น แต่ยังพิจารณาความคุ้มค่าและความสำคัญของผลลัพธ์ที่ได้ในระยะยาวด้วย 8) วิธีคิดแบบไร้คุณธรรม เป็นการตัดสินใจหรือการกระทำที่มีการพิจารณาคุณธรรมและค่านิยมทางจริยธรรมเป็นสำคัญ เป็นการพิจารณาถึงความถูกต้องและความเป็นธรรมของการกระทำนั้นๆ การคิดแบบไร้คุณธรรมจะช่วยให้ช่างยนต์ทำการตัดสินใจในการซ่อมบำรุงหรือปรับปรุงเครื่องยนต์ได้อย่างมีความรับผิดชอบและมีการพิจารณาถึงความถูกต้องและคุณธรรมอย่างเต็มที่ 9) วิธีคิดแบบปัจจุบันขณะ การใช้ความคิดและจินตนาการในการแก้ไขปัญหาหรือทำงานซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ โดยพิจารณาถึงภาพลักษณ์รวมโดยไม่จำกัดเพียงแค่ข้อมูลทางเทคนิคเท่านั้น การคิดเชิงมนทัศน์ช่วยให้ช่างยนต์มองเห็นภาพรวมและมุมมองที่กว้างขึ้นเมื่อต้องการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาเครื่องยนต์ ทำให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความคิดสร้างสรรค์ได้ในสภาพแวดล้อมที่ทันสมัย เช่น การวางแผนการซ่อมบำรุงในอนาคต การสร้างและปรับปรุงเครื่องยนต์ และ 10) วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการคิดเชิงเปรียบเทียบในมุมมองของช่างยนต์คือการนำเอาข้อมูลหรือลักษณะต่างๆ ของอุปกรณ์หรือสภาพการทำงานของเครื่องยนต์มาเปรียบเทียบกับกันเพื่อให้สามารถตัดสินใจหรือทำการปรับปรุงให้เหมาะสมมากที่สุด ตัวอย่างของการคิดเชิงเปรียบเทียบของช่างยนต์ เช่น การเปรียบเทียบคุณสมบัติของชิ้นส่วนหรืออุปกรณ์ การเปรียบเทียบผลกระทบของวิธีการซ่อมแซมหรือการปรับปรุง

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขา พบว่า 1) ศีล คือ เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ในบทบาทของช่างยนต์ ความรับผิดชอบต่อตัวเองเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานช่างยนต์เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ที่มีความสำคัญต่อความปลอดภัยและประสิทธิภาพในการใช้งานของยานพาหนะหรือเครื่องจักรต่าง ๆ นี่คือคุณลักษณะที่สำคัญของความรับผิดชอบในบทบาทของช่างยนต์ 2) สมาธิ คือ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ความรับผิดชอบทางจิตใจของช่างยนต์เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานและการให้บริการที่มีคุณภาพดังนี้ 3) ปัญญา คือ เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ความรับผิดชอบและความรอบรู้ของช่างยนต์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานช่างยนต์ต้องการความเชี่ยวชาญและความรับผิดชอบในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเครื่องยนต์และระบบที่เกี่ยวข้อง

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านทักษะการเรียนรู้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักอริยบท 4 พบว่า 1) ฉันทะ คือ ความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่ทำ การที่ช่างยนต์มีทักษะการเรียนรู้ที่ดีและมีความรักในอาชีพมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และมีความอัปเดตเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรมยานยนต์ การมีทักษะการเรียนรู้และความรักในอาชีพช่วยให้ช่างยนต์สามารถทำงานได้ดีและมีความมั่นใจในการบริการ

ลูกค้ำอย่างที่ดี 2) วิริยะ คือ ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง การมีทักษะการเรียนรู้และความพากเพียรในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับช่างยนต์ เนื่องจากอาชีพนี้ต้องการการเรียนรู้และการปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ และมีความพยายามที่จะพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถให้บริการที่มีคุณภาพแก่ลูกค้าได้อย่างดี 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้นๆ ด้านความมุ่งมั่นของช่างยนต์เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ช่วยให้พัฒนาทักษะและความสามารถในการทำงานได้ดีขึ้น 4) วิมังสา คือ ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลด้วยปัญญา ด้านความตระหนักไตร่ตรองของช่างยนต์เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ช่วยให้พัฒนาความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาเป็น BRL MODEL สามารถอธิบาย BRL MODEL ได้ดังนี้ B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการคิดสร้างสรรค์ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ คิดดี คือ การคิดเพื่อตนเอง และคิดเพื่อคนอื่นให้ได้ ดี คิดแล้วเกิดการสร้างสรรค์ไอเดียใหม่ๆ ต่อการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ คิดมีเหตุผล คือ การคิดเคราะห์แยกแยะอย่างมีเหตุมีผลต่อการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ ให้รู้แจ้งแทงตลอดในอุปกรณ์ช่างยนต์ คิดได้ คือ การรู้และเข้าใจในวิชาการช่างยนต์ สามารถวิเคราะห์แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครื่องยนต์ชนิดต่างๆ ที่บกพร่องได้ตรงจุดได้เป็นอย่างดี R = responsibility ความรับผิดชอบ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขา สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ มีความพร้อม คือ การเรียนรู้วิชาช่างยนต์ หรือการเป็นช่างยนต์ต้องมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ที่จะเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเสมอ มีสติ คือ การเรียนรู้วิชาช่างยนต์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกสติให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และมีความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติกับเครื่องยนต์ จึงต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา สามารถจำได้หมายรู้ ในจุดต่างๆ เมื่อเรียน หรือถอดประกอบเครื่องยนต์ มีประโยชน์ คือ การนำวิชาช่างยนต์มาพัฒนาตนเองให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิชาช่างยนต์ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาต่อยอด วิเคราะห์ปัญหาของเครื่องยนต์ขัดข้องได้ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังสามารถนำมาประกอบอาชีพได้ L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านทักษะการเรียนรู้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ ใฝ่รู้ คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความเพียรที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตนเอง และค้นหาความรู้จากผู้มีประสบการณ์ ช่างชำนาญการ เพื่อจะได้ทักษะใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาใฝ่เรียน คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความพร้อมที่จะเรียนอยู่เสมอ ชอบค้นคว้า ค้นหาคำตอบที่สงสัย จากหนังสือจากครูผู้สอน และจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ด้วยใฝ่คิด คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความคิดที่สร้างสรรค์กล้าคิด กล้าลงมือทำ เพื่อทดสอบในสิ่งที่ตนเองสงสัย ด้วยการหาคำตอบที่ถูกต้อง มีเหตุ มีผล ในการคิดสิ่งใหม่ๆ ใฝ่ไตร่ตรอง คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความเพียรในการไตร่ตรองบทเรียนที่ได้เรียนรู้ให้เกิดความชำนาญการ คิดให้เกิดการตกผลึก ตรึกตรองเพื่อการแก้ไขปัญหาโจทย์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิชาที่เรียน ได้อย่างแตกฉาน และสามารถเข้าใจบทเรียนวิชาช่างยนต์ได้ถูกต้อง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช.3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ พบว่า การบูรณาการหลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย หลักโยนิโสมนสิการ คือ การเจริญปัญญาโดยการคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิดพิจารณาอย่างละเอียด ถี่ถ้วนและลึกซึ้ง หรือการคิดที่ถูกต้องวิธี มีระเบียบและสร้างสรรค์ มี 10 วิธี หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักอิทธิบาท 4 คือ บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า รูปแบบวิธีคิด 10 รูปแบบ ดังรายละเอียดดังนี้ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย พิจารณาปัญหาหาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบกระจายเนื้อหา 3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดาในฐานะที่มันเป็นไปตามเหตุปัจจัย 4) วิธีคิดแบบอริยสัจแก้ปัญหาวิธีแห่งความดับทุกข์ซึ่งถือเป็นวิธีคิดหลัก 5) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คิดตามหลักธรรมและความมุ่งหมาย 6) วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก 7) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือการใช้สอยหรือบริโภค 8) วิธีคิดแบบเจ้าคุณธรรม สร้างเสริมสัมมาทิวติที่เป็นโลกียะเป็นการคิดในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยอำนาจปัญญากำลังแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อยไป 9) วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน เป็นวิธีคิดแบบมีปัจจุบันเป็นอารมณ์ 10) วิถีชีวิต การมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่และด้านครบทุกแง่ทุกด้าน (วิเคราะห์) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2543) สอดคล้องกับเสฐียรพงษ์ วรรณปก ให้ความหมาย “ไตรสิกขา” คือ อริยมรรคมีองค์ 8 แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝนอบรม เมื่อจัดเป็นระบบฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ เท่านั้น คือ ทางด้านปัญญาทางด้านศีล ทางด้านจิต ทางด้านปัญญาเป็นเรื่องทางความรู้ ความเข้าใจแนวคิด ค่านิยมที่ถูกต้องทางด้านศีล เป็นการควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบ สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจทางด้านจิต เป็นการพัฒนาจิตให้มีสมาธิ พัฒนาจิตให้มีความเพียร พัฒนาจิตให้มีสติ ดังนั้น ศีล สมาธิ ปัญญา 3 องค์ประกอบนี้เป็น 3 มิติ ต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกันทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน จึงตรัสรวมกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องทำศีลก่อนให้สมบูรณ์ แล้วต้องมาทำสมาธิ ทำสมาธิสมบูรณ์ แล้วมาทำปัญญา (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2549)

2.การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ พบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการคิดสร้างสรรค์ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขา สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ให้ความหมายว่า ไตรสิกขา คือ “สิกขาสาม หรือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง คือ อธิศีล

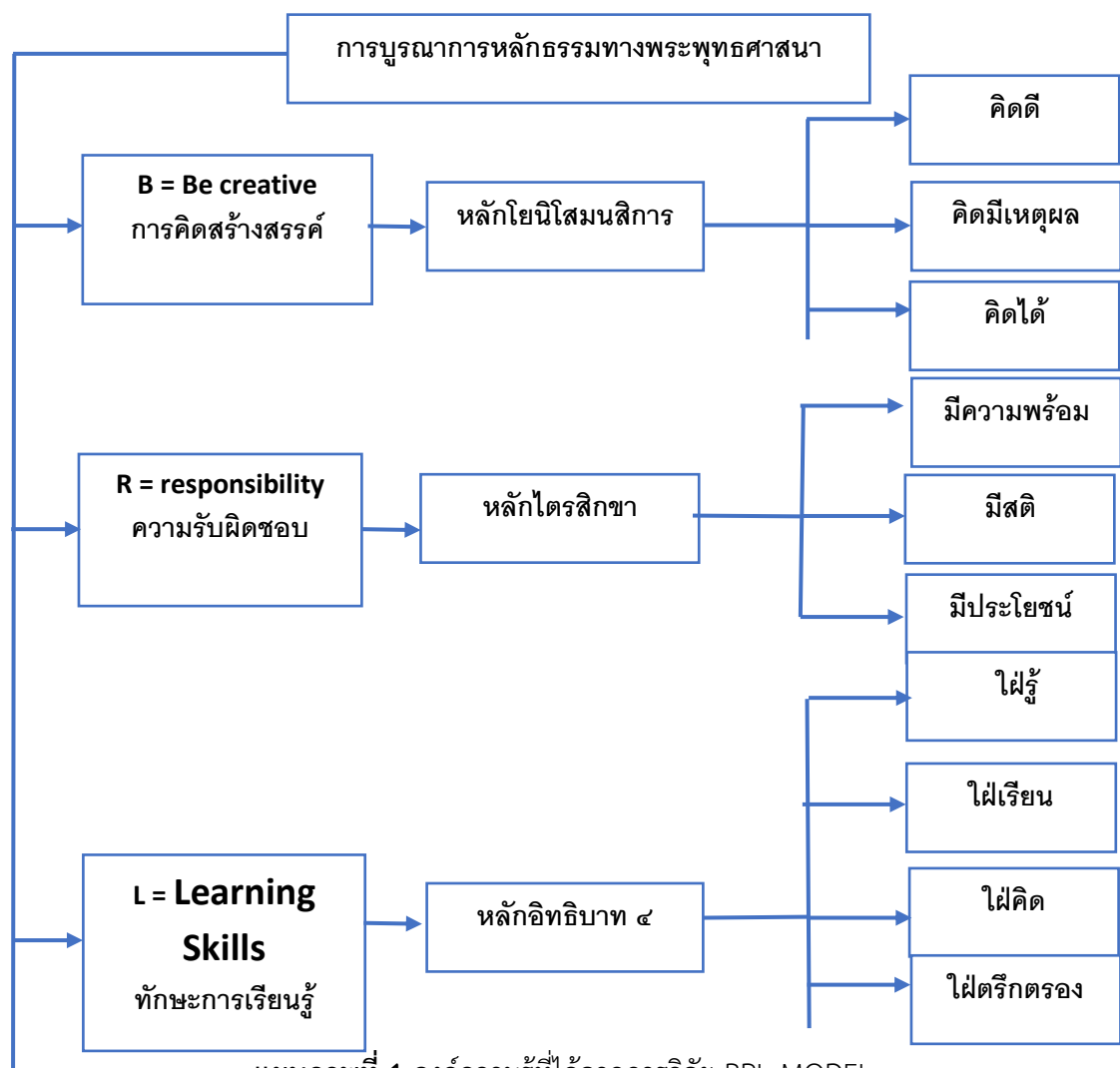
สิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่ายๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) คำว่า ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 คำว่า สิกขา แปลว่า การศึกษา การสำเนียง การฝึก ฝึกปรีอ ฝึกอบรบ ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรบ กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ดังนี้ 1) อธิศีลสิกขา หมายถึง การฝึกอบรบในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ (Training in Higher Morality) 2) อธิจิตตสิกขา หมายถึง การฝึกอบรบทางจิต การปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมสุขภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental Discipline) 3) อธิปัญญาสิกขา หมายถึง การฝึกอบรบทางปัญญาอย่างเต็มที่ที่สามารถแจ้งชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom) ถ้าจะให้สมบูรณ์ ก็ต้องให้ความเชื่อมโยงถึงความมุ่งหมายด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

3.การนำเสนอการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชา ช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ พบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาเป็น BRL MODEL สามารถอธิบาย BRL MODEL ได้ดังนี้ B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ R = responsibility ความรับผิดชอบ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขา สอดคล้องกับ จงจิตร ศิริทรัพย์จันทน์ ได้สรุปคุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเองไว้ ดังนี้ 1. มีความซื่อสัตย์สุจริต 2. มีความรับผิดชอบ 3. เคารพสิทธิของผู้อื่น 4. มีระเบียบและปฏิบัติตามเกณฑ์ของสังคมทั่วไป 5. มีลักษณะมุ่งอนาคต คือสามารถอดใจรอผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต 6. มีความเป็นผู้นำ โดยสามารถนำ ชักจูง แก้ปัญหา และดำเนินกิจกรรม 7. ตรงต่อเวลา 8. มีความอดทนขยันหมั่นเพียร โดยสามารถอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และตั้งใจทำงาน 9. ยอมรับการกระทำของตน (จงจิตร ศิริทรัพย์จันทน์, 2536) L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์หลักการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านทักษะการเรียนรู้ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักอริยบท 4 สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ดังนี้ ใฝ่รู้ คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความเพียรที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตนเอง และค้นหาความรู้จากผู้มีประสบการณ์ ช่างชำนาญการ เพื่อจะได้ทักษะใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ใฝ่เรียน คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความพร้อมที่จะเรียนอยู่เสมอ ชอบค้นคว้า ค้นหาคำตอบที่สงสัย จากหนังสือ จากครูผู้สอน และจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ด้วย ใฝ่คิด คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความคิดที่สร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าลงมือทำ เพื่อทดสอบในสิ่งที่ตนเองสงสัย ด้วยการหาคำตอบที่ถูกต้อง มีเหตุ มีผล ในการคิดสิ่งใหม่ๆ ใฝ่ไตร่ตรอง คือ นักเรียนวิชาช่างยนต์มีความเพียรในการไตร่ตรองบทเรียนที่ได้เรียนรู้ให้เกิดความชำนาญการ คิดให้เกิดการตกผลึก ไตร่ตรองเพื่อการแก้ไขปัญหาโจทย์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิชาที่เรียน ได้อย่างแตกฉาน และสามารถเข้าใจบทเรียนวิชาช่างยนต์ได้ถูกต้อง สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่ อริยบท 4 คือ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ มีใจรัก แล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจใส่ อยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง แต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้อ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่ เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ ในแต่ละกรณี เช่น เมื่อฟังธรรมด้วยกัน คนหนึ่งชอบศึกษาธรรม ฟังด้วยความรักความพอใจในธรรมอยากรู้

อยากเข้าใจในธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงฟังด้วยจิต แน่วแน่ ก็มีฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมข้ออื่น ๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้น ในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่ฟังทำ ก็ต้องสู้ต้องเอาชนะ ต้องเข้าเผชิญและทำให้สำเร็จ จึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย จะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่งมีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบ ไม่ว่าอะไรที่ตนเกี่ยวข้องก็ต้องใส่ใจเอาจิตจดจ่อติดตาม จึงตั้งใจฟัง เอาจิตติดตาม เนื้อความไป ก็มีจิตตะเป็นใหญ่ อีกคนหนึ่งคิดจะตรวจสอบว่าธรรมที่แสดงนั้นเป็นจริงหรือไม่ ดีหรือไม่ หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่ฟัง ฟัง ไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไป ใจจึงแน่วแน่อยู่กับธรรมที่ฟัง ก็มีวิมังสาเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้บางแห่งบางท่านจึงเรียกอิทธิบาท 4 นี้ว่า เป็นอธิปัตติ หรืออธิปัตย 4 โดยกำหนดเอาภาวะที่เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า ในกรณีนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ลักษณะคุณธรรมอิทธิบาท 4 ของแต่ละบุคคลจึงมีลักษณะเด่นหรือสูงในแต่ละด้านแตกต่างกันได้ และอาจมีคุณธรรมเป็นลักษณะ เด่นหรือสูงมากกว่าหนึ่งด้านก็ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2536)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย BRL MODEL

สรุป

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเทคนิค Triangulation : การยืนยัน 3 เสา ประกอบด้วย สภาพทั่วไปการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ประกอบด้วย การคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ และทักษะการเรียนรู้ ผลการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักโยนิโสมนสิการ มีผลทำให้เกิดการคิดดี คิดมีเหตุผล และคิดได้ หลักไตรสิกขา มีผลทำให้เกิดการมีความพร้อม มีสติ และมีประโยชน์ และหลักอิทธิบาท 4 มีผลทำให้เกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่คิด และใฝ่ตรึกตรอง องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ BRL MODEL ประกอบด้วย B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ คือ คิดดี คิดมีเหตุผล และคิดได้ R = responsibility ความรับผิดชอบ คือ มีความพร้อม มีสติ และมีประโยชน์ L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ คือ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่คิด และใฝ่ตรึกตรอง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ สามารถพัฒนาเป็น BRL MODEL สามารถอธิบาย BRL MODEL คือ B = Be creative การคิดสร้างสรรค์ R = responsibility ความรับผิดชอบ L = Learning Skills ทักษะการเรียนรู้ ควรนำไปพัฒนาเป็นเอกสารประกอบการสอนในวิชาช่างยนต์ให้นักศึกษาได้นำไปพัฒนาตนเองในการเรียนด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีทำงานวิจัยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ แผนกวิชาช่างยนต์ ปวช. 3 ของนักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่ ควรทำงานวิจัยในรูปแบบการทดลอง หรือเชิงปริมาณด้วย

เอกสารอ้างอิง

- จงจิตร ศิริทรัพย์จันทน์. (2536). “ปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในกรุงเทพมหานคร”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกการอุดมศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *ธรรมานุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
กรมการศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่
19. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2549). “มัชฌิมาปฏิปทา : สายกลางสองมิติ” ในคอลัมน์ *ธรรมะใต้ธรรมาสัน*.
หนังสือพิมพ์ข่าวสด 24 กุมภาพันธ์ 2549.
- วิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่.(2567). *ประวัติความเป็นมาของวิทยาลัยเทคนิคบัวใหญ่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1
มกราคม 2567 จาก <http://www.bic.ac.th/web/index.php/2020-02-17-08-41-04/2022-02-22-10-24-44>.

การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้น
สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
Development of a manual for the use of local herbs in the
treatment primary illness for the Ban Thung Talumpuk
community, Non-Hom Subdistrict, Amphoe Mueang, Prachinburi
Province

¹พระไชยวัฒน์ ชยวadhano (อินทเว), ²พระมหาสมบุญ สุธมโม, ³สมชัย ศรีนอก
¹Phra Chaiyawat Chayawadhano (Inthawe), ²Phramaha Somboon Sudhammo,
³Somchai Srinok

^{1,2,3}คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
^{1,2,3}Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
¹Corresponding author, e-mail: Somboon1595@gmail.com

Received September 27, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก 2) พัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก 3) ประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัยคือ ชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 214 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น 5 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก พบว่า ประชากรชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก หมู่ที่ 12 อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรีได้สนใจนำสมุนไพรท้องถิ่นมารักษาโรคมามากขึ้น โดยนำต้มดื่มเป็นน้ำสมุนไพรใช้น้ำสมุนไพรนวดและแช่เท้า รวมทั้งเป็นศูนย์บริการชุมชน 2. การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า 1) ด้านความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.22) 2) ด้านการรับรู้ประโยชน์สมุนไพร ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.71) 3) ด้านความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.67) 3. การ

ประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก พบว่าความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุดและความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนา; คู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่น; ชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก

Abstract

This Article aimed to study (1) To explore the problems and needs of using local herbs to treat primary illnesses for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province, (2) To develop a manual for using local herbs to treat primary illnesses for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province and (3) To assess satisfaction with the use of local herbs to treat primary illnesses for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province. It is a combination of qualitative and quantitative research. The concept of traditional Thai medicine theory is balance from the four elements (earth, water, wind, and fire). The research area is Ban Thung Talumpuk Community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province The sample group consisted of 214 people. Key informants included five local philosophers, local herbal experts, using a purposive selection method. There are 2 types of instruments used in the research: 1) questionnaire and 2) interview form. Data were analyzed using statistics, including percentages, means, and standard deviations. Qualitative research section Used to analyze interview content and write descriptive narratives. The research results were found as follows; 1. The results of a survey of problems and needs for using local herbs for the Ban Thung Talumpuk community found that The population of Ban Thung Talumpuk community, Village No. 12, Mueang District, Prachinburi Province has become more interested in bringing local herbs to treat disease. By boiling and drinking as herbal water. Use herbal water to massage and soak your feet. Including being a community service center. 2. The development of a manual for using local herbs for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province, found that 1) Knowledge about the use of herbs Overall, it is at a high level. 2) Perception of herbal benefits Overall, the level of opinions was at a high level. 3) Satisfaction in using herbs Overall, the level of opinions was at a high level. 3. Evaluation of satisfaction with the use of local herbs for the Ban Thung Talumpuk community found that Satisfaction with the manual for using herbs was at the highest level and satisfaction with using herbs was at the highest level.

Keywords: Development; Manual for using local herbs; Ban Thung Talumpuk Community

บทนำ

การแพทย์แผนไทยมีการตรวจวินิจฉัยโรคการรักษาเหมือนกับแพทย์แผนปัจจุบัน ยกเว้นเครื่องมือทางการแพทย์เท่านั้นที่แพทย์แผนไทยขาดการพัฒนา เนื่องจากแพทย์แผนไทยไทยเน้นถึงสมุฏฐานแห่งโรค คือต้นเหตุของโรคอันเป็นองค์ของร่างกาย จิตใจ สภาพแวดล้อม รวมทั้งอาหาร น้ำดื่ม ภูมิอากาศ อิริยาบถ อุปนิสัย วิถีความเป็นอยู่ อาชีพและมีการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้ร่างกาย ยาแผนไทยบางตำรับนำมาใช้ในท้องตลาดไม่บังเกิดผล แต่เมื่อนำไปใช้รักษาคนเจ็บป่วยกลับเป็นผลดี เพราะเป็นการรักษาโรคมิใช่รักษาอาการโรค กล่าวคือ เมื่อต้นตอโรคได้รับการรักษา กำจัดไปอาการของโรคก็จะหายในที่สุด (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2540) แนวคิดทฤษฎีแพทย์แผนไทย ระบุว่า ความหมายแพทย์แผนไทย หมายถึง บุคคลผู้มีความรู้ทางหมอรักษาโรคทางยา พอที่รักษาโรคพื้นๆ ได้ มักจะเป็นคนพื้นบ้านในชนบท สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษหรือศึกษาจากสมุด้อยที่เก็บรักษาไว้ตามวัด ยึดหลักเมตตาธรรมให้การรักษาโดยไม่คิดค่ารักษาหรือคิดเพียงเล็กน้อยเป็นค่าครู มักประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือค้าขาย (สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, 2550) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสมุนไพรไทย ในสังคมไทยใช้สมุนไพรรักษาโรคมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งการใช้สมุนไพรเดี่ยวและแปรรูปยาตำรับ ในสมุนไพรประกอบด้วยทางเคมีหลายชนิดที่แตกต่างกัน ชนิดปริมาณของสารจะแปรตามปัจจัยอื่น ๆ เช่น ชนิด พันธุ์ สิ่งแวดล้อม ภูมิอากาศ ดินที่ใช้ปลูกและช่วงเวลาที่เก็บเกี่ยวสมุนไพร

สมุนไพรไทยสำหรับงานสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่จะมีส่วนประกอบสำคัญ 5 ส่วนคือ ราก ลำต้น ใบ ดอกและผลส่วนต่าง ๆ ของพืชสมุนไพรมีรูปลักษณะ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ต่างกัน ดังนั้นการนำยาสมุนไพรมาใช้ก็ควรคำนึงถึงหลักการใช้ให้ถูกต้องคือ 1) ใช้ให้ถูกต้อง มีสมุนไพรที่ชื่อพ้อง คล้าย ซ้ำกัน แม้ชนิดเดียวกันต่างท้องที่ก็เรียกชื่อไม่เหมือนกัน 2) ใช้ให้ถูกขนาดธรรมชาติของยาสมุนไพร คือ หากใช้น้อยไป ก็จะไม่รักษาไม่ได้ผล แต่ถ้าใช้มากเกินไปก็อาจเกิดอันตรายต่อร่างกายได้เช่นกัน ยารับประทาน ต้องใช้ให้ถูกขนาด ขนาดที่ใช้มีความสำคัญมากเพราะถ้าใช้ผิดขนาดอาจเกิดพิษเป็นโทษต่อร่างกายได้ 3) ใช้ให้ถูกส่วน พืชสมุนไพรไม่ว่าราก ดอก ใบ เปลือก ผล หรือ เมล็ด จะมีฤทธิ์ในการรักษาหรือบำบัดโรคไม่เท่ากัน แม้กระทั่งผลอ่อนหรือผลแก่ก็มีฤทธิ์แตกต่างกัน ดังนั้น การนำมาใช้ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจจริง ๆ 4) ใช้ให้ถูกวิธี สมุนไพรที่จะนำมาใช้ บางชนิดต้องใช้ต้นสด บางชนิดต้องผสมกับเหล้า บางชนิดใช้ต้มชงน้ำดื่ม การนำมาใช้ผิดวิธีนอกจากจะไม่มีผลดีทางการรักษาแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ และ 5) ใช้ให้ถูกโรค เช่น มีอาการท้องผูก ก็ต้องใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์เป็นยาระบาย หากใช้สมุนไพรที่มีรสฝาดจะทำให้ท้องยิ่งผูกมากขึ้น (ธีรพงษ์ มหาวีโร, 2555)

แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความศูนย์กลางด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลในระดับนานาชาติทางเลือกสุขภาพที่หลากหลายผสมผสานภูมิปัญญาไทยและสากล โดยมีเป้าหมายมุ่งให้การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพหนึ่งในระบบสุขภาพสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข แสดงข้อมูลสถิติการเจ็บป่วยของประชากรไทยทั้งประเทศ จำนวนผู้ป่วยใน (หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการและครอบครัว) รวมทุกการวินิจฉัยโรค จำแนกตามเพศและโรค/กลุ่มโรค 298 โรค ตามบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ ฉบับแก้ไข ครั้งที่ 10 ทัวราชอาณาจักร พ.ศ. 2560 มีอัตรารวมทั้งสิ้น

19,714,139 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์) แสดงให้เห็นถึงอัตราการเจ็บป่วยของประชาชนชาวไทย ที่จะต้องพึ่งพาระบบบริการสุขภาพของทั้งภาครัฐและเอกชนจากอาการเจ็บป่วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นับว่าเป็นปัญหาของประเทศไทยที่ต้องจัดระบบบริการสุขภาพให้พอเพียงในต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำ เพียงพอที่ประชาชนจะสามารถรับภาระได้ ดังนั้น ชุมชนบ้านทุ่งตะลุมนุก ตำบลโนนห้อม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่นาทำสวน ได้สำรวจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นพบว่า มีอุปสรรคในการใช้สมุนไพรหลายประการ เช่น ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพรท้องถิ่น สอดคล้องกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) เผยผลสำรวจพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองด้วยแพทย์แผนไทยและสมุนไพรของครัวเรือน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง 5,800 ราย ระหว่างวันที่ 4-22 พฤศจิกายน 2556 ผลการสำรวจพบว่า ประชาชน ร้อยละ 41.6 ไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพรในการรักษาโรค ร้อยละ 36.5 รู้จักแต่ไม่เคยใช้ มีประชาชนที่รู้จักและเคยใช้สมุนไพรรักษาโรคเพียง ร้อยละ 21.9 โดยยาแผนไทย/สมุนไพรที่ประชาชนรู้จัก (ทั้งเคยใช้และไม่เคยนำไปใช้รักษาโรค) 10 อันดับแรก ได้แก่ ว่านหางจระเข้ ยาหม่องสมุนไพร ยาหอม ยาต้มสมุนไพร ยาอมสมุนไพร ฟ้าทะลายโจร บัวบก ขมิ้นชัน ยาแก้ไอผสมมะขามป้อม และไพล ส่วนพฤติกรรม การดูแลสุขภาพส่วนใหญ่ของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเจ็บป่วย พบว่า ประชาชนร้อยละ 65.2 เลือกไปพบแพทย์แผนปัจจุบันตามคลินิก/สถานพยาบาลต่าง ๆ รองลงมา ร้อยละ 59.7 ซื้อยาแผนปัจจุบันมารักษาอาการเอง อีกร้อยละ 56.4 ดูแลตนเองที่บ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีร้อยละ 18.8 ใช้สมุนไพร/ยาแผนไทยรักษาอาการ ขณะที่ประชาชนเพียงร้อยละ 4.3 เลือกที่จะไปพบแพทย์แผนไทย/หมอพื้นบ้าน ความคิดเห็นของประชาชนต่อการแพทย์แผนไทยและยาแผนไทย พบว่า ประชาชนร้อยละ 70 ขึ้นไป เห็นด้วยถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในการนำยาแผนไทยมาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ หรืออาการระยะแรก สอดคล้องกับงานวิจัยของฐาปณี เลขาพันธ์และจุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ เรื่อง การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังมีความรู้เน้นหนักในด้านการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว และแปรรูปสมุนไพร เกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมายเพื่อใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพแบบพึ่งพาตนเอง การพัฒนาชุมชน และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรที่ครบวงจร พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคคลภายในและภายนอกชุมชน ปัญหาที่พบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือ ภาระงานของสมาชิกมีมาก สมาชิกในกลุ่มไม่กล้าเสนอความคิดเห็นที่แตกต่าง ขาดการรวบรวมจัดเก็บความรู้ที่เป็นระบบและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ขาดความต่อเนื่อง ด้านกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ การสร้าง/แสวงหาความรู้ใหม่ การรวบรวมจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วม ความกระตือรือร้น การเปิดใจ วัฒนธรรมภายในชุมชน เครือข่าย การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และการได้รับการยกย่องให้รางวัล (ฐาปณี เลขาพันธ์และจุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์, 2558)

โครงการส่งเสริมและสนับสนุนจัดทำแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อทบทวนและเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านทุ่งตะลุมนุก ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลโนนห้อม จัดทำโครงการส่งเสริมและสนับสนุนจัดทำแผนชุมชนและ

แผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อทบทวนและเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) ด้านการเกษตรกรรมปลูกพืชสมุนไพรและปลูกผักสวนครัว พระอธิการมหาบุญมี ฐานทุโธ เจ้าอาวาสวัดทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ภูมิปัญญาท้องถิ่นอนุรักษ์สืบสานประเพณีไทย ด้วยการสอนเด็กๆให้เรียนรู้สื่อต่างๆ โดยการสานปลาตะเพียนจากก้านมะพร้าว หมอยาสมุนไพรประจำตำบล นายอ้น พรหมโคตร เนื่องจากป่าชุมชนตะลุ้มพุกมีเนื้อที่ 86 ไร่ 71 ตารางวา โดยสภาพป่าเป็นป่าเต็งรังได้รับการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2559 โดยกรมป่าไม้ เพราะป่าไม้เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน เป็นแหล่งรวมพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์นานาชนิด หน่อไม้ แผลง เห็นชนิดต่างๆ ผักชนิดต่างๆ รวมทั้งสมุนไพรนานาชนิดสำหรับรักษาสุขภาพและรักษาโรคชนิดต่างๆ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และการให้ข้อมูลข่าวสารกับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรีผู้ใช้สมุนไพรท้องถิ่น มีพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรที่เหมาะสมเป็นไปตามเป้าหมาย และสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพร และนำไปใช้ประโยชน์ด้านการจัดการทรัพยากรพืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เป็นการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรและเพิ่มความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพรในชุมชน โดยหวังว่าภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นเล่มนี้สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้คนในชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุกมีความรู้ใช้สมุนไพรรักษาโรค ช่วยให้การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างผาสุกอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประชากรทั้งหมด ได้แก่ ประชากรชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 145 หลังคาเรือน ชาย จำนวน 223 หญิง จำนวน 256 รวม 478 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนหอม, ออนไลน์)

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรผู้ใช้สมุนไพรท้องถิ่น ชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 214 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยโปรแกรมสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Robert V. Krejcie and Eayrle W. Morgan. 1970) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญสมุนไพร

ท้องถิ่น 5 คน โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย การเลือกแบบเจาะจงต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ของผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามจากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาตำแหน่ง/หน้าที่/อาชีพ โรคประจำตัว ประสบการณ์การใช้สมุนไพร ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็น การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร (2) การรับรู้ประโยชน์จากการใช้สมุนไพร (3) ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร ลักษณะแบบสอบถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ประกอบด้วยระดับความพึงพอใจมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และประสิทธิภาพ การจัดทำคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร หนังสือ ตำรา วิชาการ วารสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ (1) การสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก (2) กระบวนการจัดทำคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่น (3) ความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่น (4) สภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก

เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แจกแบบสอบถาม จำนวน 214 ฉบับกับกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยผู้วิจัยด้วยตนเอง หลังจากนั้นนำกลับมาใส่หีบบรรจุพร้อมด้วยกรอกลงใส่โปรแกรมสำเร็จเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น 5 คน ระหว่างเดือน มีนาคม - ตุลาคม พ.ศ. 2567

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางและแปลผลได้ตาราง ซึ่งแปลความค่าเฉลี่ย โดยใช้แบบอิงเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2537) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พืชสมุนไพรมีความหลากหลายไปตามสภาพทางนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคและการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย สมุนไพรหาได้ง่าย มีราคาถูก ปลอดภัยและมีผลข้างเคียงน้อยหลายชนิดไม่ต้องหาซื้อสามารถปลูกได้เองที่บ้าน ยาสมุนไพรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในการสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณประโยชน์ในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพและรักษาเบื้องต้น ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่น

สำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่น					
เพศ	อายุ	ระดับการศึกษา	ตำแหน่ง/อาชีพ	โรคประจำตัว	ประสบการณ์ใช้สมุนไพร
หญิง	60-69 ปี	ต่ำกว่าปริญญาตรี	หัวหน้าครอบครัว	เบาหวาน	11-15 ปี
ชาย	50-59 ปี	ปริญญาตรี	ครูอาจารย์	ความดันโลหิต	16-20 ปี
	40-49 ปี	ปริญญาโท	ผู้บริหาร	โรคอ้วน	21 ปีขึ้นไป
	30-39 ปี	ปริญญาเอก		หอบหืด	6-10 ปี
	20-29 ปี			โรคหัวใจ	1-5 ปี

จากตารางที่ 1 พบว่า เพศของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 66.35 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 33.65 ส่วนใหญ่มีอายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60 – 69 ปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 29.90 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 47.66 ส่วนใหญ่มีตำแหน่ง/อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 71.02 ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 35.04

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมทุก

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมทุก

ความคิดเห็นการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมทุก		
ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร	การรับรู้ประโยชน์คู่มือการใช้สมุนไพร	ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร
สาธารณสุขรับรอง	ใบรับรองการใช้ กระดาษคำลด	ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย
ผลข้างเคียงน้อยกว่าแผนปัจจุบัน	อีกเสบฆ่าเชื้อ	
มีความปลอดภัยสูง	ข้า แก้ว ฟัก ข้า บวม ท้องอืด	สามารถปลูกไว้ใช้เองที่บ้านได้
	ท้องเฟ้อ จุกเสียด	
	ขมิ้นชัน ลดการปวดและต้าน	คู่มือการใช้สมุนไพรอ่าน เข้าใจ
	การอักเสบ	ง่าย
ถูกมองว่าล้าหลัง ไม่ทันสมัย	โหรพา สร้างภูมิคุ้มกันร่างกาย	สมุนไพรรักษาโรคให้หายได้

ไม่สะดวกดองยาแผนปัจจุบัน

ฟ้าทลายโจรเพิ่มภูมิต้านทาน

รักษาได้ผลดีเท่ากับยาแผน

ร่างกาย

ปัจจุบัน

จากตารางที่ 2 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าสมุนไพรที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุขสามารถรักษาโรคได้มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ สมุนไพรมีผลข้างเคียงน้อยกว่าใช้ยาแผนปัจจุบันอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) ใช้สมุนไพรรักษาเพราะมั่นใจว่ามีความปลอดภัยสูงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.50) ใช้สมุนไพรถูกมองว่าล้าหลัง ไม่ทันสมัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.23) และ ใช้สมุนไพรรักษาการเจ็บป่วยยุ่งยาก ไม่สะดวกเหมือนยาแผนปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.22)

การรับรู้ประโยชน์จากคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใบบัวบกลดไข้ กระจายดำ ลดการอักเสบและฆ่าเชื้ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ ข่า มีสรรพคุณแก้ฟกช้ำ บวมท้องอืดท้องเฟ้อจุกเสียดอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.46) ขมิ้นชัน ลดการปวดและต้านการอักเสบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.66) โหระพาสร้างภูมิคุ้มกันร่างกายป้องกันโรคหัวใจขาดเลือดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.20) และฟ้าทลายโจรเพิ่มภูมิต้านทานร่างกายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.99)

ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุกในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใช้สมุนไพรรักษาการเจ็บป่วย ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ สมุนไพรปลูกไว้ใช้เองที่บ้านได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.46) สมุนไพรลดความเจ็บปวดบรรเทาและรักษาโรคให้หายได้และคู่มือการใช้สมุนไพรอ่านง่ายเข้าใจได้ชัดเจนอยู่ในระดับมาก คือ ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.99) และการใช้สมุนไพรรักษาได้ผลดีเท่ากับยาแผนปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.99)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก

ตารางที่ 3 การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก

ความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพร	ความพึงพอใจการใช้สมุนไพร
ได้รู้จักใช้ยาสมุนไพรตรงกับอาการเจ็บป่วย	ใช้ยาสมุนไพรตรงกับอาการเจ็บป่วย
นำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้	นำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้
รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรค	รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรค
เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที	เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที
เชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพร	มีความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพร
ใช้สมุนไพรรวดเร็ว สะดวกและประหยัด	รักษาได้รวดเร็ว สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย

จากตารางที่ 3 ความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.61$, S.D. =0.27) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.76$, S.D. =0.18) รองลงมาคือ สามารถนำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.66$, S.D. = 0.22) รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรคอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.65$, S.D. =0.23) เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันทีที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.58$, S.D. =0.24) มีความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.56$, S.D. =0.25) และรวดเร็วสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.44$, S.D. =0.51)

ความพึงพอใจการใช้สมุนไพรโดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.61$, S.D. =0.27) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.76$, S.D. =0.18) รองลงมาคือ สามารถนำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้ ($\bar{X}= 4.66$, S.D. =0.22) รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรคอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.65$, S.D. =0.23) เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที ($\bar{X}= 4.58$, S.D. =0.24) มีความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.56$, S.D. =0.25) และรวดเร็วสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.44$, S.D. =0.51)

อภิปรายผลการวิจัย

1. พืชสมุนไพรมีความหลากหลายชนิดตามสภาพทางนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคและการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สมุนไพรหาได้ง่าย ปลุกได้เอง มีราคาถูก ปลอดภัยและมีผลข้างเคียงน้อย หลายชนิดไม่ต้องหาซื้อสามารถปลุกได้เองที่บ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาววิริญญา เมืองช้าง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ยาสมุนไพรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในการสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณประโยชน์ในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพและรักษาเบื้องต้น ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพร (นางสาววิริญญา เมืองช้าง, 2559)

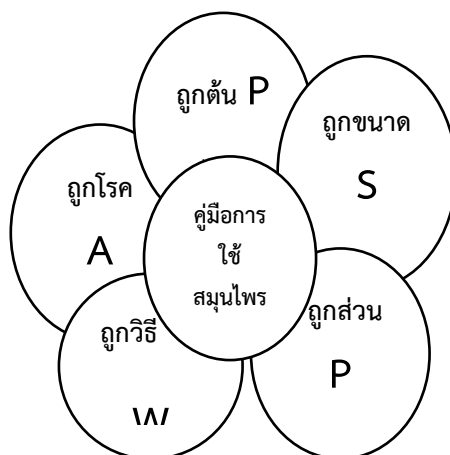
2. พัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มทุก พบว่า 1) ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มทุกในภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2) การรับรู้ประโยชน์จากคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และ 3) ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมา ศิริวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ ทักษะคิด การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้บริการ จำนวน 35 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 80.0 มีอายุระหว่าง 40-49 ปี ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพมากที่สุด

มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปี ร้อยละ 80 เคยใช้ยาสมุนไพรมาก่อนอยู่โรงพยาบาลแม่ทา ร้อยละ 80 ที่เหลือไม่เคยใช้ยาสมุนไพร เหตุผลที่เลือกใช้ยาสมุนไพรมากที่สุดคือ มีประสบการณ์ส่วนตัว/ครอบครัวในการใช้ยาสมุนไพร และเหตุผลที่ไม่ใช้ยาสมุนไพรมากที่สุดคือ ไม่มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร (ปัทมา ศิริวรรณ, 2559)

3. การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมฟูก พบว่า 1) ความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่าย รองลงมา คู่มือการใช้สมุนไพร อ่านเข้าใจง่าย การจัดเนื้อหาตามลำดับเชื่อมโยงกันได้ดีและในคู่มือบอกจำนวน ชนิด การใช้สมุนไพรไว้หลากหลาย ขนาดรูปเล่มคู่มือเหมาะสมกะทัดรัด และ ความรู้จากคู่มือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง 2) ความพึงพอใจการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่าย รองลงมา สามารถนำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้ รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรค เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที และ การใช้สมุนไพรรวดเร็ว สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมฟูก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี สรุปลองค์ความรู้จากการวิจัย “PSPWA Model” ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย พืชสมุนไพรพื้นบ้าน (PSPWA Model)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมฟูก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้สรุปลองค์ความรู้จากการวิจัย “PSPWA Model” ดังนี้

P	ถูกต้อง	Plant correct
S	ถูกขนาด	Size correct
P	ถูกส่วน	Part correct

W ถูกวิธี Way correct

A ถูกโรค Ailing correct

P = Plant correct: ถูกต้น เป็นใช้ยาสมุนไพรให้ถูกต้น สมุนไพรส่วนใหญ่มีชื่อพ้องหรือซ้ำกันมาก แต่ละท้องถิ่นก็อาจเรียกชื่อแตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่เป็นพืชชนิดเดียวกัน หรือบางครั้งชื่อเหมือนกัน แต่เป็นพืชคนละชนิด เพราะฉะนั้น หากจะใช้สมุนไพรรักษาโรคใดต้องใช้ให้ถูกต้องจริง ๆ การนำสมุนไพรมาใช้ผิดต้นผิดชนิดนอกจากจะไม่มีผลทางการรักษาแล้ว บางชนิดยังอาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ด้วย

S = Size correct: ถูกขนาด ใช้ยาสมุนไพรให้ถูกขนาด ธรรมชาติของยาสมุนไพรคือ หากใช้น้อยไป ก็จะรักษาไม่ได้ผล แต่ถ้าใช้มากเกินไปก็อาจเกิดอันตรายต่อร่างกายได้เช่นกัน ยารับประทาน ต้องใช้ให้ถูกขนาด ขนาดที่ใช้มีความสำคัญมาก เพราะถ้าใช้ผิดขนาดอาจเกิดพิษเป็นโทษต่อร่างกายได้

P = Part correct: ถูกส่วน ใช้ถูกส่วน พืชสมุนไพรไม่ว่าราก ดอก ใบ เปลือก ผล หรือเมล็ด จะมีฤทธิ์ในการรักษาหรือบำบัดโรคไม่เท่ากัน แม้กระทั่งผลอ่อนหรือผลแก่ก็มีฤทธิ์แตกต่างกัน ดังนั้น การนำมาใช้ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจจริง ๆ

W = Way correct: ถูกวิธี ใช้ให้ถูกวิธี สมุนไพรที่จะนำมาใช้ บางชนิดต้องใช้ต้นสด บางชนิดต้องผสมกับเหล้า บางชนิดใช้ต้มหรือชงน้ำดื่ม การนำมาใช้ผิดวิธีนอกจากจะไม่มีผลดีทางการรักษาแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์

A = Ailing correct: ถูกโรค ใช้สมุนไพรให้ถูกโรค เช่น มีอาการท้องผูก ก็ต้องใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์เป็นยาระบาย หากใช้สมุนไพรที่มีรสฝาด จะทำให้ท้องยิ่งผูกมากขึ้น

สรุป

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัยคือ ชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุกได้สนใจนำสมุนไพรท้องถิ่นมารักษาโรคมามากขึ้น โดยนำต้มดื่มเป็นน้ำสมุนไพรใช้น้ำสมุนไพรนวดและแช่เท้า รวมทั้งเป็นศูนย์บริการชุมชน การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วยด้านความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร ด้านการรับรู้ประโยชน์สมุนไพร และด้านความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก พบว่าความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุดและความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ พัฒนาสวนพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ครูและนักเรียน จัดกิจกรรม ‘ดื่ม กิน ใช้ สมุนไพรท้องถิ่น’

ให้กับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้สมุนไพรทั้งสดและแปรรูป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ นำความรู้การใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก การรับรู้ประโยชน์จากคู่มือการใช้สมุนไพร และความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร โดยการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน มารวบรวม เรียบเรียง จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน เยาวชนและนักท่องเที่ยว

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ สนับสนุนการออกแบบ จัดทำหนังสือคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่นแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

2.2 ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาขยายนานาพันธุ์สมุนไพรท้องถิ่นชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการอนุรักษ์ อนุรักษ์รักษาโรคและดูแลสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

ฐาปณี เลขาพันธ์และจุฑารัตน์ ศรฉนวนวงศ์. (2557). การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และสารสนเทศ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธีรพงษ์ มหาวิโร. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ไทย-ภาวะเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.

ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2537). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวิริยา.

ปัทมา ศิริวรรณ. (2559). ความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิริยญา เมืองช้าง. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2540). สารานุกรมสมุนไพรไทย: รวมหลักเภสัชกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). "สถิติสุขภาพ". สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2567 จาก <http://statbbi.nso.go.th>.

สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. (2550). คู่มือหมอชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

องค์การบริหารส่วนตำบลโนนหอม. (2567). ข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 6 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.tambolnonhom.go.th/>.

ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

The Environment and Natural Resource Conservation System in the Khao Kradong Forest Park through the Power of Baworns at Buriram Buddhist College

¹พระมหาเชษฐา ฐานจาโร (อังโครัมย์), ²สมชัย ศรีนोक, ³นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

¹Phra Maha Chettha Thanacharo (Angkorram), ²Somchai Srinok, ³Niwes Wongsuwan

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: Angkorram@gmail.com

Received September 27, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง 2) สร้างและพัฒนาระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นการวิจัยและพัฒนา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ ด้านด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังบวร ด้านป่าไม้ ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน จำนวน 17 คน กลุ่มประชากรทดลอง ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชน นิสิต นักศึกษา และเยาวชน จำนวน 25 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มเป็นแนวคำถามที่มีประเด็นสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลในการสร้างการพัฒนาระบบ และแบบสอบถาม เป็นลักษณะแบบประเมินกิจกรรม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบเกี่ยวกับระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน ที่อยู่บริเวณอุทยานเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) การสร้างรูปแบบหรือขั้นตอนในการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร โดยมี LUANG TA KOB MODEL เป็นผู้นำในการทำกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมปลูกป่าปลูกศรัทธา กิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์ผืนป่า กิจกรรมถ่ายภาพเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมบวชป่าร่วมกับชุมชน กิจกรรมวิ่งปลูกป่า กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกับป่า และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 3) ผลการทดลองระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มี จำนวน 8 กิจกรรม คิดเป็นร้อยละของจำนวนข้อที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่พิจารณาก่อนทดลองใช้ ($6 \times 100 / 60 = 74$) อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ หลังจากการทดลองใช้ ($10 \times 100 / 10 = 100$) อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก 4) ผลการประเมินระบบการ

อนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D.=0.67) และอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกๆ ด้าน

คำสำคัญ: ระบบการอนุรักษ์; ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม; พลังบวร

Abstract

This research article aimed to 1) Study the components of the system for conserving nature, environmental resources in Khao Kradong Park. 2) Create and develop a system for conserving nature, environmental resources in Khao Kradong Park with the power of Buriram Sangha College. Buriram is research and development. The population used in this study included in-depth interviews divided into 6 groups: conservation Environmental aspect, Palang Bowon aspect, forestry aspect, community leaders and villagers, totaling 17 people The experimental population consisted of 25 monks, citizens, students, and youths, obtained from purposive random sampling. The tools used in the research include an interview form, a group discussion form with questions that include discussion points to obtain information for system development, and a questionnaire which is an activity evaluation form. Statistics used in the research include percentages, averages, standard deviations. The research findings indicated as follows: 1. The knowledge regarding the environment and natural resource conservation system in the Khao Kradong Forest Park included houses, temples, and schools located in the vicinity of Khao Kradong Forest Park, Buriram Province. 2. The development of the environment and natural resource conservation system in the Khao Kradong Forest Park through the Power of Baworns, led by the Luang Ta Kob Model, included 1) Forest planting activity to foster faith, 2) Volunteer activity for forest conservation, 3) Conservation photography activity, 4) Community forest ordination activity, 5) Forest planting running activity, 6) Water retention dam construction activity, 7) Meditation activity in the forest, and 8) Eco-tourism activity for natural resource conservation. 3. The results of testing the environment and natural resource conservation system included eight activities, which, based on the criteria considered before implementation, were rated at a satisfactory quality level ($6 \times 100 / 60 = 74$). After implementation, the quality level improved to very good ($10 \times 100 / 10 = 100$). 4. The overall evaluation result of the environment and natural resource conservation system was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.62, S.D.=0.67), and was rated at the highest level in all aspects.

Keywords: Conservation System; Environmental Resources; the Power of Baworns

บทนำ

วิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนนั้นมีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการเป็นอยู่ที่ไม่เริ่มมีการจับจองพื้นที่ในการทำการเกษตรและอีกทั้งธุรกิจต่างๆในเขตอุทยานภูเขาไฟกระโดง อีกทั้งชนบทรอบเนินมอญ วัฒนธรรมต่างๆ ของชาวพุทธในบริเวณนี้ มีการนำธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือทางพิธีกรรมและการแสดงมากมาย เช่น พิธีกรรมตักบาตรช่วงเทศกาลออกพรรษา และงานแสดงขึ้นบันไดภูเขาไฟกระโดง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยให้เกิดความสำนึกและห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมโยงกันและผูกพันกับชีวิตชาวพุทธในบริเวณอุทยานภูเขาไฟกระโดงตั้งแต่แรกเกิดจนตาย (เสฐียร โกเศศ, 2521) พิธีกรรมต่างๆ นี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ เนื่องจากพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ตามที่พระราชวรมุณี กล่าวว่า ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือสัตว์ป่า จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการที่จะเน้นบทบาทของผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อการบรรลุพระนิพพานโดยการอาศัยอยู่ตามราวป่าตามเขา ชีวิตของพวกเขาดำเนินชีวิตตามหลักของความจริงเพื่อความเจริญ อันน่าจะมีคุณค่าในแง่ของการผลิตมากกว่าแรงงานที่ใช้ในการผลิตโลกทางวัตถุ ตัวอย่างเช่น การที่พระภิกษุบำเพ็ญสมาธิในราวป่าก็เป็นผลโดยตรงในการรักษาป่าโดยไม่ต้องลงทุนลงแรงใดๆ เจ้าพนักงานป่าไม้อาจจะบอกได้ดีว่าในการที่พระเข้าไปบำเพ็ญสมาธิในป่านั้นมีผลในการอนุรักษ์ดีกว่าวิธีอื่นๆ (พระราชวรมุณี(ป.อ.ปยุตโต), 2529)

อุทยานสภาพแวดล้อมภูเขาไฟกระโดงถือว่าเป็นแหล่งผืนป่าแห่งสุดท้ายในเขตเมืองจังหวัดบุรีรัมย์มีเนื้อที่ 1,450 ไร่ ตั้งอยู่ในบริเวณตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์อยู่ตามสภาพภูมิประเทศ มีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงามสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด พื้นที่อุทยานเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์จึงมีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาที่มีชีวิตความเป็นอยู่ของพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เป็นแหล่งเผยแพร่พันธุ์กรรมที่สามารถคงความหลากหลายของสัตว์ป่าให้คงอยู่ เป็นแหล่งดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรตามธรรมชาติและทิวทัศน์ที่สวยงาม ซึ่งทรัพยากรอันมีค่าเหล่านี้จะคงอยู่ได้รัฐจะต้องให้ความสนใจและให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในการจัดการพื้นที่ตามระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งจะเป็นแหล่งเพื่อการศึกษาและการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนระบบนิเวศให้ยั่งยืนตลอดไป ด้วยสถานการณ์ปัจจุบันและผู้นำทางภาครัฐสนับสนุนมีโครงการก่อสร้างสถานที่ราชการในเขตพื้นที่ของอุทยานต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศเป็นเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดถูกทำลายจนความสมดุลทางธรรมชาติได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป ระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตขาดความสมดุล พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายเสียหาย สัตว์ป่านานาพันธุ์ถูกล่าถูกฆ่าบางชนิดก็ได้สูญพันธุ์ไปแล้วโดยมนุษย์ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ ลม ไฟป่าในธรรมชาติ ตลอดจนความเป็นอยู่ของมนุษย์และการพัฒนาประเทศ (การจัดตั้งวนอุทยานตามทิวทัศน์กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีหนังสือ ด่วนที่สุดที่ ทส 0905.201/11638 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2553)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ต้องการทราบถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการ ดูแลและคุ้มครองพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งพื้นที่ที่ต้องการศึกษา คือ วนอุทยานเขากระโดง ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ รวมถึงเป็นแหล่งต้นกำเนิดของน้ำตกเขากระโดง ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้รับมาเป็นแนวทางในการกระตุ้นและ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งเป็นแนวทางส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและการจัดการอุทยานเขากระโดง ที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มุ่งสู่การบูรณาการการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง
2. เพื่อสร้างและพัฒนาระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development = R&D) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 (Research = R1) ได้มีการดำเนินการวิจัยศึกษา คือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลพื้นฐาน สภาพ และความต้องการการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร

ขั้นตอนที่ 2 (Development= D1) สร้างระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร โดยการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเพื่อนำมาสร้างขั้นตอนระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร โดยการพัฒนากรอบแนวคิดต้นแบบนวัตกรรมในด้านองค์ประกอบ กระบวนการ ขั้นตอน รายละเอียดในการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่าง (Research= R2) ด้วยการทดลองระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร พระสงฆ์ ประชาชน นิสิต นักศึกษา และเยาวชน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 25 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างผ่านโปรแกรม G power กำหนด Effect size ที่ 0.5 (One group) พร้อมปรับปรุงต้นฉบับ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการประเมินผลและปรับปรุงนวัตกรรม (Development: D2) ประเมินผลและปรับปรุง การอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ประกอบด้วย พระสงฆ์ ประชาชน นิสิต นักศึกษา และเยาวชน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 25 คน

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ จำนวน 2 รูป ด้านด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ท่าน ด้านพลังบวร จำนวน 2 ท่าน ด้านป่าไม้ จำนวน 2 ท่าน ผู้นำชุมชน 5 คน และชาวบ้าน 4 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 17 คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group

Discussion) จำนวน 8 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง การทดลองกิจกรรมและประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร พระสงฆ์ ประชาชน นิสิต นักศึกษา และเยาวชน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 25 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ แนวคำถามที่ใช้ในการสนทนาและการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่ม ซึ่งเป็นประเด็นสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลในการสร้างระบบ 2) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ แบบสอบถามระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มดำเนินการดังนี้ (1) ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นเป็นประเด็นในการสนทนาโดยการซักถามผู้ให้ข้อมูล จุดประเด็นให้เกิดการพูดคุยถามความรู้สึกต่าง ๆ (2) ดำเนินการบันทึกโดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มร่วมกับการบันทึกเสียง 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดำเนินการดังนี้ (1) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ จำนวน 2 รูป ด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ท่าน ด้านพลังบวร จำนวน 2 ท่าน ด้านป่าไม้ จำนวน 2 ท่าน ผู้นำชุมชน 5 คน และชาวบ้าน 4 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 17 คน โดยการบันทึกเทป (2) รวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์ถอดเทป แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลเชิงพรรณนา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิเคราะห์แบบการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา พร้อมภาพประกอบ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการศึกษารองค์ประกอบเกี่ยวกับระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร คือ การเข้าใจความสำคัญของป่าคือประตูด่านแรกสู่การรัก (ษ์) ป่า สิ่งแรกที่จะทำให้เรารักป่าได้คือ เราต้องเห็นถึงความสำคัญของมัน และเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรากับป่าไม้เสียก่อน เพราะมันจะเป็นจุดเชื่อมคนกับป่าเข้าหากัน โดยเราจะพาไปเข้าใจผ่านแนวคิด ป่าคือชีวิต การไม่มีป่าคือการไม่มีชีวิต ประการแรก ป่าเป็นมากกว่าแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่า แต่ป่าเป็นมากกว่านั้น ป่าเป็นแหล่งกำเนิดของชีวิต เนื่องจากป่าเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำลำธารหลายสายที่ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำ

ทำหน้าที่ซึมซับน้ำลงใต้ดินและส่งต่อน้ำเหล่านั้นลงสู่แม่น้ำลำคลอง เพื่อไปหล่อเลี้ยงทุกชีวิตเพราะทุกชีวิตขาดน้ำไม่ได้ กล่าวได้ว่า การมีป่า ย่อมมีน้ำ การมีน้ำ หมายถึงการมีชีวิต นอกจากนี้ป่ายังเปรียบเสมือนเครื่องฟอกอากาศของประเทศ โดยผืนป่าดูดซับมลพิษและฝุ่นควันเข้าไป และแลกเปลี่ยนอากาศบริสุทธิ์ออกมาให้สิ่งมีชีวิตได้หายใจ การไม่มีป่าจึงหมายถึงการที่เราจะไม่มีอากาศสะอาดให้เราได้หายใจ ยิ่งป่าลดลงไปมากเท่าไร เราก็ต้องสูดอากาศที่เต็มไปด้วยมลพิษมากขึ้นเท่านั้น ประการท้ายสุด ป่าเป็นปราการธรรมชาติสำคัญที่คอยปกป้องเราจากภัยพิบัติต่าง ๆ ป่าบกช่วยปกป้องเราจากฝนตก ดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก และการกัดเซาะหน้าดิน ป่าชายเลนเองก็ช่วยปกป้องเราจากคลื่นลมทะเล ในวันที่คลื่นแรงดันไม้ในป่าเหล่านี้จะชะลอความแรงของคลื่น เพื่อกระทบต่อชายฝั่งให้น้อยที่สุด ป่าคือโล่ปกป้องชีวิตเราจากภัยพิบัติทางธรรมชาติมากมาย”

ความสำคัญของผืนป่าที่ได้กล่าวไป เป็นจุดเชื่อมโยงให้มนุษย์ได้ทบทวนกลับมามองคุณค่าและความสัมพันธ์ที่เรามีต่อมนุษย์ นั่นเองจึงทำให้เรารู้จักที่จะรักและปกป้องในสิ่งที่สำคัญต่อตัวเรา และการอนุรักษ์ป่าก็ต้องมีกระบวนการส่งเสริมด้วยการร่วมแรงรวมใจทุกคนเพื่อช่วยกันอย่างจริงจัง และจริงจังโดยในบริเวณอุทยานเขากระโดงยังมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติที่มองไม่เห็นคือความเชื่อในทุกปีๆ การสร้างวัฒนธรรมของชุมชนจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานศาสนา ข้าราชการและ ชุมชน มีการจัดกิจกรรมช่วงท้ายปี คือ เทศกาล ขึ้นเขากระโดง เพื่อแสดงเจตนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและของประวัติศาสตร์ภูเขาไฟที่ และในช่วงเทศกาลออกพรรษามีการตักบาตรซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการสร้างขั้นตอนการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นหลักๆ จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาสร้างเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจในการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ดังนี้ 1) กิจกรรมปลูกป่าปลูกศรัทธา 2) กิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์ผืนป่า 3) กิจกรรมถ่ายภาพเชิงอนุรักษ์ 4) กิจกรรมบวชป่าร่วมกับชุมชน 5) กิจกรรมวิ่งปลูกป่า 6) กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ 7) กิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกับป่า และ 8) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

1) กิจกรรมปลูกป่าปลูกศรัทธา การปลูกป่าสามารถช่วยฟื้นฟูสภาพดินที่ถูกทำลายจากการเกษตรกรรมหรือการขุดเจาะ โดยการเพิ่มสารอาหารในดินและลดการกัดเซาะของดิน ป่าไม้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและพืชหลายชนิด การปลูกป่าช่วยเพิ่มพื้นที่สำหรับสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลาย ต้นไม้ช่วยดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การปลูกป่าจึงช่วยลดปริมาณ CO₂ ในบรรยากาศ ป่าไม้มีบทบาทในการช่วยรักษาคุณภาพน้ำ และการปลูกป่าสามารถช่วยฟื้นฟูแหล่งน้ำที่มีการเปลี่ยนแปลง

2) กิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์ผืนป่า ในรูปแบบของการปลูกป่าฯ แต่เสริมกิจกรรมจิตอาสาเข้าไป เช่น อาสาเก็บขยะ อาหารรณรงค์การอนุรักษ์หวงแหวน รณรงค์การใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า ยังยืนในรูปแบบ ต่างๆ เช่น ป้ายรณรงค์ ช่องทางสื่อสารรณรงค์เป็นต้นให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลัก

3) กิจกรรมถ่ายภาพเชิงอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมหลักของชมรมรักการถ่ายภาพจังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับชมรมคนรักป่าวนอุทยานภูเขาไฟกระโดงจัดขึ้น โดยเป็นการถ่ายภาพบริเวณวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง เน้นธรรมชาติ เช่น น้ำตก ลำธาร ป่าไม้ ลานหิน เป็นต้น

4) กิจกรรมบวชป่าร่วมกับชุมชน กิจกรรมบวชมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในวนอุทยานภูเขไฟกระโดง เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนบวชผ่านกิจกรรมบวชป่าเพื่อประชาสัมพันธ์ป่าในวนอุทยานภูเขไฟกระโดง เพื่ออนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าผืนสุดท้ายใจกลางเมืองบุรีรัมย์ เพื่อสอดแทรกคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับดูแลต้นไม้ เพื่อสอดแทรกหลักธรรมความเชื่อประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาความเชื่อเรื่องเทวดาผู้รักษาต้นไม้

5) กิจกรรมวิ่งปลูกป่า กิจกรรมวิ่งปลูกป่าเป็นการรวมกันระหว่างการออกกำลังกายและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการวิ่งปลูกป่ามักจะมีจุดมุ่งหมายหลักในการรวบรวมเงินทุนหรือเพิ่มความรู้ตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการปลูกป่าและการอนุรักษ์ธรรมชาติ นี่คือนสิ่งที่มักจะเกิดขึ้นในกิจกรรมวิ่งปลูกป่า กิจกรรมวิ่งปลูกป่ามักจะได้รับความนิยมเพราะเป็นวิธีที่สนุกและมีประโยชน์ในการสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้เป็นวิธีที่ดีในการรวมกันเพื่อทำสิ่งดี ๆ สำหรับโลกและสุขภาพของเรา

6) กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมปลูกป่า ปลูกศรัทธา เป็นฝ่ายที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่ใช่ปูน เพราะการใช้น้ำปูน เพราะจะสูญเสียเป็นเอกลักษณ์ธรรมชาติ ดั้งเดิม รูปแบบฝายต่างจากภาคอื่นที่เอาไม้ไผ่ทำ จะใช้เฉพาะก้อนหินบริเวณผืนป่า มาวางเรียงและเศษใบไม้กั้นฝายให้เป็นธรรมชาติที่สุด ผู้ร่วมกิจกรรมต้องช่วยกันจัดหาหินและจัดเรียงตามความต้องการตามขนาด

7) กิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกับป่า จัดปฏิบัติธรรมนอกพื้นที่ มีกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา ปลอ่ยปลา และปลูกป่า โดยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เรียกว่า บวร คือ วัด บ้าน หน่วยงาน ราชการจัดปลูกป่า

8) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมเป็นการท่องเที่ยวตามไฮซีซั่น ช่วงที่พืชที่สุดของป่า มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชมนก ชมไม้ ชมป่า ชมเขา น้ำตก เป็นต้น เน้นการนันทนาการผ่อนคลายของนักท่องเที่ยวและครอบครัว เน้นประชาสัมพันธ์ปากต่อปากด้านการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้ชุมชน เศรษฐกิจตำบล อำเภอ จังหวัด เมื่อมีการท่องเที่ยว

ดังนั้นผลการสร้างขั้นตอนระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมิน (ร่าง) ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ที่	รายละเอียดองค์ประกอบ ขั้นตอนกิจกรรม	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	วัตถุประสงค์	4.78	0.41	มากที่สุด	4.89	0.31	มากที่สุด
2	สาระสำคัญ	4.89	0.31	มากที่สุด	4.67	0.66	มากที่สุด
3	รายละเอียดกิจกรรม	4.22	1.03	มาก	4.56	0.49	มากที่สุด
4	ขั้นตอนการดำเนินการ	4.56	0.68	มากที่สุด	4.56	0.68	มากที่สุด
5	ขั้นสรุปกิจกรรม	4.67	0.66	มากที่สุด	4.78	0.41	มากที่สุด
6	การประเมินผล	4.33	0.81	มาก	4.67	0.66	มากที่สุด
	รวม	4.33	0.81	มาก	4.67	0.66	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการประเมิน (ร่าง) ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, S.D. =0.81) และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$ S.D. =0.66)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินการทดลองใช้ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ประกอบด้วย 8 กิจกรรมพบว่า ก่อนทดลองใช้ ($6 \times 100 / 60 = 74$) อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้และหลังจากการทดลองใช้ ($10 \times 100 / 10 = 100$) อยู่ในระดับคุณภาพ ดีมาก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินข้อมูลระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านความถูกต้องและครอบคลุม	4.67	0.62	มากที่สุด
ด้านความเหมาะสม	6.61	0.66	มากที่สุด
ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.62	0.72	มากที่สุด
ด้านความมีประโยชน์	4.58	0.68	มากที่สุด
รวม	4.62	0.67	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D.=0.67) และอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกๆ ด้าน ด้านความถูกต้องและครอบคลุม ($\bar{X} = 4.67$, S.D.=0.62) รองลงมาคือ ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ($\bar{X} = 4.62$, S.D.=0.72) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.61$, S.D.=0.66) ด้านความมีประโยชน์ ($\bar{X} = 4.58$, S.D.=0.68) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์” ผู้วิจัยขออภิปรายผล ดังนี้

1.ผลการศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร คือ การเข้าใจความสำคัญของป่า คือ ประตูด่านแรกสู่การรักป่า สิ่งแรกที่จะทำให้เรารักป่าได้ คือ เราต้องเห็นถึงความสำคัญของป่าและเห็นถึงความสัมพันธ์ของคนกับป่าเสียก่อน เพราะจะเป็นจุดเชื่อมคนกับป่าเข้าหากัน โดยผ่านหลักคิด ป่า คือชีวิต การไม่มีป่า คือการไม่มีชีวิต ป่าเป็นมากกว่าแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่า ป่าเป็นแหล่งกำเนิดของชีวิต เนื่องจากป่าเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำลำธารหลายสายที่ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำลงสู่แม่น้ำลำคลอง เพื่อไปหล่อเลี้ยงทุกชีวิตเพราะทุกชีวิตขาดน้ำไม่ได้ การมีป่าย่อมมีน้ำ สอดคล้องกับ วิชัย เทียนน้อย กล่าวว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์อันได้แก่ ปัจจัย 4 และ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกสำรวจขุดค้นเพิ่มมากขึ้นตามอัตรา

การเพิ่มของประชากรจึงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงทั้งปริมาณและคุณภาพ และก่อให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่จะนำมาใช้เพื่อการดำรงชีวิตในอนาคต ด้วยเหตุผลดังกล่าวรัฐบาลหลายประเทศได้ดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา เช่น จัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบ การออกกฎหมายคุ้มครองธรรมชาติ (วิชัย เทียนน้อย, 2533) และสอดคล้องกับวันเพ็ญ สุรฤกษ์ กล่าวว่า มูลเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากการเพิ่มขึ้นของประชากรที่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม คือการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีรวมถึงทางเศรษฐกิจด้วย (วันเพ็ญ สุรฤกษ์, 2550)

2. ผลการประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า 8 กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) กิจกรรมปลูกป่าปลูกศรัทธา หมายถึง การปลูกป่าสามารถช่วยฟื้นฟูสภาพดินที่ถูกทำลายจากการเกษตรกรรมหรือการขุดเจาะ โดยการเพิ่มสารอาหารในดินและลดการกัดเซาะของดิน ป่าไม้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและพืชหลายชนิด การปลูกป่าช่วยเพิ่มพื้นที่สำหรับสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลาย 2) กิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์ผืนป่า คือ เสริมกิจกรรมจิตอาสาเข้าไป เช่น อาสาเก็บขยะ อาหารรณรงค์การอนุรักษ์หวงแหวน รณรงค์การใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า ยั่งยืน เช่น ป้ายรณรงค์ การจัดกิจกรรมรักษูป่า เป็นต้น 3) กิจกรรมถ่ายภาพเชิงอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมหลักของชมรมรักษารูปภาพจังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับชมรมคนรักป่าวนอุทยานภูเขไฟกระโดงจัดขึ้น โดยเป็นการถ่ายภาพบริเวณวนอุทยานภูเขไฟกระโดง เช่น น้ำตก ลำธาร ป่าไม้ ลานหิน เป็นต้น 4) กิจกรรมบวชป่าร่วมกับชุมชน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในวนอุทยานภูเขไฟกระโดง เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนบวรผ่านกิจกรรมบวชป่าเพื่อประชาสัมพันธ์ป่าในวนอุทยานภูเขไฟกระโดง เพื่ออนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสอดแทรกคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับดูแลต้นไม้ เพื่อสอดแทรกหลักธรรมความเชื่อ ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาความเชื่อเรื่องเทวดาผู้รักษาดินไม้ 5) กิจกรรมวิ่งปลูกป่า เป็นการรวมกันระหว่างการออกกำลังกายและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการวิ่งปลูกป่ามักจะมีจุดมุ่งหมายหลักในการรวบรวมเงินทุนหรือเพิ่มความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการปลูกป่าและการอนุรักษ์ธรรมชาติ 6) กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำเป็นการสร้างฝายที่เป็นมิตรกับธรรมชาติไม่ใช้ปูนเพราะการใช้ปูน เพราะจะสูญเสียเป็นเอกลักษณ์ธรรมชาติโดยจะใช้เฉพาะก้อนหินบริเวณผืนป่ามาวางเรียงและเศษใบไม้กั้นฝายให้เป็นธรรมชาติที่สุด ผู้ร่วมกิจกรรมต้องช่วยกันจัดหาหินและจัดเรียงตามความต้องการตามขนาด 7) กิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกับป่าจัดปฏิบัติธรรมนอกพื้นที่ มีกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา ปลอ่ยปลา และปลูกป่า โดยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เรียกว่า บวร คือ วัด บ้าน หน่วยงานราชการจัดปลูกป่า และ 8) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชมนก ชมไม้ ชมป่า ชมเขา น้ำตก เป็นต้น สอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะเป็นองค์รวมเปรียบเทียบเสมือนความรู้ชุดหนึ่งที่บอกแนวปฏิบัติและเหตุผลซึ่งเป็นกระบวนการคิด และกระบวนการตัดสินใจด้วยตัวเอง ครอบครัวและชุมชนโดยอาศัยการเรียนรู้สั่งสมเป็นระยะเวลายาวนาน การเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นจึงเป็นมิติเดียวกันกับการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กันในชุมชนและกับโลกภายนอกโดยเป็นการแสดงถึงออกถึงการเกื้อกูลกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (เอก

วิทย์ ณ ถลาง, 2536) และสอดคล้องกับ อภิชาติ ทองอยู่ กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านได้พยายามดำรงความเป็นตัวของตัวเองและปรับเปลี่ยนสภาพอย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อความอยู่รอดของชีวิต ในสภาพเช่นนี้จะพบความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา 3 ประการ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน จะให้ความสำคัญเคารพคุณค่าของกันและกันมากกว่าการเคารพวัตถุ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม จะเป็นไปอย่างเข้าใจมีลักษณะของการอนุรักษ์มากกว่าการทำลาย 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคุณค่าสูงสุดไม่มุ่งเน้นการแสวงหาผลประโยชน์แต่เป็นการยึดถือในเชิงคุณค่ามากกว่า (อภิชาติ ทองอยู่, 2531)

3.การทดลองใช้ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พบว่า ก่อนทดลองใช้ ($6 \times 100 / 60 = 74$) อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ หลังจากการทดลองใช้ ($10 \times 100 / 10 = 100$) อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของธนศ เกษศิลป์ ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ กรณีศึกษาโรงเรียนที่ปิงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางครอบครัว ปัจจัยทางโรงเรียน และปัจจัยทางชุมชน มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value น้อยกว่า 0.5) โดย การแสดงบทบาทที่ดีและการทำกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสมาชิกในครอบครัว การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และการสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ส่งผลให้นักเรียน สร้างทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ตัวของตนเองและสำนึกว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของทุกคน ดังนั้นนักเรียนโรงเรียนที่ปิงกรวิทยาพัฒน์ จึงมีพฤติกรรมในการเฝ้าระวังดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สำหรับแนวทางในการปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนนั้นแบ่งออกเป็น ด้านครอบครัว ควรมีการเสริมสร้างความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเชื่อมโยงกับกิจกรรมของโรงเรียนให้เป็นกิจวัตร ด้านโรงเรียนควรให้ความร่วมมือกับชุมชนในการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างแท้จริงผ่านวิชาเรียน ด้านชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดบุคลากรให้ความช่วยเหลือในการปลูกฝังการให้คุณค่าในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่โรงเรียนและครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ (ธนศ เกษศิลป์, 2566) และสอดคล้องกับ สวัสดิ์ ทวีรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในงานที่ต้องปฏิบัติของ พนักงานพิทักษ์ป่าประจำอุทยานแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า พนักงานพิทักษ์ป่ามีความพึงพอใจในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน คือ นโยบายของกรมป่าไม้ ด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ การบริหารและการจัดการของผู้บังคับบัญชา และการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา (สวัสดิ์ ทวีรัตน์, 2543)

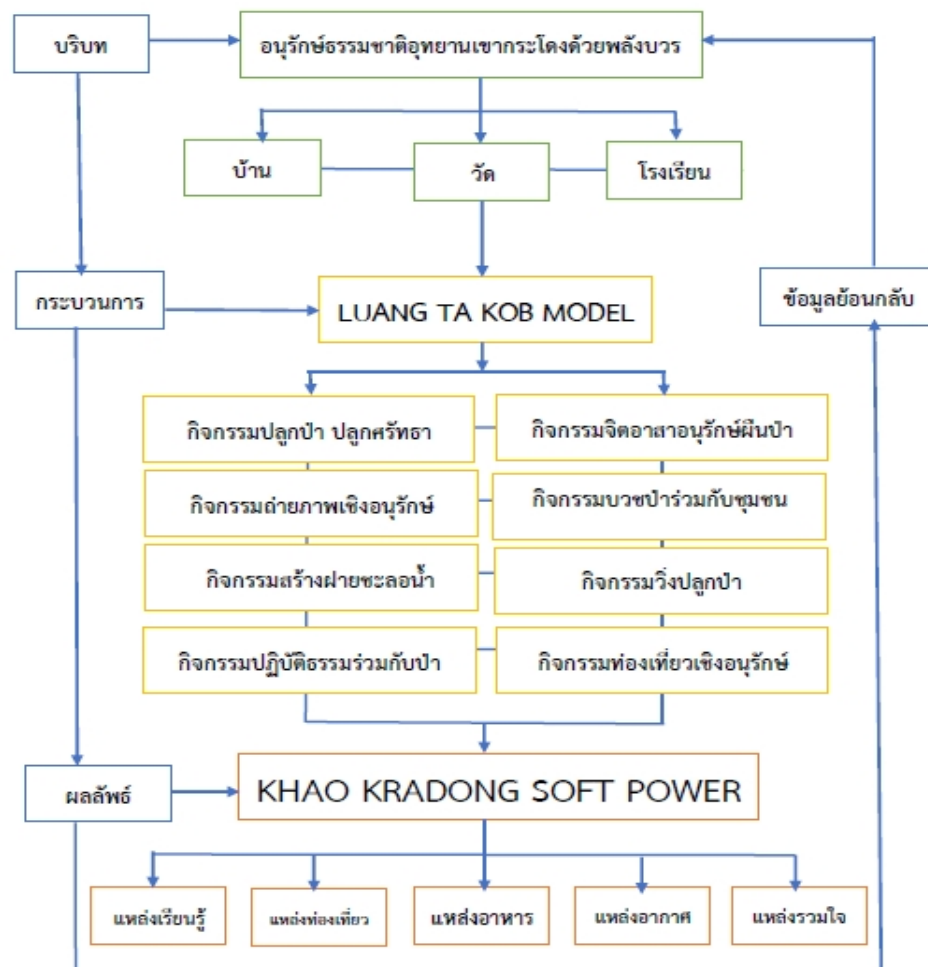
4.การประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผลการประเมินข้อมูลระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวร ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์โดยภาพรวมพบว่า ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกๆ ด้าน ด้านความถูกต้องและครอบคลุม ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ รองลงมาด้านความเหมาะสม ด้านความมี

ประโยชน์ สอดคล้องกับ ก้องไพร ต้นสุชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ต่อชุมชนจากโครงการสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า โครงการสวนสัตว์กลางคืนได้ส่งผลกระทบทางสังคมในด้านวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การเก็บของป่าการทำไร่ ทำนา ความเชื่อที่ผูกพันกับป่าแหล่งน้ำ การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติ การไปมาหาสู่กันในชุมชน แต่เมื่อมีโครงการสวนสัตว์กลางคืนทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ระบบการผลิต ภายในชุมชนโดยการเก็บของป่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษได้สิ้นสุดลง ด้านระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งแต่เดิมมีการสัมพันธ์กันทางสายเลือด ระบบเครือญาติเดียวกันมีการช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน แต่หลังจากมีโครงการสวนสัตว์กลางคืนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนภายในชุมชนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือในชุมชนที่ลดลง ผู้นำชุมชน ถูกลดความศรัทธาเนื่องจากมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์เชิงหวาดระแวงต่อชุมชนภายนอก ส่วนระบบเศรษฐกิจ ชาวบ้านสูญเสียที่ดินทำกินในแง่ของฐานการผลิต การสูญเสียที่ดินของวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน (ก้องไพร ต้นสุชาติ, 2566)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเป็น LUANG TA KOB MODEL ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย LUANG TA KOB MODEL

สรุป

ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดงด้วยพลังบวรของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นการวิจัยแบบพัฒนา (Research and Development= R&D) ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน ที่อยู่บริเวณอุทยานเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมี LUANG TA KOB MODEL เป็นผู้นำในการทำกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมปลูกป่าปลูกศรัทธา กิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์ผืนป่า กิจกรรมถ่ายภาพเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมบวชป่าร่วมกับชุมชน กิจกรรมวิ่งปลูกป่า กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกับป่า และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการทดลองใช้ระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมก่อนทดลองใช้อยู่ในระดับคุณภาพพอใช้และหลังจากการทดลองใช้อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก และผลการประเมินระบบการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1.ควรส่งเสริมให้ประชาชนที่สนใจการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ได้เข้าร่วมอนุรักษ์ จัดเป็นมูลนิธิ จัดเป็นชมรม เพื่อการส่งเสริมอย่างกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการต่อยอดการทำกิจกรรมที่หลากหลายเข้ากับบริบทของเขากระโดง และชุมชน สังคม บริเวณเขากระโดงด้วย

1.2.ควรส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง ด้วยพลังบวร อย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการทำกิจกรรมร่วมกัน ของประชาชน ในพื้นที่ และกระตุ้นการอนุรักษ์ผืนป่า ให้เกิดคุณค่า และความสำคัญจากผืนป่า จนเกิดการต่อยอด สืบสานการอนุรักษ์สืบไป

1.3.ควรพัฒนาอุทยานเขากระโดง เป็นศูนย์การเรียนรู้ ให้ประชาชนทุกช่วงวัย เข้ามาการศึกษาเรียนรู้ได้หลากหลาย และพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1.ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน หรือชุมชน ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติทรัพยากรสิ่งแวดล้อมบริเวณอุทยานเขากระโดง เพื่อหาข้อค้นพบใหม่ๆ ในการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ก้องไพร ต้นสุชาติ. (2566). ศึกษาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนจากโครงการสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2566 จาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail? Resolve_DOI=1 0 . 1 4 4 5 7 /CMU.the.2007.644.

ธเนศ เกษศิลป์. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะกรณีศึกษาโรงเรียนที่ปึงกรวิทยา

- พัฒน์ (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระโอรสาธิราชฯสยามมกุฎราชกุมาร. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*. 10(3), หน้า 283-296.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2529). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันเพ็ญ สุรฤกษ์. (2550). *การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิชัย เทียนหอม. (2533). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
- สวัสดิ์ ทวีรัตน์. (2543). ความพึงพอใจในงานที่ต้องปฏิบัติของพนักงานพิทักษ์ป่าประจำอุทยานแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่. *ปริญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการเกษตรและป่าไม้*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เสฐียร โกเศศ. (2521). *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- อภิชาติ ทองอยู่. (2431). *ทัศนะว่าด้วยวัฒนธรรมชุมชนทางเลือกใหม่ในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สถาบันคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2536). *คนกับดิน น้ำ ป่า จุดเปลี่ยนแห่งความคิด*. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสงขลา เขต 3

The Competency in Information Technology Management of
Large Primary School Administrators under Songkhla Primary
Educational Service Area Office 3

¹กัญญ์วิศดา แก้วแกม ²ศัจฉนันท์ แก้ววงศ์ศรี

¹Kanwaritsada Kaewkaem ²Sajanun Kheowwongsri

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^{1,2}Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University

¹Corresponding author, e-mail: kanwaritsada.kae087@hu.ac.th

Received October 8, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน และ 3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 พบว่าครูผู้สอนที่มี เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 พบว่า 1) หน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดการประชุม อบรม สัมมนา ให้ผู้บริหารได้มีการเสริมทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในประเด็นของการบริหารงานด้านต่างๆ ตามภารกิจของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองในด้านการใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศในการวัดและประเมินผล การใช้สถิติในการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดย การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเข้าร่วมประชุม อบรม และสัมมนา

คำสำคัญ: สมรรถนะ; เทคโนโลยีสารสนเทศ; โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่

Abstract

This Article aimed to study (1) Study the of Competency in Information Technology Management of Administrators of Large Primary Schools under the Jurisdiction of Songkhla Primary Educational Service Area Office 3. (2) compare the Competency in Information Technology Management of Administrators. classified by gender and educational level. and work experience, and (3) to collect the comments about development Competency in Information Technology Management of Administrators. The instrument was a questionnaire. The statistics were frequency, percentage, standard deviation, t-test and Testing for F-values. The research results were found as follows; 1) The overall level of Competency in Information Technology Management of Administrators of Large Primary Schools under the Jurisdiction of Songkhla Primary Educational Service Area Office 3 on the whole aspect were in high levels 2) Comparing the Competency in Information Technology Management of Administrators of Large Primary Schools under the Jurisdiction of Songkhla Primary Educational Service Area Office 3 found that teachers with gender and educational level and different work experiences There were no differences in opinions regarding Competency in Information Technology Management by school administrators overall and in each aspect and 3) The comments about development Competency in Information Technology Management of Administrators of Large Primary Schools under the Jurisdiction of Songkhla Primary Educational Service Area Office 3 were found that 1) The parent agency should schedule meetings, trainings, and seminars for administrators to enhance their skills on the use of information technology in various aspects of management according to the mission of the educational institution continuously and 2) Administrators of educational institutions should develop themselves in the field of using information technology in measurement and evaluation. The use of statistics in data processing and data analysis by self-study. Attendance, Training, and Seminars.

Keywords: Competency; Information Technology; Large Primary Schools

บทนำ

สังคมปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์มาก ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน ทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ชีวิตก้าวทันกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทที่สำคัญต่อการศึกษาของไทย ทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างทั่วถึง ในปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีรวมทั้งการสื่อสารโทรคมนาคมที่ผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต ดาวเทียม หรือโทรศัพท์ ทำให้การเรียนการสอนตามแบบดั้งเดิมที่มีผู้เรียนและผู้สอนร่วมทำกิจกรรมการเรียนการสอนภายในห้องเรียนได้ถูกเปลี่ยนไป ผู้เรียนกับผู้สอนไม่จำเป็นต้องอยู่ในที่เดียวกัน จะอยู่ที่ไหนก็ได้แต่ก็ยังคงติดต่อสัมพันธ์กันได้ หรือแม้แต่ผู้เรียนจะเรียนในเวลาใดก็ได้ จะทบทวนบทเรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นและสามารถทำได้หลายครั้ง ทำให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ทุกคนมีโอกาสและทางเลือกในการศึกษามากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทางไกล (Distance Education) และการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) (วิลาวัณย์ ไชยเสนะ, 2565)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 หมวด 9 ว่าด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา กำหนดให้รัฐต้องจัดโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่องทางและสื่อโทรคมนาคมเพื่อการศึกษาและต้องจัดให้มีโครงสร้างและหน่วยงานเฉพาะเพื่อรับผิดชอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษาตลอดทั้งประชาชนให้มีขีดความสามารถในการผลิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการในหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรด้านต่าง ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้มากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีความรู้ระดับสูงขึ้น รวมถึงรู้จักวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมได้ด้วย (วิรัช สิริธิดง และสมใจ สืบเสาะ, 2565)

จากการสนับสนุนและส่งเสริมการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาทั้งด้านโครงสร้าง ด้านระบบบริหารจัดการและการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติให้พร้อมที่จะก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนการบริหารสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง โดยสถานศึกษาจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไปพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องมีการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้มีคุณภาพสูงสุด เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะด้านความสามารถในการควบคุมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้สนองต่อนโยบายและความต้องการของผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อให้ทันต่อพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ทักษะและวิสัยทัศน์ เพื่อจะสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สตรีรัตน์ ตั้งมีลาภ, 2558) สอดคล้องกับ อารณ สุขสวัสดิ์กล่าวว่า ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรย่อมเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ทุกฝ่ายต้องการให้เกิดขึ้น โดยนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน ตามภารกิจงานบริหารสถานศึกษาทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ผู้บริหารมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศบริหารการศึกษา เนื่องจากกระบวนการวางแผนและตัดสินใจของผู้บริหารย่อมต้องใช้ระบบสารสนเทศเป็นหลักสำคัญของการบริหารทุกขั้นตอน การพัฒนาการศึกษาจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระบบสารสนเทศที่ดีเป็นสำคัญ โดยระบบสารสนเทศที่ผู้บริหารนำไปใช้ต้องมีความถูกต้อง เชื่อถือได้ทันต่อเหตุการณ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตรงต่อความต้องการ (อาภรณ์ สุขสวัสดิ์, 2553)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บริหารต้องให้คุณค่าและให้ความสำคัญอย่างมากในยุคนี้ เพื่อทราบข้อมูล นำมาวิเคราะห์ และสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อประโยชน์ต่อการวางแผน พัฒนาการศึกษิตตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 และเป็นข้อมูลการศึกษาสำหรับองค์กรอื่นที่สนใจต่อไป ผู้วิจัยหวังว่าผู้บริหาร ครู นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ได้ศึกษาและนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน
3. เพื่อศึกษารวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ประชากร คือ ครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 166 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3, 2566) กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำนวน 116 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 116 คน แล้วใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลากตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และ ประสบการณ์ในการทำงาน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ตามกรอบแนวคิดมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาของสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2548) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale) ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended) นำแบบสอบถามมาคำนวณเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ (Alpha Coefficient) ได้ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) เท่ากับ 0.923 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ ความถี่ (frequency : f) และร้อยละ (percentage : %) 2) วิเคราะห์สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ทั้งโดยภาพรวม รายด้าน และรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์แปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) 3) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D.= 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาค่าต่ำสุด ได้แก่ ด้านความสามารถส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา รองลงมา คือ ด้านความสามารถประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความสามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 116)

สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความสามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อ การศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม	3.91	0.63	มาก
2. ด้านความสามารถประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อ นำมาปรับปรุงการบริหารจัดการ	4.04	0.70	มาก
3. ด้านความสามารถส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อการศึกษา	4.19	0.71	มาก
รวม	4.01	0.63	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ดังตารางที่ 2-4

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 116)

สมรรถนะการบริหารจัดการ เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร สถานศึกษา	เพศ				t	Sig.
	ชาย (n=26)		หญิง (n=90)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านความสามารถใช้และบริหาร เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา และการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม	3.74	0.65	3.95	0.62	1.499	0.137
2. ด้านความสามารถประเมินการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมา ปรับปรุงการบริหารจัดการ	3.87	0.69	4.09	0.70	1.443	0.152
3. ด้านความด้านสามารถส่งเสริม สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการศึกษา	4.02	0.78	4.24	0.68	1.409	0.162
รวม	3.84	0.64	4.06	0.62	1.561	0.121

จากตารางที่ 2 พบว่า ครูผู้สอนที่มีเพศแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 116)

สมรรถนะการบริหารจัดการ เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร สถานศึกษา	ระดับการศึกษา				t	Sig.
	ปริญญาตรี (n=84)		สูงกว่าปริญญาตรี (n=32)			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านความสามารถใช้และบริหาร เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา และการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม	3.89	0.65	3.94	0.59	0.392	0.696
2. ด้านความสามารถประเมินการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมา ปรับปรุงการบริหารจัดการ	4.06	0.72	3.99	0.66	0.467	0.635
3. ด้านความด้านสามารถส่งเสริม สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการศึกษา	4.22	0.68	4.09	0.78	0.886	0.377
รวม	4.02	0.64	3.99	0.62	0.219	0.827

จากตารางที่ 3 พบว่า ครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 116)

สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษา	แหล่งความแปรปรวน	df	ss	Ms	F	Sig.
1. ด้านความสามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.379	0.190	0.471	0.626
	ภายในกลุ่ม	113	45.531	0.403		
	รวม	115	45.911			

2. ด้านความสามารถ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.810	0.405	0.814	0.446
ประเมินการใช้เทคโนโลยี	ภายในกลุ่ม	113	52.280	0.498		
สารสนเทศเพื่อนำมา	รวม	115	57.090			
ปรับปรุงการบริหารจัดการ						
3. ด้านความด้านความสามารถ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.825	0.412	0.816	0.445
ส่งเสริมสนับสนุนการใช้	ภายในกลุ่ม	113	57.077	0.505		
เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อ	รวม	115	57.302			
การศึกษา						
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.598	0.299	0.750	0.475
	ภายในกลุ่ม	113	45.088	0.399		
	รวม	115	45.687			

จากตารางที่ 4 พบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 3 โดยภาพรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะของครูผู้สอนที่มีต่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 พบว่า 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดควร กำหนดหลักสูตรสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐาน ไว้ก่อนบรรจุแต่งตั้งเป็นผู้บริหาร สถานศึกษา 2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษานโยบายทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงาน ต้นสังกัดเพื่อนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ และแผนการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของ สถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดส่งเสริมและสนับสนุนให้ ผู้บริหารสถานศึกษารวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร จัดการสถานศึกษา 4) ควรจัดอบรมให้ความรู้ หลักและวิธีการประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารยุคใหม่มีความรู้ ความสามารถหลายด้าน บวกกับการปรับตัวและมีความกระตือรือร้น มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาใช้พัฒนาองค์กรอย่างเต็มความสามารถ ทำให้ปรากฏผลงานในการ บริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของแต่ละด้านในสถานศึกษาประจักษ์เด่นชัด และผู้บริหารอาจจะ ใช้ทักษะความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศปฏิสัมพันธ์กับบุคลากร ศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการวางนโยบายในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างชัดเจน มีความเข้าใจการ

ปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน มีการปรับปรุงพัฒนา วางแผนงาน ตามหลักการและแนวทางการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่ชัดเจน จึงนำไปสู่การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของงานวิจัยของพรวิชัย อุ่นวิเศษ ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (พรวิชัย อุ่นวิเศษ, 2564) และเป็นไปในทางทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของวริษา สิทธิคงและสมใจ สืบเสาะ ผลการวิจัยพบว่า ระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (วริษา สิทธิคง และสมใจ สืบเสาะ, 2565)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า

2.1 ครูผู้สอนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารในยุคศตวรรษ 21 มีภาวะผู้นำที่มีศักยภาพ มีความกระตือรือร้น พัฒนานตนเองอยู่ตลอดเวลา และยังส่งเสริมให้บุคลากรได้มีการอบรม ศึกษา พัฒนานตนเองการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผลงานประจักษ์ชัด ส่งผลให้ครูผู้สอนทั้งชายหญิง ให้การยอมรับในสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีของผู้บริหาร จึงทำให้ครูผู้สอนที่เพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีของผู้บริหารไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตรลดา ประดิษฐ์ศิริงาม และรัตนา กาญจนพันธุ์ ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มอำเภอกุยบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มอำเภอกุยบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2 ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (จิตรลดา ประดิษฐ์ศิริงาม และรัตนา กาญจนพันธุ์, 2564)

2.2) ครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการบริหารในการทำงานให้เท่าทันยุคสมัยเช่นกัน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ ประชุมหาแนวทางร่วมกันด้วยเทคโนโลยี เพื่อให้ภารกิจงานในสถานศึกษาทุกๆ ด้าน เป็นมาตรฐานเดียวกันอย่างเป็นระบบ สามารถวัดผลและประเมินผลได้อย่างรวดเร็ว จึงทำให้ครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยี

สารสนเทศของผู้บริหารไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยูไฮนี บากา และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ ได้ศึกษาเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (ยูไฮนี บากา และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ, 2563) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ศรีน อางหาญ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในโรงเรียนขยายโอกาสไม่แตกต่างกัน (ศักดิ์ศรีน อางหาญ, 2560)

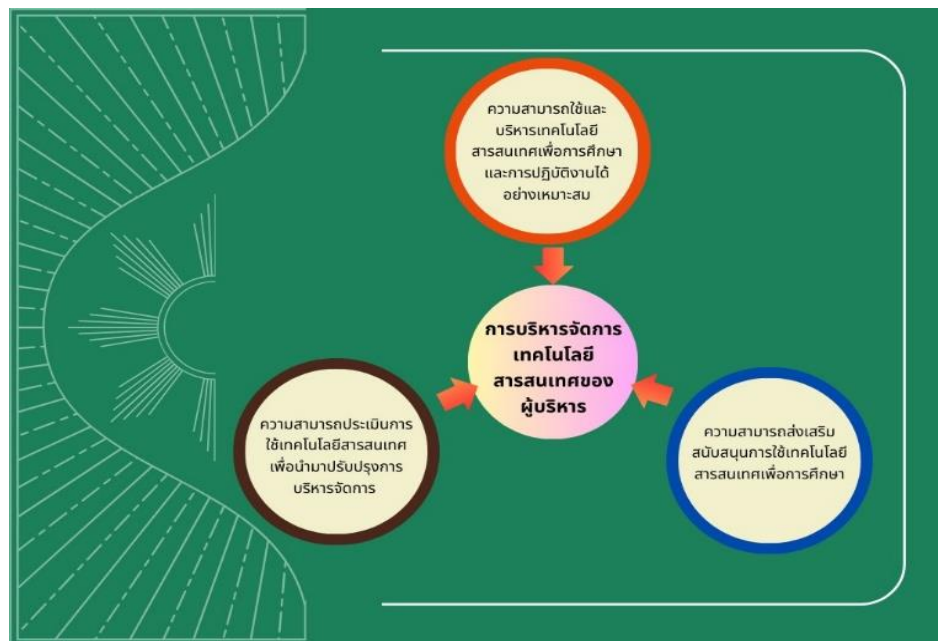
2.3) ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารในยุคปัจจุบันเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในทุกด้าน สามารถบริหารนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าครูผู้สอนจะมีอายุการทำงานมากหรือน้อย หากผู้บริหารให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน สามารถนำความรู้ที่มีเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรได้ จึงทำให้ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน จึงมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารไม่แตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยูไฮนี บากา และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ ได้ศึกษาเรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (ยูไฮนี บากา และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ, 2563)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 พบว่า 1) ด้านความสามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษานโยบายทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ และแผนการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดควรกำหนดให้ผู้บริหารอบรมเสริมทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในประเด็นของการบริหารจัดการงานบุคคล การวางแผนการวิเคราะห์งานบุคคล อัตรากำลัง การจัดทำทะเบียนประวัติครูและบุคลากร ระบบการปฏิบัติงานและการประเมินผลการปฏิบัติงาน การประมวลผลควรกำหนดให้ผู้บริหารอบรมเสริมทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในประเด็นของการบริหารจัดการงานบุคคล การวางแผนการวิเคราะห์งานบุคคล อัตรากำลัง การจัดทำทะเบียนประวัติครูและบุคลากร ระบบการปฏิบัติงานและการประเมินผลการปฏิบัติงาน การประมวลผลข้อมูล และรายงานผลการพิจารณาเพื่อใช้ประกอบการเลื่อนเงินเดือน อย่างน้อยเดือนละ 1 รายการ เพื่อให้

บริหารจัดการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว แม่นยำ และประหยัดต้นทุนในการใช้เอกสารในงานวิชาการได้มากขึ้น 2) ด้านความสามารถประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษารวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวัดและประเมินผล การใช้สถิติในการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนระบบการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการ ทั้งนี้ควรจัดให้มีระบบการกำกับติดตาม ประเมินผลการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศของสถานศึกษาในทุกๆ ด้าน ทุกสิ้นปีการศึกษาเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านความสามารถส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดควรจัดกำหนดการประชุม อบรม สัมมนา ให้ผู้บริหารได้มีการอบรมเสริมทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในประเด็นของการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา/หลักสูตรท้องถิ่น การส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนที่เน้นการใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ควรมีการประชุมการออกแบบ พัฒนาและจัดสรรสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม เป็นคลังสื่อดิจิทัลต่างๆ ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างหลากหลาย ทั้งนี้ควรจัดทำกำหนดการในการติดตาม ประเมินผลการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของพรภวิชัย อุ่นวิเศษ ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่รับผิดชอบด้านเทคโนโลยีและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร ไม่แตกต่างกัน (พรภวิชัย อุ่นวิเศษ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผู้บริหารจะต้องมีความสนใจ 1. มีความสามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม 2. มีความสามารถส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประกอบการตัดสินใจ ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 3. มีความสามารถประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 1 ความสามารถของผู้บริหาร

สรุป

ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา 3 ด้าน ในการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลาเขต 3 ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเราเป็นอย่างมาก สามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านธุรกิจ ด้านสังคม และด้านอื่นๆ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาได้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการดำเนินการบริหารงานโรงเรียน จัดเก็บประมวลผลข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศที่ต้องการภายในสถานศึกษาหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานอื่นได้ช่วยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทำให้มีการวางแผนการปฏิบัติงานสถานศึกษามีประสิทธิภาพ ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรย่อมเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ทุกฝ่ายต้องการให้เกิดขึ้น โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน ตามภารกิจงานบริหารสถานศึกษา ซึ่งการที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการบริหารการศึกษาครบทุกด้านและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาตนเองด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยการเข้าร่วมการประชุม การอบรม สัมมนาต่างๆ ทั้งนี้มีการวางนโยบาย

แผนงานในการบริหารจัดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการปฏิบัติงานทุกๆ ด้านในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

1.2 การศึกษา ทำความเข้าใจในและพัฒนาสมรรถนะการใช้เทคโนโลยี การประเมินการใช้เทคโนโลยี และการส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร ตามบริบทของแต่ละสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่ดียิ่งขึ้น

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษานโยบายทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ และแผนการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษารวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวัดและประเมินผล การใช้สถิติในการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนระบบการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการนำเทคโนโลยีไปใช้ในการบริหารงานบุคคลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3

เอกสารอ้างอิง

- จิตรลดา ประดิษฐ์ศิริงาม และรัตนา กาญจนพันธุ์. (2564). ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มอำเภอกุยบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2. *วารสาร “ศึกษาศาสตร์มมร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(1), หน้า 58-70.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พรภวิชัย อุ่นวิเศษ. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ยูไฮนี บากา และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ. (2563). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3. *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11*. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- วริษา สิทธิคง และสมใจ สืบเสาะ. (2565). สมรรถนะด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 7(1), หน้า 99-112.

- วิลาวัณย์ ไชยเสนะ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ศักดิ์ชรินทร์ อัจฉาญ. (2560). การศึกษาการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สตรีรัตน์ ตั้งมีลาภ. (2558). การศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2548). *มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3. (2566). *ข้อมูลพื้นฐาน*. ค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2566 จาก : <https://www.sk3.go.th/mainpage>.
- อาภรณ์ สุขสวัสดิ์. (2553). กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลหนองคาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*. 30(3), หน้า 607 – 610.

ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน Anxiety in The Spread of Coronavirus Disease 2019 Situations of Undergraduate Students at Kasetsart University, Kampaengsaen Campus

พีระภัทร ตามประดิษฐ์ Peerapat Tampradit

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Kasetsart University, Kampaengsaen Campus

Corresponding author, e-mail: peerapat.ta@ku.th

Received October 13, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และเพื่อเปรียบเทียบความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ปีการศึกษา 2565 จำนวน 428 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.947, S.D. = 0.515) โดยพบว่า มีความกังวลมากที่สุดคือ ด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{x}$ = 4.123, S.D. = 0.750) รองลงมาคือ ด้านจิตใจ ($\bar{x}$ = 4.033, S.D. = 0.680) และน้อยที่สุดคือ ด้านพฤติกรรม ($\bar{x}$ = 3.798, S.D. = 0.806) ตามลำดับ สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ชั้นปีที่ศึกษา แตกต่างกัน มีผลต่อความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยภาพรวม และด้านสภาพแวดล้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ความกังวล; สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019; นิสิตปริญญาตรี

Abstract

The purposes of this research were to study anxiety in the spread of the coronavirus disease 2019 situations and to compare anxiety in the spread of the coronavirus disease 2019 situations classified by personal data factors. The sampling

was 428 students who were undergraduate students at Kasetsart University, Kampaengsaen Campus. The statistics used for analyse the data were percentage, mean, standard deviation, t-test and one-way ANOVA. The statistical level of significance was set at 0.05. The result of the research revealed for overall that the anxiety in the spread of the coronavirus disease 2019 situations of undergraduate students at Kasetsart University, Kampaengsaen Campus were at a high level ($\bar{x}$ = 3.947, S.D. = 0.515) and found that the students had the most anxiety on environmental anxiety ($\bar{x}$ = 4.123, S.D. = 0.750), secondly was mental anxiety ($\bar{x}$ = 4.033, S.D. = 0.680) and the least was behavioral anxiety ($\bar{x}$ = 3.798, S.D. = 0.806). The result of hypothesis testing revealed that the differences of college years affected on anxiety in the spread of the coronavirus disease 2019 for overall and for environmental at the level of 0.05 statistical.

Keywords: Anxiety; The Spread of Coronavirus Disease 2019 Situations; Undergraduate Students

บทนำ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้าทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งเพิ่มโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัด คับข้องใจ หวาดกลัว วิตกกังวล เครียด และบางครั้งต้องประสบเหตุการณ์สูญเสียผู้ป่วยที่ดูแลหรือคนใกล้ชิด (พันธุ์ภา กิตติรัตน์ไพบูลย์, 2563) และยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาการเงินของครอบครัวซึ่งเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดกังวลมากที่สุด เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติอันเป็นผลมาจากการปิดตัวของธุรกิจต่างๆ ตลอดจนการถูกเลิกจ้าง ซึ่งส่งผลกระทบต่อมากมายหลายด้านทั้งความเครียด ความกลัวและวิตกกังวลไม่ต่างจากผู้ใหญ่เวลานี้ครอบครัวถือเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้ได้รับความรักความเอาใจใส่ในช่วงเวลานี้มากกว่าที่เคย (โรมัส ดาวัน, 2563)

ทั้งนี้ จากผลการสำรวจผลกระทบและความต้องการของเด็กและเยาวชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ระหว่างวันที่ 28 มีนาคม ถึงวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2563 พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อความกังวลใจในสองระดับคือ ระดับแรกเป็นผลกระทบและความกังวลใจต่อตัวเอง และระดับที่สองเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในวงกว้าง โดยผลกระทบและความกังวลใจต่อตัวเองพบว่า มีความกังวลในเรื่องปัญหาการเงินของครอบครัว (80.74%) กังวลเรื่องการเรียนการสอน (53.98%) กังวลว่าคนใกล้ชิดตัวเองจะติดไวรัส (52.55%) กังวลเรื่องโอกาสในการศึกษาต่อ (47.82%) และมีความเครียดจากการต้องอยู่แต่ในบ้าน (46.27%) ตามลำดับ ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในวงกว้างพบว่า มีความกังวลในเรื่องสถานะการเงินของครอบครัว เนื่องจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ (84.66%) มีความกังวลเรื่องสภาพจิตใจ เช่น ความเครียด ความเบื่อ การขาดแรงจูงใจ และความอึดอัดจากการถูกจำกัดพื้นที่ไม่สามารถออกจากบ้านได้ (74.58%) มี

ความกังวลที่ไม่ได้เรียนหนังสือตามปกติ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียน (65.77%) มีความกังวลในเรื่องโอกาสในการทำงานและการวางแผนอนาคต (51.91%) และทำให้เล่นอินเทอร์เน็ตมากเกินไปจนมีเวลาไปลองใช้เว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสม (35.73%) (องค์การยูนิเซฟ, 2563) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจเป็นความกังวลใจหลักทั้งต่อครอบครัวของตนเองและในระดับสังคม

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้รับผลกระทบจากการให้บริการการศึกษาทั้งในเรื่องการสอน การสอบ และการให้บริการอื่นๆ ที่นิสิตพึงได้รับ หากแต่เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้นิสิตทุกสาขาวิชาและทุกชั้นปีได้รับการให้บริการ ทางการศึกษาแบบจำกัด ซึ่งเหตุการณ์ภาวะวิกฤตดังกล่าวมีความสำคัญในเชิงจิตวิทยาที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกของนิสิต และยังต้องเผชิญกับความกดดันมากมายทั้งด้านการเรียน การเงิน และสังคมที่จะต้องมีการปรับตัว ในหลายด้าน หากนิสิตคนใดมีการปรับตัวและจัดการปัญหาที่ดี นิสิตคนนั้นก็สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ในทางตรงกันข้ามนิสิตก็อาจเกิดความเครียดและความกังวลที่จะมีผลเสียต่อสภาพร่างกายและจิตใจที่รบกวนการดำเนินชีวิตหรือประสิทธิภาพในการเรียน (พลพล หรินทรานนท์, 2564) นอกจากนั้นแล้วนักวิชาการหลายคน ที่ศึกษาถึงผลที่เกิดจากความกังวลไว้ว่า ความกังวลเป็นปัจจัยที่มีบทบาทเชิงลบต่อการเรียนรู้และผลการเรียน โดยมีความสัมพันธ์ในระดับสูง (Vitasari et al., 2010) และความกังวลเป็นปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อความจำและการมีสมาธิในการเรียน รวมถึงการใช้เหตุผลในการเรียน (Aronen et al., 2005) และพบว่า ความกังวลส่งผลเชิงลบต่อแรงจูงใจในการเรียนและความภาคภูมิใจในตนเองของนิสิต (Basco and Han, 2016) ดังนั้น การศึกษาถึงความกังวลของนิสิตเพื่อหาแนวทางการป้องกัน การสร้างเสริมสุขภาวะและความเข้มแข็งทางจิตใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญใน การรับมือสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยจะต้องมีแนวทางการดูแลช่วยเหลือ การเฝ้าระวังติดตาม การประเมินสภาวะสุขภาพจิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่สุ่มเสี่ยงต่อความก้าวหน้าในการเรียนและการใช้ชีวิตประจำวันของนิสิต

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เนื่องจากความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสามารถของนิสิตในการที่จะประสบความสำเร็จในการศึกษาได้ โดยผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะมีความสำคัญต่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในการนำมาใช้เป็นข้อมูลในการหาแนวทางการช่วยเหลือบรรเทาความกังวลของนิสิตได้ถูกต้องเพื่อลดผลกระทบเชิงลบต่อการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
2. เพื่อเปรียบเทียบความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยายหรือวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลข้อมูลและใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดของวิธีการวิจัยที่สำคัญดังประกอบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงบรรยายหรือวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ได้ข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยทฤษฎี เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสรุปเพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) โดยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความกังวล รวมถึงแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเอกสารอื่นๆ จากตำรา และผลงานวิจัยต่างๆ

2. วิธีแบบสำรวจ (Survey Research) เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อตอบคำถามของสมมติฐาน การศึกษา กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ปีการศึกษา 2565

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยโดยการแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับ เพศ ชั้นปีที่ศึกษา สาขาวิชาคณะที่ศึกษา และแหล่งทุนการศึกษา โดยใช้คำถามแบบกำหนดคำตอบ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ปีการศึกษา 2565 แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านสภาพแวดล้อม ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยแต่ละหัวข้อ จะแบ่งระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือคลี่คลายความกังวลให้กับนิสิต เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคกีดขวางการเรียนรู้และการพัฒนาชีวิตของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ให้ดีขึ้น ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นได้อิสระ

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อความว่าตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยครั้งนี้หรือไม่ และพิจารณาความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาของข้อคำถาม

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับนิสิตปริญญาตรีที่มีลักษณะเดียวกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน หลังจากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient; α) ซึ่งการ

ประเมินความเที่ยงสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cochran, W. G., 1977) โดยเกณฑ์ยอมรับความเชื่อมั่นของแบบสอบถามต้องได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาอยู่ที่ 0.75 ขึ้นไป จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์สำหรับเกณฑ์การประเมินความเที่ยงสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2544)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ปีการศึกษา 2565 รวมทั้งสิ้น 13,357 คน ประกอบด้วย นิสิตชั้นปีที่ 1 จำนวน 3,228 คน นิสิตชั้นปีที่ 2 จำนวน 3,275 คน นิสิตชั้นปีที่ 3 จำนวน 3,530 คน และนิสิตชั้นปีที่ 4 จำนวน 3,324 คน (อ้างอิงข้อมูลกองบริหารการศึกษ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน ณ กรกฎาคม 2565) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การศึกษาในครั้งนี้จำนวน 428 คน คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ใช้ในการทำวิจัย โดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อนหรือผิดพลาดที่ยอมรับได้ไม่เกินร้อยละ 5 หรือที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติไว้ดังต่อไปนี้

1. ใช้สถิติวิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ ชั้นปีที่ศึกษา สาขาวิชาคณะที่ศึกษา และแหล่งทุนการศึกษา

2. ใช้สถิติวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย ด้านสภาพแวดล้อม ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม

3. สถิติการวิเคราะห์ค่าที (t-test) ใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปร 2 ตัวแปร ใช้เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ

4. ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) ใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปรมากกว่า 2 ตัวแปร เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ชั้นปีที่ศึกษา สาขาวิชา คณะที่ศึกษา แหล่งทุนการศึกษา และยานพาหนะที่นิสิตใช้เดินทางในมหาวิทยาลัย โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Fisher's Least – Significant Difference (LSD)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่งนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พร้อมบอกวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบเพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการกรอกแบบสอบถาม

2. เลือกแจกแบบสอบถามด้วยการใช้บริการออนไลน์ผ่าน Google Form แก่กลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience Sampling) พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้กลุ่มตัวอย่างช่วยตอบแบบสอบถามดังกล่าว

3. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้คำตอบแล้วทั้งหมดแล้วตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อคัดเลือกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ครบถ้วนออก

4. นำแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้รับคืนมาไปลงคะแนนเพื่อรวบรวมข้อมูลแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติสำเร็จรูป และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์แสดงผลข้อมูลต่อไป

ผลการศึกษา

1. จากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.947$, S.D. = 0.515) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.123$, S.D. = 0.750) ด้านร่างกาย อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.834$, S.D. = 0.653) ด้านจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.033$, S.D. = 0.680) ด้านพฤติกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.798$, S.D. = 0.806)

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยภาพรวม

ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
ด้านสภาพแวดล้อม	4.123	0.750	มาก
ด้านร่างกาย	3.834	0.653	มาก
ด้านจิตใจ	4.033	0.680	มาก
ด้านพฤติกรรม	3.798	0.806	มาก
โดยภาพรวม	3.947	0.515	มาก

2. จากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ คณะที่ศึกษา แหล่งทุนการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสม) แตกต่างกัน มีส่งผลกระทบต่อความกังวลในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ชั้นปีที่ศึกษา มีส่งผลกระทบต่อความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยภาพรวม และด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยภาพรวม มากกว่านิสิตชั้น

ปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพบว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านสภาพแวดล้อม มากกว่านิสิตชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่นิสิตชั้นปีที่ 2 มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านสภาพแวดล้อม มากกว่านิสิตชั้นปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนิสิตชั้นปีที่ 2 มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านสภาพแวดล้อม มากกว่านิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา

ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	ชั้นปีที่ศึกษา	$\bar{x}$	SD	F-test	Sig.
ด้านสภาพแวดล้อม	ชั้นปีที่ 1	4.504	0.639	19.723	0.000*
	ชั้นปีที่ 2	4.265	0.667		
	ชั้นปีที่ 3	3.885	0.708		
	ชั้นปีที่ 4	3.807	0.820		
ด้านร่างกาย	ชั้นปีที่ 1	3.830	0.707	1.836	0.140
	ชั้นปีที่ 2	3.922	0.669		
	ชั้นปีที่ 3	3.735	0.610		
	ชั้นปีที่ 4	3.802	0.613		
ด้านจิตใจ	ชั้นปีที่ 1	4.037	0.754	1.365	0.253
	ชั้นปีที่ 2	4.068	0.664		
	ชั้นปีที่ 3	3.924	0.667		
	ชั้นปีที่ 4	4.104	0.646		
ด้านพฤติกรรม	ชั้นปีที่ 1	3.733	0.807	1.045	0.372
	ชั้นปีที่ 2	3.801	0.844		
	ชั้นปีที่ 3	3.743	0.786		
	ชั้นปีที่ 4	3.925	0.758		
โดยภาพรวม	ชั้นปีที่ 1	4.026	0.561	3.851	0.010*
	ชั้นปีที่ 2	4.014	0.542		
	ชั้นปีที่ 3	3.822	0.463		
	ชั้นปีที่ 4	3.909	0.456		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยภาพรวม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา เป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD

ชั้นปีที่ศึกษา	$\bar{x}$	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4
		4.026	4.014	3.822	3.909
ชั้นปีที่ 1	4.026	-	0.012 (0.864)	0.204 (0.007)*	0.117 (0.142)
ชั้นปีที่ 2	4.014		-	0.192 (0.003)*	0.105 (0.130)
ชั้นปีที่ 3	3.822			-	-0.088 (0.237)
ชั้นปีที่ 4	3.909				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านสภาพแวดล้อม จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษาเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD

ชั้นปีที่ศึกษา	$\bar{x}$	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4
		4.504	4.265	3.885	3.807
ชั้นปีที่ 1	4.504	-	0.239 (0.014)*	0.619 (0.000)*	0.697 (0.000)*
ชั้นปีที่ 2	4.265		-	0.380 (0.000)*	0.458 (0.000)*
ชั้นปีที่ 3	3.885			-	0.078 (0.445)
ชั้นปีที่ 4	3.807				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

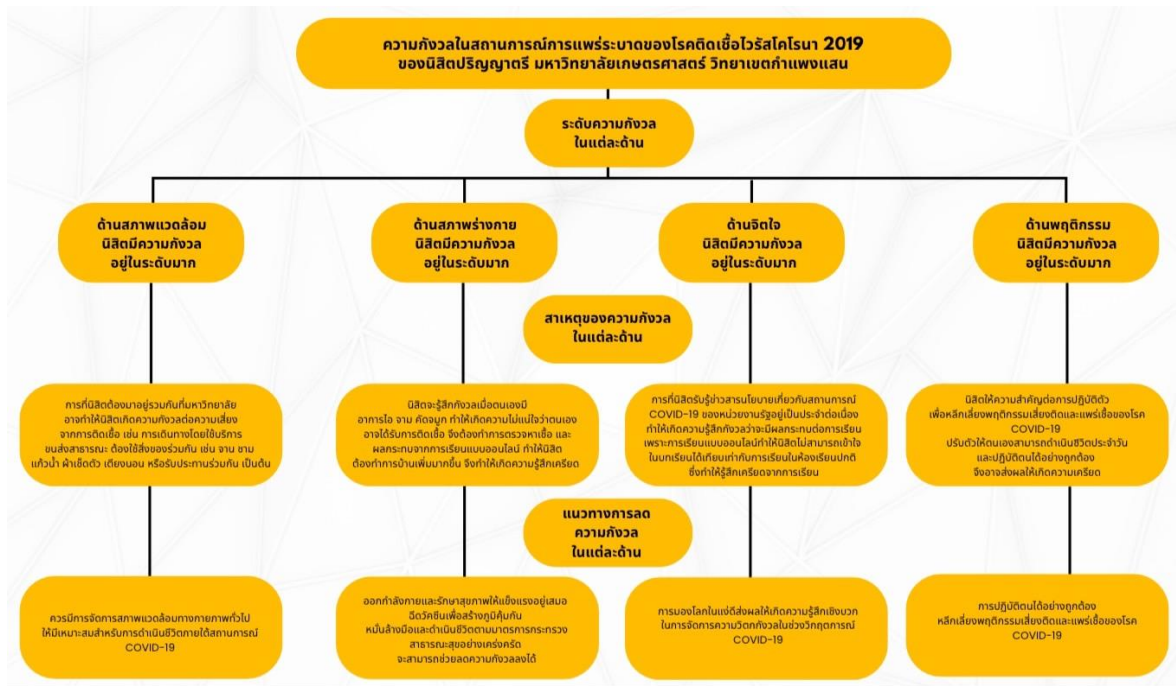
1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า โดยภาพรวม นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับมาก($\bar{x}$ = 3.947, S.D. = 0.515) ซึ่งอธิบายได้ว่า การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีผลกระทบต่อ ความกังวลของนิสิตอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องสภาพแวดล้อม เพราะเมื่อนิสิตมาอยู่รวมกันก็อาจจะเป็นแหล่งระบาดของไวรัสได้เป็นอย่างดี เพราะนิสิตบางคนอาจมีอาการน้อย หรือบางคนไม่มีอาการ แต่ก็สามารถนำเชื้อกระจายมาที่บ้านให้บุคคลในบ้าน คุณพ่อ คุณแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ จึงมีความเสี่ยงสูง รวมถึงผลกระทบ

ทางด้านจิตใจ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนเป็นการสอนทางไกล เรียนที่บ้านใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทำให้นิสิตหลายคนจะต้องปรับตัว กับระบบการเรียนการสอน ซึ่งอาจมีผลให้นิสิตไม่สามารถเข้าใจบทเรียนได้เทียบเท่ากับการเรียนในห้องเรียนปกติ และมีผลกระทบต่อผลการเรียนตามมา จากผลการศึกษาที่ค้นพบมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอภิญา อิงอาจ ที่ได้ศึกษาเรื่องความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่พบว่า นักศึกษามีความกังวลในระดับมากทุกๆ มิติ โดยมีความกังวลสูงเป็นอันดับหนึ่งในมิติเกี่ยวกับตนเองหรือครอบครัว รองลงมา คือ เรื่องการเรียน (อภิญา อิงอาจ, 2563)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า เพศ คณะที่ศึกษา แหล่งทุนการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสม) และพาหนะที่นิสิตใช้เดินทางในมหาวิทยาลัย ต่างกัน มีผลต่อความกังวลในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนิสิตที่มีความแตกต่างทางเพศ คณะที่ศึกษา แหล่งทุนการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสม) และพาหนะที่นิสิตใช้เดินทางในมหาวิทยาลัย ต่างก็มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กล่าวคือ นิสิตมีความเข้าใจดีถึงผลกระทบของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่มีต่อการศึกษา ทำให้มหาวิทยาลัยต้องนำระบบการเรียนการสอนออนไลน์เข้ามาปรับใช้ เพื่อลดความเสี่ยงในการชุมนุมกันของนักศึกษา ส่วนปัจจัยชั้นปีที่ศึกษา แตกต่างกัน ส่งผลต่อความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยภาพรวม และด้านสภาพแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อาจเป็นเพราะ นิสิตที่มีความแตกต่างด้านชั้นปีที่ศึกษา ต่างก็มีการรับมือกับความกังวลแตกต่างกันออกไป เช่น บางคนอาจยังไม่รับรู้ บางคนก็วิตกกังวลอยู่กับข่าวสารที่มีอยู่มากเกินไป บางคนรู้สึกซึมเศร้าหดหู่จนทำให้ไม่อยากทำอะไร ในขณะที่นิสิตบางคนก็สามารถรับมือกับความกังวลได้อย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยชั้นปีที่ศึกษา เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่ทำให้นิสิตมีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในบางครั้งการเข้าใจผิดพลาดก็อาจเกิดจากการรับรู้ข่าวสารผ่านทางโซเชียลมีเดีย จนเกิดเป็นปรากฏการณ์เสมือนความกังวลแพร่ระบาดให้กลุ่มนิสิตที่กำลังสนใจการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในวงกว้างไป จนอาจกลายเป็นความกังวลเกินเหตุได้ ซึ่งผลการวิจัยที่ค้นพบมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอภิญา อิงอาจ ที่พบว่า ชั้นปีที่ศึกษา มีอิทธิพลทางบวกต่อความกังวลเกี่ยวกับการเรียนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (อภิญา อิงอาจ, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 90 คน (ร้อยละ 21.03) ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 จำนวน 154 คน (ร้อยละ 35.98) ศึกษาอยู่คณะ ศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จำนวน 289 คน (ร้อยละ 67.52) มีแหล่งทุนการศึกษาจากผู้ปกครอง จำนวน 282 คน (ร้อยละ 65.89) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสม) 3.01 - 3.50 จำนวน 183 คน (ร้อยละ 42.76) และพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เดินทางภายในมหาวิทยาลัยโดยรถจักรยานยนต์ จำนวน 258 คน (ร้อยละ 60.28) และนิสิตส่วนใหญ่มีความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.947$, S.D. = 0.515)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรประชาสัมพันธ์เพื่อขอความร่วมมือให้นิสิตทุกคนปฏิบัติเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ควบคู่กับ แนวทางปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและรูปแบบการใช้ชีวิตใหม่ (New Normal) เพื่อลดความเสี่ยงในการ สัมผัสเชื้อและการแพร่กระจายเชื้อ

1.2 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรให้แนวทางในการพัฒนาจิตใจให้สามารถปรับตัวในสถานการณ์โรคโควิด-19 ให้เกิดผลดีต่อสุขภาพกาย และจิตใจทั้งต่อนิสิตและครอบครัว และสามารถปฏิบัติตามมาตรการควบคุมป้องกันโรคได้อย่างถูกต้อง

1.3 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรจัดสภาพแวดล้อมและการระบายอากาศให้ถ่ายเทได้ดี เพื่อลดการสะสมของเชื้อโรคในอากาศ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะบริเวณที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เป็นต้น

1.4 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรให้ความสำคัญกับโรงอาหาร หอพัก ห้างสรรพสินค้า โดยจัดพื้นที่ให้เป็นจุดคัดกรอง จุด รับ-ส่ง สิ่งของ จุดรับส่งอาหาร หรือจุดเสี่ยงอื่น และทำความสะอาด พื้นผิวสัมผัสด้วยน้ำสะอาดผสมน้ำยาทำความสะอาด และฆ่าเชื้อโรคด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรค

1.5 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรส่งเสริมการรับรู้และสร้างความตระหนักในการป้องกันตัวเองจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แก่นิสิต

1.6 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรจัดให้มีการบริการปรึกษาทาง การแพทย์แก่นิสิต

1.7 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรจัดระบบประมาณให้เพียงพอต่อการบริหารจัดการในด้านต่างๆ และควรเพิ่มงบประมาณด้านสุขอนามัยในมหาวิทยาลัยเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนเท่านั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขยายขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุม มากยิ่งขึ้น หรือศึกษานิสิตมหาวิทยาลัยอื่น เนื่องจากมีความแตกต่างด้านสภาพแวดล้อม ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม เพื่อให้ทราบความคิดเห็นที่แตกต่างและหลากหลายเพิ่มมากขึ้น อันจะทำให้ได้แนวทาง การช่วยเหลือคลี่คลายความกังวลให้กับนิสิตเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคกีดขวางการเรียนรู้ และการพัฒนาชีวิตของนิสิตให้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- โรมัส ดาวัน. (2563). ผลกระทบโควิด-19 ต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย. องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565 จาก <https://www.unicef.org/thailand/th/press-releases/ยูนิเซฟเผยผลกระทบโควิด-19-ต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย-พบเยาวชน-8-ใน-10>.
- พลพล หรินทรานนท์. (2564). สำนวนชีวิต นิสิต นักศึกษา ยุคโควิด-19 ประสบการณ์ในรั้วมหาวิทยาลัยที่หายไป. นายกองค์การนักศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พันธุ์ภา กิตติรัตน์ไพบูลย์. (2563). คู่มือการดูแลสุขภาพจิตใจบุคลากรสุขภาพในภาวะวิกฤตโควิด-19. นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- ศิริชัย กาญจนวาสิ. (2544). การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์.

- องค์การยูนิเซฟ. (2563). *การสำรวจผลกระทบและความต้องการของเด็กและเยาวชนในสถานการณ์โควิด-19 ผลสำรวจออนไลน์ ระหว่างวันที่ 28 มีนาคม ถึง 10 เมษายน พ.ศ. 2563*. กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย.
- อภิญา อิงอาจ. (2563). ความกังวลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร*, ปีที่ 17(2): 94-113.
- Aronen, E. T. et al. (2005). Working memory, psychiatric symptoms, and academic performance at school. *Neurobiology of Learning and Memory*, 83(1): 33-42.
- Basco, L. and Han, S. (2016). Self-esteem, Motivation, and Anxiety of Korean University Students. *Journal of Language Teaching and Research*, (7)(6): 1069.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques*. 3rd Edition, John Wiley & Sons, New York.
- Vitasari, P. et al. (2010). The relationship between study anxiety and academic performance among engineering students. *Procedia Social and Behavioral Science*, 8(1): 490-497.

ปัจจัยที่เอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

Enabling Factors Affecting Productivity of The Performance of Supporting Staff in Autonomous Universities

¹พาฝัน นุหัง ²มัทนา วังถนอมศักดิ์

¹Pafun Nuhung ²Mattana Wangthanomsak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: nuhung_p@silpakorn.edu

Received April 1, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทราบปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 2) เพื่อทราบผลการยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ จำนวน 24 มหาวิทยาลัย การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มอย่างง่าย ผู้ให้ข้อมูล คือบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยละ 15 คน รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวน 360 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสอบถามเพื่อยืนยันผลการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) การจัดระบบการปฏิบัติงาน 2) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 3) การมีธรรมาภิบาล 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ทุกปัจจัยสามารถอธิบายร่วมกันได้ร้อยละ 50.9582. ผลการยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสนับสนุนในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

คำสำคัญ: ผลิภาพการปฏิบัติงาน; พนักงานสายสนับสนุน; มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

Abstract

This Article aimed to study 1) to determine the factors affecting the performance productivity of supporting staff in autonomous universities, and 2) verify the factors affecting the performance productivity of supporting staff in autonomous

universities. The samples were 24 autonomous universities. The sample size was determined based on Krejcie and Morgan Simple Size Table. A sampling method was simple random sampling technique. There were 15 respondents from each university, with the total of 360 respondents. The research instruments were the semi-structured interview, the opinionnaire, and the questionnaire of verify the research findings. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, exploratory factor analysis, and content analysis. The findings of this study were as follows: 1 . Enabling factors affecting productivity of the performance of supporting staff autonomous universities of 5 factors: 1) Organizing work systems 2) Creating motivation to work 3) Having good governance 4) Teamwork and 5) Promoting and developing personnel. The total variance explained by five components is 50.958 percent. 2 .The results of confirmation of Enabling factors affecting productivity of the performance of supporting staff autonomous universities were verified to meet with accuracy standards, propriety standards, feasibility standards, and utility standards.

Keywords: Performance productivity; Supporting Staff; Autonomous universities

บทนำ

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเกิดการการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อมีสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน การบริหารจัดการที่รวดเร็ว มีคุณภาพสูง เพราะกฎหมายการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะบัญญัติให้มหาวิทยาลัยมีอำนาจกำหนดการคุ้มครองการทำงานของบุคลากรแต่ละมหาวิทยาลัยได้ด้วยตนเอง การกำหนดนโยบาย และการบริหารงานสิ้นสุดที่สภามหาวิทยาลัย โดยจะเป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดข้อบังคับต่าง ๆ อธิการบดีปรับเปลี่ยนเป็นนักบริหารในเชิงรุก บริหารบนพื้นฐาน 4 ประการ คือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการจัดการ ในบรรดาทั้งหมดนี้ “คน” นับว่าเป็นทรัพยากรหลักและสำคัญที่สุดไม่ว่ายุคใดสมัยใด การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมหรือการเมืองนั้น คนได้เข้าไปมีส่วนร่วมของการปฏิบัติงานที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรืออาจกล่าวได้ว่า คนกับงานเป็นสิ่งคู่กัน การให้มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่าง ๆ ได้เอง ทั้งในแง่ของค่าตอบแทน ความก้าวหน้า ทำให้เกิดการแข่งขันที่สูงขึ้นในระหว่างมหาวิทยาลัยในการดึงดูดผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเข้ามาเป็นอาจารย์ และพนักงานมหาวิทยาลัย ทำให้ส่งผลต่อคุณภาพของบัณฑิตที่จบการศึกษาออกไป การดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงต้นทุนการผลิต เช่น อาจจะยุบหรือยุติการดำเนินการของมหาวิทยาลัย หรือคณะปิดการสอนหลักสูตรที่มีความไม่คุ้มค่า หน่วยงานหรือองค์กรที่จะประสบความสำเร็จ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายปลายทางที่องค์กรได้กำหนดไว้ (พรณิดา คำนาและ นพดล เจนอักษร, 2563) การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในหน่วยงานให้คุ้มค่า คุ้มค่า เกิดประโยชน์ มีผลิตภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานในหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ การที่จะปฏิบัติงานให้มีผลิตภาพย่อมอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น ความสำเร็จในการทำงาน ความ

รับผิดชอบในงาน ความก้าวหน้าในอาชีพ การได้รับการยอมรับนับถือ ด้านนโยบายการบริหารขององค์กร ค่าจ้าง ผลตอบแทน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ตำแหน่ง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร อย่างไรก็ตามคนหรือที่เราเรียกว่าทรัพยากรมนุษย์นั้น ก็เป็นปัจจัยสำคัญระดับแนวหน้าที่จะนำความสำเร็จมาสู่องค์กร

บุคลากร ถือเป็นหัวใจสำคัญในการที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้ และอาจกล่าวได้ว่าบุคลากรเป็นปัจจัยทางการบริหารที่สำคัญที่สุด เพราะความสำเร็จของทรัพยากรประเภทอื่น ๆ ล้วนต้องใช้คนหรือบุคลากรในการดำเนินการแทนทั้งสิ้น การที่องค์กรจะคาดหวังและมุ่งผลให้ปฏิบัติงานเป็นเช่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เป็นแรงเสริมเพื่อกระตุ้นและคอยผลักดันให้บุคลากรเกิดการทำงานที่มีผลผลิตภาพ มีความผูกพันและรักดีต่อองค์กร (ปิยะนุช พรหมประเสริฐและประพันธ์ ชัยกิจจุมราใจ, 2562) ดังนั้น ถ้าองค์กรเริ่มต้นด้วยการมีบุคลากรที่ดี มีความรู้ ความสามารถปัจจัยด้านอื่น ๆ ก็จะดีตามมา โดยมีภารกิจหลัก ได้แก่ การวางแผนด้านบุคลากร การกำหนดงานหรือการออกแบบงาน การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือก การประเมินผลพนักงาน การฝึกอบรมและพัฒนา ผลตอบแทน สุขภาพและความปลอดภัย สภาพแวดล้อมในการทำงาน การพ้นจากงานของพนักงาน

จากการปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กรมักเกิดปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสรรหาคัดเลือกบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การบริหารค่าจ้าง เงินเดือน สวัสดิการ การประเมินผลงาน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนสถานะของบุคลากรจากข้าราชการมาเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย เมื่อข้าราชการเกษียณอายุราชการ อัตราากำลังจะถูกยุบตันที่ การรับบุคลากรใหม่ทดแทนซึ่งจะมีฐานะเป็นเพียงพนักงานมหาวิทยาลัย ทำให้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล เงินบำเหน็จ บำนาญ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เหมือนที่ข้าราชการได้รับ และที่สำคัญคือความไม่มั่นคงในการทำงาน เพราะพนักงานมหาวิทยาลัยเป็นระบบ “สัญญาจ้าง” จะถูกประเมินตามสัญญาจ้างและหากไม่ผ่านการประเมินก็จะไม่ได้รับการต่อสัญญา การปรับเปลี่ยนตำแหน่ง การบรรจุบุคลากรเข้ามาทำงานจากตำแหน่งราชการมาเป็นตำแหน่งพนักงานมหาวิทยาลัยทั้งสายวิชาการ และสายสนับสนุน ส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรในกลุ่มพนักงานมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่อง ปัจจัยเอื้อต่อปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการให้เกิดความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความชำนาญงานในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นมืออาชีพ มีจิตสำนึกในการให้บริการ นำความรู้ที่ตีมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ให้เกิดผลผลิตภาพในการปฏิบัติงานจึงต้องมีปัจจัยเอื้อเพื่อช่วยส่งเสริมในการปฏิบัติงานของบุคลากรของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

2. เพื่อทราบผลการยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาตัวแปรปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ขั้นที่ 2 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) มัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) นำมาวิเคราะห์ปัจจัย (Exploratory Factor Analysis: EFA) ด้วยวิธีสกัดปัจจัย (Principal component analysis : PCA) รวบรวมข้อมูลแล้ววิเคราะห์ปัจจัยหลัก (Factor Analysis) เพื่อให้ได้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ขั้นที่ 4 การยืนยันผลการวิจัย นำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นที่ 3 มาเสนอแนะตามประเด็นเพื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในประเทศไทย สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จำนวน 26 มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ จำนวน 24 มหาวิทยาลัย ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครืองชีและมอร์แกน จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากนั้นกำหนดผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยละ 15 คน รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวน 360 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ประเภท 1) แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง 2) แบบสอบถามความคิดเห็น และ 3) แบบสอบถามเพื่อยืนยันผลการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) ซึ่งได้จากการค้นคว้าศึกษาเอกสาร งานวิจัย วรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

2. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) ผู้วิจัยนำไปสอบถามความคิดเห็นจากมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ จำนวน 24 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลมหาวิทยาลัยละ 15 คน รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวน 360 คน ซึ่งแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงานปัจจุบัน อายุงานในตำแหน่ง มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Rating Scale)

3. แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ (Questionnaire) เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ และข้อคิดเห็นอื่น ๆ

3.การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยจำแนกตามประเภทของเครื่องมือวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) มีการสร้างและดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร จากตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดที่เกี่ยวกับผลผลิตภาพการปฏิบัติงาน เพื่อนำความรู้มาสร้างเป็นประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้เป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) นำร่างเครื่องมือให้กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาเกี่ยวกับประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ว่ามีความครอบคลุม สอดคล้อง เหมาะสมหรือไม่ หลังจากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามที่กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แนะนำ หลังจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 คน

2. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionative) ผู้วิจัยจะจัดสร้างและพัฒนาแบบสอบถามเป็นลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Rating Scale) มีการสร้างและการพัฒนา ดังนี้

ศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์และการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยเป็นการศึกษาเอกสารหลักการแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และนำผลที่ได้จากขั้นที่ 1 มาสร้างแบบสอบถามและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item - Objective Congruence) ผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่าแบบสอบถามมีค่า IOC เป็นไปจามเกณฑ์ 110 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 และผู้วิจัยได้ปรับปรุง แก้ไขสำนวนภาษาที่ใช้ ตลอดจนเนื้อหาแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) ประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเดียวกับที่ใช้ในการวิจัยและมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จะได้ค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) เพื่อนำมาปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง มีค่าความเชื่อมั่น 0.953

3. แบบสอบถามความผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ (Questionnaire) มีการสร้างและการพัฒนาดังนี้ เมื่อผู้วิจัยได้การวิจัยแล้ว จึงได้กำหนดประเด็นต่าง ๆ ให้ครอบคลุมกับผลการวิจัย ซึ่งกำหนดไว้คือ ความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ นำแบบสอบถามปรับปรุงแก้ไขตามที่กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แนะนำ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ

ด้านสถิติและวิจัย ด้านวัดและประเมินผล ด้านการใช้ภาษาไทย ด้านบริหาร จำนวน 5 คน เพื่อยืนยันผลการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ต่อไปนี้

1. ส่งหนังสือของความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยถึงผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกขั้นตอนของการวิจัย

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง

3. การจัดส่งและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ทั้งกลุ่มทดลองเครื่องมือ และกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการส่งและรับคืนทางไปรษณีย์ และทาง Google forms

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและยืนยันผลการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการส่งแบบสอบถามให้กับผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่ง ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง ด้วยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวแปรที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ถือว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลตกอยู่ในช่วงพฤติกรรมใด ก็แสดงว่าลักษณะของการปฏิบัติตรงตามสภาพที่เป็นจริงแบบนั้น โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1970:190)

3. การวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อสกัดตัวแปรให้เหลือตัวแปรที่เป็นปัจจัยสำคัญด้วยการสกัดปัจจัย (Principal Component Analysis: PCA) วิเคราะห์ด้วยการหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) โดยใช้วิธีการหมุนแกนปัจจัยด้วยวิธีแวนแมกซ์ (Varimax Rotation) โดยข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษาครั้งนี้ใช้เกณฑ์ในการเลือกปัจจัยย่อยที่น้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

มีค่าไอเกน (Eigen Values) เท่ากับหรือมากกว่า 1 และตัวแปรที่สังเกตได้ในแต่ละปัจจัยตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป ตามวิธีของไกเซอร์ (Kaiser)

4. การวิเคราะห์ตรวจสอบยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

5. การวิเคราะห์การแสดงความเห็นต่อปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พิจารณาเกี่ยวกับความถูกต้อง ความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ และข้อคิดเห็นอื่น ๆ

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1.การวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ตามเกณฑ์การคัดเลือก พบว่า ที่มีค่าความแปรปรวน (Eigenvalues) มากกว่า 1 และมีตัวแปรอธิบายปัจจัยมากกว่า 3 ตัวแปรขึ้นไป พบว่ามี 5 ปัจจัย ที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ ปัจจัยที่ 1 จำนวน 23 ตัวแปร ปัจจัยที่ 2 จำนวน 18 ตัวแปร ปัจจัยที่ 3 จำนวน 12 ตัวแปร ปัจจัยที่ 4 จำนวน 9 ตัวแปร ปัจจัยที่ 5 จำนวน 7 ตัวแปร โดยผู้วิจัยสรุปปัจจัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

ลำดับที่	ปัจจัย	จำนวนตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading)
1	การจัดระบบการปฏิบัติงาน	23	0.502 – 0.643
2	การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน	18	0.503 – 0.662
3	การมีธรรมาภิบาล	12	0.523 – 0.685
4	การทำงานเป็นทีม	9	0.504 – 0.604
5	การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร	7	0.522 – 0.612
รวม		69	0.502 – 0.685

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ผลการตรวจสอบยืนยันพบว่า ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่างปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ที่ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ การจัดระบบการปฏิบัติงาน การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การมีธรรมาภิบาล การทำงานเป็นทีม การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร มีความรอบคอบกับการบริหารองค์กรที่มีผลิิตภาพ หากจะนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานของบุคลากร การกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ การบริหารงานของมหาวิทยาลัยกระบวนการกำหนดวิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน มีระบบประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งนี้แม้ว่าแต่ละมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐจะมีข้อจำกัดต่างกันในเรื่องทรัพยากรบุคคล งบประมาณ สถานที่ แต่หากมีการจัดสรรทั้งภายใน และการสร้างความร่วมมือกับภายนอกเพื่อจัดหาแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ขาด ก็จะสามารถนำไปสู่ปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า 1. ปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยที่ 1 การจัดระบบการปฏิบัติงาน 2) ปัจจัยที่ 2 การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 3) ปัจจัยที่ 3 การมีธรรมาภิบาล 4) ปัจจัยที่ 4 การทำงานเป็นทีม 5) ปัจจัยที่ 5 การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 ปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเป็นพหุปัจจัย โดยจะเห็นได้ว่าการทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐทุกที่ต่างต้องให้ความสำคัญกับวิธีการปฏิบัติงาน การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อผลผลิตภาพในการกำหนดกลยุทธ์ พร้อมทั้งสร้างระบบและวิธีปฏิบัติงานให้มีความสำเร็จ พัฒนาผลผลิตภาพในการปฏิบัติงานตลอดจนมหาวิทยาลัยต้องหาปัจจัยเอื้อเพื่อช่วยในการทำงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ทั้งนี้มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐทุกมหาวิทยาลัยยังปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ พึงยึดตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ยึดมั่นในคุณธรรมที่พึงงาม พนักงานปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจและมีระเบียบวินัย การปฏิบัติงานภายในมหาวิทยาลัยต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งนี้หากการทำงานจะประสบผลสำเร็จได้บุคลากรมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐยังต้องมีการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของตน ปฏิบัติงานอย่างมีระบบแบบแผน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม รวมทั้งสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้บุคลากรมีแรงขับเคลื่อนการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคลากรทำงานได้อย่างเต็มที่ บุคลากรต้องมีการพัฒนาตัวเองเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงาน เพิ่มศักยภาพความสามารถในการทำงาน ปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน นำความรู้ที่รับจากการพัฒนานั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ บุคลากรถือเป็นหัวใจสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และเป้าหมายที่องค์กรได้ตั้งไว้ การบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นการที่องค์กรจะกระทำการกิจหลักให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีผลผลิต ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องประกอบด้วย การจัดระบบการบริหารวิธีการปฏิบัติงาน ยึดหลักธรรมาภิบาล การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การทำงานเป็นทีม และส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมยศ นาวิก (2545) ได้พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมีปัจจัย 7 ประการ คือ 1) กลยุทธ์เกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งภายใน องค์กร และโอกาสรวมถึงอุปสรรคต่าง ๆ ภายนอก 2) โครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมจะช่วยเหลืออำนวยความสะดวก 3) ระบบขององค์กรที่บรรลุเป้าหมาย 4) แบบของการบริหารจัดการของผู้บริหาร เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร 5) บุคลากรผู้ร่วมในองค์กร 6) ความสามารถ ของพนักงานในองค์กร และ 7) ค่านิยมร่วมของพนักงานในองค์กร และโรเบิร์ต แมทธิสและจอห์น แจ็คสัน (Robert Mathis and John Jackson, 2000: 71-72) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กรว่าประกอบไปด้วย 3 ปัจจัยหลักคือ 1) ความสามารถในการทำงานเฉพาะบุคคล ประกอบด้วยความสามารถของพนักงาน ความสนใจในการทำงานและลักษณะเฉพาะส่วนบุคคล 2) นโยบายการจ่ายค่าตอบแทน ประกอบด้วย แรงจูงใจในการทำงาน การมีจริยธรรม มีธรรมาภิบาลในการทำงาน การเข้าและการลาออกของพนักงาน 3) การสนับสนุนขององค์กร ประกอบด้วย การฝึกอบรมและ

พัฒนาอุปกรณ์และเทคโนโลยี มาตรฐานการปฏิบัติงาน การบริหารงาน และเพื่อน ดังนั้น ปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 ปัจจัยที่ 1 การจัดระบบการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดของปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ทั้งนี้เนื่องจาก การจัดระบบการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญขององค์กร เพื่อให้เป็นไปตามกลยุทธ์ บรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ มีการวิเคราะห์งานอย่างเป็นระบบ มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน การทำงานมีความคล่องตัว องค์กรจัดสรรกำลังคนให้สอดคล้องกับภารกิจ และเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคล มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน สามารถวางแผนงาน และพัฒนาแผนงาน ที่ค้นพบในงานวิจัยเล่มนี้ ได้แก่ การจัดระบบการปฏิบัติงานที่มีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน ปรับโครงสร้างตามความเหมาะสม รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนางานของตนในลักษณะ R2R (การพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย) แก้ปัญหาสร้างแนวปฏิบัติที่ดีให้กับงานของตนเอง มีการกำหนดสายบังคับบัญชาอย่างชัดเจน และมีการบริหารงานอย่างมีระบบ ถูกต้อง และโปร่งใส ยุติธรรม บุคลากรมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติงาน กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบ และภาระงานชัดเจน ผู้บังคับบัญชาสื่อสารข้อมูลที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติงานของบุคลากรได้อย่างถูกต้องครบถ้วน ทันเวลา พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้น สร้างระบบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีระบบการติดต่อสื่อสารที่หลากหลาย ผู้บังคับบัญชามีภาวะผู้นำ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอของบุคลากร มีเกณฑ์มาตรฐานที่ชัดเจน และยุติธรรมในการพิจารณาความดีความชอบ มีการแบ่งงานออกเป็นกลุ่มหรือฝ่ายอย่างชัดเจน สร้างความปรองดองในหมู่คณะ สามารถให้ทุกคนทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลผลการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐให้มีผลิิตภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เซอร์โต, ซามูเอล ซี (Certo, Samuel C.,2000) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อผลิิตภาพขององค์กร ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร องค์กรจะมีผลิิตภาพมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับโครงสร้างที่เหมาะสม ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยย่อยที่สำคัญ ได้แก่ 1.1 ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านการบริหารการจัดการ ครอบคลุมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดพันธกิจที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ การกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และการดำเนินงาน 1.2 ปัจจัยด้านการบริหารและการจัดการที่ครอบคลุมถึงการจัดโครงสร้างเกี่ยวกับงานใหม่ ความซับซ้อน ความเป็นทางการ การบังคับบัญชา การจัดกลุ่มงาน การจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มงาน การวางแผน การสั่งการ การควบคุมการทำงาน การจัดสรรทรัพยากร การติดตามกำกับดูแล และการประเมินผลการทำงาน 2. ปัจจัยด้านบุคคล เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด บุคลากรในองค์กรต้องเข้าใจนโยบายขององค์กร มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีบทบาทในการทำงาน หรือดำเนินงานต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ 3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยีการออกแบบการบริหาร การใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ทันสมัยในกระบวนการปฏิบัติงาน การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพในการปฏิบัติงาน

1.2 ปัจจัยที่ 2 การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่สองของปัจจัยเอื้อต่อผลิิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ทั้งนี้เนื่องจากจากการสร้างแรงจูงใจและการจัดสวัสดิการในการทำงาน สร้างขวัญและกำลังใจใน

การปฏิบัติงาน องค์กรยังส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ให้บุคลากรประเมินความรู้ความสามารถของตนเอง พิจารณาความดีความชอบโดยยึดคุณภาพของงาน และจัดสวัสดิการที่จำเป็นในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐทุกแห่ง ที่ค้นพบในงานวิจัยเล่มนี้ได้แก่ องค์กรให้เงินเดือนค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ปริมาณงานมีความเหมาะสม มีการสนับสนุนให้เกิดผลดำเนินงานที่ดีต่อบุคลากรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้สวัสดิการที่เพียงพอและเหมาะสม จัดสถานที่ในการทำงานแบ่งเป็นสัดส่วน ระเบียบเรียบร้อย เหมาะสมมีความปลอดภัย สะอาด สวยงามสะดวกสบายเหมาะแก่การทำงาน เอื้อต่อการทำงาน บุคลากรได้รับความยอมรับนับถือจากเพื่อนร่วมงาน จูงใจให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยนั้นทวดี อุ่นละมัย และกฤษฎา เขียววัฒนสุข (2562) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานและการคงอยู่ในองค์กรของพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุน กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านการไม่หวังค่าตอบแทน ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับเดกุน, ฟาโปจูว และอาจาอี (Adeogun, Fapojuwo and Ajayi, 2011) ศึกษาเรื่อง Motivation Factors Affecting Employees Job Performance in Selected Agricultural Oil Palm Industries in EDO State, Nigeria ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ ด้านค่าตอบแทนที่ได้รับ ด้านสวัสดิการรักษาพยาบาลฟรี ตามลำดับ ส่วนความท้าทายที่ต้องเผชิญที่สำคัญ ได้แก่ พนักงานขาดการได้รับความชื่นชมเมื่อได้รับปฏิบัติงานมาก การไม่ได้รับข่าวสาร และการไม่ได้รับการฝึกอบรมของพนักงาน ตามลำดับ การศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงผู้บริหารควรจ่ายค่าตอบแทนการทำงานเมื่อมีภาระงานมากขึ้น นอกจากนี้ฝ่ายบริหารควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานให้มาก เพราะจะทำให้การจัดการมีความเข้าใจถึงปัจจัยที่เหมาะสมและทำให้พนักงานมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น

1.3 ปัจจัยที่ 3 การมีธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่สามของปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานในปัจจุบัน เพราะโลกปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี มากขึ้น การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล บริหารงานให้มีผลผลิตภาพ ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ พร้อมตอบคำถามหรือตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีศีลธรรม จริยธรรมในการทำงาน คำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจ ดำเนินการและประเมินผลขององค์กร ที่ค้นพบในงานวิจัยเล่มนี้ ได้แก่ การพิจารณาความดีความชอบที่มีความยุติธรรม และการสื่อสารภายในองค์กร (Internal Communication) โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้องและประหยัดเวลานำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ คุณธรรมในการบริหารจัดการ เช่น การแต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การมอบหมายงาน ฯลฯ ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของบุคลากร ยึดถือข้อบังคับการทำงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกันอย่างเคร่งครัด มีความรับผิดชอบต่อองค์กร รักษาระเบียบวินัย องค์กรมีเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก สอดคล้องกับแนวคิดของรัสเซลล์ (Russell, 2001) ได้

กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “A long-term study of top-level executive performance” เกี่ยวกับการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บุคคลที่มีประสิทธิภาพในการทำงานนั้น ต้องมีความรู้ ความสามารถ ค่านิยมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม บุคลิกภาพดี สุขภาพร่างกายแข็งแรง ทำงานด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่นในการทำงาน ให้ความร่วมมือกับบุคคลในหน่วยงานเดียวกันและหน่วยงานอื่น และผลงานประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับต่อสังคม

1.4 ปัจจัยที่ 4 การทำงานเป็นทีม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่สี่ ของปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ทั้งนี้เนื่องจากการทำงานเป็นทีมจัดเป็นกระบวนการในขั้นพื้นฐานในการพัฒนากลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจคัดสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับองค์กร มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกันที่จะต้องให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม ที่ค้นพบในงานวิจัยเล่มนี้ ได้แก่ องค์กรจัดระบบการทำงานเป็นทีม ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานให้การสนับสนุน ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ สร้างความปรองดองและสมานฉันท์ในหมู่คณะ ทุกคนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างไม่มีเงื่อนไขหรือไม่มีปัญหา มีหลักเกณฑ์ในการประเมินผลความก้าวหน้าในการทำงาน มีความเที่ยงตรงทำให้บุคลากรได้เลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับธีระเดช รุ่งมวง (2555) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการทำงานเป็นทีม ควรพิจารณา 2 ประการ คือ 1) การจัดทีมงานซึ่งในการจัดทีมงานจะต้องมีลักษณะที่สำคัญ คือ จะต้องกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จะต้องกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน มีระบบการสื่อสารที่ดี รวดเร็ว และถูกต้อง การทำงานเป็นระบบ มีระเบียบตามกติกากำหนด มีความจริงจัง เปิดเผยมต่อกันมีบรรยากาศของการทำงานที่ดี มีการประสานสัมพันธ์แสวงหาแนวทางที่เหมาะสม 2) ขั้นตอนในการทำงานมีลักษณะที่สำคัญ คือการกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เป็นเครื่องมือในการรวมพลังในการปฏิบัติงานและวัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน มีการวางแผนเพื่อทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการทำงานเป็นทีม มีการปฏิบัติตามแผน

1.5 ปัจจัยที่ 5 การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่ห้าของปัจจัยเอื้อต่อผลิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เนื่องจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยต้องถูกกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ต้องปฏิบัติงานตามหน้าที่และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน การแบ่งงานกันยังก่อให้เกิดการเพิ่มผลิภาพในการปฏิบัติงาน สามารถแก้ไขปัญหาในการทำงานได้เข้าใจถึงวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยการส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร ที่ค้นพบในงานวิจัยเล่มนี้ ได้แก่ บุคลากรสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนหรือระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ทันตามกำหนดเวลา มีความสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และมีการพัฒนาปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสามารถปฏิบัติงานได้ตามระบบงานที่วางไว้ อีกทั้งมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีโอกาสเข้าร่วมการประชุม อบรม หรือสัมมนาที่องค์กรจัดขึ้นทุกครั้ง บุคลากรใช้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานอย่าง ถูกวิธี และเหมาะสมกับลักษณะงาน เพื่อให้มีผลิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนหรือระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ทันตามกำหนดเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของจนิสา ช่วยสมบูรณ์ (2556) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการ

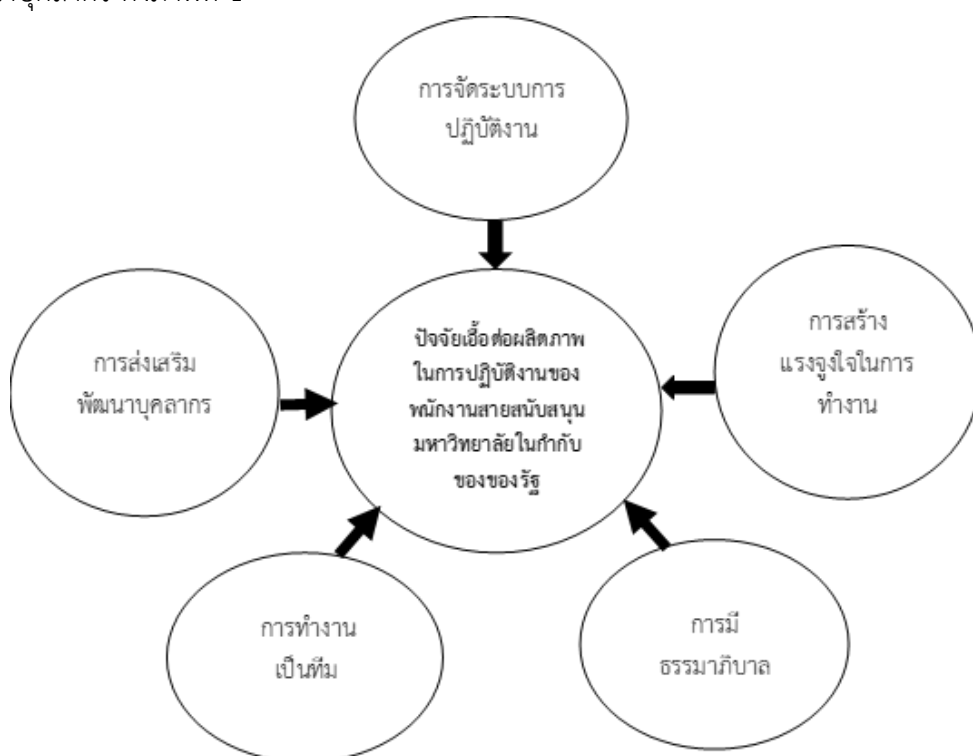
พัฒนาบุคลากรกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล ที่พบว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญต่อองค์กรถือเป็นการพัฒนาบุคลากรในด้านต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาต่อ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากร เกิดทักษะความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ ให้บุคลากรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาบุคลากรเพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยเหตุผลนี้บุคลากรจึงเป็นตัวขับเคลื่อนปัจจัยหนึ่งในการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 คือ ผลการตรวจสอบยืนยันปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทั้งนี้อาจมาจากผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ที่ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ การจัดระบบการปฏิบัติงาน การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การมีธรรมาภิบาล การทำงานเป็นทีม การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า เมื่อได้พิจารณาปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแล้ว มีความรอบคอบกับการบริหารองค์กรที่มีผลผลิตภาพ หากจะนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานของบุคลากร การกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ การบริหารงานของมหาวิทยาลัยกระบวนการกำหนดวิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน มีระบบประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งนี้แม้ว่าแต่ละมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐจะมีข้อจำกัดต่างกันในเรื่องทรัพยากรบุคคล งบประมาณ สถานที่ แต่หากมีการจัดสรรทั้งภายใน และการสร้างความร่วมมือกับภายนอกเพื่อจัดหาแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ขาด ก็จะสามารถนำไปสู่ปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐได้ การมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐทุกมหาวิทยาลัยยังปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ พึงยึดตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ยึดมั่นในคุณธรรมที่ดำรง พนักงานปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จริตใจและมีระเบียบวินัย หากการทำงานจะประสบผลสำเร็จได้บุคลากรมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐยังต้องมีการพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถของตน ปฏิบัติงานอย่างมีระบบแบบแผน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม รวมทั้งมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐต้องสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้บุคลากรมีแรงขับเคลื่อนการปฏิบัติงานได้อย่างมีผลผลิตภาพ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคลากรทำงานได้อย่างเต็มที่ และการดูแลสุขภาพกายของพนักงานให้มีพลังเต็มเปี่ยมในการปฏิบัติงาน โดยบุคลากรต้องมีการพัฒนาตัวเองเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงาน เพิ่มศักยภาพความสามารถในการทำงานปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนานั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของนลพรรณ บุญฤทธิ์ (2558) ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี พบว่า ความรับผิดชอบในงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร

เนื่องจากการได้รับมอบหมายงานที่ชัดเจน เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ย่อมทำให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้น ใช้ความรู้ความสามารถของตนคิดวิธีการทำงานใหม่ ๆ เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ผู้วิจัยจึงได้สรุปปัจจัยและได้ตั้งชื่อปัจจัย ได้ดังนี้ 1) การจัดระบบการปฏิบัติงาน 2) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 3) การมีธรรมาภิบาล 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

การศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พบว่า มี 5 ปัจจัย 69 ตัวแปร ได้แก่ 1) การจัดระบบการปฏิบัติงาน 2) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 3) การมีธรรมาภิบาล 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 องค์กรควรกำหนดบทบาทหน้าที่ กำหนดเป้าหมาย และทิศทางที่ชัดเจน ให้ความสำคัญกับโครงสร้างองค์กร โดยเฉพาะโครงสร้างของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้สายบังคับบัญชามีการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมถึงรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอของบุคลากร ควรบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และควรให้บุคลากรมีอิสระในการปฏิบัติงานและอิสระในการตัดสินใจ

1.2 บุคลากรมีความมุ่งมั่นตั้งใจเต็มที่เพื่อให้งานที่ได้รับผิดชอบสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร แม้ลักษณะงานมีความท้าทายมากเพียงใดก็ยังสร้างความกระตือรือร้นให้กับบุคลากรมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดขององค์กร ดังนั้นผู้บังคับบัญชาและองค์กรจึงควรมีการให้รางวัลเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่มีความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน และให้การยอมรับในผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร

1.3 นำนวัตกรรมมาใช้ในการปฏิบัติงานหรือการได้เปลี่ยนแปลงงาน (Innovation) โดยเน้นการเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีการทำงานใหม่ ๆ โดยเชื่อมโยงงานบูรณาการของบุคลากรสายสนับสนุนทุกคนไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 พนักงานสายสนับสนุน ควรมีการพัฒนาตนเองและมีการเรียนรู้อยู่เสมอ ด้วยการศึกษาหาความรู้ และและเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงาน เช่น อบรม สัมมนา เข้าร่วมประชุม และควรมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่และนวัตกรรมในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงาน ในส่วนของระดับผู้บริหารงาน เพื่อทราบปัจจัยในการบริหาร และนำมาบูรณาการในการพัฒนา ผลผลิตภาพในการปฏิบัติงานต่อไป

2.2 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการประเมินสภาพการทำงาน ปัญหาและอุปสรรคของบุคลากรเฉพาะแต่ละหน่วยงาน เพื่อนำปัญหาและอุปสรรคมาดำเนินการปรับปรุง แก้ไข บูรณาการในการพัฒนาผลผลิตภาพในการปฏิบัติงานต่อไป

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อด้านความสุขในการทำงานขององค์กรเพื่อให้ลดการลาออกจากองค์กร

2.4 ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยเอื้อต่อผลผลิตภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือมหาวิทยาลัยเอกชนอื่น ๆ เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบและพัฒนาบุคลากรให้มีผลผลิตภาพ

เอกสารอ้างอิง

- จินสา ช่วยสมบูรณ์. (2556). แนวทางการพัฒนาบุคลากร : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง (จังหวัด สงขลา).
- ธีระเดช รุ่งมงคล. (2555). การทำงานเป็นทีม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นลพรรณ บุญฤทธิ์. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดชลบุรี. งานนิพนธ์การศึกษาตามหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- นันทดี อุ่นละมัย และกฤษดา เขียววัฒนกุล. (2562). แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานและการคงอยู่ในองค์กรของพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุน กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา. ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2562): 126-138.
- ปิยะนุช พรหมประเสริฐ และประพันธ์ ชัยกิจอุราใจ. (2562). ปัจจัยส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 30(2): 133-147.
- พนิดา คำนา.(2563). ปัจจัยเอื้อต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม), 18(2): 185-200.
- สมยศ นาวิการ.(2545). การเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหาร : Mbo, (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2545), 5.
- Adeogun. S. O, O. E. Fapojuwo and M. T. Ajayi. (2011). Motivation Factors Affecting Employees JobPerformance in Selected Agricultural Oil Palmindustries in EDOState, Nigeria: Global Journal of Agricultural Sciences.
- Best, John W. (1970). Research in Education. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall Inc.
- Certo, Samuel C. (2000). Modern Management. New Jersey : Prentice-Hall.
- Robert L.Mathis; & John it, Jackson. (2000). Human Management. 2 nd ed. , South - Western Colledge Publishing, Copyright, p.104.
- Robert V.Krejcie and Daryle W.Morgan, “Determining Sampling Size for Research Activities”, **Journal for Education and Psychological Measurement No** (3 November 1970): 608.
- Russell, C.J. (2001) “A long-term study of top-level executive performance,” Journal of Applied Psychology August : 560-573.

กลวิธีทางภาษาการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าหั่งเจียใน กลุ่มเฟซบุ๊กศรัทธา เจ้าพ่อหั่งเจีย ไต่เสี้ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖

[ลูกหลานอาวกง]

The presentation method and content of the format of the
sacred object of the deity Heng Jia in the Facebook group
Faith, the Godfather of Heng Jia Tai Seng Huk Zu
(Descendants of Heng Jia)

¹Jiaxin Tan, ²สมบัติ สมศรีพลอย, ³อัศวิทธิ์ เรืองรอง

¹Jiaxin Tan, ² Sombat Somsriploy, ³Akhawit Ruengrong

^{1,2,3} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

^{1,2,3} Faculty of Humanities and Social science,

Bansomdejchoaphraya RajabhatUniversity

¹Corresponding author, e-mail: 821074005@qq.com

Received April 11, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าหั่งเจียในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อหั่งเจีย ไต่เสี้ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาวกง] โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลโพสต์เกี่ยวกับเทพเจ้าหั่งเจีย 2 ปี 6 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 ใช้แนวคิดเรื่องเล่า และแนวคิดการวิเคราะห์ข้อความ ผลการศึกษาพบว่า 1. กลวิธีการใช้เรื่องเล่าจะใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่าเพื่อกระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจตลอดการนำเสนอวัตถุมงคล 2. กลวิธีทางศัพท์ ได้แก่ 1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ 2) การเรียกขาน 3) กลวิธีการอ้างถึง 4) การใช้คำกริยา และ 5) การใช้คำวิเศษณ์ 3. กลวิธีการขยายความ ได้แก่ 1) การขยายความรูปแบบ 2) การขยายความเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าหั่งเจีย และ 3) การขยายความโดยใช้คำนามและคำบอกลำดับ 4. กลวิธีทางวาทศิลป์ ได้แก่ 1) วาทกรรมแสดงความรู้สึก และ 2) สหบท 5. กลวิธีทางวาทศิลป์ ได้แก่ 1) การใช้คำขวัญ และ 2) การใช้โวหาร และ 6. กลวิธีการใช้ตัวเลข ได้แก่ 1) การใช้ตัวเลขระบุปีที่สร้าง 2) การใช้ตัวเลขระบุจำนวน และ 3) การใช้ตัวเลขระบุราคา ซึ่งกลวิธีที่ปรากฏทั้งหมดมีความสัมพันธ์และมุ่งเน้นการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าหั่งเจียในด้านรูปแบบและเนื้อหาเพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งและศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา; รูปแบบและเนื้อหา; วัตถุมงคล; เทพเจ้าหั่งเจีย

Abstract

This research aims to analyze the presentation method and content of the format of the sacred object of the deity Heng Jia in the Facebook group Faith, the Godfather of Heng Jia Tai Seng Huk Zu (Descendants of Heng Jia). Employing a qualitative research methodology, the study collected data from posts related to the deity Heng Jia over a period of 2 years and 6 months, from July 2020 to December 2022. It utilized narrative and text analysis approaches. The study findings revealed that 1. The storytelling technique is employed to utilize narrative elements to stimulate interest throughout the presentation of sacred objects. 2. Linguistic techniques include: 1) Using names and appellations, 2) Pronoun usage, 3) Referencing methods, 4) Verb usage, and 5) Adjective usage. 3. Expansion techniques include: 1) Expanding the format, 2) Expanding the content of the sacred objects of the deity Heng Jia, and 3) Expansion using nouns and sequence markers. 4. Practical speech and rhetoric techniques include: 1) Expressing emotions through speech acts, and 2) Employing rhetoric. 5. Artistic speech techniques include: 1) Utilizing slogans, and 2) Employing metaphors. 6. Numerical techniques include: 1) Using specific years for reference, 2) Indicating quantities with numbers, and 3) Specifying prices with numbers. These techniques, collectively, aim to emphasize the strength, sanctity, and significance of presenting the sacred objects of the deity Heng Jia in both format and content.

Keywords: Language techniques; the Format and content; Sacred objects; Deity Heng Jia

บทนำ

เทพเจ้าแห่งเจีย “ฉีเทียนต้าเล้ง” หรือที่รู้จักกันกันอย่างแพร่หลายในชื่อ “หงอคง” หรือ “ขุนหงอคง” หนึ่งในตัวละครหลักของวรรณกรรมจีนเรื่อง “ไซอิ๋ว” ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง เป็นการเดินทางของพระถังซำจั๋งไปยังชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2564) กล่าวไว้ว่า “เทพเจ้าแห่งเจีย” เดิมเป็นหินที่อาบแสงสุริยันจันทรามานานนับพันปีจนวันหนึ่งหินปริแตกและมีลิงตัวหนึ่งกระโดดออกมาเอง ลิงตัวนั้นได้ไปอาศัยอยู่กับฝูงลิงที่เขาสวยก้วยซัว (เขาผลไม้) และตั้งตัวเป็นหัวหน้าฝูงมีฉายาว่า “ม้ายเกาอ่อง” (พญาวานรโสภะ) ต่อมาได้ออกเดินทางไปหาวิชาเพราะไม่ยอมแก่ตายอย่างลิงในฝูง เนื่องจากเป็นลิงวิเศษที่เกิดจากธรรมชาติ มีรูปร่างหน้าตาตามกำเนิดเป็นลิง เมื่อได้ศึกษาวิชาธรรมมโหทธิฤทธิ์แล้ว สามารถแปลงกายได้ 72 ร่าง และเป็นอมตะ ในประวัติศาสตร์จีนมีการปรากฏพฤติกรรมมารบาช้างมาก่อน เนื่องจากลิงเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายมนุษย์ คนยุคโบราณจึงกราบไหว้ลิงเป็นเทพเจ้า เรื่องเล่าเช่นนี้ทำให้ชาวจีนบางส่วนไม่กล้าทำร้ายลิง และอาจมีการเรียกลิงว่า “ซือฟู” (อาจารย์) (จรัสศรี จิราภาส, 2547) แม้ในวรรณกรรม

เรื่องไขว้จะมีตัวละครที่เป็นเทพเจ้า ได้แก่ ตี๋อโป๊ยก่าย และซัวเจ๋ง แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควรอาจเพราะอนุภาคของตัวละครไม่เด่นชัดเหมือนกับหังเจีย

หังเจีย หรือ ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว ถือเป็นเทพเจ้าจีนที่ได้รับความนิยมนับถือศรัทธาจากคนไทยเชื้อสายจีน จึงมีการใช้สรรพนามว่า “อาทง” เสมือนญาติผู้ใหญ่ที่นับถือ เหตุผลเหล่านี้ จึงทำให้มีการสร้างศาลเจ้าตามสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น ศาลเจ้าพ่อหังเจีย วัดสามจีน เขาวราช ศาลเจ้าพ่อเฮ้งเจียพระบาทน้อย สวนผัก 19 และ ศาลเจ้าพ่อหังเจีย เทียนเต้าพังไล่ตัว ซอยเพชรบุรี 36 เป็นต้น ทำให้ศาลเจ้าบางศาลเจ้าได้มีการจัดสร้างวัดมณฑลเกี่ยวกับเทพเจ้าหังเจีย ซึ่งวัดมณฑลเทพเจ้าหังเจียจะมีกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจียเพื่อแสดงให้เห็นถึงเทพคุณและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแก่ผู้ศรัทธาในระดับปัจเจกชนได้อย่างดี

เพจสาธารณะที่เผยแพร่เรื่องราววัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจียจำนวนมาก ได้แก่ กลุ่มเฟซบุ๊กชื่อ “ศรัทธา เจ้าพ่อหังเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาทง]” ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกมากที่สุด จำนวน 46,200 คน ซึ่งแอดมินเพจผู้เปิดเฟซบุ๊กเพื่อรวบรวมผู้ที่ศรัทธาเทพเจ้าหังเจียไว้ในที่เดียวกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเผยแพร่ความรู้ ความศรัทธารวมไปถึงชักชวนให้ผู้อื่นนั้นมาร่วมศรัทธาในองค์ไต่เสี่ยฮุกโจ้วหรือเทพเจ้าหังเจียด้วยกัน โดยการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจีย ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวและสนใจที่จะวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของวัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจียในรูปแบบต่าง ๆ ในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อหังเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาทง]

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของวัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจีย ในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อหังเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาทง]

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษากลวิธีทางภาษานำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจียในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อหังเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาทง] โดยจำแนกได้ 2 ประเด็นดังนี้

1) การศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎีวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องเล่า และแนวคิดการวิเคราะห์ข้อความ

2) กลุ่มข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มเฟซบุ๊ก จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มเฟซบุ๊ก “ศรัทธา เจ้าพ่อหังเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาทง]” ซึ่งผู้สร้างกลุ่มเฟซบุ๊ก คือ 王德安 สร้างขึ้นเมื่อ 2 กรกฎาคม ปี 2563 มีสมาชิก จำนวน 46,200 คน ผู้วิจัยได้คัดเลือกโพสต์โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ของสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มเฟซบุ๊กที่มีเรื่องเล่าและข้อความเกี่ยวกับวัตถุมงคลเทพเจ้าหังเจียเพื่อมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

2. การวิเคราะห์ข้อมูล 1) การวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีทางภาษาการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อแห่งเจีย ไต้เสี้ยฮุกโจ้ว **大聖佛祖** [ลูกหลานอาวอง] ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องเล่า โดยผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดองค์ประกอบเรื่องเล่าของยูวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา และแนวคิดการวิเคราะห์ข้อความของ จันทิมา อังคณชกิจ มาประยุกต์เพื่อตีความและทำความเข้าใจความหมายหรือสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวบท 2) สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

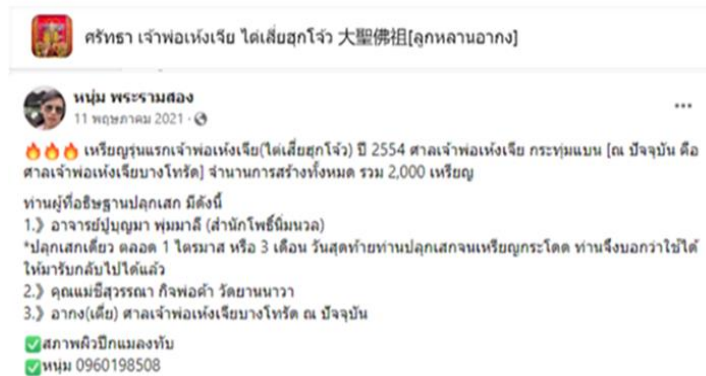
การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียเป็นการนำข้อความที่ปรากฏในโพสต์ของสมาชิกในกลุ่ม“ศรัทธาเจ้าพ่อแห่งเจีย ไต้เสี้ยฮุกโจ้ว **大聖佛祖** [ลูกหลานอาวอง]” มาตีความและทำความเข้าใจความหมายหรือสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวบท จากการศึกษาพบกลวิธีการใช้ภาษา ดังนี้

1. กลวิธีการใช้เรื่องเล่า การใช้เรื่องเล่าเป็นการนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลา เพื่อแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ (จันทิมา อังคณชกิจ, 2557) นอกจากการแสดงรายละเอียดของเวลาสำคัญของเรื่องเล่า คือ องค์ประกอบของเรื่องเล่า เพราะองค์ประกอบของเรื่องเล่ามีส่วนสำคัญที่ช่วยให้กลวิธีการนำเสนอโดยใช้เรื่องเล่าประสบความสำเร็จ ซึ่งองค์ประกอบของเรื่องเล่า) กล่าวถึง องค์ประกอบของเรื่องเล่าไว้ ดังนี้ 1) โครงเรื่อง 2) องค์ประกอบหรือโครงสร้างของโครงเรื่อง ได้แก่ การเปิดเรื่อง การผูกปม จุดหักเห การแก้ปม การคลี่คลายเรื่อง 3) ตัวละคร 4) ฉาก 5) สัญลักษณ์ 6) แก่นเรื่อง และ 7) บทสนทนา (ยูวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา, 2552)

การใช้เรื่องเล่าที่ปรากฏในข้อความของผู้โพสต์ที่เป็นสมาชิกในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธาเจ้าพ่อแห่งเจีย ไต้เสี้ยฮุกโจ้ว **大聖佛祖** [ลูกหลานอาวอง] ซึ่งโพสต์ข้อความเกี่ยวกับวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย พบว่าผู้เล่าได้บอกรายละเอียดเหตุการณ์การปลุกเสกวัตถุมงคลโดยลำดับเหตุการณ์ว่า ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่าเพื่อนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในรูปแบบต่าง ๆ

การใช้เรื่องเล่านั้นเริ่มจากการกล่าวถึงการขยายเหรียญว่ามีลักษณะพิเศษคือเป็นเหรียญรุ่นแรกของเจ้าพ่อแห่งเจีย การเปิดเรื่องดังกล่าวมีความสำคัญที่เราให้ผู้อ่านเกิดความต้องการที่จะครอบครองวัตถุมงคล ส่วนฉากที่ปรากฏในโพสต์เป็นการใช้ฉากของศาลเจ้าพ่อแห่งเจียกระทุ่มแบน ปัจจุบันคือศาลเจ้าพ่อแห่งเจียบางโหนด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

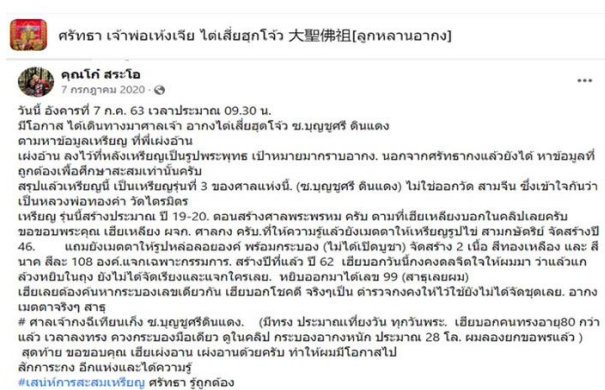

ภาพที่ 1 เรื่องเล่าเหรียญเทพเจ้าแห่งเจีย

ที่มา: หนุ่ม พระรามสอง (2564, ออนไลน์)

นอกจากนั้นตัวละครสำคัญที่พบในโพสต์เป็นการอ้างถึงผู้ปลุกเสก 3 บุคคล ได้แก่ อาจารย์ปู่บุญมา พุ่มมาลี คุณแม่ชีสุวรรณ กิจพ่อคำ และอาวอง (เตี้ย) ที่ได้กระทำพิธีปลุกเสกโดยบอกเวลา “ตลอด 1 ไตรมาส หรือ 3 เดือน” ขณะปลุกเสก “วันสุดท้าย” เหรียญได้ “กระโดด” จึงถือเป็นการแล้วเสร็จพิธีกรรม ผู้เล่าได้ใช้องค์ประกอบด้านเรื่องเล่าเชื่อมโยงกับการบ่งบอกเวลาเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความขลังของเหรียญซึ่งเป็นรุ่นแรก และเนื้อหาสถานที่ คือ ศาลเจ้าเพื่อให้เกิดความศรัทธาได้อย่างแยบยล ส่วนตัวอย่างที่ 2 พบกลวิธีการเปิดเรื่องโดยการลำดับเวลา ผู้โพสต์ในฐานะผู้ใช้ภาษาในการเล่าได้ส่งข้อมูลโดยใช้คำบอกเวลาคือ “วันนี้” เป็นการบ่งชี้การเกิดขึ้นของเหตุการณ์ว่าผ่านไปไม่นาน ต่อด้วยการบอกวัน เดือน ปี และสิ่งสำคัญที่สุดการบอกเวลา คือ “ประมาณ 09.30 น.” กลวิธีดังกล่าวเป็นการเล่าเพื่อบ่งลำดับเวลา เสมือนการเกริ่นนำก่อนเข้าสู่เรื่องราว ซึ่งฉากหรือสถานที่กล่าวถึง คือ ศาลเจ้าอาวอง ไตเสี้ยฮุกโจ้ว ซอยบุญชูศรี ดินแดง การใช้สถานที่โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้การเดินทางมาของผู้โพสต์มีความมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2

ภาพที่ 2 เรื่องเล่าเหรียญแผ่นอ่านเทพเจ้าแห่งเจีย

ที่มา: คุณโก๋ สระโอ (2563, ออนไลน์)

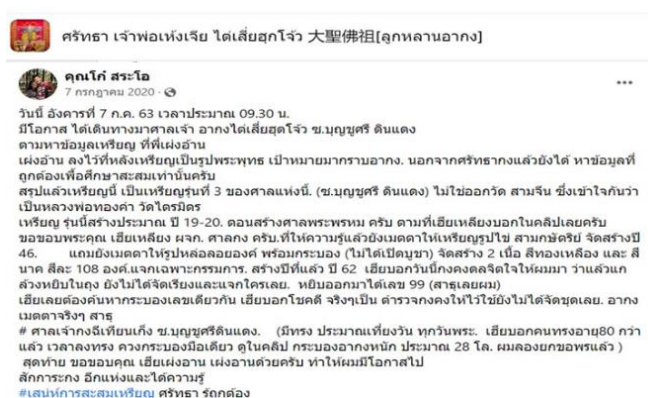
การเดินทางครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายตามที่โพสต์กล่าวคือมา “ตามหาข้อมูลเหรียญ” เป็นการผูกปมให้ผู้เล่าได้มีโอกาสในการเล่าเรื่องราวเหตุการณ์หลังจากนั้น ดังนั้นเมื่อมาถึงจึงต้องตามหาผู้มีความรู้มาให้ความรู้เกี่ยวกับวัตถุมงคล จึงมีการอ้างถึง “เฮียเหลียง” ในฐานะตัวละคร เฮียเหลียงเป็นตัวละครที่บทบาทมาก เพราะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหรียญว่าสร้างขึ้นราว “ปี 19-20” คือ พ.ศ. 2519-2520 เป็นการใช้เรื่องเล่าเล่าถึงเหตุการณ์ ตลอดจนอ้างอิงถึงผู้มีส่วนสำคัญนี้แสดงให้เห็นถึงการช่วยให้วัตถุมงคลมีความเด่นชัดและศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น กล่าวคือ การกล่าวถึงปีที่ผู้โพสต์เดินทางไปคือ พ.ศ. 2563 เป็นปีปัจจุบันในขณะนั้น ส่วนปีที่สร้างเหรียญ คือ ประมาณ พ.ศ. 2519-2520 ช่วงเวลาที่ห่างกัน 43 ปี โดยประมาณจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ความนิยมและความศักดิ์สิทธิ์ของเหรียญรุ่นนี้ เพราะระยะเวลาการสร้างที่ผ่านมายาวนาน

นอกจากนั้นผู้เล่ายังอ้างถึงเฮียเหลียงผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้เหรียญวัตถุมงคลแห่งเจียศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น โดยการอ้างถึงอากง (เฮ้งเจีย) ว่าตกลงใจให้ผู้เล่าเดินทางมา ซึ่งการเล่านี้ช่วยให้เฮ้งเจียในฐานะที่เป็นอากงและเทพเจ้ามีความน่าเชื่อถือและศรัทธาเป็นอย่างมาก ส่วนตัวละครต่อมาที่ถูกอ้างถึงคือ ร่างทรงอากงที่อายุ 80 ปี โดยการเล่าว่า ผู้ทรงสามารถยกกระบองที่หนักราว 28 กิโลกรัมได้ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากอิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้าเฮ้งเจีย การใช้เรื่องเล่าดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้วัตถุมงคลเทพเจ้าเฮ้งเจียมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น

2. กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีทางศัพท์ เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้คำศัพท์ เพื่อสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของ ผู้ส่งสารเป็นการแสดงความคิดและสื่อแทนความคิดของผู้ส่งสาร (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562) ซึ่งผู้ส่งสารในบทความนี้หมายถึงผู้โพสต์ข้อความในกลุ่มกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อเฮ้งเจีย ไต่เสี้ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอากง] จากการวิเคราะห์พบดังนี้

การใช้ชื่อเป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ที่พบ 1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดีและมักจะเกี่ยวพันกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม การเลือกหรือไม่เลือกใช้ชื่อยกอย่างใดอย่างหนึ่งสะท้อนทัศนคติที่เป็นด้านลบหรือด้านบวก (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562) จากการวิเคราะห์พบดังนี้

ตัวอย่าง

ภาพที่ 3 การใช้ชื่อและการเรียกชื่อวัตถุมงคลเทพเจ้าเฮ้งเจีย

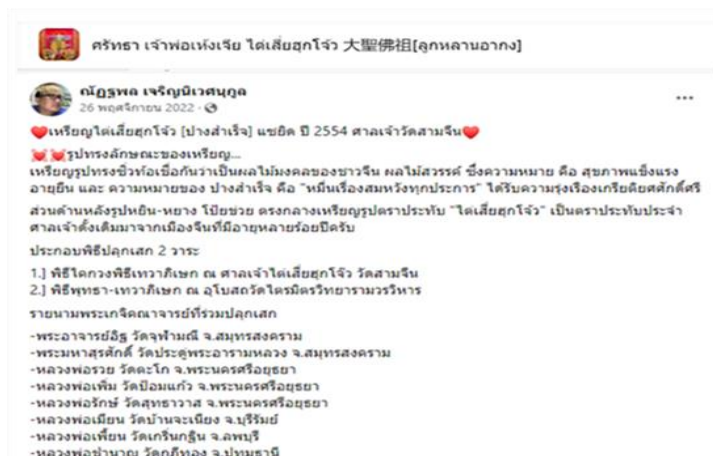
ที่มา: คุณโก๋ สระโอ (2563, ออนไลน์)

กลวิธีการเรียกชื่อที่ปรากฏในตัวอย่าง พบว่า การเรียกชื่อวัดอุโมงค์จะขึ้นต้นด้วยรูปแบบของวัดอุโมงค์ เช่น เจริญ รูปหล่อ ฝ้ายนั้ เป็นต้น โดยจากภาพผู้โพสต์ได้กล่าวถึงการเดินทางมาศาลเพื่อ “ตามหา” คำกริยาที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึง การกระทำของผู้โพสต์ที่ต้องการหา “ข้อมูลเจริญ” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากลวิธีการใช้คำเรียกวัดอุโมงค์จาก สื่อถึงรูปแบบการนำเสนอได้อย่างดี อีกประการสำคัญนอกจากจะเรียกชื่อวัดอุโมงค์ตามรูปแบบแล้ว ชื่อของสิ่งที่ได้รับการสร้างขึ้นมาก็คือ เจริญ ที่เรียกว่า “ไต่เสี่ยสุกใจ” หมายถึง พุทธะผู้มีชัยในการยุทธชื่อเรียกดังกล่าวเป็นการแสดงทัศนคติทางบวกของผู้โพสต์ กล่าวคือ คำเรียกชื่อดังกล่าวเป็นเหมือนการยกย่องเจริญ ที่เปลี่ยนแปลงสถานภาพดั้งเดิมของเจริญที่เป็นเพียงตัวละครในนิยายจีนแต่ปัจจุบันเปลี่ยนสถานภาพจากตัวละครเป็นเทพเจ้าและเป็นที่เคารพในฐานะวัดอุโมงค์ การเน้นย้ำให้เห็นว่าการเรียกชื่อวัดอุโมงค์เจริญที่มักจะขึ้นต้นหรือมีคำนามบ่งบอกรูปแบบของวัดอุโมงค์ เช่น กล่าวถึง “เจริญ” เพื่อบ่งบอกรูปแบบวัดอุโมงค์ว่าสร้างขึ้นในรูปแบบประติมากรรมนูนต่ำ ต่อมาจะตามด้วยลักษณะชื่อ คือ เจริญ เป็นชื่อที่เรียกตามการกำเนิด เพราะกำเนิดจากหิน แม้จะเป็นคำเรียกที่สื่อถึงการเกิดจากหินที่มีลักษณะเป็นของแข็งหรือไม่ค่อยมีมูลค่า แต่การเรียกนี้มีนัยให้ถึงเกิดที่มหัศจรรย์มากกว่าสิ่งทั่วไป

2) การเรียกขาน จันธิมา อังคพณิกิจ (2562) กล่าวว่า เป็นกลวิธีใช้เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสื่อสารแบบต่อหน้า ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมหรือแม้แต่ในบางสถานการณ์ของการสื่อสารก็อาจใช้การเรียกขานต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับว่าผู้พูดต้องการแสดงความสัมพันธ์ผู้พูดในลักษณะใด มีความสัมพันธ์ ความใกล้ชิด เคารพยกย่องกันมากน้อยเพียงใด คำเรียกขานที่พบเป็นคำนามในหมวดเครือญาติ คือ “อาภ” หมายถึง ปู่ ซึ่งคำว่า อาภ คำเรียกนี้ใช้แทนเจริญซึ่งในกลวิธีการเรียกชื่อที่กล่าวมาพบว่าสถานภาพเปลี่ยนจากตัวละครในวรรณกรรมจีนเป็นเทพเจ้า แต่ในกลวิธีการเรียกขานพบการแสดงสถานภาพที่เปลี่ยนเป็นเครือญาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และความเมตตาต่อลูกหลาน คือ ผู้ศรัทธาเทพเจ้าเจริญ 3) กลวิธีการอ้างถึง เป็นกลไกการเชื่อมโยงบางส่วนของ การอ้างถึงอาจเป็นชื่อบุคคล หรือคำสรรพนาม ซึ่งคำเหล่านี้แสดงมุมมองของผู้พูดที่มีต่อสิ่งที่กล่าวถึงไม่เหมือนกัน ดังนั้น ในการวิเคราะห์ข้อความ การอ้างถึงจัดเป็นตัวบ่งชี้ที่กำหนดสถานภาพ และบ่งบอกอัตลักษณ์เฉพาะของสิ่งที่กล่าวถึงได้ รวมทั้งมุมมองและการกำหนดตำแหน่งความสัมพันธ์ของผู้พูดกับสิ่งที่ตนกำลังกล่าวอ้างถึงได้ (จันธิมา อังคพณิกิจ, 2562) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ภาพที่ 4 การอ้างอิงบุคคลและพิธีกรรมการปลุกเสกวัตถุมงคล
ที่มา: อนุสรณ์ เจริญนิเวศบุญ (2565, ออนไลน์)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการอ้างอิงถึงชื่อบุคคลสำคัญทั้งหมด 8 บุคคล ซึ่งกลุ่มบุคคลที่ได้รับการอ้างอิงนี้มีสถานภาพเป็นภิกษุทั้งหมด ดังนั้นการอ้างอิงจึงใช้คำที่แสดงความเคารพนับถือ ซึ่งการอ้างอิงดังกล่าวแสดงให้เห็นมุมมองของผู้อ้างอิงที่ต้องการอ้างอิงด้วย กล่าวคือ มีการนำกลุ่มคำมามาประกอบกัน ได้แก่ “**พระ-อาจารย์ พระ-มหา หลวง-พ่อ**” เป็นการยกย่องทั้งหมด โดยคำว่า **พระอาจารย์** แสดงให้เห็นถึงการบ่งชี้พระผู้มีความรู้ความสามารถ ส่วน **พระมหา** เป็นการอ้างอิงที่บ่งชี้ให้เห็นว่าพระรูปนี้สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม 3 ประโยค และคำว่า **หลวงพ่อ** ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นพระที่ได้รับความเคารพนับถือในฐานะพ่อ และมีอายุมากกว่าผู้อ้างอิง การอ้างอิงนี้ นำมาสู่การทำให้วัตถุมงคล คือ “**เหรียญแห่งเจีย**” มีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น เพราะได้รับการอ้างอิงทั้งหมดเป็นผู้มีความสามารถ และได้รับการยกย่องจากผู้อ้างอิง

นอกจากการอ้างอิงบุคคลแล้วสิ่งปรากฏอีกประการหนึ่งคือ การอ้างอิงพิธีกรรม เนื่องจากพิธีกรรมเป็นแบบอย่างหรือแบบแผนที่ปฏิบัติในทางศาสนา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, 2556) ดังนั้น การอ้างอิงการทำพิธีกรรมมีส่วนให้วัตถุมงคลมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่ง พบการอ้างอิงพิธีกรรมโคกวง หรือพิธีเบิกเนตร เป็นพิธีปลุกเสกวัตถุมงคล และพิธีเทวาภิเษกซึ่งพิธีนี้จะใช้ฆราวาสในการปลุกเสก แต่จากการอ้างอิงพบว่า ผู้ปลุกเสกเป็นพระสงฆ์ทั้งหมด จึงชี้ให้เห็นว่าการอ้างอิงนี้เป็นการอ้างอิงที่ทำให้วัตถุมงคลแห่งเจียเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นการปลุกเสกเพื่อเสริมอำนาจพลังของวัตถุมงคลที่มีพระเกจิอาจารย์มาร่วมกระทำพิธี ส่วน 4) การใช้คำกริยาเป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยคที่ไม่เพียงพิจารณารูปคำกริยาเท่านั้น แต่จะต้องหมายรวมไปถึงคำที่สัมพันธ์กับกริยาด้วยเพราะมีส่วนในการสื่อความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์และสิ่งที่ต้องการ (จันทิมา อังคพณิกิจ, 2562) พบว่ากลวิธีการใช้กริยาในข้อความเป็นการชักจูงให้เกิดความ

เลื่อมใสศรัทธา ดังตัวอย่าง

ครุฑา เจ้าพ่อแห่งเจีย โตเสียลูกโจว 大聖佛祖[ลูกหลานอาวอง]

ฟาร์ม ในตู้

23 มกราคม 2021 · 🌐

เหรียญลูกท้อเทพเจ้าแห่งเจีย ผู้ยิ่งใหญ่เสมอฟ้า หลวงพ่อสาคร ไตรมาสแรก #เบ็อะโหล่ทอง หลวงพ่อสาคร วัดหนองกรับ ปี2551 รุ่น ปกป้อง ๓ ภพ สยบมาร ปลุกเสกตั้งแต่ไตรมาส ปี51 หลวงพ่อสาคร วัดหนองกรับ ปลุกเสก (กันลุดหงพรายกุมาร) ปกป้องคุ้มครอง ป้องกันภัยพิบัติภัย หนุนดวงชะตาราศี แก้ปืซง ล้างอาถรรพ์ ขจัดอุปสรรค โชคลาภทางค้าขาย แคล้วคลาดจากภัยอันตราย สบายพร้อมกลองเค็มๆจากวัด สร้างน้อยหายากมากครับ

"หลวงพ่อบุญ" เป็นพระเกจิอาจารย์ ที่มีลูกศิษย์ให้ความเลื่อมใสศรัทธา ชาวเมืองระยองและจังหวัดใกล้เคียง รำลึกถึงความประพฤติปฏิบัติในพระธรรมวินัย และยังเป็นพระเถระที่ใฝ่เรียนรู้ แสวงหาความรู้จากพระอาจารย์ ต่างๆทั้งฝ่ายของหลวงปู่ทิม อิสริโก แห่งวัดละหารไร่ หลวงพ่อคุณ วัดบ้านไร่ อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา โดยเฉพาะการลงอักขระเขียนยันต์ที่สวยงาม

ภาพที่ 5 การใช้คำกริยาบ่งบอกเทพคุณเทพวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย
ที่มา: ฟาร์ม ในตู้ (2564, ออนไลน์)

ข้อความจากภาพข้างต้น พบคำกริยาที่ใช้ บ่งบอกสถานภาพของวัตถุมงคลแห่งเจียในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีเทพคุณในการ “ปกป้องคุ้มครอง, ป้องกันภัยพิบัติ, แก้ปืซง, ล้างอาถรรพ์, ขจัดอุปสรรค, แคล้วคลาดจากภัยอันตราย” คำกริยาที่ปรากฏทั้งหมดบ่งชี้ให้เห็นว่าวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียมีบทบาทในการเป็นผู้กระทำ คือ ช่วยให้ผู้ศรัทธาและถือครองไม่ประสบกับอันตรายต่าง ๆ นอกจากจะช่วยป้องกันแล้วยังพบคำกริยาที่เป็นคำบ่งชี้ในการช่วยส่งเสริม คือ “หนุนดวงชะตาราศี” การใช้คำกริยาดังกล่าวจึงเป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอให้ความเชื่อด้านเนื้อหาเด่นชัดมากขึ้น 5) การใช้คำวิเศษณ์ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554, 2556) ให้ความหมายว่า คำวิเศษณ์ น. คำจำพวกหนึ่งที่แต่งหรือขยายคำนาม คำกริยาหรือคำวิเศษณ์เพื่อบอกคุณภาพหรือปริมาณเป็นต้น ซึ่งการใช้คำวิเศษณ์เป็นการเลือกคำศัพท์เพื่อนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคลให้มีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งการใช้คำวิเศษณ์จะใช้คำว่า “หายาก” เพื่อต้องการบอกปริมาณของวัตถุมงคลว่ามีจำนวนไม่มากและเป็นที่เคารพศรัทธาของกลุ่มคน นอกจากการใช้คำวิเศษณ์ว่า “ยาก” มาขยายคำกริยาว่า “หา” เพื่อแสดงให้เห็นว่าวัตถุมงคลแต่ละประเภทเป็นที่นิยมและเคารพศรัทธาแล้วยังพบกลวิธีการใช้คำวิเศษณ์ว่า “น้อย” ซึ่งตรงข้ามกับมาก, ไม่มาก (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, 2556) มาขยายคำว่า “สร้าง” เพื่อบอกปริมาณของวัตถุมงคลว่ามีจำนวนจำกัด หรือจำนวนน้อยอีกด้วย ดังนั้น การนำเสนอโดยใช้คำวิเศษณ์จึงช่วยกระตุ้นให้ผู้ศรัทธาในระดับปัจเจกชนต้องการครอบครองวัตถุมงคลชิ้นนั้น

กลวิธีสุดท้าย 6) การตั้งชื่อรุ่น เป็นกลวิธีทางศัพท์ที่สำคัญมากสำหรับวัตถุมงคลเพราะชื่อรุ่นย่อมเป็นภาพแทนของความศักดิ์สิทธิ์และแสดงความเชื่อของวัตถุมงคลที่มีเนื้อหาปรากฏอยู่ภายในรูปแบบ โดยการตั้งชื่อรุ่นวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้อง การของผู้ศรัทธา เช่น การตั้งชื่อรุ่นว่า “ปกป้อง 3 ภพ สยบมาร” ชื่อรุ่นดังกล่าวนี้มีความสำคัญเพราะแสดงให้เห็นถึงเทพคุณด้านการ “ปกป้อง” หรือคุ้มครองผู้ศรัทธาเทพเจ้าแห่งเจีย นอกจากนั้นยังมีการขยายความหรือเทพคุณของวัตถุมงคลให้ชัดเจนว่า “ปกป้องคุ้มครอง, ป้องกันภัยพิบัติ” ดังนั้น ชื่อรุ่นจึงเป็นการนำเสนอโดยการเลือกคำเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาด้านความแคล้วคลาดปลอดภัยของวัตถุมงคล

3. กลวิธีการขยายความ กลวิธีการขยายความ (Modification) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพยางค์ก็ได้ เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความหมายเด่นชัด เกิดภาพหรือความคิดบางอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งความเด่นชัดอาจมีความหมายในทางที่ดี หรือความหมายทางลบก็ได้ ส่วนพื้นหลังก็มักจะเป็นส่วนประกอบที่ช่วยสนับสนุนการปรากฏตัวของสิ่งที่ต้องการเน้นก็ได้ (จันทิมา อังคพณิกิจ, 2562) ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่ากลวิธีการขยายความส่วนใหญ่จะขยายคำนาม คือ รูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคลแห่งเจียเพื่อให้ความหมายเด่นชัดขึ้น

การขยายความรูปแบบมักจะกล่าวขึ้นต้นข้อความโดยกล่าวถึงรูปแบบ เช่น เมื่อกล่าวถึงรูปแบบเหรียญแล้ว จะอ้างถึงแห่งเจียในสถานภาพ “อากง” ส่วนคำว่า “ท้วน” เป็นสรรพนามเงา มีการใช้คำคุณศัพท์ คือ “ใจดี” ขยาย อากง ซึ่งหากมีจิตศรัทธาผู้บูชาจะขอพรได้ในทุกด้าน การใช้คำคุณศัพท์ดังกล่าวนี้เป็นการเสริมความหมายทางบวกให้กับวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย นอกจากนั้นยังพบการขยายคำกริยา “น่าสะสมบูชา” คือ “อย่างยิ่ง” คำนี้สนับสนุนความเชื่อของกลุ่มผู้ศรัทธาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ดี ส่วนการขยายเนื้อหาความศักดิ์สิทธิ์นั้นมักอ้างถึงพระเกจิชื่อดังที่มาปลุกเสกวัตถุมงคลแห่งเจีย ซึ่งการขยายความโดยนี้จึงทำให้เกิดภาพเทพคุณ เนื่องจากผู้ปลุกเสกมีสถานภาพเป็นพระต่างกับประชาชนทั่วไป ดังนั้น เนื้อหาของวัตถุมงคลจึงเข้มข้นด้วย และการขยายโดยอ้างถึงนี้ช่วยให้เนื้อหาวัตถุมงคลเด่นชัดขึ้นในด้านดี

นอกจากกลวิธีการขยายความรูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคล เทพเจ้าแห่งเจีย ยังพบกลวิธีการใช้ภาษาขยายความวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียโดยใช้คำนามแล้วตามด้วยคำบอกจำนวน ถือเป็นกลวิธีสำคัญ เพื่อขยายความวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียให้มีความศักดิ์สิทธิ์และสร้างความศรัทธาให้กับผู้ครอบครอง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ภาพที่ 6 การขยายความโดยใช้คำนามและคำบอกลำดับ

ที่มา: 王德安 (2563, ออนไลน์)

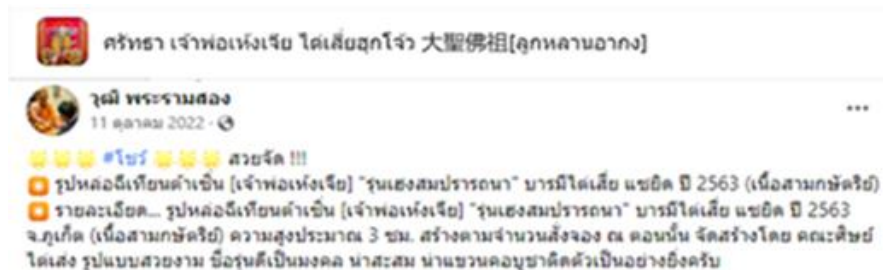
การขยายความโดยใช้คำนามและตามด้วยคำบอกลำดับจากตัวอย่างที่ปรากฏคือคำว่า “รุ่นแรก” ซึ่งเป็นคำนามและคำบอกลำดับ โดยการใช้คำว่ารุ่นแรกนี้เป็นการขยายความวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียให้มีความหมายที่เด่นชัดในกระบวนการของการสร้างวัตถุมงคลเพื่อแสดงให้เห็นถึงความหลังของวัตถุมงคลที่สร้างขึ้นมาก่อน ซึ่งกลวิธีการขยายความจากตัวอย่างที่ปรากฏจะมุ่งเน้นให้เกิดความหมายในทางที่ดีของวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย เนื่องจากกลวิธีนี้จะเป็นกลวิธีที่โน้มน้าวความน่าสนใจให้ผู้ร่วมสื่อสารหรือผู้รับสารได้ โดยคำที่ใช้ขยายส่วนใหญ่มักจะเป็นคำวิเศษณ์ คำคุณศัพท์ หรือคำบอกลำดับเพราะคำเหล่านี้มีหน้าที่แสดงสภาพของวัตถุมงคลแห่งเจียให้เด่นชัดขึ้น เพราะช่วยเน้นให้เห็นว่าลำดับการสร้างก่อนย่อมมีอายุมากและศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น

4. กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม

กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2557) เป็นการวิเคราะห์โดยอาศัยบริบทภายนอกตัวบท จึงจะต้องสัมพันธ์กับความรู้ ความคิด และข้อมูลทางสถานการณ์และด้านสังคมวัฒนธรรมประกอบ จากการศึกษาพบการใช้วจนกรรมและการใช้สหบท ดังนี้ 1) **วจนกรรม** เป็นถ้อยคำที่บ่งบอกเจตนา กล่าวคือ ถ้อยคำที่คนเราใช้สื่อสารกันนั้นมันจะต้องมีเจตนาบางอย่างอยู่ด้วย เราสามารถตีความถ้อยคำที่สื่อสารออกมาเหล่านั้น และทำให้ทราบเจตนาของผู้ส่งสารได้ว่าต้องการบ่งบอกการกระทำอะไร การใช้วจนกรรมเป็นการใช้ภาษาที่แสดงเจตนาบางอย่างที่ผู้เขียน/ผู้พูดแสดงการปฏิสัมพันธ์โดยตรงต่อผู้อ่าน/ผู้ฟังให้เพื่อให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง พบว่าแห่งเจียในฐานะวัตถุมงคลจะใช้กลวิธีวจนกรรมแสดงความรู้สึก (Expressive) กล่าวคือ เป็นวจนกรรมที่แสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้โพสต์ รวมไปถึงการแสดงความคิดเห็นของผู้โพสต์ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งความรู้สึกที่ปรากฏในโพสต์เป็นความรู้สึกยกย่อง เชิดชู ศรัทธาในฐานะวัตถุมงคล ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

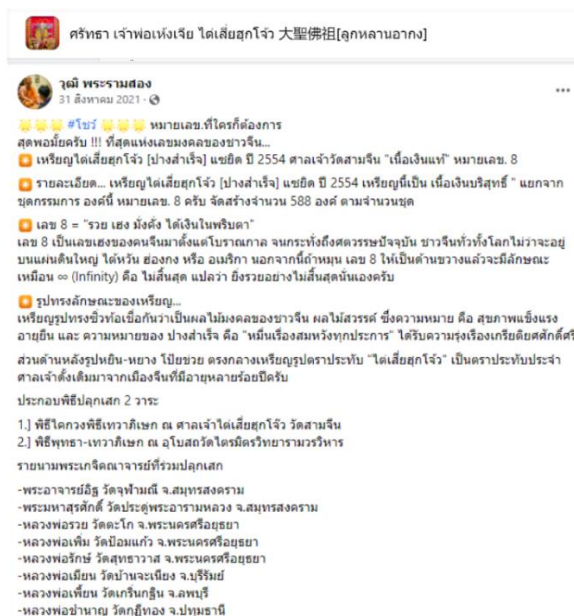
ภาพที่ 7 การใช้วจนกรรมแสดงความรู้สึก

ที่มา: วุฒิ พระรามสอง (2565, ออนไลน์)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้โพสต์ได้ชูถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงการยกย่องเชิดชูวัตถุมงคลแห่งเจียได้เป็นอย่างดี โดยแสดงความรู้สึกว่าเหรียญวัตถุมงคลเหรียญนี้ “น่าสะสม, น่าแขวนคอบูชา” ข้อความทั้ง 2 ข้อพบ พบคำนำหน้ากริยา คือ “น่า” เป็นการใช้แสดงความรู้สึกให้ผู้รับสาร หรือผู้อ่านเกิดความประสงค์ที่จะรับหรือบูชาวัตถุมงคล ซึ่งการใช้วจนกรรมแสดงความรู้สึกนี้จะเน้นใช้ข้อความในความทางบวกทั้งหมด เพื่อสร้างเน้นย้ำให้เห็นถึงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อแห่งเจียในฐานะเทพเจ้า 2) สหบท เป็นลักษณะของตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีความคิดเห็นหรือตัวบทอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว ปรากฏอยู่ด้วย ข้อความปัจจุบันได้มีความสัมพันธ์ในเชิงตอบสนอง ตอบโต้ หรือปฏิสัมพันธ์กับตัวบทที่มีอยู่ก่อนหน้าแล้ว ซึ่ง แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1999, อ้างถึงใน จันทิมา อังคพณชกิจ, 2557) แบ่งสหบท 2 ระดับ ได้แก่ 1) สหบทปรากฏรูป จะอ้างอิงคำพูดของผู้อื่นแบบที่มีเครื่องหมายคำพูดหรืออัญประกาศที่เรียกว่าถ้อยคำแบบรายงานตรง โดยอาจมีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลตัวบทที่มีอยู่ก่อนแล้วอย่างชัดเจน และ 2) สหบทแบบแฝง เป็นการนำคำศัพท์มานำเสนอและเรียบเรียงอยู่ในตัวบทของตนอย่างแนบเนียน การปรากฏแบบเรียงร้อยกันไปเป็นเนื้อหาเดียวกันแบบสอดคล้องกัน เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนตั้งใจใช้เพื่อที่จะให้ตัวบทชัดเจนขึ้น ความแตกต่างระหว่างสหบทปรากฏรูปกับสหบทแบบแฝง คือ สหบทปรากฏรูปจะนำข้อความมาไม่ดัดแปลงและใส่ในเครื่องหมายอัญประกาศ (“...”)

ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ซึ่งสหพที่ปรากฏในข้อความของผู้โพสต์พบว่ามีสหพทั้งสองแบบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง

ภาพที่ 8 การใช้วจนกรรมและสหพเพื่อนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย

ที่มา: วุดฒิ พระรามสอง (2564, ออนไลน์)

ข้อความจากตัวอย่างข้างต้นพบกลวิธีการใช้สหพปรากฏรูปทั้งหมด 4 จุด ได้แก่ “เนื้อเงินแท้” ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเนื้อของวัตถุมงคลรูปแบบเหรียญแม้จะไม่ระบุว่าผู้ใดเป็นผู้กล่าว แต่เมื่ออยู่ภายในเครื่องหมาย “...” จึงแสดงให้เห็นว่ามีผู้กล่าวไว้ โดยอาจเป็นผู้สร้างวัตถุมงคลหรือผู้มีส่วนในการสร้างวัตถุมงคล ส่วนคำต่อมา “รวย เฮ มันคง ในพริบตา” เป็นการอ้างอิงถึงเทพคุณของเทพเจ้าแห่งเจียที่สามารถบันดาลผู้ครอบครองวัตถุมงคล ร่ำรวย มีความโชคดี และมันคงในชีวิตได้ภายในพริบตา นอกจากนั้น คำว่า “หมื่นเรื่องสมหวังทุกประการ” ยังเน้นย้ำข้อความที่อ้างอิงถึงเทพคุณในด้านร่ำรวย โชคดี และมันคงในชีวิตด้วย และข้อความสุดท้ายที่อ้างอิงโดยใช้เครื่องหมายอัฒประกาศ คือ “ได้เลืยสุกใจ” ซึ่งเป็นการอ้างอิงชื่อของเทพเจ้าแห่งเจีย การใส่เครื่องหมายอัฒประกาศ ดังที่พบในข้อความทั้งหมดจึงเป็นกลวิธีการนำเสนอโดยใช้สหพปรากฏรูป

นอกจากการใช้สหพปรากฏรูปแล้ว การใช้สหพแบบแฝงก็พบเช่นกันดังข้อความในตัวอย่าง กลวิธีการใช้สหพแบบแฝง ผู้โพสต์จะไม่ใช้เครื่องหมายอัฒประกาศแต่จะเป็นการนำข้อความดั้งเดิมที่เคยปรากฏมาเรียบเรียงให้เป็นภาษาของผู้เขียนโพสต์โดยในข้อความ เช่น ในข้อความรูปทรงลักษณะของเหรียญ เหรียญรูปทรงชีวิตท้อเชื่อกันว่าเป็นผลไม้ของชาวจีน ... ซึ่งความหมาย คือ สุขภาพแข็งแรง อายุยืน... และ ประกอบพิธีปลุกเสก 2 วาระ ได้แก่ พิธีโคกวงพิธีเทวาภิเษก ณ ศาลเจ้าพ่อได้เลืยสุกใจ วัดสามจีน และพิธีพุทธา-เทวาภิเษก ณ อุโบสถวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร จากข้อความข้างต้น จึงเป็นการใช้สหพแฝง กล่าวคือ นำชุดถ้อยคำหรือข้อมูลที่มีมาเรียบเรียงในสำนวนของตน ข้อสำคัญอีกประการ คือ การที่ผู้โพสต์ได้ใช้ภาษาของตน

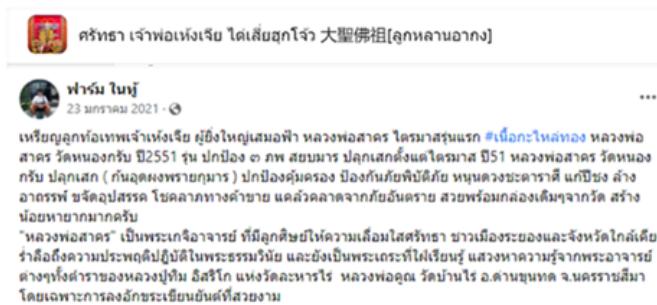

ผ่านข้อความ คือ คำว่า “ครับ” จึงบ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นการนำข้อความหรือชุดถ้อยคำที่เคยปรากฏมาเรียบเรียงใหม่ในรูปแบบภาษาของผู้โพสต์เอง แต่กลวิธีทั้งหมดมุ่งอ้างถึงเทพคุณลักษณะของวัตถุมงคล พิธีกรรม ตลอดจนผู้ปลุกเสกเพื่อนำเสนอให้เห็นความเข้มแข็งและความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลเพื่อสร้างความน่าศรัทธาแก่ผู้ศรัทธาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย

5. กลวิธีทางวาทศิลป์ กลวิธีทางวาทศิลป์เป็นการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะในการสื่อสารหรือสื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องหรือสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ศิลปะการใช้ภาษานี้หมายถึงการใช้คุณสมบัติด้านเสียง และความหมายของคำที่มีอยู่ในภาษานำมาสื่อสารเพื่อเกิดความหมายที่ลึกซึ้ง โดยการใช้กลวิธีทางวาทศิลป์จะพบ 2 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำขวัญ และการใช้บทประพันธ์ร้อยกรอง (จันทิมา อังคณชกิจ, 2557) ซึ่งกลวิธีทางวาทศิลป์ในการนำเสนอวัตถุมงคลแห่งเจีย พบการใช้คำขวัญและการใช้โวหาร ดังตัวอย่าง

การใช้คำขวัญเป็นประเภทการสื่อสารด้วยภาษาประเภทหนึ่งประกอบไปด้วยถ้อยคำที่นำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันเป็นข้อความเฉพาะเพื่อสื่อความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554,2556) กล่าวว่า คำขวัญ คือ ถ้อยคำที่แต่งขึ้นเพื่อเตือนใจหรือเพื่อให้เป็นสิริมงคล จิง ลู (Lu,1999 อ้างถึงใน จันทิมา อังคณชกิจ, 2557) กล่าวว่า คำขวัญมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะยึดโยงมวลชนให้เป็นหนึ่ง กระตุ้นและขับเคลื่อนมวลชนให้กระทำหรือมีปฏิกิริยาบางอย่างบางอย่างเกิดขึ้น ส่วน โวหาร พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554, 2556) ให้ความหมายของโวหาร คือ เจริญหรือสำนวนหนังสือที่แต่งหรือพูด ซึ่งการใช้โวหารในการนำเสนอวัตถุมงคลแห่งเจียมีความน่าสนใจ เพราะทำให้วัตถุมงคลมีความงดงามและสื่อความหมายเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ภาพที่ 9 การใช้คำขวัญเพื่อสื่อความหมาย

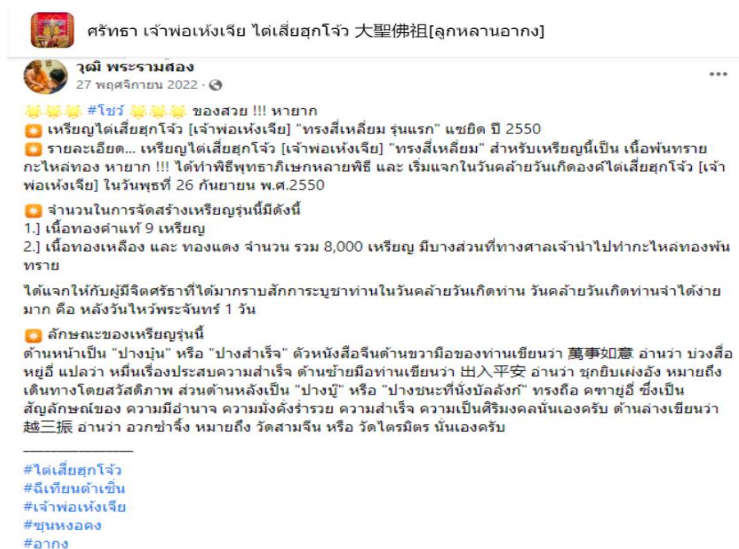
ที่มา: ฟาร์ม ในู (2564, ออนไลน์)

จากข้อความที่ปรากฏ จะพบกลวิธีการใช้คำขวัญที่ใช้คุณสมบัติของเสียงสระ และตัวสะกด คือ “ปกป้อง 3 ภพ สยบมาร” คุณสมบัตินี้ของเสียงที่ปรากฏจะสัมผัสคล้องจองกันคือ “ภพ - สยบ” กลวิธีนี้เป็นการใช้คำขวัญเพื่อบอกชื่อรุ่น แต่มีนัยของการใช้ถ้อยคำเพื่อนำไปสู่ ความเป็นสิริมงคล กล่าวคือ ชื่อรุ่นที่ปรากฏโดยใช้กลวิธีคำขวัญนี้เป็นการตั้งชื่อเป็นการขึ้นนำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาในวัตถุมงคลแห่งเจียในฐานะเทพเจ้าที่รักษาคุ้มครองผู้ศรัทธา ทั้งยังช่วยให้ผู้ศรัทธาจดจำชื่อของวัตถุมงคลได้ด้วย ส่วนการใช้โวหารที่ปรากฏเป็นการใช้บุคคลวัต คือ การทำให้สิ่งไม่มีชีวิต มีสภาพ กริยา

อาการ ความรู้สึกเหมือนสิ่งมีชีวิต ซึ่งการใช้โวหารดังกล่าวทำให้วัตถุมงคลมีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้คำว่า “เหรียญกระโดด” คำนี้จะนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียได้อย่างดี

6. กลวิธีการใช้ตัวเลข กลวิธีการใช้ตัวเลขเป็นกลวิธีการใช้ภาษาที่พบในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย และเป็นกลวิธีที่สำคัญมาก เพราะตัวเลขที่ใช้จะบ่งชี้อายุ จำนวน ซึ่งการใช้ตัวเลขในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยขับเน้นให้วัตถุมงคลมีความเข้มแข็ง ตลอดจนเป็นที่เคารพศรัทธา พบ 3 ได้แก่ 1) การใช้ตัวเลขระบุปีที่สร้าง 2) การใช้ตัวเลขระบุราคา และ 3) การใช้ตัวเลขระบุจำนวน ดังภาพ

ตัวอย่าง

ภาพที่ 10 การใช้ตัวเลขเพื่อนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย

ที่มา: วุฒิ พระรามสอง (2563, ออนไลน์)

1) การระบุปีที่สร้าง เป็นกลวิธีการใช้ตัวเลขที่สำคัญเพราะเป็นการขับเน้นให้วัตถุมงคลที่ผ่านการสร้างมานานมีความเข้มแข็งและศักดิ์สิทธิ์ ดังตัวอย่างข้อความจากภาพ คือ วัตถุมงคลรูปแบบเหรียญสร้างขึ้น เมื่อ 2550 หรือ 17 ปีก่อน การใช้ตัวเลขเพื่อระบุระยะเวลาการสร้างจึงเป็นการนำเสนอโดยใช้ตัวเลขเพื่อขับเน้นให้วัตถุมงคลมีความเข้มแข็งมากขึ้นตามที่ผู้ศรัทธาในระดับปัจเจกชนเชื่อ ส่วนกลวิธีการใช้ตัวเลขเพื่อระบุจำนวนการสร้างวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียรูปแบบเหรียญนั้น ผู้โพสต์ได้ระบุจำนวนการสร้างไว้ว่า “เนื้อทองคำ 9 เหรียญ” และ “เนื้อทองเหลือง และทองแดง จำนวน 8,000 เหรียญ” การระบุนี้จึงมีความสำคัญในแง่ของการสื่อสารเพื่อให้ทราบถึงปริมาณการสร้างวัตถุมงคลให้ผู้รับสารรับทราบและหากต้องการครอบครองต้องบูชา เพราะวัตถุมงคลนี้มีจำนวนจำกัด นอกจากรูปแบบเหรียญและรูปหล่อแล้ว รูปแบบพระผง และรูปแบบแกะสลักก็ปรากฏกลวิธีการใช้ตัวเลขเพื่อระบุจำนวนเช่นกัน

2) กลวิธีการใช้ตัวเลขระบุจำนวนการสร้าง เป็นอีกกลวิธีที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าวัตถุมงคลที่มีจำนวนการสร้างน้อย และประการสำคัญ คือ ใช้คำว่า “หายาก” จึงกระตุ้นให้ผู้ศรัทธาและนักถือเทพเจ้าแห่งเจียประสงค์ครอบครองวัตถุมงคล เพราะหากมีจำนวนการสร้างน้อย เช่น เนื้อทองแท้ที่สร้างเพียง 9 เหรียญเท่านั้น เมื่อมีจำนวนการสร้างน้อยจึงเป็นของหายาก และกระตุ้นให้ผู้ศรัทธา

ต้องการบูชาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย เพราะจะทำให้รู้สึกว้าวัตุมงคลนั้นเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจได้
 อย่างดี 3) กลวิธีการใช้ตัวเลขระบุราคาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียพบว่า การใช้ตัวเลขระบุราคาของ
 วัตถุมงคลมีความสำคัญในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย เช่น ตัวเลขระบุราคา คือ “299”
 บาท การใช้กลวิธีดังกล่าวจะทำให้ว่า หากตั้งราคาที่ 300 จำนวนเลขตัวแรกที่นำหน้าคือเลข 3 มี
 จำนวนที่มากกว่าเลข 2 ดังนั้น แม้จะห่างกันเพียงแค่ 1 บาท ก็นำเสนอวัตถุมงคลให้เป็นที่น่าสนใจได้
 จะจับต้องได้ด้วย กลวิธีการใช้ตัวเลขระบุราคาจึงเป็นกลวิธีที่สำคัญที่มุ่งนำเสนอวัตถุมงคลโดยมีนัย
 แอบแฝงคือเทพพาณิชย์คือการค้าขาย ซึ่งการใช้ตัวเลขเพื่อนำเสนอวัตถุมงคลนั้นจะมีการตั้งราคาหรือ
 ตัวเลขที่อยู่ในราคาจับต้องได้

อภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีการใช้ภาษาในการนำเสนอวัตถุมงคล พบว่า มีกลวิธีการใช้เรื่องเล่าที่สอดคล้องกับ
 ยุวพาส์ ชัยศิลป์พัฒนา ที่วิจัยเรื่อง “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี” เสนอว่า ในด้านองค์ประกอบ
 ของเรื่องเล่า เพราะการนำเสนอปรากฏการเล่าโดยประกอบไปด้วยตัวละคร คือ ผู้ปลูกเสก ส่วนฉาก
 สถานที่ใน การนำเสนอเป็นการกล่าวถึงสถานที่ของการปลูกเสกวัตถุมงคล เช่น วัดสามจีน เป็นต้น
 การใช้เรื่องเล่าดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอเพื่อถ่ายทอดชุดความเชื่อเกี่ยวกับเทพคุณ
 ของวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย นอกจากนั้นการใช้เรื่องเล่ายังเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอให้เทพเจ้า
 แห่งเจียได้รับ การสร้างสรรค์เป็นวัตถุมงคลอย่างหลายรูปแบบ และเหตุแห่งความนิยมในการสร้าง
 วัตถุเทพเจ้าแห่งเจียนั้น (ยุวพาส์ ชัยศิลป์พัฒนา, 2552) สอดคล้องกับบทความ ของ สุกัญญา สุจนายา
 เรื่อง “การประยุกต์ใช้คติชนในการสร้างวัตถุมงคลในปัจจุบัน” คือ การนำเรื่องเล่าจากนิทานและ
 วรรณคดีถูกนำมาทำเป็นวัตถุมงคล ไม่ว่าจะเป็นสัตว์วิเศษ อาวุธวิเศษและของใช้วิเศษ ดังนั้น การสร้างวัตถุ
 มงคลเทพเจ้าแห่งเจียจึงสร้างขึ้นโดยการนำอนุภาคมาเป็นส่วนในการสร้างวัตถุมงคล สร้างโดยนำ
 แห่งเจียในฐานะสัตว์วิเศษ คือ สิ่งที่เกิดจากหินอาบแสงจันทร์มีฤทธานุภาพมาก ส่วนอาวุธวิเศษที่
 พบคือกระบองสารพัดนึกที่นำมาเป็นอาวุธคู่กาย (สุกัญญา สุจนายา, 2560)

กลวิธีการใช้ภาษาในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย ยังสอดคล้องกับ “การวิเคราะห์
 ข้อความ” ของ จันทิมา อังคพณิชกิจ ในด้านกลวิธีการใช้ภาษา เพราะมีการใช้กลวิธีทางศัพท์
 เพื่อโดยการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การอ้างถึง ตลอดจนใช้คำกริยาเพื่อนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้า
 แห่งเจียให้มีความเข้มข้น นอกจากนั้นยังมีการขายความรูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคลให้เกิดความ
 เด่นชัดและศักดิ์สิทธิ์เพิ่มขึ้น ส่วนการใช้วจนกรรมปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรมพบเพียงการใช้วัจกรรม
 และสทบทในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียเท่านั้น และการใช้วาทศิลป์ที่นำเสนอโดยใช้ภาษา
 ที่งดงามและถ่ายทอดโดยใช้เสียงให้เกิดความน่าสนใจ แต่พบว่ามีการใช้ตัวเลขเพิ่มเติมเพื่อระบุปีที่
 สร้าง จำนวนการสร้าง และราคาวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561)

การนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียโดยการใช้ภาษาในสื่อสังคมออนไลน์ยิ่งทำให้ความเชื่อ
 และความศรัทธาแพร่กระจาย ในเบื้องต้นการสื่อสารอาจจะจำกัดอยู่เพียงในศาลเจ้าเท่านั้น
 ดังนั้น เมื่อเกิดการนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำให้วัตถุมงคลกลายเป็นเทพพาณิชย์เพราะมี
 การข้ามสื่อจากเฟซบุ๊ก (FaceBook) ไปสู่เพจสินค้าออนไลน์ทั้งในช้อปปี้ (Shopee) หรือลาซาด้า
 (Lazada) ดังภาพ

ภาพที่ 11 การใช้ภาษาอังกฤษถึงวัดธมฺมมงคลเทพเจ้าหิ้งเจี๋ย
ที่มา: บริษัท ซ้อปปี (ประเทศไทย) จำกัด (2566, ออนไลน์)

การนำเสนอวัตถุมงคลหิ้งเจี๋ยจึงไม่ได้จำกัดเพียงแคในกลุ่มเฟซบุ๊กเท่านั้น แต่แพร่กระจายไปในสื่อหรือเพจขายสินค้า โดยการใช้กลวิธีทางภาษาที่โน้มน้าวให้เกิดความน่าเชื่อถือและศรัทธา โดยจากภาพ จะพบการอ้างถึง หลวงพ่ออิฐที่ร่วมปลุกเสก หรือใช้คำกริยา “**แก๊บซัง**” ความเชื่อที่นำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ หรือเพจขายสินค้านี้จึงบ่งชี้ให้เห็นว่า เมื่อมนุษย์ไม่มีความมั่นคงทางด้านจิตใจ วัตถุมงคลจึงเป็นทางออกที่ทำให้ “หลีกหนี” จากความไม่มั่นคงและช่วย “บรรเทา” ความไม่คงทางจิตใจ จึงกลายเป็นที่ “ยึดเหนี่ยวจิตใจ” ให้กับผู้ศรัทธาโดยการนำเสนอผ่านกลวิธีด้านการใช้ภาษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้จากวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการนำวัตถุมงคลเทพเจ้าหิ้งเจี๋ยในกลุ่มเฟซบุ๊กศรัทธา เจ้าพ่อหิ้งเจี๋ย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว **大聖佛祖** [ลูกหลานอาวกง] พบว่า กลวิธีการใช้เรื่องเล่าถือเป็นกลวิธีสำคัญที่จะนำเสนอวัตถุมงคลให้มีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น โดยเฉพาะการนำตัวละครที่มีอนุภาคเด่นชัดมาสร้างสรรค์ ซึ่งเทพเจ้าหิ้งเจี๋ยเป็นตัวละครสำคัญในวรรณกรรมจีนเรื่องไซอิ๋วที่มีอนุภาค การเกิดจากก้อนหินอาบแสงจันทร์ นอกจากนั้นยังมีอาวุธคู่กายคือกระบองสารพัดนึกที่สามารถยืดและหดได้ตามต้องการ ดังนั้น การนำอนุภาคเหล่านี้มาสร้างสรรค์เป็นวัตถุมงคลจึงมีการนำเสนอโดยใช้เรื่องเล่าบอกเทพคุณได้อย่างชัดเจน ส่วนกลวิธีการใช้ภาษาในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าหิ้งเจี๋ยแสดงให้เห็นว่า การเลือกสรรถ้อยคำเพื่อนำเสนอเป็นกลวิธีที่โน้มน้าวใจที่สร้างความเชื่อความศรัทธาในระดับปัจเจกบุคคลกระทั่งเป็นกลุ่มได้ โดยเฉพาะการเรียกขานเทพเจ้าหิ้งเจี๋ยในฐานะ อาวกง ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันในฐานะบุคคลในครอบครัว

นอกจากนั้น การใช้คำกริยาก็เป็นอีกกลวิธีที่สำคัญในการสร้างความเชื่อเพราะคำที่เลือกมาทั้งหมด บ่งชี้ให้เห็นเทพคุณและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ผู้ครอบครองได้ ส่วนกลวิธีการใช้ตัวเลขเป็นการบอกจำนวน จึงมีความสำคัญในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจีย ซึ่งการใช้ตัวเลขนั้นผู้ โปสต์มี กลวิธีสำคัญในการนำเสนอ โดยเฉพาะการระบุปีที่สร้างวัตถุมงคล เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เพราะผ่านการสร้างมายาวนาน ส่วนการใช้ตัวเลขระบุจำนวนการสร้างมีความสำคัญในแง่ของการนำเสนอ กล่าวคือ เมื่อใช้ตัวเลขระบุจำนวนวัตถุมงคลว่ามีจำนวนจำกัดจะกระตุ้นให้เกิดความต้องการครอบครองมากขึ้นทั้งยังสอดคล้องกับการใช้คำวิเศษณ์ที่บ่งบอกว่า “สร้างน้อย” อีกด้วย นอกจากนี้ การใช้ตัวเลขระบุราคาของวัตถุมงคล พบว่า มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากในการตั้งราคาวัตถุมงคล ดังพบราคา 299 บาท ที่ห่างจาก 300 บาท เพียงแค่ 1 บาท แต่เมื่อเลขตัวหน้าเป็นจำนวนที่น้อย คือ 2 น้อยกว่า 3 จึงทำให้โน้มน้าวผู้ศรัทธาได้อย่างแยบยล และราคาที่นำเสนอเพื่อให้บูชาจะเป็นมีราคาที่จับต้องได้ ดังนั้น การนำเสนอวัตถุมงคลจึงจำเป็นที่จะต้องใช้ตัวเลขเพื่อระบุปีที่สร้าง ระบุจำนวน และระบุราคาวัตถุมงคลเพื่อโน้มน้าวและกระตุ้นให้ผู้ศรัทธาครอบครองวัตถุมงคล

สรุป

ผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในกลุ่มเฟซบุ๊ก ศรัทธา เจ้าพ่อแห่งเจีย ไต่เสี่ยฮุกโจ้ว 大聖佛祖 [ลูกหลานอาคง] ใช้แนวคิดเรื่องเล่าของยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา และแนวคิดการวิเคราะห์ข้อความของ จันทิม่า อังคพณชกิจ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อความของผู้โปสต์ กลวิธีที่ 1. การใช้เรื่องเล่าที่ปรากฏในข้อความของผู้โปสต์ พบว่าผู้เล่าได้บอกรายละเอียดเหตุการณ์การปลุกเสกวัตถุมงคลโดยลำดับเหตุการณ์และใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่า เพื่อนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในรูปแบบต่าง ๆ กลวิธีการนำเสนอโดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์ข้อความของ จันทิม่า อังคพณชกิจ พบว่า 2. กลวิธีทางศัพท์เป็นกลวิธีสำคัญในการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคล ซึ่งกลวิธีทางศัพท์ พบดังนี้ 1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อเป็นการใช้เพื่อบ่งบอกรูปแบบของวัตถุมงคลแห่งเจียแต่ละประเภท เช่น หากเป็นรูปแบบเหรียญจะใช้คำว่า “เหรียญ” เพื่อเรียกชื่อวัตถุมงคลตามรูปแบบ ส่วน 2) การเรียกขานเป็นกลวิธีที่ใช้บ่งบอกความสัมพันธ์ โดยผู้โปสต์จะให้ความสำคัญกับเทพเจ้าแห่งเจียและให้ความสำคัญ เช่น ในฐานะ “อาคง” เพราะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ใกล้ชิดและแสดงความเคารพนับถือ 3) กลวิธีการอ้างถึงพบว่า สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันระหว่างการอ้างถึงบุคคล และการอ้างถึงพิธีกรรม ซึ่งเป็นการช่วยทำให้เนื้อหาของวัตถุมงคลแห่งเจียมีพลังมากขึ้น เช่น การอ้างถึงผู้ปลุกโดยเฉพาะพระเกจิอาจารย์ ส่วนพิธีกรรมจะเป็นพิธีกรรมพุทธาภิเษก พิธีโคกวง เป็นต้น 4) การใช้คำกริยาใช้เพื่อสื่อความหมายให้กับวัตถุมงคลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น “แคล้วคลาด” “ปกป้องคุ้มครอง” ส่วน กลวิธีทางศัพท์ที่พบเพิ่มเติม คือ 5) กลวิธีการใช้คำวิเศษณ์ เพื่อขยายคำกริยาโดยมีจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อบอกประมาณการสร้างวัตถุมงคลว่ามีจำนวนไม่มากขึ้น ซึ่งจะพบคำว่า “น้อย” ต่อท้ายคำว่า “สร้าง” เพื่อบ่งบอกปริมาณของวัตถุมงคล และ 6) กลวิธีการตั้งชื่อรุ่นที่เป็นการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียให้มีความโดดเด่นและศักดิ์สิทธิ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงเทพคุณ เช่น “รุ่นสัมฤทธิ์ผล” “รุ่นปราบ 3 ภพสยบมาร”

3. กลวิธีการขยายความ มุ่งเน้นให้เกิดความหมายในทางที่ดีของวัตถุมงคลแห่งเจีย เนื่องจากกลวิธีนี้จะเป็กลวิธีที่โน้มน้าวความน่าสนใจให้ผู้ร่วมสื่อสารหรือผู้รับสารได้ โดยคำที่ใช้ขยายส่วนใหญ่มักจะเป็นคำวิเศษณ์ คำคุณศัพท์ หรือกริยา เพราะคำเหล่านี้มีหน้าที่ในการแสดงสภาพของวัตถุมงคลแห่งเจียให้เด่นชัดขึ้น ซึ่งคำขยายขยาย 1) ขยายรูปแบบ โดยใช้คำว่า “อย่างย้ง” ขยาย “นำสะสมบูชา” 2) ขยายเนื้อหา เป็นการขยายความที่ต้องการให้เอวที่ปรากฏเข้มขลังขึ้น เช่น ใช้คำว่า “เจิมเลือด” นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการขยายความวัตถุมงคลแห่งเจียให้เป็นของหายากเพื่อที่จะสร้างความศรัทธาโดยใช้ 3) การขยายความวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียโดยใช้คำนามและคำบอกลำดับ เช่น รุ่นแรก รุ่นสอง เป็นต้น 4. กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม พบกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ที่มุ่งเน้นถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของผู้โพสต์ผ่านการใช้คำช่วยกริยา เช่น “นำบูชา” เป็นต้น 5. กลวิธีทางวาทศิลป์ พบการนำเสนอโดยการใช้นำวลีที่มีสัมผัสคล้องจองเพื่อกระตุ้นให้เกิดความต้องการครอบครองวัตถุมงคลและการใช้โวหารเพื่อแสดงอภินิหารย์ของวัตถุมงคล เช่น “เหรียญกระโดด” ซึ่งใช้บุคลวัตเพื่อให้เกิดความเข้มขลังของวัตถุมงคล และ 6. การใช้ตัวเลขพบการใช้ตัวเลขเพื่อระบุปีที่สร้าง ระบุราคา และระบุจำนวน เพื่อต้องการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียให้มีความศักดิ์สิทธิ์และน่าศรัทธา ซึ่งราคาที่ระบุจะใช้กลวิธีที่จับต้องได้ เช่น เพียง 299 บาท การใช้ตัวเลขแรกที่น่าด้วยเลข 2 จะน้อยกว่าเลข 3 แม้จะต่างกันเพียง 1 บาท ก็เป็นการนำเสนอให้เกิดความต้องการในการครอบครองวัตถุมงคลได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าแห่งเจียในสื่อการขายสินค้าและบริการ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอวัตถุมงคลเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2564). เล่าสู่กันฟัง...เรื่อง “แห่งเจีย : พญาวานรผู้กลายเป็นเทพเจ้า”. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2566 จาก www.shorturl.asia/My9OR
- จรัสศรี จิราส. (2557). แห่งเจีย (ผีเทียนต้าเล้ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า. กรุงเทพฯ: มติชน.
- จันทิมา อังคพนิกิจ. (2561). การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา. (2552). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

สุกัญญา สุจนายา . (2560). *การประยุกต์ใช้คติชนในการสร้างวัดอุโมงค์ในปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

หนุ่ม พระรามสอง (2564), *ศรัทธา เจ้าพ่อแห่งเจีย ไต่เสียดงโจ้ว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2566

จาก https://www.facebook.com/groups/3098644093544862/?locale=th_TH.

บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด. (2566). *ขายของออนไลน์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2566

จาก <https://www.dataforthai.com/company/0105558019581/>

แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรม
ในพุทธปรัชญามหายาน

THE CONCEPT OF BODHISATTVA AS AN ETHICAL FOUNDATION
IN MAHAYANA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระวิเชียร ถิ่นยืนอี (กาญจนไตรภพ)

Phra Wichien Tien Ee (Kanjana Traipop)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: wattham57@gmail.com

Received May 22, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษา แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน 3) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กันระหว่างแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์กับแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเชิงวิพากษ์ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน เป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติในเรื่องพระโพธิสัตว์ ตามหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญในช่วงแห่งการตั้งปณิธาน เพื่อเข้าถึงความเป็นพุทธะ ด้วยหลักแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน มีความสำคัญกับหลักธรรมพื้นฐานทั้งสองประการของอุดมการณ์โพธิสัตว์ คือ เรื่องความกรุณา และปัญญา ซึ่งความกรุณาและปัญญานั้นถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้ความสำคัญแก่การต่อสู้กับปัญหาที่ซับซ้อน โดยการใช้ปัญญาเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการกระทำอย่างมีสติ จะเห็นว่าอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญของแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน ซึ่งเป็นการนำมาปฏิบัติให้เกิดผลในทางศีลธรรม พระโพธิสัตว์ เป็นผู้ดำเนินชีวิตตามวิถีทางตามหลักแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน ตามแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายานมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธปรัชญามหายาน; พระโพธิสัตว์; พื้นฐานทางจริยธรรม

Abstract

This research article is a study. The concept of the Bodhisattva as an ethical foundation in Mahayana Buddhist philosophy. It has three objectives: 1) to study the concept of the Bodhisattva in Mahayana Buddhist philosophy 2) to study the ethical

concepts in Mahayana Buddhist philosophy 3) to analyze the relationship between the concept of the Bodhisattva and the ethical practices of Mahayana Buddhist philosophy. This research employed the qualitative research methodology done by critically studying documents, texts and related research works. From the study it was found that the concept of a bodhisattva in Mahayana Buddhist philosophy It is the main concept of the Bodhisattva practice. According to the principles that Bodhisattvas must practice during the period of determination. To reach Buddhahood with the ethical concepts of Mahayana Buddhist philosophy There is emphasis on the two basic principles of Bodhisattva ideology: compassion and wisdom. Compassion and wisdom were developed to be important in grappling with complex problems. By using intelligence to find solutions to problems that arise and acting consciously. It can be seen that the ideology of the Bodhisattva is an important goal of the ethical concept of Mahayana Buddhist philosophy. Which is a practice that produces moral results. A Bodhisattva is a person who lives according to the ethical principles of Mahayana Buddhist philosophy. According to the concept of the Bodhisattva as the ethical foundation of Mahayana Buddhist philosophy throughout the present.

Keywords: Mahayana buddhist Philosophy; Bodhisattva; An ethical foundation

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาของแนวคิดหลักทางพุทธปรัชญามหายานที่เชื่อว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างล้วนมีพุทธภาวะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิต พุทธภาวะจึงเป็นศักยภาพหรือความสามารถของสรรพสัตว์ที่จะพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้น จนสูงสุดถือเป็นความสามารถของสรรพสัตว์ในการเดินทางเข้าถึงความเป็นพระพุทธเจ้าหรือภาวะแห่งพุทธะซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมอันประเสริฐที่หลากหลาย ศักยภาพหรือความสามารถนี้ถือเป็นมิติหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ที่พร้อมจะก่อให้เกิดความเข้าใจต่อความจริงอันเป็นอมตะ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2548) พุทธภาวะจึงเป็นเงื่อนไข ที่ทำให้การตระหนักรู้ในสัจธรรมทางศาสนาหรือในทางปรัชญาไม่สูญหายไปจากโลก และเชื่อว่าศักยภาพดังกล่าวมีอยู่อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน เพียงแต่สรรพสัตว์บางส่วนที่ยังมีอวิชชาปิดบังทำให้ไม่อาจที่จะเข้าถึงธรรมชาติแห่งพุทธะที่มีอยู่ภายในได้เท่านั้น หากผู้ใดทำลายอวิชชาที่เป็นเสมือนความมืดที่ปิดบังธรรมชาติแห่งพุทธะนี้ออกไปด้วยปัญญาหยั่งรู้ธรรมชาติแห่งพุทธะแล้วก็จะได้พบกับความบริสุทธิ์แห่งจิตนี้เข้าถึงความเป็นพุทธะอย่างเท่าเทียมกัน

พุทธศาสนามหายานที่เชื่อว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายต่างล้วนมีพุทธภาวะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิตนี้ จึงทำให้ทุกชีวิตต่างก็โอกาสที่จะพัฒนาตนให้เจริญขึ้นเป็นพุทธะได้ เพราะสรรพชีวิตล้วนมุ่งสู่ภาวนานิพพานอาจจะช้าบ้าง หรือเร็วบ้างแตกต่างกันไปก็นับเป็นเรื่องธรรมดา แต่ถึงกระนั้นทุกชีวิตจะมีจุดสุดท้ายที่ต้องดำเนินไปสู่ภาวะอันเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตเช่นเดียวกันนั่นก็คือความเป็นพุทธะจากหลักการนี้ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่ถูกละเลยเป็นแนวคิดเบื้องต้นที่สำคัญของการที่

นำไปสู่ความเป็นพุทธดังกล่าว จึงทำให้มีจำนวนของพระโพธิสัตว์ที่จะเป็นผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตมากมายจนท่านเปรียบเทียบกับมีจำนวนมากกว่าเม็ดทรายในท้องทะเล และการที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ได้นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการตั้งปณิธานเพื่อที่จะบำเพ็ญบารมีมุ่งเน้นในการช่วยเหลือหรือชนสรรพสัตว์ให้พ้นจากวัฏฏะสงสารที่เต็มไปด้วยความทุกข์อย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งการตั้งปณิธานดังกล่าวจะต้องแน่วแน่ว่า “ตราบใดที่สรรพสัตว์ยังไม่หลุดพ้น พระโพธิสัตว์ก็จะไม่เห็นแก่ตัวในการบรรลุปุทธภูมิแต่เพียงผู้เดียว จะยังคงช่วยเหลือและรอจนกว่าจะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายบรรลุปุทธธรรมทั้งหมดเสียก่อนตนจึงจะบรรลุนิพพาน” (ประทุม อังกูโรหิต, 2553) เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความสามารถในการตรัสรู้ ซึ่งต่างก็มีธาตุพุทธะอยู่ในตัวของมนุษย์ก่อนแล้ว จึงควรถือเอาการบรรลุปุทธภูมิเป็นอุดมการณ์สูงสุด การบรรลุปุทธภูมินั้นจะไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดวัย ไม่จำเป็นต้องถือบวช แม้เป็นฆราวาสผู้ครองเรือนก็สามารถที่จะปรารถนาและบำเพ็ญเป็นพระโพธิสัตว์ได้เช่นกันนับเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับสรรพสัตว์แทนการเป็นพระอรหันต์

ด้วยเหตุนี้ การที่จะบำเพ็ญตนเพื่อพระโพธิสัตว์ได้นั้นนอกจากที่ยึดมั่นกับปณิธานที่ตั้งไว้แล้ว จะต้องประกอบด้วยโพธิสัตว์มรรคาคือถือในจริยธรรมที่มุ่งเน้นในเรื่องความเมตตากรุณา (Compassion) ต่อสรรพสัตว์เป็นสำคัญ และจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบไปด้วยปัญญา (Wisdom) จากแนวคิดของจริยธรรมดังกล่าวได้ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีเชิงปฏิบัติ อาทิเช่น การงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์ การช่วยเหลือสังคมที่มีความเดือนร้อนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การดำรงชีวิตเมื่อคราวที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ เป็นต้น หรือหลักการเรื่องความเท่าเทียมกันของสรรพสัตว์จะเห็นได้จากการยอมรับว่าสรรพสัตว์ล้วนมีธาตุพุทธะอยู่ตัวซึ่งต่างก็มีความสามารถในการตรัสรู้ไม่ต่างกันสิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้แนวคิดของโพธิสัตว์นำเสนอออกมาให้เห็นชัดได้ว่าเป็นรูปธรรมโดยผ่านหลักการจริยธรรมของฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน จึงทำให้ถูกมองว่าการที่พระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่ใช้ความเมตตากรุณาและปัญญาเป็นแกนหลักที่สำคัญในการช่วยเหลือสรรพสัตว์กลายเป็นจริยธรรมที่พระโพธิสัตว์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แม้จะมีหลักการอื่นนอกจากนี้อีกมากก็อาจถูกบดบังด้วยจริยธรรมที่ว่าด้วยความเมตตากรุณาและปัญญาจนกลายเป็นหลักจริยธรรมของฝ่ายมหายานในเชิงปฏิบัติไปในที่สุด

เมื่อมองอีกแง่มุมหนึ่งพุทธปรัชญามหายาน จะมีท่าทีต่อการให้ความสำคัญต่อแนวคิดเรื่องจริยธรรมโดยมุ่งที่ความเมตตากรุณาที่ประกอบด้วยปัญญาต่อสรรพสัตว์เป็นสำคัญมากกว่าจริยธรรมอื่นอาจเป็นเพราะพุทธปรัชญามหายานมองว่า การช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ได้เข้าถึงปัญญาแห่งการบรรลुถึงความเป็นพระพุทธเจ้าหรือพุทธภาวนานั้น ก็ไม่แตกต่างกับการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วยจิตอันประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกิดปัญหาเป็นประเด็นข้อสงสัยได้ว่า ระหว่างปัญญากับภุณานั้นสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สูงกว่ากัน หรือสิ่งใดที่พระโพธิสัตว์จะต้องยึดมั่นให้มากที่สุดระหว่างที่บำเพ็ญตนเพื่อช่วยขณย้ายสรรพสัตว์ให้พ้นจากสังสารวัฏที่เต็มไปด้วย กองทุกข์นี้

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาเบื้องต้นเกี่ยวกับโพธิสัตว์มรรคาคือถือในจริยธรรมที่มุ่งเน้นในเรื่องความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์เป็นสำคัญพร้อมกันนี้การกระทำดังกล่าวจะต้องประกอบไปด้วยปัญญาจนได้กลายมาเป็นแนวคิดของจริยธรรมเชิงปฏิบัติที่สำคัญของฝ่ายมหายาน ผู้วิจัยจึงต้องการ

พิสูจน์ว่า “การบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องยึดถือหลักจริยธรรมอะไรมากกว่ากันระหว่างความเมตตากรุณากับปัญญา” (ประทุม อังกูโรหิต, 2553)

ประเด็นพระโพธิสัตว์เสียสละความสุขตนเอง เพื่อผู้อื่น กรณีพระเวสสันดร (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 28 บรรทัด 6511-8340 หน้า 248-318, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แสดงถึงการมี เมตตาต่อสังคม การไม่สนใจว่าสังคมจะพิจารณาเรื่องดังกล่าวว่าเหมาะสมหรือไม่ แต่รรถถกถามองว่า การที่ทำอย่างนั้นเป็นภูมิปัญญาของท่านมากกว่าจะพิจารณาเรื่องเมตตาอย่างเดียวเพราะสุดท้ายแล้ว ทั้งลูกและภริยาก็กลับสู่เมืองและมีความสุขอยู่ดี

ดังนั้น งานวิจัยนี้จะวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบว่า แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายานในประเด็นหลักจริยธรรมว่าด้วยความเมตตากรุณาและปัญญาว่าจะมีความสำคัญมากกว่ากัน เมื่อได้วิเคราะห์ในประเด็นที่ต้องการแล้ว ก็จะสรุปและอภิปรายผลเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ภูมิปัญญาพื้นถิ่น, สัทธรรมปฐกสูตร, วัชรปรัชญาปารมิตาสูต, การินทวสูตร, กาลามาสุตตะ: เป็นหลัก และเอกสารทุติยภูมิที่มาจากกรวิเคราะห์ วิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาและวิเคราะห์แยกแยะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญกรุณาและปัญญาว่าพระโพธิสัตว์นั้นใช้หลักการกรุณาเป็นใหญ่อย่างเดียว หรือมีหลักปัญญาร่วมพิจารณาไปพร้อมกันด้วย เพื่อใช้อธิบายแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์และแนวทางการปฏิบัติทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน
3. สรุป และวิจารณ์เพื่อตรวจสอบและประเมินเหตุผลที่ใช้อธิบายแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์และแนวทางการปฏิบัติทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า การบำเพ็ญตนเป็นบารมีของพระโพธิสัตว์ จะมีลักษณะการบำเพ็ญธรรมเป็นระยะเวลานานมาก มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น โดยใช้ทาน ศีล ภาวนาเป็นอุปกรณ์เพื่อให้เกิด บุญกุศลและเพื่อความสุขของตนเองและของชาวโลก อาศัยยาน ปรัชญา เพื่อเป็นการแสวงหาความหลุดพ้นและวิริยะ เพื่อเป็นกำลังในการบำเพ็ญธรรมะอื่นๆ อีกด้วยและที่สำคัญจะต้องเริ่มบำเพ็ญไปตามลำดับตั้งแต่ต้นจนถึงปลายสุดจะมีลักษณะเริ่มจากธรรมที่ง่ายที่สุดไปหาธรรมที่ยากที่สุด

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ข้างต้นนั้น เพื่อจะแสดงให้เห็นวิธีการและขั้นตอนการที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะปรารถนาที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวทางของพุทธปรัชญามหายานนั้นเป็นเช่นไร ประเด็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นี้ อาจจะมีข้อคำถามเกิดขึ้นได้ว่า “เหตุใด? การบำเพ็ญบารมีจึงมีความสำคัญต่อการตั้งความปรารถนาในการเป็น พระโพธิสัตว์” จากข้อคำถามนี้ (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชีวิตของพระโพธิสัตว์ คือ ผู้จะมาตรัสรู้เป็นเรื่องราวชีวิตทางศีลธรรม จริยธรรม ดังนั้น การเน้นเรื่องการบำเพ็ญความดีเพื่อบรรลุสถานภาพที่สูงที่สุดนี้เองเป็นเหตุให้ประวัติในส่วนของอดีตของพระพุทธเจ้าสำคัญกว่าประวัติในชาติปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าศีลธรรมกำหนดประวัติมากกว่าที่แสดงประวัติจริงๆ ที่แฝงศีลธรรม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดการวางระบบของการบำเพ็ญธรรมเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ธรรมะหมวดหนึ่งที่เรียกว่า บารมีหรือปารมีตา เมื่อบำเพ็ญบารมีเต็มบริบูรณ์แล้วบุคคลนั้นก็จะได้รับบรรลุโพธิญาณได้เป็นพระพุทธเจ้า”(ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557) จากข้อสังเกตดังกล่าวนี้ เป็นการตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นนั้นได้เป็นอย่างดีและทำให้เห็นถึงความสำคัญของการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะบรรลุเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด คือ การเป็นพระพุทธเจ้าตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน อาจกล่าวได้ว่าการบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมีเหล่านั้นเท่านั้น

ลักษณะพระโพธิสัตว์ เป็นผู้ได้รับอภิเชกเทียบเท่ากับพระพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและคุณลักษณะทั้งปวง เป็นผู้ได้รับขยานความรู้ทั้งปวง ได้โพธิสัตว์วิโมกข์ 10 ประการ ได้สมาธิ อารมณ์ อภิญญาทั้งหมด มีรูปกายงดงาม มีรัศมีรุ่งเรือง ล่วงเขตแดนโลกทั้งปวง ล่วงเทวดาทั้งปวง เป็นผู้นำสัตว์ทั้งหลายให้เข้าไปสู่การบำเพ็ญบารมีตาของพระโพธิสัตว์ พระสาวก และพระปัจเจกพุทธเจ้า (Har Dayal, 1970) จากข้อความข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า คัมภีร์ทศภูมิสูตรนั้นนับเป็นคัมภีร์ที่แสดงความคิดเห็นเรื่องภูมิได้ครบถ้วนและเป็นระบบที่สุดในบรรดาคัมภีร์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ ภูมิของพระโพธิสัตว์สามารถแสดงการพัฒนาของพระโพธิสัตว์ได้ครบทุกแง่มุม ทั้งในด้านการบำเพ็ญธรรม ผลของการบำเพ็ญธรรมอันได้แก่อำนาจและหน้าที่ในแต่ละภูมิ เมื่อพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญภูมิธรรมทั้ง 10 ประการครบบริบูรณ์แล้ว ก็จะเป็นผู้มีคุณธรรมเทียบเท่ากับพระพุทธเจ้าและเหลือเพียงอีกชาติเดียวก็จะมาอุบัติตรัสรู้จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโปรดสรรพสัตว์ต่อไป

สรุปจากเนื้อหา จึงทำให้ทราบได้ว่าพุทธปรัชญามหายานนั้นมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่พุทธภูมิด้วยการบำเพ็ญบารมียึดตามหลักของโพธิจริยาหรือโพธิสัตว์ธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมองได้ว่าอาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้แนวคิดการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของศาสนิกชนส่วนใหญ่ในบางประเทศ เพราะหลักการสำคัญของการบำเพ็ญบารมีก็คือการช่วยเหลือผู้อื่น การบำเพ็ญจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีผู้ให้ถูกช่วย เป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้คนส่วนมากชอบเพราะมีคนคอยช่วยเหลือในยามที่ตกทุกข์ได้ยาก มีคนคอยให้ความหวังในยามที่หมดสิ้นทุกอย่าง เป็นเสมือนที่พึ่งของสรรพสัตว์ทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้อาจจะจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ความเป็นพระโพธิสัตว์นั้นสูงกว่าความเป็นพระอรหันต์ในมุมมองของพุทธปรัชญามหายา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พื้นฐานแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายานนั้นล้วนแล้วจะต้องอิงอาศัยปัญญาและเมตตากรุณา ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ก็อาจทำให้การปฏิบัติตามแนวทางจริยธรรมดังกล่าวอาจจะไม่มีสิ่งใดที่สำคัญมาเป็นแกนกลางได้ เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า หลักธรรมของฝ่ายมหายานส่วนมากจะสามารถจัดลงให้อยู่ในหมวดของปัญญาหรือไม่ก็

กรุณาได้ทั้งสิ้น จึงทำให้หลักปัญญาและกรณานั้นเป็นแกนกลางที่สำคัญของหลักธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในพุทธปรัชญามหายานซึ่งต่างก็มีลักษณะของอิงอาศัยซึ่งกันและกันที่จะสามารถผสมผสานและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันไป ดังคำกล่าวที่ว่า “ จุดศูนย์กลางเรื่องทฤษฎีนั้นแสดงออกมาในหลักการเรื่องปัญญา ในขณะที่ทำที่เชิงปฏิบัตินั้นแสดงออกมาทางความคิดเรื่องกรุณา (compassion) มีการพูดกันเสมอว่า ปัญญาและกรณานั้นเป็นสองเสาหลักค้ำยันในระบบพุทธปรัชญาเปรียบเสมือนปีกทั้งสองของนก หรือล้อทั้งสองของรถ และการขาดหายสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสองสิ่งนี้ไปจะก่อให้เกิดการเสื่อมลงของจิตวิญญาณแห่งพระพุทธศาสนา (Nagao, 2000)

พระโพธิสัตว์ย่อมมีจิตไม่ห่างจากมหาเมตตา ไม่เว้นจากมหากรุณา มีจิตปณิธานมุ่งต่อสรรพญัตตาญาณอย่างลึกซึ้งเสถียรภาพ ไม่รู้เบื่อหน่าย จักไม่ได้หลงลืมคืนคลาย อนึ่งพระโพธิสัตว์ย่อมมุ่งแสดงธรรมสั่งสอนสรรพสัตว์ โดยมีบังเกิดความเบื่อหน่ายเอือมระอาใดๆ ย่อมปฏิบัติตนในสังคหวัตถุธรรมเป็นนिरันตร์ ย่อมอภิบาลรักษาพระสัทธรรมให้โรจนาภาคโดยจิรายุกาล มิเสียดายแม้กระทั่งชีวิตของตน (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544) นอกจากนี้จะเห็นได้จากพระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ข้อที่ 18 ในมหาสุขาวตัญญูสูตร กล่าวว่า ณ เพลาที่ข้าพระองค์ได้บรรลุพุทธภาวะ หากว่าสรรพสัตว์ในโลกธาตุทั้งทั่วทิศที่มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาระลึกในข้าพระองค์อย่างแน่วแน่ ปราศจากจะไปปฏิบัติ ณ แดนของข้าพระองค์ และได้สดนามของข้าพระองค์แม้สิบครั้งถ้ายังมิได้ปฏิบัติ ณ แดนนั้นแล้วไซ้ ข้าพระองค์จักไม่ขอบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เว้นแต่ผู้ที่ประกอบอนันตริยกรรมห้าและกล่าวร้ายทำลายพระธรรมอันประเสริฐ (ประทุม อังกูรโรหิต, 2553) จากทัศนะของนักวิชาการที่ผู้วิจัยได้นำมาเสนอนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ความหมายหลักของอุดมการณ์โพธิสัตว์ที่ปรากฏในฝ่ายพุทธปรัชญามหายานก็คืออุดมการณ์ที่กล่าวถึงผู้ที่ดำเนินอยู่บนหนทางแห่งการบรรลุธรรม ซึ่งจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วยความเมตตากรุณาพร้อมกับพัฒนาปัญญาของตนให้เจริญอย่างสมบูรณ์ และโพธิสัตว์ ก็คือบุคคลที่ตั้งปณิธานจะบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อจะได้มีความสามารถเต็มที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ส่วนเป้าหมายปลายทางของโพธิสัตว์นั้นก็คือการเดินทางเข้าสู่พุทธภาวะที่เป็นพระนิพพานอันปลายของชีวิต แต่ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความกรุณาเป็นพื้นฐานทำให้พระโพธิสัตว์นั้นมีหนทางปฏิบัติในการยุติการเข้าสู่พระนิพพานไว้นั้นก่อนเพื่อหันกลับมามุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ออกจากสังสารวัฏให้หมดเสียก่อนแล้วตนเองจึงค่อยบรรลุพระนิพพานตามไปในภายหลัง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะต้องเกิดจากมหากุศลจิตที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขตลอดไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 พระโพธิสัตว์นั้นจำเป็นจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติ ในการเดินทางตามทางของการกำจัดกิเลสในใจของตนเองให้ได้เสียก่อน ซึ่งการกำจัดกิเลสนี้ก็ได้แก่เส้นทางของเกรวาทหรือของ พระอรหันต์นั่นเอง ถ้าถือเอาตามทัศนะนี้อาจทำให้เข้าใจได้ว่า ผู้ที่ปรารถนาบำเพ็ญเป็นพระโพธิสัตว์นั้น จำเป็นจะต้องบำเพ็ญตนเพื่อกำจัดกิเลสในใจของตนเองให้ได้เสียก่อน แนวคิดเช่นนี้ย่อมขัดแย้งกับแนวคิดของการบำเพ็ญโพธิสัตว์ที่เข้าใจกันว่า ต้องมุ่งเน้นเสียสละช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ คอยช่วยขจัดปลดปล่อยความทุกข์โศกในโลกนี้จะไม่สนใจต่อการกำจัดกิเลสเพื่อที่จะบรรลุนิพพานด้วยเหตุนี้ ช่วงเวลาของการเป็นพระโพธิสัตว์จึงยาวนาน เพราะหากมองจากแนวทางการปฏิบัติ มีจุดประสงค์หลักของการบำเพ็ญ พระโพธิสัตว์ก็เพื่อต้องการที่จะบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งในอนาคตแล้วสามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากกองทุกข์ได้ ซึ่งต่างก็เชื่อกันว่าผู้ที่

สามารถทำการช่วยขรรพสัตว์ออกจากสังสารวัฏนี้ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544) ได้อย่างเต็มทีนั้นมีเพียงผู้เดียวนั้นก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการพัฒนาแนวคิดของพุทธปรัชญามหายานจากยุคแรกๆ ที่ต้องมุ่งทำตนให้บรรลุเสียก่อน ปรับเปลี่ยนมาเป็นการมุ่งเน้นในเรื่องของการเผยแผ่คำสั่งสอนไปสู่ประชาชนหมู่มาก เน้นการทำงานเพื่อสังคมเป็นสำคัญ ทำให้แนวคิดการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมอันเป็นความต้องการของศาสนิกชนส่วนใหญ่

ตามหลักอุดมการณ์โพธิสัตว์ การบำเพ็ญปรัชญาปารมิตา หรือปัญญาบารมีนั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้โพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีได้รับปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะธรรมแห่งสรรพสิ่งกล่าวคือ กล่าวคือรู้แจ้งใน ปฏิจตสมุปบาท ซึ่งเป็นการเข้าใจถึงภาวะการอิงอาศัยของสรรพสิ่งเพื่อเกิดขึ้นและดำรงอยู่ ฝ่ายมหายานเรียกภาวะการเข้าใจเช่นนี้ว่า การตระหนักรู้ในศูนย์தாகกล่าวให้ง่ายก็คือ การรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง พระโพธิสัตว์ที่เจริญด้วยปัญญาเช่นนี้ ย่อมที่จะมองสรรพชีวิตด้วยความเท่าเทียม เข้าใจแท้ถึงสภาวะธรรมที่แท้จริงของสรรพสัตว์ที่เวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ ผู้ตั้งรณพันทุกข์ โพธิสัตว์ตระหนักได้ว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายประกอบอยู่ด้วยศักยภาพทางปัญญาในการนำพาตนเองพ้นทุกข์พุทธปรัชญามหายานก็ไม่อาจที่จะแยกหลักการเรื่องปัญญาและความกรุณาออกจากกันได้ เพราะปัญญาเองก็ถูกนับเนื่องอยู่ในอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ ตัวอย่างเช่น ในการบำเพ็ญบารมีที่ถือเป็นหลักจรรยาที่สำคัญของพระโพธิสัตว์ที่จะมุ่งสู่พุทธภูมิเป็นสิ่งที่พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญให้บริบูรณ์จึงจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้

โพธิสัตว์มีพื้นฐานอยู่ที่หลักการทางจริยธรรมอันสำคัญของฝ่ายมหายาน คือ แนวคิดเรื่องความกรุณา จึงทำให้การตีความบุญญาจึงสามารถที่จะสอดคล้องกับคุณค่าเชิงจริยธรรมได้ แม้จะมองว่าในความเป็นจริงชีวิตปราศจากแก่นสารที่เที่ยงแท้ ไม่มีรากฐานถาวร เพราะตกอยู่ภายในกฎไตรลักษณ์ แต่ในมิติของจริยธรรมจะมองว่า เพราะชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ปราศจากแก่นสารถาวร จึงจะต้องทำให้ชีวิตมีศักยภาพ สร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปได้เรื่อยๆ และด้วยความที่ชีวิตของสรรพสัตว์เป็นเช่นนั้น จึงทำให้ชีวิตของสรรพสัตว์รวมถึงพระโพธิสัตว์มีความสามารถที่จะพัฒนาไปในทางที่ดีได้ และด้วยความว่างของชีวิตจึงเปิดช่องให้เกิดการพัฒนา พระโพธิสัตว์เมื่อเดินทางมาถึงขั้นนี้ย่อมหยั่งเห็นบุญญาทั้งในกรอบของความเป็นจริงและมิติทางจริยธรรมดังกล่าว และอีกส่วนหนึ่ง ความสำคัญของหลักการทางจริยธรรมในฐานะที่เป็นหลักการเรื่องความเมตตากรุณายังส่งผลให้โพธิสัตว์ทั้งหลายภายหลังได้บรรลุในปัญญาบารมีแล้วกลับปฏิเสธการเดินทางเข้าสู่นิพพาน เนื่องจากจิตกรุณาที่มีต่อสรรพสัตว์ จึงทำให้พระโพธิสัตว์หันหลังให้พระนิพพาน (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546) และเดินทางกลับมาสู่โลกแห่งอวิชชาอีกรอบเพื่อช่วยเหลือขรรพสัตว์ทั้งหมด ถึงแม้โพธิสัตว์จะคลุกคลีอยู่กับโลกที่ถูกมองว่าปกคลุมไปด้วยกิเลสทั้งหลาย แต่สิ่งเหล่านี้กลับไม่สามารถครอบงำจิตของพระโพธิสัตว์ได้อีกต่อไป นั่นก็เป็นเพราะพระโพธิสัตว์ได้ผ่านการฝึกฝนจิตจนสามารถที่จะสร้างเกราะกำบังทางปัญญาที่มากพอที่จะป้องกันจิตของตนได้นั่นเอง ด้วยการเกื้อหนุนแห่งหลักการแห่งจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายานเช่นนี้ มีผลทำให้ปณิธานของโพธิสัตว์ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์จะดำเนินไปได้ด้วยตัวเองและเป็นไปตามเหตุปัจจัยแห่งโลก ด้วยการตระหนักรู้ด้วยปัญญาและโอบอุ้มด้วยกรุณาอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ก็จักดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ตามปณิธานของโพธิสัตว์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ที่ 1 การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ จะมีลักษณะการบำเพ็ญธรรมเป็นระยะเวลานานมาก มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น โดยใช้ทาน ศีล ภาวนาเป็นอุปกรณ์เพื่อทำให้เกิด บุญกุศลและเพื่อความสุขของตนเองและของชาวโลก อาศัยยาน ปรัชญา เพื่อเป็นการแสวงหาความหลุดพ้นและวิริยะ เพื่อเป็นกำลังในการบำเพ็ญธรรมะอื่นๆ อีกด้วยและที่สำคัญจะต้องเริ่มบำเพ็ญไปตามลำดับตั้งแต่ต้นจนถึงปลายสุดจะมีลักษณะเริ่มจากธรรมที่ง่ายที่สุดไปหาธรรมที่ยากที่สุด จากที่ผู้วิจัยได้อภิปรายเนื้อหาเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ข้างต้นนั้น เพื่อจะแสดงให้เห็นวิธีการและขั้นตอนการที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะปรารถนาที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวทางของพุทธปรัชญามหายานนั้นเป็นเช่นไร ประเด็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นี้ อาจจะมีข้อคำถามเกิดขึ้นได้ว่า “เหตุใด? การบำเพ็ญบารมีจึงมีความสำคัญต่อการตั้งความปรารถนาในการเป็น พระโพธิสัตว์” จากข้อคำถามนี้ ประพจน์ อัสววิรุฬหการ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชีวิตของพระโพธิสัตว์ คือ ผู้จะมาตรัสรู้เป็นเรื่องราวชีวิตทางศีลธรรม จริยธรรม ดังนั้น การเน้นเรื่องการบำเพ็ญความดีเพื่อบรรลุสถานภาพที่สูงสุดนี้เองเป็นเหตุให้ประวัติในส่วนอดีตของพระพุทธเจ้าสำคัญกว่าประวัติในชาติปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าศีลธรรมกำหนดประวัติมากกว่าที่แสดงประวัติจริงๆ ที่แฝงศีลธรรมด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดการวางระบบของการบำเพ็ญธรรมเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ธรรมะหมวดหนึ่งที่เรียกว่า บารมีหรือปารมีตา เมื่อบำเพ็ญบารมีเต็มบริบูรณ์แล้วบุคคลนั้นก็จะได้บรรลุโพธิญาณได้เป็นพระพุทธเจ้า (ประพจน์ อัสววิรุฬหการ, 2557) จากข้อสังเกตดังกล่าวนี้ เป็นการตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นนั้นได้เป็นอย่างดีและทำให้เห็นถึงความสำคัญของการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะบรรลุเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด คือ การเป็นพระพุทธเจ้าตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าการบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมีเหล่านี้เท่านั้น

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ที่ 2 พื้นฐานแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายานนั้นล้วนแล้วจะต้องอิงอาศัยปัญญาและเมตตากรุณา ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ก็อาจทำให้การปฏิบัติตามแนวทางจริยธรรมดังกล่าวอาจจะไม่มีสิ่งใดที่สำคัญมาเป็นแกนกลางได้ เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่าหลักธรรมของฝ่ายมหายานส่วนมากจะสามารถจัดลงให้อยู่ในหมวดของปัญญาหรือไม่ก็กรุณาได้ทั้งสิ้น จึงทำให้หลักปัญญาและกรุณานั้นเป็นแกนกลางที่สำคัญของหลักธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในพุทธปรัชญามหายานซึ่งต่างก็มีลักษณะของอิงอาศัยซึ่งกันและกันที่จะสามารถผสมผสานและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันไปดังคำกล่าวที่ว่า “ จุดศูนย์กลางเรื่องทฤษฎีนั้นแสดงออกมาในหลักการเรื่องปัญญา ในขณะที่ท่าทีเชิงปฏิบัตินั้นแสดงออกมาทางความคิดเรื่องกรุณา (compassion) มีการพูดกันเสมอว่า ปัญญาและกรุณานั้นเป็นสองเสาหลักค้ำยันในระบบพุทธปรัชญาเปรียบเสมือนปีกทั้งสองของนก หรือล้อทั้งสองของรถ และการขาดหายสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสองสิ่งนี้ไปจะก่อให้เกิดการเสื่อมลงของจิตวิญญาณแห่งพระพุทธศาสนา นอกจากนี้จะเห็นได้จากพระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ข้อที่ 18 ในมหาสุขาวัตถุสูตร กล่าวว่า ณ เวลาที่ข้าพระองค์ได้บรรลุพุทธภาวะ หากว่าสรรพสัตว์ในโลกธาตุทั้งทั่วทิศที่มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาระลึกในข้าพระองค์อย่างแน่วแน่ ปรารถนาจะไปอุบัติ ณ แดนของข้าพระองค์ และได้สดนามของข้าพระองค์แม้สิบครั้งถ้ายังมีได้อุบัติ ณ แดนนั้นแล้วไซ้ ข้าพระองค์จักไม่ขอบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เว้นแต่ผู้ที่ประกอบอนันตริยกรรมห้าและกล่าวร้ายทำลายพระธรรมอันประเสริฐ (ประทุม อังกูโรหิต, 2553) จากทัศนะของนักวิชาการที่ผู้วิจัยได้นำมาเสนอนี้ เมื่อพิจารณา

แล้วจะเห็นว่า ความหมายหลักของอุดมการณ์โพธิสัตว์ที่ปรากฏในฝ่ายพุทธปรัชญามหายานก็คือ อุดมการณ์ที่กล่าวถึงผู้ที่ดำเนินอยู่บนหนทางแห่งการบรรลุธรรม ซึ่งจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วยความเมตตากรุณาพร้อมกับพัฒนาปัญญาของตนให้เจริญอย่างสมบูรณ์ และโพธิสัตว์ ก็คือบุคคลที่ตั้งปณิธานจะบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อจะได้มีความสามารถเต็มทีในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ส่วนเป้าหมายปลายทางของโพธิสัตว์นั้นก็คือการเดินทางเข้าสู่พุทธภาวะที่เป็นพระนิพพานอันปลายทางของชีวิต แต่ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความกรุณาเป็นพื้นฐานทำให้พระโพธิสัตว์นั้นมีหนทางปฏิบัติในการยุติการเข้าสู่พระนิพพานไว้นั้นก่อน เพื่อหันกลับมามุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ออกจากสังสารวัฏให้หมดเสียก่อนแล้วตนเองจึงค่อยบรรลุพระนิพพานตามไปในภายหลัง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะต้องเกิดจากมหากุศลจิตที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขตลอดไป

อภิปรายผลการวิจัยที่ 3 เมื่อกล่าวถึงประเด็นเรื่องปัญหาและความกรุณาในระบบคิดของพุทธปรัชญามหายานแล้ว จะพบเห็นได้ในเนื้อหาของพระสูตรที่สำคัญ ๆ ของฝ่ายมหายาน ซึ่งแต่ละพระสูตรนั้นก็จะเป็นให้สำคัญระหว่างปัญญาและความกรุณาที่เท่ากันแม้จะกล่าวถึงควบคู่กันก็ตาม เช่น วัชรปรัชญาปารมิตาสูต จะกล่าวถึงหลักปัญญามากกว่าความกรุณา ส่วนวิมลเกียรตินิเทศสูตร กลับให้ความสำคัญของความกรุณามากกว่าปัญญา ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสแก่เหล่าพระโพธิสัตว์ที่เข้าเฝ้าว่า พระโพธิสัตว์ย่อมมีจิตไม่ห่างจากมหาเมตตา ไม่เว้นจากมหากรุณา มีจิตปณิธานมุ่งต่อสัพพัญญุตญาณอย่างลึกซึ้งเสถียรภาพ ไม่รู้จักได้หลงลืมคืนคลาย อนึ่งพระโพธิสัตว์ย่อมมุ่งแสดงธรรมสั่งสอนสรรพสัตว์ โดยมีบังเกิดความเปื้อนอายเอื้อมระอาใดๆ ย่อมปฏิบัติตนในสังคหวัตรธรรมเป็นนिरันดร ย่อมอภิบาลรักษาพระสัทธรรมให้โรจนาภาคโดยจิรายุกาล มิเสียดายแม้กระทั่งชีวิตของตน (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544) การกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความกรุณาในระบบคิดของพุทธปรัชญามหายานนั้นมีใช่เป็นเพียงทำให้เป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญที่ดูโดดเด่นเท่านั้น แต่ได้นำมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อแนวคิดจริยธรรมของฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นแกนกลางที่สำคัญต่อระบบคิดทั้งหมดของฝ่ายพุทธปรัชญามหายานเองเลยทีเดียว นั่นก็อาจเป็นเพราะผลสืบเนื่องที่เกิดจากการที่ฝ่ายพุทธปรัชญามหายานเองที่นำเอาหลักการเรื่องความกรุณานี้มาเป็นพื้นฐานสำคัญให้กับแนวคิดด้านอื่นๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการบรรลุธรรม หรือแนวคิดเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติที่เป็นหนทางไปสู่เป้าหมายของอุดมการณ์สูงสุด

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 อัตลักษณ์พระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานจริยธรรม

พระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานจริยธรรมประกอบด้วย 1. พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยปัญญามีลักษณะคือ ก. การตระหนักในศูนยตา ข. สรรพชีวิตด้วยความเท่าเทียม 2. พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยกรุณามีลักษณะคือ ก. ช่วยเหลือชนย้ายสรรพสัตว์ทั้งมวล ข. กิเลสไม่สามารถครอบงำจิต 3. พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยปัญญาและกรุณา มีลักษณะคือ ก. ปัญญาเป็นรากฐานของการตรัสรู้ ข. กรุณาเป็นรากฐานของการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ค. การช่วยเหลือสรรพสัตว์ต้องการทั้งปัญญาและกรุณา

สรุป

จากประเด็นการเกิดขึ้นของแนวคิดพระโพธิสัตว์นี้ มีการอธิบายขยายความเป็นการแสดงทัศนะไว้ ถึงแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์จะโดดเด่นมากและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในพุทธปรัชญามหายาน ในสมัยต่อมาเชื่อกันว่าต้นกำเนิดเรื่องพระโพธิสัตว์ เรื่องบารมีธรรมและสังฆกรรมอื่น ๆ อันเป็นอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์นั้น พุทธปรัชญามหายานได้รับมาจากหลักคำสอนของนิกายสรวาสติวาทและมหาสังฆิกะ และยังส่งผลเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวทางพุทธปรัชญามหายาน แนวคิดทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน เป็นอุดมการณ์โพธิสัตว์ในทาง

จริยธรรมมีการให้ความสำคัญมากกับแนวคิดเรื่องความกรุณานั้น สามารถพิจารณาได้จากหัวข้อของหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญไปเพื่อความเป็นพระพุทธรูปเจ้านับตั้งแต่แรกเริ่มในการเดินทางเข้าสู่เส้นทางสายธรรมเรื่อยไปถึงการปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อบ่มงูสุพุทธภาวะ หากนับตามลำดับขั้นของการพัฒนาคุณธรรมของโพธิสัตว์ การตั้งโพธิจิต และจตุรปณิธาน 4 ประการของโพธิสัตว์ ถือว่าเป็นธรรมที่มาเป็นลำดับแรกเพราะเป็นการตั้งมั่นในจิตที่จะบรรลุเป็นพระพุทธรูปเจ้าเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ต่อจากนั้นจึงตามมาด้วยเนื้อหาและวิธีแห่งการปฏิบัติตนของโพธิสัตว์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1.1 พระโพธิสัตว์กับการการุณยฆาตในพุทธปรัชญามหายาน

1.2 ความเป็นพระโพธิสัตว์กับการกินมังสวิรัตินิพพานในพุทธปรัชญามหายาน

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. (2557). *โพธิสัตว์จรรยา: มรรคาเพื่อมหาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2544). *วิมลเกียรติคุณเทวศสูตร*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2548). *ปรัชญามหายาน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประทุม อังกูโรหิต. (2553). *พระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ ข้อโต้แย้งทางปรัชญาของฉินรัน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

เสถียร พันธรังสี. (2549). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). *พุทธศาสนมหายาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.

Har Dayal. (1970). *The Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature*. Delhi: Sundarlal Jain.

Nagao, G.M. (2000). *The Bodhisattava's compassion Described in the Mahayana-sutramkara*. Honolulu: University of Hawai'i press.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2547). *อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

Comparison of LGBTIQ in Theravada Buddhism and the Roman Catholic Christianity

¹รัตนกร สัตตอริยทรัพย์, ²ณัฏฐิ์ ศรีดี, ³พระเมธีวรญาณ

¹ Rattanakorn Satta-Ariyasup, ² Naddhira Sridee, ³ Phrametheeworayan

^{1,2,3} คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3} Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: ratanakorn.49@gmail.com

Received August 7, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเพศทางเลือก 2) เพื่อศึกษาเพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และ 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า เพศทางเลือก คือ กลุ่มคนซึ่งที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างไปจากคนทั่วไป ประเภทของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTIQ) ประกอบด้วย หญิงรักหญิง ชายรักชาย บุคคลรักสองเพศ บุคคลข้ามเพศ บุคคลสองเพศ และผู้ไม่นิยมเพศ ในด้านสถานะและบทบาทของเพศทางเลือกนั้น คุณค่าของมนุษย์ไม่ได้อยู่ที่เพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือชนชั้น แต่อยู่ที่ผู้นั้นสามารถมองเห็นคุณค่าของตน ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและเป็นที่ยอมรับได้ในสังคม พุทธศาสนาเถรวาทถือว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาพุทธ แต่นักบวชทางพระพุทธศาสนาจะต้องเคร่งครัดในพระธรรมวินัย บัณฑิตจะจึงไม่สามารถบวชได้ ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมองว่าทุกคนเป็นคนของพระเจ้า ทุกคนจึงนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้อย่างเสรี มีเพียงไม่สามารถให้พรการแต่งงานเพศเดียวกันได้ นอกจากนี้การผ่าตัดแปลงเพศก็ไม่อนุญาตให้กระทำได้ องค์ความรู้คือเพศทางเลือกมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต แต่ต้องอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา ข้อแตกต่างด้านเป้าหมายสูงสุดของทั้งสองศาสนา คือพระพุทธศาสนามีเป้าหมายเพื่อการสละออกจากทุกข์ สร้างปัญญาในการเข้าถึงธรรม ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เป้าหมายสูงสุดคือการได้เข้าไปอยู่ในดินแดนของพระเจ้า หากขัดต่อเจตนาของพระเจ้าอาจจะเป็นอุปสรรคได้

คำสำคัญ: เพศทางเลือก; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

Abstract

This research has the following objectives: 1) to study alternative sexualities 2) to study alternative sexualities related to Theravada Buddhism and Roman Catholic Christianity and 3) to analyze and compare alternative sexualities in Theravada Buddhism and the Roman Catholic Christianity. This research is qualitative research, studying documents, related research, in-depth interviews, and focus group discussions. The data is analyzed and presented in a descriptive analytical format. The research result found that alternative gender is a group of people who have a gender identity that is different from the general population. The category of alternative gender includes Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, and Queer. In terms of the status and role of the alternative genders, the value of a human being does not depend on gender, race, religion or class, but it lies in the ability of a person to see their own value, to be useful to society and to be accepted by society. Theravada Buddhism holds that everyone has the freedom to practice Buddhism, but Buddhist monks must strictly follow the Dharma and discipline. Therefore, *Pandaka* cannot be ordained. Roman Catholicism views everyone as a person of God. Everyone is therefore free to practice Catholicism. There is simply no way to bless same-sex marriages. In addition, gender reassignment surgery is not allowed. The knowledge is that alternative genders have rights and freedom to live their lives. But it must be within the framework of the traditions and culture of each religion. The difference in the ultimate goal of the two religions is that Buddhism aims to abandon suffering, to develop wisdom to reach the Dharma, while Roman Catholicism's ultimate goal is to enter the land of God. If it goes against God's intention, it may be an obstacle.

Keywords: Alternative gender, Theravada Buddhism; Roman Catholic Christianity

บทนำ

ปัจจุบันคำว่า เพศทางเลือก หรือ เพศที่สาม ถูกนำมาใช้เมื่อมีการพูดถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอยู่เสมอ และจากการที่คำสองคำนี้ถูกใช้ในสื่อบ่อยๆ จึงมีหลายคนก็นำคำนี้มาใช้หรือพูดตามโดยที่คิดว่าเป็นคำที่ควรใช้โดยไม่มีปัญหาอะไร แต่เนื่องด้วยความรู้ในหัวข้อของความหลากหลายทางเพศนั้นแพร่กระจายเฉพาะกลุ่มเท่านั้น บุคคลทั่วไปยังไม่ทราบว่าเรื่องของเพศนั้นมี ความซับซ้อน และมีหลายๆ องค์ประกอบด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้คนยังตกใจกับกะเทยเลส ซึ่งหมายถึง ผู้หญิงข้ามเพศชอบผู้หญิง หรือไม่เข้าใจว่าผู้ชายข้ามเพศ ทอมหรือหญิงห้าวแตกต่างกัน ใดๆ หรือคิดว่าผู้ชายที่ชอบการสอดสรวนชุดผู้หญิงคือหญิงข้ามเพศไปเสียทุกคน คำว่าเพศทางเลือกและเพศที่สามจึงเป็นคำที่ไม่ค่อยถูกนำมาวิเคราะห์ว่าจะส่งผลกระทบต่อการเจรจาเรื่องความหลากหลายทางเพศ เพศทางเลือก และเพศที่สามนั้นเป็นคำที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความรู้ความ

เข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศ ควรเลือกใช้คำอื่นที่มีผลเสียน้อยกว่าคำเหล่านี้ หรือหากจะใช้คำทั้งสองคำนี้ ก็ไม่ควรใช้เรียกกลุ่มคนหลากหลายทางเพศทั้งหมด และควรใช้ให้ถูกบริบทของสถานะและสิ่งแวดล้อม

เพศสภาพมีความหลากหลายซับซ้อนมากกว่าความเป็นหญิง-ชาย (ยศ สันติสมบัติ, 2548) กระแสสิทธิมนุษยชนเองก็ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยไม่เลือกว่าจะเป็นเพศใด ขณะที่ชาวพุทธไทยที่เป็นทางการและมหาเถรสมาคมยังคงห้ามมิให้ผู้หญิงและคนหลากหลายทางเพศบวชพระ ทำให้พระพุทธรูปศาสนาไทยกำลังเผชิญความท้าทายอย่างยิ่งยวดจากกระแสสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าพระพุทธรูปศาสนาไทยยังคงมีอิทธิพลสูงยิ่งในสังคม ทั้งในมิติของการเมือง สังคม วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งกฎหมาย เป็นเพราะพระพุทธรูปศาสนามีส่วนสำคัญต่อการก่อรูปประเทศไทย ทำให้ความเป็นพุทธกับความเป็นไทยถูกผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกัน พระพุทธรูปถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงของชาติ หากเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คิดว่าพระพุทธรูปถูกกระทบกระทั่งย่อมเกิดการตีความไปว่าความเป็นชาติไทยถูกกระทบกระเทือนโดยปริยาย อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาไทยอาจเห็นได้จาก พ.ร.บ.ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 มาตรา 17 ที่กล่าวว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศจะกระทำมิได้ ยกเว้น “เป็นการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา” (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558)

สังคมไทยมักใช้คำว่า “เบี่ยงเบนทางเพศ” ในการเรียกคนที่ไม่ปฏิบัติตามแบบแผนหรือบทบาททางเพศที่สังคมได้กำหนด สื่อถึงความบกพร่อง ไม่ปกติ การมองกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะดังกล่าวนั้น บ่มเพาะให้เกิดอคติและความรุนแรงที่แอบแฝงอยู่ในสังคม หลายคนยังถูกดูถูกเหยียดหยาม และไม่ได้รับสิทธิที่เขาพึงจะได้รับ ความต่างทางวิถีทางเพศ ความแตกต่างด้านการแสดงออก หรือความไม่ตรงกันระหว่างอัตลักษณ์ทางเพศกับเพศกำเนิด สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เพศใหม่ การที่เราเหมารวมทุกอย่างว่าเป็น เพศที่สาม ทำให้เราไม่สามารถคุยเรื่ององค์ประกอบต่างๆ ของเพศได้ และความรู้ความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศในคนหมู่มากก็คงก้าวหน้าต่อไปได้ยาก การใช้คำว่าเพศที่สาม เรียกกลุ่มคนหลากหลายทางเพศทั้งหมด เป็นการลดตัวตนของเพศที่สามจริงๆ

พระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติคุณสมบัติผู้ที่เข้าบวชไว้หลายประการ ได้แก่ ต้อง เป็นมนุษย์ เป็นเพศชาย ตลอดจนห้ามบุคคล 32 ประเภทเข้าบวชในพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 119 หน้าที่ 184-185 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ใน 32 ประการดังกล่าว มีบุคคลที่เป็นอุกโตพยัญชนก (คนที่มีสองเพศโดยสมบูรณ์) กับบัณฑิตะก์ ที่ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามไว้ เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณสมบัติความเป็นเพศภาวะ เพื่อก่อให้เกิดความสง่างามในคณะสงฆ์ เป็นภิกษุที่มีอุดมการณ์เจตนามุ่งมั่นในการออกจากกามหรือโลกีย์วิสัย ในขณะที่คริสตจักรคาทอลิกไม่สามารถให้พรการแต่งงานเพศเดียวกันได้ ไม่ว่าความสัมพันธ์นั้นจะมั่นคงมากแค่ไหน เพราะในพระคัมภีร์ปฐมกาลตอนหนึ่งกล่าวว่า พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ขึ้นตามพระฉายาของพระเจ้า และได้ทรงสร้างให้เป็นชายและหญิง (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์, 2014) ดังนั้นการแปลงเพศจึงไม่สามารถกระทำได้และไม่สามารถให้พรการแต่งงานของเพศเดียวกันได้ถึงแม้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะแปลงเพศแล้วก็ตาม สร้างความผิดหวังให้กับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ที่นับถือศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิกทั่วโลก หรือแม้แต่พฤติกรรมขอเพศที่สาม ยังคงเป็นที่ข้อถกเถียงกันอยู่มากกว่าเป็นพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักคำสอนทางศาสนาพุทธเถรวาท และ

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกหรือไม่ พวกเขาควรได้รับพื้นที่ทางสังคมหรือไม่เพราะพวกเขาก็เป็นมนุษย์ที่มีความรู้สึกนึกคิด มีความใฝ่ฝัน มีอารมณ์ มีคุณค่าความดีเหมือนมนุษย์ทั่วไปในสังคม

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับเพศทางเลือกและการเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเพื่อศึกษาแนวคิดและเพศทางเลือกที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดและเพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แตกต่างกันอย่างใด เพื่อทำความเข้าใจอย่างถูกต้องที่มีต่อเพศทางเลือกในมุมมองคำสอนทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเพศทางเลือก
2. เพื่อศึกษาเพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่นการสัมภาษณ์เชิงลึก และภาคที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกอีกอย่างว่าเป็นการเก็บข้อมูลเชิงภาคสนาม มีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร

ศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Study) ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสารที่เป็นข้อมูลชั้น ปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 พระคัมภีร์คาทอลิก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดีภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ ตำราเอกสารวิชาการ บทความ อินเทอร์เน็ต รายงานการวิจัย และดัชนีพจนานุกรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่น ๆ

2) การศึกษาวิเคราะห์เพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในมิติต่างๆ ได้แก่ด้านความหมาย ประเพณี อุปสรรคการนับถือศาสนา ทศนคติ ท่าที มุมมอง แนวทางการแก้ปัญหา

3) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความเหมือนกัน ความต่างกัน และลักษณะร่วมกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

1.2 การศึกษาในภาคสนาม เพื่อให้ทราบการเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลในภาคสนาม

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) ด้านพื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

2) กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย

(1) พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้ทรงคุณวุฒิเพศที่สาม

(2) กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่วิจัยรวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ พระภิกษุสงฆ์และนักวิชาการด้านศาสนาพุทธเถรวาท 5 รูป/คน บาทหลวงและนักวิชาการด้านศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก 5 คน กลุ่มเพศทางเลือก 10 คน

กลุ่มสานเสวนาหรือผู้สนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จำนวน 3 รูป/คน ประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 2 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จำนวน 1 คน ทาง online

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ โดยสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการสนทนากลุ่ม (focus group)

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เพื่อให้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัด และ มีความแม่นยำในการวัด ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) ร่างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และแนวทางที่ได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) นำแบบสัมภาษณ์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องตาม เนื้อหา (Content Validity)

- 3) นำแบบสัมภาษณ์กลับมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำ
- 4) นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอต่อผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ เพื่อขอรับคำแนะนำและปรับปรุงแก้ไข

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยการศึกษาค้นคว้าก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและหลังจากการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยทำการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 พระคัมภีร์คาทอลิก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณกรรมภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ ตำราเอกสารวิชาการ บทความ อินเทอร์เน็ต รายงานการวิจัย และดุษฎีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาเชิงลึกในพื้นที่วิจัยกับกลุ่มผู้รู้ โดยการใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

3) รวบรวมแบบสัมภาษณ์ที่ได้คืนมาและการสนทนากลุ่ม ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อใช้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้หมด ผู้วิจัยจะดำเนินการดังนี้

5.1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและจัดกระทำข้อมูลเรียบร้อยแล้วจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม นอกจากนั้นได้บันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึกในลักษณะบรรยาย เพื่อสรุปผลการศึกษา พร้อมกับวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

5.2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยในลักษณะวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

1. กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือเพศทางเลือก LGBTQ เป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือรสนิยมทางเพศที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ความแตกต่างหลากหลายทางเพศนั้นมีการปรับเปลี่ยนอย่างไม่หยุดนิ่ง แต่ที่สำคัญ วิถีชีวิตเรื่องเพศเป็นเพียงส่วนเลี้ยวหนึ่งของตัวตนที่รองจากความเป็นมนุษย์ การรื้อสร้าง ความหมายของการมีอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมของกะเทยที่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการเปิดพื้นที่ทางสังคม เพราะมนุษย์ทุกคน ทุกเชื้อชาติ ศาสนาในโลกนี้ เมื่อเกิดมาบนผืนแผ่นดินใด ๆ ก็ตาม ย่อมมีสิทธิเสรีภาพของความ เป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเกิดมาเป็นเพศหญิง เพศชาย หรือเพศทางเลือกใดๆ ในทางกายภาพ เราไม่สามารถกำหนดได้ว่า เราจะเกิดมาในร่างกายของเพศชาย หรือเพศหญิง ส่วนจิตใจก็ได้รับผลจาก

ฮอว์โมน พันธุกรรม ยีนส์ เคมีในร่างกายที่มีผลต่อความเป็นหญิง ชาย หรือแม้แต่เพศสภาพอื่นๆ ซึ่งปัจจุบันเพศสภาพทางเลือกก็ได้รับการยอมรับตามความเป็นจริงมากขึ้น การจะยอมรับกันมากแค่ไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับลักษณะสังคม การดูแลประชาชน นโยบายของประเทศนั้นๆ ด้วย (อาจารย์กนกวรรณ ศุภกิจ, 12 สิงหาคม 2566) ในมุมมองด้านสิทธิเสรีภาพด้านความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันต้องยอมรับว่าสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มสูงขึ้นหากเทียบกับอดีต แต่การองค์การพหุมิติทางด้านกฎหมายยังไม่มีการรับรองและคุ้มครองในทางกฎหมายเทียบเท่ากับบุคคลต่างเพศ แต่ก็มีพยายามจากนักวิชาการและกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อรณรงค์การออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ปัญหาที่ยังต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบันคือ กฎหมายในมิติต่างๆ ที่มีต่อความแตกต่างทางเพศ ด้านความเชื่อ ด้านการเสียดสีเหยียดหยามผ่านคำศัพท์และประโยคต่างๆ ทั้งในชีวิตประจำวันและทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (อาจารย์วรวิทย์ เลิศอุทัย, 23 ตุลาคม 2566) ในพระพุทธศาสนาจะสอนให้ปฏิบัติธรรมเพื่อละราคะ หากละราคะได้ ไม่ว่าจะเป็นเพศไหน พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญทุกเพศ และหากละราคะได้เด็ดขาด เพศก็ไม่มี ความหมาย เช่นในคำสอนของพระโสมมาเถรกล่าวว่า “เมื่อจิตตั้งมั่นดี ญาณเป็นไปอยู่ เมื่อเห็นแจ้งธรรมโดยชอบ ความเป็นหญิงจะทำอะไรเราได้” ดังนั้นมุมมองเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการทำมาตานั้น พุทธศาสนาจึงไม่จำกัด เพศชาย เพศหญิง รวมทั้งเพศทางเลือก เพียงแต่อธิบายว่า โดยธรรมชาติ เพศสภาพของแต่ละคนเป็นมาอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไรให้เหมาะสมกับเพศสภาพของตน และที่สำคัญคือ พุทธศาสนามีคำสอนเรื่อง กฎแห่งเพศสภาพ วิธีการแก้กรรมเกี่ยวกับเพศสภาพ วิธีการตั้งเจตนาเลือกเพศสภาพ รวมทั้งวิธีปฏิบัติที่สูงกว่าทัศนคติเรื่องเพศสภาพ (รศ. ดร. สุเทพ พรหมเลิศ, 24 ตุลาคม 2566)

ด้านการอยู่ร่วมกันในครอบครัวในสังคมไทย เมื่อ 50 ปีย้อนหลังไป การมีเพศสภาพทางเลือกอาจไม่ใช่ที่ยอมรับ การไม่ใช่ชายจริง หญิงแท้ ครอบครัวจะรู้สึกอับอายในสังคม ก็เกิดการบีบบังคับกดดันกันในครอบครัวให้พยายามเป็นชายจริง หญิงแท้ ครอบครัวก็ไม่มีความสุข แต่ปัจจุบันน่าจะเป็นที่ตระหนักกันแล้วว่า ครอบครัวควรยอมรับในสิ่งที่จริง เพื่อความสุขของสมาชิกในครอบครัว (อาจารย์กนกวรรณ ศุภกิจ, 12 สิงหาคม 2566) ซึ่งในหลักการความเป็นจริงครอบครัวควรจะเป็นสถานที่ปลอดภัยของสมาชิก โดยเฉพาะลูกหลานถ้าหากครอบครัวไม่เข้าใจ ไม่มีการยอมรับ ก็จะทำให้ลูกหลานที่เปิดตัวว่าเป็นเพศทางเลือกเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยทั้งกายและใจ และสูญเสียความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเองได้ การเสริมสร้างความรู้และเข้าใจให้พ่อแม่ที่มีลูกหลานเป็นเด็กข้ามเพศจึงเป็นเรื่องสำคัญต้องมีแนวทางพอศึกษาหาข้อมูลจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อเข้าใจเพศสภาพของลูกหลาน เปิดใจพูดคุยรับฟังลูก/หลาน ฟังเขาพูดด้วยใจ อย่าฟังอย่างที่เราเองคิด หรืออย่าใช้อารมณ์ บอกตัวเองก่อนว่าเราไม่ใช่เจ้าของชีวิตของลูก/หลาน ให้เขามีสิทธิเลือกใช้ชีวิต บอกเขาให้พร้อมยอมรับผลจากการเลือก เราทำได้เพียงแสดงความห่วงใย อยู่เคียงข้าง เป็นที่พึ่งพิง ที่ปรึกษา ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นเขาก็คือ ลูก/หลานของเรา (บาทหลวงชัยพร กิจมงคล, 13 ตุลาคม 2566) ครอบครัวมีส่วนร่วมสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับบุคคลในครอบครัว ถ้าสมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความสามัคคีกัน เข้าใจกันและกัน เอื้ออาทร ห่วงใยดูแลกันและกัน ก็จะส่งผลให้ครอบครัวนั้นๆ มีความสุขและปลูกฝังบุคลิกที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัวนั้นได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันถ้าสมาชิกในครอบครัวทะเลาะวิวาทกัน มีความขัดแย้งไม่เข้าใจกัน ครอบครัวนั้นก็จะมีไม่มีความสุขและอาจส่งผลให้

สมาชิกในครอบครัวก้าวร้าวเห็นประโยชน์ส่วนตัวและไม่สามารถเข้ากับบุคคลอื่นๆ ได้ (พระครูธรรมธศักดิ์ชัย อภิชาโต, 29 สิงหาคม 2566)

ในด้านสุขภาวะ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้เป็นโรคหรือมีความผิดปกติทางจิตใจแต่อย่างใด เพียงแต่อยู่ร่วมกันในสังคมและเกิดความสงบสุขได้ (พระใบฎีกากฤษฎา กตปญโญ, ดร., 15 กันยายน 2566) ถ้าเป็นคนดี มีเมตตา สุขภาพจิตที่ดี มีศีลธรรมจรรยา จะมีความสุขที่ถูกต้อง ถ้าทุกคนมีศีล 5 โลกนี้จะเป็นความสุข ไม่ว่าใครจะนับถือศาสนาใดก็ตาม โลกนี้ก็จะมีความสุข ไม่ว่าจะเพศใดก็ตามทุกคนทำได้ (นางสาวมณี ธงถาวรสุวรรณ, 22 ตุลาคม 2566) สุขภาวะทางเพศที่ดีควรเริ่มจากตนเองและพัฒนาไปสู่บุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างเพื่อประโยชน์สุขของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สิ่งสำคัญที่พึงระวังในการแสดงออกทางเพศต้องไม่ไปรบกวนหรือละเมิดผู้อื่น ต้องเคารพต่อวิถีเพศที่ต่างจากตนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ใช่ความรุนแรงในการแสดงออก (บาทหลวงชัยพร กิจมงคล, 13 ตุลาคม 2566)

2. เพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท ความหลากหลายทางเพศ ในพระวินัยปิฎกนั้นมีคำที่ใช้เรียกผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศหรือมีความผิดปกติทางเพศว่าบัณฑิตะกัซึ่งพระพุทธเจ้าทรงห้ามผู้เป็นบัณฑิตะกั ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้ว พึงให้สึกเสีย แม้พระพุทธเจ้าจะทรงจำกัดสิทธิเพศทางเลือกไม่ให้บวช แต่ไม่ได้ทรงห้ามสิทธิเรื่องการปฏิบัติธรรมสำหรับเพศทางเลือกเพราะความเป็นเพศหรือเพศสภาพเป็นสิ่งที่วิวัฒนาการหรือเปลี่ยนแปลงได้ ในทางพระพุทธศาสนาจะสอนให้ปฏิบัติธรรมเพื่อละระคะ หากละระคะได้ ไม่ว่าจะเพศไหนพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญทุกเพศและหากละระคะได้เด็ดขาด เพศก็ไม่มี ความหมาย (รศ. ดร. สุเทพ พรหมเลิศ, 24 ตุลาคม 2566) ความหลากหลายทางเพศไม่ได้เป็นพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมแต่อย่างใด คนในสังคมให้ความรักและเห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งอยู่ในกรอบของคุณธรรมจริยธรรมกันอยู่แล้ว ดังนั้นเพศทางเลือกจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงศาสนาหรือนับถือศาสนาแต่อย่างใด ซึ่งมนุษย์แต่ละคนแตกต่างกันที่เชื้อชาติ เพศ และองค์ประกอบอื่นๆ ที่สังคมกำหนดขึ้น แต่เมื่อทุกองค์ประกอบของมนุษย์ตามความเป็นจริงจะพบว่ามนุษย์มีองค์ประกอบจากชั้น 5 ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้น ส่วนในด้านตามหลักของศีลธรรมนั้นเรื่องเพศจึงไม่มีปัญหาต่อการปฏิบัติธรรมแต่อย่างใด เพราะบรรลุนิพพานได้ด้วยจิตไม่กำหนดเพศ เชื้อชาติ (พระใบฎีกากฤษฎา กตปญโญ, ดร., 15 กันยายน 2566)

เพศทางเลือกในมุมมองทางพระพุทธศาสนาตามทัศนะของวรุณี เลิศอุทัย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้ให้ทัศนะว่า ศาสนาพุทธพยายามสร้างพื้นที่ที่เรียกว่าควรปราศจากผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่เพียงเท่านั้น กฎข้อห้ามและคำอธิบายต่าง ๆ เช่นผู้บวชต้องครองเพศสภาพที่เป็นชายเท่านั้น เหล่านี้ยังเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตและสร้างขอบเขตทางการตัดสินใจบุคคลตามความเชื่อแต่ครั้งอดีต ดังนั้น เมื่อมีพระสงฆ์ที่มีลักษณะในทิศทางของการเป็นเพศทางเลือก คุณค่าความเป็นมนุษย์เสมอเหมือนกันอย่าเหมารวมว่าเป็นอสังข เป็นความอัปยศของพุทธศาสนา และเป็นผู้ที่ทำให้ศาสนาเสื่อมวิบัติ ซึ่งสามารถสะท้อนผ่านถ้อยคำคำศัพท์ที่บัญญัติไว้ในกฎระเบียบต่อทางศาสนา แต่มุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์มองประเด็นนี้ว่าภาวะความเป็นนิรณันท์ทั้ง 5 ล้วนปรากฏในทุกเพศและสามารถสร้างความเชื่อมโยงต่อศาสนาได้ทั้งสิ้นหากบุคคลนั้นไม่ครองตนหรือมีสติสัมปชัญญะให้สมภาคภูมิความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี (อาจารย์วรุณี เลิศอุทัย, 23 ตุลาคม 2566)

ด้านมุมมองของพระสงฆ์ที่มีต่อเพศทางเลือก พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, รศ. ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาเอก สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ทัศนะว่า การนับถือศาสนาพุทธของเพศทางเลือกไม่มีอุปสรรค ศาสนาพุทธมองคนเท่าเทียมกันไม่ว่าหญิงหรือชาย เสมอกันเท่าเทียมกัน และมองว่าเพศทางเลือกไม่เป็นอุปสรรคต่อการการงานแต่พระอุปฌาย์ต้องดูแลให้เกิดความเท่าเทียม เพศทางเลือกในด้านวิทยาศาสตร์เกิดจากฮอโมนผิดปกติ เพศที่แสดงออกจึงไม่ตรงกับเพศที่แท้จริง แต่ในทางพระพุทธศาสนาว่าเพศทางเลือกเป็นเรื่องของวิบากกรรมคือการผิดศีลข้อ 3 หรือวิบากกรรมอื่นๆ ในบริบท จึงทำให้วิถีชีวิตไม่ตรงกับเพศสภาพและจิตวิญญาณที่แท้จริง (พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, รศ. ดร., 13 กรกฎาคม 2566)

ในศาสนาคริสต์จะมองบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศที่มีจิตใจไม่ตรงกับสรีระเฉยๆ ว่าเป็นเรื่องปกติ แต่จะไม่สนับสนุนกิจกรรมทางเพศแบบคู่สามีภรรยา พระองค์ทรงรักทุกท่าน ซึ่งเป็นข้อความจากป้ายติดผนังโบสถ์ สะท้อนคำสอนศาสนาคริสต์จากหลักความรักสากล โดยการรักคนอื่นและมีพระเจ้าเป็นศูนย์กลาง รวมถึง การรักเพื่อนบ้านเหมือนกับรักตนเอง หมายความว่าศาสนิกไม่ควรนำปัจจัยเรื่องเพศมาชีวิตตัดสิน แบ่งแยก กตชี และควรก้าวข้ามความแตกต่างนี้ จึงทำให้สองข้อความย้อนแย้งกันนั่นเอง (บาทหลวงชัยพร กิจมงคล, 13 ตุลาคม 2566) เราเชื่อว่าพระเจ้าคือผู้ให้ชีวิตและทุกชีวิตคือของขวัญจากพระเจ้า ไม่ว่าชีวิตนั้นจะสมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์มากนักน้อยเพียงใดชีวิตก็ยังถือได้ว่าเป็นของขวัญที่พระเจ้าได้มอบให้กับเราแต่ละคน ดังนั้น การเป็นเพศทางเลือกจึงไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นเป็นคนที่มีบาปหนักในทันทีอันเนื่องมาจากรสนิยมทางเพศ แต่เงื่อนไขของบาปหนักนั้นประกอบด้วยการกระทำอย่างรู้ตัว การกระทำอย่างเต็มใจไม่มีใครบังคับ และการทำผิดบัญญัติในข้อหนักตามบทบัญญัติของศาสนา อาจกล่าวได้ว่าสภาวะทางร่างกายและจิตใจไม่อาจตัดสินได้ว่าบุคคลนั้นเป็นคนบาปหรือไม่ดี การกระทำที่ผิดต่อบัญญัติอย่างรู้ตัวและเต็มใจต่างหากที่เป็นเงื่อนไขของบาปในชีวิตของบุคคลนั้น (บาทหลวงจิตตพล ปลั่งกลาง, 19 สิงหาคม 2566)

จากการสนทนาสามารถสรุปได้ดังนี้ หากมองดูในความเป็นจริงของผู้คนในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเกี่ยวกับทัศนคติ ท่าที และมุมมองในเรื่องเพศทางเลือกนี้ อาจกล่าวได้ว่า มีการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน ซึ่งในกลุ่มอนุรักษนิยม ยังคงมีท่าทีที่ไม่เป็นมิตรมากนักกับกลุ่มเพศทางเลือก และมองเรื่องนี้เป็นเรื่องของความผิดปกติของชีวิตมนุษย์ ส่วนในกลุ่มเสรีนิยมนั้น กลับมีท่าทีที่เปิดกว้างให้เกียรติและพร้อมยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของผู้คน รวมถึงในเรื่องเพศทางเลือกด้วย พระศาสนจักรคาทอลิกจึงค่อนข้างระมัดระวังและรอบคอบในการสื่อสารเรื่องนี้ให้กับสังคมโลก ธรรมเนียมปฏิบัติและธรรมเนียมประเพณีถือเป็นสิ่งสำคัญของศาสนา แต่ความรักความเมตตา และการให้อภัยของพระเจ้านั้นก็สำคัญและยิ่งใหญ่กว่า มุมมองเรื่องเพศทางเลือกในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในยุคปัจจุบันนั้น เป็นไปด้วยความเข้าใจ ให้เกียรติในความแตกต่างและหลากหลาย เดินร่วมทางกับผู้คนด้วยความรักและความเมตตา และเปิดโอกาสให้มีการเสวนาพูดคุยกันมากขึ้นในประเด็นต่างๆ รวมถึงประเด็นเพศทางเลือกด้วย

สรุปผลการผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนามด้านเกี่ยวกับเพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ถือว่าเพศทางเลือกไม่เป็นอุปสรรคต่อการนับถือศาสนา ทุกศาสนาถือว่าทุกคนเท่าเทียมกัน แม้ว่าพระพุทธศาสนามีข้อห้ามในการบวชของบิณฑูต แต่ปัจจุบันได้เปิดกว้างให้เพศชายทุกคนได้บวชในพระพุทธศาสนาเพียงแต่ให้ประพฤติให้

เหมาะสมกับเพศบรรพชิต อยู่ในระเบียบข้อบังคับของพระธรรมวินัย และปฏิบัติธรรมเพื่อให้เห็นทุกข์ เข้าถึงธรรมขั้นสูงเพื่อเข้าสู่มรรคผลนิพพานต่อไป ด้านศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกถือว่าทุกคนเป็นคนของพระเจ้า พระเจ้ารักทุกคน เป็นความรักสากล โดยการรักคนอื่นและมีพระเจ้าเป็นศูนย์กลาง รวมถึง การรักเพื่อนบ้านเหมือนกับรักตนเองหมายความว่าศาสนิกไม่ควรนำปัจจัยเรื่องเพศมาชี้นำตัดสิน แบ่งแยก กดขี่ และ ควรก้าวข้ามความแตกต่างนี้ แต่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จะไม่สนับสนุนกิจกรรมทางเพศแบบคู่สามีภรรยา

3. ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก การเปรียบเทียบเพศทางเลือกในทางพระพุทธศาสนาเพศสภาพจะมองเรื่องการกระทำ ทำอย่างไรต้องยอมรับวิบากกรรมที่เราทำด้วย เราจึงต้องไม่ทำพฤติกรรมผิดซ้ำในศีลข้อ 3 จึงต้องรักษาศีลให้ดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ในขณะที่เดียวกันยอมรับการกระทำที่แก้ไขได้ยอมรับ แม้ว่าการเวลาจะสร้างความเจ็บปวดต้องทน จึงตั้งใจให้ตัวอย่างทำผิดศีลข้อ 3 ส่วนในการแก้กฎหมายได้ทำในระดับหนึ่ง แต่ไม่ได้แก้ถึงจิตใจ ส่วนด้านศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก พระเจ้ากำหนดมาแล้วถึงการปฏิบัติที่ไม่ผิดหลักคำสอนในคัมภีร์ จึงต้องเฝ้าระวังและยอมรับในเบื้องต้น โดยเฝ้าระวังและให้ทำเคร่งครัด พระบุตรพระเจ้าจะเฝ้าระวังได้ (พระมหามงคกานต์ ฐิตธมโม, รศ. ดร., 13 กรกฎาคม 2566) การเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ต่างกัน คือ ศาสนาพุทธได้บัญญัติว่าคนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน บุคคลนั้นต้องไม่เป็นผู้ที่มีเพศและภาวะบกพร่อง ผู้ที่มีเพศภาวะบกพร่องคือ (1) บัณเฑาะก์ หมายถึง กระเทย (2) อุภโตพยัญชนก หมายถึงคนที่มีอวัยวะเพศ 2 เพศ คือมีทั้งเพศหญิงและเพศชายในคนเดียวกัน เป็นต้น ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกจะมองเพศทางเลือกหรือความหลากหลายทางเพศที่มีจิตใจไม่ตรงกับสรีระเป็นเรื่องปกติห้ามให้บวชในศาสนาคริสต์ (พระครูธรรมธศศักดิ์ชัย อภิชาโต, 29 สิงหาคม 2566)

ใจความช่วงหนึ่งในหนังสือคำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก (The Catechism of the Catholic Church) ที่สำนักวาติกันตีพิมพ์เมื่อปี 2535 (ค.ศ. 1992) ระบุว่า "พฤติกรรมรักเพศเดียวกันคือความผิดปกติโดยเนื้อแท้ (intrinsically disordered)" ขณะแนวโน้มการประพาดดังกล่าว นับเป็น "ความผิดปกติอย่างไรข้อกังขา (objectively disordered)" และท้ายสุด "การกระทำดังกล่าว ไม่อาจได้รับอนุญาตไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม" แต่ปัจจุบัน แม้คำสอนดังกล่าวไม่ได้เปลี่ยนแปลงแม้แต่วรรณคดีว่านับตั้งแต่ สมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิส หรือ โป๊ป ฟรานซิส ผู้ดำรงตำแหน่งประมุขคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิกคนปัจจุบันเข้ามาดำรงตำแหน่งในปี 2556 มุมมองและจุดยืนที่ศาสนามีต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) กลับเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญแสดงออกถึงการสนับสนุนความหลากหลายทางเพศอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเปิดให้คู่รักเพศเดียวกันเข้าพบที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ของสหรัฐฯ หรือการใช้สรรพนามเรียกชายข้ามเพศที่พบในนครรัฐวาติกันว่า ชายผู้เคยเป็นหญิงแต่เป็นชายในปัจจุบัน (he who had been she but is he) รวมไปถึงการออกมาเรียกร้องให้โบสถ์คาทอลิกต่างๆ ขอโทษกับพฤติกรรมที่มีต่อเกย์ตลอดอดีตที่ผ่านมา ตลอดทั้ง 7 ปีที่ผ่านมา โป๊ปฟรานซิสแสดงออกอย่างไม่เป็นทางการตลอดถึงจุดยืนที่สนับสนุนชาว LGBTQ ช่วยกดดันให้โบสถ์คาทอลิกทั่วโลกประพาดตัวดีขึ้นกับชาว LGBTQ อย่างไรก็ดี ความเคลื่อนไหวครั้งล่าสุดของโป๊ปฟรานซิสนี้เรียกทั้งเสียงแซ่ซ้องจากคาทอลิกที่มีความหลากหลายทางเพศไปจนถึงความคับ

ข้อใจจากกลุ่มคาทอลิกอนุรักษ์นิยมไม่แพ้กัน เพศหลากหลาย ไม่ใช่อาชญากร โป๊ปฟรานซิสและผู้นำคริสตจักร ประณามกฎหมายต่อต้าน LGBTQIA+ (บาทหลวงชัยพร กิจมงคล, 13 ตุลาคม 2566)

ทั้งศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธต่างมีคำสอนที่มุ่งเชิดชูคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคน และไม่ประสงค์ให้ลดทอนศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคนของผู้อื่นลงโดยมีกรอบความคิดว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีและศักยภาพอันยิ่งใหญ่ในการบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้เต็มที่ (พระไบฐีกาภกฤษฎา กตปญโญ, ดร., 15 กันยายน 2566) ในด้านสถานะและบทบาทของเพศทางเลือกมีบทบาทสำคัญต่อการนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์เพราะในโลกปัจจุบันเปิดกว้าง และยอมรับในสถานะและบทบาทที่มีศักยภาพ โดยมุ่งเน้นให้เป็นคนดี ไม่เป็นคนชั่ว (อาจารย์นิธิรุจน์ โกมลศิริโรจน์, 15 ตุลาคม 2566) จากงานสารเสวนาในมุมมองของพระพุทธานุสาเถรวาท เพศทางเลือกไม่เป็นอุปสรรคใดๆ ในการเข้าถึงพระพุทธศาสนา เนื่องจากเพศสรีระไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงธรรม ยกเว้นแต่บุคคลนั้นมีสองเพศ และมีพฤติกรรมทางเพศที่ละเมิดต่อศีล ข้อสาม ไม่ว่าจะเป็เพศเดียวกันหรือต่างเพศ หากละเมิดต่อศีล อาจเป็นอุปสรรคต่อการนับถือศาสนา พระพุทธานุสาเถรวาทเป็นศาสนาที่ไม่กีดกันการเข้าถึงธรรม หรือการมีสถานภาพทางศาสนาที่เท่าเทียมกัน กลุ่มเพศทางเลือกมีสิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก กล่าวโดยสรุปแล้วทั้งสองศาสนามีทัศนคติ ท่าที และมุมมองเรื่องเพศทางเลือกที่คล้ายๆ กัน จะมีความแตกต่างในส่วนของพิธีกรรมบางอย่างเท่านั้น เพราะทั้งพระพุทธานุสาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกล้วนสอนให้ทุกคนเป็นคนดีไม่เลือกชนชั้นวรรณะและเพศและให้ความรักความเมตตาแก่เพื่อนมนุษย์เท่าเทียมกัน

สรุปผลการผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนามด้านเปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธานุสาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีความคล้ายคลึงกัน จะมีความแตกต่างในส่วนของพิธีกรรมบางอย่างเท่านั้น ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ต่างมีคำสอนที่มุ่งเชิดชูคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ที่ 1 เพศทางเลือก อัตลักษณ์ของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTIQ) ซึ่งประกอบด้วย หญิงรักหญิง (Lesbian) ชายรักชาย (Gay) บุคคลรักสองเพศ (Bisexual) บุคคลข้ามเพศ (Transgender) บุคคลสองเพศ (Intersex) และผู้ไม่นิยามเพศ (Queer) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา ดวงสุวรรณ (กาญจนา ดวงสุวรรณ, 2556) ว่าสาเหตุของความผิดปกติของพฤติกรรมรักร่วมเพศขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญที่เป็นเรื่องของจิตใจ ได้แก่ (1) การเลี้ยงดูผิดเพศ (2) การประชดตัวเอง (3) ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ความแตกต่างหลากหลายทางเพศนั้นมีการปรับเปลี่ยนอย่างไม่หยุดนิ่ง แต่ที่สำคัญ วิถีชีวิตเรื่องเพศเป็นเพียงส่วนเสี้ยวหนึ่งของตัวตนที่รองจากความเป็นมนุษย์ การรื้อสร้าง ความหมายของการมีอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมของกะเทยที่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการเปิดพื้นที่ทางสังคม และสอดคล้องกับงานของ HIVOS (HIVOS, 2041) ในความหมายที่ว่ามีการต่อต้านกับอำนาจแห่งการเบียดขับที่ไม่ต้องล้มล้างอำนาจเก่า เพียงแค่การปรับโยกย้ายให้ความหมายปรากฏที่พอกะเทยสามารถแสดงอัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลในวิถีทางเพศได้อย่างไม่ขวยเขิน การตีตรา อคติ และการเลือกปฏิบัติจึงเป็นเสมือนดาบที่กะเทยเองถือเอาไว้ หากรู้ไม่เท่าทันเรื่องนี้ก็อาจทำให้ส่งผลต่อความเป็นตัวตน การเชื่อมั่นในตนเอง จากรายงาน Youth Voice

Count เครือข่ายเยาวชนชายรักชายและสาวประเภทสองระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก พบว่าประเด็นที่ท้าทายเยาวชนชายรักชายและสาวประเภทสองที่กำลังเผชิญร่วมกันนั้นก็คือ (1) การตีตราและการเลือกปฏิบัติ (2) การขาดองค์ความรู้ด้านเพศวิถีและสุขภาวะทางเพศ (3) ตัวตนทางเพศ (4) การสร้างเครือข่าย และ (5) การเข้าถึงบริการสุขภาพและสวัสดิการ โดยเฉพาะในประเด็นการตีตราและการเลือกปฏิบัติเป็นหัวข้อแรกที่ชูขึ้นเป็นประเด็นสำคัญเพราะหลายประเทศมีสถานการณ์ที่ไม่ต่างกันในภูมิภาคก็เป็นข้อสะท้อนว่าฐานคิดทางวัฒนธรรมและทัศนคติมีผลต่อการตัดสินคนจากความ เป็นเพศ

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือการเข้าใจในความหลากหลายของกะเทย เนื่องจากระบบเพศวิถีของกะเทยที่หลากหลายและซับซ้อนนั้น ย่อมส่งผลกับปัญหาสุขภาวะทางเพศทั้งในทางตรงและทางอ้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระเกรียงศักดิ์ สิริสกุโก (ศรีโชติ) ที่เสนอว่าสังคมชาวพุทธความมีเท่าที่ และปฏิบัติต่อกลุ่มความหลากหลายทางเพศว่า (1) มีความเป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการมีชีวิตที่ดีและการมีชีวิตที่ประเสริฐได้ (2) หลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาไม่ได้ปิดกั้นกลุ่มความหลากหลายทางเพศ (3) การปิดกั้นศักยภาพและความสามารถในการมีชีวิตที่ดีและการมีชีวิตที่ประเสริฐของกลุ่มความหลากหลายทางเพศจึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรกระทำ และการละเมิดในชีวิตและทรัพย์สินของกลุ่มความหลากหลายทางเพศก็เป็นสิ่งที่ เป็นความชั่วในทางพุทธ จริยศาสตร์ด้วยเช่นกัน (พระเกรียงศักดิ์ สิริสกุโก (ศรีโชติ), 2565)

ในโลกแห่งสังคมปัจจุบันทุกคนมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในสถานะภาพและบทบาทการแสดงออกได้อย่างชัดเจนโดยไม่จำกัดความหลากหลายทางเพศ แต่ในด้านศาสนานั้นค่อนข้างมีความละเอียดอ่อนบ้างอยู่พอสมควร ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณศลอันไหลเวียนอยู่ในอดีตยังคงส่งต่อมาสู่ปัจจุบัน เมื่อพระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาประพฤติปฏิบัติตามความศรัทธาของตนแล้วตัวพระภิกษุสามเณรนั้นควรจะต้องยกระดับประคับประคองจิตใจให้ไม่ก้าวล่วงพระธรรมวินัยด้วยเช่นกัน ในที่สุดแล้วคุณค่าของมนุษย์ไม่ได้อยู่ที่เพศ ไม่ได้อยู่ที่เชื้อชาติ ศาสนา หรือชนชั้นใดๆ แต่อยู่ที่ผู้ปฏิบัติตนนั้นสามารถมองเห็นคุณค่าของตน ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่

ผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์เพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในมุมมองสถานะภาพความเป็นมนุษย์ต่อบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา แบ่งไว้เป็น 2 ฐานะ 1) ฐานะความเป็นมนุษย์ผู้ฝึกตน พระพุทธศาสนายอมรับความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเพศใด สภาพใด สภาวะใด แม้ว่าบางคนอาจจะมีความบกพร่องด้านกายภาพหรือจิตภาพอันเกิดมาแต่กรรมในอดีตก็ตาม พระพุทธศาสนาให้สิทธิความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันในด้านปัจเจกบุคคลบัณฑิตมีสถานะภาพในทางพระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป 2) ฐานะความเป็นผู้เข้าถึงสัจธรรม บุคคลที่ประกอบด้วยกิเลส กรรม และวิบากที่เป็นเครื่องกั้น และคนที่ไร้สติปัญญา ไม่จำเพาะเจาะจงถึงบุคคลเพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะ ในกระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขาสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสมเจต สมจารี (หลวงกัน) ว่า การบรรลุนิพพานในพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาศักยภาพในตัวเองให้เต็มเปี่ยมและการเก็บสั่งสมทุนทางปัญญาเป็นปัจจัยให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด การที่บุคคลผู้เป็นบัณฑิตก็ได้เกิดเป็นมนุษย์ และได้มีโอกาสฟังธรรมของพระพุทธเจ้าก็นับว่าเป็นบุคคลที่มีบุญกุศลสะสมมากพอสมควร บัณฑิตหรืออภิปุคคล ซึ่งไม่สามารถที่จะบรรลุนิพพาน

ได้ในชีวิตนี้ ถึงแม้ว่าจะพยายามฝึกปรือพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา ทำยที่สุดแล้วก็ไม่ใช่ทางที่จะบรรลุได้ เพราะว่าบัณฑิตเขาก็คือเป็นผู้ถือกำเนิดมาเป็นมนุษย์เพราะผลแห่งอกุศลกรรม ปฏิสนธิที่ปราศจากอโมหะเหตุ คือ ผู้มีวิบากเป็นเครื่องกัน แต่อย่างไรก็ตามพวกเขาสามารถสั่งสมบุญเพื่อบรรลุธรรมในชาติภพต่อไป (พระมหาสมเจต สมจารี (หลวงกัน), 2559)

ด้านศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก พระเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์แต่เดิม ได้ทรงสร้างให้เป็นชาย และหญิง เพราะเหตุนี้มนุษย์จึงต้องละบิดามารดาของตนไปผูกพันอยู่กับภรรยา และเขาทั้งสองจะเป็นเนื้อเดียวกัน เขาจึงไม่เป็นสองอีกต่อไป แต่เป็นเนื้อเดียวกัน เหตุฉะนั้นซึ่งพระเจ้าทรงผูกพันกันแล้ว อย่าให้มนุษย์ทำให้พราศจากกันเลย ในพระคัมภีร์การรกร่วมเพศจึงถือว่าเป็นสิ่งผิดปกติ ปัญหาในเรื่องนี้แบ่งออกเป็นสองด้าน คือด้านป้องกัน และด้านรักษา ด้านป้องกันเป็นด้านที่ดีกว่าด้านการรักษา เมื่อเราได้พบความจริงว่าอาการรกร่วมเพศนี้มีสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะป้องกันไม่ให้เรื่องนี้เกิดขึ้นกับลูกหลานของเรา โดยให้ความสนใจในการอบรมสั่งสอนเด็กอย่างถูกต้อง ดังนั้นผู้ที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครองเด็กจึงควรที่จะสร้างสิ่งแวดล้อมในครอบครัวให้ดี ให้เด็กมีโอกาสคบกับคนเพศเดียวกันโดยเฉพาะกับผู้ใหญ่ที่เป็นเพศเดียวกัน และสอนให้เด็กเชื่อฟังพระเจ้า และทำตนให้เป็นที่ยอมรับของพระเจ้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิติกร สันคติ ประภา ว่า กรอบของสถาบันสังคม ที่ครอบงำวิธีคิดและส่งผลต่อการทำความเข้าใจในความเป็นตัวเองของกะเทยและความเข้าใจของสังคมต่อการมองกะเทย การละลายความรู้เดิมเกี่ยวกับตัวตนนั้น กระทำการผ่านสถาบันต่างๆ ทางสังคมที่มีส่วนสำคัญโดยเฉพาะที่มีความใกล้ชิดกับการจัดการชีวิตประจำวันของมนุษย์ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ด้วยความปรารถนาดีในอันที่จะทำให้คนในสังคมเป็นไปตามบทบาทที่ถูกต้อง นั่นคือเป็นไปตามบทบาทแห่งเพศที่กำกับไว้ด้วยเพียงความหมายที่ผูกโยงกับสรีระเพศ การต่อสู้เพื่อคงตัวตนเอาไว้จึงไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เพราะคนข้ามเพศต้องต่อสู้กับคู่ต่อสู้ที่มองไม่เห็นซึ่งไม่ตระหนักรู้ว่ามีอยู่ ไม่ใช่กับใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นการต่อสู้กับระบบความรู้ที่อยู่ในสถาบันทางสังคม อีกด้านหนึ่งก็คือ รักษา เราต้องเข้าใจว่าผู้ที่ตกอยู่ในสถานการณ์นี้จะมีทางรักษาให้หายขาดได้ แม้ว่าเรื่องนี้จะเป็นเรื่องยากก็ตามแต่ไม่มีเรื่องใดที่เกินความสามารถของพระเจ้าได้ (กิติกร สันคติประภา, 2550)

บุคคลไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือคนรกร่วมเพศ ต่างก็มีสิ่งที่เหมือนกันก็คือ ความคิด ความรู้สึก และความรับรู้ในสิ่งที่ผิดชอบชั่วดี ในหลายปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้ เพราะคนทุกคนต่างมีความคิด ความเข้าใจ การรับรู้ที่หลากหลายทัศนคติ วิสัยทัศน์จึงแตกต่างกันไป อยู่ที่ว่ามีมุมมองแบบใดที่จะส่งเสริมสร้างสรรค์ให้กับสังคมในทางที่ถูกที่ควร

ผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก การเปรียบเทียบทัศนคติ ท่าที และมุมมองเรื่องเพศทางเลือกศาสนาพุทธเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเพศทางเลือก สิ่งที่เหมือนกันคือสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงพระพุทธศาสนาเถรวาทและคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิกสอดคล้องกับงานวิจัยของ อำนาจ มงคลสืบสกุล ว่า การพัฒนาทางด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศของสังคมอยู่เพียงแค่จุดเริ่มต้นเท่านั้น กฎกติกาที่มีเปรียบเสมือนตัวโซ่ความเป็นสิทธิมนุษยชน แต่ไม่ได้นำหลักการมาใช้อย่างจริงจัง และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในบริบทของสังคมไทยยังเป็นตัวการที่สำคัญในการผลักดันให้เรื่องนี้ประสบ

ความสำเร็จและยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกับกลุ่มคนทั่วไปเพื่อสังคมที่น้อยอยู่ไม่มีการแบ่งแยกใครคือ เพศไหน มีสิทธิแค่ไหนเพราะทุกคนต้องเท่าเทียมกัน (อำนาจ มงคลสืบสกุล, 2561)

ข้อแตกต่างด้านเป้าหมายสูงสุดของทั้งสองศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนามีเป้าหมาย เพื่อการสละออกจากทุกข์ นั่นคือ สละออกจากความเป็นตัวตน ตัวตนในที่นี้ครอบคลุมถึง เพศ เพราะเพศมิใช่อุปสรรคต่อการเข้าถึงธรรม พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ ปัญญา ในการเข้าถึงธรรม ฉะนั้น ไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชาย หรือเพศทางเลือกก็สามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา โดยใช้ปัญญา ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก หากอ้างอิงตามคัมภีร์ปฐมกาล ศาสนาคริสต์ได้ปฏิเสธพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เพราะพระเจ้าสร้างมนุษย์เป็น “ชาย” กับ “หญิง” เท่านั้น เมื่อพระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นรวมทั้งเพศด้วย หากบุคคลนั้นผ่าตัดแปลงเพศ จะไม่สามารถกระทำได้อาจเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของศาสนาเนื่องจากศาสนาคริสต์มีเป้าหมายคือ การได้เข้าไปอยู่ในดินแดนของพระเจ้า หากขัดต่อเจตนาของพระเจ้าอาจจะเป็นอุปสรรคแต่หากมองในมุมของสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บุคคลข้ามเพศก็ควรมีสักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สอดคล้องกัน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพศทางเลือกในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเพศทางเลือกในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกสรุปได้เป็นองค์ความรู้ดังนี้

1. เพศทางเลือกไม่เป็นอุปสรรคต่อการนับถือศาสนา มีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต แต่ต้องอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา
2. พุทธศาสนาเถรวาทถือว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาพุทธ แต่ในส่วนของนักบวชในการพระพุทธศาสนาจะต้องเคร่งครัดในพระธรรมวินัย
3. ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมองว่าทุกคนเป็นคนของพระเจ้า ดังนั้นทุกคนจึงสามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้อย่างเสรี มีเพียงศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกไม่สามารถให้พรการแต่งงานเพศเดียวกันได้ นอกจากนี้การผ่าตัดแปลงเพศนั้นที่ศาสนาคริสต์ไม่อนุญาตให้กระทำได้

สรุป

เพศทางเลือก ด้านสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันส่วนสุขภาวะเป็นเรื่องทั่วไปของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเพศไหน รสนิยมอย่างไร เชื้อชาติใด ช่วงวัยไหน ผู้คนต่างก็พยายามเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่สุขภาวะที่ดีด้วยกันทั้งนั้น ทั้งในมิติของสุขภาวะร่างกาย สุขภาวะจิตใจ สุขภาวะสติปัญญาและสุขภาวะสังคม ส่วนเพศทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

1. พุทธศาสนาเรียกกะเทยว่า บัณเฑาะก์ สาเหตุหลักของการเกิดมาเป็นบัณเฑาะก์เนื่องจากอดีตชาติเคยผิดศีลข้อ 3 อยู่เสมอ ที่เรียกว่ากรรม พระพุทธศาสนาแบ่งเพศทางเลือกเป็นคฤหัสถ์ ชายเรียกว่า อุบาสก หญิงเรียกว่าอุบาสิกา เพศทางเลือกหากไม่ได้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา ก็สามารถร่วม

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้ตามอัธยาศัย แต่เมื่อจะเข้ามาบวชในพุทธศาสนาต้องระงับการใช้สิทธิไปละเมิดวินัยของพระสงฆ์

2. ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมองว่าทุกคนเป็นคนของพระเจ้า ดังนั้นทุกคนจึงสามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้อย่างเสรี มีข้อแม้เพียงแค่ว่าศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกไม่สามารถให้พรการแต่งงานเพศเดียวกันได้ นอกจากนี้การผ่าตัดแปลงเพศนั้นที่ศาสนาคริสต์ไม่อนุญาตให้กระทำได้ เพราะพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ให้เป็นชายและหญิงแม้ว่าจะมีคำสอนทางศาสนาที่ปฏิเสธกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่พวกเขาก็ยังคงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่จัดอบรมความรู้ความเข้าใจด้านพระพุทธศาสนาหรือคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกควรมีจุดยืนเรื่องเพศทางเลือกตามหลักคำสอนทางศาสนา ควรจัดอบรมต่อเนื่องให้ความรู้กลุ่มผู้มีความโน้มเอียงทางเพศอย่างทั่วถึงเพื่อให้เข้าใจในคำสอนและจุดยืนของศาสนาและนำไปปฏิบัติได้อย่างดีมากยิ่งขึ้น

1.2 หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ควรมีพื้นที่หรือให้โอกาสกลุ่มผู้มีความโน้มเอียงทางเพศในการมีส่วนร่วม การมีจิตสัมพันธ์ รักและรับใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์ ได้อย่างเต็มที่และสม่ำเสมอ

1.3 พุทธศาสนาและพระศาสนจักรคาทอลิกควรสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความโน้มเอียงทางเพศตามคำสอนของศาสนานั้นๆ ให้กับครอบครัวและสังคมให้ยอมรับ เคารพ และอยู่ร่วมกันอย่างมีมิตรภาพกับผู้มีความโน้มเอียงทางเพศเป็นพิเศษสำหรับครอบครัวที่มีผู้มีความโน้มเอียงทางเพศให้เขาเติบโตด้วยความเชื่อมั่น ความรักและความหวังในการดำเนินชีวิตที่ดีในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เปรียบเทียบแนวทางการอภิบาลเพศทางเลือกตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

2.2 ศึกษาเปรียบเทียบสิทธิเสรีภาพของสตรีในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ดวงสุวรรณ. (2556). เพศทางเลือก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลปศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิตติกร สันคติประภา. (2550). การลบล้างทางเพศกะเทย: นัยสำคัญในวาทกรรมรักต่างเพศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2014). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิม และ ภาคพันธสัญญาใหม่*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- ยศ สันติสมบัติ. (2548). *เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเกรียงศักดิ์ สิริสกุโก (ศรีโชติ). (2565). จริยศาสตร์เพศในวรรณคดีพุทธปรัชญา. *ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน). (2559). บัณฑิตศึกษากับการบรรลุนิพพานขั้นสูงในพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสาร "ศึกษาศาสตร์ มมร."* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 4(2): 151.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558. (2558, 13 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 18 ก. หน้า 17-27.
- อำนาจ มงคลสืบสกุล. (2561). สิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในบริบทสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 1 (1): 79.
- HIVOS. (2014). *Asia and Pacific Youth Voices Consultations*. Bangkok.

รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหาร
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
The information and communication technology administration
model of school director under office of the basic education
commission

¹ฐิตามร ไชยศักดิ์ ²ชัตติยา ดวงสำราญ

¹ Thitamon Chaisakda ² Khattlya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

^{1,2} Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: t.thitamon@gmail.com

Received September 14, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อสร้าง และพัฒนารูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 310 โรงเรียน โดยใช้ตารางประมาณค่าขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 930 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 องค์ประกอบ 95 ตัวแปร 2. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นฐาน 3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวางแผน 4) ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 5) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา 3. รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้รับการประเมินและรับรองว่ามีความ

ถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย ผ่านการประเมินคิดเป็นค่าเฉลี่ย ร้อยละ 100

คำสำคัญ: การบริหาร; เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of the study were: 1) to study the components of the information and communication technology administration model of school director under office of the basic education commission, 2) to Create and develop a model of the information and communication technology administration model of school director under office of the basic education commission, 3) to evaluate and verify the implication of the information and communication technology administration model of school director under office of the basic education commission. The mixed methods research was used in this study. The sample group was secondary schools under the Office of the Basic Education Commission from 310 locations. The data providers were 3 persons totaling 930 informants. The statistics used in the analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, exploratory factor analysis. The results of the research were as follows: 1. The components of the information and communication technology administration of school director under office of the basic education commission were found 5 components, a total of 95 variables. 2. The information and communication technology administration of school director under office of the basic education commission were found 5 components as 1) Application of information and communication technology 2) information and communication technology as a foundation 3) information and communication technology in planning 4) information and communication technology leadership 5) information and communication technology in educational institutions 3. The 5 components of the information and communication technology administration of school director under office of the basic education commission were at 100% verification of the acceptable range of accuracy, suitability, possibility, and practicality, corresponding to the theoretical studies.

Keywords: Administration; The information and communication technology; School director

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีการประยุกต์ใช้งานอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา ซึ่งในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเป็นความท้าทายที่เป็นพลวัตในศตวรรษที่ 21 โดยมีทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเป็นทักษะหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญมาก ซึ่งการบริหาร

ในยุคปัจจุบันมีการแข่งขันกันสูง การบริหารจัดการและการตัดสินใจที่ดีคือ การตัดสินใจอยู่บนฐานข้อมูลที่ต้องเป็นปัจจุบันและเพียงพอ ซึ่งจะถือว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง หรือเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดน้อยที่สุด จึงจำเป็นที่จะต้องแสวงหาข้อมูลที่ต้อง ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของประเทศ ส่งผลให้การพัฒนาและประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อรองรับการบริหารจัดการภายในองค์กร สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่ทันสมัยของสถานศึกษา ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกระดับ โดยมียุทธศาสตร์คือ การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารให้บรรลุพันธกิจและเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสามารถสนับสนุนการยกระดับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยให้สูงยิ่งขึ้นไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การเข้าใจและเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการเรียนรู้เพื่อการค้นพบ การสื่อสารข้อมูลหากบุคลากรในองค์กรมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีมากเท่าใด ย่อมส่งผลต่อความเจริญ และสามารถปรับตัวให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว (Aral; & Weill, 2006)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เข้ามาช่วยในการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น เพราะการบริหารการศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายนั้นต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่จะมีบทบาทต่อระบบการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่จะทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระบบการศึกษาประสบความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ต้องเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา สามารถกำหนดนโยบาย หลักสูตรสถานศึกษาให้ทันต่อการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะและวิสัยทัศน์เพื่อที่จะสามารถบริหารสถานศึกษาในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการทางการศึกษาตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา อีกทั้งยังเป็น ตัวขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่การแข่งขันระดับสากลในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านมา พบว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร งบประมาณไม่เพียงพอ อีกทั้งส่วนใหญ่ยังขาดระบบสารสนเทศที่มีคุณภาพ ระบบและแนวทางการใช้สารสนเทศมีความหลากหลายไม่มีมาตรฐานเกิดความซับซ้อนในการดำเนินการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารภายในสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ทักษะ และวิสัยทัศน์ เพื่อที่จะสามารถทำงานในสังคมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของไคเนอร์และลูอิส (Kleiner and Lewis, 2003) ที่เสนอว่า ลักษณะของผู้นำยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจ และมองเห็นของความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทั้งในปัจจุบันและอนาคต และแนวคิดของอมร กรุดทอง (2565) ที่กล่าวไว้ว่า หากหน่วยงานใด ผู้บริหารระดับสูงมีความเข้าใจในศักยภาพ ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานนั้นจะมีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารส่งผลดีต่อการบริหารอย่างเห็นได้ชัดเจน

ด้วยเหตุผลและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล จึงจำเป็นที่จะต้อง มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะเป็นกลไกสำคัญที่สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทกับสถานศึกษาตนเอง เพื่อนำไปสู่การบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากร ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2,358 โรงเรียน ใช้ตารางประมาณค่าขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 331 โรงเรียน แบ่งพื้นที่เก็บข้อมูลเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 60 โรงเรียน ภาคกลาง จำนวน 51 โรงเรียน ภาคตะวันออก จำนวน 26 โรงเรียน ตะวันตก จำนวน 15 โรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 132 โรงเรียน และภาคใต้ จำนวน 47 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล โรงเรียนละ 3 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้างานเทคโนโลยีสารสนเทศ และครูผู้สอน รวม 993 คน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ตัวแปรองค์ประกอบ

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยและสรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.2 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 7 คน โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured informal interview)

1.3 นำข้อมูลที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาสรุปและสังเคราะห์ (content synthesis) เป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม (questionnaire) เกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นที่ 2 สร้างและพัฒนาารูปแบบของเครื่องมือ การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

2.1 นำตัวประกอบประกอบของการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา มาพัฒนาเป็นเครื่องมือการวิจัยในลักษณะแบบสอบถาม (opinionnaire) ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปประกอบด้วย สถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่ง ประสบการณ์ในตำแหน่ง โดยกำหนดให้เป็นการตอบแบบเลือกตอบ (check list) ตอนที่ 2 การถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 152 ข้อ โดยใช้มาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ท (Likert, 1987)

2.2 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ด้วยดัชนีความสอดคล้อง IOC (index of item objective congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) ได้ค่า IOC = 1.00

2.3 นำเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) ไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนละ 3 คน จำนวน 10 โรงเรียน รวมผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน รวบรวมข้อมูลทั้งหมดวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient, 1984) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.985

2.4 นำแบบสอบถามที่ได้ จัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ แล้วไปเก็บข้อมูลกับโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 331 โรงเรียน การเก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็น ผู้วิจัยจัดส่งและรับคืนแบบสอบถาม ทั้งด้วยตนเองทางไปรษณีย์ โดยวิธีการลงทะเบียน และเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากระบบ Google Form แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ และทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาใช้ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

2.5 การวิเคราะห์การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้สถิติการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) และค่าสัมพันธระหว่างตัวแปร (correlation) โดยใช้

โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นที่ 3 การประเมินและรับรองรูปแบบ

สร้างแบบประเมินและรับรองรูปแบบ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ในการประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ 4) ความเป็นประโยชน์ (Utility) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าร้อยละ ซึ่งใช้หลักเกณฑ์การตัดสินระดับคุณภาพของการประเมินคุณภาพของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยใช้เกณฑ์รับรอง 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี พอใช้ ปรับปรุง เกณฑ์ที่รับรองต้องอยู่ในระดับดีขึ้นไป คือ ตั้งแต่ร้อยละ 75 ขึ้นไป จะถือว่ารับรองหรือผ่านเกณฑ์การประเมิน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย นโยบายของรัฐ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ มาสังเคราะห์เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา ได้จำนวน 5 องค์ประกอบ 95 ตัวแปร

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันค่า MSA ตามวิธี Kaiser-Meyer-Okin (KMO) มีค่าเท่ากับ .959 ผลการทดสอบ Bartlett's Test พบว่ามีความสำคัญทางสถิติเท่ากับ .000 จากค่าไอแกนขององค์ประกอบที่มากกว่า 1.00 พบว่าขั้นตอนการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นฐาน 3) เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในการวางแผน 4) ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 5) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ประเมินและรับรองรูปแบบทั้ง 5 องค์ประกอบ ในการประเมิน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) 4) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ผ่านการประเมินคิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 100

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย นโยบายของรัฐ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและ

ผู้ทรงคุณวุฒิ มาสังเคราะห์เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถสรุปได้จำนวน 5 องค์ประกอบ 95 ตัวแปร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวแปรขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีส่วนสำคัญในการศึกษาเพื่อนำไปค้นหารูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เนื่องจากองค์ประกอบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นชุดของปัจจัยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมตัวกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นการบรรยายเป็นภาษาก็ได้ (Good, Carter V., 2005) โดยตัวแปรแต่ละชุดขององค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ ผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้า นำมาสรุปและสังเคราะห์ (content synthesis) เป็นองค์ความรู้ ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ขั้นตอนการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นพื้นฐานสู่การขับเคลื่อนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้รูปแบบการบริหารงานในสถานศึกษาเปลี่ยนแปลงไป มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจึงกลายเป็นเรื่องที่สำคัญในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารยุคใหม่จึงต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยความสำคัญดังกล่าว สมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society For Technology in Education (ISTE)) จึงได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผู้บริหารโรงเรียน (Technology standards for school administrations : TSSA) เพื่อกำหนดความสามารถทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหาร ซึ่งในมาตรฐานที่ 1 วิสัยทัศน์ คือ การสร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในวิสัยทัศน์ เพื่อประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ดังที่ ลูคัส (Lucas) ได้เสนอกรอบงานงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศว่ามี 4 องค์ประกอบ คือ การวางแผนกลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร การจัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ และการควบคุมเทคโนโลยีสารสนเทศ (Lucas, 2000) สอดคล้องกับภุชญา พาสว่าง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 29 ผลวิจัยพบว่า มีข้อเสนอแนะคือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดหาสื่อ เพื่อให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ (ภุชญา พาสว่าง, 2565)

2. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นฐาน ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา ตั้งแต่การบริหารการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารโครงการ การบริหารการเรียนการสอน การบริหารงานบุคคล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึง

เป็นฐานการเรียนรู้ การยกระดับขีดความสามารถและคุณภาพของการศึกษาให้สูงขึ้น ล้วนบ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา ผู้บริหารยุคใหม่จึงจำเป็นต้องตระหนัก และยึดถือเป็นภารกิจสำคัญ เนื่องจากไม่สามารถหลีกเลี่ยงอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ ดังที่ ดูบริน (Dubrin) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารจะต้องมีทักษะในด้านเทคนิค ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านมโนภาพ ด้านการวินิจฉัย และด้านนโยบาย เพื่อให้การบริหารงานประสบผลสำเร็จ เป็นความสามารถของผู้บริหารในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างความร่วมมือในการทำงานให้เกิดขึ้นภายในองค์กร การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะด้านการติดต่อระหว่างบุคคล เนื่องจากเป็นหลักของการส่งสารและรับสารในการทำงาน เป็นทักษะสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหาร เป็นส่วนสำคัญของการเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ (Dubrin, 2012) สอดคล้องกับพิตะวัน เนตรทอง ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยสร้างวัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส่งเสริมครู บุคลากรใช้พัฒนาสมรรถนะและชุมชนแห่งการเรียนรู้ ICT ส่งเสริมนักเรียนใช้ พัฒนาสมรรถนะและชุมชนแห่งการเรียนรู้ ICT และ สร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (พิตะวัน เนตรทอง, 2562)

องค์ประกอบที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวางแผน ส่งผลต่อการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยรู้จักเลือกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหาร และต้องมีการวางแผน การวิเคราะห์และพัฒนาระบบเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีคุณภาพ เพื่อส่งผลให้การตัดสินใจในการบริหารงานของผู้บริหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตามโมเดลขององค์การ UNESCO (UNESCO's model : stages of ICT Development in Education) ซึ่งแบ่งระดับของการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารออกเป็น 4 ระดับ โดยในระดับที่ 1 คือ ขั้นเริ่มต้น (Emerging Stage) คือวางแผน ริเริ่มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระบบการศึกษา ซึ่งเป็นผลจากการวางแผนเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้มีนโยบายเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ดังที่ ลูกัส (Lucas) ได้เสนอว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความสำเร็จให้กับองค์กร มี 4 องค์ประกอบ คือ การวางแผนกลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร การจัดองค์การด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ และการควบคุมเทคโนโลยีสารสนเทศ (Lucas, 2000) สอดคล้องกับทอนเดียร์ (Tondeur) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในชั้นเรียน : ความท้าทายศักยภาพนโยบายการบริหารงานของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า นโยบายของโรงเรียนมีส่วนสำคัญต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในโรงเรียน การวางแผน การให้การสนับสนุน และการฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้บริหารต้องมีการวางแผนหรือเตรียมพร้อม ทั้งในเรื่อง บุคลากร เครื่องมือ/อุปกรณ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ถูกต้อง และรวดเร็ว สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจเพื่อการบริหารหรือพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tondeur, 2006)

สอดคล้องกับวนิดา ทองพูล ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 พบว่า 1 ใน 5 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศ การกำหนดแผนเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการจัดทำแผนเทคโนโลยีของโรงเรียน มีการจัดทำแผนบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (วนิดา ทองพูล, 2564) และ ยังมี ความสอดคล้องกับศศิธร ศรีวงษ์ญาติดี เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต ปัญญา ธีระวิทย์เลิศ ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัลสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัล สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ในองค์ประกอบที่ 2 การดำเนินงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การวางแผน, การจัดองค์กร, การลงมือปฏิบัติ, การควบคุม ติดตามและประเมินผล, การปรับปรุง, และการบูรณาการ (ศศิธร ศรีวงษ์ญาติดี เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต ปัญญา ธีระวิทย์เลิศ, 2566)

องค์ประกอบที่ 4 ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การบริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารจะต้องทำงานด้วยจิตใจที่แน่วแน่ จะต้องเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่นำที่ดี มีทักษะความเป็นผู้นำ มีปัญญา มีความรู้ความสามารถ และใช้การวิจัยเพื่อการบริหารและการจัดการ เพื่อปรับปรุงคุณภาพผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งนักการศึกษาทั้งหลายต่างมีความคิดเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้ในยุคใหม่ที่มีทักษะการบริหารงาน เป็นผู้นำทีมแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ความสามารถและมีความเป็นมืออาชีพ สามารถบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลทั่วทั้งองค์กร สามารถสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม สามารถเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันและภาพอนาคต มุ่งพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของไคเนอร์และลูอิส (Kleiner and Lewis) ที่เสนอว่า ลักษณะของผู้ในยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Kleiner and Lewis, 2003)

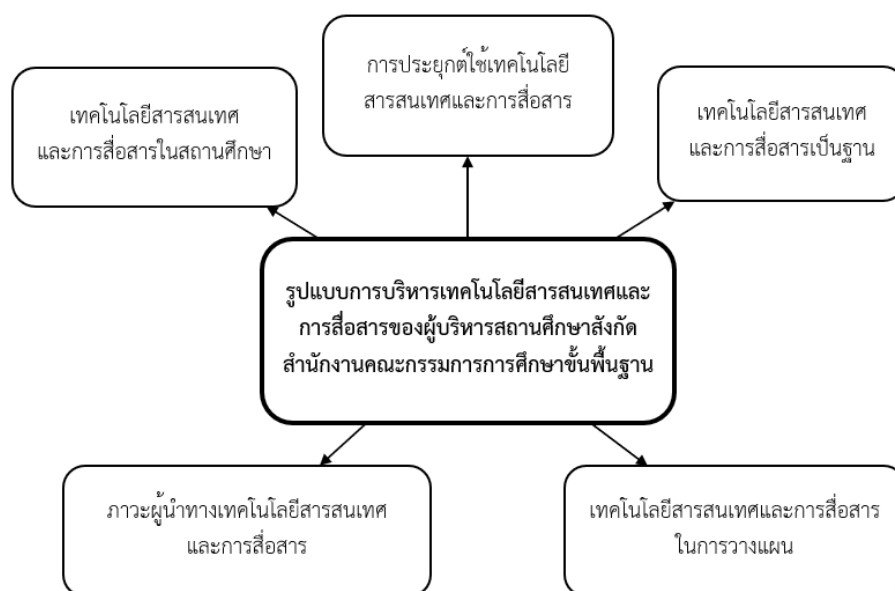
องค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา ในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา ได้จำแนกตัวชี้วัดโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นฐานในการเรียนรู้ ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการบริหารจัดการและการให้บริการทางการศึกษา

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงวุฒิ ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ 4) ความเป็นประโยชน์ (Utility) สามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ มี

ความสอดคล้องกับตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศ เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษาเพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามกฎกระทรวง ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ ข้อ 2.6 จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ เป็นตัวชี้วัดคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้การศึกษามีประสิทธิภาพตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ (ประกาศ กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) สอดคล้องกับพิตะวัน เนตรทอง ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ 21 และคู่มือด้านความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม ความถูกต้อง พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (พิตะวัน เนตรทอง, 2562)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มี 48 ตัวแปร 2) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นฐาน มี 15 ตัวแปร 3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวางแผน มี 12 ตัวแปร 4) ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มี 16 ตัวแปร และ 5) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา มี 4 ตัวแปร ดังแผนภูมิภาพ

สรุป

รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นฐาน 3. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวางแผน

4. ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 5. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำรูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้บริหารสถานศึกษาที่สนใจหลังจากนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการติดตาม ประเมินผลการใช้เพื่อปรับปรุงพัฒนาการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2557 - 2559. สืบค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 พฤษภาคม 2566 จาก <http://www.thailibrary.in.th/>.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. สืบค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ 11 กรกฎาคม 2566 จาก <https://backoffice.onec.go.th/uploaded/Outstand/2017-EdPlan60-79.pdf>

กฤษณา พาสว่าง. (2565). สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 29.

วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (2022): พฤษภาคม - สิงหาคม 2565.

พิตะวัน เนตรทอง. (2562). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 6(2): 217 - 234.

วนิดา ทองพล. (2564). การศึกษาปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหาร

- สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศศิธร ศรีวงษ์ญาติดี เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต ปัญญา อีระวิทย์เลิศ. (2566). รูปแบบการบริหารจัดการ
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัลสำหรับสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 3
(5): 729-754
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพฯ:
พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2561). เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ ฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม
2561.
- อมร กรุดทอง. (2565). การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Aral, S., & Weill, P. (2006). IT Assets, Organizational Capabilities, and Firm
Performance: Do
Resource Allocations and Organizational Differences Explain Performance
Variation? Institute of Technology. 4632(6): 1 - 27.
- A., Kleiner, and L., Lewis. (2003). Internet access in U.S. public schools and
Classrooms : 1994-2002.
Washington, DC : Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Andrew J. Dubrin. (2012). ESSENTIALS OF MANAGEMENT. Mason: South-Western
Cengage Learning.
- Good, Carter V. (2005). Dictionary of Education. (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Likert, R. (1987). The Human Organization : Its Management and Value. New York:
McGraw - Hill.
- H.C. Lucas Jr. (2000). Information technology for management. (7th ed.) New York:
McGraw-Hill.
- Lee J. Cronbach. (1984). Essentials of Psychological Testing. (4th ed.) New York:
Harper & Row Publishers.
- Jo Tondeur. (2006). ICT intergration in the classroom: Challenging the potential of a
school policy. Ghent University Belgium.
- Stuart, M., Mills, F., & Emus, H. (2009). The principal as technology leader. Thousand
Oaks, CA: Corwin.

The Current Situation and Improvement of Employee Job Satisfaction in Enterprises - A Case Study of Shengshi Investment Company

Meicheng Jiang

MBA, SIAM University

Corresponding author, e-mail: zxczlr123111@126.com

Received May 23, 2024; **Revised** December 27, 2024; **Accepted:** December 31, 2024

Abstract

This research aimed to study: (1) to explore the current situation of employee job satisfaction in Shengshi Investment Company; (2) to propose countermeasures to improve employee job satisfaction in Shengshi Investment Company. By using the quantitative analysis method, based on the two-factor theory, taking the employees of Shengshi Investment Company as the research subject, this paper studied the status quo of employee satisfaction in the enterprise. The data of enterprise employee satisfaction was obtained by the questionnaire survey, and a total of 175 valid questionnaires were obtained. In order to draw conclusions from the data, this study used SPSS data analysis software to analyze the data, and used ANOVA, correlation analysis, regression analysis to test the research hypotheses. The conclusions are as follows: first, the overall job satisfaction of the employees of Shengshi Investment Company is at a medium level, and the level of employee satisfaction needs to be improved. Secondly, Shengshi Investment Company can improve the level of employee job satisfaction through five aspects, which are salary level, interpersonal relationship, management system, job achievement and job promotion. The company should ensure fairness of the salary and provide development opportunities for the employees, shape the harmonious working atmosphere and clarify the relationship between the rights and responsibilities of the employees, strengthen the company's management and system construction, focus on the employees' sense of achievement at work, and expand the channels of promotion at work, so as to make the employees feel that the company attaches great importance to them, thus increasing the satisfaction level of the employees.

Keywords: Employee satisfaction; two-factor theory; enhancement measures

Introduction

With the deepening of the financial market-oriented reform, the rule of law continues to promote the construction, the economic structure continues to transform and upgrade, the total economic volume increases year by year, the capital market is more open and transparent, healthy and stable (Qian, 2021). Paying attention to the job satisfaction of employees in the financial industry, understanding the needs of employees, and studying the employee incentive mechanism is an urgent need to bring up a good workforce in the financial industry (Chen, 2019).

At present, the financial industry is still in the stage of rapid development of the industry, although the major financial companies have cultivated a number of high-quality personnel with industry experience, but along with the continuous development of the company's business, the company's demand for excellent talent is also increasing day by day (Liu, 2019). At the same time, the siphoning effect of large financial institutions on the existing talent has led to the loss of a considerable part of the talent (Xu, 2015). At present, fund companies in the financial industry, especially small fund companies in the early stage of development, are facing difficulties in recruitment and retention (Dong, 2020). Therefore, improving employee satisfaction in the financial industry is particularly important and urgent for its long-term development. Focusing on the job satisfaction of financial industry employees and studying the incentive mechanism of financial industry employees is of great significance for financial industry type enterprises to be able to retain excellent talents and attract excellent talents (Li, 2021). Therefore, with Shengshi Investment Company employees as the research object, job satisfaction as the content of the study, two-factor theory, Maslow's theory of needs as a theoretical guide, the financial industry employee job satisfaction research, to enhance the company's employee satisfaction and attract talent, retain talent have an important application value (Cao, 2019).

Synthesizing the results of previous related research, we can clearly find that there are many relevant research results at home and abroad on the factors influencing the job satisfaction of employees in enterprises. However, as far as we can see, most of the studies are on the factors influencing the job satisfaction of employees in private enterprises, state-owned enterprises, hotel industry, etc., but there are very few studies on the factors influencing the job satisfaction of employees in the fund industry under the financial industry. In the context of the global economic slowdown, some business areas of the financial industry are facing greater pressure (Xu, 2022). This pressure affects employees' career development

prospects and income, which leads to an increase in employee turnover (Liang, 2019). In recent years, Shengshi Investment Company has been affected by the new crown epidemic, the company attaches great importance to employee incentives and the degree of investment is insufficient, resulting in the increase of employee turnover rate, most of the employees on their job satisfaction is at a low level. Therefore, how to improve the job satisfaction of employees is an urgent problem for Shengshi Investment Company.

Research Objectives

1. To explore the current situation of employee job satisfaction in Shengshi Investment Company
2. To propose countermeasures to improve employee job satisfaction in Shengshi Investment Company.

Scope of the Study

This study is being conducted to examine job satisfaction in investment enterprises in Shengshi. This study uses Herzberg's theory (1966) to test job satisfaction. Two approaches are used - motivational and hygienic factors. This paper was documentary research based on past studies of various scholars. They analysed the current situation and improved employee job satisfaction in enterprises dealing with books, magazines, newspapers, journals, articles, webpages, and other internet sources. Therefore, this research evaluates the job achievement, job promotion, pay level, interpersonal relationship, and management system.

Research Significance

First, it helps to provide practical management mode suggestions for human resources in the fund industry. On the basis of analyzing the current situation of human resource management in the enterprise, this study understands the current situation of employee satisfaction in the enterprise by grasping the first-hand data and analyzing the influencing factors, so that we can offer operational countermeasure suggestions for the improvement of employee satisfaction in Shengshi Investment Company from the root. Secondly, the research object unit provides real and effective countermeasures. This study is based on Minnesota's employee satisfaction scale, according to the basic situation of Shengshi Investment Company and the current situation of human resource management, the development of Shengshi Investment Company grass-roots employee satisfaction

questionnaire. Then, from the empirical evidence, we find the influencing factors, so as to provide practical countermeasures for Shengshi Investment Company.

Theoretical Framework

The theoretical framework presents the influence of the motivator and hygiene on the employees' job satisfaction.

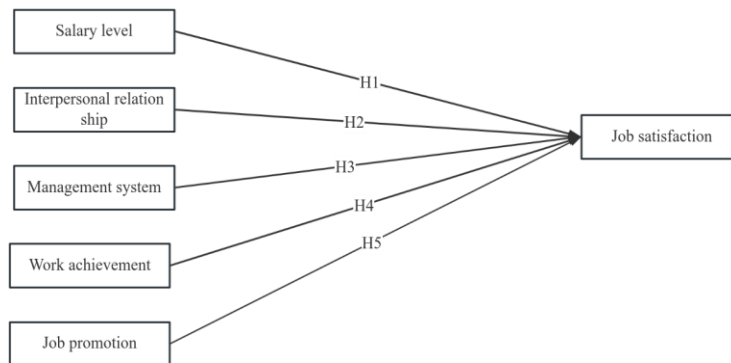

Figure 1: Theoretical Framework for the research

Literature Reviews

Job satisfaction usually refers to the psychological state in which an individual has a positive feeling about the work itself and its related aspects (including work environment, work status, work style, work pressure, challenges, interpersonal relationships at work, etc.) while working within an organization (Wang, 2020). Job satisfaction, which is usually regarded as a single concept, is a cognitive feedback formed by employees regarding their own work and work environment, and an emotional presentation of employees' job positioning (Cui, 2018). The company's satisfaction with employee needs includes both physical and psychological aspects. In fact, the test indicators of satisfaction come from these two aspects (Tang, 2019). So, in order to improve employee satisfaction level, it is necessary to start from these two aspects, fundamentally reduce employee turnover rate, and provide a strong talent team guarantee for the sustainable development of the company (Deng, 2020).

In the process of measuring and analyzing employee satisfaction, a series of scientific methods and related tools are usually used to objectively evaluate the overall level of employee satisfaction (Wang, 2017). Only based on this can we more targeted adjust and improve the management mechanism of enterprises. Domestic and foreign scholars have formed certain achievements in this field of research, with most of the research focused on measurement methods and tools.

The satisfaction of foreign research employees first emerged in the early 1920s. 1935, Hoplock (1935) of the United States published a monograph on "Job Satisfaction", officially proposing the term "employee satisfaction". Jordan (2020) found through research that most employees place greater emphasis on achieving self-worth and whether psychological expectations are met. In Hieu's (2021) view, employee satisfaction as a type of indicator can not only reflect a company's management ability, but also its profitability. If the company's two types of abilities are average, there is no law to maintain a high level of employee satisfaction, which can lead to employee turnover. Stacey (2020) stated that the impact of job satisfaction on corporate performance is not immediate, but rather takes time to manifest. More and more companies are now fully aware of the significance and value of employee satisfaction, and understand that in order to do a good job in internal management, it is necessary to achieve a high level of employee satisfaction through various measures (Goretzki et al., 2021).

A job satisfaction survey on 312 hotel industry employees using an online questionnaire and found that positive relationships with supervisors and personal development opportunities are important factors affecting employee job satisfaction (Heimerl et al., 2020). Wei (2020) found that integrating and popularizing information technology can help alleviate employees' work burden and improve their job satisfaction level. Liu (2019), based on previous academic ideas, realized that the safety attributes of office spaces directly affect the specific manifestation of employee work efficiency. Construction workers often find themselves in harsh environments, resulting in lower levels of satisfaction. Future managers need to focus on the work environment, continuously strengthen safety standards, and continuously improve job satisfaction. Lee (2020) conducted in-depth research on the group of student nurses and found that improving employee job satisfaction can be achieved by creating motivational job characteristics and providing motivational work resources. This is conducive to the cultivation of employees' positive energy mentality, which helps to enhance their sense of happiness in life.

Compared to Western research, research on employee satisfaction in China started relatively late and dates back to the early stages of reform and opening up. In the 1990s, Xu released "Psychological Research on the Dynamic Thought of Workers", which is the first systematic research result directly related to employee satisfaction in China.

During the analysis process, Zhang (2017) focused on exploring and analyzing the relationship between employee satisfaction and corporate performance in depth. Huang (2018) pointed out that job satisfaction is a perception formed by employees regarding their own work, and for enterprises, it is customer satisfaction. The scholar also pointed out that the factors that affect job satisfaction specifically involve three categories: institutional, environmental, and management. Wang (2019) pointed out that promotion mechanisms are an important way to motivate employees. In order to optimize employee job satisfaction, the company needs to design an ideal promotion atmosphere and sort out employee promotion paths. Wang and Fu (2021) conducted a survey on teachers in 50 primary schools in Jiangsu Province, and used multiple linear regression to analyze various factors that affect job satisfaction of primary school teachers. Shi (2022) pointed out in his research that employees create benefits and value for the enterprise. Only when employees are satisfied with the enterprise and have a strong sense of happiness in their work can they devote their enthusiasm to the work.

Liu (2022) pointed out that in order to effectively improve employee satisfaction, it is necessary to improve the working environment of enterprises, so that employees can work in a good environment and maintain a good working state. In order to better leverage the work efficiency of employees and enable effective innovation in the company's technology. Wang (2022) pointed out in his research that in contemporary youth's job satisfaction, they pay more attention to working hours. To this end, enterprises must scientifically establish compensation systems and optimize the working environment for employees in order to improve their job satisfaction.

Research Methodology

Through the use of quantitative research method, this study took the employees of Shengshi Investment Company as the research subjects, and started from the research perspective of employee satisfaction. Under the general coordination and guidance of research theories at home and abroad, the data of enterprise employee satisfaction was obtained through the channel of questionnaire survey, and the questionnaire is generally divided into two major aspects, the first aspect is the collection of the basic information of the survey respondents, which mainly includes six aspects, including gender, age, marital status, cultural level, and length of time of joining the company; the second part is based on the motivational factors and health care factors proposed by the two-factor theory. The second part is

based on the motivational factors and health care factors proposed by the two-factor theory, and is categorized and divided, in which the motivational factors include two aspects of job achievement and job promotion; and the health care factors include three aspects of pay level, interpersonal relationship, and management system.

Hi, B., 2017, August. An exploratory study of job insecurity about, household, registration, employment contract, and job satisfaction in Chinese state-owned enterprises. In Evidence-based HRM: A Global Abuhashesh, M.Y. (2014). Integration of social media in businesses. *International Journal of Business and Social Science*, 5(8), 202-209.

Results

1. Against the backdrop of continuous development in various industries in China, the development speed of the fund industry is relatively fast among them (Fan, 2022). However, most fund companies will expose varying degrees of poor human resource management during their internal management processes (Li, 2021). Therefore, based on this level, the author chose Shengshi Investment Company as the analysis object to analyze its employee satisfaction situation. Based on this, the overall employee satisfaction issue in China's current fund industry can be corrected.

2. The analysis conducted this time mainly combines the analysis results of factors affecting employee satisfaction at Shengshi Investment Company. And on this basis, a more scientific and efficient salary and welfare system has been formulated with targeted measures. Enterprises should actively increase promotion channels, comprehensively complete system reforms, continuously improve the working environment of employees (Ou, 2022), and allocate work tasks and workload reasonably (Xu, 2022). This can effectively improve employee satisfaction at Shengshi Investment Company and provide certain reference significance for companies in other industries.

With the continuous development and growth of management, the position of financial management indicators in companies has declined, and they are no longer regarded as the only indicator for company performance evaluation. It is precisely because of its declining status that the status of employee satisfaction has become increasingly important, becoming an increasingly important assessment indicator for many companies. Employee job satisfaction in a company refers to the inner thoughts, thoughts, and feelings of employees, which is crucial for improving their work efficiency. At the same time, the company culture and organizational

structure are different within the company, and the factors of employee satisfaction may also vary. Especially after China enters a new era and a new stage of development, various fund companies have emerged.

The research subject of this study is the employee satisfaction of Shengshi Investment Company, combined with existing research results and the guidance of the dual factor theory. A job satisfaction scale for employees was designed based on two dimensions: motivation factors and health factors. Descriptive statistical analysis and regression analysis were conducted on the collected questionnaire data, and the following conclusions were obtained:

Taking the two-factor theory as the theoretical basis, this paper discusses the influencing factors affecting employee job satisfaction in Shengshi Investment Company, and analyzes the status quo of employee satisfaction in Shengshi Company, and finally proposes the strategy for improving employee satisfaction. From the salary level, interpersonal relationship, management system, work achievement, job promotion five methods to actively improve the employee satisfaction of Shengshi Investment Company. And on the basis of this targeted development of a more scientific and efficient salary and benefit system, the enterprise should actively increase the promotion channels, comprehensively complete the reform of the system, improve the sense of achievement of the staff, and rationally distribute the work task and workload. Thus, it can effectively improve the employee satisfaction of Shengshi Investment Company, which can provide certain reference significance to other companies in the industry.

New Knowledges

Shengshi Investment Company can improve the level of employee job satisfaction through five aspects, which are salary level, interpersonal relationship, management system, job achievement and job promotion. The company should ensure fairness of the salary and provide development opportunities for the employees, shape the harmonious working atmosphere and clarify the relationship between the rights and responsibilities of the employees, strengthen the company's management and system construction, focus on the employees' sense of achievement at work, and expand the channels of promotion at work, so as to make the employees feel that the company attaches great importance to them.

Conclusions

Most fund companies will expose varying degrees of poor human resource management during their internal management processes. Therefore, based on this level, the author chose Shengshi Investment Company as the analysis object to analyze its employee satisfaction situation. Based on this, the overall employee satisfaction issue in China's current fund industry can be corrected. A more scientific and efficient salary and welfare system has been formulated with targeted measures. This can effectively improve employee satisfaction at Shengshi Investment Company and provide certain reference significance for companies in other industries.

Recommendations

Ensure pay equity and provide opportunities for employee development. With regard to salary levels, a clear policy on the evaluation of wages and bonuses will serve as a basis for employees to feel more fair and objective, which will help to strengthen the ability of employees to interact with the company. Shape a harmonious working atmosphere and clarify employees' rights and responsibilities. Workplace relationship is an important factor in creating work motivation and showing organizational solidarity. Interpersonal relationship is always the key factor to increase work motivation, improve labor efficiency and create a comfortable and friendly atmosphere in the workplace. Strengthen company management and system construction. Perfect company management rules and regulations is to regulate the behavior of employees and supervise the normalization of work a hard system, can clarify the standard of work, so that the organization's workflow is more efficient. Focus on employees' sense of achievement. Motivational factors focus on the work itself to bring the internal feelings of employees. Therefore, for the performance of employees, can be timely spiritual and honorary rewards, exercise Employee capabilities while maintaining work enthusiasm and enthusiasm for work, so that employees can continue to work in the challenge of obtaining a sense of achievement, thereby increasing the satisfaction of the work itself. Expand job promotion channels. We must adhere to the principle of fairness and justice, the rights and interests of staff in line with the provisions of the law to protect and safeguard, so that the company will be able to obtain better development.

References

- Cao, L. Q. (2019). **Research on the improvement of incentive program for knowledge-based employees in Company.** Guangxi Normal University.
- Chen, L. (2019). **Exploring the important role of employee satisfaction survey in enterprise management.** New Business Weekly (5), 74, 76.
- Cui, J. (2018). **A study of technical employee turnover in IT companies based on employee satisfaction perspective.** Inner Mongolia Agricultural University.
- Deng, X., & Shi, Y. (2020). **A survey report on organizational loyalty of post-90s new generation employees.** Business and Management (1), 77-81.
- Dong, X. (2020). **Analysis of Employee Satisfaction and Influencing Factors in a Dental Hospital in Shandong Province.** Jiangsu Health Career Management, 31(12), 1643-1647.
- Fan, L.,Z, Zhang.,F.,J. Zhang & Zhi.,H.,H. . (2022). **A study on the correlation between work immersion and job satisfaction among operating theatre nurses.** General Practice Nursing (30), 4299-4302.
- Hieu, M. V., & Nwachukwu, C. (2021). **Influence of entrepreneur competencies on profit ability and employee satisfaction.** International Journal of Management and Enterprise Development, 20(1), 105-112.
- Jordan, D., Nielsen, & Jeffery, A. (2020). **The mode rating role of calling in the work-family interface:Buffering and substitution effects on employee satisfaction.** Journal of Organizational Behavior, 41(7), 31-32.
- Li, L. Q. (2021). **Fund industry needs to focus on three major issues to achieve high-quality development.** 21st Century Business Herald, 009.
- Li, M. (2021). **Research on Job Satisfaction Enhancement Strategies for Knowledge-based Employees in HC Footwear Industry.** Master's thesis, Huaqiao University.
- Liang, Q. (2019). **A study on the optimization of flexible benefits and the improvement of employee satisfaction.** Research in Technology Economics and Management (2), 116-121.
- Liu, J. Y. (2019). **Research on employee satisfaction in technology companies from a multidimensional perspective.** Social Science Column, 34(4), 49-53.
- Liu, N. (2022). **A study on the countermeasures to improve the job satisfaction of frontline employees in Company.** Northeast Petroleum University.
- Ou, Y, Q. (2022). **Discussion on the path of improving employee satisfaction and loyalty in enterprises.** Chinese and foreign enterprise culture (06),208-210.
- Qian, J. (2021). **Research on Countermeasures of Core Employee Turnover in**

- State-Owned Modeling Enterprises. China Market (32), 19-21.
- Shi, F. (2022). Factors affecting employee satisfaction in enterprises and strategies for improving enterprise management. Mall Modernization (17), 67-69.
- Tang, L,Q. (2019). Factors affecting employee satisfaction in private enterprises and improvement strategies. Small and Medium-sized Enterprises Management and Technology (Lower Decade) (01),102+104.
- Thant, Z. M., & Chang, Y. (2020). Determinants of Public Employee Job Satisfaction in Myanmar: Focus on Herzberg's Two Factor Theory. Public Organization Review, 21.
- Wang, H., Yang, J., & Li, Y. (2019). The Curvilinear Relationship and Mechanism Between Compensation and Employee Job Satisfaction. Economic Management, 41(7), 105-120.
- Wang, J. & Xu, D. Z. (2017). Talking about the development and structural validation of job satisfaction scale for secondary teachers. Research on Vocational Education (11), 45-49.
- Wang, Q. (2020). Study on the influencing factors and countermeasures of job satisfaction of new generation employees. Financial News (22), 56-57.
- Xu, D. (2022). An empirical analysis of bank employee satisfaction and motivational responses. Old Brand Marketing (18), 80-82.
- Xu, K.S. (2022). Research on the improvement strategy of grassroots employees' satisfaction in the head office of Bank of Lanzhou. Master's thesis, Lanzhou University.
- Xu, Q. (2015). An empirical analysis of the effect of knowledge-based employee satisfaction on job performance. Statistics and Decision Making (5), 117-119.
- Zhang, X. (2017). A study on the countermeasures of employee satisfaction for jobperformance in small and medium-sized private enterprises. Fujian Quality Management (17), 2.

แนวคิดเรื่องกรรมกับแนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธศาสนาขัดแย้งกันหรือไม่ Are Concept of Karma and Concept of Anatta in Buddhism Contradictory

สมภาร พรหมทา

somparn promta

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: regphil@mcu.ac.th

Received April 23, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

มีข้อสงสัยในหมู่นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนา (โดยเฉพาะชาวตะวันตก) ว่า คำสอนเรื่องกรรมและคำสอนเรื่องอนัตตาขัดแย้งกันหรือไม่ ความสงสัยนี้มาจากการตีความว่า คำสอนเรื่องกรรมคือคำสอนที่บอกว่าใครทำกรรม ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว คนผู้นั้นแหละที่จะต้องได้รับผลของกรรมที่ตนได้กระทำลงไป แต่คำสอนเรื่องอนัตตาคือคำสอนที่บอกว่าไม่มีบุคคลที่ทำกรรมและได้รับผลของกรรม ผู้วิจัยศึกษาคำสอนของพุทธศาสนาเรื่องกรรมและอนัตตาโดยแยกเป็นสองตอนตามประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา คือ (ก) พุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และ (ข) พุทธศาสนาหลังสมัยพุทธกาล พบว่า คำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาในสมัยพุทธกาลไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่คำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาหลังสมัยพุทธกาลขัดแย้งกัน เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคำสอนทั้งสองนี้ ผู้วิจัยเสนอให้ใช้ความหมายของกรรมและอนัตตาแบบสมัยพุทธกาล

คำสำคัญ: กรรม; อนัตตา; พุทธศาสนา

Abstract

It has been noticed by Buddhist scholars (especially those in Western tradition) that it could be possible to view that the teachings of karma and anatta are contradictory. The reason for this is that the teaching of karma suggests that there is a person who has done the good or the bad karma and he or she is the person to receive the result of the action. But the teaching of anatta suggests that there is no person to do the karma and receive its result. The researcher has studied Buddhism, dividing it into two main historical aspects which are Buddhism at the time of the Buddha and Buddhism after the death of the Buddha. It has been found that at the time of the Buddha, these two teachings are not contradictory. The contradiction has been found in Buddhism after the death of the Buddha only. To avoid the

contradiction as said, the researcher suggests that we should utilize the concepts of karma and anatta as given by the Buddha at his time.

Keywords: Karma; Anatta; Buddhism

บทนำ

ในทางปรัชญา มีหลักการที่สำคัญอยู่หลักการหนึ่งที่วงการปรัชญาโดยทั่วไปถือว่า เป็นเรื่องสำคัญ หลักการที่ว่านั้น มีใจความว่า ในระบบความคิดใดๆก็ตาม แนวคิดหลักๆที่สำคัญในระบบแนวคิดนั้นๆ จะต้องสอดคล้องกัน สนับสนุนกันและกัน และวางอยู่บนสมมติฐานอย่างเดียวกัน หากระบบความคิดใดก็ตามแต่มีแนวคิดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปขัดแย้งกัน ไม่สอดคล้องกัน ไม่ลงรอยเป็นอันเดียวกัน และไม่วางอยู่บนสมมติฐานอย่างเดียวกัน ระบบความคิดนั้นๆจะถือว่ามันคงไม่ได้ยกตัวอย่างเช่น มีระบบความคิดหนึ่งประกอบด้วยแนวคิดหลายอย่าง ในบรรดาแนวคิดเหล่านี้ บางส่วนตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า มีพระเจ้า และมีแนวคิดอีกบางส่วนตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าไม่มีพระเจ้า หลักการสองหลักคือ (1) มีพระเจ้า และ (2) ไม่มีพระเจ้า ถือว่าขัดแย้งกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ เราย่อมตั้งคำถามแก่ระบบความคิดนั้นได้ว่า ตกลง ท่านมีความคิดอย่างไรกันแน่ระหว่าง (1) มีพระเจ้า กับ (2) ไม่มีพระเจ้า หากว่านักคิดในระบบความคิดนั้นไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมจึงมีแนวคิดที่ขัดแย้งกันภายในระบบความคิดนั้น ระบบความคิดนั้นๆย่อมไม่เป็นที่น่าเชื่อถือในสายตาของนักคิดในวงการปรัชญา

ในบางกรณี ความขัดแย้งระหว่างสองแนวคิดหรือมากกว่านั้นในระบบความคิดทางปรัชญาอาจปรากฏโจ่งแจ้ง แต่ในบางกรณี ความขัดแย้งนั้นอยู่ลึก ต้องอาศัยการวิเคราะห์ หรือตั้งคำถามโดยนักคิดที่อยู่ในวงการปรัชญานั้น หรือนักคิดนอกวงการที่สนใจศึกษาระบบปรัชญานั้น ตัวอย่างของแนวคิดที่ขัดแย้งกันแต่ไม่ปรากฏชัดเจน ต้องอาศัยการคิดใคร่ครวญ หรือวิเคราะห์แยกแยะจึงจะมองเห็นว่ามีแนวคิดที่ขัดแย้งกันภายในระบบแนวคิดนั้นๆ เช่น บางระบบแนวคิดเชื่อว่า มีพระเจ้า และพระเจ้าได้สร้างมนุษย์มาด้วยความรักที่พระเจ้ามั่นต่อ มนุษย์ เสมือนบิดาที่รักบุตร นักคิดในหรือนอกระบบความคิดนั้นบางคนอาจตั้งคำถามว่า โลกนี้ นอกจากสิ่งดีแล้วยังมีสิ่งที่ไม่ดีด้วย โรคภัยไข้เจ็บ เป็นตัวอย่างหนึ่งของสิ่งที่ไม่ดีที่ปรากฏในชีวิตของมนุษย์ นำถามว่า หากพระเจ้ามั่นจริง ทำไมพระเจ้าจึงสร้างโรคภัยเช่นโรคมะเร็งให้เกิดแก่มนุษย์ด้วยเล่า คำถามนี้นำไปสู่หลักการที่ขัดแย้งกันสองประการคือ (1) พระเจ้าสร้างมนุษย์มาด้วยความรัก จากความเชื่อนี้ น่าจะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ว่า ทุกสิ่งที่เกิดแก่ชีวิตมนุษย์ จะต้องเป็นสิ่งดีเท่านั้น หากพระเจ้ายกมนุษย์ พระเจ้าต้องสร้างชีวิตมนุษย์ให้พบเห็นแต่สิ่งที่ดี (2) แต่ในความเป็นจริงก็คือ บางสิ่งที่ปรากฏแก่ชีวิตมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติตามธรรมชาติเช่นแผ่นดินไหว เป็นต้น แสดงว่าที่กล่าวว่าพระเจ้ายกมนุษย์นั้นไม่เป็นความจริง เมื่อเราเอาสองข้อความนี้มาเรียงต่อกันเข้า ก็จะได้ข้อความที่ขัดแย้งกัน แบ่งเป็นสองข้อความคือ (1) พระเจ้ายกมนุษย์ (2) พระเจ้าเจ้าไม่ยกมนุษย์ เมื่อมีสองข้อความที่ขัดแย้งกันภายในระบบความคิดอันเดียวกันเช่นนี้ เราย่อมสงสัยได้ว่า ตกลงระบบความคิดนี้ ยืนยันอะไรกันแน่ระหว่าง (1) พระเจ้ายกมนุษย์ (2) พระเจ้าไม่ยกมนุษย์

พุทธศาสนาเป็นระบบความคิดอย่างหนึ่ง ภายในระบบความคิดที่เรียกว่าพุทธศาสนานี้ มีแนวความคิดย่อยๆที่สำคัญหลายประการ เช่นแนวคิดเรื่องกรรม แนวคิดเรื่องอนัตตา แนวคิดเรื่องไตร

ลักษณะ แนวคิดเรื่องปฏิจกสมุพบาท แนวคิดเรื่องอิทัปปัจจยตา แนวคิดเรื่องกุศลกรรมบถ แนวคิดเรื่องอกุศลกรรมบถ เป็นต้น โดยทั่วไป ชาวพุทธมักไม่สงสัยว่าแนวคิดเหล่านี้มีหรือไม่มีที่ขัดแย้งกัน ผู้วิจัยเรียนรู้พุทธศาสนาตามระบบของคณะสงฆ์ ระหว่างที่เรียน ปัญหาว่าแนวคิดเหล่านี้ลงรอยเป็นอันเดียวกันหรือไม่ เป็นเรื่องที่เราไม่เคยคิดถึง ไม่มีครูบาอาจารย์ท่านใดหยิบยกประเด็นเช่นนี้มาถามในห้องเรียน จนเมื่อผู้วิจัยมาเรียนปรัชญา ก็พบว่า ในทางปรัชญานั้น เราเน้นการที่ระบบความคิดใดๆก็ตามแต่จะต้องมีแนวคิดย่อยภายในระบบนั้นที่ลงรอยเป็นอันเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน และเมื่อเรียนวิชาพุทธปรัชญาในห้องเรียนก็มีอาจารย์บางท่านตั้งข้อสังเกตว่าเป็นไปได้ไหมที่จะพิจารณาว่ามีแนวคิดบางคู่ในพุทธปรัชญาที่ขัดแย้งกัน ท่านอาจารย์ที่ยกเรื่องนี้มาให้พวกเราคิดในห้องเรียนก็ยกตัวอย่างแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตามาเป็นตัวอย่าง

ตามความเข้าใจโดยทั่วไปของชาวพุทธหรือคนที่ไม่นับถือพุทธศาสนาแต่สนใจศึกษาคำสอนของพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องกรรมมีความหมายว่า (1) กรรมแปลว่าการกระทำ ที่มีค่าทางจริยธรรม การกระทำที่มีค่าทางจริยธรรมคือการกระทำที่เราสามารถพูดได้ว่าดีหรือชั่ว เช่นการฆ่าสัตว์จัดเป็นกรรมชั่ว แต่การบริจาคทานเป็นกรรมดี การกระทำบางอย่างไม่จัดว่าเป็นกรรมเพราะระบว่าดีหรือชั่วไม่ได้เช่นการผูกเชือกกรองเท้า (2) เมื่อบุคคลทำกรรม จะเกิดสิ่งหนึ่งขึ้น เรียกว่าผลของกรรม ผลของกรรมมีสองอย่างคือผลที่ดีอันเป็นผลที่เกิดตามมาจากการกระทำที่ดี และผลที่ชั่วอันเป็นผลที่เกิดตามมาจากการกระทำที่ชั่ว (3) เป็นที่เข้าใจกันตามสามัญสำนึกว่าคนที่ทำกรรมและคนที่รับผลของกรรมจะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน หากคนหนึ่งทำ แต่ผลไปตกแก่อีกคน ก็นับว่าเป็นเรื่องประหลาด พุทธศาสนาสอนเรื่องกรรมก็เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนเราละเว้นกรรมชั่วและสะสมกรรมดี แรงจูงใจนี้จะเกิดไม่ได้เลยหากคำสอนเรื่องกรรมมีความหมายว่าคนทำกรรมไม่ว่าดีหรือชั่วเป็นคนหนึ่ง แต่ผู้ที่ได้รับผลของกรรมไม่ว่าดีหรือช่วนั้นเป็นอีกคน

ความเข้าใจเรื่องกรรมตามสามัญสำนึกที่กล่าวข้างต้นว่าไปแล้วก็มีหลักฐานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆ ในพุทธศาสนารองรับอย่างหนาแน่น เราชาวพุทธโดยทั่วไปเชื่อว่า กว่าที่พระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องใช้เวลานานมาก ระหว่างนี้พระโพธิสัตว์ก็ต้องบำเพ็ญบารมีสะสมจากชาติหนึ่งไปยังอีกชาติหนึ่ง สมมติเราเรียกจุดที่พระโพธิสัตว์เริ่มตั้งจิตปรารถนาพุทธภูมิและเริ่มสะสมบารมีว่า ก. และเรียกจุดที่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ว่า ข. บุคคลในสองจุดนี้จะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน ไม่อย่างนั้นการสะสมบารมีก็จะไม่มีความหมาย สมมติว่าในชาติแรก พระโพธิสัตว์สะสมบารมีไว้เป็นจำนวน 10 หน่วย ชาติต่อมาสะสมเพิ่มอีก 20 หน่วย ก่อนสิ้นชีวิตพระโพธิสัตว์นั้นก็จะมีบารมีสะสมโดยรวมเป็นจำนวน 30 หน่วย และบารมีจำนวน 30 หน่วยที่ว่านี้ก็จะ “ยกยอด” ไปสมทบกับบารมีใหม่ที่พระโพธิสัตว์จะสะสมในชาติต่อไป คำสอนเรื่องการสะสมบารมีนี้มีอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรองๆลงมา จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อที่ชาวพุทธรู้จักมากที่สุดความเชื่อหนึ่ง

สิ่งที่เราสามารถยืนยันได้จากคำสอนเรื่องการสะสมบารมีตามที่กล่าวมาข้างต้นคือ คำสอนนี้สอดคล้องกับคำสอนเรื่องกรรมที่มีเนื้อหาว่า ใครทำสิ่งใดไว้ก็จะได้รับสิ่งนั้น โดยผู้ทำและผู้รับเป็นคนเดียวกัน พระโพธิสัตว์ที่เริ่มตั้งจิตปรารถนาพุทธภูมิและบำเพ็ญบารมีในวันแรกกับพระพุทธเจ้าจะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน การอธิบายเช่นนี้สอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนโดยทั่วไป แต่เมื่อเรา

มาพิจารณาคำสอนอีกเรื่องหนึ่งในพุทธศาสนาคือเรื่องอนัตตา ก็จะเกิดคำถามตามที่คุณวิจัยจะนำเสนอต่อไป

แนวคิดเรื่องอนัตตาเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวพุทธน้อยกว่าแล้วคิดเรื่องกรรม และในหมู่ชาวพุทธที่รู้เรื่องอนัตตาก็หาผู้ที่อธิบายเรื่องนี้ได้อย่างแจ่มแจ้งและสมเหตุสมผลได้ไม่ง่าย แนวคิดเรื่องอนัตตาเป็นที่สนใจของนักปรัชญาเพราะมีเนื้อหาที่ชวนคิด เพื่อให้เข้าใจแนวคิดเรื่องอนัตตาที่เราจะพิจารณากันต่อไปได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยขอกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอนัตตานี้ที่วงการปรัชญาเรากำลังศึกษากันอยู่ดังนี้

นักคิดบางคนในโลกนี้เชื่อว่ามนุษย์เกิดจากการรวมตัวของสสาร ที่เราคิดได้ พูดได้ มีความรู้สึกได้ เป็นเพราะสสารที่มารวมตัวกันเป็นเรารวมตัวกันได้ถูกส่วน บางพวกก็อธิบายว่าทั้งหมดเป็นผลมาจากวิวัฒนาการของสสารที่มารวมกันเข้าเป็นเรา วิชาชีววิทยาสมัยใหม่ก็มีความเชื่ออย่างนี้ ตามทัศนะของนักปรัชญาที่เชื่อว่าชีวิตมนุษย์ทั้งหมดทั้งสิ้นประกอบขึ้นจากสสารล้วนๆ เราอาจกล่าวได้ว่าชีวิตนี้ไม่มีตัวตนหรือแก่นสารที่จะไปเกิดใหม่เมื่อคนเราตายไปแล้ว เราอาจเรียกแนวคิดที่ว่านี้ว่า “แนวคิดแบบอนัตตาอันเนื่องมาจากการคิดแบบสสารนิยม” มีข้อที่น่าสังเกตว่า แนวคิดแบบอนัตตาอย่างที่เราากำลังพิจารณากันอยู่นี้เมื่อเชื่อว่าชีวิตไม่มีแก่นสารที่อาจเรียกได้ว่าเป็นตัวเรา ก็จะไม่มีความคิดต่อไปว่า การเกิดใหม่ก็ไม่มีด้วย นอกจากนั้น แนวคิดแบบที่ว่านี้ยังพิจารณาการกระทำของมนุษย์ที่มีค่าทางจริยธรรมว่ามาจากการสมมติของมนุษย์ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะให้การมีชีวิตรวมโลกกันของมนุษย์ดำเนินไปอย่างมีความสุขด้วยกันทุกฝ่าย บาปบุญชนิดที่จะติดตามบุคคลไปยังชาติหน้าไม่มี มีแต่ความดีความชั่วที่มนุษย์เราช่วยกันคิดขึ้นเพื่อให้สังคมสงบสุข เราเรียกการปล้นทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตนว่าความชั่ว เพราะเราเห็นว่าการกระทำนี้ทำให้ผู้คนที่ถูกเขาปล้นทรัพย์เดือดร้อนเป็นทุกข์ บาปในรูปของอะไรบางอย่างที่จะติดตามคนที่ปล้นเขาไปในชาติหน้าไม่มี มีแต่กฎหมายและคุกตะรางสำหรับลงโทษคนที่ปล้นทรัพย์เขา

นอกจากแนวคิดแบบอนัตตาที่เป็นผลตามมาจากการมีแนวคิดแบบสสารนิยม (คือเห็นว่าชีวิตมนุษย์ประกอบขึ้นจากสสารล้วนๆ ไม่มีจิตหรือวิญญาณแยกต่างหากจากกาย) ยังมีแนวคิดอีกแบบหนึ่งที่เห็นตรงกันข้ามกับแนวคิดแบบที่กล่าวข้างต้น เราอาจเรียกแนวคิดแบบนี้ว่า “แนวคิดแบบที่เชื่อว่ามิตตาอันเนื่องมาจากการวิเคราะห์ว่าสิ่งที่มาประกอบกันเข้าเป็นมนุษย์นั้นมีสองส่วน คือส่วนที่เป็นสสารกับส่วนที่เป็นวิญญาณ” ศาสนาที่เชื่อในเรื่องอัตตาก็เช่นศาสนาฮินดู ส่วนนักคิดตะวันตกที่เชื่อในเรื่องอัตตาก็เช่นเดการ์ต ตามทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้ ชีวิตมีแก่นสารสาระที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นตัวของเรา สิ่งนี้คือวิญญาณที่ไม่ใช่สสาร วิญญาณเมื่ออยู่ในกายที่เป็นสสารจะเป็นสิ่งที่บงการกายให้ทำนั่นทำนองอย่างที่เราประสงค์ เวลาที่เรามีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆในโลก เช่นเรากำลังมองเห็นดอกกุหลาบสีแดงในสวน ผู้เห็นไม่ใช่ดวงตา แต่คือวิญญาณ วิญญาณเป็นผู้รับรู้โลกผ่านทางอายตนะที่เป็นสสาร คือเห็นผ่านดวงตา ได้ยินผ่านหู ได้กลิ่นผ่านทางจมูก ได้ลิ้มรสผ่านทางลิ้น ได้รับรู้สัมผัสทางกายผ่านกายประสาทที่มีอยู่ทั่วไปตลอดร่างกายของเรา และนี่คือ มีอารมณ์ความรู้สึกผ่านสมอง ความแตกต่างระหว่างแนวคิดแบบที่สองนี้กับแนวคิดแบบแรกที่เราพิจารณากันผ่านมาแล้วข้างต้นคือ แนวคิดแรกไม่เชื่อว่ามีตัวตนของคนเรา แต่แนวคิดแบบที่สองนี้เชื่อว่ามีตัวตน ตัวตนของคนเราคือวิญญาณที่เป็นนามธรรม เมื่อคนเราตายลง วิญญาณจะละร่างเพื่อไปเกิดในชาติต่อไป ใน

ระหว่างที่มีชีวิตอยู่ เวลาที่เรากระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป วิญญาณคือผู้กระทำและจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบการกระทำที่ตนได้กระทำลงไปนั้น

โดยภาพรวม แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธศาสนาคือแนวคิดที่กล่าวว่า ไม่มีสิ่งที่ยึดว่าตัวตนของเรา เหตุผลที่ใช้สนับสนุนความเชื่อเรื่องอนัตตาในพุทธศาสนาคือแนวคิดเรื่องขันธห้า ชาวพุทธโดยทั่วไปเชื่อว่าสิ่งที่มาประกอบกันเข้าเป็นมนุษย์คือของห้าอย่างที่เรียกว่าขันธทั้งห้า อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ รูปคือร่างกายของเราส่วนที่เป็นสสารทั้งหมด เวทนาคือความรู้สึกสุข ทุกข์ และเฉยๆ เราทำมีตบถมือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้น คือทุกข์เวทนาอันได้แก่ความรู้สึกเจ็บปวด สัญญาหมายถึงความสามารถที่จะเข้าใจ จดจำ สิ่งต่างๆที่ผ่านเข้ามาสู่การรับรู้ของเราได้ เช่น เราจำได้ว่าคนที่เป่าข้าวในหนังสือพิมพ์เข้านี้เคยเรียนร่วมโรงเรียนเดียวกันกับเราสมัยเป็นเด็ก เป็นต้น สังขารคือความสามารถที่จะคิด หรือดำริที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่มีค่าทางจริยธรรม นายเขียวเห็นพระเดินผ่านหน้าบ้านมาบิณฑบาต ปกติเขาไม่ได้ใส่บาตร แต่วันนั้นเขารู้สึกว่าเขาควรใส่บาตรเสียบ้าง ความดำริที่ว่านี้เป็นสังขารฝ่ายดี วิญญาณหมายถึงการรับรู้ทางอายตนะหก อย่างคือ รับรู้อารมณ์ทางตา รับรู้เสียงทางหู รับรู้กลิ่นทางจมูก รับรู้รสทางลิ้น รับรู้สิ่งต่างๆด้วยการสัมผัสผ่านกายประสาท และนึกคิดผ่านทางสมอง

ชาวพุทธที่เห็นว่าไม่มีสิ่งที่ยึดว่าอัตตาตามคำสอนของพุทธศาสนามักอธิบายว่า ชีวิตมนุษย์ก็เหมือนเครื่องจักรที่ประกอบขึ้นจากชิ้นส่วน ยกตัวอย่างเช่นนาฬิกาไขลาน ตัวตนของนาฬิกาไม่มี มีแต่ชิ้นส่วนต่างๆที่มาประกอบกันเข้าเป็นนาฬิกา ชื่อนี้ฉันใด ชีวิตของคนเรา ก็ฉันนั้น ประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนห้าอย่าง (ขันธห้า) เมื่อแยกชิ้นส่วนทั้งห้าออกไปจากกัน ก็เหลือเพียงความว่างเปล่า อย่างนี้จะหาสิ่งที่เรียกตัวตนของเราได้จากที่ไหน อุปมาเหมือนนาฬิกา ที่ปราศจากแก่นสารสาระที่เรียกว่าตัวตน

คำอธิบายข้างต้นฟังได้ หากไม่คิดถึงคำสอนอื่นๆในพุทธศาสนา เมื่อเทียบกับแนวคิดเรื่องอนัตตาอันเนื่องมาจากความคิดที่ว่าชีวิตมนุษย์ประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนที่เป็นสสาร เราจะเห็นความต่างระหว่างอนัตตาแบบสสารนิยมกับอนัตตาแบบพุทธตรงที่ อนัตตาแบบสสารนิยมไม่เชื่อในเรื่องกรรม แต่อัตตาในพุทธศาสนาเชื่อเรื่องกรรม ในทำนองเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบความคิดของพุทธศาสนากับแนวคิดของศาสนาฮินดูเป็นต้น เราจะเห็นว่า พุทธศาสนาและแนวคิดเหล่านั้นเชื่อในเรื่องกรรมเหมือนกัน และสำหรับศาสนาฮินดู ความเชื่อเรื่องกรรมจะต้องมีความเชื่ออีกอย่างหนึ่งรองรับ อันได้แก่ความเชื่อเรื่องอัตตา หมายความว่าตามทัศนะของศาสนาฮินดู จะต้องมียะไรสักอย่างในตัวคนที่เป็นผู้ทำกรรม สิ่งนี้คือวิญญาณ หรือที่เรียกในศาสนาฮินดูว่าอัตตา เมื่อคนเราตายแล้ว อัตตาของเขาไม่ตาย แต่จะไปเกิดใหม่ กรรมอันได้แก่การกระทำทุกอย่างของเขาที่มีค่าทางจริยธรรมจะถูกยกยอดไปสมทบกับกรรมใหม่ที่เขาจะทำในชาติต่อไป ตามทัศนะของศาสนาฮินดู กรรมไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ที่คนเรากระทำลงไป ไม่สูญหายไปไหน แต่จะติดตามอัตตาของคนผู้นั้นไปยังอนาคต ชาติ จากที่กล่าวมาข้างต้นเราจะเห็นว่า หากยังไม่พิจารณาพุทธศาสนา จะมีแนวคิดที่เห็นต่างกันในเรื่องตัวตนของมนุษย์แบ่งออกเป็นสองแบบ คือ

(1) แนวคิดแบบที่เห็นว่าชีวิตมนุษย์ประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนต่างๆที่เป็นสสาร เมื่อคนเราตายลง ชีวิตก็จบ ไม่มีชาติหน้า เพราะความตายคือการที่ชิ้นส่วนต่างๆที่มาประกอบกันเข้าเป็นคนคนหนึ่งได้แยกสลายออกจากกัน ดูเหมือนว่า ตามทัศนะของแนวคิดนี้ หากเรายืนยันเรื่องอนัตตา ในความหมายว่าชีวิตมนุษย์ไม่มีแก่นสารที่เรียกได้ว่าเป็นตัวเรา สิ่งที่เราจะต้องยืนยันต่อไปก็คือ บาป บุญ

ไม่มี ความดีความชั่วเป็นเรื่องที่มนุษย์เราสมมติขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบทางความประพฤติ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ดำเนินไปอย่างที่จะมีความสุขด้วยกันทุกฝ่ายมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เราควรประมาณคนชั่วที่เอาเปรียบคนดี และยกย่องคนดีในรูปแบบต่างๆ เช่น ให้เกียรติ ให้มีบทบาทในสังคม แต่ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ก็เป็นคนละเรื่องกับความเชื่อเรื่องบาปบุญที่จะติดตามคนเราไปในชาติหน้า

(2) แนวคิดแบบที่เห็นว่าชีวิตมนุษย์ประกอบขึ้นจากร่างกายที่เป็นสสารและวิญญาณที่เป็นนามธรรม (คือไม่ใช่สสาร) แนวคิดนี้เชื่อว่าวิญญาณคือแก่นสารความเป็นตัวเรา เมื่อมนุษย์กระทำการ วิญญาณคือผู้กระทำ ไม่ใช่ร่างกาย เมื่อชายคนหนึ่งเหนียวโกป็นสังหารคนอื่น มือที่เหนียวโกป็น ไม่ใช่ผู้ทำการ แต่คือวิญญาณที่สั่งให้มือเหนียวโก เมื่อคนเราตายลง ร่างกายเขาจะถูกฝังหรือเผา แต่วิญญาณของเขาจะออกจากร่างเพื่อไปเกิดใหม่ โดยพกพาเอากรรมดีและชั่ว ติดตามไปด้วย คนที่ทำการดีเป็นส่วนใหญ่จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี ส่วนคนที่ทำชั่วเป็นส่วนใหญ่ ก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่เลว แนวคิดนี้เชื่อเรื่องบาปบุญที่เป็นนามธรรมซึ่งจะติดตามตัวคนเราไปในชาติหน้า

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เราจะเห็นว่า

(1) หากจะยืนยันเรื่องอนัตตาก็ต้องไม่ยืนยันเรื่องกรรม

(2) หากจะยืนยันเรื่องกรรมก็ต้องไม่ยืนยันเรื่องอนัตตา

หลักการที่หนึ่งนั้นยึดถือโดยแนวคิดแบบสสารนิยม ส่วนหลักการที่สองก็ยึดถือโดยปรัชญาจิตนิยมที่เชื่อว่าชีวิตคนเราประกอบด้วยกายที่เป็นสสารและวิญญาณที่เป็นนามธรรม ตัวอย่างของปรัชญาจิตนิยมที่ยึดถือหลักการนี้ก็เช่นศาสนาฮินดู

พุทธศาสนามีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสองหลักการที่กล่าวข้างต้นคือ พุทธศาสนายืนยันเรื่องอนัตตา ในขณะที่เดียวกันก็ยืนยันเรื่องกรรม เรื่องนี้เราพิจารณาได้หลายทาง ทางหนึ่งก็คืออาจมีนักคิดในโลกบางส่วนเห็นว่าเป็นปัญหาของพุทธศาสนา เป็นไปไม่ได้เลยที่เราจะยืนยันหลักการสองหลักการที่ขัดแย้งกัน ตามทัศนะของนักคิดเหล่านี้ พุทธศาสนาสามารถสอนเรื่องอนัตตาได้ แต่เมื่อสอนเรื่องอนัตตาแล้วก็ต้องไม่สอนเรื่องกรรม สอนสองเรื่องนี้พร้อมกันเมื่อใดก็ขัดแย้งกัน ในอีกทางหนึ่ง พุทธศาสนาจะสอนเรื่องกรรมก็ได้ แต่ถ้าสอนเรื่องกรรมแล้ว ก็ต้องสอนว่ามีตัวตนของคนเราที่เรียกว่าอัตตาที่เป็นผู้ทำการ จะสอนเรื่องกรรมไปพร้อมกับสอนเรื่องอนัตตาก็ถือว่าเป็นเรื่องประหลาดมาก เพราะถ้าทำอย่างนั้นก็เท่ากับพุทธศาสนาไม่สนใจ เรื่องความคงเส้นคงวาของระบบความคิดของตนเอง นี่จะสอนอะไรก็สอนไป โดยไม่คิดว่าที่สอนไปนั้นขัดแย้งกันเองหรือไม่

งานวิจัยนี้เกิดขึ้นเพราะผู้วิจัยเห็นว่า

(1) เป็นความจริงว่าพุทธศาสนาสอนทั้งเรื่องกรรมและอนัตตาไปพร้อมๆ กัน

(2) ที่พุทธศาสนาสอนอย่างนั้นทำให้นักคิดจำนวนหนึ่งในโลกเห็นว่าพุทธศาสนาสอนสองเรื่องที่ขัดแย้งกัน

(3) ปัญหาข้างต้นเป็นเรื่องที่นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนาจะต้องหาทางแก้ไข การแก้ไขสามารถทำได้หลายอย่าง แต่ที่ผู้วิจัยมองเห็นว่ามีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้สองทางหลักๆ (โดยที่สองทางที่ว่านี้เมื่อถึงที่สุดแล้วอาจเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน) คือ (ก) ยอมรับว่าเมื่อวิเคราะห์ให้ละเอียดลึกซึ้งที่สุดแล้ว เราต้องยอมรับว่าคำสอนเรื่องกรรม และอนัตตาขัดแย้งกัน เป็นไปได้ที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เรื่องกรรมและอนัตตาอย่างละเอียดลึกซึ้งที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้วยอมรับว่า เราสอนสองเรื่องที่ขัดแย้งกันจริงๆ จะอย่างไรก็ตาม เมื่อยอมรับ อย่างนั้นแล้ว หน้าที่ของผู้วิจัยก็คือหาทางแก้ไขปัญหา

นี้ อาจจะโดยเสนอให้มีการปรับคำสอนเรื่องกรรมหรืออนัตตาเสียใหม่เพื่อไม่ให้คำสอนสองอย่างนี้ขัดแย้งกัน (ข) ผู้วิจัยอาจจะเสนอหลักการจำนวนหนึ่งเพื่อให้เราเข้าใจแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาอย่างที่เราเชื่อว่าจะตรงกับพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่สุด ผู้วิจัยมีความเชื่อในเบื้องต้นนี้ว่าปัญหาความขัดแย้งในคำสอนสองเรื่องนี้มาจากการอธิบายเรื่องอนัตตาและกรรมโดยนักคิดหลังสมัยพุทธกาล ปัญหาจะไม่ปรากฏหากเราเข้าใจเรื่องกรรมและอนัตตาตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางเอาไว้

อนัตตากับกรรมในพุทธศาสนายุคแรก

แนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาในพุทธศาสนาอาจแยกออกได้เป็นสองตอนตามพัฒนาการของพุทธศาสนา คือ (ก) กรรมและอนัตตาในพุทธศาสนายุคแรกสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ กับ (ข) กรรมและอนัตตาในพุทธศาสนาหลังสมัยพุทธกาลซึ่งได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นโดยนักคิดในพุทธศาสนา กรรมในพุทธศาสนายุคแรกเป็นชื่อเรียกการกระทำที่ประกอบด้วยค่าทางจริยธรรม คือสามารถบอกได้ว่าเป็นเรื่องดีหรือชั่ว และการกระทำนั้นประกอบด้วยเจตนา ส่วนอนัตตานั้นมีความหมายเฉพาะเจาะจงว่า ชันธ์ห้าไม่ใช่ตัวตนของเรา ด้วยเหตุผลที่ว่า ชันธ์ห้าไม่เที่ยง (คือไม่สามารถคงสภาพเดิมของตนในปัจจุบันให้เป็นอย่างนั้นตลอดไปได้) และชันธ์ห้านั้นก็เป็ทุกข (คือเป็นสภาพที่บีบคั้นให้ต้องเปลี่ยนแปลงไป จะคงอยู่อย่างเดิมไม่ได้) จากที่กล่าวมานี้ เราจะเห็นว่าทั้งคำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาในพุทธศาสนายุคแรกมีลักษณะเป็นคำสอนทางจริยศาสตร์ คือเป็นหลักคำสอนที่แนะนำว่า เพื่อให้ความทุกข์ในชีวิตของเราน้อยลงหรือหายไปในที่สุด เราพึงกระทำตัวอย่างไรบ้าง คำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาในพุทธศาสนายุคแรกไม่มีลักษณะเป็นคำสอนทางเมตาฟิสิกส์เหมือนกรรมและอนัตตาในพุทธศาสนายุคถัดมา กรรมและอนัตตาในแง่ที่เป็นคำสอนทางจริยธรรมนี้ไม่ขัดแย้งกัน ตรงกันข้าม กลับส่งเสริมและสนับสนุนกัน ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยจะขอยกมาประกอบการอภิปรายดังนี้

ตัวอย่างแรกเป็นตัวอย่างที่ปรากฏในสมัยพุทธกาล เรื่องมีว่า พระรูปหนึ่งได้ฟังเรื่องอนัตตาแล้วก็เกิดความสงสัยว่า “ว่ากันว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา หากเป็นเช่นนั้น กรรมที่อนัตตากระทำลงไปจะตอบสนองคนทำได้อย่างไร” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 129, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523) ว่าไปแล้ว ความสงสัยของพระรูปนี้มีเหตุผล โดยเราอาจแยกแยะเหตุผลในความคิดของพระรูปนี้ออกได้ดังนี้

(ก) เวลาที่เราพูดว่ามีการทำกรรม โดยโครงสร้างภาษา (ที่เราได้พิจารณาผ่านมาแล้วในบทที่ผ่านมา) เมื่อมีกริยาที่ต้องมีประธานที่เป็นเจ้าของกริยานั้น ดังนั้น เมื่อมีการทำกรรม ก็ย่อมต้องมีอะไรสักอย่างเป็นประธานของกริยาอันได้แก่การกระทำกรรม

(ข) เมื่อเราเห็นนายเขียวทำกรรม หากไม่คิดถึงเรื่องอนัตตา เราก็จะเข้าใจกันว่า นายเขียวนั้นแหละเป็นผู้ทำกรรม ดังนั้น หากจะมีผลของกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ผลของกรรมนั้นย่อมตกแก่นายเขียว เพราะเขาเป็นผู้ทำกรรม

(ค) แต่เชื่อกันว่าสิ่งที่เรียกว่านายเขียวนั้นคือชันธ์ห้า อันได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ของห้าอย่างนี้ไม่ใช่ตัวตนของนายเขียว ดังนั้นก็แปลว่า เมื่อนายเขียวทำกรรมอะไรลงไป ไม่มีผู้ทำ ไม่มีผู้รับผิดชอบ เพราะชันธ์ทั้งห้าไม่ใช่ตัวตนของนายเขียว

(ง) จากที่กล่าวมาทั้งหมด น่าสงสัยว่า ตกลงกรรมที่นายเขียวจะทำจะตกแก่เขาหรือไม่

ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงอธิบายเรื่องนี้ว่า ความสงสัยของพระรูปนั้นมาจากการ “คิดขยายความออกไปเกินกว่าที่ทรงประสงค์” แล้วทรงทบทวนความจำเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอนัตตาที่พระองค์ทรงประสงค์ว่าเป็นอย่างไร ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มว่า

(ก) ความสงสัยของพระรูปนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของการตีความหลักธรรมสองข้อคือ “อนัตตา” และ “กรรม” ว่า อนัตตาเป็นทัศนะทางเมตาฟิสิกส์ ส่วนกรรมเป็นทัศนะทางจริยศาสตร์

(ข) พระพุทธเจ้าไม่เคยแสดงว่าอนัตตาเป็นคำสอนทางเมตาฟิสิกส์ หากแต่ทรงสอนว่าอนัตตาเป็นคำสอนในทางจริยศาสตร์ ดังนั้น ความสงสัยของพระรูปนี้จึงวางอยู่บนสมมติฐานที่ต่างจากที่พระพุทธองค์ทรงแสดง นี่คือการที่เป็นการผิดพลาด

(ค) พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า “ขันธห้าไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเราบังคับบัญชาขันธห้าให้เป็นหรือไม่ให้เป็นอย่างที่ต้องการไม่ได้” แต่พระภิกษุรูปนี้เข้าใจว่า “อนัตตาทะนุความว่าไม่มีอะไรที่เป็นผู้ทำกรรม” การที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ขันธห้าไม่ใช่ตัวตนของเรา” ไม่ได้แปลว่า “ขันธห้าไม่ใช่ผู้ทำกรรม” สองเรื่องนี้เราต้องแยกออกเป็นคนละอย่าง

เพื่อให้เข้าใจความเห็นของผู้วิจัยสามข้อข้างต้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการกระทำกรรมของพระเวสสันดร เป็นตัวอย่างประกอบ ประการแรกที่สุด ตามทัศนะเรื่องอนัตตาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระ ปัญจวัคคีย์ สิ่งที่เราสามารถพูดได้ก็คือ พระเวสสันดรนั้นประกอบด้วยขันธห้าอย่างคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ขันธทั้งห้าไม่ใช่ตัวตนของพระเวสสันดรด้วยเหตุผลที่ว่าพระเวสสันดรไม่สามารถที่จะบังคับให้ขันธทั้งห้าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ตามที่พระเวสสันดรปรารถนาไม่ได้ แต่การที่ขันธห้าของพระเวสสันดรไม่ใช่ตัวตนของพระเวสสันดร เป็นคนละเรื่องกับการที่เมื่อพระเวสสันดรบริจาคทาน จะเกิดสิ่งที่เรียกว่าบารมีแก่พระเวสสันดรเอง ผู้วิจัยคิดว่า พระพุทธเจ้าทรงมองสิ่งต่างๆแบบเดียวกับที่ อริสโตเติลมองตามกฎว่าด้วยความเป็นอัตลักษณ์ ผู้วิจัยขอเรียกการมองสิ่งต่างๆของพระพุทธเจ้าว่าการมองในเชิงปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าอริสโตเติลก็มองแบบเดียวกันนี้ (และนี่คือเหตุผลที่ทำให้อริสโตเติลแตกต่างจากเพลโต เพลโตนั้นมองสิ่งต่างๆผ่านสายตาแบบเมตาฟิสิกส์ อริสโตเติลแม้จะเขียนหนังสือชื่อ ‘*Metaphysics*’ แต่เมตาฟิสิกส์ของเขามีความเชื่อมโยงมาหาสิ่งที่ปรากฏแก่อายตนะของคนเรามากกว่า เพลโต) เมื่อพิจารณาจากกรอบความคิดแบบปรากฏการณ์วิทยา พระเวสสันดรคือคนคนหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ย้อนกลับไปในอดีตนับเป็นจำนวนมาก คนที่ปรากฏในกระแสการตายแล้วเกิดนับจากอดีตกาลอันไกลโพ้นจนมาเป็นพระเวสสันดรในวันนี้คือคนคนเดียวกัน อริสโตเติลก็แนะนำให้เรามองอย่างนั้น ไม่เช่นนั้นเราจะพูดอะไรเกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้าไม่ได้เลย ในยุคอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า การมองพระเวสสันดรตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการมองอย่างสมมติ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับทัศนะของพระอรรถกถาจารย์ที่ว่านี้ เพราะคำว่า “สมมติ” ตามที่นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนา (โดยเฉพาะนักวิชาการในสายเถรวาท) เข้าใจกันอยู่เวลานี้หมายความว่า อะไรก็ตามที่จริงอย่างสมมติ สิ่งนั้นจริงตามการบัญญัติของสังคม ความจริงทางปรากฏการณ์วิทยาไม่ใช่ความจริงตามการสมมติ แต่เป็นความจริงที่จริงอย่างนั้นโดยไม่เกี่ยวกับการสมมติของสังคม การที่พระเวสสันดรเป็นพระเวสสันดรไม่เกี่ยวกับการสมมติของใคร และการที่ท่านทำกรรมอันได้แก่การทำทาน และกรรมนั้นกลายมาเป็นบารมีเพื่อสนับสนุนท่านให้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมาก็ไม่เกี่ยวกับการสมมติของ

ใคร นี่เป็นความจริงในตัวเอง เท่าๆกับความจริงที่อรรถกถาเรียกว่าความจริงโดยปรมาตม์ (แต่ผู้วิจัยก็ไม่ยอมรับการแบ่งความจริงออกเป็นสองอย่างคือสมมติสัจจะกับปรมาตม์สัจจะ เพราะพระพุทธเจ้าไม่เคยทรงแบ่งอย่างนี้ และการแบ่งอย่างนี้ต่อมาได้สร้างปัญหาทำให้เกิดความยากลำบากในการเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสามารถเข้าใจได้ง่ายๆ ตรงไปตรงมา ตามที่ปรากฏแก่อายตนะของเรา)

เรื่องการทำกรรมของพระเวสสันดรไม่เป็นปัญหา เมื่อเรายอมรับว่า มีพระเวสสันดร (ด้วยเหตุผลทางด้านปรากฏการณ์วิทยา และไม่ใช่ด้วยเหตุผลว่านี่เป็นการสมมติ) ก็ย่อมมีการทำกรรม และมีการได้รับผลของกรรมในรูปบารมีที่สนับสนุนท่านให้กลายมาเป็นพระพุทธเจ้าในชาติถัดมา คำถามมีว่า อะไรคือบทบาทของคำสอนเรื่องอนัตตาในชีวิตของพระเวสสันดร ในที่นี้เราจะสมมติว่าพระเวสสันดรเข้าใจเรื่องอนัตตามาแล้วในชาติที่เป็นพระเวสสันดร และเนื้อหาของอนัตตาตามที่พระเวสสันดรเข้าใจก็ตรงกับที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ เนื่องจากพระเวสสันดรยังเป็นปุถุชน ชีวิตของพระเวสสันดรย่อมอยู่ในข่ายที่จะเป็นทุกข์ได้เสมอ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความทุกข์ของมนุษย์มาจากความยึดมั่นว่าฉันเป็นฉัน และอะไรก็ตามแต่ที่เกี่ยวข้องกับฉัน สิ่งนั้นย่อมเป็นของฉัน เวลาที่พระเวสสันดรให้ทาน เป็นไปได้ที่ข้อมูลบางอย่างที่ท่านรู้จะทำให้ท่านเป็นทุกข์ เช่นท่านสังเกตเห็นว่าในบรรดาคนที่มาขอรับการบริจาคจากท่าน มีบางคนที่ท่านรู้ว่าไม่ใช่คนยากจน และคนแบบนี้ก็เวียนมารับการบริจาคทานปะปนกับคนยากจน ความรู้สึกผิดหวังในเพื่อนมนุษย์เกิดแก่พระเวสสันดร ถ้ามองว่าความผิดหวังนี้สมควรได้รับการแก้ไขไหม หากพระเวสสันดรไม่ย่อากทุกข์ คำตอบก็คือ สมควรที่ท่านจะต้องหาทางแก้ไขความผิดหวังนี้ ตอนที่ชูชกได้สองกุมารไป เพื่อแสดงว่าตนมีอำนาจเหนือสองกุมารเพราะได้กลายมาเป็นเจ้าของสองกุมารแล้ว ชูชกก็ได้ทั้งสองกุมารต่อหน้าพระเวสสันดร คัมภีร์บรรยายว่าพระเวสสันดรพลันเกิดความโกรธ (ที่นำไปสู่ความทุกข์) เป็นอย่างมาก ถึงกับขยับมือจะชักพระขรรค์ออกมาทำร้ายชูชก แต่แล้วสติก็กลับมาเป็นของท่าน ท่านอดกลั้นความทุกข์อันเกิดจากการเห็นคนที่ตนเองรักถูกทำร้ายต่อหน้าต่อตานั่น ในสภาพการณ์ที่คนเรากำลังเป็นทุกข์เช่นนี้ คำสอนเรื่องอนัตตาย่อมมีส่วนสำคัญในการลดความทุกข์ในใจของคนเรา พระเวสสันดรอาจเตือนตนเองว่า ชีวิตก็เป็นอย่างนี้ เราไม่มีทางได้สิ่งที่ปรารถนาเท่านั้นเสมอ บางครั้งสิ่งที่เราไม่ปรารถนาก็วิ่งเข้ามาในชีวิตของเรา (ดังเช่นเห็นคนที่ไม่ได้ยากจนแต่ก็ยังปะปนมากับคนยากจนเพื่อมารับทานบริจาค หรือเห็นสิ่งที่ชูชกกระทำต่อสองกุมารน้อย เป็นต้น) เราบังคับบัญชาชีวิตให้ประสบแต่สิ่งที่เราต้องการไม่ได้ นี่คือสัจธรรมของชีวิต

อนัตตาในความหมายข้างต้นนี้ดูเหมือนจะใช้ได้ดีกับชีวิตในเวลาที่เราประสบทุกข์ การที่อนัตตาเป็นแนวคิดที่ประยุกต์ใช้กับชีวิตเพื่อการลดหรือดับทุกข์นี้ คือสิ่งที่ผู้วิจัยใช้เพื่อยืนยันว่าอนัตตาเป็นแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ ในสมัยพุทธกาล มีคนบางคนมาถามพระพุทธเจ้าว่า “เวลาที่เรารู้สึก ใครคือผู้รู้สึก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 16 ข้อที่ 33-36, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523) คำถามนี้อาจขยายความออกมายังเรื่องอื่นๆ เช่น “เวลาที่เราเห็น ใครในตัวเราที่เป็นผู้เห็น” “เวลาที่เราได้ยิน ใครในตัวเราที่เป็นผู้ได้ยิน” “เวลาที่เราได้กลิ่น ใครในตัวเราที่เป็นผู้ได้กลิ่น” “เวลาที่เราได้ลิ้มรส ใครในตัวเราที่เป็นผู้ลิ้มรส” “เวลาที่ได้สัมผัสทางกาย ใครในตัวเราที่เป็นผู้ได้สัมผัสทางกาย” “เวลาที่เราคิด ใครในตัวเราที่เป็นผู้คิด” เป็นต้น ปัญหาที่นักปรัชญาตะวันตกบางคนเช่นเดการ์ตตอบว่า “ผู้คิดก็คือโซล (soul)” สิ่งที่เราเรียกว่าโซลนั้นมีลักษณะคล้ายอัตตาในศาสนาฮินดูหรือชีวะในศาสนาเชน มีชาวพุทธบางท่านสงสัยว่า ทำไมเราจึงไม่ตอบว่า “จิตคือผู้คิด” ในทัศนะของชาวพุทธ

เหล่านี้ เวลาที่เราเห็น ไม่ใช่ดวงตาที่เห็น สิ่งที่เป็นเจ้าของกริยาคือการเห็นนั่นคือจิต เมื่อเราได้ยิน ไม่ใช่หูที่ได้ยิน แต่ผู้ได้ยินคือจิต เมื่อเราได้กลิ่น ไม่ใช่จมูกคือผู้ได้กลิ่น แต่จิตคือผู้ได้กลิ่น เมื่อเราได้ลิ้มรส ผู้ได้ลิ้มรสไม่ใช่ลิ้น แต่คือจิตที่เป็นผู้ลิ้มรส เมื่อได้สัมผัสทางกาย ไม่ใช่กายที่เป็นผู้รับรู้สัมผัส แต่คือจิตที่ทำหน้าที่เป็นผู้รับรู้สัมผัสเหล่านั้น ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า คำถามนี้ถามไม่ถูกที่จริง หากจะถามให้ถูกตามทัศนะของพระองค์ ควรถามว่า การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส การได้สัมผัสทางกาย และการคิดทางใจ เกิดได้อย่างไร

นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนาบางท่านตีความว่า ในทัศนะของพุทธศาสนา เราตอบไม่ได้ว่าใครเป็นผู้เห็น เป็นต้น เพราะคำสอนเรื่องอนัตตาท้องกับการตอบว่ามีผู้เห็นเป็นต้นไว้แล้ว ตามทัศนะของนักวิชาการพุทธศาสนาเหล่านี้ อนัตตาแปลว่าไม่มีตัวตน เมื่อไม่มีตัวตน ก็ไม่มีผู้เห็น เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพระพุทธเจ้าจะตอบคำถามเรื่องว่า “เมื่อเราเห็น ใครเป็นผู้เห็น” เป็นต้น พระองค์ไม่ทรงโยงมาหาเรื่องอนัตตาเลย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอนัตตาในทัศนะของพระองค์มีความหมายเฉพาะเจาะจงว่า “ฉันท์ห้าไม่ใช่ตัวตนของเรา” แต่ทรงโยงไปหาแนวคิดเรื่องปฏิจจนสมุปบาท อันเป็นแนวคิดทางด้านพุทธศาสนาอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถอธิบายด้วยวิธีคิดทางปรัชญาที่เรียกว่าปรากฏการณ์วิทยาได้เป็นอย่างดี อันที่จริง เมื่อเราเห็นอะไรก็ตามแต่ เช่นเห็นดอกมะลิในสวนที่เราปลูกเอาไว้ วิธีการทางปรากฏการณ์วิทยาจะบอกเราว่า “ให้บรรยายเฉพาะสิ่งที่ปรากฏแก่การรับรู้ของเราเท่านั้น” ผลคือ หากเราใช้วิธีการที่ว่านี้ สิ่งทีปรากฏต่อการรับรู้ของเราคือ “การเห็นดอกมะลิในสวน” เมื่อจะยืนยันสิ่งที่ปรากฏแก่การรับรู้ของเรา ก็เรายืนยันได้เพียงว่า “มีการเห็นดอกมะลิในสวน ส่วนใครจะเป็นผู้เห็น จิตหรือว่าสมอง อันนี้อยู่พ้นการตรวจสอบด้วยอายตนะของเรา” ในทัศนะของพระพุทธเจ้า ที่เดการ์ตพูดว่า “ฉันคิด ดังนั้นฉันมีอยู่” (René Descartes, 2008) นั้น หากจะพูดให้ตรง (ตามหลักการของวิธีการแบบปรากฏการณ์วิทยา) ต้องพูดว่า “มีการคิด แต่เราไม่มีทางรู้ว่าใครคิด” ชาวพุทธที่เห็นว่าจิตคือผู้คิดนั้นได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาอิทธิธรรมอันเป็นแนวคิดที่พัฒนาในยุคหลังพุทธกาล และแนวคิดของพุทธศาสนาแบบนี้จัดอยู่ในประเภทปรัชญา “ทวินิยม” (dualism) แบบเดียวกับปรัชญาของเดการ์ต

การที่เวลาที่เราคิด เราบอกไม่ได้ว่าใครคิด และการถามว่า “เมื่อเราคิด ใครในตัวเราที่ทำหน้าที่คิด” เป็นการถามที่ผิด ในทัศนะของพระพุทธเจ้า ไม่เกี่ยวข้องเลยกับคำสอนเรื่องอนัตตา แต่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องปฏิจจนสมุปบาทที่อธิบายว่าปรากฏการณ์ต่างๆตามทีปรากฏแก่การรับรู้ของเราเกิดได้อย่างไร (หรือมีเหตุปัจจัยอะไรที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์นั้นๆ)

กรรมและอนัตตาในสมัยพุทธกาลไม่ขัดแย้งกัน

เพื่อให้เข้าใจประเด็นต่างๆเกี่ยวกับคำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาในสมัยพุทธกาลที่ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากจะไม่ขัดแย้งกัน คำสอนสองอย่างนี้ยังส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน ผู้วิจัยขออภิปรายประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

(ก) หัวใจของพุทธศาสนาคือการดับทุกข์

พุทธศาสนาในสมัยพระพุทธเจ้ามีลักษณะเล็ก กะทัดรัด ไม่มีความเป็นสถาบัน ไม่มีอะไรต้องปกป้อง และไม่มีอะไรที่จะต้องไปต่อสู้กับลัทธิหรือศาสนาอื่นๆ เป็นศาสนาที่เรียบง่าย ใช้ประโยชน์ได้เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ในปัจจุบัน เราทราบกันดีว่า แรงจูงใจหลักที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะ

ออกผนวชคือประสงค์จะแสวงหาอะไรสักอย่างเพื่อที่จะมาดับทุกข์ ในตอนแรกนั้น อาจเป็นไปได้ว่าทุกข์ที่ทรงนึกเห็นภาพได้แก่ทุกข์อันเป็นโครงสร้างใหญ่ของชีวิต คือความเกิด ความแก่ชรา ความเจ็บป่วย และความตาย เมื่อเมื่อทรงใช้ชีวิตทดลองหาสิ่งที่ต้องการ ก็ทรงพบว่า ไม่มีทางที่ใครจะเอาชนะทุกข์อันเป็นโครงสร้างหลักนั้นได้ เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว พระองค์ก็ยังทรงเจ็บป่วย แก่ชรา และที่สุดก็ตาย (ปรินิพพาน) เหมือนกับมนุษย์คนอื่นๆ ถ้าว่า การตรัสรู้แปลว่าทรงมั่นใจว่าได้พบสิ่งที่ต้องการแสวงหาแล้วใช่ไหม ผู้วิจัยคิดว่าคำตอบคือใช่ หากเป็นเช่นนั้นก็แปลว่า ทุกข์ที่ทรงค้นพบหนทางเพื่อเอาชนะไม่ใช่ทุกข์ในความหมายของโครงสร้างหลักอันได้แก่ ความเกิด ความแก่ชรา ความเจ็บป่วย และความตาย (มีคำอธิบายจากนักวิชาการด้านพุทธศาสนาจำนวนหนึ่งว่า ทุกข์ในความหมายของโครงสร้างหลักนั้นก็ทรงเอาชนะได้ แต่ชัยชนะนั้นยังไม่ปรากฏผลในชาติปัจจุบัน หากแต่จะปรากฏผลในชาติต่อไป คือพระองค์จะไม่ทรงกลับมาเกิด มาแก่ มาเจ็บ และมาตายอีก ความคิดนี้ก็น่าฟัง แต่พิสูจน์ไม่ได้ ทุกข์ตามทัศนะของพระพุทธเจ้าจะต้องเป็นสิ่งที่ตรวจสอบได้ และการเอาชนะทุกข์นั้นก็ต้องสามารถตรวจสอบได้ด้วย ดังนั้น เราจึงจะไม่อภิปรายกันด้วยแนวคิดเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ในเชิงเมตา-ฟิสิกส์นี้)

เราชาวพุทธก็เหมือนกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นๆตรงที่เรามีแนวโน้มที่จะสรรเสริญว่าพระศาสดาของเราทรงเป็นมนุษย์ที่ฉลาด ในทัศนะของผู้วิจัย ความฉลาดของพระพุทธเจ้าสามารถดูได้จากการที่ทรงเปลี่ยนเป้าหมายที่จะเอาชนะจากเดิมคือทุกข์ในแง่ที่เป็นโครงสร้างหลักของสรรพชีวิตอันได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย มาเป็นทุกข์อีกแบบหนึ่ง เราจะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในใจของพระพุทธเจ้าได้ก็ด้วยการพิจารณาว่า อะไรน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้ทรงเปลี่ยนเป้าหมายของการเอาชนะนั้น ผู้วิจัยเชื่อว่า สิ่งที่ปรากฏในใจของพระพุทธเจ้าคือ *อะไรคือสิ่งที่ไม่อยู่ในอำนาจของมนุษย์เราที่จะเปลี่ยนแปลงได้ และอะไรคือสิ่งที่มนุษย์เราถูกสร้างมาโดยธรรมชาติให้สามารถเอาชนะได้* จุดนี้คือจุดที่สำคัญที่สุด ความพยายามที่จะเอาชนะสิ่งที่ไม่มีทางชนะได้ย่อมเสียเวลาเปล่า ดังนั้นเมื่อทรงเห็นว่า ทุกข์ในความหมายของโครงสร้างหลักของสรรพ-ชีวิตอันได้แก่ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนืออำนาจของมนุษย์เราที่จะเอาชนะ พระองค์จึงหันมาหาทุกข์อีกแบบหนึ่งที่เป็นสิ่งอยู่ในวิสัยของมนุษย์เราที่จะเอาชนะได้

บางท่านอาจมีคำถามว่า เราจะรู้ได้อย่างไรว่าพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาว่าเราไม่มีทางเอาชนะความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายได้ ผู้วิจัยคิดว่า พระพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นนักสังเกตการณ์โลกและชีวิตที่ละเอียดสุขุมมาก ย่อมจะทรงคิดออกว่า มนุษย์เราเกิดมาในโลกนี้ในฐานะ “สิ่งที่ถูกสร้างมาโดยธรรม-ชาติ” เราอาศัยอยู่บนดาวเคราะห์เล็กๆดวงหนึ่งที่เรียกว่าโลก โลกของเราไม่ได้มีอำนาจที่จะอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์และหมุนรอบตนเองเพื่อให้ส่วนต่างๆของโลกได้รับพลังงานจากดวงอาทิตย์เท่าเทียมกัน ตามกฎข้อที่สองของเทอร์โมไดนามิกส์ (the second law of thermodynamics) วันหนึ่ง ดวงอาทิตย์ที่เราใช้เป็นแหล่งพลังงานหลักอยู่ต้องดับลงอย่างแน่นอน เมื่อดวงอาทิตย์ดับ โลกของเราก็จะอยู่ในสภาพหนาวเย็นจนไม่มีสิ่งที่มีชีวิตใดจะอาศัยอยู่ได้ นั่นคือชะตากรรมสุดท้ายของโลก การที่เราเกิดมามีชีวิตในโลกก็ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์เราได้เลือกเอง การปรากฏขึ้นของสิ่งมีชีวิตแรกในโลกที่ต่อมาก็ดำเนินการมาเป็นสรรพ-ชีวิตอย่างที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นไปตามอำนาจของธรรมชาติที่เร้นลับ เมื่อสรรพชีวิตเกิดมาแล้ว ธรรมชาติก็สร้างให้สิ่งเหล่านี้มีเวลาที่จะอยู่ในโลกเพียงระยะหนึ่ง มากบ้างน้อยบ้าง ตามความแตกต่างกัน แต่จะไม่มี

อะไรที่สามารถอยู่เหนือกฎของความไม่เที่ยงอันได้แก่การที่ทุกชีวิตเกิดมาแล้ว ต้องแก่ชรา ต้องเจ็บป่วย และต้องตายในที่สุด

พระพุทธเจ้าทรงเป็นบุคคลที่ฉลาด ท่านเองเป็นผู้ที่เสนอกฎแห่งความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งในจักรวาล ดังนั้น ท่านย่อมทรงรู้ว่า วันหนึ่งดวงอาทิตย์ที่เราใช้เป็นพลังงานหลักอยู่นี้จะต้องดับลง นั่นแปลว่า ท่านย่อมรู้ว่าอะไรคืออนาคตของโลกใบนี้ที่เราอาศัยอยู่ เช่นเดียวกัน ย่อมทรงทราบว่า การที่ธรรมชาติสร้างสรรพชีวิตมาเพื่อให้ตายได้ในวันหนึ่งนั้นก็เพราะธรรมชาติประสงค์จะให้โลกนี้เป็นสถานที่เพื่อผลัดเปลี่ยนกันอยู่ นี่คือเจตนารมณ์ของธรรมชาติ เมื่อการเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นเจตนารมณ์ของธรรมชาติ จะมีมนุษย์คนใดเอาชนะสิ่งเหล่านี้ได้หรือ

เมื่อทรงมองสรรพชีวิตอย่างนี้ ก็ทรงตั้งคำถามใหม่ว่าปัญหาของมนุษย์ชาตินั้นอยู่ตรงไหนแน่นอน ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เราเกิดมาแล้วต้องแก่ ต้องเจ็บ และต้องตาย เพราะสิ่งเหล่านี้อย่างไรเสียเราก็เอาชนะไม่ได้ แล้วก็ทรงพบว่า ปัญหาของมนุษย์นั้นอยู่ที่การไม่ยอมรับสิ่งที่ธรรมชาติจัดการไว้ให้ ความแก่ชราไม่ใช่ปัญหา แต่ปัญหาอยู่ที่เราไม่ยอมรับความแก่ชรา เช่นเดียวกัน ความเจ็บป่วยและความตายก็ไม่ใช่ปัญหา แต่ปัญหาอยู่ที่เราเกลียดกลัวสิ่งเหล่านี้ นี่คือทุกข้ออย่างใหม่ที่ทรงมองเห็น ที่สำคัญ ทุกข้ออย่างใหม่นี้อยู่ในวิสัยของมนุษย์เราที่จะเอาชนะได้

คำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาเป็นเหมือนคำสอนอื่นๆของพระพุทธองค์คือ เป็นคำสอนที่จะนำไปสู่การดับทุกข์ในท้ายที่สุด พระพุทธเจ้าทรงเข้าใจดีว่า มนุษย์ สัตว์ หรือแม้แต่พืช เกิดมาพร้อมสัญชาตญาณตามธรรมชาติที่จะรู้สึก “ฉันเป็นฉัน” (อหังการ) และ “อะไรที่เกี่ยวข้องกับฉันจะต้องเป็นของฉัน” (มมังการ) สัญชาตญาณพื้นฐานสองประการนี้คือพลังที่ขับเคลื่อนชีวิตมนุษย์ สัตว์ หรือแม้แต่พืชให้แสดงออกอย่างที่เราเห็น แม่นกที่เที่ยวหาอาหารอยู่ๆเพื่อมาป้อนลูกนั้นทำอย่างนั้นเพราะแม่นกรู้สึกว่าเป็นลูกของมัน คนเราก้เช่นเดียวกัน คนจำนวนมากสะสมเงินทองเอาไว้มหาศาลด้วยความรู้สึกที่คนในครอบครัวของตนจะได้กินได้ใช้ คนที่ยากจนก็พยายามไม่ต่างกัน ที่สุดแล้ว ทุกคน ไม่ว่ายากดีมีจนต่างก็ตกอยู่ในห้วงการขึ้นๆลงๆของสัญชาตญาณพื้นฐานสองประการนี้ ชีวิตที่ต้องดิ้นรนด้วยอำนาจการชักนำของอหังการและมมังการนี้คือทุกข์

ความเข้าใจเรื่องทุกข์ของพระพุทธเจ้ามีหลายระดับ ในบางระดับ พระพุทธองค์ทรงมองว่าความทุกข์ที่พบเห็นในพ่อแม่ที่เพียรพยายามเพื่อจะแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีพมาเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของลูกๆในครอบครัวเป็นสภาพที่น่าเห็นใจ ดังนั้น เมื่อทรงสอนหลักกรรมและอนัตตา จึงทรงสอนหลายระดับ ในบางระดับอนัตตามีความหมายไม่เข้มข้น คนเราสามารถที่จะรู้สึกได้ว่าเป็นคนที่ฉันรัก ดังนั้นฉันจะพยายามอย่างถึงที่สุดที่จะทำให้พวกเขามีความสุขที่สุดเท่าที่ฉันจะทำได้ การยอมรับตัวตนในระดับนี้ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาในทัศนะของพระองค์ เพราะเป็นสิ่งที่ยึดโยงอยู่กับแนวคิดเรื่องเมตตาเป็นต้น ในการแผ่เมตตา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราแผ่เมตตาให้แก่ตัวเองก่อน จากนั้นก็ขยายไปยังคนใกล้ชิด จากนั้นจึงขยายออกไปยังคนอื่นๆที่อยู่ไกลออกไป คำสอนเรื่องเมตตาแบบนี้เห็นได้ชัดว่าวางอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับตัวตนในบางระดับ โลกนั้น หากประกอบด้วยคนที่มีความรู้สึกในเรื่องตัวตนที่พอเหมาะพองาม ย่อมเป็นโลกที่น่าอยู่ ตัวตนแบบนี้คือรากฐานของความรู้สึกในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม

คำสอนเรื่องกรรมเป็นคำสอนที่วางอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับความจริงเชิงปรากฏการณ์วิทยา อันได้แก่ความจริงที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัสของมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่าการตรัสรู้

ของพระองค์นั้นคือการค้นพบความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หลักธรรมทั้งหลายที่ทรงนำมาสั่งสอนผู้คนนั้นก็สิ่งที่ยังสังเกตเห็นว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ กรรมคือการที่มนุษย์เราประพฤติปฏิบัติตน ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น กรรมมี 4 ชนิด ดังที่เราพิจารณาผ่านมาแล้วคือ กรรมดำ มีวิบากดำ (กรรมชั่วที่ให้ผลชั่ว) กรรมขาว มีวิบากขาว (กรรมดีที่ให้ผลดี) กรรมดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว (กรรมที่ดีและชั่วในการกระทำเดียวกันและให้ผลสองอย่างคือทั้งดีและร้ายในเวลาเดียวกัน) และ กรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม (กรรมที่อยู่ในรูปของการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์) ชีวิตของคนเรานั้นโดยปกติธรรมดาน่าจะเวียนว่ายอยู่ในห้วงของกรรมสามประการข้างต้น การดับทุกข์ในทัศนะของพระพุทธเจ้าเริ่มต้นด้วยการหลีกเลี่ยงไม่ทำกรรมดำ เช่นมีอาชีพอยู่บนพื้นฐานของการคดโกงเอาเปรียบคนอื่น จากนั้นจึงค่อยสะสมกรรมดีเท่าที่สามารถทำได้ โปรดสังเกตว่าแรงจูงใจในการทำกรรมของคนเราคือ เราสู้รักรักตนเองและครอบครัว ดังนั้น เพื่อให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข เราจะพยายามทำดีให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กรรมในแง่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกว่ามีตัวตน การรู้สึกว่ามีตัวตนในระดับนี้เป็นสิ่งที่พุทธศาสนาโต้

แต่ในชีวิตของคนเรานั้น สิ่งที่เราจะประสบไม่ได้มีแต่สิ่งที่ดีเท่านั้น เราต้องประสบสิ่งที่ร้ายด้วย สิ่งร้ายบางอย่างเป็นสิ่งที่จะต้องมาตามการบังคับของกฎความไม่เที่ยงเช่น ความแก่ชรา ความเจ็บป่วย และความตาย ทั้งของเราเองและคนที่เรารัก เมื่อยามที่ชีวิตประสบปัญหา ดูเหมือนว่าคำสอนเรื่องอนัตตาแบบเต็มรูปแบบจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเรามาก ชายคนหนึ่งเพิ่งสูญเสียลูกสาวที่เพิ่งเรียนจบมหาวิทยาลัยไปเพราะอุบัติเหตุทางเรือ เธอไปพักผ่อนที่ทะเลกับเพื่อน ชายคนนี้เสียใจมากเพราะนี่เป็นลูกสาวคนเดียวและเธอก็เป็นที่รักของเขามาก การที่ชายคนนี้จะคิดว่าชีวิตก็เป็นอย่างนี้ เราต้องการให้ชีวิตเป็นอย่างที่เราต้องการไม่ได้เลย การค่อยๆ ทำใจให้ยอมรับความจริงที่เกิดแก่ชีวิตบนพื้นฐานของแนวคิดเรื่องอนัตตาน่าจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเขาไม่มากนักน้อย อย่างน้อยที่สุดเราก็จะเห็นได้ว่าไม่น่าจะมีค่าประโยชน์อะไรดีเท่าคำสอนเรื่องอนัตตาของพระพุทธเจ้าอีกแล้ว

ข. การดับทุกข์ไม่จำเป็นที่เราจะต้องรู้ทุกสิ่งในจักรวาล

จักรวาลนี้กว้างใหญ่ไพศาลมาก จนเราไม่สามารถที่จะจินตนาการได้ แม้ปัญหาพื้นฐานที่สุด เช่น จักรวาลมีขอบเขตหรือไม่ ก็เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ที่จะล่วงรู้ได้ มนุษย์เรามีข้อจำกัดที่สำคัญสองเรื่องคือ (ก) ข้อจำกัดทางด้านเวลา และ (ข) ข้อจำกัดทางด้านอวกาศ ในแง่เวลา เรามีอายุเฉลี่ยประมาณ 72 ปี สมมติว่าเราใช้เวลาทั้งชีวิตเพื่อศึกษาสิ่งต่างๆ ในโลก คงไม่มีใครคิดว่าเราจะรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง วิชาการสมัยใหม่จำแนกคนที่ทำงานด้านความรู้ออกเป็นแผนๆ แม้แต่หมอก็ต้องรู้และเชี่ยวชาญเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นรู้เรื่องฟันเท่านั้น รู้เรื่องระบบทางเดินอาหารเท่านั้น รู้เรื่องผิวหนังเท่านั้น เป็นต้น ในแง่อวกาศ สถานที่ที่เราอาศัยอยู่คือดาวเคราะห์ดวงหนึ่งที่เรียกว่าโลก นอกจากโลกของเรา มีสิ่งต่างๆ มากมายมหาศาลบรรจุอยู่ในจักรวาลนี้ สมมติว่าเราต้องการจะท่องอวกาศเพื่อศึกษาสิ่งต่างๆ เราก็ไปได้คิดเป็นระยะทางชนิดเดียวเท่านั้นเอง ข้อจำกัดนี้เกี่ยวโยงไปหาข้อจำกัดทางด้านเวลาที่เรากำลังพิจารณากันข้างต้น สมมติมีดาวดวงหนึ่งอยู่ห่างจากโลกเราร้อยปีแสง หากเราต้องการเดินทางไปหาดาวดวงนี้ เราต้องมียานอวกาศที่เดินทางได้เร็วใกล้เคียงความเร็วแสง และเราต้องมีอายุมากกว่าร้อยปีจึงจะสามารถเดินทางไปสำรวจดาวดวงนี้ได้ เพียงเท่านั้นเราก็จะเห็นข้อจำกัดของมนุษย์เราในการที่จะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในจักรวาล

ไม่เพียงแต่เรื่องนอกตัวของเราเท่านั้น แม้แต่เรื่อง “ภายใน” ของเราเองเราก็รู้อะไรได้ไม่มากนัก มีบางเรื่องเกี่ยวกับเรื่องภายในของเราที่ผู้วิจัยอยากกล่าวถึงเพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมและอนัตตา ที่เรากำลังอภิปรายกันอยู่นี้ เรื่องที่ว่านั่นคือ เมื่อเราคิด ถามว่าใครหรืออะไรกำลังเป็นผู้คิด เดิมนั้น คำตอบสำหรับคำถามนี้มีคนตอบแบ่งเป็นสองส่วนหลักๆ คือ (ก) ฝ่ายสสารนิยม (materialism) ที่เชื่อว่ามนุษย์เราประกอบขึ้นจากองค์ประกอบที่เป็นสสารเท่านั้น ฝ่ายนี้เชื่อว่าสมองคือผู้คิด แนวคิดแบบสสารนิยมนี้ที่เก่าแก่มาากๆ ก็พบเห็นได้ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า มีนักคิดบางคนสมัยนั้นพูดว่า คนเรานั้นเมื่อตอนลงจนถึงที่สุดแล้วก็คือดิน น้ำ ไฟ และลม เท่านั้นแหละ ที่เราคิดได้ก็เพราะธาตุเหล่านี้มารวมตัวกันถูกส่วน ก็เลยเกิดพัฒนาการสามารถคิดได้ สสารนิยมในปัจจุบันก็เห็นคล้ายกันนี้ คือเห็นว่าสสารที่มารวมตัวกันเป็นเรารวมตัวกันพอเหมาะพอดี เลยเกิดวิวัฒนาการที่เรียกว่าจิตขึ้น สมองทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคิด หรือจะพูดว่าสมองนั่นเองเป็นผู้คิดก็ได้ (ข) ฝ่ายจิตนิยม (idealism) หรือทวินิยม (dualism) เชื่อว่าสสารโดยตัวมันเองไม่สามารถคิดได้ ดังนั้นจะต้องมีบางสิ่งบางอย่างในตัวเราที่ไม่ได้เป็นสสาร และความคิดของเราก็คงออกมาจากสิ่งนี้แหละ ฝ่ายจิตนิยมเรียกสิ่งนี้ว่าโซล (soul) บ้าง อาตมันบ้าง ชีวะบ้าง แนวคิดจิตนิยมที่เก่าแก่มาากๆ พบเห็นได้ในอินเดียและกรีก เฉพาะในอินเดีย นั้น ศาสนาฮินดูและศาสนาเชนมีความคิดแบบนี้ ฝ่ายนี้เชื่อว่า เวลาที่เราคิด โซลเป็นผู้คิด

แนวคิดสองแนวที่กล่าวถึงข้างต้น มีอิทธิพลนับจากโบราณกาลเป็นต้นมา ผ่านยุคกลาง มาจนถึงสมัยใหม่ตอนต้น เมื่อตกมาถึงสมัยใหม่ นักปรัชญาจำนวนหนึ่งเห็นว่า ความเชื่อว่าสมองหรือโซลเป็นผู้คิดแม้จะขัดแย้งกัน แต่ก็เหมือนกันอย่างหนึ่งคือเป็นแนวคิดทางเมตาฟิสิกส์ที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ นักคิดเหล่านี้เห็นว่า เมื่อเราจะเสนอความคิดใดๆ ก็ตามแต่ออกไป แนวคิดของเรานั้นควรเป็นสิ่งที่สามารถตรวจสอบได้ด้วยอายตนะ โปรดสังเกตว่า แม้ว่าฝ่ายที่เห็นว่าสมองคือผู้คิดจะมีข้อมูลที่ก้าวหน้ามากกว่าฝ่ายที่เห็นว่าโซลคือผู้คิด แต่การยืนยันว่าสมองคือผู้คิดก็ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ใดๆ รองรับ ข้อมูลที่เรามีคือ สมองเกี่ยวข้องกับการคิดของมนุษย์แน่นอน เรามีหลักฐานที่แสดงว่า เมื่อเกิดความบกพร่องบางอย่างเกี่ยวกับสมอง ความคิดอ่านหรือการรับรู้โลกของมนุษย์เรา จะได้รับความกระทบกระเทือนด้วย แต่นี่ก็ไม่ได้แปลว่า สมองคือผู้คิด อาจเป็นไปได้สิ่งที่คิดคืออะไรบางอย่างที่ใช้สมองเป็นเครื่องมือในการคิดเหมือนกับที่ใช้ดวงตาเป็นเครื่องมือในการเห็น เป็นต้น

ในบรรดานักคิดสมัยใหม่เหล่านี้ มีนักคิดพวกหนึ่งที่เรารู้จักว่านักปรากฏการณ์วิทยา (phenomeno-logist) นักคิดเหล่านี้เสนอว่า หากเราอยากจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “ความคิด” (consciousness) ของมนุษย์ สิ่งที่เราควรทำก็คือสังเกตความคิดของเราด้วยตัวของเราเอง เป็นการสังเกตอย่างที่เราพยายามทำให้ลึกซึ้งที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นักปรากฏการณ์วิทยาทุกคนไม่รับความคิดที่ว่าสมองหรือโซลคือผู้คิด เพราะตรวจสอบไม่ได้ แต่สิ่งที่เราสามารถตรวจสอบได้คือ เวลาที่เราคิด เราจะรู้สึก “เราเป็นเรา” มีความเป็นเอกภาพบางอย่างในความคิดและการรับรู้สิ่งต่างๆ โดยเราสมมติว่าเรากำลังเห็นดอกกุหลาบในสวนสาธารณะ ไม่เพียงแต่ “ภาพดอกกุหลาบ” เท่านั้นที่ปรากฏแก่การรับรู้ของเรา สิ่งหนึ่งที่ปรากฏด้วยคือ “ฉันกำลังเห็นดอกกุหลาบ” จากข้อเท็จจริงอันนี้ นักคิดทางด้านปรากฏการณ์วิทยาบางคน เช่น ฮูสเซอร์ล (Edmund Husserl, 2012) จึงเสนอความคิดว่า มีสิ่งหนึ่งที่เป็น “ตัวการ” ทำให้เราทุกคนรู้สึกว่าเราเป็นเรา และเวลาที่มีสิ่งต่างๆ ปรากฏแก่อายตนะของเรา เราจะรู้สึก “เรากำลังสัมผัสสิ่งนี้” หรือ “สิ่งนี้กำลังปรากฏแก่เรา” คำว่า “เรา” ที่ว่านี้ไม่ใช่สักแต่ว่าเป็นคำที่มนุษย์เราสมมติขึ้น แต่มีความจริงบางอย่างรองรับ ฮูสเซอร์ลเชื่อว่าสิ่งที่รองรับความรู้สึก

ว่า “เราเป็นเรา” และทำให้การรับรู้สิ่งต่างๆในโลกไม่สักระหว่างปรากฏเท่านั้น “แต่สิ่งเหล่านี้กำลังปรากฏแก่เรา” มีอยู่จริง แต่ไม่ได้มีอยู่อย่างโซลที่เชื่อกันก่อนหน้านี้โดยนักคิดทางด้านเมตาฟิสิกส์ทั้งหลาย ฮูสเซอร์ลสร้างคำขึ้นคำหนึ่งเพื่อเรียกสิ่งนี้ คำที่ว่านั้นคือ ‘*transcendental ego*’

วิธีเข้าใจว่า *transcendental ego* คืออะไร ขอให้เราสังเกตความนึกคิดและการรับรู้สิ่งต่างๆของเราเอง เราจะเห็น (ด้วยความรู้สึก) หรือเข้าใจ (ด้วยความรู้สึกเช่นกัน) ว่า *ตัวเรามีอยู่* แม้เราจะไม่ทราบว่าเป็นตัวเราคืออะไร ความรู้สึกต่างๆของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นด้านดีเช่นความรู้สึกดีใจเมื่อประสบสิ่งที่เราต้องการ หรือความรู้สึกที่เป็นด้านร้าย เช่นความเสียใจที่ต้องพลัดพรากจากสิ่งที่เรารัก เมื่อเกิดความรู้สึกเหล่านี้ขึ้น *เราจะรู้สึกว่า* มีบางสิ่งเป็นเจ้าของความรู้สึกที่ว่านี้ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่เรานี้ แตกต่างจากบางสิ่งที่เรารู้จักเช่นกล้องถ่ายรูป จะเป็นกล้องชนิดใช้ฟิล์มหรือกล้องดิจิทัลก็ได้ เมื่อเรายกกล้องขึ้นถ่ายรูป จะปรากฏภาพของสิ่งที่เราต้องการถ่ายขึ้นภายในกล้อง รูปนั้นจะไปสิ้นสุดที่ฟิล์มหากเป็นกล้องชนิดใช้ฟิล์ม หรือฮาร์ดดิสก์ หากเป็นกล้องชนิดดิจิทัล เราไม่คิดว่ากล้องถ่ายรูปจะ “เห็น” อะไรได้ แม้ว่ากระบวนการในการถ่ายรูปก็เหมือนกับกระบวนการในการรับรู้สิ่งต่างๆผ่านทางดวงตาของมนุษย์เรา ความแตกต่างนี้ในทัศนะของนักปรัชญาสายปรากฏการณ์วิทยาอยู่ที่กล้องไม่มีสิ่งที่เรียกว่า *transcendental ego* แต่มนุษย์เรามีสิ่งนี้

จะอย่างไรก็ตาม มีนักคิดในสายปรากฏการณ์วิทยาบางคนไม่เห็นด้วยกับฮูสเซอร์ลที่เชื่อว่า มีตัวตนที่เร้นลับ (ผู้วิจัยขอเรียก *transcendental ego* ว่า ‘ตัวตนที่เร้นลับ’ ก็แล้วกันเพื่อให้เราอภิปรายกันด้วยแนวคิดนี้ได้ง่ายขึ้น) ที่ว่านี้ ชาร์ตเป็นนักปรัชญาคนหนึ่งที่ไม่เชื่อว่า มีสิ่งนี้ (Jean-Paul Sartre, 1991) ชาร์ตเห็นว่าตัวตนที่เร้นลับนี้เป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏชัดเจนขนาดว่าเราจะต้องยอมรับว่ามีอยู่จริง กล่าวเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นคือ ในทัศนะของชาร์ต ที่เรารู้สึกว่ามีเราที่เป็นเจ้าของกริยาที่เรียกว่า การคิดและการรับรู้เป็นเพียงมายาภาพ ไม่มีอะไรในตัวเราที่เป็น “ตัวการ” ที่ทำหน้าที่คิดและรับรู้สิ่งต่างๆ

ที่ผู้วิจัยยกเรื่องทัศนะต่างๆของนักปรัชญามาให้พิจารณานี้ก็เพื่อแสดงว่า แม้แต่เรื่องภายในตัวของเราเอง (อันได้แก่เรื่องความรู้สึกนึกคิด) เรายังไม่รู้มาก ที่สุดแล้ว ความเชื่อที่ว่า สมมติคือผู้คิดโซลคือผู้คิด ตัวตนที่เร้นลับคือผู้คิด ตลอดจนความเชื่อที่ว่าไม่มีตัวตนแบบใดทั้งสิ้นที่อยู่เบื้องหลังการคิดของเรา ก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหาข้อสรุปสุดท้ายได้ ผู้วิจัยเชื่อว่า พระพุทธเจ้าทรงเข้าใจเรื่องนี้ดี เมื่อถูกถามว่า “เมื่อเรารับรู้สิ่งต่างๆ ใครในตัวเราที่เป็นผู้รับรู้” จึงไม่ทรงยืนยันอะไรทั้งสิ้น การไม่ยืนยันของพระพุทธเจ้าคือ ไม่รับ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ปฏิเสธว่ามีตัวตนในลักษณะใดลักษณะหนึ่งภายในชีวิตของเราหรือไม่

ในทัศนะของพระพุทธเจ้า มีหลายสิ่งในโลกที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดับทุกข์ในความหมายว่า การรู้หรือไม่รู้สิ่งเหล่านี้ ไม่มีผลต่อการทำความทุกข์ในชีวิตของเราให้น้อยลงหรือหายไปไหนที่สุด มีคนมาถามพระพุทธเจ้าว่า จักรวาลมีที่สิ้นสุดไหม คนเราตายแล้วเกิดใหม่ไหม เป็นต้น ทรงเงิบ ไม่ตอบคำถามเหล่านี้ ภายหลังทรงอธิบายให้สาวกของพระองค์เข้าใจว่าทำไมจึงไม่ทรงตอบคำถามเหล่านี้ ทรงอธิบายว่า สมมติเรารู้ว่าจักรวาลมีที่สิ้นสุดหรือไม่ ความรู้นั้นจะช่วยให้เราดับทุกข์ได้ง่ายขึ้นหรือไม่ คำตอบคือไม่ช่วย ในทำนองเดียวกัน การที่เราไม่รู้จักรวาลมีที่สิ้นสุดหรือไม่ก็ไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางให้การดับทุกข์ในชีวิตของเราลำบากมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ไม่จำเป็นต้องสนใจปัญหาประเภทนี้

ค. กรรมและอนัตตาท่ามกลางการไม่รู้ปัญหาทางเมตาฟิสิกส์

เวลาที่เราร่วมพระไตรปิฎกเรื่องกรรมและเรื่องอนัตตา หากเป็นพระสูตร เราจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนสองเรื่องนี้โดยไม่ได้สนใจว่า สาวกของพระองค์จะรู้หรือเข้าใจประเด็นทางเมตาฟิสิกส์หรือไม่ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบดังนี้ สมมติว่าวันหนึ่ง พระพุทธองค์เสด็จไปบิณฑบาต มีชายยากจนคนหนึ่งเอาข้าวเปล่ามาใส่บาตร เขาขอภัยที่เขาไม่มีของที่ดีกว่านี้ใส่บาตร พระพุทธองค์ตรัสว่า ไม่เป็นไรดอก การถวายทานนั้นสิ่งสำคัญคือเจตนา หากท่านมีเจตนาดี เจตนาที่ดีนั้นย่อมอำนวยอานิสงส์ที่ดีแก่ท่าน อนึ่ง การที่คนยากจนถวายข้าวเปล่าเพราะไม่มีอะไรที่ดีกว่านี้อีกแล้วที่จะถวาย ย่อมถือได้ว่าได้ชวนถวายจนถึงที่สุดแล้ว เมื่อตรัสกับเขาเช่นนั้นแล้วก็ทรงดำเนินต่อไปเพื่อรับบิณฑบาตจากคนอื่น ๆ

ชายยากจนนั้น เมื่อได้ใส่บาตรและฟังสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสก็ปลื้มใจ เป็นสุข แต่ขณะที่เขาเดินจะเข้าตรอกเพื่อไปยังกระท่อมของเขาที่อยู่ท้ายตรอก ผู้คนแตกตื่นวิ่งออกมาจากตรอก มีเสียงตะโกนว่า “คนที่อยู่ข้างหน้ารีบหนีไป วัวบ้ากำลังไล่ขวิดคน” เขาไม่ทันรู้ตัว ได้เห็นเพียงว่ามีวัวตัวใหญ่วิ่งเข้ามาหา วัวนั้นขวิดเขาอย่างรุนแรงที่ท้องและหน้าอก ไม่มีใครกล้าเข้าไปช่วยเหลือ ไม่เกินนาทีต่อมา ชายคนนั้นก็สิ้นใจ

เมื่อพระพุทธเจ้ากลับไปถึงวัด ก็มีพระภิกษุที่เห็นเหตุการณ์ที่ชายคนนั้นใส่บาตรให้พระองค์ และเหตุการณ์ตอนที่เขาถูกวัวบ้าขวิดตาย เข้าไปถวายรายงานให้ทรงทราบ พระภิกษุรูปหนึ่งทูลถาม พระพุทธองค์ว่า “ชายคนนั้นตอนนี้อยู่ ณ ที่ใดหนอ” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ด้วยอำนาจของทานที่เขาทำก่อนสิ้นชีวิต ตอนนี้อยู่ไปเกิดเป็นเทพบุตร มีวิมานอยู่ในสวรรค์ชั้นยามา”

เรื่องราวทำนองนี้มีอยู่มากมายในพระไตรปิฎก จากเรื่องราวที่เล่าง่าย ๆ เราจะเห็นว่าคำสอนเรื่องกรรมและอนัตตาในสมัยพุทธกาลนั้นมีเนื้อหาที่ตรงไปตรงมาคือ (ก) ยอมรับว่าคนเราเกิดมาเป็นบุคคล แต่ละคนจะมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง (แนวคิดนี้คล้ายกับกฎว่าด้วยความเป็นอัตลักษณ์ของอาริสโตเติล) (ข) เมื่อคนเราทำกรรม คนทำก็คือตัวเขา และผู้ได้รับผลกรรมก็คือตัวเขา เราไม่จำเป็นต้องรู้หรือหาทางอธิบายว่า อะไรคือตัวตนของบุคคลที่ทำให้คนที่ทำกรรมและรับผลของกรรมเป็นคนคนเดียวกัน แนวคิดเรื่องอนัตตาในยุคนี้มีความหมายเพียงว่า ชันธ์ห้าไม่ใช่ตัวตนของเรา และทัศนะเรื่องอนัตตานี้ก็เป็นทัศนะทางจริยศาสตร์ ชายยากจนนั้น ก่อนสิ้นใจ เขาคิดไปว่า เขากำลังจะตาย แต่เขายอมรับสิ่งนี้ได้ เพราะชันธ์ห้าไม่ใช่ตัวตนของเขา ดังนั้นเมื่อเขา (ชันธ์ห้า) จะสลายไปจากโลกนี้ ก็เป็นเรื่องธรรมดา เขาไม่มีใจโกรธแค้นวัวบ้านั้น เพราะไม่คิดว่าวัวตัวนี้กำลังทำสิ่งที่ไม่ดีแก่ตัวตนของเขา นี่คือการตัวอย่างการทำงานของกรรมและอนัตตาที่ไม่ได้ขัดแย้งกัน

เราได้พิจารณาไปข้างบนแล้วว่า ในชีวิตจริงของคนเรา มีอะไรเป็นจำนวนมากที่เราไม่มีทางรู้หรือเข้าใจ บางคนอาจสงสัยว่า คนที่ใส่บาตรพระพุทธองค์กับเทพบุตรองค์นั้นเป็นคนเดียวกันหรือไม่ ความสงสัยนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าหากมีคนไปทูลถามพระพุทธองค์ เขาก็จะได้คำตอบเหมือนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “คำถามนี้ตั้งผิด” ที่ผิดเพราะเป็นคำถามที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานของการอยากรู้คำตอบของปัญหาทางเมตาฟิสิกส์ที่ว่า ภายในตัวคน มีสิ่งที่เรียกว่าอัตตาหรือตัวตนของเขาหรือไม่ ในการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์นั้น สิ่งที่เราจะพึงปฏิบัติก็คือการใช้ชีวิตตามธรรมชาติ ปล่อยให้สิ่งต่างๆ ปรากฏแก่การรับรู้ของเราตามธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงเชื่อว่า โลกที่ปรากฏตามธรรมชาตินั้นคือโลกที่ธรรมชาติได้เลือกสรรแล้วว่าเหมาะแก่การที่เราจะใช้ชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุข ทำไมธรรมชาติจึงสร้างดวงตาของ

เราให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ตามที่ปรากฏแก่เรา ณ เวลานี้ ทำไมธรรมชาติไม่สร้างดวงตาของเราให้มีความกว้างขวางมากมายเหมือนกล้องจุลทรรศน์เพื่อที่เราจะได้เห็นโลกตามที่เป็นจริง (เช่น เห็นเชื้อโรคตัวเล็กๆ ที่ตาเปล่าของเรา ณ เวลานี้มองไม่เห็น) คำตอบคือ เพราะการมีสายตาที่มีความกว้างขวางมากมายเช่นนั้นไม่ใช่สายตาตามปกติของเรา ความเป็นปกตินี้เราไม่ได้เลือก แต่ธรรมชาติเป็นผู้เลือกให้เรา ในแง่หนึ่ง การตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เรารวมแล้วเรียกว่าคำถามทางเมตาฟิสิกส์นั้นก็เหมือนการที่เราจินตนาการอยากมีดวงตาที่มีความกว้างขวางมากมาย การที่ธรรมชาติสร้างดวงตาของเราให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นอยู่เวลานี้มีเหตุผลบางอย่าง เช่นเดียวกัน การที่ธรรมชาติไม่อนุญาตให้ความรู้ทางเมตาฟิสิกส์ปรากฏแก่เรานั้นก็ย่อมต้องมีเหตุผลบางอย่าง

กรรมและอนัตตาหลังสมัยพุทธกาล

พุทธศาสนานั้นก็เหมือนศาสนาอื่นๆ ในโลก คือมีพัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อพระศาสดาในศาสนาท่านล่วงลับไปแล้ว พัฒนาการที่เวลานี้ผู้วิจัยเสนอว่าให้เรามองในแง่ที่เป็นข้อเท็จจริง อย่าได้มองในทำนองให้คุณค่าว่าดีหรือเลว นอกเหนือจากเรื่องกรรมและอนัตตา ผู้วิจัยคิดว่าเราสมควรพิจารณาพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับแนวคิดบางอย่างที่สำคัญเช่นแนวคิดเรื่องจิตที่มาจากแนวคิดเรื่องวิญญาณ เมื่อพิจารณาเรื่องพวกนี้เข้ากับแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตา จะช่วยให้เราเข้าใจความแตกต่างระหว่างแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาในสมัยพุทธกาลกับหลังสมัยพุทธกาลได้ดียิ่งขึ้น

ก. แนวคิดเรื่องจิตเข้ามาแทนที่แนวคิดเรื่องวิญญาณ

ในคำสอนเรื่องขันธห้า พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่าวิญญาณขันธหมายถึงการรับรู้หกทาง อันได้แก่ การรับรู้ทางตา การรับรู้ทางหู การรับรู้ทางจมูก การรับรู้ทางลิ้น การรับรู้ทางกาย และการรับรู้ทางใจ พระพุทธเจ้าทรงยกตัวอย่างว่า เมื่อรูป (สิ่งที่ปรากฏแก่การรับรู้ทางตาของเรา) กระพือกับตาก็เกิดการรับรู้ทางตา เช่น เรานั่งอยู่หน้าบ้าน ข้างหน้าบ้านเราคือถนน มีคนสัญจรไปมาทั้งวัน ภาพและเสียงที่คนสัญจรไปมานั้นคือการรับรู้ทางตาและหู พระพุทธเจ้าตรัสถึง “การรับรู้” แล้วก็หยุดเพียงเท่านั้น ไม่ได้ตรัสว่า “ใครคือผู้รับรู้” ที่เป็นเช่นนั้นผู้วิจัยตีความว่าเพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเป็นนักเมตาฟิสิกส์ แต่ทรงเป็นนักสังเกตความจริงของโลกและชีวิตผ่านทางอายตนะและการไตร่ตรองให้ลึกที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (คือทรงเป็นนักปรากฏการณ์วิทยา) เมื่อจะตรัสถึงการรับรู้ของมนุษย์ ก็ตรัสถึงเพียงสิ่งที่เราสามารถรับรู้ได้ด้วยอายตนะ เราเห็นแก้ว ภาชนะแก้วที่ปรากฏในการรับรู้ของเราคือการรับรู้ทางตา (จักขุวิญญาณ) ถามว่า การรับรู้ทางตานี้เกิดได้อย่างไร ทรงตอบว่าเกิดได้เพราะมีดวงตากับแก้วเป็นเหตุปัจจัย แต่ถ้ามีคนมาทูลถามว่า “เมื่อเราเห็นแก้ว ใครคือผู้เห็น” จะทรงตอบกลับว่า “ถามเช่นนั้นผิดตั้งแต่แรกแล้ว” ที่ทรงเห็นว่าผิดตั้งแต่แรกก็เพราะว่า คนถามตั้งสมมติฐานที่ยังไม่ได้ตรวจสอบเลยว่าจริงหรือไม่ว่า “เมื่อมีการเห็น ต้องมีผู้เห็น” ที่จริง เราควรถามว่า “การเห็นแก้วเกิดได้อย่างไร” ถ้าถามอย่างนี้จะมีคำตอบว่า “เพราะมีตากับแก้วเป็นเหตุปัจจัย การเห็นแก้วก็เกิดขึ้น” เราพูดได้เพียงเท่านี้ ส่วนจะมีใครคิดไปว่า เมื่อมีการเห็น ก็ต้องมีคนเห็น เป็นเรื่องทางเมตาฟิสิกส์ที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงสนใจ

หลังสมัยพุทธกาล นักคิดในพุทธศาสนาจำนวนหนึ่ง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักคิดที่พัฒนาพระอภิธรรมขึ้นในพุทธศาสนา พระอภิธรรมนี้ผู้วิจัยตีความว่าก็คือทศนะทางเมตาฟิสิกส์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในจักรวาล) เห็นว่า ทศนะที่ว่า “เมื่อมีการคิด ก็ต้องมีสิ่งที่ทำหน้าที่คิด” เป็นทศนะที่ฟังได้

อย่างน้อยที่สุด ทักษะนี้ก็สอดคล้องกับการใช้ภาษาธรรมชาติของมนุษย์เราในโลกที่เห็นว่า “เมื่อมีกริยาในประโยค จะต้องมียะไรสักอย่างที่ทำหน้าที่เป็นผู้แสดงกริยานั้น เราเรียกสิ่งนี้ว่าประธานของประโยค”

ด้วยความคิดตามที่กล่าวข้างต้น ในยุคนี้ เวลาที่เราจะอธิบายเรื่องชั้นห้า การอธิบายจะออกมาในทำนองว่า ชั้นห้าสุดท้ายคือวิญญาณชั้นนั้นคือจิต และนิยามของจิตตามที่ปรากฏในคัมภีร์ฝ่ายอภิรกรรมคือ “สิ่งที่คิด” คำนิยามนี้ปรากฏในภาษาบาลีชัดเจนมาก คือ จินตตติ จิตตํ ที่แปลว่า “สิ่งใดคิด สิ่งนั้นเรียกว่าจิต” (whatever thinks, that thing is called the mind) แม้คำว่าวิญญาณซึ่งเป็นคำเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เพื่อบรรยายชั้นห้าสุดท้าย (ซึ่งพระพุทธองค์ทรงนิยามว่าหมายถึง “การรับรู้”) ก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงความหมายเป็น “สิ่งที่รับรู้” ด้วยเช่นกัน

อะไรคือความสำคัญของการที่พุทธศาสนาในยุคนี้เปลี่ยนคำอธิบายวิญญาณชั้นห้าจากเดิมมาเป็นแบบใหม่เช่นนี้ ในทัศนะของผู้วิจัย เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะเป็นการเปลี่ยนระบบความคิด (ที่เรียกว่าปรัชญา) ของพุทธศาสนาจากเดิมที่มีลักษณะเป็นปรากฏการณ์นิยม (phenomenalism) มาเป็นพุทธศาสนาอย่างใหม่ที่มีลักษณะเป็น จิตนิยม (idealism) หรือ ทวินิยม (dualism) ในวงการปรัชญา เราทราบกันดีว่า แนวคิดแบบจิตนิยมหรือทวินิยมนี้เป็นแนวคิดทางด้านเมตาฟิสิกส์ ดังนั้น ที่เราเชื่อว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงมีทัศนะแบบ เมตาฟิสิกส์นั้น ความเชื่อนี้ต้องอธิบายเพิ่มเติมว่า เรากำลังหมายถึงทัศนะของพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมในสมัยของพระพุทธเจ้า หลังสมัยของพระพุทธเจ้ามาแล้ว พุทธศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเถรวาทหรือมหายาน มิได้มีทัศนะแบบนั้นอีกแล้ว พุทธศาสนาสมัยหลังพุทธกาลมีแนวคิดทางด้านอภิปรัชญาของตนเองที่เป็นระบบและโดดเด่นมาก ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของพระอภิธรรมปิฎก เป็นต้น

ข. พัฒนาการของแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาหลังสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล กรรมหมายถึงการกระทำอันประกอบด้วยเจตนาและมีค่าทางจริยธรรม แต่เมื่อผ่านเข้ามาสู่ยุคหลังสมัยพุทธกาล แนวคิดเรื่องกรรมก็มีพัฒนาการไปอีกขั้นตอนหนึ่ง กล่าวเพื่อให้เข้าใจง่ายคือ ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกรรม (รวมทั้งเรื่องอนัตตา) ในฐานะที่เป็นคำสอนอันจะนำไปสู่การดับทุกข์ แต่หลังสมัยพุทธกาล แนวคิดเรื่องกรรมเน้นการแสดงให้เห็นว่ามีกฎธรรมชาติหนึ่งในจำนวนห้ากฎที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการกระทำของมนุษย์ กฎที่ว่านี้ภาษาบาลีเรียกว่ากรรมนิยาม ซึ่งพุทธศาสนาในไทยมักเรียกว่ากฎแห่งกรรม กฎแห่งกรรมนี้มีลักษณะคล้ายพระเจ้าในศาสนาที่นับถือพระเจ้า คือรู้หมดว่าใครทำอะไรไว้ที่ไหน และเมื่อใครทำอะไรลงไปแล้ว กฎแห่งกรรมก็จะบันทึกไว้เพื่อรอให้ผลเมื่อถึงเวลาที่สมควร

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ภาษาที่ใช้บรรยายกรรมและการให้ผลของกรรมในยุคนี้ก็เหมือนสมัยพุทธกาลคือ เป็นภาษาที่บรรยายว่ามี “คน” ทำกรรมและ “คน” ที่รับผลของกรรม แต่ในขณะเดียวกัน คัมภีร์ฝ่ายอภิรกรรมของพุทธศาสนาในยุคนี้ก็เน้นแนวคิดเรื่องอนัตตาในความหมายว่า “ไม่มีคน” ที่ทำกรรมและได้รับผลของกรรม การจำแนกสิ่งต่างๆ ในจักรวาลลงเป็นปรมัตถธรรมสี่ (จิต เจตสิก รูป และนิพพาน) ทำให้เกิดความกังขาว่า กรรมเป็นปรมัตถธรรมหรือไม่ ในอรรถกถา กล่าวถึงกรรมในแง่ที่เป็นพลังอำนาจตามธรรมชาติที่จะคอยดูแลกำกับกับการกระทำของบุคคลไม่ว่าเขาจะอยู่ที่ไหน กรรมในแง่นี้เป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง นึกคิดว่ากฎธรรมชาติที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม (ตลอดจนกฎธรรมชาติอีกสี่อย่างที่เหลือคือ อุตุนิยาม พิชินิยาม จิตนิยาม และธรรมนิยาม) ควรจัดว่าเป็น

ปรมัตถธรรมแบบไหนในสี่แบบ (จิต เจตสิก รูป และนิพพาน) ดูเหมือนกฎแห่งกรรมไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่รูป และไม่ใช่นิพพาน แต่กฎแห่งกรรมก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ ท่านพุทธทาสเชื่อว่ากฎธรรมชาตินี้ในพุทธศาสนาเช่นกฎอิทัปปัจจยตาเป็นปรมัตถธรรมประเภทหนึ่ง ท่านเชื่อด้วยว่ากฎธรรมชาตินี้เป็นอสังขตธรรม แต่ท่านพุทธทาสก็ไม่เชื่อในระบบการจำแนกสิ่งต่างๆ ออกเป็นปรมัตถธรรมสี่ตามที่ปรากฏในพระอภิธรรมว่าเป็นประโยชน์แก่การทำความเข้าใจแนวคิดต่างๆ ในพุทธศาสนา ปัญหาว่ากรรมควรจัดว่าเป็นปรมัตถธรรมแบบไหนในพุทธศาสนานี้จึงยังถูกทิ้งไว้เป็นปริศนาอยู่จนกระทั่งถึงวันนี้

อนัตตาในสมัยพุทธกาลเดิมนั้นแปลว่า “ไม่ใช่ตัวตน” แต่พอตกมายังสมัยนี้ อนัตตาแปลว่า “ไม่มีตัวตน” จะอย่างไรก็ตาม ความหมายเดิมของอนัตตาที่ว่าหมายถึงความไม่ใช่ตัวตนก็ยังถูกเก็บไว้ในพุทธศาสนาสมัยนี้อยู่ พัฒนาการเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอนัตตาที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ เดิมนั้นอนัตตา (รวมอนิจจังและทุกขังด้วย) เป็นคำสอนที่ให้เราใช้พิจารณาชีวิต เพื่อที่จะไม่เป็นทุกข์ แต่อนัตตา (รวมอนิจจังและทุกขังด้วยเช่นกัน) ในยุคนี้ได้รับการอธิบายให้กว้างออกไปครอบคลุมสรรพสิ่งในจักรวาล เรื่องนี้เราพอเข้าใจได้ พุทธศาสนาในยุคพระพุทธเจ้าท่านยังไม่เป็นสถาบัน ดังนั้นเราจึงไม่มีความคิดในเชิงการแข่งขันกับศาสนาหรือระบบปรัชญาอื่นๆ ในอินเดียสมัยนั้น แต่หลังสมัยพุทธกาล พุทธศาสนากลายมาเป็นสถาบัน ความรู้สึกรู้ว่ามีศาสนาและระบบปรัชญาอื่นๆ ที่เป็นคู่แข่งของพุทธศาสนาเริ่มปรากฏและมีมากขึ้น มีคำอธิบายในคัมภีร์ถึงบทบาทและหน้าที่ของนักคิดในพุทธศาสนาว่า นอกจากจะมีภาระในการแสวงหาความหลุดพ้นจากทุกข์แก่ตนเอง ยังมีภาระในการปกป้องคำสอนของพุทธศาสนาเมื่อถูกวิพากษ์วิจารณ์ในทางลบจากคนนอกพุทธศาสนาด้วย

ในอินเดีย มีศาสนาอย่างน้อยหนึ่งศาสนาคือศาสนาฮินดูที่มีคำสอนเกี่ยวข้องกับจักรวาลทั้งหมด อาจเป็นไปได้ว่า การวิพากษ์วิจารณ์พุทธศาสนาโดยนักคิดในศาสนาฮินดูจะรวมเรื่องที่พุทธศาสนาไม่มีทัศนะทาง เมตาฟิสิกส์เป็นของตนเอง น่าจะเพราะคำวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ นักคิดในพุทธศาสนาในยุคนี้จึงปรับปรุงคำสอนเดิมที่มีอยู่ในพุทธศาสนาให้มีลักษณะเป็นความคิดทางปรัชญาที่มีเนื้อหาลึกกว่าเดิม เมื่อทำให้แนวคิดนี้ลึกกว่าเดิม ก็เลยไม่ได้ที่คำสอนนั้นจะกลายมาเป็นทัศนะทางเมตาฟิสิกส์ ยกตัวอย่างเช่น คำสอนเรื่องอนัตตา คำสอนนี้มีความหมายเพียงว่าฉันห้าที่ประกอบกันเข้าเป็นตัวเราไม่ใช่ตัวตนของเรา พระพุทธเจ้าทรงสอนเพียงเท่านั้น ส่วนปัญหาว่า ในจักรวาลนี้มีตัวตนในรูปแบบใดบ้างหรือไม่ เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธที่จะร่วมถกเถียงด้วย เรื่องนี้ก็เหมือนทัศนะของพระพุทธเจ้าที่มีต่อความมีอยู่ของพระเจ้า พระองค์ไม่ปฏิเสธว่าพระเจ้าไม่มีอยู่ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ทรงรับรองว่าพระเจ้ามียอยู่ ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะเมื่อใดก็ตามที่เรากระโจนเข้าไปร่วมถกเถียงเรื่องสิ่งที่เราต้องยอมรับคือ เราจะต้องมีทัศนะทางเมตาฟิสิกส์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะหลีก เลี่ยงไม่ได้เลย

พัฒนาการของแนวคิดเรื่องอนัตตาในยุคหลังสมัยพุทธกาลนี้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เดิมนั้น แนวคิด (concept) สามอย่างคือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา มีความหมายเท่ากันทุกประการ แต่ในยุคหลังสมัยพุทธกาล สามแนวคิดนี้มีความหมายไม่เท่ากัน อนัตตามีความหมายกว้างกว่าสองแนวคิดข้างต้น โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้

สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง (สพเพ สงขารา อนิจจา)

สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ (สพเพ สงขารา ทุกขา)

สพเพ ธมมา อนตตา (ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 576, มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2523)

นักคิดทางด้านพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงในเมืองไทยท่านหนึ่งคือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) อธิบายเอาไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552) ของท่านว่า เฉพาะสิ่งทีมนับว่าเป็นสังขารหรือสังขตธรรมเท่านั้นที่ไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ สิ่งที่เป็นวิสังขารหรือสังขตธรรมเช่นนิพพานเที่ยงและเป็นสุข แต่ทั้งสังขตธรรมและอสังขตธรรมต่างก็เป็นอนัตตา ความเห็นต่างกันในเรื่องพระนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตาในบ้านเราระหว่างสำนักธรรมกายและคณะสงฆ์กระแสหลัก ที่นำโดยพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) นั้นลึกๆ แล้วคือความเห็นต่างในเรื่องความหมายของคำว่าอนัตตาตามที่ปรากฏในพุทธศาสนายุคพระพุทธเจ้ากับยุคหลังสมัยพุทธกาล ชาวธรรมกายใช้คำว่าอนัตตาในความหมายแบบพุทธศาสนายุคเดิมที่เห็นว่า คำสามคำ คืออนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา มีความหมายเท่ากันทุกประการ ส่วนสมเด็จฯ ใช้คำว่าอนัตตาในความหมายว่า อนัตตา มีความหมายกว้างกว่าอนิจจังและทุกขัง อันเป็นความหมายที่พัฒนาขึ้นในพุทธศาสนาหลังสมัยพุทธกาล ความเห็นต่างนี้ ผู้วิจัยมองในเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นผลดีแก่พุทธศาสนาในประเทศไทย เพราะจะทำให้เราตื่นตัว ค้นคว้าศึกษา แนวคิดต่างๆ ในพุทธศาสนาเราให้รอบคอบและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ไป ความเห็นต่างเป็นเรื่องปกติธรรมดา นักปรัชญาตะวันตกเช่นเฮเกลคิดว่า การที่สังคมเรามีความคิดเห็นที่แตกต่างกันที่สุดจะนำไปสู่พัฒนาการที่ดีขึ้นของสังคม เราควรเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอความเห็นที่มาจากใจที่สุจริตของตน

ค. คำอธิบายเรื่องกรรมกับอนัตตาไม่ขัดแย้งกันของ ป.อ. ปยุตโต

ในหนังสือ “พุทธธรรม” ท่านผู้แต่งคือ ป.อ. ปยุตโต (ผู้วิจัยขอใช้นามนี้ในฐานะผู้แต่งหนังสือเล่มสำคัญในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาอย่างเกรวาทเล่มนี้ เพราะนามสมณศักดิ์ของท่านมีหลายนามยากแก่การระบุถึง) ได้ใช้เนื้อที่ในหนังสือ 4 หน้า เพื่อแก้ข้อสงสัยว่า “กรรมกับอนัตตาขัดแย้งกันหรือไม่” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552) ผู้วิจัยขอสรุปสาระสำคัญของข้อเสนอของท่านดังนี้

ในตอนแรก ท่านผู้แต่งยกตัวอย่างแม่น้ำสายหนึ่งที่ท่านสมมติชื่อว่าแม่น้ำท่าวัง ท่านอธิบายลักษณะของแม่น้ำโดยทั่วไป แล้วสรุปว่าที่แม่น้ำมีลักษณะเป็นอยาญนั้นเพราะเหตุปัจจัย เช่นเมื่อแม่น้ำไหลผ่านบริเวณที่ดินมีสีแดง แม่น้ำก็พลอยมีสีแดงไปด้วย ท่านสรุปความตอนนั้นว่า คำว่า “แม่น้ำท่าวัง” เป็นคำสมมติ ตัวแม่น้ำท่าวังไม่มี มีแต่กระแสน้ำที่ไหลเรื่อยไปไม่หยุด ผ่านบริเวณที่แน่นอนจำนวนหนึ่ง ชาวบ้านเมื่อพูดถึงกระแสน้ำที่ไหลผ่านบริเวณเหล่านี้เพื่อให้สะดวกปากก็เลยสมมติชื่อให้ว่าแม่น้ำท่าวัง “ตัวแม่น้ำท่าวัง” ที่แยกออกมาต่างหากจาก “กระบวนการคือสายน้ำที่ไหลผ่านบริเวณตามที่กล่าวมานั้น” ไม่มี

เรื่องแม่น้ำท่าวังนี้เราเข้าใจได้ ผู้วิจัยนึกถึงข้อเขียนของไรล์ (Gilbert Ryle) นักปรัชญาชาวอังกฤษที่แต่งหนังสือมีชื่อเสียงเล่มหนึ่งคือ “The Concept of Mind” (Gilbert Ryle, 1949) ในหนังสือเล่มนี้ ท่านผู้แต่งกล่าวเอาไว้ในหน้า 16-17 ว่า มีคนไปเที่ยวเยี่ยมชมมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดที่ท่านสอนหนังสืออยู่ หลังจากที่เขาเที่ยวชมมาพอสมควรแล้ว เขาได้ถามผู้พาเที่ยวชมว่า “ท่านพาผมไปดูอาคารเรียน หอสมุด บ้านพักคณาจารย์ สำนักงานอธิการบดี เป็นต้น ขอขอบคุณครับ ว่าแต่ว่า ตัวมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดอยู่ที่ไหนหรือครับ ผมอยากไปเยี่ยมชมตัวมหาวิทยาลัย” ผู้แต่งหนังสือกล่าวว่า นี่คือการเข้าใจผิด ตัวมหาวิทยาลัยไม่มี คำว่ามหาวิทยาลัยเป็นชื่อที่เราสมมติเรียกทุกอย่างที่

ประกอบกันเข้าเป็นมหาวิทยาลัย คำว่า “มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด” ในตัวอย่างนี้ก็เหมือนคำว่า “แม่น้ำท่าวัง” ในงานเขียนของ ป.อ. ปยุตโต

จุดประสงค์ของโรลในการยกตัวอย่างเรื่องมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดก็เพื่อเปรียบเทียบว่า คนไม่น้อยในโลกเชื่อว่ามัลลิตตา (หรือจะเรียกชื่อว่าอะไรก็ตามแต่) แยกออกมาต่างหากจากตัวคน มัลลิตตา นั้นเองเป็นผู้กระทำนั้นกระทำนี้ โดยมีร่างกายเป็นบารับใช้ ความเชื่อว่ามัลลิตตาในตัวคนนี้โรล เปรียบเทียบว่าเหมือนความเชื่อของคนปาที่เห็นรถยนต์วิ่งได้ว่าจะต้องมีผีอยู่ในเครื่องยนต์ (ghost in the machine) แน่ๆ เลย ความแตกต่างระหว่างโรลกับป.อ. ปยุตโต อยู่ที่ โรลเปรียบเทียบชีวิตคนว่า เหมือนกับรถ คือสองสิ่งนี้สามารถทำนั้นทำนี้ได้ แล้วก็มีคนอย่างเดการ์ต (ตลอดจนชาวบ้านทั่วไป จำนวนหนึ่ง) ที่เชื่อว่า ที่คนเราสามารถทำนั้นทำนี้ คือคิด พูด ทำ ได้ ก็เพราะในกายที่เป็นสสารนั้นมี วิญญาณหรือมัลลิตตาที่เป็นอสสารสิงอยู่ ความคิดแบบเดการ์ตนี้ก็ไม่ต่างจากความคิดของคนปาที่เชื่อว่า ต้องมีผีสิงอยู่ในรถยนต์แน่เลย ไม่อย่างนั้นรถยนต์จะวิ่งไปไหนมาไหนได้กระไร โรลเป็นนักคิดสาย สสารนิยม คือเชื่อว่ามนุษย์ประกอบขึ้นจากสสารเท่านั้น แต่ ป.อ. ปยุตโต เป็นพระภิกษุใน พุทธ ศาสนาที่ย่อมเชื่อว่าองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์บางส่วนเป็นสสาร (รูป) แต่บางส่วนเป็นนามคือไม่ใช่ สสาร (เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ)

ในตอนถัดมาในหนังสือ “พุทธธรรม” ท่านผู้แต่งกล่าวว่า สิ่งที่เราเรียกว่าคนก็เปรียบได้กับแม่น้ำท่าวังที่ท่านยกมาเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบ ตรงนี้ท่านเขียนว่า

ที่สมมติเรียกกันว่าคน ว่านาย ก. นาย ข. เรา เขา นั้น โดยสภาวะที่แท้จริงแล้วก็คือ กระบวนธรรมที่ไหลเนื่องเป็นกระแสต่อกันไปไม่ขาดสาย มีองค์ประกอบต่างๆ เข้า มาร่วมสัมพันธ์กันอยู่มากมาย มีความเป็นไปปรากฏให้เห็นได้นานาประการ สุดแต่เหตุ ปัจจัยทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในกระบวนธรรมนั่นเอง และทั้งที่เนื่องด้วยภายนอก เมื่อมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้นเป็นเหตุขึ้นแล้ว ก็ย่อมก่อให้เกิดผลเป็นความ เปลี่ยนแปลงขึ้นในกระบวนธรรมนั้น สิ่งที่เราเรียกว่ากรรมและวิบากนั้นก็คือความเป็นไป ตามทางแห่งเหตุและผลที่เกิดขึ้นในกระบวนธรรมที่กล่าวนี้ มีความสำเร็จพร้อมอยู่ในตัว กระบวนธรรมนั่นเอง โดยไม่ต้องอาศัยตัวสมมติ มีนาย ก. นาย ข. เรา เขา นายสิบ นาย พัน มารับสมอ้างเป็นเจ้าของ เป็นผู้ทำ หรือเป็นผู้รับผลแต่ประการใด (พระพรหมคุณา กรณ์, 2552)

ข้อเขียนของท่าน ป.อ. ปยุตโต ช่างต้น ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย แต่ปัญหาในทางตรรกวิทยาของ การใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบ (analogy) นั้น พวกเราที่เรียนมาทางปรัชญาจะพบว่า มีมาก ดังนั้น เวลา จะใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย เราจะต้องพิจารณาให้รอบคอบว่า สิ่งที่ยกมาเปรียบ (แม่น้ำท่าวัง) กับสิ่งที่เราต้องการเปรียบ (ชีวิตคน) จัดเป็นของประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกันหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น มีคนพูดว่า “การเมืองก็เหมือนน้ำตา ทหารก็เหมือนมด ดังนั้นอย่าให้ทหารอยู่ใกล้ การเมือง อยู่ใกล้เมื่อใดก็จะเข้ามาแทรกแซงการเมือง เหมือนมดอยู่ใกล้น้ำตา” คำถามมีว่า จริงหรือ ที่ทหารเปรียบเหมือนกับมด และการเมืองเปรียบเหมือนน้ำตา มदनั้นเป็นสัตว์ที่ดำเนินชีวิตตาม สัญชาตญาณ แต่ทหารที่เป็นมนุษย์ไม่ได้ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของสัญชาตญาณเท่านั้น มนุษย์มี ปัญญา ทหารในฐานะมนุษย์ก็ต้องปัญญา มีปัญญาแปลว่าไม่จำเป็นต้องกระทำตามที่ถูกยั่ว

ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างมนุษย์กับแม่น้ำ (หรืออะไรก็ตามแต่ที่ในคัมภีร์มักยกมาเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบกับชีวิตของคนเช่นรถ) คือ มนุษย์นั้นมีเจตจำนง (will) ส่วนสิ่งที่ยกมาเปรียบเช่นแม่น้ำไม่มีเจตจำนง คำว่าเจตจำนงในทางปรัชญาหมายถึงความสามารถที่จะดำรงกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตัวของตัวเอง (in philosophy, the concept of the will refers to the capacity or power of rational agents to make choices and decisions) แม่น้ำทำวังน้นไหลไปโดยปราศจากเจตจำนง เมื่อผ่านบริเวณที่เป็นขยะ ก็ไม่มีความคิดว่าขยะจะทำให้เราสกปรก กล่าวได้ว่าแม่น้ำทำวังน้นถูกกำหนดโดยปัจจัยภายนอกร้อยเปอร์เซ็นต์ ดังนั้นจะเอามาเทียบว่าชีวิตมนุษย์ก็เป็นเช่นแม่น้ำทำวังน้นแหละไม่ได้ เพราะสองสิ่งนี้เป็นของคนละประเภท (belong to the totally different categories)

เพื่อให้เข้าใจมากขึ้นว่าทำไมผู้วิจัยจึงเห็นว่า การยกแม่น้ำทำวังมาเปรียบเทียบกับชีวิตคนเป็นการใช้เหตุผลที่ไม่หนักแน่น ผู้วิจัยขอกล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งในทางจริยศาสตร์ แนวคิดที่ว่านี่คือแนวคิดว่าด้วย “ตัวกระทำการทางจริยธรรม” (the moral agent) ในทางจริยศาสตร์ (อันเป็นแขนงหนึ่งที่สำคัญของปรัชญา) เราถือกันว่า ก่อนที่เราจะถามว่าสิ่งนี้สมควรได้รับการประณามหรือว่าสรรเสริญหรือไม่ในทางจริยธรรม เราต้องถามกันก่อนว่า สิ่งนั้นมีสถานะเป็นตัวกระทำการทางจริยธรรมหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าเวลานี้มีรถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยตนเองให้บริการ รถแบบนี้ไม่มีคนขับ เมื่อเราขึ้นไป เราแค่เพียงแต่สั่งว่า “ไปสี่ลม ซอยแปด” เป็นต้น รถก็จะขับเคลื่อนพาเราไปที่หมายเอง ระหว่างทาง ก่อนจะถึงไฟแดง (ตอนนั้นยังไฟเขียว) มีเด็กคนหนึ่งวิ่งตัดผ่านหน้ารถกะทันหัน รถหักหลบลงข้างทางในตำแหน่งที่สามารถหลบได้ มีหมาตัวหนึ่งอยู่ตรงนั้น ผลคือรถทับมันตาย ที่รถหักหลบไปชนหมาแทนที่จะชนเด็กก็เพราะมันถูกตั้งโปรแกรมไว้แล้วว่า หากจำเป็นต้องเลือกที่จะก่ออันตรายระหว่างคนกับสัตว์ ให้เลือกที่จะก่ออันตรายแก่สัตว์ ถ้ามองว่า การที่รถยนต์ชนหมาตายแบบนี้ มันสมควรถูกประณามหรือไม่

ในทางจริยศาสตร์ คำตอบในเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับการตีความว่า รถยนต์แบบขับเคลื่อนด้วยตนเองนั้นมีสถานะเป็นตัวกระทำการทางจริยธรรมหรือไม่ นิยามของ “ตัวกระทำการทางจริยธรรม” คือ “สิ่งที่สามารถรู้ว่าจะอะไรผิดอะไรถูก และเลือกได้ในสถานการณ์หนึ่งๆ ตนควรเลือกอะไร และเมื่อเลือกแล้วก็ต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเลือกนั้น ไม่ว่าดีหรือเลว” (in philosophy, a moral agent refers to an individual who is capable of making moral judgments and is considered responsible for their actions) ด้วยเกณฑ์ที่ว่านี้ หากเราคิดว่ารถยนต์นั้นไม่มีความสามารถที่จะคิดและตัดสินใจเอง การกระทำทั้งหมดของมันถูกกำหนดโดยโปรแกรม เราก็ประณามรถที่ว่านั้นไม่ได้ เรื่องนี้ก็เหมือนกับที่สมมติว่าเรามีหุ่นยนต์คอมพิวเตอร์ที่สร้างมาเพื่อช่วยตำรวจจับผู้ร้าย คราวหนึ่งตำรวจนายหนึ่งพร้อมหุ่นยนต์ผู้ช่วยไล่ติดตามชายคนหนึ่งซึ่งเพิ่งเข้าไปปล้นธนาคาร ตำรวจตะโกนให้ชายคนนั้นหยุด แต่แทนที่จะหยุด ชายคนนั้นกลับหมุนตัวกลับอย่างรวดเร็วแล้วสาดกระสุนใส่ตำรวจ หุ่นยนต์ผู้ช่วยเห็นดังนั้น (เห็นไวกว่ามนุษย์เพราะเป็นเครื่องจักรที่ออกแบบมาให้มีประสิทธิภาพมาก) ก็ทะยานมาข้างหน้านายตำรวจ แล้วเอาตัวเองบังกระสุน ผลคือตำรวจปลอดภัย แต่หุ่นยนต์นั้นตาย (คือทำงานไม่ได้ ต้องเอาไปซ่อมจึงสามารถทำงานได้เป็นปกติ) ถ้ามองว่า เราควรสรรเสริญหุ่นยนต์ที่กระทำการอย่างนั้นหรือไม่ คำตอบก็ขึ้นกับว่า พัฒนาการของหุ่นยนต์คอมพิวเตอร์ ณ เวลานั้นเป็นอย่างไร หากหุ่นยนต์พัฒนามาถึงขั้นตัดสินใจเลือกได้ด้วยตัวเอง ก็แปล

ความว่า มันไม่จำเป็นต้องเลือกทะยานมาบังกระสุน มันอาจหมอบลงก็ได้ ถ้ามันจะเลือกทางนั้น การที่มันเลือกที่จะตายแทนตำรวจก็แปลว่ามันมีสถานะเป็นตัวกระทำทางจริยธรรม เราสรรเสริญมันได้

ที่ผู้วิจัยชวนอภิปรายด้วยเรื่อง “เจตจำนง” และ “ตัวกระทำทางจริยธรรม” ก็เพื่อแสดงความเห็นว่า หากเราอยากจะทำระบบจริยธรรมไปตัดสินการกระทำของใครหรืออะไร เราต้องมั่นใจว่า สิ่งนั้นสามารถมีเจตจำนง และมีสถานะเป็นตัวกระทำทางจริยธรรม ปัญหาการอธิบายความเป็นอนัตตาของชีวิตมนุษย์ในพุทธศาสนายุคหลังสมัยพุทธกาล (โดยผู้วิจัยได้ยกเอาข้อเขียนของ ป.อ. ปยุตโต มาเป็นตัวอย่างประกอบการอภิปราย) คือ การทอนชีวิตมนุษย์ลงไปเป็นขั้นๆ และขั้นๆ ที่ว่านั้น ได้สูญเสียเจตจำนงกับความเป็นตัวกระทำทางจริยธรรมไปโดยสิ้นเชิง ผู้วิจัยอยากเรียกอนัตตาแบบนี้ว่าอนัตตาที่เกินเลยไปกว่าที่พระพุทธเจ้าประสงค์ ในระบบจริยธรรมของพระพุทธเจ้า คนทำกรรมยังมีสถานะเป็นตัวกระทำทางจริยธรรมและมีเจตจำนงสมบูรณ์ครบถ้วน

สมมติว่า ท่าน ป.อ. ปยุตโต จะแย้งว่า ท่านไม่เคยทอนชีวิตมนุษย์ลงเป็นขั้นๆ ที่ปราศจากเจตจำนงและไม่มีความเป็นตัวกระทำทางจริยธรรมเลย ท่านก็จะพบปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในทางจริยศาสตร์ ปัญหาที่ว่านั้นคือ หากเราอธิบายว่า *ก* ยังมีเจตจำนง และมีสถานะเป็นตัวกระทำทางจริยธรรม ก็แปลว่า เรายอมรับว่า *ก* มีตัวตน ในทางปรัชญา หากเราพัฒนาหุ่นยนต์คอมพิวเตอร์ถึงขั้นว่ามันรู้ด้วยตัวมันเองว่าอะไรผิดอะไรถูก และสามารถเลือกได้ว่ามันจะเลือกอะไรระหว่างผิดและถูก และพร้อมจะรับผิดชอบการเลือกของตนนั้น วันนั้น หุ่นยนต์ที่ว่านี้ก็จะมีความเกินไปกว่าการเป็นเครื่องจักรธรรมดาๆ คือมันจะมีสถานะเป็นบุคคล (person) ที่มีตัวตน (self) ของมันเอง เมื่อเป็นบุคคลที่มีตัวตนของมันเอง มันก็จะจะเป็นสิ่งที่มีเจตจำนงและมีสถานะเป็นตัวกระทำทางจริยธรรมไม่ต่างจากมนุษย์เรา โปรดสังเกตว่า คำว่า “ตัวตน” ในทางปรัชญามีความหมายละเอียดกว่าที่เข้าใจกันในวงการศึกษาศาสนา คือเรามักเข้าใจว่าตัวตนจะต้องเป็นแบบที่ศาสนาฮินดูหรือเซนเชื่อถืออยู่ ตัวตนแบบนั้นเราในวงการปรัชญาเรียกว่าตัวตนทางเมตาฟิสิกส์ ยังมีตัวตนแบบอื่นอีกมากมาย เช่นตัวตนที่ฮูสเซอร์เรียกว่า *transcendental ego* ที่ผู้วิจัยขอแปลว่า ตัวตนที่เร้นลับ ตัวตนแบบนี้ไม่จำเป็นต้องรองรับด้วยความคิดแบบจิตนิยม ฝ่ายสสารนิยมก็สามารถรับได้ว่าถ้าหุ่นยนต์มีพัฒนาการมาถึงขั้นที่รู้ผิดชอบชั่วดีและสามารถเลือกได้ว่าตนเองจะทำดีหรือชั่ว (เหมือนมนุษย์) สิ่งนี้ย่อมมีลักษณะเป็นบุคคล และมีตัวตนเป็นของตนเอง

ความทอนสุดท้ายในงานเขียนของท่าน ป.อ. ปยุตโต ที่ผู้วิจัยขอยกมาเพื่อการอภิปรายนั้นมีว่า

หลักอนัตตากับกรรมไม่ขัดกันเลย ตรงข้าม อนัตตาดกลับสนับสนุนกรรม เพราะสิ่งทั้งหลายเป็นอนัตตา กรรมจึงมีได้ กรรมจึงเป็นไปได้ เมื่อกระบวนการดำเนินไปองค์ประกอบทุกอย่างต้องเกิดดับเข้าสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยต่อเนื่องกันไป กระแสสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยจึงจะดำเนินไปได้ ไม่ใช่มีอะไรมาเป็นตัวเที่ยง คงที่ ลอยที่อยู่นิ่งขวางอยู่กลางกระแส จะไปไหนก็ไม่ไป จะเป็นอย่างไรก็ไม่เป็น ถ้ามีอดีต กรรมก็ไม่มี เพราะอดีตไม่เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีอะไรเข้าถึงเนื้อตัวมัน อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่มีผลให้เนื้อตัวอดีตเปลี่ยนแปลงไป ในที่สุดก็ต้องแยกคนออกเป็นสองชั้น อย่างลัทธิสัสตทิกูฏฐิบางพวก ที่ว่าคนทำกรรมรับผลกรรมกันไป แต่อยู่ชั้นนอก ส่วนแก่นแท้หรือ

อรรถาอยู่ภายในเพียงคงที่ ถึงอะไรจะเป็นไปอย่างไร อรรถาก็คงเดิม ไม่ถูก
กระทบกระเทือน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552)

จากข้อความข้างบน ท่านผู้เขียนเห็นว่า อนัตตากับกรรมนอกจากไม่ขัดแย้งกันแล้ว ยังสนับสนุนกันและกันด้วย และท่านยืนยันว่า หากมีอรรถา ก็ไม่มีกรรม สิ่งแรกที่สุดที่ผู้วิจัยอยากยกมากล่าวถึงก็คือ ศาสนาส่วนใหญ่ในโลกเช่นศาสนาคริสต์ อิสลาม ยูดาห์ ฮินดู และเซน ล้วนแล้วแต่เป็นศาสนาที่เชื่อในเรื่องอรรถาที่อยู่ในตัวคน และศาสนาเหล่านี้ก็สอนเรื่องกรรมด้วย การที่ท่าน ป.อ. ปยุตโต เสนอความคิดว่า หากมีอรรถาก็ไม่มีกรรม จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ดูเหมือนว่า ท่าน ป.อ. ปยุตโต จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งที่ท่านยกมาเปรียบเทียบกับชีวิตคนเพื่อให้เห็นความเป็นอนัตตา สิ่งนี้คือภาพของแม่น้ำ เราจินตนาการตามท่านไปด้วยก็ได้ว่า สมมติเราล่องเรือไปตามแม่น้ำท่าวัง แม่น้ำนั้นไม่มีตัวตนของมัน ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าแม่น้ำท่าวังแยกต่างหากจากตัวกระแสน้ำที่ไหลไปข้างหน้าอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่มีตัวตนของมันเอง เมื่อไหลผ่านตรงที่ดินมีสีแดง เหตุปัจจัยอันนี้ทำให้แม่น้ำท่าวัง ณ บริเวณนั้นเป็นสีแดง ผ่านไปหลายกิโลเมตร สมมติโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่จำนวนหนึ่งที่ริมแม่น้ำ และถ่ายเทของเสียจากโรงงานลงสู่แม่น้ำ แม่น้ำท่าวัง ณ บริเวณนั้นที่ปรากฏแก่เราก็คือสกปรก มีกลิ่นเหม็นจากน้ำเน่าและสารเคมีที่โรงงานเหล่านั้นถ่ายเทลงมาจากแม่น้ำ

ผู้วิจัยเข้าใจว่า ความเปรียบข้างต้นท่านผู้เขียนต้องการเทียบกับการกระทำที่เราทำและกรรมนั้นให้ผลแก่ชีวิต เมื่อเราทำกรรมชั่ว ผลที่ชั่วก็เกิดแก่เราภายในกระบวนการที่เรียกว่าตัวเรา เหมือนการที่แม่น้ำไหลผ่านบริเวณที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่ยอมพลอยได้รับผลของความเน่าเสียที่ถูกถ่ายเทออกมาจากโรงงาน ผู้วิจัยคิดว่าความเปรียบเรื่องแม่น้ำนี้มีปัญหาตรงที่ท่านเอาระแสของธรรมที่ปราศจากเจตจำนงและไม่มีความเป็นตัวผู้กระทำการทางจริยธรรม (แม่น้ำท่าวัง) มาเป็นกรอบในการคิด แล้วจึงจินตนาการว่ากระบวนการให้ผลของกรรมในชีวิตของคนเราก็คคล้ายกับแม่น้ำนี้แหละ โดยท่านอาจไม่นึกว่า กระแสธรรมที่เรียกว่าคนนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยเจตจำนงและมีลักษณะเป็นตัวผู้กระทำการทางจริยธรรม ลักษณะอันนี้ทำให้กระแสธรรมคือชีวิตมนุษย์ไม่สักระหว่างไหลไปเท่านั้น แต่กระแสธรรมนี้มีความคิด รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก สามารถตัดสินใจได้ว่าตนเองจะเลือกเอาอะไรระหว่างกรรมดี (การกระทำที่ดี) กับ กรรมชั่ว (การกระทำที่ชั่ว) คำถามจากผู้วิจัยคือ ในเมื่อมนุษย์เราสามารถเลือกได้เช่นนี้แล้ว (Jean-Paul Sartre, 1980) เราไม่สงสัยหรือว่า ควรจะมี “ตัวตน” ในบางลักษณะภายในชีวิตของเรา ในทางปรัชญา การที่สิ่งใดเลือกได้ แปลว่าสิ่งนั้นมีตัวตน

สรุปความคือ ท่าน ป.อ. ปยุตโต ล้มเหลวในการอธิบายว่า อนัตตากับกรรมไม่ขัดแย้งกัน ความล้มเหลวนี้มาจากการที่ท่านใช้ความเปรียบเรื่องแม่น้ำมาทำให้มนุษย์ที่เคยมีเจตจำนงและเป็นตัวผู้กระทำการทางจริยธรรมกลายเป็นสิ่งที่ไร้คุณสมบัติเหล่านี้ ท่านประสบความสำเร็จในการอธิบายความเป็นอนัตตาของแม่น้ำ แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการอธิบายว่าชีวิตมนุษย์เป็นอนัตตา ในขณะเดียวกัน มนุษย์ที่เป็นอนัตตานี้ก็สามารถเป็นสิ่งที่ทำกรรมและได้รับผลกรรมในเวลาเดียวกันด้วย

กรรมและอนัตตาลงสมัยพุทธกาลขัดแย้งกัน

จากที่เราอภิปรายกันมาในหัวข้อข้างต้น เราจะเห็นว่า ทศนะเรื่องอนัตตาและกรรมหลังสมัยพุทธกาลเป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกัน เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้นว่าสองแนวคิดนี้ขัดแย้งกันอย่างไร ผู้วิจัยขออภิปรายภาพรวมทั้งหมดของเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

(ก) ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสว่า ชันธะห้าไม่ใช่ตัวเรา กระนั้นก็ตาม เวลาที่ชันธะห้าทำกรรมไม่ว่าดีหรือชั่ว ก็เกิดวิบากคือผลของกรรมแก่ผู้กระทำ อนัตตาและกรรมในสมัยนั้นไม่ได้ขัดแย้งกัน เพราะอนัตตาแปลความเพียงว่าชันธะห้าไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อตกมาถึงหลังสมัยพุทธกาล คำว่าอนัตตามีความหมายใหม่ คือแทนที่จะหมายความว่า “ไม่ใช่อัตตา” ก็หมายความว่าเสียใหม่ว่า “ไม่มีอัตตา” การยืนยันว่าไม่มีอัตตานี้ทำให้เกิดภาระในการอธิบายสภาพชีวิตที่เรียกว่าอนัตตาว่าหมายความว่าอย่างไร และคำอธิบายที่เป็นหลักไม่ว่าจะอยู่ในคัมภีร์โบราณหรือในงานเขียนของผู้รู้ทางด้านพุทธศาสนาสมัยนี้ มักใช้ความเปรียบ เช่นเปรียบว่า เมื่อมีองค์ประกอบต่างๆ รวมกันเข้า สิ่งที่เราเรียกว่ารถก็เกิดขึ้น ฉันทิ เมื่อมีชันธะห้าอย่างประชุมกันเข้า สิ่งที่เราเรียกว่าคนก็เกิดมีฉันทิ นั้น ความเปรียบนี้มีจุดอ่อนคือ เอาสิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความคิด มาเปรียบเทียบกับคนที่เป็นสิ่งที่มีชีวิตและมีความคิด

(ข) การมีชีวิตและมีความคิดนี้ในทางปรัชญาถือว่าเป็นสิ่งจำแนกคนเราออกจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่นรถยนต์หรือแม่น้ำ คนเรามีเจตจำนงอันได้แก่ความสามารถที่จะเข้าใจสิ่งต่างๆ ว่าเป็นอะไร และสามารถที่จะตัดสินใจเลือกได้ว่า ระหว่างทางเดินที่หลากหลายของชีวิตนั้น เราจะเลือกทางไหน นอกจากมีเจตจำนง มนุษย์ยังมีสถานะเป็นสิ่งที่วงการปรัชญาเรียกว่า ตัวกระทำการทางจริยธรรม อันหมายถึงสิ่งที่รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก และรู้ว่าที่ตนกำลังเลือกนั้นผิดหรือถูก และเมื่อรู้เช่นนั้นแล้วก็รู้ต่อไปว่าตนเองจะต้องรับผิดชอบต่อการที่ตนเลือกสิ่งนั้น ยกตัวอย่างเช่น ชาวนายากจนไม่มีเงินซื้อหาอาหารในแต่ละวัน เขาใช้วิธีจับปลาจากทุ่งนาด้วยเบ็ดมาปรุงเป็นอาหารสำหรับเลี้ยงคนในครอบครัว เขาว่าการฆ่าปลาเป็นสิ่งที่ผิด แต่เขาก็เลือกที่จะทำเพราะความจำเป็นบังคับ ชาวนาคนนี้เป็นมนุษย์ที่มีเจตจำนงและมีสถานะเป็นตัวกระทำการทางจริยธรรม ตามทศนะเรื่องกรรมสี่แบบที่พระพุทธเจ้าทรงสอน กรรมที่ชายคนนี้ทำจัดเป็นกรรมดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว การฆ่าปลาเป็นกรรมดำ แต่การเอาปลาที่ตนฆ่ามาปรุงเป็นอาหารเพื่อเลี้ยงคนในครอบครัวเป็นกรรมขาว พระพุทธเจ้าทรงมองมนุษย์เหมือนที่ปรัชญาสมัยใหม่มองว่า เขาย่อมเป็นเขา แม้ว่าชันธะห้าจะไม่ใช้ตัวตนของเขา แต่ต้องมีอะไรสักอย่างที่เราไม่จำเป็นต้องรู้ว่าคืออะไรที่ทำหน้าที่เป็น ตัวกระทำการทางจริยธรรม ที่เป็นผู้ทำกรรมและต้องรับผลของกรรม การรับผลของกรรมนี้ไม่เกี่ยวกับการที่ชันธะห้าของเขาเป็นอนัตตา แต่เกี่ยวกับการที่ตัวเขามีสถานะเป็น ตัวกระทำการทางจริยธรรม อันเป็นสถานะที่เร้นลับ เราสังเกตเห็นสิ่งนี้โดยตรงไม่ได้ แต่สามารถสังเกตและไตร่ตรองทางอ้อมว่าสิ่งนี้คืออะไรจากประสบการณ์ของเราเอง เช่น เวลาที่เราทำความดีสักอย่าง เช่นสามารถเลิกอาชญากรรมคนบางคนที่ก่อกรรมชั่วแก่เรามากได้ เราจะรู้สึกตัวของเราทั้งหมดเบาสบายขึ้น มีความสุขที่ประณีตเกิดขึ้นอันเป็นผลจากการกระทำนั้น นี่ก็แปลว่า กรรมมีจริง ผู้กระทำกรรมและผู้รับผลของกรรมมีจริง

(ค) หลังสมัยพุทธกาล นักคิดในทางพุทธศาสนาได้คิดเรื่องสัจจะสองประการขึ้นคือ ความจริงโดยสมมติ (สมมติสัจจะ) กับความจริงโดยปรมาตม (ปรมาตมสัจจะ) เวลาที่พูดถึงความจริงสองอย่างนี้ก็กำหนดว่ามีภาษาสองแบบเพื่อการสื่อสารความจริงสองแบบนี้ คือภาษาสมมติเพื่อสื่อสารความจริง

โดยสมมติ และภาษาปรมาตม์เพื่อสื่อสารความจริงอย่างปรมาตม์ นักคิดหลังสมัยพุทธกาลไปกำหนดว่า แนวคิดเรื่องกรรมวางอยู่บนพื้นฐานของภาษาอย่างสมมติ และแนวคิดเรื่องอนัตตาวางอยู่บนพื้นฐานของภาษาอย่างปรมาตม์ จากนั้นก็อธิบายว่าที่เราเห็นว่าการทำกรรมมีผู้กระทำนั้นก็เพราะเรามองเรื่องนี้จากสายตาสมาสมมติ ในความเป็นจริง มีแต่การกระทำ โดยไม่มีผู้กระทำ นี่คือตัวอย่างการเอาแนวคิดเรื่องอนัตตาที่แปลว่าไม่มีตัวตนมามองเรื่องการทำกรรม

(ง) ในทางปรัชญา การทำกรรม (doing moral actions) มีข้อเรียกร้องว่า จะต้องมีการกระทำทางจริยธรรม ซึ่งจะเป็นอะไรก็ได้ที่มีคุณสมบัติคือรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว และสามารถเลือกได้ว่าตนเองจะทำอะไรระหว่างดีและชั่ว การบอกว่า “มีแต่กรรม แต่ไม่มีผู้กระทำ” เป็นข้อความที่ฟังแล้วไม่รู้เรื่อง หากตีความตามตัวอักษร เราอาจพอเข้าใจได้ว่าข้อความนี้ผู้พูดต้องการหมายความว่า “เวลาที่เห็นคนคนหนึ่งทำกรรมเช่นให้ทานแก่ขอทาน อย่าได้เข้าใจว่าในตัวของคนนั้นมียอดตาหรือตัวตนของเขาอยู่ ชีวิตเขาเป็นอนัตตา ดังนั้นเราพูดได้เพียงว่ามีการกระทำกรรม แต่ไม่มีผู้กระทำ” แต่การกล่าวเช่นนี้แม้จะช่วยขยายความพอให้เข้าใจก็จะประสบปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ โดยมาตรฐานทั่วไปในทางจริยศาสตร์ วงการปรัชญายอมรับกันว่า เมื่อมีการกระทำที่ดีหรือชั่ว การกระทำนั้นจะมีผลต่อผู้กระทำก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นมีเจตจำนง และมีสถานะเป็นตัวกระทำการทางจริยธรรม ศาสนาทั้งหลายเช่นฮินดู คริสต์ อิสลาม ยูดาห์ ก็เข้าใจอย่างนั้น เมื่อเราให้เงินแก่ขอทาน ศาสนาคริสต์อธิบายว่าการกระทำนี้เป็นความดี เพราะเรามีฐานะเป็นตัวกระทำการในทางจริยธรรม พระเจ้าทรงมองเห็นและบันทึกการกระทำดีของเราไว้แล้ว พุทธศาสนาในยุคพุทธกาลก็พูดอย่างเดียวกันนั้น ต่างเพียงผู้บันทึกการกระทำดีของเราในทัศนะของพุทธศาสนาไม่ใช่พระเจ้า หากแต่คือกรรม

(จ) กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งระหว่างกรรมและอนัตตา หลังสมัยพุทธกาล แยกวิเคราะห์ได้ดังนี้คือ เมื่อสอนเรื่องกรรม จำเป็นที่เราจะต้องรับว่ามีผู้กระทำการ ในฐานะตัวกระทำการทางจริยธรรม สิ่งนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นอัตตาแบบที่สอนกันในศาสนาฮินดู เช่น อิสลาม ยูดาห์ หรือคริสต์ นักปรัชญาสารานิยมที่ไม่เชื่อเรื่องอัตตาก็ยอมรับเรื่องผู้กระทำการทางจริยธรรมได้ สรุปว่า การสอนกรรมหมายความว่ายืนยันว่ามีตัวตนในฐานะผู้กระทำการทางจริยธรรม แต่พอสอนเรื่องอนัตตาก็กลับปฏิเสธสิ่งนี้

บทสรุป

การแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาอย่างไร ผู้วิจัยคิดว่า หากเราย้อนกลับไปใช้ความหมายของกรรมและอนัตตาแบบที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ในพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล เราก็จะไม่พบปัญหาในการอธิบายว่ากรรมและอนัตตาไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่ข้อเสนอนี้ผู้วิจัยไม่แน่ใจว่าเราจะทำได้หรือไม่ เพราะพุทธศาสนาที่พัฒนามาหลังสมัยพุทธกาลมีเนื้อหาใหญ่โตและสลับซับซ้อนมาก ยาก (หรืออาจเป็นไปไม่ได้เลย) ที่จะกลับไปแก้ไขอะไรได้ง่ายๆ สิ่งเดียวที่เหลืออยู่ก็คือ เราชาวพุทธควรหันมาเน้นการอธิบายเรื่องกรรมและอนัตตาแบบสมัยพุทธกาลมากขึ้น ส่วนความขัดแย้งระหว่างแนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาที่ปรากฏในพุทธศาสนายุคหลังก็ปล่อยเอาไว้ตามนั้น ถือว่าเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. (2523). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ**. 45 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2552). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- Edmund Husserl. (2012). *Ideas: General Introduction to Pure Phenomenology*. London: Routledge Classic.
- Gethin, Rupert. (1988). **The Foundations of Buddhism**. Oxford: Oxford University Press.
- Jean-Paul Sartre. (1980). *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. London: Methuen & CO LTD.
- Jean-Paul Sartre. (1991). *The Transcendence of the Ego: An Existentialist Theory of Consciousness*. New York: Hill and Wang.
- René Descartes. (2008). *A Discourse on the Method*. Oxford: Oxford World's Classic.

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สู่การสร้างเสริมสุขภาพดีตามวิถีชุมชน

The Development of a Community-Based Health Promotion Model for the Elderly towards Enhancing Well-Being through Local Lifestyles

ประภาส ปาลี

Prapas Palee

นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการพิเศษ

Public Health Technical Officer, Senior Professional Level

Corresponding author, e-mail: Prapaspalee946@gmail.com

Received November 4, 2024; Revised December 13, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สู่การสร้างเสริมสุขภาพดีตามวิถีชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพผู้สูงอายุ 2) ศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน 3) พัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และ 4) ประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประชากรในการวิจัยคือ ผู้สูงอายุในอำเภอสนป่าตอง สุ่มตัวอย่างตามแบบ Taro Yamane ได้ขนาดตัวอย่าง 392 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบคัดกรอง BGS กระบวนการ AIC และแบบประเมินรูปแบบ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ต้องให้ความสำคัญกับการประสานงานระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว หน่วยงานในชุมชน และองค์กรภายนอก รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมอยู่ภายใต้แนวคิด Six Building Blocks Plus ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ จำนวน 6 มิติ และ Plus เพื่อความครบถ้วนเพิ่มเข้ามา 2 มิติ รวมเป็น 8 มิติอันได้แก่ 1) การบริการสุขภาพ 2) บุคลากรด้านสุขภาพ 3) ระบบข้อมูลสุขภาพ 4) การเข้าถึงยาที่จำเป็น 5) การเงินและงบประมาณ 6) การนำและการบริหาร ตามแนวทาง Six Building Box และเพิ่มเติม Plus ด้วย 7) ระบบการสนับสนุนทางสังคม ตลอดจน 8) การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม ผลการประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่าผู้ประเมินเห็นว่ารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในระดับมากที่สุดคือความเหมาะสมของรูปแบบกับลักษณะของพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 4.20) ความชัดเจนและเข้าใจง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.23) ความชัดเจนและมีประสิทธิภาพในระบบการประเมินผลและการติดตาม (ค่าเฉลี่ย 4.31)

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, การมีส่วนร่วม, รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพ, การสร้างเสริมสุขภาพ

Abstract

The objectives of this research are to 1) investigate health problems and needs among the elderly, 2) examine the current situation of elderly health promotion within the community, 3) develop a community-based health promotion model for the elderly, and 4) evaluate the developed model. The study population includes elderly individuals in San Pa Tong District, with a sample size of 392 selected using Taro Yamane's sampling method. Research tools consist of a questionnaire, the Basic Geriatric Screening (BGS) tool, the AIC process, and a community-based health promotion model assessment form. The findings indicate that a community-based health promotion model for the elderly should emphasize coordination between elderly individuals, their families, local organizations, and external agencies. The model aligns with the Six Building Blocks Plus framework, which highlights six critical factors (Six Building Blocks) and an additional two factors (Plus), for a total of eight dimensions. These dimensions include: 1) health service delivery, 2) health workforce, 3) health information systems, 4) essential medicine access, 5) financing and budgeting, 6) leadership and governance per the Six Building Blocks framework, supplemented by 7) social support systems, and 8) environmental adaptability for the elderly. The evaluation of the community-based health promotion model found that the highest ratings by assessors were for model suitability to the community context (mean score 4.20), clarity and ease of understanding (mean score 4.23), and clarity and effectiveness of the monitoring and evaluation system (mean score 4.31).

Keywords: Elderly, Participation, Health Promotion Model, Well-being Promotion

บทนำ

ในปัจจุบันคนทั่วโลกกำลังมีอายุยืนยาวขึ้น ทุกประเทศในโลกกำลังเผชิญกับการเติบโต ทั้งในขนาดและสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุ ในปี 2030 มีคน 1 ใน 6 ของโลกจะมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ณ เวลานั้น ส่วนแบ่งของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นจาก 1 พันล้านในปี 2020 ไปสู่ 1.4 พันล้าน โดยในปี 2050 จำนวนประชากรโลกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นสองเท่า (2.1 พันล้าน) และคาดการณ์ว่าจำนวนคนที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นสามเท่าระหว่างปี 2020 ถึง 2050 เพื่อให้มีจำนวน 426 ล้านคน ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงในการกระจายของประชากรในประเทศไปสู่ช่วงอายุที่มากขึ้น ซึ่งเรียกว่าการสูงวัย เริ่มต้นจากประเทศรายได้สูง (เช่น ในประเทศญี่ปุ่น 30% ของประชากรมีอายุเกิน 60 ปีแล้ว) แต่ตอนนี้ประเทศรายได้ต่ำและประเทศกลางที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยถึงปี 2050 สองในสามของประชากรโลกที่มีอายุเกิน 60 ปีจะอาศัยอยู่ในประเทศรายได้ต่ำและประเทศกลาง (World Health Organization, 2024)

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเร็วที่สุดในโลก จากประชากรทั้งหมด 67 ล้านคน มีผู้สูงอายุจำนวน 12 ล้านคนตามรายงานสถิติชาติล่าสุด ตั้งแต่ปี 2005 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ถูกจำแนกว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” เนื่องจากมีคนที่อายุ 60 ปีขึ้นไปเป็น 10% ของประชากร คาดว่าจำนวนผู้สูงอายุในประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 28% และประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมผู้สูงวัยแบบสมบูรณ์” ในทศวรรษถัดไป ด้วยการเติบโตของระบบการดูแลสุขภาพ จำนวนและสัดส่วนของคนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้น ทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก ในปี 2019 มีมากกว่าหนึ่งพันล้านคนในโลกที่มีอายุเกิน 60 ปี คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 1.4 พันล้านคนในปี 2030 และ 2.1 พันล้านคนในปี 2050 (World Health Organization, 2024)

จากรายงานรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565 พบว่า สถานภาพผู้สูงอายุในประเทศไทยในปี 2563 เป็นโรคสมองเสื่อม 6.5 แสนคน มีภาวะติดเตียง 44,325 คน มีภาวะติดสังคมจำนวน 7,407,202 คน และในปี 2565 ผู้สูงอายุที่มีภาวะสมองเสื่อม มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 7.7 แสนคน ส่วนผู้สูงอายุที่มีความพิการ มีจำนวน 1,137,819 คน ในปี 2565 ผู้สูงอายุที่มีความพิการ มีจำนวน 1,244,907 คน มีภาวะติดเตียง 43,520 คน มีภาวะติดสังคมจำนวน 7,270,162 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) จากสถิติแห่งชาติปี 2550 พบว่ามีผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านและติดเตียงหรือที่เรียกว่า ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง ต้องมีผู้ดูแลในการทำกิจวัตรประจำวัน ประมาณร้อยละ 12 โดย ร้อยละ 11.1 ไม่มีคนดูแล และมีกลุ่มผู้สูงอายุวัน 80 ปีขึ้นไปดูแลกันเองร้อยละ 2.2 ในปี 2565 พบว่ามีผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงร้อยละ 17.2 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันจากสถิติผู้สูงอายุที่ได้รับการประเมินคัดกรองความสามารถในการดำเนินชีวิต (ADL) ปี 2565 พบว่า ในจังหวัดเชียงใหม่มีผู้สูงอายุจำนวน 237,092 คน โดยมีผู้ป่วยติดเตียงจำนวน 1,248 คน ซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับที่ 3 ของประเทศ และจากการสำรวจสุขภาพประชาชนโดยการตรวจร่างกายพบว่าโรคที่มักพบในผู้สูงอายุ ได้แก่ โรคความดันเลือดสูง เบาหวาน ข้ออักเสบ/ข้อเสื่อม โรคถุงลมโป่งพอง/หลอดลมอุดกั้นเรื้อรัง หลอดเลือดหัวใจตีบ กล้ามเนื้อหัวใจตาย และอัมพาต (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560)

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิง ทำให้รัฐต้องมึงบประมาณสวัสดิการในการดูแลในทุกๆ ด้าน ในสังคมไทยส่วนใหญ่ผู้ดูแลจะเป็นคนในครอบครัวถึงร้อยละ 95.50 เนื่องจากวัฒนธรรมและธรรมเนียมแต่ดั้งเดิมที่ลูกหลานต้องตอบ แทน กตัญญูต่อพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เมื่อมีการเจ็บป่วยหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การดูแล ช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติดเตียงในระยะยาวพบว่า ทำให้เกิดผลกระทบ คือ ผู้ดูแลเสียโอกาสในด้านอาชีพ ทำให้มีปัญหาเงินไม่พอใช้ต้องมีหนี้สิน และผู้ดูแลรู้สึกโดดเดี่ยว มีความเครียดสูง โดยต้องให้การดูแลเพียงลำพังเกือบตลอด 24 ชั่วโมง ขาดโอกาสทางสังคม เกิดความขัดแย้งกับญาติพี่น้องและไม่มีแหล่งสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชน และในการดูแลยังขาดหลักประกันในการดูแลที่บ้าน อีก ทั้งขาดอุปกรณ์ ในการอำนวยความสะดวก ในการดูแลและประสบปัญหาการเคลื่อนย้ายเมื่อผู้สูงอายุการเดินทางไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล (ศิริณี ศรีหาคาศ, โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณิศร เต็งรัง, 2556)

สถิติข้อมูลครอบครัวอำเภอสันป่าตอง ปี 2564 พบว่ามีประชากร ทั้งหมด 53,569 คน มีผู้สูงอายุ 18,565 ราย แบ่งเป็นกลุ่มติดสังคม จำนวน 17,134 ราย กลุ่มติดบ้านจำนวน 1,272 ราย

กลุ่มติดเตียงจำนวน 159 ราย จะเห็นได้ว่าในอำเภอสนป่าตองมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากถึง 1 ใน 3 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันด้วยความทันสมัยของเครื่องมือทางการแพทย์ในพื้นที่ ส่งผลให้ประชากรส่วนใหญ่ยังมีสุขภาพที่ดี ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ติดเตียงมีสัดส่วนร้อยละ 0.85 สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางสาธารณสุขในพื้นที่ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าในอำเภอสนป่าตองจะมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ติดเตียงต่ำ แต่ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะมีอัตราผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการนำชุมชนเข้ามาเป็นฐานในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่ทั่วโลกต้องเผชิญ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในขณะเดียวกันปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ ในระยะที่ผ่านมาได้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากถึง 7,681 เรื่อง (Thai Digital Collection: Thailand) ในจำนวนนี้มีเพียงร้อยละ 2.5 ที่ดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุ ในขณะที่รูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่การสร้างเสริมสุขภาพดีตามวิถีชุมชน ในอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีคำถามวิจัยสำคัญว่า 1) สถานการณ์ปัญหาสุขภาพและความต้องการผู้สูงอายุเป็นอย่างไร 2) สถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนเป็นอย่างไร 3) รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เหมาะสมกับชุมชนในอำเภอสนป่าตอง ควรมีรูปแบบอย่างไร และ 4) รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในระดับใด ผลการวิจัยจะก่อให้เกิดรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เหมาะสมกับชุมชนในอำเภอสนป่าตอง อันจะนำไปสู่ผู้สูงอายุสุขภาพดีวิถีสนป่าตองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
4. เพื่อประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้มีหน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ ผู้สูงอายุ และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการจัดเวทีกับกลุ่มอื่นเพิ่มเติม อันได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สูงอายุในชุมชน นักวิชาการ รวมทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่ หน่วยในการวิเคราะห์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุจำนวน 18,566 ราย ใน 11 ตำบล คือ ตำบลยุหว่า, สันกลาง, ท่าวังพร้าว, มะขามหลวง, แม่ก่า, บ้านแม่, บ้านกลาง, หุ่นโตก, หุ่นด้อม, น้ำบ่อหลวง, มะขุนหวาน แต่เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่สามารถเก็บข้อมูลได้หมด จึงจำเป็นต้องทำการสุ่มตัวอย่างตามระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ จึงมีกระบวนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

1. การกำหนดขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุในอำเภอสนป่าตอง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในการวิจัย โดยใช้การสุ่มตัวอย่างตามแบบ Taro Yamane (1973: 886-887) ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ ให้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม 392 คน เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนที่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กำหนดประชากรในการศึกษาในที่นี้ประชากรในการศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยใน 11 ตำบลในอำเภอสนป่าตอง จำนวนทั้งสิ้น 18,566 คน

2. เมื่อได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในพื้นที่เป้าหมายตามจำนวนที่คำนวณได้ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (systematic random sampling) โดยได้อาศัยบัญชีรายชื่อตามบ้านเลขที่ของผู้สูงอายุในพื้นที่เป้าหมาย และสุ่มตามหมู่บ้านในตำบลที่ทำการเก็บข้อมูล โดยในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสอบถามกับผู้สูงอายุ นอก จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลบางประเด็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สูงอายุในชุมชน นักวิชาการ รวมทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกรายอำเภอ

ตำบล	จำนวนประชากรผู้สูงอายุ	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1. ตำบลยุหว่า	2,138	45
2. ตำบลสันกลาง	1,148	24
3. ตำบลท่าวังพร้าว	854	18
4. ตำบลมะขามหลวง	1,915	40
5. ตำบลแม่ก้า	1,890	40
6. ตำบลบ้านแม่	1,921	41
7. ตำบลบ้านกลาง	2,407	51
8. ตำบลทุ่งสะโตก	1,562	33
9. ตำบลทุ่งต้อม	1,981	42
10. ตำบลน้ำบ่อหลวง	1,193	25
11. ตำบลมะขุนหวาน	1,557	33
รวม	18,566	392

3. ผู้ประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับการใช้รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 120 ราย ใช้การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

2. เครื่องมือในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามสำหรับผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 5 ตอนได้แก่ ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ตอนที่ 2 สภาพทางสุขภาพของผู้สูงอายุ ตอนที่ 3 สถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

ในชุมชน ตอนที่ 4 ปัญหาของผู้สูงอายุ และตอนที่ 5 ความต้องการของผู้สูงอายุ ข้อคำถามประมาณค่าแบบให้ค่า (Rating scale)

2.2 การศึกษาภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ 9 ด้าน ได้แก่ 1) การมองเห็น 2) การกลืนปัสสาวะ 3) การได้ยิน 4) การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน 5) ความคิดความจำ 6) ภาวะซึมเศร้า 7) การเคลื่อนไหว 8) สุขภาพช่องปาก 9) ภาวะขาดสารอาหารโดยประยุกต์ใช้แบบคัดกรองแบบฟอร์มสำหรับคัดกรองและประเมินสุขภาพผู้สูงอายุ (Basic Geriatric Screening: BGS)

2.3 กระบวนการ AIC การวิจัยใช้กระบวนการ AIC ในการกำหนดพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สู่การสร้างเสริมสุขภาพดีตามวิถีชุมชน ประกอบด้วยสามขั้นตอนหลัก คือ 1) การขึ้นชมและยอมรับ 2) การมีส่วนร่วมและอิทธิพล 3) การควบคุมและการดำเนินการ

2.4 แบบประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นข้อคำถามที่มีลักษณะแบบประเมินค่าแบบให้ค่า (Rating scale)

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.80 ถือว่าอยู่ในระดับที่ผ่านเกณฑ์ และได้ผลการทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีของ Cronbach's alpha ใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540: 125) ได้ค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.920 อยู่ในระดับที่ผ่านเกณฑ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

1. ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพผู้สูงอายุ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสังคมและความสัมพันธ์ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.48) โดยมีความเห็นมากในประเด็นความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 3.90) ความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน (ค่าเฉลี่ย 3.80) รู้สึกได้รับการสนับสนุนจากสังคมรอบตัว (ค่าเฉลี่ย 3.70) มีความเห็นในระดับปานกลางในประเด็นรู้สึกว่ามีคนเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย 3.40) ปัญหาด้านสุขภาพในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.72) ปัญหาด้านการมองเห็น (ค่าเฉลี่ย 3.00) ปัญหาด้านการได้ยิน ปัญหาด้านความจำ (ค่าเฉลี่ย 2.70) ปัญหาด้านการเดินหรือการเคลื่อนไหว ปัญหาด้านการนอนหลับ (ค่าเฉลี่ย 2.60) มีปัญหาน้อยในประเด็นปัญหาในการจัดการเรื่องการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.30) ปัญหาในการเดินทางหรือการออกไปข้างนอก (ค่าเฉลี่ย 2.20) ปัญหาในการดูแลสุขภาพของตนเอง (ค่าเฉลี่ย 2.10) ความรู้สึกเหงา ความกังวลเกี่ยวกับอนาคต (ค่าเฉลี่ย 2.00) ปัญหาในการทำงานบ้าน ปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ ความรู้สึกเครียด (ค่าเฉลี่ย 1.90) มีปัญหาน้อยที่สุดในการทำกิจวัตรประจำวัน รู้สึกเหงา, ซึมเศร้า และรู้สึกเบื่อหน่ายชีวิตประจำวัน (ค่าเฉลี่ย 1.80)

จากการประยุกต์ใช้แบบคัดกรองแบบฟอร์มสำหรับคัดกรองและประเมินสุขภาพผู้สูงอายุ (Basic Geriatric Screening: BGS) พบว่า ผู้สูงอายุ ทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) มีความปกติในด้านการได้ยิน และไม่มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า รองลงมาร้อยละ 99.49 มีความปกติในการกลืน

ปัสสาวะ ความคิดความจำและการเคลื่อนไหว ร้อยละ 99.47 มีความปกติในการมองเห็น ร้อยละ 99.23 ไม่มีความเสี่ยงต่อภาวะขาดสารอาหาร ร้อยละ 98.72 มีความปกติในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ร้อยละ 98.47 มีความปกติในด้านการมองเห็น และร้อยละ 97.45 มีความปกติในสุขภาพช่องปาก

1.2 ความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีความต้องการในระดับมากในทุกประเด็น โดยเฉพาะความต้องการความสะดวกในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ (ค่าเฉลี่ย 4.10) ความต้องการบริการที่ช่วยในการจัดการสภาวะสุขภาพ, ความต้องการบริการการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนและหมู่บ้านที่มีคุณภาพ, ความต้องการการให้บริการด้านการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกสำหรับการเดินทางไปพบแพทย์, ความต้องการการส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินด้วยการให้การส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ, ความต้องการการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก, ความต้องการการสนับสนุนในการรักษาความปลอดภัยและความเชื่อถือได้ในสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.00)

2. สถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ผลวิจัยพบว่าคุณภาพและความพร้อมของสถานพยาบาลในชุมชน, ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีความปลอดภัย, ครอบครัวของผู้สูงอายุมีความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุเป็นอย่างดีอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.20) สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีส่วนสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่ดีมีสุขภาพดี, การมีความพร้อมและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.10) การเข้าร่วมในกิจกรรมชุมชนและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) การได้รับข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพ, การมีความเข้าใจและการปฏิบัติตามคำแนะนำในการดูแลสุขภาพ, การมีส่วนร่วมในองค์กรและกลุ่มผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90)

3. รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมคือการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับ Six Building Blocks Plus ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ 1) การบริการสุขภาพ 2) บุคลากรด้านสุขภาพ 3) ระบบข้อมูลสุขภาพ 4) การเข้าถึงยาที่เป็น 5) การเงินและงบประมาณ 6) การนำและการบริหาร ตามแนวทาง Six Building Box และเพิ่มเติม Plus ด้วย 7) ระบบการสนับสนุนทางสังคม ตลอดจน 8) การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม

4. ผลการประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผลการประเมินพบว่าผู้ประเมินเห็นว่ารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในระดับมากที่สุดคือความเหมาะสมของรูปแบบกับลักษณะของพื้นที่ (Contextual Suitability) (ค่าเฉลี่ย 4.20) ความชัดเจนและเข้าใจง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.23) ความชัดเจนและมีประสิทธิภาพในระบบการประเมินผลและการติดตาม (Monitoring and Evaluation) (ค่าเฉลี่ย 4.31) ความยืดหยุ่น (Flexibility) สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ในอนาคต (ค่าเฉลี่ย 4.34)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุมีสภาพทางสุขภาพในระดับสูงสุดในด้านการมีบุคคลในครอบครัวคอยห่วงใยและดูแลอยู่เสมอ (ค่าเฉลี่ย 4.30) รวมถึงการมีอสม.หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสำรวจและกำจัดลูกน้ำยุงลาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางสังคม เช่น การสนับสนุนจาก

ครอบครัวและชุมชน มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การมีบุคคลในครอบครัวที่ให้ความห่วงใยอย่างสม่ำเสมอไม่เพียงแต่สร้างความอบอุ่น แต่ยังช่วยสนับสนุนการดูแลสุขภาพในหลายมิติ เช่น การช่วยดูแลให้ผู้สูงอายุปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ การดูแลด้านโภชนาการ การทำกิจกรรมประจำวัน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีขึ้นและลดโอกาสเกิดโรค ในส่วนของ อสม.ที่เข้ามาสำรวจและดูแลด้านสุขอนามัย เช่น การกำจัดลูกน้ำยุงลาย ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยป้องกันโรคระบาด โดยเฉพาะโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาสุขภาพที่มักพบในชุมชน การเข้ามาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบ่อยครั้งทำให้มั่นใจได้ว่าชุมชนจะได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ และผู้สูงอายุจะได้รับการคัดกรองสุขภาพอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนไม่เพียงส่งเสริมสุขภาพร่างกาย แต่ยังส่งผลต่อสุขภาพจิตใจที่ดีขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าและเป็นที่รัก

1. ความสัมพันธ์ทางสังคมและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ จากผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ในครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 3.90) และเพื่อน (ค่าเฉลี่ย 3.80) รวมถึงรู้สึกได้รับการสนับสนุนจากสังคมรอบตัว (ค่าเฉลี่ย 3.70) สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และลดความรู้สึกโดดเดี่ยว อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้อื่น (ค่าเฉลี่ย 2.60) และการรู้สึกว่ามีความเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย 3.40) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในด้านการสื่อสารและการรับรู้ความเข้าใจจากคนรอบข้าง ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะมีความสัมพันธ์ที่ดี แต่หากการสื่อสารไม่ราบรื่น อาจทำให้รู้สึกขาดความเข้าใจหรือถูกกลั่นแกล้ง นอกจากนี้ปัญหาด้านสุขภาพกาย เช่น การมองเห็น (ค่าเฉลี่ย 3.00) การได้ยิน (ค่าเฉลี่ย 2.70) และการเคลื่อนไหว (ค่าเฉลี่ย 2.60) ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเชื่อมต่อกับผู้อื่น ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเหล่านี้ อาจทำให้การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นเรื่องยากขึ้น ทำให้ส่งผลต่อสุขภาพจิตในระยะยาว ดังนั้นการสร้างสังคมที่สนับสนุนและเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุ รวมถึงการปรับปรุงการสื่อสารในครอบครัวและชุมชน จะเป็นแนวทางที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาอีกทางหนึ่ง (ดวงเนตร ธรรมกุล, เรณู ขวัญยืน, อรุณ ชูศรี และณัฐพร ใจงาม, 2566)

2. จากผลวิจัยพบว่าความต้องการในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ เป็นหนึ่งในประเด็นที่มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.10) โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่สะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีความต้องการในการจัดการสิทธิและสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาล รวมถึงการบริการการดูแลในชุมชนและหมู่บ้านที่มีคุณภาพ (ค่าเฉลี่ย 4.00) ประเด็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพระบบการดูแลสุขภาพและการสนับสนุนด้านสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม การบริการที่เข้าถึงง่าย ไม่เพียงแต่ช่วยในการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ แต่ยังช่วยลดความกังวลและความไม่มั่นคงที่ผู้สูงอายุเผชิญเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลในระยะยาว นอกจากนี้แล้วการส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินและการช่วยเหลือในการเดินทางไปพบแพทย์ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญ ผู้สูงอายุมักประสบปัญหาในการเดินทางหรือขาดการสนับสนุนในการจัดการสิทธิสวัสดิการ ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการแก้ไขโดยการพัฒนาบริการที่ตอบสนองความต้องการเหล่านี้อย่างเหมาะสม (สุรินทร์ กลัมพากร, 2554)

3. ผลวิจัยพบว่าความปลอดภัยในที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพและปลอดภัยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมในบ้านที่ปลอดภัยต่อการเกิดอุบัติเหตุ สิ่งเหล่านี้ช่วยลดความเสี่ยงต่อสุขภาพ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืน การมีครอบครัวที่พร้อมในการดูแลผู้สูงอายุยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ การมีบุคคลใกล้ชิดที่สามารถสนับสนุนทางด้านร่างกายและจิตใจช่วยลดความรู้สึกละเลยและเพิ่มความมั่นใจในการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ การที่ผู้สูงอายุมีความพร้อมและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพก็มีความสำคัญในการป้องกันและลดปัญหาสุขภาพในระยะยาว การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสนในการออกกำลังกาย พบปะสังสรรค์กับผู้อื่น และรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพที่ทันสมัย ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี (คณิสันท์ สงภักดี, นฤมล สีนสุพรรณ, วิณา อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2562)

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

1. การบริการสุขภาพ (Health Services Delivery) การบริการสุขภาพ (Health Services Delivery) ในชุมชนต้องออกแบบให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับทุกคนในชุมชน รวมถึงผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ การบริการสุขภาพในชุมชนควรมีรูปแบบดังนี้

1.1 บริการสุขภาพขั้นพื้นฐานในชุมชน โดยประกอบไปด้วย 1) คลินิกสุขภาพชุมชน จัดตั้งคลินิกสุขภาพที่ให้บริการด้านการป้องกันและรักษาโรคเบื้องต้น เช่น การตรวจสุขภาพทั่วไป การฉีดวัคซีน การตรวจคัดกรองโรคเรื้อรัง และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ และ 2) หน่วยบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ จัดบริการสุขภาพแบบเคลื่อนที่ที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ห่างไกลหรือประชากรกลุ่มที่ไม่สามารถเดินทางไปคลินิกได้

1.2 บริการดูแลที่บ้าน (Home Care Services) โดยประกอบไปด้วย 1) ทีมดูแลสุขภาพที่บ้าน จัดตั้งทีมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครในชุมชนที่มีความรู้และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุ

หรือผู้ป่วยที่ไม่สามารถออกจากบ้านได้ ให้บริการเยี่ยมบ้าน การดูแลแผล การให้ยา และการฟื้นฟูสภาพ 2) การติดตามอาการผ่านเทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีในการติดตามอาการและสื่อสารกับผู้ป่วย

1.3 การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ประกอบไปด้วย 1) การจัดกิจกรรมออกกำลังกาย ส่งเสริมการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับทุกช่วงวัย 2) การให้ความรู้ด้านสุขภาพ จัดทำโครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การรับประทานอาหารที่เหมาะสม และการป้องกันโรค 3) การรณรงค์สุขภาพ รณรงค์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการป้องกันโรค

1.4 การจัดการด้านการส่งต่อผู้ป่วย ประกอบไปด้วย 1) ระบบส่งต่อที่มีประสิทธิภาพ สร้างระบบการส่งต่อผู้ป่วยที่มีประสิทธิภาพระหว่างคลินิกชุมชนกับโรงพยาบาลหรือหน่วยงานสุขภาพที่สูงกว่า โดยมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องและการติดตามผล และ 2) ศูนย์บริการข้อมูลสุขภาพ จัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรับคำแนะนำเกี่ยวกับสถานที่รับบริการสุขภาพ การนัดหมาย หรือการติดต่อขอความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน

1.5 การประสานงานและสนับสนุนจากชุมชน โดยการบูรณาการอสม.และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยประกอบไปด้วย 1) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สนับสนุนการทำงานของอาสาสมัครในชุมชนที่มีบทบาทในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพของชาวบ้าน คอยประสานงานกับหน่วยบริการสุขภาพ และให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยในพื้นที่ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการด้านสุขภาพและการจัดการบริการสุขภาพ

1.6 การเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ประกอบไปด้วย 1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริการสุขภาพ พัฒนาระบบการให้คำปรึกษาออนไลน์หรือการนัดหมายผ่านแอปพลิเคชัน เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายและลดเวลาในการรอคอย 2) การจัดบริการสุขภาพเฉพาะกลุ่ม ให้บริการเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ

ภาพที่ 2 การบริการสุขภาพ (Health Services Delivery)

2. บุคลากรด้านสุขภาพ (Health Workforce) บุคลากรด้านสุขภาพ (Health Workforce) ในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพและดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน บุคลากรเหล่านี้ควรมีความรู้ความสามารถ และทักษะที่เหมาะสม รวมถึงมีความเข้าใจในบริบทของชุมชนที่ให้บริการ โดยคุณลักษณะและรูปแบบของบุคลากรด้านสุขภาพในชุมชนควรประกอบไปด้วย 5 มิติ ดังนี้

2.1 ความหลากหลายของบุคลากร (Diverse Health Workforce) ประกอบไปด้วย 1) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ควรเป็นบุคลากรภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพพื้นฐาน ซึ่งเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนและหน่วยงานสาธารณสุขที่สูงขึ้น 2) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) บุคลากรที่เป็นคนในชุมชนเอง ซึ่งได้รับการฝึกอบรมด้านสุขภาพพื้นฐานและสามารถให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือด้านสุขภาพเบื้องต้นแก่สมาชิกในชุมชน 3) พยาบาลชุมชน ควรเป็นพยาบาลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่มีความรู้และทักษะเฉพาะด้านการดูแลสุขภาพในชุมชน มีบทบาทในการให้บริการทางการแพทย์พื้นฐาน การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสุขภาพ 4) นักโภชนาการ บุคลากรที่สามารถให้คำแนะนำด้านโภชนาการที่เหมาะสมสำหรับประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เด็ก และกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง 5) นักจิตวิทยา เพื่อสนับสนุนด้านสุขภาพจิตของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุที่อาศัยคนเดียว หรือผู้ที่มีปัญหาทางจิตใจ

2.2 การฝึกอบรมและการพัฒนาทักษะ (Training and Skills Development) โดยประกอบไปด้วย 1) การฝึกอบรมต่อเนื่อง บุคลากรควรได้รับการฝึกอบรมต่อเนื่องเพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ รวมถึงการรับมือกับโรคใหม่ๆ หรือสถานการณ์ฉุกเฉิน 2) การฝึกอบรมเฉพาะด้าน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง หรือการจัดการภาวะสุขภาพจิต 3) การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้บุคลากรด้านสุขภาพในชุมชนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องผ่านแหล่งข้อมูลออนไลน์หรือเวิร์กช็อป เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในระบบสุขภาพ

2.3 การประสานงานและการทำงานร่วมกัน (Collaboration and Coordination) โดยประกอบไปด้วย 1) การทำงานเป็นทีม บุคลากรในชุมชนควรทำงานเป็นทีม เพื่อประสานงานและสนับสนุนกันและกันในการดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชน 2) การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก บุคลากรด้านสุขภาพในชุมชนควรมีการประสานงานกับโรงพยาบาล คลินิก หรือหน่วยงานสาธารณสุขที่สูงกว่า เพื่อให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน บุคลากรควรมีการทำงานร่วมกับชุมชนในการวางแผนและดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้กิจกรรมเหล่านั้นสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.4 การสื่อสารและการสร้างความเชื่อมั่น (Communication and Trust Building) ประกอบไปด้วย 1) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรควรมีทักษะการสื่อสารที่ดี สามารถอธิบายข้อมูลสุขภาพให้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย 2) การสร้างความเชื่อมั่น บุคลากรด้านสุขภาพควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในชุมชน ผ่านการให้บริการที่เป็นมิตรและมีความรับผิดชอบ เพื่อให้ชุมชนรู้สึกมั่นใจในการรับบริการ

2.5 การประเมินและการปรับปรุงบริการสุขภาพ (Evaluation and Improvement) ประกอบไปด้วย 1) การประเมินผลการทำงาน บุคลากรด้านสุขภาพในชุมชนควรมีการประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อวัดผลลัพธ์และความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน 2) การปรับปรุงและพัฒนาบริการ บุคลากรควรมีการปรับปรุงและพัฒนาบริการสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ตามผลการประเมินและความต้องการของชุมชน และ 3) การประเมินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ

ภาพที่ 3 บุคลากรด้านสุขภาพ (Health Workforce)

3. ระบบข้อมูลสุขภาพ (Health Information Systems) ระบบข้อมูลสุขภาพ (Health Information Systems) ในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเก็บรวบรวม จัดเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพของประชาชน เพื่อใช้ในการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลของการส่งเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพ ระบบนี้ควรออกแบบให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และครอบคลุมข้อมูลที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดย รูปแบบของระบบข้อมูลสุขภาพในชุมชนจะให้ความสำคัญในมิติต่างๆ ดังนี้

3.1 การจัดเก็บข้อมูลสุขภาพ (Data Collection and Storage) ประกอบด้วย 1) การเก็บข้อมูลสุขภาพประชากรในชุมชน ระบบควรมีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประชากรในชุมชน รวมถึงปัจจัยเสี่ยงต่างๆ 2) การจัดทำแฟ้มข้อมูลสุขภาพส่วนบุคคล (Personal Health Records) จัดทำแฟ้มข้อมูลสุขภาพส่วนบุคคลที่สามารถเข้าถึงได้ ทั้งโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและประชาชน เพื่อให้สามารถตรวจสอบประวัติการรักษา การใช้ยา และผลการตรวจสุขภาพได้อย่างง่ายดาย

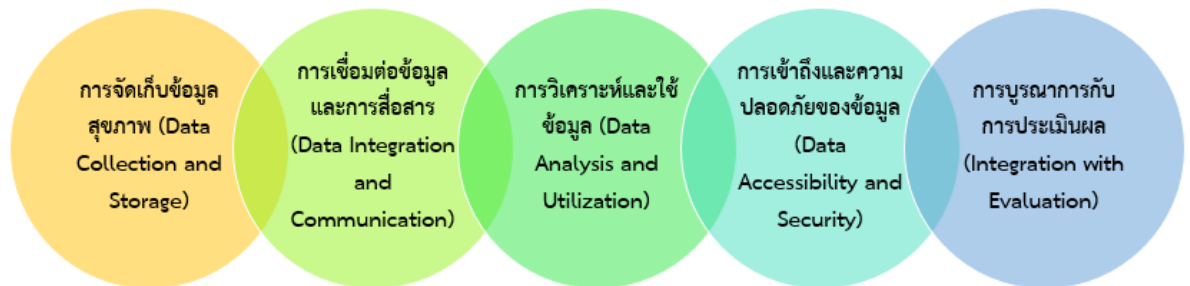
3.2 การเชื่อมต่อข้อมูลและการสื่อสาร (Data Integration and Communication) ประกอบด้วย 1) การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานสุขภาพ ระบบควรเชื่อมต่อข้อมูลสุขภาพระหว่างคลินิกในชุมชน โรงพยาบาล และหน่วยงานสุขภาพอื่นๆ เพื่อให้การดูแลรักษาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ 2) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เพื่อสื่อสารระหว่างบุคลากรสุขภาพและประชาชนในชุมชน

3.3 การวิเคราะห์และใช้ข้อมูล (Data Analysis and Utilization) ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางแผนสุขภาพ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมควรถูกวิเคราะห์เพื่อระบุปัญหาสุขภาพที่สำคัญและกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงในชุมชน ซึ่งจะช่วยในการวางแผนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และการจัดการทรัพยากร 2) การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ผู้บริหารชุมชนและบุคลากรสุขภาพสามารถใช้ข้อมูลที่ได้จากระบบนี้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรและการพัฒนานโยบายสุขภาพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

3.4 การเข้าถึงและความปลอดภัยของข้อมูล (Data Accessibility and Security) ประกอบด้วย 1) การเข้าถึงข้อมูลอย่างสะดวก ประชาชนและบุคลากรสุขภาพควรสามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพได้อย่างสะดวก โดยการออกแบบระบบให้ใช้งานง่าย และมีการฝึกอบรมเพื่อให้ประชาชนสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ระบบควรมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลที่เข้มงวด เพื่อปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนและป้องกันการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต เช่น การใช้ระบบรหัสผ่านหรือการเข้ารหัสข้อมูล

3.5 การบูรณาการกับการประเมินผล (Integration with Evaluation) ประกอบด้วย 1) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสุขภาพ ระบบข้อมูลสุขภาพควรเชื่อมโยงกับการประเมินผลการดำเนินงานด้านสุขภาพในชุมชน เช่น การติดตามผลลัพธ์ของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การวัดผลกระทบของการรักษา หรือการประเมินความพึงพอใจของประชาชน 2) การปรับปรุงระบบตามผลการประเมิน ผลการประเมินควรถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบข้อมูลสุขภาพให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 4 ระบบข้อมูลสุขภาพ (Health Information Systems)

4. การเข้าถึงยาที่จำเป็น (Access to Essential Medicines)

การเข้าถึงยาที่จำเป็น ในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม และยังเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพและการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีแนวทางการจัดการและสนับสนุนเพื่อให้ผู้สูงอายุทุกคนสามารถเข้าถึงยาได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม รูปแบบของการเข้าถึงยาที่จำเป็นในชุมชนควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

4.1 การจัดหาที่จำเป็น (Availability of Essential Medicines) ประกอบไปด้วย 1) การประกันความพร้อมของยาที่จำเป็น ชุมชนควรมียาที่จำเป็นอย่างเพียงพอเพื่อรองรับความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยเฉพาะยาที่ใช้รักษาโรคเรื้อรัง ยาที่ใช้ในกรณีฉุกเฉิน และยาที่จำเป็นสำหรับกลุ่มเฉพาะ 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานสาธารณสุขควรมีบทบาทในการจัดหาที่จำเป็นให้กับชุมชน โดยอาจจัดทำคลังยาหมุนเวียน หรือจัดหาผ่านเครือข่ายการจัดจำหน่ายยาในระดับท้องถิ่น

4.2 การเข้าถึงยานอกบัญชีในราคาที่เหมาะสม (Affordability of Medicines) ประกอบไปด้วย 1) การจัดทำโครงการยาฟรีหรือยาราคาถูก สำหรับยานอกบัญชีที่จำเป็นต้องใช้เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึง 2) การสนับสนุนจากรัฐบาลหรือองค์กรการกุศล โดยอาจให้การสนับสนุนทางการเงินหรือจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับจัดหายานอกบัญชีที่จำเป็นในชุมชน

4.3 การกระจายยาอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ (Efficient Distribution of Medicines) ประกอบไปด้วย 1) การตั้งร้านขายยาในชุมชน การมีร้านขายยาที่ตั้งอยู่ในชุมชนและเข้าถึงได้ง่าย จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถรับยาที่จำเป็นได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล 2) การจัดทำระบบส่งยา (Medication Delivery Systems) ในกรณีที่ชุมชนอยู่ห่างไกลหรือมีประชากรสูงอายุหรือผู้ป่วยที่ไม่สามารถเดินทางได้ ระบบการจัดส่งยาถึงบ้านสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงยาได้ง่ายขึ้น

4.4 การให้ความรู้และการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับยา (Education and Counseling on Medicines) ประกอบไปด้วย 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาอย่างถูกต้อง บุคลากรด้านสุขภาพควรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการใช้ยาอย่างถูกต้อง ปริมาณการใช้ยา และผลข้างเคียงที่อาจเกิดขึ้น 2) การให้คำปรึกษาโดยเภสัชกรหรือบุคลากรสาธารณสุขเกี่ยวกับการใช้ยาที่เหมาะสมและการปรับใช้ยาตามสถานการณ์สุขภาพของแต่ละคน

4.5 การติดตามและการประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ประกอบไปด้วย 1) การติดตามการใช้ยาในชุมชนเพื่อให้มั่นใจว่าผู้สูงอายุใช้ยาอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ 2) การประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการเข้าถึงยาและความพร้อมของยาที่จำเป็นในชุมชนเพื่อช่วยในการปรับปรุงระบบการจัดหายา

4.6 การประสานงานและการทำงานร่วมกัน (Coordination and Collaboration) ประกอบไปด้วย 1) การทำงานร่วมกับองค์กรในท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล อาจช่วยในการจัดหายาที่จำเป็นให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ได้มากขึ้น 2) การประสานงานกับโรงพยาบาลและหน่วยงานสาธารณสุขกับชุมชน ในกรณีที่ต้องการยาที่จำเป็นที่มีระดับความยากในการเข้าถึงสูง

ภาพที่ 5 การเข้าถึงยาที่จำเป็น (Access to Essential Medicines)

5. การเงินและงบประมาณ (Financing)

การเงินและงบประมาณ (Financing) ในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและเสริมสร้างระบบสุขภาพที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ระบบการเงินที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และสร้างความยั่งยืนในการดูแลสุขภาพ

5.1 การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม (Adequate and Appropriate Budget Allocation) ประกอบด้วย 1) การจัดสรรงบประมาณจากท้องถิ่นและส่วนกลาง ชุมชนควรมีการจัดสรรงบประมาณจาก ทั้งท้องถิ่นและส่วนกลางอย่างเพียงพอ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการบริการสุขภาพในพื้นที่ 2) การกำหนดสัดส่วนงบประมาณที่เหมาะสม ควรมี

การจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน เช่น การป้องกันโรค การดูแลผู้สูงอายุ และการส่งเสริมสุขภาพจิต

5.2 การสร้างแหล่งเงินทุนที่ยั่งยืน (Sustainable Financing Sources) ประกอบไปด้วย

1) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน การสนับสนุนทางการเงินจากภาครัฐและการทำงานร่วมกับภาคเอกชนสามารถช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินในชุมชนได้ 2) การสร้างกองทุนสุขภาพชุมชน ชุมชนอาจพิจารณาสร้างกองทุนสุขภาพเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการจัดกิจกรรมและบริการสุขภาพที่สำคัญ โดยมีการบริหารจัดการที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

5.3 การประหยัดทรัพยากรและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่าย (Resource Efficiency and Cost-Effectiveness) ประกอบไปด้วย 1) การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ชุมชนควรเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้นในการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุได้อย่างเต็มที่ 2) การเลือกใช้บริการสุขภาพที่คุ้มค่า การเลือกใช้บริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าจะช่วยลดภาระทางการเงินและเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ

5.4 การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Coordination with Relevant Agencies) ประกอบไปด้วย 1) การทำงานร่วมกับหน่วยงานด้านสุขภาพ ชุมชนควรประสานงานกับหน่วยงานด้านสุขภาพ ในการจัดหาทรัพยากรทางการเงินและการสนับสนุนที่จำเป็น 2) การสร้างเครือข่ายกับภาคเอกชน การทำงานร่วมกับภาคเอกชนในการระดมทุนหรือจัดกิจกรรมระดมทุนสามารถช่วยเพิ่มงบประมาณสำหรับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพได้

5.5 การบริหารจัดการงบประมาณอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Transparent and Accountable Budget Management) ควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณและการใช้จ่าย เพื่อให้การจัดการงบประมาณเป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุ

5.6 การประเมินและติดตามผล (Monitoring and Evaluation) ประกอบไปด้วย 1) การประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ การประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละปีจะช่วยให้ชุมชนสามารถปรับปรุงการบริหารจัดการทางการเงินได้ดียิ่งขึ้น 2) การติดตามผลลัพธ์ด้านสุขภาพ การติดตามผลลัพธ์ด้านสุขภาพจากการใช้จ่ายงบประมาณช่วยให้ชุมชนสามารถปรับปรุงแผนงานและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

แผนภาพที่ 6 การเงินและงบประมาณ (Financing)

6. การนำและการบริหาร (Leadership/Governance)

การนำและการบริหาร (Leadership/Governance) ในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง วางแผน และดำเนินการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ การมีผู้นำและการบริหารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ชุมชนสามารถเผชิญกับความท้าทายด้านสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน รูปแบบการนำและการบริหารในชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

6.1 การกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายสุขภาพ (Vision and Policy Setting) ประกอบไปด้วย 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ด้านสุขภาพของชุมชน ผู้นำชุมชนควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน และสร้างนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 2) การสร้างนโยบายสุขภาพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน นโยบายสุขภาพควรถูกออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

6.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement and Participation) ประกอบไปด้วย 1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารที่ดีควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมนี้จะทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเองและผู้สูงอายุในชุมชน 2) การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและหน่วยงานสุขภาพ ผู้นำชุมชนควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานสุขภาพในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดหาบริการสุขภาพที่มีคุณภาพให้กับผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุม

6.3 การวางแผนและการบริหารจัดการทรัพยากร (Planning and Resource Management) ประกอบไปด้วย 1) การจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนควรมีความสามารถในการจัดสรรทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์สุขภาพ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ 2) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากรในชุมชนจะช่วยให้สามารถจัดการปัญหาสุขภาพในชุมชนได้ดีขึ้น

6.4 การส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (Transparency and Accountability) ประกอบไปด้วย 1) การจัดทำระบบตรวจสอบและประเมินผล ผู้นำชุมชนควรจัดทำระบบตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานด้านสุขภาพ เพื่อให้มั่นใจว่าทรัพยากรถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส 2) การรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ด้านสุขภาพ ผู้นำชุมชนควรแสดงความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยการประเมินและปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้น

6.5 การประสานงานและการทำงานร่วมกัน (Coordination and Collaboration) ประกอบไปด้วย 1) การทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชนควรทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ 2) การสร้างพันธมิตรกับภาคเอกชนและองค์กรการกุศล การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรการกุศลสามารถช่วยสนับสนุนทรัพยากรและความเชี่ยวชาญในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน

6.6 การสนับสนุนการพัฒนานโยบายสุขภาพที่ยั่งยืน (Sustainable Health Policy Development) ประกอบไปด้วย 1) การพัฒนานโยบายสุขภาพที่ยั่งยืน ผู้นำชุมชนควรเน้นการพัฒนา นโยบายสุขภาพที่มีความยั่งยืน โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของ สังคมและเศรษฐกิจ 2) การสนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม การสนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม ด้านสุขภาพในชุมชนจะช่วยให้การดำเนินงานด้านสุขภาพมีความทันสมัยและตอบสนองต่อปัญหาและ ความท้าทายใหม่ๆ

ภาพที่ 7 การนำและการบริหาร (Leadership/Governance)

การเพิ่มเติมในส่วนของ Plus

7. ระบบการสนับสนุนทางสังคม (Social Support Systems) โดยขับเคลื่อนกิจกรรม โรงเรียนผู้สูงอายุ การขับเคลื่อนกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเสริมสร้างคุณภาพ ชีวิตของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างมีความหมายและมีความสุข ควรประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

7.1 การวางแผนและการออกแบบกิจกรรม ประกอบไปด้วย 1) สำรวจความต้องการ ทำ การสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเข้าใจความสนใจและความต้องการกิจกรรม 2) ออกแบบหลักสูตร จัดทำหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุ พัฒนา ทักษะทางสังคม การส่งเสริมสุขภาพจิต และการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ 3) ประสานงานกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ทำงานร่วมกับโรงพยาบาล หน่วยงานสุขภาพ หรือองค์กรท้องถิ่นเพื่อรับความช่วยเหลือใน ด้านวิชาการและการดำเนินงาน

7.2 การจัดการและการดำเนินกิจกรรม ประกอบไปด้วย 1) การสื่อสารและการ ประชาสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์โรงเรียนผู้สูงอายุให้ชุมชนทราบและกระตุ้นความสนใจในการเข้าร่วม 2) จัดเตรียมสถานที่ สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ 3) การจัดกิจกรรม อย่างต่อเนื่องเป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาทักษะและสร้างเครือข่ายสังคม ได้อย่างต่อเนื่อง 4) การประเมินผลและปรับปรุงกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อวัดผลกระทบและ ปรับปรุงหลักสูตรตามความต้องการของผู้เข้าร่วม

7.3 การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบไปด้วย 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชวนสมาชิกครอบครัวหรือชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อสร้างความสัมพันธ์และสนับสนุนผู้สูงอายุ 2) สร้างเครือข่ายผู้สูงอายุ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุให้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสนับสนุนซึ่งกันและกัน 3) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน โดยขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือผู้สนับสนุนในพื้นที่ เพื่อให้มีกองทุนหรือทรัพยากรเพิ่มเติมในการดำเนินงาน 4) สร้างเครือข่ายอาสาสมัคร ที่สามารถช่วยดูแลผู้สูงอายุในยามที่ครอบครัวไม่สามารถดูแลได้ และ 5) จัดตั้งกลุ่มสนับสนุนผู้สูงอายุ ในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

7.4 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย 1) จัดการอบรมและการฝึกอบรม จัดการอบรมในเรื่องต่างๆ ที่มีประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ 2) การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ รวมถึงการทำกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานและเพิ่มพูนความรู้ เช่น งานฝีมือ ดนตรี หรือศิลปะ

ภาพที่ 8 ระบบการสนับสนุนทางสังคม (Social Support Systems) โดยขับเคลื่อนกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ

8. การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Adaptations) การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อมในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุควรคำนึงถึงความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และการเข้าถึง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและอิสระ ซึ่งการปรับตัวเหล่านี้สามารถทำได้ผ่านแนวทางต่างๆ ดังนี้

8.1 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในบ้าน ประกอบไปด้วย 1) การปรับสภาพพื้นบ้าน ใช้พื้นผิวที่ไม่ลื่นและไม่มีสิ่งกีดขวางเพื่อป้องกันการหกล้ม รวมถึงการติดตั้งราวจับในห้องน้ำ บันได และทางเดิน 2) การจัดการแสงสว่าง เพิ่มแสงสว่างให้เพียงพอในทุกพื้นที่ของบ้าน โดยเฉพาะบริเวณบันไดทางเดิน และห้องน้ำ เพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ 3) การปรับความสูงของเฟอร์นิเจอร์ ใช้เฟอร์นิเจอร์ที่มีความสูงพอเหมาะเพื่อความสะดวกในการลุกนั่ง รวมถึงเตียงนอนที่ไม่สูงหรือต่ำเกินไป

8.2 การพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการในชุมชน ประกอบไปด้วย 1) ทางเดินเท้าและทางข้าม ปรับปรุงทางเดินเท้าให้เรียบและปลอดภัย รวมถึงติดตั้งไฟสัญญาณข้ามถนนที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเดินทางได้อย่างปลอดภัย 2) การเข้าถึงบริการสาธารณะ จัดให้มีบริการขนส่งสาธารณะที่สะดวกสบายและเข้าถึงง่าย 3) ศูนย์บริการสุขภาพ จัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพใกล้ชุมชนที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก

8.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน ประกอบไปด้วย 1) การสร้างพื้นที่สาธารณะ จัดให้มีสวนสาธารณะหรือพื้นที่นั่งเล่นที่ปลอดภัยและเข้าถึงง่าย เพื่อส่งเสริมการพบปะสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกัน 2) การสนับสนุนกิจกรรมทางสังคม จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพและความสัมพันธ์ในชุมชน การออกกำลังกายร่วมกัน การจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

8.4 การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ประกอบไปด้วย 1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อความปลอดภัย ติดตั้งระบบตรวจจับการล้ม การติดตามการเคลื่อนไหว หรือการใช้ปุ่มฉุกเฉินในบ้าน เพื่อให้ความช่วยเหลือสามารถเข้าถึงได้ทันทีในกรณีฉุกเฉิน 2) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการติดต่อสื่อสาร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและชุมชน

8.5 การให้ความรู้และการอบรม ประกอบไปด้วย 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง จัดการอบรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ในการดูแลสุขภาพและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง 2) การสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 9 การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Adaptations)

บทสรุป

รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมคือการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับ Six Building Blocks Plus ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ 1) การบริการสุขภาพ 2) บุคลากรด้านสุขภาพ 3) ระบบข้อมูลสุขภาพ 4) การเข้าถึงยาที่จำเป็น 5) การเงินและงบประมาณ 6) การนำและการบริหาร ตามแนวทาง Six Building Box และเพิ่มเติม Plus ด้วย 7) ระบบการสนับสนุนทางสังคม ตลอดจน 8) การปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

1. ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่าในการดูแลผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพที่ส่งเสริมความเป็นอิสระและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จากผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีสภาพสุขภาพดีในหลายด้าน จะมีบุคคลในครอบครัวคอยห่วงใย ดูแล และได้รับความอิสระในการดูแล

ตนเอง การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในลักษณะนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมั่นคง และสามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สิ่งนี้ช่วยส่งเสริมความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้น โดยแนวทางการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นอิสระทางสุขภาพ ผู้สูงอายุที่มีอิสระในการตัดสินใจเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุจึงจะมีสุขภาพสุขภาพโดยรวมที่ดีขึ้น สะท้อนถึงความสำคัญของการให้โอกาสและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุตัดสินใจในการดูแลตนเอง การสนับสนุนนี้จะช่วยลดภาระของผู้ดูแล และส่งผลดีต่อสุขภาพจิตและร่างกายของผู้สูงอายุ

2. การสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานภายนอกเป็นสิ่งที่สำคัญ ผลวิจัยพบว่าผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากหน่วยงานต่างๆ เช่น อสม. ที่เข้ามาตรวจความดันและน้ำตาลในเลือดอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการสำรวจและกำจัดลูกน้ำยุงลายภายในบ้าน การสนับสนุนเชิงระบบจากหน่วยงานเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในชุมชนที่ผู้สูงอายุมักอาศัยอยู่คนเดียวหรือไม่มีผู้ดูแลตลอดเวลา ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้สามารถช่วยลดปัจจัยเสี่ยงที่อาจกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุได้

3. การดูแลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังเป็นปัญหา ถึงแม้จะมีการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน ผู้สูงอายุมักประสบกับปัญหาสุขภาพหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านการเคลื่อนไหวและการทรงตัว และปัญหาด้านระบบทางเดินอาหาร ซึ่งเป็นปัญหาที่อาจนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุหรือการเสื่อมสุขภาพในระยะยาว ดังนั้น การส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่เหมาะสม เช่น การออกกำลังกายเบาๆ อย่างสม่ำเสมอจะช่วยพัฒนาความสมดุลในการเคลื่อนไหวและลดความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ อีกทั้งยังควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกายจะช่วยลดความเสี่ยงในการล้ม ลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพโดยรวมที่ดีขึ้น ทั้งยังควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เพื่อช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และความจำเป็นต้องอยู่คนเดียวบ่อยครั้ง

4. จากผลวิจัย พบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการในหลายด้าน โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ การสนับสนุนด้านสุขภาพ การเดินทาง และความมั่นคงทางการเงิน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการพัฒนาระบบสุขภาพและการสนับสนุนในชุมชน โดยการพัฒนาการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ ควรจัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้ามาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พร้อมบริการที่ช่วยในการจัดการสิทธิสวัสดิการด้านสุขภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวก

5. ระบบการดูแลสุขภาพแบบชุมชนเป็นฐาน สนับสนุนแนวทางการส่งเสริมสุขภาพแบบชุมชน โดยใช้แนวคิด "Six Building Blocks Plus" ซึ่งครอบคลุม ทั้งบริการสุขภาพ บุคลากร ระบบข้อมูล การเข้าถึงยา การเงิน การบริหาร รวมถึงการสนับสนุนทางสังคมและการปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม ในการนำไปใช้จึงต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นจุดสัมผัส (Touch point) แรกที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ในการขับเคลื่อนรูปแบบจึงต้องให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถร่วมมือกันในการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. 2565. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์คอร์पोเรชันส์ จำกัด (มหาชน).
- คณิสันท์ สงภักดี, นฤมล สีนสุพรรณ, วิณา อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2562. “การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านไชยสอ ตำบลไชยสอ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น”. *มนุษยสังคมสาร (มสส.)* ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) 2562.
- ดวงเนตร ธรรมกุล, เรณู ขวัญยืน, อรณัฐ ชูศรี และณัฐรพี ใจงาม. 2566. “การประเมินความต้องการจำเป็นในการอบรมหลักสูตรผู้ดูแล ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงของผู้ดูแล” *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี* ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2566 (หน้า 219-233)
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2560. *สถานการณ์ ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- ศิริณี ศรีหาคาค, โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณิศร เต็งรัง. 2556. *ผลกระทบและภาระการดูแล ผู้สูงอายุระยะยาวภายใต้วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สุรินทร์ กลัมพากร. 2554. “การประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีในการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน” ใน *การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน: การประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. ขอนแก่น: คลังน่านวิทยา.
- World Health Organization. 2024. *Ageing and health in the South-East Asia Region*. แหล่งที่มา <https://www.who.int/southeastasia/health-topics/ageing>.

การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง A Development of Student Care System of Rattanasiratham School

¹สุมิตร เพลลอย, ²นุชนรา รัตนศิริประภา และ ³ชัตติยา ดั่งสำราญ

¹Sumit Hapuloi, ²Nuchnara Rattanasiraprapha and ³Khattiya Duangsamran

^{1,2,3}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2,3}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: sumit.hapuloi@gmail.com

Received October 13, 2024; Revised December 25, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อทราบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง และ 2) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง จำนวน 97 คน และบุคลากรของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุงในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น และ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และ ด้านการส่งต่อ 2. แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง มี 5 แนวทาง 1) ควรจัดสรรเวลาให้ครูได้มีกิจกรรมร่วมกับนักเรียนมากขึ้น มีระบบการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบในรูปแบบออนไลน์ 2) ควรมีการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนอย่างรอบด้านเพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงกับนักเรียนแต่ละกลุ่ม และมีการจัดเก็บหรือจัดทำข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ 3) ควรมีการสำรวจความต้องการในการจัดกิจกรรม โดยนำผลการคัดกรองมาจัดกลุ่ม คัดแยก เพื่อส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้ตรงตามความสามารถ 4) ควรมีการแต่งตั้งกรรมการให้ครอบคลุมกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และส่งเสริมให้ความรู้แก่คณะกรรมการและนักเรียนเบื้องต้น และ 5) ควรมีการจัดทำแนวปฏิบัติให้ชัดเจนภายในโรงเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนต้องเดินไปในทิศทางแนวเดียวกัน

คำสำคัญ: การพัฒนา; ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

Abstract

The purposes of the research were 1) to determine the Ratanaratbumrung student care system and 2) to determine the guidelines for Ratanaratbumrung student care system development. The population of this research was 9 7 Ratanabumrung School persons, as well as the conversation group, was 7 participants. The research instruments were questionnaires and focus group discussions. Frequency, percentage, means, standard deviation, and content analysis were applied for statistical data to report findings. The results of this research were as follows: 1 . The Ratanaratbumrung student care system was at a high level of overall results and total of each aspect by arranging means from the highest number to the lowest number, namely student development and encouragement, student prevention and correction, student monitoring, individual student awareness, and student transfer. 2. The guideline of Ratanaratbumrung School's student care system development has 5 steps as follows: 1) Students were individually acquainted through technologies or applications. 2) the evaluation forms and monitors were applied to categorize students with online platforms. 3) Activities were properly integrated with various processes through both online and on-site platforms. 4) The prevention and correction system must be generated to assist students in every aspect, and 5) explicit plans and processes must be used to transfer students internally and externally to support teachers and parties in transferring correctly.

Keywords: Development; Student Care System; Rattananatbamrung School

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ รวมถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและส่วนที่เป็นแรงกดดันจากภายใน ด้วยสภาพการณ์และการแปรเปลี่ยนทางด้านโครงสร้างของประชากร สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ซึ่งจะเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชาติ ระบบด้านการศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้ตอบสนอง และรับรองความ ท้าทายข้างต้น นอกจากนี้ระบบการศึกษาก็ยังพบปัญหาอีกหลายประการ อันเกิดจากระบบคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานในการจัดการศึกษา รวมถึงการบริหารจัดการอันไม่เหมาะสม การดำเนินการจัดการศึกษาไม่สอดคล้อง และสนองตอบต่อเป้าหมายในการพัฒนาชาติ แม้ว่าจะระยะเวลาที่ผ่านมาในการพัฒนาการศึกษา จะปรากฏภาพแห่งความสำเร็จของการจัดการศึกษาให้เห็นเด่นชัด แต่ส่วนใหญ่ผลที่เกิดขึ้น ก็เป็นผลสำเร็จด้านปริมาณมากกว่าด้านคุณภาพ เช่น การเพิ่มขึ้นของการเข้าเรียนของผู้เรียนระดับต่าง ๆ ของสถานศึกษา โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาหรือใกล้เคียง หรือสูงกว่าระดับสากล จำนวนของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยมีเพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดมาจากโอกาสและความเสมอภาคทาง

การศึกษาในนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของภาครัฐ การผลิตและพัฒนาบุคลากรระดับกลางที่เชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน ผ่านระบบการศึกษาแบบทวิภาคี ซึ่งในภาพรวมระบบการศึกษาของไทยยังพบปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนที่มุ่งเน้นให้เกิดทักษะวิชาการและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้กำหนดไว้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น ประการหนึ่งที่เป็นตัวแปรสำคัญ ก็คือการส่งเสริมและปลูกฝังให้ผู้เรียนมีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในปัจจุบัน ผู้เรียนจะเป็นไปตามเจตนารมณ์และเป้าประสงค์ของหลักสูตรได้นั้น การสร้างและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จึงเป็นเรื่องสำคัญในการดูแลป้องกันและแก้ปัญหาของนักเรียน ซึ่งสมรรถนะสำคัญที่หลักสูตรต้องการให้เกิดประกอบด้วยความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งความสำคัญด้านสมรรถนะข้างต้น สมรรถนะด้านความสามารถในการแก้ปัญหา และความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ยังเป็นปัญหาที่ผู้เรียนในปัจจุบันยังขาดและไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่หลักสูตรต้องการให้เกิดกับผู้เรียน คือ การรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การซื่อสัตย์สุจริต การมีวินัย การใฝ่เรียนรู้ การอยู่อย่างพอเพียง การมุ่งมั่นในการทำงาน การรักความเป็นไทย และการมีจิตสาธารณะ ส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องศึกษาและพัฒนากระบวนการดังกล่าวเพื่อส่งเสริมและพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหา เพื่อทำการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

จากการศึกษารวบรวมเอกสารรายงานบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน รายงานสรุปการเยี่ยมบ้านนักเรียน และรายงานการประชุมผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ซึ่งสังเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง พบปัญหาดังนี้ 1) พฤติกรรมของนักเรียนพบปัญหาเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น เช่น พฤติกรรมการติดเกมออนไลน์ ชอบความรุนแรง สนใจการเรียนลดลง การเข้าเรียนสาย การขาดเรียนเป็นประจำ ประพฤติตนผิดระเบียบของโรงเรียนอยู่เสมอ 2) ความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครองในการเยี่ยมบ้านนักเรียน ซึ่งในนักเรียนบางรายไม่พบผู้ปกครองในขณะที่ครูไปเยี่ยมบ้าน ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองได้ข้อมูลในการเยี่ยมบ้านไม่ชัดเจนสมบูรณ์ ส่งผลให้ไม่ทราบพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างอยู่ที่บ้านกับโรงเรียน ตลอดจนข้อมูลด้านสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของนักเรียนและผู้ปกครอง และ 3) ผู้ปกครองบางส่วนในแต่ละระดับชั้นให้ความสำคัญในการประชุม น้อย ไม่มาประชุมตามวันและเวลาที่กำหนด โรงเรียนไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเท่าที่ควร ส่งผลให้ให้ผู้ปกครองไม่ทราบข้อมูลข่าวสารจากโรงเรียน ทั้งผลการเรียน ความประพฤติของนักเรียนระหว่างอยู่ที่โรงเรียนและความประพฤติของนักเรียนระหว่างอยู่ที่บ้าน จึงทำให้ประสบปัญหาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, 2565)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา สะท้อนให้เห็นถึงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียนให้มีคุณภาพ ส่งเสริมให้การดูแลช่วยเหลือ การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันและแก้ไขของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนมีชีวิตที่ดีขึ้นอย่างรอบด้าน ตลอดจนมีแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลที่ดียิ่งขึ้น สามารถให้ความมั่นใจ ความน่าเชื่อถือต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ทุกคนได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ใช้แผนแบบการวิจัยกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสถานการณ์ไม่มีการทดลอง (the one-shot, non-experimental case study design) ซึ่งได้ใช้กลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือดังนี้

1. ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ตามโครงสร้างการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียน รัตนราษฎร์บำรุง จำนวนทั้งสิ้น 97 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกตัวอย่างตามโอกาสทางสถิติ (Probability sampling) โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปิดตารางประมาณขนาดตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) แล้วเลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท (Stratified random sampling) ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ รองผู้อำนวยการฝ่ายงบประมาณ รองผู้อำนวยการฝ่ายบุคคล และรองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายบริหารทั่วไป 2) หัวหน้าสายชั้น 3) หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และ 4) ครู

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ประเภท ดังนี้

- 2.1 แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (Forced choice) สถิติที่ใช้วิเคราะห์คือ ความถี่ (frequency: f) และร้อยละ (percentage: %)

ตอนที่ 2 ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยออกแบบเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert, 1961) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean:) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard

deviation: S.D.) โดยนำค่ามัชฌิมเลขคณิตที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลตกอยู่ในช่วงใด แสดงว่าการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง อยู่ในระดับนั้น เกณฑ์การแปลความหมายของค่ามัชฌิมเลขคณิต ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1981)

2.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โดยให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ซึ่งการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

3. ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ขั้นที่ 2 สร้างและนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่อง นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยการพิจารณาคัดดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ซึ่งพิจารณาคัดดัชนีความสอดคล้องที่ 0.5 – 1.00 โดยแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 0.66 – 1.00 และขั้นที่ 3 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับบุคลากรของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง จำนวน 97 คน
- 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือโดยมีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ออกแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ตามหลักการ องค์ประกอบของการสนทนากลุ่ม และวิธีการดำเนินการสนทนากลุ่ม ขั้นที่ 2 กำหนดประเด็นการสนทนาจากเครื่องมือประเภทที่ 1 เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นในการสนทนาให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ขั้นที่ 3 กำหนดผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ไว้ทั้งสิ้น 7 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน หัวหน้าสายชั้น 1 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2 คน และครู 3 คน ขั้นที่ 4 ดำเนินการสนทนากลุ่มตามเวลาที่กำหนด และขั้นที่ 5 สังเคราะห์แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

4. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อออกหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในเก็บข้อมูลการตอบแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม และ 2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บแบบสอบถามและแบบบันทึกการสนทนากลุ่มด้วยตนเอง

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และการส่งต่อ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โดยภาพรวม

(n=97)

ด้าน	การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.40	0.37	มาก
2	การคัดกรองนักเรียน	4.43	0.39	มาก
3	การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.48	0.32	มาก
4	การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.47	0.42	มาก
5	การส่งต่อ	4.35	0.45	มาก
รวม		4.43	0.34	มาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง มี 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ควรมีการทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ 2) ควรจัดทำระบบการคัดกรองและแบบประเมินต่าง ๆ เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนในรูปแบบออนไลน์ 3) ควรมีการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โดยมีการบูรณาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายอย่างเหมาะสม ทั้งกิจกรรมในรูปแบบ On-line และรูปแบบ on-site 4) ควรมีการสร้างระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน โดยให้การช่วยเหลือนักเรียนอย่างรอบด้าน และ 5) ควรมีแบบแผนงานและขั้นตอนในส่งต่อนักเรียน ทั้งภายในและภายนอกที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้ครูหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถดำเนินการส่งต่อได้อย่างถูกต้อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ผู้วิจัยได้นำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุงอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการส่งต่อ ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุงมีการดำเนินการอย่างเข้มแข็ง ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นรวมถึงครูที่ปฏิบัติการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีการศึกษาความแตกต่างที่หลากหลายของนักเรียนเป็นรายบุคคลในชั้นเรียนทุกคน จัดกิจกรรมโฮมรูมนักเรียนในช่วงเช้าหลังกิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติของทุกวันอย่างสม่ำเสมอ เพื่ออบรมและปลูกฝังค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้นักเรียน โดยมีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรในสมุดประจำชั้นเรียนทุกวัน มีการเยี่ยมบ้านทุก

ระดับชั้นและทุกภาคเรียน เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนและครอบครัว จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) ทุกระดับชั้น และทุกภาคเรียน เพื่อชี้แจงพฤติกรรมและผลการเรียนของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบมีการหาวิธีการที่เหมาะสมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นอย่างแท้จริง สนับสนุนให้นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา หรือกลุ่มพิเศษให้มีคุณภาพมากขึ้นอย่างเต็มศักยภาพ มีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามารถของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ และจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนโดยให้นักเรียน โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม มีการสนับสนุนนักเรียนด้วยวิธีที่หลากหลายตามศักยภาพของผู้เรียน ทั้งนี้ยังมีการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันให้ความสำคัญและเอาใจใส่กับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหาอย่างใกล้ชิด มีวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม มีการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนกลุ่มมีปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือ เพื่อส่งต่อไปรับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ และมีการประสานความร่วมมือกับครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว หรือฝ่ายกิจการนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญ ทั้งส่งต่อภายใน และการส่งภายนอก เพื่อดูแลช่วยเหลือต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชุดิมา ถาวรแก้ว ได้ทำการวิจัย เรื่อง การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4 (ปทุมธานี – สระบุรี) ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 (ปทุมธานี – สระบุรี) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ชุดิมา ถาวรแก้ว, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศร แยมคุณเขาว์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (อติศร แยมคุณเขาว์, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทธิธิชัย ภู่อ่าง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทาง การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่าระดับความต้องการจำเป็นในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน จำแนกตามกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ฤทธิธิชัย ภู่อ่าง, 2563) นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐานวัฒน์ อัญภักตร์อริยกุล ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขต 8 ศรีนครอัสจจะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขต 8 มีการปฏิบัติโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ฐานวัฒน์ อัญภักตร์อริยกุล, 2563) ทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตา พงษ์สวัสดิ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี ผลการวิจัย การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน (สุจิตา พงษ์สวัสดิ์, 2561)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง พบว่า ควรดำเนินการพัฒนา ดังนี้ 1) ควรมีการทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้เทคโนโลยี หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ เพื่อความสะดวกและความรวดเร็วในการรวบรวมข้อมูล เช่น Google form, Google classroom, Messenger, Line หรือโปรแกรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นระบบอย่างเป็นปัจจุบันให้พร้อมใช้อยู่เสมอ 2) ควรจัดทำระบบการคัดกรองและแบบประเมินต่าง ๆ เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนในรูปแบบออนไลน์ ส่งเสริมให้นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าถึงเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองได้สะดวก และง่ายขึ้น 3) ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียน โดยมีการบูรณาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามความถนัดของตัวผู้เรียนในทุกกลุ่ม โดยใช้เทคนิค กระบวนการ และวิธีการที่หลากหลายอย่างเหมาะสม ทั้งกิจกรรมในรูปแบบ On-line และรูปแบบ on-site 4) ควรมีการสร้างระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน โดยให้การช่วยเหลือนักเรียนอย่างรอบด้าน ผสมผสานความร่วมมือบ้านกับโรงเรียน เช่น การให้คำปรึกษานักเรียนจาก พ่อ แม่ ครูที่ปรึกษาและครูแนะแนวในรูปแบบ On-line และรูปแบบ on-site และ 5) ควรมีแบบแผนการและขั้นตอนในส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้ครูหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถดำเนินการส่งต่อได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ คำขาว ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคชีวิตวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคชีวิตวิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่า ด้านรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาควรมีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ อาทิ, Google form, Google Meet, Line (สุชาติ คำขาว, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ได้ทำให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษา คือ การทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยควรใช้เทคโนโลยี หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ ควรจัดทำระบบการคัดกรองและแบบประเมินต่าง ๆ เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนในรูปแบบออนไลน์ ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียน โดยมีการบูรณาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายอย่างเหมาะสมทั้งกิจกรรมในรูปแบบ On-line และรูปแบบ on-site ควรมีการสร้างระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน โดยให้การช่วยเหลือนักเรียนอย่างรอบด้าน และ ควรมีแบบแผนงานและขั้นตอนในส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้ครูหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถดำเนินการส่งต่อได้อย่างถูกต้อง

บทสรุป

การพัฒนาแนวทางระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นพัฒนาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน มุ่งเน้นให้การคุ้มครอง ป้องกัน ดูแล แก้ไข ให้ความช่วยเหลือ

และส่งเสริมพัฒนาศักยภาพนักเรียน โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ครูแนะแนว และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะชีวิต และมีภูมิคุ้มกันที่ดีเพียงพอต่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยจากสภาวะวิกฤตต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการศึกษาและมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาปฏิบัติงานอย่างมีระบบ และมีแบบแผนเป็นไปตามกระบวนการ ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารควรมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเครื่องมือ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เพื่อส่งผลให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียนมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. โรงเรียนควรมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินงานไปในทางเดียวกัน ผู้บริหารและคณะครูต้องร่วมมือกันในการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือประสบความสำเร็จต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนรัตนราชกูรบำรุง

2. ควรศึกษาวิจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การมัธยมศึกษาราชบุรี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชุติมา ถาวรแก้ว. (2559). การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4 (ปทุมธานี – สระบุรี). *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*.

ฐานวัฒน์ อัญภรหรือริยกุล. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสหวิทยาเขต 8 ศรีนครอัมระ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 8(2): 79-80.

โรงเรียนรัตนราชกูรบำรุง. (2565). *รายงานบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน ปีการศึกษา 2565*. ราชบุรี: โรงเรียนรัตนราชกูรบำรุง.

โรงเรียนรัตนราชกูรบำรุง. (2565). *รายงานสรุปการเยี่ยมบ้านนักเรียน ปีการศึกษา 2565*. ราชบุรี:

- โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง.
- โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง. (2565). รายงานการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ปีการศึกษา 2565. ราชบุรี: โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง.
- ฤทธิ์ชัย ภู่อำรงค์. (2563). การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 8(32): 13-14.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: พรินทวนกราฟฟิค.
- สุชาดา คำขาว. (2565). แนวทางการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคชีวิตวิถีใหม่ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3): 1321-1322.
- สุธิดา พงษ์สวัสดิ์. (2561). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี. *สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อดิสร แยมคุณเขาว. (2559). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11. *การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตร มหาบัณฑิตสาขาศึกษาศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Best, John W. (1981). *Research in Education*. 4ed. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W. (1970). Determination Sample size for research activities. *Education and Psycology Measurement*. 30(3), pp. 507-510.
- Likert, Rensis. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw – hill.

แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง The Development Guidelines for Educational Quality Assurance In Wat Bang Luang School

¹พุทธิภา รงค์ประเสริฐกุล ² ชัตติยา ดั่งสำราญ

¹Phuttipha Rongpraserdkun, ²Khattiya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: kruphuttipha@gmail.com

Received October 13, 2024; Revised December 25, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง 2) แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง ประชากร คือ ข้าราชการครูโรงเรียนวัดบางหลวง จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง พบว่า 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา จัดทำคู่มือการกำหนดมาตรฐานการศึกษา เสนอร่างให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตรวจสอบ 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา จัดการอบรมและรวบรวมสารสนเทศ เพื่อกำหนดทิศทางและจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา นำวงจรคุณภาพของเดมมิงมาใช้ในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ 4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน แต่งตั้งคณะกรรมการ จัดทำเครื่องมือและกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและเหมาะสม 5) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยติดตามผลระหว่างและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ 6) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง จัดทำเล่มรายงานการประเมินตนเองในทุกปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด

คำสำคัญ: ประกันคุณภาพ; การประกันคุณภาพการศึกษา; โรงเรียนวัดบางหลวง

Abstract

The purpose of this research was to understand 1) the quality assurance of education at Wat Bang Luang School and 2) the development guidelines for quality

assurance of education in Wat Bang Luang School. The population used in this research were 35 teachers in Wat Bang Luang School. The research tools used were an opinionnaire and structured interview form. The statistics used in the research were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and content analysis. The research findings were found as follows: 1. The overall quality assurance of education at Wat Bang Luang School was at a high level. When considering each aspect, it was at a high level in every aspect. 2. In the development guidelines for quality assurance of education at Wat Bang Luang School, it was found that 1) setting the school's educational standards, preparing a manual for setting educational standards, and proposing a draft for all stakeholders to review, 2) developing an educational management development plan for the school that aims for school quality according to the school's educational standards, conducting training and collecting information to set directions and develop an educational management development plan, 3) implementing the educational management development plan of the school, using the Deming cycle to implement the particular projects, 4) evaluating and verifying the internal education quality, committing a committee, preparing evaluation tools, and setting clear and appropriate evaluation criteria; 5) monitoring the results of the school's operations to develop the school's quality according to educational standards by monitoring the results during and after the completion of the operations as specified; and 6) preparing a school self-assessment report, preparing an annual self-assessment report, and submitting it to the affiliation organization.

Keywords: Quality Assurance; Education Quality Assurance; Wat Bang Luang School

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้นจึงต้องมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ได้ให้เน้นเรื่องมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องจัดดำเนินการให้กับประชาชนในเรื่องของการประกันคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดคุณภาพทางการศึกษาตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา บัญญัติสาระสำคัญไว้ใน มาตรา 47 และมาตรา 48 โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดภารกิจหลักของการจัดการศึกษา ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพที่เหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) รวมถึงในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 กระทรวงศึกษาได้

กำหนดนโยบายและจุดเน้น ได้กำหนดหลักการสำคัญ ในการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อมุ่งเน้นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาคการศึกษาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและประชาชน โดยมุ่งเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาเพื่อร่วมกัน “พลิกโฉมการศึกษาสู่ยุคดิจิทัล” ทั้งนี้ การยกระดับคุณภาพการศึกษา ให้มีความสำคัญกับส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้สู่สมรรถนะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้และการวัดผล รวมถึงพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษาด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

โรงเรียนวัดบางหลวงได้รับการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกรอบสี่ (พ.ศ.2559 – 2563) ทำให้ทราบถึงจุดที่ควรพัฒนาของมาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพของผู้เรียน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสู่นวัตกรรมหรือแบบอย่างที่ดี ทั้ง 3 มาตรฐาน และผลการประเมินตนเองประจำปีการศึกษา 2565 ทั้ง 3 มาตรฐาน มีจุดที่ควรพัฒนา (รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา, 2565) จึงได้สะท้อนปัญหาในขั้นตอนของการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้ คุรุบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในงานประกันคุณภาพการศึกษาสถานศึกษา ส่งผลให้บุคลากร ไม่เห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้บริหารจัดการภายในโรงเรียนไม่เป็นระบบ ส่งผลต่อการเก็บข้อมูลและหลักฐานที่ไม่เป็นระบบ ขาดความต่อเนื่อง และเป็นปัจจุบัน ส่งผลกระทบบังนี้ในการกำหนดตัวบ่งชี้ของแต่มาตรฐานทำให้ไม่สะท้อนปัญหาที่แท้จริงได้ทั้งหมด การจัดกิจกรรมหรือโครงการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาไม่สมบูรณ์ และบางกิจกรรมหรือโครงการนั้นเป็นงานตามนโยบาย หรืองานเร่งด่วนเพิ่มเติมจากแผนที่ได้กำหนดไว้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ไม่ครอบคลุม บางส่วนไม่สามารถสะท้อนความจริงที่เกิดกับนักเรียน และมีปฏิทินการติดตามผล แต่ไม่สามารถทำตามปฏิทินที่กำหนดได้ในบางครั้ง (ชัยยันต์ ฉิมกล่อม และชไมพร ชังฮี, 2566)

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่าการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นระบบ มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดไว้ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจ เรื่อง แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และ การเตรียมการรองรับสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบถัดไป ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนว่า สถานศึกษานี้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว ศึกษาสถานการณ์โดยไม่มีการทดลอง (the one shot, non - experimental case study) ประชากร คือ ข้าราชการครูโรงเรียนวัดบางหลวง จำนวน 35 คน ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท ได้แก่

1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน เป็นลักษณะแบบเลือกตอบ (Check list) ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวงจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 6 ประการ คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา 5) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และ 6) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scales) 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับมากที่สุดถึงระดับน้อยที่สุดตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's five rating scale, 1967) โดยใช้เกณฑ์กำหนดน้ำหนักคะแนน และมาตราส่วนประมาณค่า ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้มัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic mean : μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation : σ) แล้วนำมัชฌิมเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสต์และคานัน (Best and Kahn, 2006)

2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิดโดยทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 1 คน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

2. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ มีดังนี้

1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี จากหนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา นำมาปรับปรุงภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามของ (มยุรี วรวรรณ, 2563) โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ 0.60 – 1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เท่ากับ 0.970

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามกับโรงเรียนวัดกลางบางแก้ว (พุทธวิถีสถิติ) โดยผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามกลับคืนมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.974

ขั้นที่ 5 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์นำไปสอบถามกับประชากรตามจำนวนที่ออกแบบการวิจัยไว้

2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาการทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ขั้นที่ 2 พิจารณาข้อคำถามจากแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตน้อยมาเป็นประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์

ขั้นที่ 3 สร้างแบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษา

ขั้นที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ตรวจสอบเครื่องมือ

ขั้นที่ 5 นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 1 คน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับมัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา การจัดทำรายงานประเมินตนเอง การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา และการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง โดยภาพรวม

(N=35)

ด้าน	การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง	μ	σ	ระดับ
1	การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	4.44	0.25	มาก
2	การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	4.34	0.18	มาก
3	การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	4.45	0.43	มาก

4	การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา	4.42	0.25	มาก
5	การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา	4.35	0.25	มาก
6	การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.43	0.23	มาก
รวม		4.40	0.11	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง รวมทั้งสิ้น 12 แนวทาง พบว่า

1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 3 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรเตรียมความพร้อมโดยการจัดทำคู่มือการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ 2) สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญและความเชื่อมโยงของมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครอบคลุมคุณภาพสำคัญ 3 ด้าน คือ คุณภาพผู้เรียน คุณภาพการบริหารและการจัดการ และคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) สถานศึกษาเสนอร่างมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตรวจสอบ แล้วจึงเสนอพิจารณาให้ความเห็นชอบผ่านการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรจัดการอบรมโดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาโดยเฉพาะ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาที่ถูกต้องและเป็นระบบ จากนั้นแต่งตั้งคณะทำงานจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู นักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น 2) รวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพภายในและภายนอกอย่างถูกต้องและครอบคลุม มาปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อจะใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น นำผลการดำเนินงานจากแผนปฏิบัติการประจำปีที่ผ่านมา ทั้งจุดเด่น จุดด้อย สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น มาทำการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรวางระบบในการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศที่เอื้อต่อการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา นำวงจรคุณภาพของเดมมิงมาใช้ในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ 2) กำหนดผู้รับผิดชอบหลักและตั้งคณะทำงานของแต่ละกิจกรรม กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน เพื่อให้มีกรอบระยะเวลาและงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ รายงานผลโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการโดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีคุณสมบัติที่เหมาะสม 2) เชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน มาให้ความรู้ในการสร้างเครื่องมือแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา วิเคราะห์มาตรฐานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมประเด็นพิจารณา และจัดทำเครื่องมือที่หลากหลายสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและเหมาะสม

5) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 1 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ชี้แนะแนวทางเพื่อการติดตามผลการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สะท้อนข้อมูลจริง ควรติดตามผลการดำเนินงานโดยแยกเป็นประเด็นตามงานทั้ง 4 ฝ่าย ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องครอบคลุมการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาด้วย โดยคณะกรรมการติดตามผลดำเนินงานว่าบรรลุตามเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดหรือไม่ โดยติดตามผลระหว่างและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้

6) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาจัดทำเล่มรายงานการประเมินตนเองในทุกปีตามรูปแบบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยสรุปและจัดทำรายงานการประเมินตนเองตามมาตรฐานการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง 3 มาตรฐานของสถานศึกษาที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียนและผลสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษา 2) เสนอรายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความเห็นชอบ ผ่านการประชุมตามที่ได้กำหนดไว้และนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ไปปรับปรุงพัฒนาตามคำแนะนำของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีการดำเนินงานตามการประกันคุณภาพตามที่กระทรวงศึกษากำหนด ทั้งการประกันคุณภาพภายในและภายนอก เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา อันนำไปสู่การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น ประกอบกับได้นำการประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 สำหรับให้สถานศึกษาเป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และเตรียมการสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐาน และคงรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานจากการดำเนินประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบัวสอน เงามาม ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนวัดกำแพง ผลการวิจัยพบว่า การ

ดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนวัดกำแพงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (บัวสอน เงามาม, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีธัญญา วันลักษณะได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนคลองหนองใหญ่ (ทองคำ ปานข้าอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนคลองหนองใหญ่ (ทองคำ ปานข้าอนุสรณ์) โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก (ศรีธัญญา วันลักษณะ, 2564)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง เป็นพหุแนวทาง โดยแยกเป็นรายด้าน พบว่า

1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 3 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรเตรียมความพร้อมโดยการจัดทำคู่มือการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ 2) สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญและความเชื่อมโยงของมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครอบคลุมคุณภาพสำคัญ 3 ด้าน คือ คุณภาพผู้เรียน คุณภาพการบริหารและการจัดการ และคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) สถานศึกษาเสนอร่างมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตรวจสอบ แล้วจึงเสนอพิจารณาให้ความเห็นชอบผ่านการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินตนา วงษ์นาค ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา สถานศึกษาต้องแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และนำผลการวิเคราะห์มาจัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ โครงการและกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกัน วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและแนวทางการแก้ไข ที่จำเป็นที่สุด เพื่อจัดทำโครงการตามลำดับความสำคัญของปัญหา และกำหนดโครงการลงไปในแผนปฏิบัติการประจำปี (จินตนา วงษ์นาค, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพล จันทรพล ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการประกันคุณภาพภายใน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้เกิดแนวทางดำเนินการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานและการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาการติดตามตรวจสอบประกันคุณภาพภายใน (ณัฐพล จันทรพล, 2565)

2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรจัดการอบรมโดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาโดยเฉพาะ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาที่ถูกต้องและเป็นระบบ จากนั้นแต่งตั้งคณะกรรมการจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู นักเรียน องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น 2) รวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพภายในและภายนอกอย่างถูกต้องและครอบคลุม มาปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น นำผลการดำเนินงานจากแผนปฏิบัติการประจำปีที่ผ่านมา ทั้งจุดเด่น จุดด้อย สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น มาทำการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวันทนา เนื่อน้อย ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 มีแนวทางการพัฒนา คือ ให้จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี สถานศึกษามีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและ การบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ (วันทนา เนื่อน้อย, 2560)

3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรวางระบบในการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศที่เอื้อต่อการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา นำวงจรคุณภาพของเดมมิ่งมาใช้ในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ 2) กำหนดผู้รับผิดชอบหลักและตั้งคณะทำงานของแต่ละกิจกรรม กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน เพื่อให้มีกรอบระยะเวลาและงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ รายงานผลโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการโดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริอร บรรพโต ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาสหวิทยศึกษาศรีเสาวภาค สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา บุคลากรภายในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาและการทำงานจัดทำแผน ซึ่งการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์สาเหตุพบว่า อาจเนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษามีพื้นฐานมีความสามารถในการรับรู้ การเข้าใจที่แตกต่างกัน รวมถึงไม่มีเวลามามีส่วนร่วมในการประชุมจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี (ศิริอร บรรพโต, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทาภรณ์ เสวกวัง ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาเครือข่ายบางกุ้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาเครือข่ายบางกุ้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ด้านดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา คือ สร้างความเข้าใจ จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี กำหนดปฏิทินการนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน (ฉันทะ) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกไม่ทอดทิ้ง นำแผนปฏิบัติการประจำปีไปใช้ตามที่ได้กำหนดไว้ (วิริยะ) กำกับ ติดตาม ประเมินผล จัดเก็บรวบรวมสรุปผลการดำเนินงาน และทบทวนตรวจสอบโดยเสนอแผนปฏิบัติการประจำปีต่อคณะกรรมการสถานศึกษาให้ความเห็นชอบ (วิม้งสา) (นันทาภรณ์ เสวกวัง, 2566)

4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีคุณสมบัติที่เหมาะสม 2) เชิญ

ผู้เชี่ยวชาญในด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายใน มาให้ความรู้ในการสร้างเครื่องมือแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา วิเคราะห์มาตรฐานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมประเด็นพิจารณา และจัดทำเครื่องมือที่หลากหลายสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของसानนท์ สุขจรูญ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษา ปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวง การประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาสามารถสรุปแนวทางแก้ปัญหาได้ดังนี้ 1) ประเมินตนเองอย่างจริงจังโดยมีรูปแบบที่เหมือนกับการประเมินภายนอก 2) เชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านการประเมินคุณภาพภายใน มาให้ความรู้ในการสร้างเครื่องมือแก่ครู และบุคลากรทางการศึกษา 3) วิเคราะห์มาตรฐานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมประเด็นพิจารณากำหนดค่าเป้าหมาย และจัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 4) สรุปข้อมูลเป็นสารสนเทศ เพื่อใช้ในการจัดทำรายงานประจำปี (SAR) ปัจจุบัน (सानนท์ สุขจรูญ, 2564)

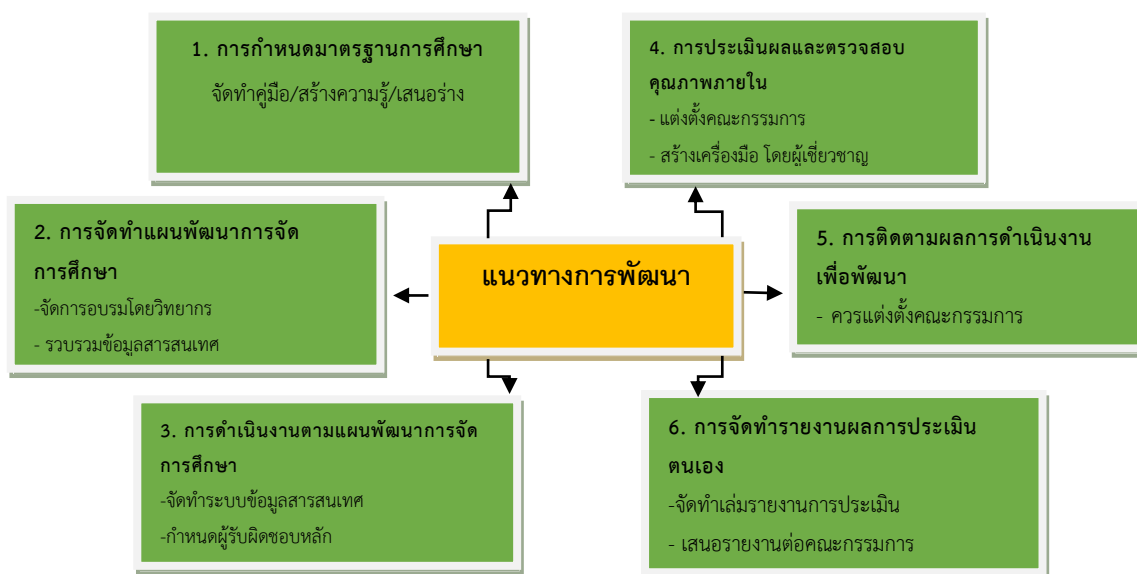
5) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีแนวทางการพัฒนา 1 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ชี้แนะแนวทางเพื่อการติดตามผลการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สะท้อนข้อมูลจริง ควรติดตามผลการดำเนินงานโดยแยกเป็นประเด็นตามงานทั้ง 4 ฝ่าย ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องครอบคลุมการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาด้วย โดยคณะกรรมการติดตามผลดำเนินงานว่าบรรลุตามเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดหรือไม่ โดยติดตามผลระหว่างและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร้อยตรีรัฐพงศ์ โยธารัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อำเภอลาดยาวเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2 ตามหลักธรรมาผล 5 ผลการวิจัยพบว่า การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอกชี้แนะแนวทางเพื่อการติดตามการดำเนินงานกิจกรรม/โครงการที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สะท้อนข้อมูลจริง 2) ผู้บริหารสถานศึกษาให้บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติงานตามปฏิทินการติดตามผล 3) ผู้บริหารสถานศึกษาได้ติดตามการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการบริหารจัดการการวัดประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เมื่อดำเนินกิจกรรมโครงการ จะมีการรายงานผลในการติดตามผลเพื่อสะท้อนการของการดำเนินงาน (ว่าที่ร้อยตรีรัฐพงศ์ โยธารัตน์, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริอร บรรพโต ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาสหวิทยศึกษาศรีเสาวภาค สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน สถานศึกษากำหนดรูปแบบการนำเสนอผลการติดตาม

ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบทั้งรูปแบบเอกสารและรูปแบบออนไลน์โดยจัดวางสารสนเทศให้เป็นระบบ (ศิริอร บรรพโต, 2566)

6) การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ดังนี้ 1) สถานศึกษาจัดทำเล่มรายงานการประเมินตนเองในทุกปีตามรูปแบบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยสรุปและจัดทำรายงานการประเมินตนเองตามมาตรฐานการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง 3 มาตรฐาน ของสถานศึกษาที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียนและผลสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษา 2) เสนอรายงาน ต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความเห็นชอบ ผ่านการประชุมตามที่ได้กำหนดไว้และนำ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ไปปรับปรุงพัฒนาตามคำแนะนำของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิรุณศักดิ์ มหานิติพงษ์ ได้ศึกษา เรื่อง สภาพและแนวทางการ ประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองควรมีการแต่งตั้ง คณะทำงานเพื่อจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา มีการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ที่เหมาะสม เพียงพอต่อการวิเคราะห์ แปรผลตรงตามสภาพของสถานศึกษา และสามารถนำเสนอ ข้อมูลสารสนเทศตรงตามมาตรฐานของสถานศึกษาควรมีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำ รายงานผลการประเมินตนเอง เพื่อให้ครู บุคลากรที่รับผิดชอบมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและ สะท้อนมาตรฐานตามที่สถานศึกษากำหนดนำเสนอทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย รูปแบบที่เหมาะสม เข้าใจง่ายได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาและนำเสนอต่อ ผู้เกี่ยวข้อง (พิรุณศักดิ์ มหานิติพงษ์, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

ในการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัด บางหลวง โดยการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินงานทั้ง 6 ขั้นตอน และมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

ภาพประกอบ 1 การประกันการศึกษา 6 ขั้นตอน

บทสรุป

การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ด้านการจัดทำรายงานประเมินตนเอง ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน และมีแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง รวมทั้งสิ้น 12 แนวทาง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาจัดการอบรมโดยเชิญวิทยากร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาที่ถูกต้อง
2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาแต่งตั้งคณะทำงาน รวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพภายในและภายนอก นำมาปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน นำผลการดำเนินงานจากแผนปฏิบัติการประจำปีที่ผ่านมา ทั้งจุดเด่น จุดด้อย สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น
3. วิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2
2. ควรศึกษาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567.
- จินตนา วงษ์นาค. (2564). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนในสังกัด
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, 9(2): 123-141.
- ชัยยันต์ ฉิมกล่อม และชไมพร ชังฮี. (2566, 7 กรกฎาคม). แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางหลวง. (พุทธิภา รงค์ประเสริฐกุล, ผู้สัมภาษณ์)

- ณัฐพล จันทรพิล. (2565). การพัฒนาแนวทางการประกันคุณภาพภายใน สำหรับสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. *วารสารมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 11(1): 464-478.
- นันทาภรณ์ เสวกวัง. (2566). แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามหลัก อิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาเครือข่ายบางกุ้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(1): 111-131.
- บัวสอน เงามาม. (2562). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนวัดกำแพง. *วารสารบัณฑิตศึกษา มจร. บัณฑิตเจ้าพระยา*, 4(2): 35-45.
- พริณศักดิ์ มหานิติพงษ์. (2564). สภาพและแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5. *วารสาร นวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 5(1): 59-73.
- มยุรี วรวรรณ. (2563). “แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน มัธยมวัดหนองแขม”. *วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โรงเรียนวัดบางหลวง. (2565). รายงานการประเมินตนเอง ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา 2565.
- วันทนา เนื่อน้อย. (2560). “การดำเนินงานระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1”. *วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ ยะลา.
- ว่าที่ร้อยตรีรัฐพงศ์ โยธารัตน์. (2566). แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อำเภอตลาดยาวเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์เขต 2 ตามหลักธรรมพละ 5. *วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิสิทธิ์าราม*, 8(1): 167-179.
- ศรัญญา วันลักษณะ. (2564). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนคลองหนอง ใหญ่ (ทองคำ ปานชำนาญสุรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยรำไพ พรรณี*, 15(2): 138-150.
- ศิริอร บรรพโต. (2566). แนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สหวิทยศึกษาศรีเสาวภาค สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 2. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 8(1): 542.
- सानนท์ สุขจรรณ. (2564). การศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพ ภายในตามกฎกระทรวง การประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ของสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. *วารสารวิจัย ราชภัฏกรุงเก่า*, 8(1): 65-73.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. สำนักพิมพ์ พรึกหวานกราฟฟิค.
- Best ,John w., and V. Kahn James. (2006). *Research in Education*. 10th ed. Boston,

Mass: Allyn and Bacon.

Rensis Likert. (1967). *The Human Organization*. New York, NY: McGraw- Hill.

ลมปราณกับการดับทุกข์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท Pana and the Enlightenment in Theravada Buddhism

อำไพ ชัยชลทรัพย์

Amphai Chaichonlasub

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya university

Corresponding author, e-mail: ampai7643@gmail.com

Received July 18, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างลมปราณกับการดับทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์กันระหว่างลมปราณกับการดับทุกข์ปรากฏในด้านที่ลมปราณเป็นเครื่องมือ ส่วนการดับทุกข์เป็นผลที่เกิดตามมา ผ่านการมองว่าลมปราณและการดับทุกข์เกี่ยวข้องกันในแง่ธรรมชาติ อันเป็นกฎสากลในแง่ของการมองว่า การเกิดทุกข์และดับทุกข์มาจากการสร้างเงื่อนไขที่ต่างกัน หากใช้ลมปราณเป็นเครื่องมือจะพบว่าการเกิดทุกข์นั้นมาจากการไม่ได้พิจารณาหายใจที่เข้าออกว่าสัมพันธ์กับการเกิดและดับ คือลมหายใจเข้าเป็นการเกิดและออกเป็นการดับ แต่หากมีสติพิจารณาทันก็จะเข้าใจหลักการนี้ได้ ขณะที่ความสัมพันธ์เชิงการปฏิบัติ เป็นการลมปราณไปปฏิบัติเพื่อสร้างสติในการรับรู้ลมหายใจเข้าออกอันเป็นวิธีการดับความทุกข์ทางกาย และดับอารมณ์คือความโกรธที่มาจากรู้นของอารมณ์ที่สั่งสมไว้ในอดีตได้

คำสำคัญ: ลมปราณ; การดับทุกข์; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article has objective to show the relationship between Pana and the Enlightenment in Theravada Buddhism. This article employed the documentary research methodology. In the research, it was found that the relationship between Pana and the Enlightenment that appears in the sense that breath is the mean and the cessation of suffering is the end through the view that breath and the cessation of suffering are related in terms of nature, which is a universal law. In terms of looking at the creation of suffering and the cessation of suffering come from the creation of different conditions. If you use breath as a tool, you will find that the birth of suffering comes from not considering the breath that goes in and out as related to birth and death. That is, breathing in is birth and breathing out is death.

But if you consciously consider it in time, you will be able to understand this principle. while the practical relationship It is a practice of breathing in order to create mindfulness in awareness of breathing in and out, which is a method of extinguishing physical suffering. And to extinguish the emotion is anger that comes from the base of emotions that have been accumulated in the past.

Keywords: Pana; the Enlightenment; Theravada Buddhism

บทนำ

ลมปราณมาจากคำว่า ปาณะ หมายถึงลม จะพบการกล่าวคำนี้ไว้เกี่ยวข้องกับการหายใจเข้าและออก อันเป็นหลักการฝึกลมหายใจที่เรียกว่า ปาณะ ดังปรากฏในข้อความว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 60 หน้าที่ 131, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ลมปราณจึงวิธีการที่พระภิกษุที่อยู่ป่าจะต้องปฏิบัติด้วยการกำหนดลมหายใจเข้าและออกเป็นอารมณ์ผ่านวิธีการที่เรียกว่า อานาปานสติที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘แม้กายของเราไม่พึงลำบาก จักขุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น’ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 984 หน้าที่ 461, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทั้งนี้ยังเนื่องด้วยการมองว่าลมหายใจนั้นเป็นพื้นฐานของการมีชีวิต จึงปรากฏว่าข้อพิจารณาว่าการจามเป็นการนำชีวะหรือชีวิตออกไปจากตัวเอง หากใครจามก็จะมีอาการอวยพร ดังความตอนหนึ่งเล่าว่า

พระพุทธเจ้ากำลังทรงแสดงธรรมได้ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ถวายพระพรเสียงดังว่า “ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระเจริญพระชนมายุเถิด ขอพระสุคตจงทรงพระเจริญพระชนมายุเถิดพระพุทธเจ้าข้า” การแสดงธรรมต้องหยุดลง เพราะเสียงถวายพระพรนั้น พระพุทธองค์จึงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีการจาม ผู้ที่ได้รับพรว่า ‘ขอจงมีอายุยืน’ จะมีชีวิตหรือต้องตายเพราะสาเหตุนั้นละหรือ” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่เลย พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีการจาม ภิกษุไม่พึงให้พรว่า ‘ขอจงมีอายุยืน’ รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ” ต่อมาพวกภิกษุจาม คนทั้งหลายก็ให้พรว่า “ขอท่านทั้งหลายจงมีอายุยืน” ภิกษุยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมให้พรตอบ คนทั้งหลายดำนิพนธ์ถาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกพระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เมื่อเขาให้พรว่า ‘จงมีอายุยืน’ จึงไม่ให้พรตอบเล่า” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายต้องการความเป็นสิริมงคล ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกคฤหัสถ์ให้พรว่า ‘จงมีอายุยืน’ เราอนุญาตให้ภิกษุให้พรตอบว่า ‘ท่านก็จะมีอายุยืน’” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 288 หน้าที่ 73, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเข้าใจลมปราณในลักษณะนี้เป็นการเข้าใจวิธีการเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะพบว่า มีปรากฏในทางพระพุทธศาสนาที่สอนไว้สำหรับพระภิกษุที่บวช

จำเป็นต้องมีปัจจัย ๔ คือ จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จึงไม่น่าแปลกใจว่าการที่พระมีความรู้เรื่องการแพทย์และการรักษานั้นเป็นด้วยต้องเรียนรู้ถึงการเยียวยาตนเองเพื่อให้มีการเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการปฏิบัติได้ถูกต้องเมื่อต้องเผชิญต่อโรค ขณะเดียวกันการเจ็บป่วยนั้นก็อาจเป็นเหตุต้องทำให้จิตใจอ่อนแอตามไปด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงการดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองเพื่อไม่ให้เป็นเหตุให้สูญเสียสุขภาพและเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม (Damien Keown, 1995)

ลมปรามในความหมายนี้จึงเป็นการอ้างถึงหลักการสัมพันธ์กับการดับทุกข์ ไม่ว่าจะทุกข์ทางกายที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต และดับทุกข์ทางใจ ดังจะพบได้ในแง่ของการกำหนดลมและการเยียวยา โดยในแง่ของร่างกายนั้นสัมพันธ์กับข้อความที่ว่า “ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 21 หน้าที่ 28, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าใจนี้เป็นข้อพิจารณาถึงลมปรามนั้นไม่ใช่สิ่งที่กำหนดได้ว่าเที่ยงหรือบังคับได้ แต่เป็นไปตามธรรมชาติ ในแง่จึงเป็นการกำหนดว่า ลมปรามที่จะช่วยปรับสมดุลให้กับกายและใจ ดังข้อความที่ปรากฏในอานาปานสติสูตรว่า

“สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า ‘เราหายใจเข้ายาว’ เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า ‘เราหายใจออกยาว’ เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า ‘เราหายใจเข้าสั้น’ เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่า ‘เราหายใจออกสั้น’ สำเนียงว่า ‘เรากำหนดรู้กองลมทั้งปวง หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เรากำหนดรู้กองลมทั้งปวง หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราระงับกายสังขาร หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราระงับกายสังขาร หายใจออก’...สมัยใด ภิกษุสำเนียงว่า ‘เรากำหนดรู้จิต หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เรากำหนดรู้จิต หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราทำจิตให้บันเทิง หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราทำจิตให้บันเทิง หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราตั้งจิตมั่น หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราตั้งจิตมั่น หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราเปลื้องจิต หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราเปลื้องจิต หายใจออก’ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 21 หน้าที่ 28, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ต่อข้อเสนอดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่า ลมปรามในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถดับทุกข์ได้ทั้งทางกายและทางใจ บทความนี้ จึงมุ่งอธิบายหลักการดังกล่าวระหว่างลมปรามกับการดับทุกข์ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร จึงนำไปสู่ข้อปฏิบัติที่สามารถช่วยดับทุกข์ได้ทั้งกายและใจด้วยการศึกษาวิเคราะห์ทางคัมภีร์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเสนอหลักการที่เป็นวิชาการต่อไป

แนวคิดเรื่องลมปรามในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ลมปรามในพระพุทธศาสนาเถรวาทอ้างถึงลมหายใจที่เป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินชีวิต เมื่อพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าวนี้จะพบว่า ชีวิตจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ด้านคือด้านกายและใจ ในที่นี้จะได้พิจารณาลมปรามในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2 ด้าน คือ

1. ลมปรามในฐานะการมีชีวิต เป็นการอ้างถึงลมปรามในฐานะองค์ประกอบของสรรพสัตว์ที่มีลมหายใจ เป็นข้อกำหนดด้วยสภาวะการมีลมหายใจเป็นหลัก การกำหนดชีวิตนี้มีชีวิตหรือไม่มีจึงอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของการมีภาวะหรือไม่มีภาวะ ในข้อพิจารณานี้จะพบว่าการพิจารณาความเป็นมนุษย์นั้นเป็นการพิจารณาจากการมีชีวิตที่มีภาวะอยู่ด้วย การกำหนดว่าภาวะคือชีวิตจึงหมายรวม

เอาทางกายภาพเป็นหลัก โดยโครงสร้างของสัตว์ที่ประกอบด้วยธาตุ 4 คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ และชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หากพิจารณาในแง่ของลมปราณนั้น จะพบว่า ลมหายใจนั้นอยู่ในวาโยธาตุที่อยู่ในส่วนของรูป และส่วนที่ประกอบอยู่ในนามคือส่วนที่เป็น วิญญาณชั้น จะพบได้ตามความเชื่อว่า หากเราจามแรงๆ อาจทำให้ชีวิตตายได้ ดังข้อความตอนหนึ่งในพระไตรปิฎกว่า

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคห้อมล้อมด้วยบริษัทหมู่ใหญ่ ประทับนั่งแสดงธรรม ได้ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ถวายพระพรเสียงดังว่า “ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระเจริญพระชนมายุ เกิด ขอพระสุตตจงทรงพระเจริญพระชนมายุเกิดพระพุทเจ้าข้า” การแสดงธรรมต้องหยุดลง เพราะเสียงถวายพระพรนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีการจาม ผู้ที่ได้รับพรว่า ‘ขอจงมีอายุยืน’ จะมีชีวิตหรือต้องตายเพราะสาเหตุนั้นละ หรือ” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่เลย พระพุทเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีการจาม ภิกษุไม่พึงให้พรว่า ‘ขอจงมีอายุยืน’ รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ” สมัยนั้น ในคราวที่ภิกษุทั้งหลายจาม คนทั้งหลายให้พรว่า “ขอท่านทั้งหลาย จงมีอายุยืน” ภิกษุยำเกรงอยู่จึงไม่ยอมให้พรตอบ คนทั้งหลายดำนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนพวก พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เมื่อเขาให้พรว่า ‘จงมีอายุยืน’ จึงไม่ให้พรตอบเล่า” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายต้องการความเป็นสิริมงคล ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกคลุหุสัถย์ให้พรว่า ‘จงมีอายุยืน’ เราอนุญาตให้ภิกษุให้พรตอบว่า ‘ท่านก็จะมีอายุยืน’” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 288 หน้าที่ 73, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การจามที่ทำให้ลมหายใจออกไปจากร่างกายจึงเป็นเหมือนการทำให้ชีวิตหายไปด้วย จึงปรากฏว่าชีวิตอยู่ที่ลมหายใจ หากการจามนำชีวิตออกไปจึงต้องมีการให้คำอวยพร แต่ข้อคิดดังกล่าวนี้ ถูกมองว่าเป็นแนวคิดที่มีมาก่อนพระพุทธศาสนา และพระพุทธองค์ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ แต่ลักษณะของลมปราณดังกล่าวอาจสะท้อนให้เห็นว่า การมีชีวิตนั้นอ้างอิงถึงการหายใจเป็นสำคัญ หากคนไม่มีชีวิต จะไม่ปรากฏว่ามีลมปราณ การมองว่าลมปราณคือชีวิตจึงเป็นพื้นฐานของการมีชีวิตในแบบโบราณ แต่พระพุทธศาสนาเถรวาทมองว่า ลมปราณนั้นมีความหมายในระดับเดียวกับคำว่าชีวิต คือมีการพัฒนาตนเองได้ หากพิจารณาอย่างนี้จึงมีการกล่าวถึงโมฆบุรุษว่าเป็นบุคคลที่มีอยู่แค่เพียงลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ไม่เป็นคนที่สามารถพัฒนาได้ แต่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมองว่า คนที่มีชีวิตคือมีลมหายใจนั้นต้องพัฒนาได้ด้วย จึงพบหลักการพัฒนาลมปราณในอานาปานสติสูตรเป็นตัวอย่าง

2. ลมปราณในฐานะธาตุ เป็นการกล่าวถึงลมปราณในฐานะของธรรมชาติที่ปรากฏในในสรรพสิ่งที่ไหวได้ มีลักษณะคือพัดไปมา มีความพัดไปมา ได้แก่ ลมที่พัดขึ้นเบื้องบน ลมที่พัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในลำไส้ ลมที่แล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หรืออุปาทินนกรูปภายในอื่นใดที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของพัดไปมา มีความพัดไปมา นี้เรียกว่าวาโยธาตุ ภายใน วาโยธาตุภายในและวาโยธาตุภายนอกนี้ก็เป็นวาโยธาตุนั่นเอง (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 345 หน้าที่ 335, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะพบว่าลมปราณในฐานะของลมคือมีลักษณะเคลื่อนไหวได้ จึงทำให้เกิดผลต่อร่างกายคือการแปรปรวน และนำไปสู่การเป็นโรคได้ในที่สุด กล่าวคือ โรคลม เป็นการกล่าวถึงโรคที่เกิดจากลม ดังที่ภิกษุปิลินทวัจฉะอาพาธ

ด้วยโรคลม (วาตพาธ) แพทย์แนะนำให้ปรุยน้ำมันกับน้ำเมาอย่างอ่อน ท่านฉัน หากน้ำเมาแรงเกินไป ให้นวดด้วยน้ำมันโดยใช้ภาชนะที่ทำด้วยทองแดง ไม้ หรือผลไม้สำหรับเก็บน้ำมันที่ต้ม แล้วๆ โดยข้อมูลในคัมภีร์บาลีที่มีอยู่น้อยมากทำให้สามารถกล่าวได้เพียงกว้างๆ เกี่ยวกับความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการแพทย์ในยุคแรก คัมภีร์จรกะ และสูตรกล่าวถึงความผิดปกติเกี่ยวกับลม (วาตะวีกาเร) หรือ โรค (วาตะโรค, วาตพยาธิ) ไว้เป็นจำนวนมากบนพื้นฐาน แนวคิดเรื่องตรีโทษในแง่ของความผิดปกติของลม (วาตะ, วายู) เพียงอย่างเดียว หรือผสมผสานกับดีและเสมหะ และไปสถิตอยู่ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ขณะที่ผู้เรียบเรียงคัมภีร์ทั้งสองเล่มกล่าวถึงวิธีการรักษาโรคลมไว้หลายวิธี โดยที่เกือบทุกวิธีต้องใช้น้ำมัน (เตละ) ต้มเคี่ยวร่วมกับตัวยาอื่นๆ เพื่อให้ คนไข้กิน ใช้ทาภายนอกหรือสำหรับสวนทวาร นอกจากนี้ยังมีการกล่าว ถึงยาซึ่งฝังในบางวิธีเช่นกัน จรกะเน้นย้ำถึงความสำคัญของยาน้ำมันโดย กล่าวว่า “ไม่มีสิ่งใดดียิ่งกว่าน้ำมัน (เตละ) อีกแล้ว... หลังจากผ่านการปรุแล้ว น้ำมันจะยังมีพลังมากขึ้น เพราะฉะนั้นน้ำมันที่ปรุร่วมกับกลุ่ม (ของ ตัวยา) ขจัดลม (วาตะ) โดยผ่านการเคี่ยวหนึ่งร้อยหรือหนึ่งพันครั้ง จะ สามารถกำจัดพิษที่สถิตอยู่ในช่องทางที่เล็กที่สุดได้อย่างรวดเร็ว ” ยาน้ำมันซึ่งมีประสิทธิภาพพิเศษสุดที่เรียกว่า “เคี่ยวหนึ่งพันครั้ง” ซึ่งหลังจากปรุเสร็จแล้วจะต้องเก็บในภาชนะทำด้วยทอง เงิน หรือดิน อย่างไรก็ตาม คัมภีร์แพทย์ยุคแรก ไม่ได้ระบุตำรายาที่ใช้รักษา อาการอาพาธของภิกษุปิลินทวัจฉะอย่างชัดเจน แม้ว่าส่วนผสมขั้นต้นของน้ำมันที่อยู่ในคัมภีร์ทั้งสองเล่ม จะบ่งชี้ถึงที่มาเดียวกันก็ตาม การรักษาโรคลมอยู่บนพื้นฐานของหลักการแพทย์ที่ชาวพุทธนำไปใช้และถูกประมวลไว้ในคัมภีร์แพทย์ยุคแรก (เค็นเนธ จี ชิคส์, 2552)

การกำหนดลมปราณที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนานั้นจึงเป็นกำหนดทั้งลมที่เป็นลมหายใจ และลมที่เป็นทางภายในภายนอกประกอบกัน แต่ลมเหล่านั้นต้องสัมพันธ์กับร่างกายไม่ว่าทางใดก็ตาม หากไม่เกี่ยวข้องกับร่างกายเลย นั่นก็ไม่ใช่ลมปราณที่อธิบายในบทความชิ้นนี้แต่อย่างใด

แนวคิดเรื่องการดับทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักการที่พระพุทธศาสนาได้วางไว้นั้นเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคือการดับทุกข์อันเป็นความทุกข์ที่เป็นทั้งทุกข์ประจำสังขาร คือ เกิด แก่ เจ็บและตาย หรือทุกข์จร คือ ความร้อน ความหนาว และความหิว โดยทุกข์ทั้ง 2 นั้นนำไปสู่ความตั้งอยู่ได้ยากของสังขาร อีกทั้งยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังขารอันเป็นที่มาของการอธิบายเรื่องความดับทุกข์ไว้ ดังนี้

1. การดับทุกข์ทางกาย ร่างกายเป็นกองทุกข์นั้นเป็นการอธิบายบนฐานของหลักความจริงที่ว่า “ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 21 หน้าที่ 28, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่ร่างกายเป็นทุกข์จึงเป็นเรื่องปกติ โดยคัมภีร์พุทธศาสนามองว่าต้นกำเนิดของความทุกข์มาจากความไม่สมดุลของธาตุทั้งสี่ (มหาภูต หรือธาตุ) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของร่างกายมนุษย์รวมทั้งสรรพสิ่ง อัน ได้แก่ แฉ่ง-ธาตุดิน ชุ่มชื้น-ธาตุน้ำ ร้อน-ธาตุไฟ แต่ละธาตุของธาตุทั้งสี่ มีหลักฐานเกี่ยวกับการจำแนกสาเหตุของโรคที่เกิดจากตรีโทษ ลม ดี และเสลด (เค็นเนธ จี ชิคส์, 2552) ในแง่ของการทุกข์ทางกายนี้จึงเกิดการปรับสมดุลทางกายให้มีความสบายหรือเป็นที่สบายแต่ผู้มีความทุกข์แต่ละด้าน เช่นหากยืนนานไปแล้วทุกข์ที่นั่ง หรือนั่งนานไปแล้วทุกข์ที่ให้นั่งบ้าง วิธีการดังกล่าวนี้ปรากฏในการอธิบายให้เห็นผ่านการปรับสมดุลทางกาย ดังคำสอน

ในการกำหนดด้วยจิต ตามรูปแบบที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นการระบุดึงการวินิจฉัยจิตของมนุษย์ผ่านการกำหนดด้วยธาตุลม โดยพิจารณาจากองค์ประกอบด้วยคนราคะจิต โทสจริต โมหะจิตมาจากธาตุที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ๑. บุคคลที่เป็นคนโมหะจิต เพราะมีธาตุทั้ง ๒ คือธาตุดินและธาตุลมมาก จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีลมมากหรือบางครั้งก็มีเสมหะมาก ๒. บุคคลที่เป็นคนโทสจริต เพราะมีธาตุทั้ง ๒ คือธาตุไฟและธาตุลมมาก ๓. บุคคลที่เป็นราคะจิต เพราะมีธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลมและไฟเสมอกัน จึงทำให้บุคคลนี้คือผู้มีเสมหะมากหรือบางครั้งก็มีลมมาก (พระพุทธโฆสะเถระ, 2551)

การดับทุกข์ทางกายด้วยวิธีการปรับสมดุลของร่างกายนั้นเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการปรับสมดุลของธาตุ แต่อาจไม่ได้มั่นคง ถาวร เช่นเดียวกับวิธีการกินอาหารที่เป็นแก๊ททุกซ์ชั่วคราว แต่ทุกซ์ก็เป็นการเบาเทาไปเท่านั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงพิจารณาถึงการดับทุกข์ที่ถาวรมากกว่านั้น ดังปรากฏในการดับทุกข์ใจ

2. การดับทุกข์ทางใจ เป็นการดับทุกข์ที่อ้างมาจากการดับทุกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย มีสภาวะอันหนึ่ง ซึ่งไม่มีความเกิด ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง....ภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากว่าไม่มีสภาวะอันไม่มีความเกิด ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งนี้ การออกไปจากสภาวะอันมีความเกิด มีเบื้องต้น มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งนี้ ก็มิได้ ภิกษุทั้งหลาย เนื่องจากมีสภาวะอันไม่มีความเกิด ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง การออกไปจากสภาวะ อันมีความเกิด มีเบื้องต้น มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งจึงมิได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 159 หน้าที่ 176, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คำนี้เป็นการตรัสถึงคุณสมบัติของการดับทุกข์ใจที่อาจจะไม่มีอยู่ทั้งทุกข์และสุข เพราะทุกข์และสุขเป็นสภาวะที่เปลี่ยนแปลงได้ แต่กับพุทธพจน์ที่กล่าวว่า “นิพพาน ปรม สุข” แปลว่านิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง และข้อความว่า “เอตํ ญตฺวา ยถาภูตํ สนฺติ มคฺคํ พฺรหฺม” แปลว่าเมื่อรู้ความจริงข้อนี้อย่างถูกต้องแล้ว บุคคลควรพอกพูนหนทางแห่งสันติ โดยพุทธทาสภิกขุได้แสดงทัศนะไว้พอสรุปได้ว่า (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.) คือ 1. สังขารคือรูปนามที่มีอุปาทานเข้าไปยึดมั่นถือมั่น โดยความเป็นตัวตนจึงเป็นทุกข์ สังขารโดยศัพท์แปลว่า ปรุง ถ้าไม่ปรุงก็ไม่เป็นทุกข์ การปรุงนี้เรียกว่าสังสารวัฏ คือวนเวียนอยู่ในลักษณะ ๓ อย่าง คือ กิเลสเป็นเหตุให้ทำ ทำแล้วเกิดผลขึ้นมาก็มีกิเลสที่จะยินดีในร้าย เพื่อทำซ้ำหรือทำอย่างอื่นต่อไปอีก วนเวียนอยู่ในกิเลส กรรมและผลกรรมไม่มีที่สิ้นสุด 2. นิพพานเป็นสุขนั้นเป็นภาษาชาวบ้าน เพื่อให้รู้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสังขาร นิพพานคือไม่ปรุง ไม่ปรุงเมื่อไรก็เป็นนิพพานเมื่อนั้น ไม่ปรุงเด็ดขาดก็เป็นนิพพานจริง ไม่ปรุงชั่วคราวก็เป็นนิพพานชั่วคราว 3. การพอกพูนทางแห่งสันติคือนิพพาน เพราะคนเราเกิดมาเพื่อพอกพูนทางแห่งนิพพานนั่นเอง แต่ถ้าคนไม่รู้เอาเสียเลยว่ามีนิพพานหรือนิพพานเป็นสิ่งที่ควรปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะเป็นความดับทุกข์อย่างยิ่งแล้ว คนก็ไม่ปรารถนานิพพาน และไม่พอกพูนหนทางแห่งนิพพานอยู่นั่นเอง ต่อเมื่อคนรู้จักว่าการเป็นอยู่ในขณะนี้เป็นอย่างยิ่ง แล้วอยากจะได้สิ่งที่ตรงกันข้ามเท่านั้นแหละ คนจึงจะสนใจในเรื่องของนิพพาน และพอกพูนหนทางไปสู่निพพาน

หากพิจารณาในแง่ของความหมายของนิพพานที่แปลว่าดับทุกข์ทางใจ ตามหลักตรรกะแล้วจะพบว่าเมื่อทุกข์หมดไปก็ต้องเกิดสิ่งตรงข้ามตามมานั้นคือความสุข พระพุทธศาสนาเถรวาทมองความทุกข์เป็นเรื่องของสังขาร แต่ความสุขนั้นเป็นเรื่องของสภาวะนามธรรมไม่เกี่ยวข้องกับรูปธรรม

กล่าวคือเมื่อเรานึกถึงความทุกข์จะต้องคิดถึงรูปธรรม (สพเพ สงขารา ทุกขา) ตรงข้ามกับการนึกถึงความสุขนั้นเป็นนามธรรมจึงเกี่ยวข้องกับหลักของอนัตตา (สพเพ ธมมา อนตตา) เมื่อไม่มีตัวตนให้ยึดติดอีก ความสุขก็เกิดขึ้น แต่ความสุขนั้นจึงเป็นผลจากการดับทุกข์ จึงกล่าวได้ว่านิพพานเกี่ยวข้องกับทุกข์ในแบบของรูปธรรม แต่เกี่ยวข้องกับสุขในแบบนามธรรม หรืออธิบายคือจิตใจจะรับรู้สุขในแง่ของการปล่อยวางจากทุกข์ที่เกิดจากการยึดมั่นความเปลี่ยนแปลงว่าเป็นสิ่งที่มั่งคง ไม่เปลี่ยนแปลง

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลมปรานกับการดับทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การอธิบายว่าลมปรานกับการดับทุกข์มีความสัมพันธ์มาจากการอ้างอิงหลักการที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา อันเนื่องมาจากการที่มนุษย์มีลมปรานติดมาตั้งแต่ต้น แต่ไม่ได้มีการดับทุกข์มาด้วย แต่เป็นการนำมาอธิบายถึงผลอันเกิดจากการฝึก และการฝึกนี้มาจากการพัฒนาลมปรานนั้นขึ้นมาอีกทีหนึ่ง จึงปรากฏความสัมพันธ์ทั้งในลมปรานเป็นเครื่องมือ (mean) ส่วนการดับทุกข์เป็นผลที่เกิดขึ้นตามมา (end) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความสัมพันธ์เชิงธรรมชาติ ลมปรานกับการดับทุกข์เป็นความสัมพันธ์ทางธรรมชาติ ในแง่ที่ว่ามนุษย์มีลมเป็นเครื่องประคับประคองชีวิต ขณะที่การดับทุกข์เป็นผลมาจากการเข้าใจว่าลมนั้นไม่ใช่สิ่งที่บังคับหรือให้เป็นไปตามต้องการได้ มีแต่เพียงรับรู้ว่ามีอยู่และเข้าใจว่า เป็นการมีอยู่แบบมีเงื่อนไขที่ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดมาให้กับชีวิตตั้งแต่ต้น แต่การกำหนดนี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่ถูกพัฒนาขึ้นจากแนวคิดแบบธรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558) การอธิบายนี้เป็นไปหลักปฏิบัติสมุปปาทเรียกอีกอย่างว่า ธรรมนิยาม หรือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย จึงทำให้ลมหายไปเกี่ยวกับร่างกาย หากมีลมหายใจ ร่างกายก็ดำรงอยู่ได้ หากลมหายใจหมดไป ร่างกายก็จะตายลง แต่การรับรู้นี้เป็นเรื่องของวิญญานที่พบว่าการเข้าใจลมปรานในแง่ของการดับทุกข์นี้จึงเป็นผลจากการศึกษาภายใต้ประเด็นเหล่านี้ คือการใช้ลมปรานอันเป็นไปในแนวทางการกำหนดระหว่างการเกิดทุกข์กับดับทุกข์ เป็นเงื่อนไขที่สัมพันธ์กันระหว่างร่างกายคือลมหายใจและจิตใจคือการดับทุกข์ผสมกันจะพบได้ในวิธีการอธิบายว่า

“เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาน เพราะวิญญานเป็นปัจจัยจึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยจึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงมีชราและมรณะ ตรัสรู้เพราะอวิชชาดับสังขารจึงดับ เพราะสังขารดับวิญญานจึงดับ เพราะวิญญานดับนามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับสฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับอุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับชราและมรณะจึงดับ” และว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 6 หน้าที่ 513-516, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

การอธิบายนี้ยังสามารถอธิบายโดยโยงให้เห็นความสัมพันธ์กับวิธีการกำหนดลมปราณในการกำหนดความดับทุกข์ทางกายและใจได้ กล่าวคือ

สมัยใด ภิกษุสำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นความคลายออกได้ หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นความคลายออกได้ หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นความดับไป หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นความดับไป หายใจออก’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า’ สำเนียงว่า ‘เราพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก’ สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสด้วยปัญญาแล้ว ย่อมเป็นผู้วางเฉยได้ดี เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุจึงชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกอยู่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 149 หน้าที่ 191, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ข้อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางธรรมชาตินั้นเป็นหลักความจริงที่ตั้งอยู่บนฐานของข้อกำหนดดับและเกิดทุกข์อันเป็นเรื่องปกติของสังขม แต่จะเห็นได้ชัดเมื่อกำหนดลมหายใจเข้าว่าเป็นการเกิด และการออกเป็นการดับ ขณะที่ความทุกข์ทางกายสังขารเป็นการพิจารณาบนฐานของ

2. ความสัมพันธ์เชิงการปฏิบัติ ลมปราณที่ถูกนำมาใช้ในการปฏิบัตินั้นได้ผูกพันกับการนำใช้เพื่อการรักษาทุกข์ทั้งทางกายและใจ ในแง่หนึ่งนั้นการกำหนดลมหายใจในการรักษาสุขภาพใจ ตามรูปแบบของการฝึกปฏิบัติกรรมฐานะมีกรรมฐานที่ชื่อว่าอานาปานสติอันเป็นการพิจารณาหรือความระลึก รู้ตัวทั่วพร้อม โดยปรารภลมหายใจเข้าและลมหายใจออก คำนี้จึงเป็นชื่อของสติอันมีนิมิตคือลมหายใจเข้าและลมหายใจออกเป็นอารมณ์ (พระพุทโธสมเถระ, 2551) โดยมีอานิสงส์คือทำให้อายุยืนยาวนานและสุขภาพร่างกายแข็งแรง ข้อพิจารณานี้มาจากการตรวจสอบชีวิตด้วยหลักของอานาปานสติที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘แม้กายของเราไม่พึงลำบาก จักขุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น’ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 984 หน้าที่ 461, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และจากวิธีการรักษาใจไม่ให้ยึดมั่นร่างกาย แต่พิจารณาจากลมหายใจจึงเป็นการปล่อยวางเวทนาที่เกิดจากการรับรู้อารมณ์ที่ทำให้เกิดสุขและทุกข์ได้ โดยเฉพาะการเจ็บป่วยเป็นเรื่องความรับรู้ความทุกข์ แต่หากกำหนดที่ลมหายใจแทนก็จะเกิดการป้องกันความทุกข์นั้นได้ด้วยการใช้สติรับรู้แต่เพียงการมีอยู่ของลมหายใจเท่านั้น และปล่อยวางจากการรับรู้อาการทางกายไปเสียก่อน

อีกด้านหนึ่งการกำหนดลมหายใจผ่านการฝึกตามหลักไตรสิกขาเป็นการระงับความทรมานทุกข์ทางกายได้ ตามข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์มิลินทปัญหาที่กล่าวถึงปัญหาที่พระยามิลินทรถามว่า “บุคคลสามารถระงับดับลมหายใจเข้าและหายใจออกได้จริงหรือไม่” พระนาคเสนตอบว่า “บุคคลสามารถจะระงับดับลมหายใจเข้าและออกได้ เหมือนคนบางคนนอนกรน เมื่อเขาพลิกกาย เสียกรนนั่นก็ระงับดับได้ และสำหรับคนที่ยังไม่ได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต มิได้อบรมปัญญา เมื่อเพียงพลิกกาย เสียกรนก็ยังระงับไปได้ ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกของภิกษุผู้ได้อบรมกาย

แล้ว ได้อบรมศีลแล้ว ได้อบรมจิตแล้ว ได้อบรมปัญญาแล้ว ผู้เข้าฌานที่ ๔ สามารถดับลมหายใจได้” (พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ, 2563) การดับความทุกข์ทางกายอันมาจากลมหายใจเข้าและออกจึงเป็นการระงับยับยั้งด้วยการฝึกตามหลักศีล สมาธิและปัญญาอันนำไปสู่การระงับความทุกข์ทางกายได้

การดับทุกข์ทางกายอันเกิดจากการโกรธอันโยงกับกรรมที่เกิดในปัจจุบันก็อาจมาจากการสั่งสมในปัจจุบันได้เช่นเดียวกัน และการสั่งสมดังกล่าวได้ส่งผลต่ออารมณ์ที่แสดงผ่านทางกายและเป็นการสั่งสมผ่านปารามที่ไหลเวียนในตัวเอง จนเกิดเป็นพิษและก่อให้เกิดเกิดความผิดปกติทางกาย ดังกรณีของพระเจ้าปรีทโยตชอบโมโหร้าย ทรงประชวรด้วยโรคลมชักอันเกิดจากความกลัวและสั่งประหารผู้คนจำนวนมาก เวลาหายใจไม่ออกและพระวรกายจะรุ่มร้อนราวกับประทับบนกองไฟ หมอชีวกใคร่ครวญว่าควรถวายการรักษาพระองค์หรือไม่ จึงทูลขอคำแนะนำจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับหมอชีวกว่า ในอดีตชาติพระพุทธองค์และหมอชีวกเคยตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะรักษาผู้คน โดยพระพุทธเจ้าจะทรงรักษาโรคทางจิตวิญญาณ ส่วนหมอชีวกรักษาโรคทางกาย หลังจากตรวจพระชีพจรของพระราชา และใช้ไม้วีเศษส่องดูพระวรกายของพระองค์ หมอชีวกวินิจฉัยว่ามีพิษงูเข้าสู่พระวรกายของพระองค์ หมอชีวกวินิจฉัยว่ามีพิษงูเข้าสู่พระวรกายทำให้เส้นพระโลหิตและลมหายใจทำงานไม่เป็นปกติ หมอชีวกจึงกราบทูลปรึกษากับพระราชมารดาเกี่ยวกับวิธีการถวายการรักษาพระราชา ซึ่งจะต้องรักษาเป็นความลับ ในความฝันพระราชมารดาทรงให้ข้อมูลสำคัญแก่หมอชีวกว่า พระราชาองค์นี้ทรงเป็นโอรสของงู และควรใช้ยาเนยใสรักษา ซึ่งเป็นสิ่งที่พระราชาไม่ทรงโปรดอย่างยิ่ง หมอชีวกจึงต้มเนยใสเพื่อกลบเกลื่อนรสชาติของเนยใส และถวายให้พระราชาเสวย จากนั้นรีบหนีไปก่อนที่พระราชาจะทรงทราบว่พระองค์ทรงเสวยสิ่งใดไป และหลบหนีจากทหารที่มาจับกุม ในที่สุดพระราชาทรงหายจากอาการประชวร และทรงกระทำความดีเพื่อลบล้างความผิดที่เคยทรงปฏิบัติมา (เค้นเนธ จี ชิศา, 2552) การกำหนดลมหายใจจึงวิธีการบำบัดตัวเองด้วยการปฏิบัติเสียใหม่

สรุป

ลมปารามที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนานั้นกำหนดทั้งลมที่เป็นลมหายใจและลมที่เป็นทางภายในภายนอกประกอบกัน แต่ลมเหล่านั้นต้องสัมพันธ์กับร่างกายไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง หากไม่เกี่ยวข้องกับร่างกายเลย นั่นก็ไม่ใช่มลมปาราม ส่วนการดับทุกข์ทางกายด้วยวิธีการปรับสมดุลของร่างกายนั้นเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการปรับสมดุลของธาตุ แต่อาจไม่ได้มั่นคง ถาวร เช่นเดียวกับวิธีการกินอาหารที่เป็นแกทุกขชั่วครั้งคราว แต่ทุกข์ก็เป็นการเบาเทาไปเท่านั้น และการดับทุกข์ทางใจอันมาจากการดับความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการยึดมั่น เป็นการสร้างสติในทุกอิริยาบถโดยมีลมที่เคลื่อนไหวตลอดเวลาเป็นเครื่องกำหนด ส่วนความสัมพันธ์กันระหว่างลมปารามกับการดับทุกข์ปรากฏในด้านที่ลมปารามเป็นเครื่องมือ (mean) ส่วนการดับทุกข์เป็นผลที่เกิดตามมา (end) ผ่านการมองว่าลมปารามและการดับทุกข์เกี่ยวข้องกันในแง่ธรรมชาติอันเป็นกฎสากลในแง่ของการมองว่า การเกิดทุกข์และดับทุกข์มาจากการสร้างเงื่อนไขที่ต่างกัน หากใช้ลมปารามเป็นเครื่องมือจะพบว่าการเกิดเกิดทุกข์นั้นมาจากการไม่ได้พิจารณาลมหายใจที่เข้าออกว่าสัมพันธ์กับการเกิดและดับ คือลมหายใจเข้าเป็นการเกิดและออกเป็นการดับ แต่หากมีสติพิจารณาทันก็จะเข้าใจหลักการนี้ได้ ขณะที่ความสัมพันธ์เชิงการปฏิบัติ เป็นการลมปารามไปปฏิบัติเพื่อสร้างสติในการรับรู้ลมหายใจเข้าออกอันเป็นวิธีการดับความทุกข์ทางกาย และดับอารมณ์คือความโกรธที่มาจากฐานของอารมณ์ที่สั่งสมไว้ในอดีตได้

เอกสารอ้างอิง

- เค็นเนธ จี ชิคส์. (2552). *ลัทธินักพรตและการเยียวยาในอินเดียโบราณ: ระบบการแพทย์ในพุทธอาราม*. แปลโดย อีรเดช อุทัยวิทยารัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปญโญ. (2563). *มิลินทปัญหาปกรณ์แปล เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2551). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: ผลิติมม์.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ภาษาคน-ภาษาธรรม*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Damien Keown. (1995). *Buddhism & Bioethics*, (New York: ST. MARTIN'S PRESS.

การลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชฌงค์ ๗ REDUCING DEPRESSION ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF THE SEVEN FACTORS OF ENLIGHTENMENT

¹Sovanna Hoeurn ²พระเจริญพงษ์ วิชัย ³Samphose Prak

¹Sovanna Hoeurn ²PhreaCharoenchai Wichai ³Samphose Prak

¹²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

³มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพระสิหนุราชา

¹²Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhapanya Sridvaravadi Buddhist

³Preah Sihanouk Raja Buddhist University, Kingdom of Cambodia

¹Corresponding author, e-mail: sovannahoeurn@yahoo.com

Received July 17, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชฌงค์ 7 ภาวะซึมเศร้านั้น เกิดจากปัญหาที่สะสมเนื่องจากความเครียด ความกดดัน ไม่พบทางออกของปัญหา โดยปัญหาของโรคซึมเศร้าขึ้นอยู่กับความรุนแรงของผู้ป่วยที่ประสบปัญหาด้วย ดังนั้นจึงมีการใช้หลักโพชฌงค์ 7 เพื่อลดอาการซึมเศร้า ประกอบด้วย 1) สติ: การระลึกได้สติ ตั้งจิตมากับสิ่งที่ต้องการ 2) ธรรมวิจย: การเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีงามและมีประโยชน์ 3) วิริยะ: ความกล้าหาญในการเดินทางไปข้างหน้า 4) ปีติ: ความอิ่มใจและความปลื้ม 5) ปัสสัทธิ: ความผ่อนคลายและสงบเย็นใจ 6) สมาธิ: การตั้งจิตมั่นและแน่วแน่กับสิ่งที่ทำ และ 7) อุเบกขา: ความวางเฉยและสงบของจิตใจ ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง

คำสำคัญ: ภาวะซึมเศร้า; โพชฌงค์ 7; ปัญหาซึมเศร้ากับโพชฌงค์

Abstract

This academic article investigates the efficacy of applying seven principles from Buddhism to reduce depression, aiming to alleviate stress and address emotional challenges. Depression severity varies based on individual experiences, making tailored approaches crucial. The principles outlined mindfulness, investigation of Dhamma, courage, contentment, relaxation, concentration, and equanimity serve as guiding frameworks. Mindfulness involves attentive awareness of one's needs, while investigation of Dhamma entails discerning beneficial choices. Courage encourages boldness in progressing forward, contentment fosters satisfaction, relaxation promotes tranquility, concentration supports focused attention, and

equanimity cultivates emotional balance. Integrating these principles into therapeutic interventions and daily practices offers a holistic approach to supporting mental health, emphasizing proactive strategies for resilience and well-being.

Keywords: Depression; The Seven Factors of Enlightenment; Depression Problem

บทนำ

ภาวะซึมเศร้าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทุกเพศทุกวัย ตามมุมมองของนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงอาการของโรคซึมเศร้าอย่างเข้าใจง่ายว่า “ซึมเศร้า” เป็นอารมณ์ของบุคคลนั้นที่จะเศร้า เป็นอารมณ์ทางลบ ส่งผลให้ไม่ค่อยมีความสุข เมื่อความสุขหายไปจะส่งผลเสียหลายอย่าง ตั้งแต่ความสนใจสิ่งรอบตัวลดลง ความสุขในสิ่งที่เคยมีเคยเป็นเริ่มลดลง จากนั้นอาการอื่น ๆ จะปรากฏสืบเนื่องตามมา ตั้งแต่ความวิตกกังวลที่มากเกินไป ทำให้ขาดสมาธิ และไม่สามารถจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ท้ายสุดจะเริ่มอาการไม่อยากเข้าสังคม ไม่อยากอยู่กับใคร รู้สึกว่าตนเองแย่ อยู่ในอารมณ์ที่ไม่อยากคุยกับใคร เมื่อถอยห่างจากคนอื่นไปเรื่อย ๆ จะมีอาการที่ว่าตนเองไร้ค่า พัฒนาไปสู่ความสิ้นหวัง นำไปสู่การฆ่าตัวตายได้ นอกจากนี้ ผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าอาจมีการทานผิดปกติ ในบางครั้งผู้ที่มีอาการจะพบว่าตนเองทานน้อยลง หรือทานเยอะขึ้น หรือนอนไม่หลับ นอนหลับยากขึ้น หรือหลับ ๆ ตื่น ๆ แสดงถึงอาการของภาวะซึมเศร้าด้วย ถ้าพบว่าตนเองมีอาการต่อเนื่อง 2 สัปดาห์ ควรไปพบแพทย์ แต่ถ้ามีเหตุการณ์ ณ ขณะนั้น เช่น ผู้ที่รักเสียชีวิตจะเกิดความเศร้าได้เป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าเศร้าแล้วส่งผลกระทบต่อชีวิตในทางที่แย่ง อาจต้องขอรับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ (บุรชัย อัสวทวิบุญ, 2562) โดยปัญหาโรคซึมเศร้า เป็นอาการผิดปกติของอารมณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยทั้งด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม โรคซึมเศร้าเป็นภาวะอารมณ์เศร้าหมองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความรู้สึกเฉยชา ไม่สนใจสิ่งต่าง ๆ ส่งผลต่อความสามารถในการทำงานในแต่ละวัน ซึ่งก่อให้เกิดอาการทางจิตได้มากมาย การดำเนินชีวิตตามปกติอาจทำได้ยากลำบากหรือรู้สึกชีวิตไม่มีค่า ถ้าภาวะซึมเศร้าไม่ใช่ความรู้สึกไม่สบายกายหรือไม่สบายใจที่สามารถสลัดออกไปได้ง่าย ๆ ผู้ป่วยที่มีภาวะซึมเศร้าควรได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องและยาวนานซึ่งอาจทำให้ผู้ป่วยถอดใจ การรักษา เช่น การทานยาหรือจิตบำบัด หรือทั้งสองอย่าง สามารถช่วยผู้ป่วยส่วนใหญ่ให้กลับมามีอาการที่ดีขึ้น (ฐิติพร ศุภสิทธิ์ธารง, 2567)

อาการซึมเศร้านี้ ผู้ที่เป็นโรคซึมเศร้าจะมีอารมณ์ที่แสดงอย่างเด่นชัดนั่นก็คือ อารมณ์เศร้า ส่วนผู้ที่เป็นไบโพลาร์จะมีทั้งสองอารมณ์สลับไปมา แนวคิดของอารมณ์ซึมเศร้าเป็นแนวตรงไปตรงมา รู้สึกหดหู่เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะบอกว่าคนนั้นเศร้า นี่เป็นเรื่องง่ายที่จะเข้าใจเราทุกคนรู้สึกเศร้า จากการดำรงตามชีวิตที่ผิดปกติ พบว่าในแต่ละบุคคลเป็นโรคซึมเศร้าและอาจไม่เหมือนกัน แต่ความรุนแรงและระยะเวลานั้นยิ่งใหญ่ สำหรับภาวะซึมเศร้ามากกว่าความเศร้าปกติ โรคซึมเศร้านั้นพบได้บ่อยกว่าโรคไบโพลาร์ ในเรื่องของโรคซึมเศร้า ด้วยเหตุผลที่เราไม่เข้าใจภาวะซึมเศร้าเป็นเรื่องธรรมดา ผู้หญิงทั่วไปจะเป็นโรคนี้นี้มากกว่าผู้ชายถึงสองเท่า ช่วงความชุกของโรคซึมเศร้าที่สำคัญคือประมาณ 3%-5% สำหรับผู้ชาย และ 6%-12% สำหรับผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงประมาณหนึ่งในทุก ๆ สิบคน จะมีอาการซึมเศร้าในชีวิตเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายประมาณ 20 คน (William R. Marchand, MD, 2012:25) ภาวะซึมเศร้านี้จะเกิดจากความผิดหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ซึ่งภาวะซึมเศร้านี้สามารถที่จะเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกช่วงวัย เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง และกำลังระบาดอย่างรวดเร็วไปทั่วโลก

ส่วนมากเกิดในสังคมที่พัฒนาแล้วมากกว่าสังคมที่ยังด้อยการพัฒนา เป็นสาเหตุทำให้เกิดการสูญเสียในแง่ของสมรรถภาพการทำงาน สุขภาพจิต คุณภาพชีวิต ค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังพบว่า เป็นสาเหตุของการฆ่าตัวตายอีกด้วย ซึ่งสามารถแบ่งสาเหตุของการซึมเศร้าออกได้เป็น 3 ประเภท

1) การซึมเศร้าที่เกิดจากความผิดปกติทางกาย (Organic Depression) เกิดจากความผิดปกติเสียหายของโครงสร้างในสมอง ซึ่งอาจมีสาเหตุจากโรคเส้นเลือดแข็งตัวผิดปกติโรคเนื้องอกในสมอง ซึ่งเกิดภายหลังอุบัติเหตุทางสมอง หรือโรคทางสมองที่มีอาการซึมเศร้าร่วมกับภาวะจิตเภท และโรคลมชัก นอกจากนี้ความผิดปกติทางกายอื่นๆ ก็อาจทำให้เกิดโรคซึมเศร้าได้ เช่น โรคตับอักเสบ โรคหัวใจ เป็นต้น

2) การซึมเศร้าที่เกิดจากพื้นฐานภายใน (Endogenic Depression) เป็นภาวะทางด้านการกรรมพันธุ์ อาการซึมเศร้ามีลักษณะเฉพาะตัวคือ เกิดอาการเป็นพักๆ ในช่วงระยะเวลาที่แน่นอนระยะหนึ่งหลังจากนั้นจะตามด้วย ช่วงระยะปลอดอาการ ซึ่งจะกลับเป็นปกติสมบูรณ์โดยไม่พบความแปรปรวนด้านบุคลิกภาพใดๆ ให้เห็น ในบางครั้งอาจมีอาการตั้งแต่ ในวัยเด็กโดยเฉพาะเพศหญิง ในช่วงวัยรุ่นพบได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง อาการมักจะกำเริบในช่วงอายุ 30 - 40 ปี และในช่วงเปลี่ยนวัย โดยทั่วไปเพศชายมักปรากฏอาการเมื่ออายุระหว่าง 50 - 60 ปี ช่วงระยะที่มีอาการ ครั้งหนึ่งๆ อาจยาวนานได้แตกต่างกันไปเป็นชั่วโมง เป็นวัน เป็นปี หรือหลายๆ ปี อย่างไรก็ตามโดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 5 - 12 เดือน

3) การซึมเศร้าเพราะสาเหตุด้านจิตใจ (Psychogenic depression) เป็นชนิดที่พบได้มากที่สุด โดยผู้ที่เป็นโรคนี้ต้องประสบกับภาวะเหตุการณ์รุนแรงบางอย่างในชีวิต ที่ตนเองไม่สามารถยืนหยัดรับมือทางด้านอารมณ์ได้ การซึมเศร้าชนิดนี้ยังรวมถึงภาวะต่างๆต่อไปนี้ด้วย (สเปญ อุณนงค์, 2545)

เมื่อร่างกายคนเราเจ็บป่วย จึงต้องมาหาหมอเพื่อทำการรักษา โรคบางอย่างจำเป็นต้องอาศัยพระธรรมช่วยเยียวยา เพื่อให้อาการของโรคนั้นดีขึ้น โภชณงค์นี้ เป็นหลักธรรมสำคัญหมวดหนึ่ง เป็นพุทธมณฑลสำหรับการสวดสาธยาย เพื่อให้คนป่วยได้สดับตรับฟังแล้วจะได้หายจากโรคและเป็นมรรควิธี หรือเป็นหนึ่งในองค์มรรค ซึ่งคำว่า มรรคาวนา ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภชณงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 71 ข้อที่ 256 หน้าที่ 737, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้นการลดการซึมเศร้าด้วย การลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโภชนงค์ 7 เพื่อช่วยให้มี (1) สติ ที่มาจากการรับรู้กายและความรู้ตัวทั่วร่างกาย ทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้ทางอายตนะ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) (2) ธรรมวิจยะ ด้วยการสังเกตสิ่งที่อยู่ในจิต สามารถแยกแยะกุศลธรรมและอกุศลธรรมในโลกแห่งอนาคต และพิจารณาเลือกข้อปฏิบัติให้ถูกต้อง หรือการเลือกเฟ้นธรรม (3) วิริยะ เป็นความเพียรหรือการประคองการปฏิบัติ จิตเห็นภาวนามยปัญญา (4) ปีติ ปัสสัทธิ และสมาธิ เป็นอาการที่เกิดขึ้นมากขึ้น (5) ปัสสัทธิ มีความสงบระงับที่เย็นกายและเย็นใจ (6) สมาธิ เป็นความสงบที่ตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน มีอารมณ์เดียว และ (7) อุเบกขา เป็นความสงบที่ว่างเฉยหรือเป็นกลาง มีความรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ (ติรณ พงศ์มพัฒน์, 2567: ออนไลน์) ทำให้มีจิตที่มีความสงบยิ่ง ไม่กระเพื่อมไปตามสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความสุข ทุกข์ ดีใจ เสียใจ รัก ชัง กล้า กลัว ยินดี ยินร้าย ฯลฯ ซึ่งจะเป็นจิตที่มีความประณีต ละเอียดย สามารถต่อสู้กับการเกิดภาวะซึมเศร้าได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ภาวะซึมเศร้า นั้น เกิดจากปัญหาที่สะสมเนื่องจากความเครียด ความกดดัน ไม่พบทางออกของปัญหา โดยปัญหาของโรคซึมเศร้าขึ้นอยู่กับความรุนแรงของผู้ป่วยที่ประสบปัญหาด้วย ดังนั้นจึงมีการใช้หลักโพชนงค์ 7 เพื่อลดอาการซึมเศร้า หรือทำให้น้อยลง มีสติในการคิดมากขึ้น และทำให้ตนเองมีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถที่ต่อสู้กับภาวะซึมเศร้า และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะซึมเศร้าและประเภทของโรคซึมเศร้า

การเกิดปัญหาของโรคซึมเศร้าที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากปัจจัยและสาเหตุหลายๆ อย่าง ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปของแต่ละบุคคล พบว่ามีการเกิดโรคซึมเศร้าถึงร้อยละ 5-12 ในผู้ชาย และ ร้อยละ 10-25 ในผู้หญิง (दाराररण त्तेपलन, 2556:5) จากส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่าโรคซึมเศร้าเป็นกลุ่มโรคย่อยของโรคทางจิตเวช ซึ่งก่อนที่จะมีการจำแนกตามอาการว่ามีความผิดปกติทางด้านอารมณ์ การจำแนกโรคทางจิตเวช สามารถจำแนกตามความผิดปกติออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เช่น ด้านพฤติกรรม การเคลื่อนไหวด้านเนื้อหาความคิด ด้านรูปแบบความคิด ด้านอารมณ์ ด้านการรับรู้ ด้านสติสัมปชัญญะ ด้านความจำซึ่งเป็นความไม่กลมกลืนระหว่างบุคคลกับสภาพของชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อมของบุคคล ทำให้บุคคลไม่สุขสบาย รู้สึกถูกบีบคั้น วิตกกังวล จนกระทั่งไม่สามารถ ควบคุมความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเองได้(สมจิตต์ อรุณพลอด และคณะ, 2542:12)อาการซึมเศร้าจึงจัดอยู่ในโรคจิต(Psychosis) เป็นโรคทางจิตเวช กลุ่มหนึ่งที่มีระดับอาการตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงระดับรุนแรงในการจะแยกว่าความผิดปกติของโรคซึมเศร้านี้เป็นเพียงความเจ็บป่วย หรือเป็นโรคที่ได้รับการวินิจฉัยแล้ว ได้มีการแยกออกตามความหมายดังต่อไปนี้

1) โรค (Disease) เป็นความผิดปกติในด้านกระบวนการ และกลไกทางร่างกาย โดยอาศัยทฤษฎีความรู้ทางการแพทย์ตะวันตก ข้อมูลในการวินิจฉัยสังเกตแบบไม่มีอคติ อิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งพบได้จากการตรวจร่างกาย และส่งตรวจพิเศษ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ ที่พบได้ตามหลักการแพทย์(มานิช หล่อตระกูล และคณะ, 2555: 125-126)

2) ความเจ็บป่วย (illness) เป็นความผิดปกติตามการรับรู้ หรือประสบการณ์ความเจ็บป่วยที่ผู้ป่วยตีความเองโดยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน ว่าสภาวะร่างกายของเขาต่างไปจากเดิมอย่างไร เขาสามารถทำอะไรต่าง ๆ ได้ตามเดิมหรือไม่ และเขาเคยมีประสบการณ์ความผิดปกติดังกล่าวหรือไม่อย่างไร (เกษม ต้นติผลาชีวะ, 2545:12-13.) ดังนั้นทั้ง 2 โรค โรค คือ เป็นสิ่งที่เกิดจากการวิเคราะห์ลักษณะที่เป็นปรากฏการณ์ทางจิตเวชออกมา เป็นการวินิจฉัยโรคนั้นๆของบุคลากรทางการแพทย์ แต่ความเจ็บป่วย เป็นสิ่งที่บุคคลนั้น ๆ รับรู้อาการของตนเองที่เผชิญว่าแปรเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเอง จึงยังไม่ได้รับการวินิจฉัยโรคจากบุคลากรทางการแพทย์อย่างชัดเจน เมื่อได้รับการวินิจฉัย และตรวจสภาพจิตแล้วมีอาการเจ็บป่วยทางจิตที่มีความผิดปกติด้านใด แต่เมื่ออาการโรคที่ผู้ป่วยเป็น มีการพัฒนาไปในทางที่รุนแรงเพิ่มขึ้น หรือมีภาวะแทรกซ้อนทางร่างกายเพิ่มขึ้น สามารถวินิจฉัยโรคร่วมได้ หรือวินิจฉัยโรคใหม่ได้ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้มีผู้ป่วยโรคซึมเศร้าจำนวนมากขึ้น

โรคซึมเศร้า (Major Depression Disorders) โรคซึมเศร้าอธิบายเป็นภาวะซึมเศร้าที่ได้รับการวินิจฉัยโรค ทางแพทย์ตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคซึมเศร้าตามDSM-IV (Charles Scott, MD,

2015: 30-31.) และ ICD-10 ประกอบด้วยข้อบ่งชี้ ของการวินิจฉัยโรคตาม DSM-IV จะมีอาการหลัก 2 อาการ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) อารมณ์เศร้า โดยส่วนใหญ่ของแต่ละวัน และตลอดทั้งวันหรือเกือบทุกวัน โดยผู้ป่วยจะเป็นผู้บอกความรู้สึกนี้ได้ด้วยตนเอง หรือเป็น อาการที่บุคคลอื่นสังเกตเห็นก็ได้ ถ้าผู้ป่วยเป็นเด็ก หรือวัยรุ่น อาการในข้อนี้อาจจะเป็นเพียงอารมณ์หงุดหงิด

2) ความสนใจสิ่ง ๆ ต่าง ๆ ลดลงมาก หรือไม่อยากพูดคุยกับใคร ไม่อยากทำอะไร เกือบทุกวัน ความสนใจในดี และความรูสึกดีใจ สนุกสนานลดลงอย่างมากในทุกกิจกรรม หรือเกือบทุกกิจกรรม ฉะนั้นอาการหลักจะมีอาการร่วมอยู่ มี 7 อาการ คือ

อาการที่ 1 น้ำหนักลดลงอย่างมากโดยที่ไม่ได้ตั้งใจอดอาหาร หรือน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะกินจุ

อาการที่2 นอนไม่หลับ หรือนอนมาก เกือบทุกวัน

อาการที่3 กระวนกระวายอยู่ไม่สุข หรือเชื่องช้าลง

อาการที่4 อ่อนเพลีย เหนื่อยล้า ไม่มีเรี่ยวแรง เป็นเกือบทุกวัน

อาการที่5 รู้สึกไร้ค่าหรือรู้สึกผิดมากกว่าปกติ เป็นเกือบทุกวัน

อาการที่6 สมาธิลดลง ใจลอย หรือลังเลไปหมด

อาการที่7 คิดเรื่องตาย คิดอยากตายต้องมีอาการอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 2 สัปดาห์ หรือต้องมีอาการเหล่านี้อยู่เกือบตลอดเวลา แทบทุกวัน หรือไม่เป็นๆหายๆ เพียงแค่วันสองวันแล้วกลับมาเป็นใหม่ ต้องมีอาการหลักในข้อ 1 หรือ ข้อ 2 อย่างน้อย 1 ข้อ (ยาใจ สิทธิมงคล และคณะ, 2559:322) ซึ่งการแบ่งระดับความรุนแรง สามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 อาการระดับเล็กน้อย (Mild depressive episode) คือ ผู้ป่วยอย่างน้อยที่สุดจะต้องมี 4 อาการรวมกับอาการหลัก โดยอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีอาการ 2 ข้อ ในอาการหลัก

ระดับ 2 ระดับปานกลาง (Moderate depressive episode) คือ ผู้ป่วยอย่างน้อยที่สุดจะต้องมี 6 อาการรวมกับอาการหลัก โดยอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีอาการ 2 ข้อในอาการหลัก

ระดับ 3 ระดับรุนแรง (Severe depressive episode) คือ ผู้ป่วยอย่างน้อยที่สุดจะต้องมี 8 อาการรวมกับอาการหลัก โดยจะต้องมีอาการ ทั้ง 3 ข้อของอาการหลัก (สายฝน เอกวรังกูร, 2554: 10-12) โดยภาวะนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีการสูญเสียและความเศร้าโศก (Grief and Loss Theory) อธิบายการสูญเสียว่าเป็นสถานการณ์ที่บุคคลประสบกับความสูญเสียสิ่งที่มีค่า มีความหมาย และมีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคล เป็นการสูญเสียสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม (actual loss) ได้แก่ การสูญเสียบุคคลสำคัญในชีวิต สูญเสียอวัยวะ สูญเสียการทำหน้าที่ของร่างกาย สูญเสียทรัพย์สิน สัตว์ สิ่งของและการสูญเสียที่เป็นการรับรู้ความรู้สึกซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม มองเห็นได้ไม่ชัดเจน (สายฝน เอกวรังกูร, 2554: 19)สามารถแบ่งระยะของกระบวนการตอบสนองต่อความเศร้าโศก เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การสูญเสียจากกระบวนการเปลี่ยนผ่านของช่วงชีวิต 2) การสูญเสียจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์เฉพาะ การเสียชีวิตของบุคคลที่รัก ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะปฏิเสธ(stage of denial) เมื่อบุคคลรับรู้ว่าการสูญเสีย ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นคือไม่เชื่อว่าได้มีการสูญเสียเกิดขึ้น ไม่ยอมรับ เกิดความรู้สึกช็อก(Shock)

ระยะที่ 2 ระยะโกรธ(stage of anger) เมื่อผู้สูญเสียไม่สามารถปฏิเสธได้ต่อไป จะมีความรู้สึกโกรธที่ตนเองต้องเผชิญกับการสูญเสีย ผู้สูญเสียอาจแสดงความโกรธออกมา กับคนใกล้ชิดญาติ เพื่อนสนิทกล่าวโทษพระเจ้าหรือเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่คิดว่าควรจะช่วยเหลือตนเองได้ เกิดความรู้สึกว่า ไม่ยุติธรรมที่มีการสูญเสียเกิดขึ้นกับตนเอง(ศรีนรัตน์ วัฒนธรรณ์, 2560: 17.)

ระยะที่ 3 ต่อรอง(bargaining) ในระยะนี้เริ่มมีการรับรู้การสูญเสียแต่ยังพยายามมองหาสิ่งต่อรองเพื่อปลอบใจในการที่ยังไม่สามารถยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เช่น ยังไม่สมควรที่จะเกิดเหตุการณ์แบบนี้ ขอให้ผ่านช่วงเวลานี้ไปก่อนจะได้หรือไม่ รวมถึงการพยายามหาที่ความมั่นใจที่ใหม่มักใช้วิธีการบนบานสาธยาย และต่อรองการกระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนสูญเสีย(สายฝน เอกวารงกูร, 2554:20)

ระยะที่ 4 ซึมเศร้า(depression) เป็นระยะที่มีพฤติกรรมแยกตัว แสดงความรู้สึกเสียใจต่อการสูญเสียที่เกิดขึ้น เนื่องจากคิดว่า ไม่สามารถจัดการแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้แล้ว ซึ่งเป็นความรู้สึกปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ในช่วงนี้และยังไม่ถือว่า เป็นความเจ็บป่วยแต่อย่างใด แต่ให้พึงระวังไว้ว่าอาจจะเป็นช่วงเวลาที่มีความเสี่ยงในการที่ผู้เสียใจจะกระทำการใดๆ อันเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น(ทิพย์สุดา สำเนียงเสนาะ, 2556: 662.)

ระยะที่ 5 ยอมรับ(acceptation) บุคคลจะรู้สึกผิดและเสียใจกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นยอมรับความสูญเสียตามสภาพความเป็นจริงและตั้งหลักเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ขั้นตอนนี้บุคคลจะยอมรับในภาวะสูญเสียที่เกิดขึ้น และภาวะซึมเศร้าจะหายไปเมื่อบุคคลที่สามารถผ่านพ้นระยะที่ 4 เข้าสู่ระยะที่ 5 เป็นระยะของการยอมรับทำให้มีอาการซึมเศร้าในช่วงสั้นๆ และสามารถหายไปได้เอง แต่ถ้าหากบุคคลไม่สามารถผ่านพ้นระยะที่ 4 ได้ ทำให้มีอาการเศร้า เป็นอยู่นานทั้งวันหรือเกือบทั้งวัน ติดต่อกันถึง 2 สัปดาห์ ทำให้เกิดโรคซึมเศร้าได้มากที่สุด (นภวัลย์ กัมพลาศิร, 2567: ออนไลน์)

สรุปได้ว่า การเกิดโรคซึมเศร้าทั้งนี้เกิดจากปัจจัยและสาเหตุหลายๆ อย่างที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ส่งผลให้มีการเกิดโรคซึมเศร้าในร้อยละ 5-12 ของผู้ชายและร้อยละ 10-25 ของผู้หญิง โรคซึมเศร้าเป็นกลุ่มโรคย่อยของโรคทางจิตเวชซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นโรคและความเจ็บป่วยได้ โรคซึมเศร้าถือเป็นโรคจิตและมีอาการต่างๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลนั้นๆ การแยกโรคและความเจ็บป่วยช่วยให้เห็นว่าโรคซึมเศร้ามีความผิดปกติในด้านกระบวนการและกลไกทางร่างกาย ในขณะที่ความเจ็บป่วยเกิดจากความรับรู้ของบุคคลต่ออาการของตนเองที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมโดยมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

หลักการลดปัญหาโรคซึมเศร้าทั่วไป

โรคซึมเศร้านี้หากได้รับการรักษา ผู้ที่เป็นจะอาการดีขึ้นมาก อาการซึมเศร้าร้องไห้บ่อยๆ หรือรู้สึกท้อแท้หมดกำลังใจ จะกลับมาดีขึ้นจนผู้ที่เป็นบางคนบอกว่าไม่เข้าใจว่าตอนนั้นทำไมจึงรู้สึกเศร้าไปได้ถึงขนาดนั้น ยิ่งหากมารับการรักษาเร็วเท่าไรก็ยิ่งจะอาการดีขึ้นเร็วเท่านั้น ยิ่งป่วยมานานก็ยิ่งจะรักษายากการรักษาที่สำคัญในโรคนี้คือการรักษาด้วยยา แก่เศร้าโดยเฉพาะในรายที่อาการมาก ส่วนในรายที่มีอาการไม่มาก แพทย์อาจรักษาด้วยการช่วยเหลือชี้แนะการมองปัญหาต่างๆ ในมุมมองใหม่ แนวทางในการปรับตัว หรือการหาสิ่งที่จะช่วยให้จิตใจผ่อนคลายความทุกข์ใจลง ร่วมกับการให้

ยาแก้เศร้าหรือยาคลายกังวลเสริมในช่วงที่เห็นว่าจำเป็น (คณะแพทย์โรงพยาบาลรามารามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล 2567: ออนไลน์) โดยหลักการลดปัญหาซึมเศร้าจะมีดังนี้

หลักการที่ 1 การรักษาด้วยยา การใช้ยาแก้เศร้า เนื่องจากโรคซึมเศร้าสาเหตุที่พบเกี่ยวข้องกับการเคมีในสมอง ซึ่งการให้ยาแก้เศร้าเพื่อไปปรับสมดุลสารเคมีในสมองจึงเป็นสิ่งจำเป็น อย่างมาก ยาแก้เศร้าช่วยบรรเทาอาการเศร้า ทานยาจนรู้สึกดีขึ้น และเมื่อดีขึ้นแล้วควรทานยาต่อไปอีก 6-12 เดือน เพื่อป้องกันอาการกลับมาเป็นซ้ำอีก แม้จะ รู้สึกสบายดีก็ยังคงกินยาตามแพทย์สั่งอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันการกลับเป็นซ้ำ เนื่องจากผู้ที่เคยป่วยเป็นโรคซึมเศร้ามักจะกลับมาป่วยซ้ำหรืออาจมีอาการ กำเริบซ้ำ จึง ถือว่าโรคซึมเศร้าเป็นโรคเรื้อรังจำเป็นต้องได้รับยาระยะยาว

หลักการที่ 2 การรักษาทางจิตใจ มีวิธีการทางจิตใจอยู่หลายรูปแบบ ในการช่วยเหลือผู้ป่วยโรคซึมเศร้า ซึ่งอาจเป็นการ พูดคุยกับจิตแพทย์ อันจะช่วยให้ผู้ป่วยเกิดความเข้าใจตนเอง สาเหตุที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ ซึมเศร้า เข้าใจปัญหาและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมในที่สุด วิธีการที่พบว่าสามารถรักษาโรคซึมเศร้าได้ดี คือ

1) การรักษาแบบปรับความคิดและพฤติกรรม เชื่อว่าอาการของผู้ป่วยมีสาเหตุจากการมีแนวคิดที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง เพราะในหลายครั้ง บางคนทุกข์เพราะความคิดของตนเอง เช่นมองตนเองในแง่ลบ มองสิ่งต่างๆแง่ลบ เกินความจริง ดังนั้น การรักษา มุ่งแก้ไขแนวคิดของผู้ป่วยให้สอดคล้องกับความจริงมากขึ้น รวมถึงการปรับพฤติกรรม ใช้ทักษะใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้นในการแก้ปัญหา

2) การรักษาแบบปรับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การรักษามุ่งให้ผู้ป่วยมีการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมและผู้อื่นที่ดีขึ้น

3) การรักษาจิตบำบัดเชิงลึก เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจปมขัดแย้งที่อยู่ในจิตใจตนเอง จนนำมาสู่โรคซึมเศร้า

การที่ผู้ป่วยเป็นโรคนี้นักรู้สึกที่ตนเองไม่มีค่า ไม่มีใครสนใจ ต้องรับความกดดันต่างๆแต่ผู้เดียว รู้สึกสิ้นหวัง ไม่อยากจะทำอะไรอีกแล้ว แต่ขอให้ความมั่นใจว่าความรู้สึกเช่นนี้ไม่ได้เป็นอยู่ตลอดไป โรคนี้รักษาให้หายขาดได้ เมื่ออาการของโรคดีขึ้น มุมมองต่อสิ่งต่างๆ ในแง่ลบจะเปลี่ยนไป ความมั่นใจในตนเองจะมีเพิ่มขึ้น มองเห็นปัญหาต่างๆ ในมุมมองอื่นๆ ซึ่งต้องมีการแก้ปัญหาด้วยตนเองดังนี้

1) การออกกำลังกาย การออกกำลังกายนอกจากจะช่วยทางร่างกายแล้ว จิตใจก็ยังดีขึ้นด้วย โดยในผู้ที่มีการซึมเศร้าไม่มาก จะรู้สึกว่าจิตใจคลายความเศร้า และแจ่มใสขึ้นได้ ถ้าได้ออกกำลังกายร่วมกับผู้อื่นก็จะยิ่งช่วยเพิ่มการเข้าสังคม ไม่รู้สึกว่าตนเองโดดเดี่ยว

2) อย่าคาดหวังหรือตั้งเป้าหมายยากเกินไป ทั้งในการทำงานและการปฏิบัติตัว ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่เราต้องการการพักผ่อน ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การกระตุ้นตนเองมากเกินไปกลับยิ่งจะทำให้ตัวเองรู้สึกแย่ที่ทำได้ไม่อย่างที่ตั้งหวัง

3) เลือกกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีๆ โดยมักจะเป็นสิ่งที่เราเคยชอบ เช่นไปเที่ยวสวนสาธารณะ ไปเที่ยวชายหาด ชวนเพื่อนมาที่บ้าน

4) พยายามทำกิจกรรมที่ทำร่วมกับคนอื่นมากกว่าที่จะอยู่คนเดียว หลักการเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้จะไม่คงอยู่ตลอดไป แต่จะขึ้นๆ ลงๆ ในแต่ละช่วง คนที่

มีความโศกเศร้ามักจะรู้สึกหมดหวัง คิดว่าความรู้สึกนี้จะคงอยู่กับตนเองตลอดเวลา ในความเป็นจริงแล้วจะมีอยู่บางช่วงที่อารมณ์เศร้านี้เบาบางลง ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ให้เราเริ่มกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อให้มีความรู้สึกที่ดีขึ้น

5) อย่าตัดสินใจเรื่องที่สำคัญต่อชีวิต เช่นการหย่า การลาออกจากงาน ณ ขณะที่เรากำลังอยู่ในภาวะซึมเศร้านี้การมองสิ่งต่างๆ ในแง่ลบอาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาดไปได้ ควรเลื่อนการตัดสินใจไปก่อน หากจำเป็นหรือเห็นว่าปัญหานั้นๆ เป็นสิ่งที่กดดันเราทำให้ทำอะไรอย่างจริงจังก็ควรปรึกษาผู้ใกล้ชิดหลายคนให้ช่วยคิด

6) การแก้ปัญหาให้แยกแยะปัญหาให้เป็นส่วนย่อยๆ การมองปัญหาโดยไม่แยกแยะจะทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ ไม่รู้จะทำอย่างไร การจัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา ว่าเรื่องไหนควรทำก่อนหลังแล้วลงมือทำไปตามลำดับโดยทิ้งปัญหาย่อยอื่นๆ ไว้ก่อน วิธีนี้จะพอช่วยให้รู้สึกว่าคุณยังทำอะไรได้อยู่

สรุปได้ว่า การรักษาโรคซึมเศร้ามีหลักการหลายประการ 1) การรักษาด้วยยาการใช้ยาแก้เศร้าเพื่อปรับสมดุลสารเคมีในสมองเป็นสิ่งจำเป็น เช่นยาช่วยบรรเทาอาการเศร้าและป้องกันการกลับมาของอาการซ้ำ 2) มุ่งให้ผู้ป่วยมีการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมและผู้อื่นที่ดีขึ้น โดยการพูดคุยกับจิตแพทย์หรือการปรับความคิดและพฤติกรรม 3) การออกกำลังกาย, การตั้งเป้าหมายที่เหมาะสม, การเลือกกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสุข, และการแยกแยะปัญหาเพื่อการแก้ไขที่เหมาะสม และ 4) การรับรักษาเร็วทำให้อาการดีขึ้นเร็วขึ้น และการตรวจสอบโดยแพทย์เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อปรับการรักษาให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

แนวทางการลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชนวงศ์ 7

แนวทางการลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชนวงศ์ 7 เป็นแนวทางในการลดปัญหาภาวะซึมเศร้า ตามปกติจะทำให้อาการของความเจ็บป่วยนั้น ไม่ทุกข์ไม่เดือดร้อนเสียมากจนเกิดไปจนทำให้ตนเองตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า เป็นการบำบัดอาการซึมเศร้าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การเสริมสุขภาพด้วยโพชนวงศ์นั้นเป็นที่ทราบกันว่าโพชนวงศ์ 7 นอกจากจะใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกฝนทางจิตที่ส่งผลดีต่อสุขภาพะครบทุกด้าน(พระใบฎีกาภิตติพงษ์ สีลสุทฺธ, สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล, 2564) เป็นส่วนสำคัญไม่ว่าจะเป็น กาย จิตสังคัม และปัญญาแล้ว การเสริมสุขภาพด้วยการปฏิบัติตามหลักของโพชนวงศ์จะทำให้กายและใจทำงานร่วมกันได้อย่างสมดุลมีความสุขสงบ จิตผ่องคลาย รู้เท่าทันทุกข์ที่เกิดขึ้นใจ เกิดปิติทำให้สุขภาพจิตดีจิตตั้งมั่นมีสติและมีสมาธิรู้ตามความเป็นจริง (พระปลัด เสนจินณสาร, สมบูรณ์ บุญโท และ สวัสดิ์ อโณทัย, 2560) ซึ่งการจะลดปัญหาภาวะซึมเศร้าจะต้องเข้าใจหลักโพชนวงศ์ 7 ประกอบด้วย

1) สติ ความระลึกได้ สติ ดึงเอาจิตมากำกับไว้กับสิ่งที่ต้องการ หรือสิ่งที่เราจะเกี่ยวข้อง ทำให้งานนั้นอยู่ในการรับรู้ของจิต ไม่หลุดลอย ไม่หล่นหาย ไม่พลัดกันไปเสีย นี่คือน้ำที่ของสติ อารมณ์ในที่นี้ คือ สิ่งที่เราต้องเกี่ยวข้องทุกอย่าง สิ่งที่เรารับรู้ สิ่งที่เราเห็นถึงได้ เรียกว่า “อารมณ์” สติมีหน้าที่ดึงหรือตรึงจิตไว้กับสิ่งนั้นๆ

2) ัมมวิจยะ หรือ ธรรมวิจย แปลว่า การวิจัยธรรม วิจัย นั้นแปลว่า การเพินหรือการเลือกเพิน คือ การใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณา สอดส่อง ค้นคว้า ธรรม ก็คือ ความจริง ความถูกต้อง สิ่งที่ดี

งาม สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล หรือคำสอนที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความจริง ความถูกต้องดีงาม และสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลนั้น สิ่งนั้นอาจอยู่ต่อหน้าก็ได้ เช่น เรามองเห็นอะไรอยู่ข้างหน้าหรือขณะนี้ เรากำลังเผชิญกับอารมณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เราก็เพิน คือมองค้นหาให้เห็นธรรมเพินเอาธรรมออกมาให้ได้ หรือมองให้เป็นธรรม

3) วิริยะ ความเพียร ผู้กล้าหาญ หมายถึง พลังความเข้มแข็งของจิตใจ ที่จะเดิน ที่จะก้าวหน้าต่อไป ถึงจะเผชิญอุปสรรค ความยุ่งยาก ความลำบาก ถึงจะเป็นงานหนัก หรือมีภัย ก็ไม่ครั่นคร้าม ไม่หวั่นหวาด ไม่กลัว ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่ท้อแท้หรือไม่ท้อถอยมีกำลังประคับประคองใจของตัวเองไว้ไม่ให้ถอย อันนี้เรียกว่า วิริยะ

4) ปิติ ความอิ่มใจ หรือ ความเต็มใจ ความซาบซึ้ง ความปลาบปลื้ม ปิตินี้เป็นอาหารหล่อเลี้ยงใจ บางท่านเจริญธรรมดีแล้วมีปิติได้เสมอ ร่างกายก็กระปรี้กระเปร่า เรียกว่า ปิติรักษาแปลว่า ผู้มีปิติเป็นรักษา คือ มีปิติเป็นอาหาร ฉะนั้นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยจิตใจของตัวเอง ก็คือพยายามสร้างปิตีขึ้นมา ปิติเป็นอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจให้เอิบอิ่ม ความอิ่มใจช่วยได้มาก

5) ปัสสัทธิ ความผ่อนคลาย หรือสงบเย็น ไม่กระสับกระส่ายไม่เครียด ท่านแบ่งเป็น ภายนอกผ่อนคลายกับใจผ่อนคลาย หรือสงบเย็นกายกับสงบเย็นใจ คือ ไม่กระสับกระส่ายไม่เขม็งเครียด สงบเย็นกายท่านหมายเอาหลักซึ่งถึงการสงบผ่อนคลายของกองเจตสิก แต่เราจะถือเอาการสงบผ่อนคลายของร่างกายธรรมดาก็ได้ง่ายๆ คนเราถ้ามีความเครียด มีเรื่องไม่สบายใจแล้ว มันจะเครียดทั้งกายและใจ สภาพที่ตรงข้ามกับปัสสัทธิ ก็คือ ความเครียด เมื่อมีเรื่องกลุ้มกังวลใจ อะไรต่างๆ ทางใจแล้ว ก็พลอยเครียด เมื่อมีเรื่องกลุ้มกังวลใจ อะไรต่างๆทางใจแล้วก็พลอยเครียดทางกายด้วย ไม่มีความสุข และจะทำให้ร่างกายทรุดโทรมลงด้วย

6) สมานะ ความตั้งจิตมั่นหรือแน่วแน้อยู่กับสิ่งนั้นๆ ถ้าพิจารณาสิ่งใดก็ให้จิตใจแน่วแน่ จับอยู่กับสิ่งนั้น ถ้าทำกิจทำงานอะไร ก็ให้ใจเราแน่วแน้อยู่กับสิ่งนั้น อย่างที่เรียกว่า ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน อันนี้ เรียกว่า สมานะ ใจอยู่กับสิ่งนั้น ไม่เคลื่อนที่ไป สมานะก็คงอยู่ คือ จิตอยู่ด้วยกับสิ่งที่กำหนดเป็นไปแบบเรียบสนิท อันนี้เรียกว่า สมานะ จิตใจที่แน่วแน่เป็นจิตใจที่มีกำลังมาก เฉพาะอย่างยิ่งคือเป็นจิตใจซึ่งเหมาะที่จะใช้งานให้ได้ผลดี

7) อุเบกขา ความวางเฉยเป็นความเรียบสงบของจิต ที่เป็นกลางๆ ไม่เอนเอียงไปข้างโน้นข้างนี้เป็นการเฉยอยู่อย่างรู้ทันและพร้อมที่จะทำการเมื่อถึงจังหวะ(พรมงคลฉันทรัตนโยธิน, 2561: 29-37)

ตัวอย่างการใช้หลักหลักโพชฌงค์ 7 ที่ใช้เป็นแนวทางในการลดปัญหาภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างในกรณีของพระมหากัสสปะที่ป่วยอยู่ โดยพระพุทธเจ้าได้แสดงโพชฌงค์ ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพานท่านพระมหากัสสปะก็มีใจยินดี ขึ้นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคหายขาดจากอาพาธนั้น และอาพาธนั้นเป็นอันท่านพระมหากัสสปะละได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 195 หน้าที่ 128-129, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การหายของท่านเป็นการปรับจิตให้เกิดความสมดุลด้วยการใช้สติปรับอาการอันเนื่องจากโรคหุดหุดและฟุ้งซ่านและจะพบว่าอาการทั้ง 2 นี้ด้วยการแก้ปัญหอาการหุดหุดจึงต้องปรับด้วยการใช้ฉันทมยวิริยะ วิริยะ ส่วนภาวะโรคโหมอันเกิดจากการจิตฟุ้งซ่านก็ต้องควบคุมไว้เช่นกันด้วยปิติ ปัสสัทธิและสมานะ วิธีการดังกล่าวนี้จึงเป็นการรักษาโรคกายและใจไปพร้อมกัน อาจกล่าวได้ว่าเราเป็นโรคทั้ง 2 นี้ตลอดเพียงแต่ไม่ได้รับการตรวจสอบและแก้ไข

จึงทำให้อาการกำเริบ ต่อเมื่อแก้ไขแล้วอาการก็จะทุเลา แต่ไม่หายขาดจนกว่าจะบรรลุปะระ
อรหันต์ และวิธีการดังกล่าวนี้จึงเป็นการเยียวยาให้อาการซึมเศร้าอันเกิดจากการอยู่ในอารมณ์หดหู่
นานเกินไปอยู่ในภาวะที่ดีขึ้น

สรุป

แนวทางการลดปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักโพชฌงค์ 7 มาจากใช้กระบวนการที่สอดคล้อง
กับการรักษาด้วยการปรับสมดุลทางอารมณ์อันได้แก่การปรับเมื่ออารมณ์เข้าสู่สภาวะซึมเศร้ามาจาก
การที่จิตเข้าสู่อาการหดหู่จึงต้องปรับด้วยการใช้ธรรมวิริยะ วิริยะ ส่วนภาวะโลดโผนอันเกิดจากการจิต
ฟุ้งซ่านก็ต้องควบคุมไว้เช่นกันด้วยปีติ ปัสสัทธิและสมาธิ โดยมีสติเป็นเครื่องปรับให้เกิดความสมดุล
ทางอารมณ์ จะพบว่าพระอรหันต์ที่ปรับสมดุลได้จะหายจากการป่วยไข้ทั้งทางกายและทางจิตในเวลา
ไม่นาน อันเป็นผลจากการปรับสมดุลทางอารมณ์ทำให้ร่างกายและจิตใจกลับเป็นปกติแม้จะมียังเป็น
โรคอยู่ก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

- เกษม ตันติผลาชีวะ(2545). *อาการและการบำบัดโรคจิต โรคประสาท*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี:
สำนักพิมพ์สนุกอ่าน.
- คณะแพทย์โรงพยาบาลรามธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล (2567). *การรักษาโรคซึมเศร้า*. สืบค้นข้อมูล
จาก<https://www.rama.mahidol.ac.th/ramamental/generalknowledge/05282014-1001>
- จิตติพร ศุภสิทธิ์ธารง, แพทย์หญิง (2567). *โรคซึมเศร้า (Depression)*. สืบค้นจาก
<https://www.medparkhospital.com/disease-and-treatment/depression>
- ดาราพรรณ ต๊ะปิ่นดา. (2556). *ภาวะซึมเศร้า : การบำบัดและการให้การปรึกษาโดยการปรับความคิด
และพฤติกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วนิดาการพิมพ์.
- ธีรณ พงศ์มพัฒน์. (2567). *ปัญญาของโพชฌงค์ โดย ธีรณ พงศ์มพัฒน์*. สืบค้นจาก
https://www.matichon.co.th/columnists/news_2155054
- ทิพย์สุดา สำเนียงเสนาะ (2556). “การเผชิญภาวะสูญเสีย และเศร้าโศก”, *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. 21(7), 662.
- นภวัลย์ กัมพลาศิร (2567). *การพยาบาลผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตและจิตสังคม*. สืบค้นจาก
<http://www.elnurse.ssru.ac.th>
- บุรชัย อัสวทวิบูลย์. (2567). *ทำความเข้าใจ “โรคซึมเศร้า” ในมุมมองนักจิตวิทยา*. สืบค้นจาก
<https://tu.ac.th/thammasat-liberal-arts-psychology-depression>
- พระใบฎีกาภิตติพงษ์ สีสสุทโธ, สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล. (2564). *หลักพุทธธรรมตามแนวจิตวิทยาเพื่อ
การพัฒนาที่ยั่งยืน*. *วารสารมหาจุฬารัศยการ*, 8(2). 84-98.
- พระปลัดเสน จินณสาโร (ชุมมิ่ง), สมบูรณ์ บุญโท, และ สวัสดิ์ อโณทัย. (2560). *การบูรณาการการ
ประยุกต์ใช้หลักสัจตโพชฌงค์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ในการเสริมสร้างสุขภาวะของพระสงฆ์
ไทย*. *มหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(1), 412-430.

- มานิช หล่อตระกูล และคณะ (2555).ตำราพฤติกรรมศาสตร์ทางการแพทย์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล.
- ยาใจ สิทธิมงคล และคณะ(2559).การพยาบาลจิตเวชศาสตร์,พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สแกนอาร์ต จำกัด.
- ศรินรัตน์ วัฒนธรรณ์ (2560). “ความเศร้าโศกจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก: บทบาทพยาบาล”. *วารสารพยาบาลสภาวิชาชีพไทย*.10 (1),17.
- สเปญ อุ๋นอณรงค์,ผศ.นพ (2545).โรคกลัว โรคย้ำคิดย้ำทำและการรักษาด้วยตนเอง.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บ.ยูเนียนครีเอชั่น.
- สมจินต์ อรุณปลอด และคณะ. (2542).การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการหลบหนีของผู้ป่วยจิตเวช ทั่วไปในโรงพยาบาลสมเด็จพระยา.รายงานการวิจัย. โรงพยาบาลสมเด็จพระยา.
- สายฝน เอกวารการ(2554).รู้จัก เข้าใจ ภาวะซึมเศร้า.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส. เอเชียเพรส จำกัด.
- Charles Scott, MD (2015).*DSM-5 and The Law changes and challenges*. the United States of America: Oxford University press.
- William R. Marchand, MD, *Depression and Bipolar Disorder*, (USA: Bull Publishing Company, 2012), p. 25.

ศาสนบำบัด: การตีความเรื่องสมาธิเพื่อการเยียวยาจิตใจในพระพุทธศาสนา เถรวาท

Religious Therapy: The Interpretation of the Metidation to Mind's Cure in Theravada Buddhism

อำนาจ ชัยชลทรัพย์

Amnat Chaichonlasub

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya university

Corresponding author, e-mail: amnat8@gmail.com

Received July 18, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงการตีความสมาธิเพื่อการเยียวยาจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ศาสนบำบัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการใช้สมาธิอันเกี่ยวกับการรักษาจิตใจ เนื่องจากชีวิตเป็นภาพขององค์รวมไม่ได้ถูกแยกหรือแบ่งออกไปจากธรรมชาติรอบตัว การดูแลจิตใจจึงเป็นการนำเอาหลักการที่เชื่อมโยงกันระหว่างกายกับจิตนั้น และการที่มนุษย์เป็นโรคกายนั้นไม่ใช่เรื่องที่จะให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก แต่การรักษาจิตใจในแง่นี้จะพบว่าเป็นการทำให้ร่างกายทนต่อทุกข์ได้ไปพร้อมกันด้วย และฐานะของพระพุทธเจ้าเป็นหมอ การปฏิบัติของพระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นการพัฒนาการรักษาชาวโลกเป็นหลัก จนมีคำเรียกว่า สัพพโลกตักิจจโก ผู้เยียวยาสรรพโลก คือเป็นผู้รักษาชาวโลกทั้งหมด หมายความว่า รักษาโรคด้วยรักษาชาวโลกไปด้วย

คำสำคัญ: ศาสนบำบัด; สมาธิ; การเยียวยาจิตใจ; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article has objective to show the Interpretation of the Metidation to Mind's Cure in Theravada Buddhism. This article employed the documentary research methodology. In the research, it was found that religious therapy in Theravada Buddhism is the use of meditation that involves healing the mind. Although, life is a holistic, it is not separated or divided from the nature around us. In the case, a care of the mind therefore brings the principles that connect the body and the mind. In the fact, humans have physical diseases is not something that should be given priority. In the other hand, the mind in this respect will be found to make the body able to tolerate suffering at the same time. and the Buddha's status

as a doctor the practice of Buddhism is seen primarily as the development of healing for the world. There is a word called Sapphalokatikijchako, it means healer who is the one who heals all the people of the world and he heals disease and heals the world at the same time.

Keywords: Religious Therapy; the Metidation; to Mind's Cure; Theravada Buddhism

บทนำ

การรักษาและเยียวยาเป็นคำที่ถูกพูดถึงในวงการแพทย์ โดยจะพบว่า คำว่ารักษานั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำให้อาการนั้นดีขึ้นหรือหายจากการเจ็บป่วยไข้ (medical treatment) ส่วนการเยียวยาเป็นการประคับประคอง เป็นการทำให้ทุเลาหรือดูแลให้ดีขึ้นแต่ไม่ได้ทำให้หายขาด เนื่องจากพระพุทธศาสนามองว่ามีโรคส่วนหนึ่งเป็นโรคกรรม หากมนุษย์นั้นไม่อาจถูกรักษาให้หายได้ ก็ไม่ใช่เรื่องจำเป็นที่จะต้องยึดชีวิตนั้นไว้ด้วยทุกอย่างในชีวิต เช่นเดียวกับที่ความเป็นมนุษย์จะต้องอยู่เหนือการช่วยเหลือทางการแพทย์ หากการรักษานั้นเป็นเรื่องไร้สามารถ และไม่อาจทำให้ชีวิตดีขึ้น ก็ควรหาความเป็นไปได้อื่นที่จะทำให้คนป่วยได้จากไปอย่างสงบ (Damien Keown, 1995)

การรักษากายจึงเป็นการมุ่งให้ร่างกายดีขึ้น อันเป็นหลักการพื้นฐานในแง่การทำให้ดีขึ้น ให้ร่างกายหายขาดจากโรคนั้นๆ แต่พระพุทธศาสนามองว่าโรคที่เกิดจากการทางกายนั้นรักษาให้หายได้ แต่ยังมีบางโรคที่มาจากกรรมอาจรักษาไม่ได้ เช่นเดียวกับโรคทางใจที่รักษาไม่หายขาดนอกจากจะหลุดพ้นแล้วเท่านั้น ตามข้อความว่าโรค 2 อย่างนี้ คือ 1. โรคทางกาย 2. โรคทางใจ สัตว์ผู้อ้างว่าตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปี บ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปี บ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมืออยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจ ตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียว หาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 157 หน้าที่ 217, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การรักษาจึงเป็นเรื่องของการร่างกายเป็นหลัก ส่วนการเยียวยาเป็นเรื่องของภายในแง่ของการรับผลกระทบและการดูแลจิตใจไม่ให้ตกไปในบาปอกุศลนำไปสู่การทำความไม่ดีต่างๆ อีกครั้ง

จากข้อพิจารณา การเยียวยาจึงถูกสอนไว้ในพระสูตรต่างๆ เกี่ยวข้องกับการเยียวยาโรคที่ถูกเรียกในยุคสมัยหลังว่า ศาสนบำบัด ที่ถูกจำแนกเป็นวิถีภายนอก คือ การสารภาพบาปหรือการแสดงอาบัติ กับวิถีภายใน ได้แก่ การบริหารจัดการ สมาธิ และการมองด้านใน เป็นต้น (เค็นเน็ธ จี ชิซด์, 2552) ข้อพิจารณานี้จึงสอดคล้องกับการพัฒนาจิตใจเป็นหลักด้วยกระบวนการที่ถูกเชื่อมโยงกับหลักการที่ถูกกล่าวถึงในแง่ของการฝึกฝนตนเอง ดังคำอธิบายในคำว่า อรุเวลาวา ดังได้สดับมา ในอดีตกาล ครั้งพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติ กุลบุตรประมาณ 10,000 บวชเป็นดาบสอยู่ในประเทศนั้น วันหนึ่งประชุมกันตั้งกติกากันไว้ว่า ขึ้นชื่อว่ากายกรรมและวจีกรรมปรากฏแก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น ส่วนมโนกรรมไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ผู้ใดตรีกามวิตก พยาบาทวิตกหรือวิหิงสาวิตก คนอื่นที่จะเตือนผู้นั้นไม่มี ผู้นั้นจึงเตือนตนด้วยตนเอง จงเอาภาชนะใส่ทรายให้เต็มมาเกลี่ยไว้ในที่นี้ อันนี้เป็นการลงโทษผู้นั้น ตั้งแต่นั้นมา ผู้ใดตรีกามวิตกเช่นนั้น ผู้นั้นก็ต้องเอาภาชนะใส่ทรายมาเกลี่ยลงในที่นั้น กองทรายใหญ่เกิดขึ้นโดยลำดับในที่นั้นด้วยประการฉะนี้ ต่อแต่นั้นคนที่เกิดมาในภายหลัง จึงล่อมกองทรายใหญ่นั้นไว้ทำเป็นเจดีย์สถาน ท่านหมายเอากองทรายใหญ่นั้น (อรุเวลา) (อรรถกถาพระไตรปิฎก

ภาษาไทย, เล่มที่ 1 ข้อที่ 2 หน้าที่ 22, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) การที่นักบวชจะไม่ทำกรรมใหม่เป็นเรื่องของการฝึกฝนจิตใจไม่ให้ถูกรอบงำด้วยกิเลส จนเป็นที่มาของการเยยวยาจิตใจที่บกพร่องด้วยหลักการปฏิบัติตามหลักสมมติที่เชื่อมโยงกันระหว่างร่างกายและจิตใจที่อยู่บนฐานของการนำตัวเองเข้าไปสู่การจัดการให้ทุกอย่างเหมาะสมกับการเยยวยาจิตใจ

การเข้าใจว่าสมมติเป็นหลักปฏิบัติที่มาจากพื้นฐานในแง่ของการนำอารมณ์ทั้งภายในและภายนอกเป็นมาเป็นฐานในการปฏิบัติตามหลักการที่ปรากฏทั้งในส่วนสมณกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมาจากการเข้าใจว่า สมัตินั้นเป็นการสร้างความตั้งอยู่หรือความดำรงอยู่ของจิตและเจตสิกทั้งหลายในอารมณ์อันเดียวอย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ้งซ่านและไม่ส่ายไปในอารมณ์อื่น มีความไม่ฟุ้งซ่านเป็นลักษณะ มีการกำจัดเสียซึ่งความฟุ้งซ่านเป็นรส มีการไม่หวั่นไหวเป็นอาการปรากฏ มีความสุขเป็นปทัฏฐาน (พระพุทธโฆสเถระ, 2551) การเข้าใจว่าความสุขเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติสมมติจึงเป็นฐานของการเยยวยาให้จิตใจดำเนินไปได้ ซึ่งในแง่นี้จะพบสมมติมีหลายแบบอันเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับการดูแลที่อาจไม่ได้มุ่งที่การเยยวยาที่หลากหลาย (divergence) แตกต่างกันไปตามแต่ละบริบทของวัฒนธรรม (Stella Quah, 2001) แต่วิธีการนั้นอาจมีความหลากหลายแต่เป้าหมายนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือความสุขอันสัมผัสได้จากความทุกข์น้อยลง

บทความนี้จึงต้องการเสนอการตีความเรื่องสมมติตามหลักศาสนบำบัดที่ถูกมองว่าเป็นกระบวนการทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นไปที่การเยยวยาโรคทางกายที่ไม่อาจรักษาให้หายได้ ด้วยการดูแลจิตใจอันเป็นพื้นฐานของการเยยวยาทั้งหมดและจะส่งผลกระทบต่อการไม่นำร่างกายไปสู่การทำกรรมใหม่อันจะนำไปสู่การเกิดโรคร้ายต่างๆ อีก

แนวคิดการตีความเรื่องจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การตีความในพระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งไปที่การเข้าใจบริบทของการตรวจสอบใจที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเยยวยาและการพัฒนาให้ดีขึ้น มีลักษณะการตีความดังนี้

1. การตีความแบบสัจนิยม (Realism) คำสอนพระพุทธศาสนายุคแรกดำเนินตามแนวคิดแบบสัจนิยมที่มองถึงความเป็นจริงของสิ่งนั้นตามที่เป็นไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการตีความนั้น ซึ่งลักษณะของพระพุทธศาสนายุคแรกนั้นเน้นการตีความทุกอย่างดังที่ปรากฏในธรรมบทว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วยเพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปฉะนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 1 หน้าที่ 23-24, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การตีความดังกล่าวนี้เป็นไปตามพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม และทำให้เข้าใจโลกของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นนั้นล้วนมาจากใจของเรา หรืออาจกล่าวได้ว่า มายาภาพนั้นไม่ใช่สิ่งที่ใจสร้างขึ้น แต่สิ่งที่ทำให้เรารู้ใจไม่ได้มาจากประสาทสัมผัสและภาษาต่างหาก ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทแนวคิดที่มองว่าใจนั้นเป็นของเที่ยงแท้ และยั่งยืนแบบที่แนวคิดดั้งเดิมเสนอว่า วิญญาณ (soul) ไม่ว่าจะดีหรือชั่วต่างท่องเที่ยงไปในภพน้อยใหญ่ ความเชื่อนี้มาจากความเห็นผิด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 398 หน้าที่ 429-430, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หากพิจารณาในแบบนี้จะพบว่า การเข้าใจเรื่องจิตใจนั้นเป็นการอ้างถึงหลักการว่าด้วยเหตุปัจจัยที่ไม่ได้กล่าวถึงความยั่งยืน แต่ปรากฏในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจตามหลัก

ความจริงที่ปรากฏในปฏิจลสมุปบาททำให้เกิดกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภายนอกคือรูปหรือภายในคือจิตหรือวิญญาณที่รับรู้อารมณ์นั้น แล้วเข้าใจว่าทุกข์และสุขเกิดขึ้น การตีความนี้จึงเป็นการเข้าใจว่าจิตใจจะเกิดทุกข์หรือสุขเป็นไปตามเงื่อนไข ไม่ใช่เกิดจากการบังคับให้เป็นไป หรือเป็นสิ่งที่ยั่งยืน แต่เป็นองค์ประกอบที่ปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุปัจจัยที่ดีหรือไม่ดีเท่านั้น

2. การตีความแบบจิตวิทยา เป็นการตีความจิตใจผ่านการแสดงออกทางอารมณ์ (emotion) ในแง่นี้จะพบว่า นักคิดในสมัยหลังไม่อาจจะใช้การคาดคะเน (speculation) ในการตรวจสอบข้อมูลทางจิตใจเหมือนที่อธิบายในพระพุทธศาสนา แต่ต้องใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์หรือหลักการเชิงประจักษ์ในการตรวจสอบความจริงในแง่ว่าจิตใจเป็นสิ่งที่รับรู้ได้หากมีการสังเกต จึงเป็นที่มาของการตรวจสอบการแสดงออก เช่นเวลาโกรธ ก็จะเกิดการตั้งคำถามตามมาว่า “อะไรที่โกรธ” คือเราใช้ไหมที่โกรธ ถ้าเป็นอย่างนั้นเราก็เป็นทั้งตัวความโกรธ เป็นทั้งผู้กำลังตั้งคำถามคำถามนี้ และก็สามารถเป็นผู้ทำให้ความโกรธนั้นหายไปด้วย (Fank A. Geldarad, 1963) ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า การตามรักษา (อารักขา) หรือการเป็นผู้ตื่น (ชาคริยะ, watchfulness) เป็นการใช้สติในการกำหนดอารมณ์ โดยแยกอารมณ์เหล่านั้นให้เห็นข้อเท็จจริงทางด้านกระบวนการทางจิต จากข้อเท็จจริงนี้จึงเป็นไปได้ที่เราจะสร้างกระบวนการทำให้ใจเรานั้นสงบได้ การเข้าใจกระบวนการทางจิตนั้นมาจากกาหลักการทางจิตวิทยาสสมัยใหม่ที่พูดถึงความบกพร่องทางด้านพฤติกรรม โดยอธิบายว่าพฤติกรรมมนุษย์สามารถสังเกตได้ คือมนุษย์สามารถปรับตัวได้ตลอดเวลา ยิ่งรู้จัคนั้นเป็นกระบวนการทางเคมีในสมองผ่านพฤติกรรมมากเท่าใดก็ยิ่งปรับตัวได้ง่ายขึ้น เมื่อเรารู้ถึงพฤติกรรมการทำงานของสมองก็จะเข้าใจวิธีการควบคุมพฤติกรรม จึงไม่ได้สนใจการวิเคราะห์ตัวเอง การทำสมาธิหรือเครื่องมือที่ใช้สำหรับพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งขึ้นโดยตรง เพราะจิตวิทยาไม่ได้สนใจที่ประสบการณ์ของมนุษย์ในแง่ของจิตใจว่าสามารถพัฒนาได้จริง ซึ่งตรงนี้ดูเหมือนพระพุทธศาสนามองต่างออกไปเนื่องจากประสบการณ์และพฤติกรรมมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่สามารถควบคุมได้ด้วยตนเอง และพัฒนาได้ตามกระบวนการวิเคราะห์จิตใจและการทำสมาธิซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงธรรมชาติและสร้างความเป็นไปได้ที่จะอยู่อย่างมีความสุขได้

กระบวนการดังกล่าว ทำให้เข้าใจได้ว่า จิตวิทยาเป็นการแยกร่างกายออกจากจิตใจออกจากกัน ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาพิจารณาว่าชีวิตคือ “นามรูป” หากพิจารณาจากการเกิดจะพบว่ามนุษย์แม้จะเกิดมาพร้อมกันจากพ่อแม่คนเดียวกัน ถูกเลี้ยงมาเหมือนกัน แต่พฤติกรรมการแสดงออกจะแตกต่างกันเสมอ พระพุทธศาสนามองว่ามาจากจิตซึ่งเป็นหลักฐานที่ชี้ว่าความแตกต่างกันนั้นมาจากสิ่งที่อยู่ภายในจิตที่ต่างกันออกไป เนื่องจากแต่ละคนมีความทรงจำต่างๆ ก็ถูกบันทึกไว้ในจิตไว้สำนึกที่อยู่ที่ภายในจิต และสิ่งที่กำหนดการเกิดนั้นก็คือจิตที่สั่งสมผ่านประสบการณ์ในอดีต จึงนำไปสู่การเข้าใจผ่านพฤติกรรมที่แสดงออกมาในปัจจุบัน (Jayatilleke, 2000) ในแง่ทางจิตวิทยาจึงเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกมาจากการประสบการณ์ในอดีตที่มีส่วนกระตุ้นให้แสดงไปตามนั้น แต่พระพุทธศาสนามองว่าจิตใจนั้นถูกสะสมมาตามลำดับ และอาจพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ บางครั้งการพัฒนาเป็นแค่พฤติกรรมแสดงออกทางกายไม่ได้มีผลกระทบต่อจิตแต่อย่างใด การอธิบายนี้ทำให้เห็นว่า การที่คนเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ หรือสัตว์นรกจึงไม่ใช่แค่เพียงเป็นแค่กายหรือพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น แต่เป็นเรื่องจิตใจด้วย

การเข้าใจมุมมองการอธิบายแบบนี้ต้องเข้าใจว่า พระพุทธศาสนานับมองชีวิตของคนๆ หนึ่งเต็มไปด้วยสิ่งต่างๆ หรือพฤติกรรมที่ถูกสั่งสมมาจากอดีตจำนวนมากจึงทำให้ชีวิตมีความหลากหลาย โดยพิจารณาจากความพึงพอใจในการเกิด หากเกิดเป็นมนุษย์แล้วมีความสุขก็ถือว่าเป็นสวรรค์ หากเกิดแล้วไม่พึงพอใจก็ไม่ต่างจากการเกิดในนรก แต่ความจริงแล้วเราไม่ได้มุ่งไปที่การเกิดแต่มุ่งถึงวินาทีสุดท้ายที่เราจะตายต่างหาก น่าสนใจว่า การที่คนมีจิตเศร้าหมองแล้วทุกข์เป็นที่เป็นไป และการที่มีจิตผ่องแผ้วแล้วสุขก็เป็นที่เป็นไปได้ เป็นการมองที่ความตายที่ทำให้เห็นว่าชีวิตนั้นจะไปในนรกก็ต่อเมื่อเราไม่ได้มีจิตที่ดีพอ แต่หากเป็นฆาตกรแล้วได้จิตที่ดีตอนท้ายอย่างองคุลิมาลก็อาจจะกลายเป็นผู้เกิดใหม่ที่ดีได้ ซึ่งการเกิดใหม่นี้พิจารณาจากการที่เรามีความพึงพอใจหรือไม่พอใจ (Peter Harvey, 2000)

การตีความเรื่องจิตใจว่ามีความสำคัญมากกว่าร่างกาย จึงเป็นแนวทางการพิจารณาที่พระพุทธศาสนาเสนอไว้ ไม่ใช่ในแง่ของการพัฒนาเท่านั้น แต่ในแง่ของการเยียวยาด้วย เนื่องจากจิตใจมีผลกระทบต่อทุกองค์ประกอบในการมีชีวิต และเปลี่ยนแปลงทุกอย่างรอบตัวให้สอดคล้องกับจิตใจเป็นหลัก การเยียวยาใจจึงเป็นวิธีการที่ถูกมองว่าสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตมากที่สุด

รูปแบบสมาธิเพื่อการเยียวยาจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การใช้สมาธิเพื่อการเยียวยาจิตใจมาจากการการมองความหมายของสมาธิว่าเป็นที่ตั้งมั่น คือ ตั้งอยู่หรือดำรงอยู่ของจิตและเจตสิกทั้งหลายในอารมณ์อันเดียวอย่างสม่ำเสมอ และโดยถูกทางด้วยไม่ฟุ้งซ่านและไม่ส่ายไปในอารมณ์อื่น มีความไม่ฟุ้งซ่านเป็นลักษณะ มีการกำจัดเสียซึ่งความฟุ้งซ่านเป็นรส มีการไม่หวั่นไหวเป็นอาการปรากฏ มีความสุขเป็นปทัฏฐาน (พระพุทธโฆสเถระ, 2551) คำสอนเรื่องสมาธิจึงกล่าวถึงการรวมเอาวิธีการสงบจิตใจ มีอยู่ด้วยกัน 40 วิธี โดยถือเอาตามความแตกต่างของสิ่งของสิ่งจะนำมากำหนดเป็นอารมณ์ในการทำเจริญสมาธิ คือ 1. กสิณ 10 หมายถึง การนำเอาวัตถุ 10 ประเภท คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว อากาศ (ช่องว่าง) และแสงสว่าง นำมาจัดทำขึ้นในรูปแบบอันเหมาะสมแล้วนำมาเพ่งให้เกิดสมาธิ 2. อสุภะ 10 หมายถึง การพิจารณาซากศพในลักษณะต่าง ๆ 10 แบบ เช่น ซากศพมีหนองไหล ซากศพที่พอง ซากศพที่โลดหิดไหล เป็นต้น 3. อนุสติ 10 หมายถึง การระลึกถึงอารมณ์ต่าง ๆ ที่เป็นคุณแก่จิต 10 ประเภท เช่น ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ระลึกถึงคุณของพระนิพพาน เป็นต้น 4. อัปมัณญา 4 ได้แก่ การเจริญ พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา 5. อรูปฌาน 4 ได้แก่ การเพ่งอารมณ์ในอรูปฌาน 4 6. อาหาเรปฏิกูลสัณญญา หมายถึง การกำหนดความเป็นปฏิกูลในอาหาร 7. จตุธาตุววัฏฐาน 1 ได้แก่ การพิจารณาร่างกายเป็นธาตุ 4 (พระพุทธโฆสเถระ, 2551) และการเจริญสมาธิแบบนี้มีมาก่อนสมัยพุทธกาล ดังข้อความว่า “อาพา รดาบส กาลามโคตรจึงประกาศอาภิญญัตถสมาบัติแก่เรา...อุทกดาบส รามบุตรจึงประกาศเนว สัณญานาสัณญัตถสมาบัติแก่เรา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 277-278 หน้าที่ 301-302, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งการเจริญสมาธิแบบสมณะนั้นเป็นการมุ่งเน้นไปที่ข้อกำหนดที่มีปรากฏอยู่ในหลักการปฏิบัติของนักบวชในสมัยนั้น และถือเป็นขั้นตอนในการเยียวยาจิตใจให้มีความสุขเป็นผลที่ตามมา และความสุขนั้นจะช่วยเยียวยาจิตใจให้ดำเนินต่อไปได้

ส่วนสมาธิแบบพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เราเรียนและสอนกันอยู่ในปัจจุบันนี้ไม่มีปรากฏในสมัยพุทธกาล แต่สิ่งที่ปรากฏจริงๆ คือหลักการเจริญสติ ดังในมหาสติปัฏฐานสูตร (พระไตรปิฎก

ภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 273-300 หน้าที่ 216-231, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่พอสรุปได้ว่า

ก. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีวิธีการปฏิบัติดังนี้ กำหนดลมหายใจ, กำหนดอริยาบทหลัก, กำหนดอริยาบทย่อย, กำหนดในใจถึงร่างกายโดยความเป็นของปฏิภูล, กำหนดให้เห็นละเอียดเป็นแค่เพียงธาตุ, กำหนดร่างกายเป็นดังซากศพ

ข. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีวิธีการปฏิบัติดังนี้ ภาวนาเสวยสุขเวทนาอยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนา หรือ เสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกขเวทนา หรือ เสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกขมสุขเวทนา หรือ เสวยสุขเวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนามีอามิส หรือ เสวยสุขเวทนาไม่มีอามิสก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุข เวทนาไม่มีอามิส หรือเสวยทุกขเวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกขเวทนามีอามิส หรือ เสวยทุกขเวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกขเวทนาไม่มีอามิส หรือเสวยอทุกขมสุขเวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกขมสุขเวทนามีอามิส หรือเสวยอทุกขมสุขเวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกขมสุขเวทนาไม่มีอามิส

ค. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีวิธีการปฏิบัติดังนี้ จิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่าจิต ปราศจากโมหะ จิตหตฺถุ ก็รู้ว่าจิตหตฺถุ จิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็น มหรรค ก็รู้ว่าจิตเป็นมรรค หรือจิตไม่เป็นมรรค ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมรรค จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตไม่ เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น

ง. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีวิธีปฏิบัติดังนี้ กำหนดนิรณธรรม, กำหนดขันธ 5, กำหนดอายตนะ 12, กำหนดโพชฌงค์ 7, กำหนดอริยสัจ 4

สมาธิในแบบสติปัฏฐานจึงเกี่ยวข้องกับการกำหนดอารมณ์ ยึดหน่วงอารมณ์นั้นจนละเอียดขึ้น จนมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว ขณะที่การกำหนดสติคือวิธีการกำหนดสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง และจะพบวิธีการเยยวยาในแง่ของจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นหลักในการกล่าวถึงการเยยวยาจิตใจ ทั้งนี้เนื่องมาจากจิตมีลักษณะหตฺถุและฟุ้งซ่านตลอดเวลา การบำเพ็ญสมาธิที่สอดคล้องกับการเยยวยาจึงเป็นวิธีการสร้างสติให้เกิดความสมดุลต่อการกำหนดจิตอีกทีหนึ่ง

ศาสนบำบัดกับสมาธิเพื่อเยยวยาจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การใช้ศาสนาในการบำบัดผ่านการทำสมาธินั้นเป็นรูปแบบที่ถูกอธิบายไว้ควบคู่กัน เนื่องจากพระพุทธศาสนามองว่าชีวิตนั้นมีโรคภายในจิตใจตลอดเวลา การรักษาให้หายไม่ใช่ทำได้อย่างทันทีทันใด แต่เป็นไปตามกระบวนการที่ถูกสั่งสมไปตามลำดับ กล่าวคือ

1. การรักษาจิตวิญญาณเป็นการเยียวยาชีวิต การนำเอาจิตใจมาพิจารณาร่วมกันหรือควบคู่ไปกับการรักษาโรค ซึ่งปรากฏในการเข้าใจภาวะของมนุษย์แบบองค์รวม (holistic view of human dimensions) เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากคำสอนของฮิปโปคราติสในสมัยกรีกที่ถือว่า มนุษย์ประกอบด้วยร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อมประการอื่น ๆ ของความเป็นมนุษย์ซึ่งฮิปโปคราติสหมายความว่าถึงความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีซึ่ง สิ่งเหล่านี้สัมพันธ์กับความเจ็บป่วย ความรู้สึกของผู้ป่วย ในศตวรรษที่ 20 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ย้ำความสำคัญของเรื่องนี้โดยอธิบายว่า ภาวะความสุขสมบูรณ์ของมนุษย์ (wellness) หรือสภาวะแบบองค์รวม ประกอบด้วย มิติทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ

คำว่า จิตวิญญาณ เป็นคำที่อาจมีผู้เข้าใจผิดว่าเป็นศัพท์ ทางศาสนามีความหมายทางศาสนา ขณะเดียวกันก็อาจมีผู้ พยายามอธิบายความหมายของจิตวิญญาณอย่างชัดเจนตายตัว ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการนำแนวคิดเรื่องนี้ไปปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการสุขภาพแบบองค์รวม และการให้บริการ แบบสหวิทยาการ (holistic, multidisciplinary care) การทำความเข้าใจเรื่องของจิตวิญญาณจึงมีความสำคัญ และมีผล ต่อการให้บริการสุขภาพแก่มนุษย์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรมความเจ็บป่วยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและถูกพบในงานวิจัยบ่งชี้ที่สุดคือความเจ็บป่วยทางจิต เนื่องจากอาการทางจิตนั้นแสดงออกมาโดยหลักผ่านการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่เสนอว่าการเป็นมนุษย์ปกตินั้นมีรูปแบบที่ถูกกำหนดไว้ทางวัฒนธรรม แต่บางคนอาจถูกมองว่าผิดปกติ มาจากการศึกษาทางพฤติกรรมทางสังคมที่ปัจเจกบุคคลแสดงออกมาต่อวัฒนธรรมที่อาจไม่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของปัจเจกบุคคลอีกต่อไป กลายเป็นรูปแบบของการวินิจฉัยของการแพทย์ที่กล่าวถึงอาการความผิดปกติ การวินิจฉัยและการรักษาในเวลาต่อมา ตรงนี้จึงตามมาด้วยวิธีการมองมนุษย์ในเชิงองค์รวมทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

ข้อควรคำนึงที่สำคัญคือ ความเข้าใจผิดว่าจิตวิญญาณเป็นเรื่องของศาสนา เป็นการดูแลตามแนวของศาสนา ในสังคมตะวันตกแต่เดิมในอดีตคำว่า จิตวิญญาณ เริ่มจากศาสนาคริสต์ แต่ปัจจุบันเมื่อนำคำนี้มาใช้ในบริการสุขภาพ สังคมตะวันตกก็แยกคำนี้จากศาสนา การดูแลด้านจิตวิญญาณ (spiritual care) กับการดูแลทางด้านศาสนา (religious care) มีความหมายแตกต่างกัน การที่แพทย์และบุคลากรสุขภาพที่ร่วมทีมงาน เข้าใจภาวะทางจิตวิญญาณของผู้ป่วยแสดงออกถึงการให้ความสำคัญต่อเรื่องความเป็นอิสระเป็นตัวเองของบุคคล (autonomy) ความแตกต่างเฉพาะตัวของบุคคล และถือเป็นองค์ประกอบประการหนึ่งของคุณภาพของบริการสุขภาพ ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลถูกละเลยความเป็นองค์รวม แต่มุ่งรักษาหรือดูแลเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ก็ส่งผลกระทบที่เป็นผลเสียต่อบุคคลผู้นั้น ความรู้สึกวิตกกังวล หวาดกลัว ท้อแท้ สิ้นหวัง เปราะบางต่อปัญหา รู้สึกว่าเหวโดดเดี่ยว ทำให้อาการป่วยใช้ทรุดลงหรือไม่ตอบสนองต่อการรักษา

จากแนวคิดของการเข้าใจภาวะความเป็นมนุษย์โดยองค์รวมนำไปสู่การให้บริการแบบองค์รวม (holistic approach) หมายถึงการบูรณาการความรู้และวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยควบคู่กับความรู้ทางการแพทย์ และการใช้เทคโนโลยีไม่มุ่งเฉพาะการบำบัดรักษา (Cure) อาการของโรค ที่ปรากฏแต่เพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น การรักษาผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง นอกจากการบำบัดรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์แล้ว แพทย์อาจต้องเข้าใจวิถีชีวิตการปฏิบัติตนของ

ผู้ป่วย อาชีพ พฤติกรรมสุขภาพด้านอื่น ๆ การรับประทานอาหาร ปัญหาทางด้านจิตใจอารมณ์ รวมถึงสภาวะทางจิตวิญญาณที่อาจช่วยให้ผู้ป่วยมีภาวะทางจิตใจที่สงบเผชิญความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นแก่ตนเองได้เป็นการช่วยบูรณาการกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ส่งผลให้การรักษายาบาลบรรลุผล แนวคิดเรื่องการให้บริการแบบองค์รวมอาจเรียกอีกอย่างว่า การแพทย์ด้วยเมตตาธรรมของมนุษย์ (humanistic medicine) (สิวลี ศรีไธ, 2565)

วิธีการรักษามนุษย์ด้วยการใช้หลักความเป็นมนุษย์ในแง่ของการดูแลจิตใจไปด้วยนั้นเป็นวิธีการรักษาที่มีมาแต่เดิม ในพระพุทธศาสนามีการเยียวยาจิตใจในแง่ของการนำหลักธรรมมาพิจารณา ดังกรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสโพชนกสูตรแก่พระมหากัสสปะ จนท่านหายจากอาการเจ็บไข้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 195 หน้าที่ 128, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่มหากัสสปะหายจากโรคมะเร็งจากการเข้าใจว่าองค์ธรรมการตรัสรู้มาจากการพิจารณาโรคเป็นหลัก หรือเป็นการเข้าใจว่าโรคนั้นคือความทุกข์ การหลุดพ้นจากความทุกข์จึงเป็นฐานในการเข้าใจจิตใจและอารมณ์ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของอาการเจ็บป่วยจึงเป็นความหมายที่เป็นมากกว่าการรักษาโรค แต่กลับซ่อนความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสถานะของการเป็นผู้ที่อยู่กับโรค แต่ไม่ติดในโรค กล่าวคืออาจกล่าวได้ว่าโรคทางกายยังอยู่ แต่การไม่มีโรคทางใจจึงเป็นหลักสำคัญมากกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่า โรคทางกายยังอยู่ก็ต้องสนใจเท่ากับจิตใจปล่อยวางจากกายเท่านั้น

ขณะที่วิธีการปฏิบัติสมาธิส่วนใหญ่คือการสกัดกั้นโรคทางใจที่ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคทางใจดังข้อความว่า

บุรุษจะจกบางคนในธรรมวินัยนี้ก็นั่นเหมือนกัน ไปสู่ปากก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี มีจิตถูกกามราคะ(ความกำหนัดในกาม)กลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ ไม่รู้วิธีสลัดกามราคะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เขาจึงทำกามราคะเท่านั้นไว้ในแล้วเพ่ง เพ่งทั่วถึงเพ่งเป็นนิตย์ เพ่งลงต่ำ มีจิตถูกพยาบาท(ความคิดร้าย)กลุ้มรุม ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ ... มีจิตถูกถีนมิทธะ(ความหดหู่และเซื่องซึม) กลุ้มรุม ... มีจิตถูกอุทธัจจกุกกักจะ(ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ)กลุ้มรุม ... มีจิตถูกวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย)กลุ้มรุม ถูกวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และไม่รู้วิธีสลัดวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เขาจึงทำวิจิกิจฉาเท่านั้นไว้ในแล้วเพ่งเพ่งอย่างทั่วถึงเพ่งเป็นนิตย์ เพ่งลงต่ำ เขาอาศัยธาตุดินเพ่งบ้าง อาศัยธาตุน้ำเพ่งบ้าง อาศัยธาตุไฟ เพ่งบ้าง อาศัยธาตุลมเพ่งบ้าง... (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 9 หน้าที่ 403, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การตรวจสอบดังกล่าวเป็นการย้อนดูจากสิ่งที่เป็นกิเลสอันเป็นอุปสรรคทางใจเป็นเบื้องต้นก่อนจะพิจารณาไปสู่การรับรู้โลกภายนอก ถ้าพิจารณาแบบนี้จะพบว่า การที่มนุษย์เป็นโรคทางกายนั้นไม่ใช่เรื่องที่จะให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก แต่การรักษาจิตใจในแง่นี้จะพบว่าเป็นการทำให้ร่างกายทนรับต่อทุกข์ได้ไปพร้อมกันด้วย

2. ฐานะของพระพุทธเจ้าเป็นหมอ การปฏิบัติของพระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นการพัฒนาการรักษาชาวโลกเป็นหลัก จนมีคำเรียกว่า สัพพโลกตักขิโก ผู้เยียวยาสรรพโลก คือเป็นผู้รักษาชาวโลกทั้งหมด หมายความว่า รักษาโรคด้วยรักษาโลกด้วย เนื่องจากพระพุทธศาสนามองความไม่สบายเป็นตรรกะของชีวิตทั้งหมด ไม่ได้มองเพียงด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ การมองและแยกออกไปเพื่อสะดวกในการปฏิบัติ แต่ตอนแรกให้มองโรคของชีวิตทั้งหมด มองชีวิตว่ามีโรคที่จะต้อง

เยียวยา แต่ว่าโรคนั้นเยียวยาได้ โรคคือทุกข์ และการแก้ทุกข์ก็คือการเยียวยาชีวิต วิธีการแก้ไขให้กายและใจนั้นเกิดความผ่อนคลายจะสร้างความสงบและสบายยิ่งขึ้น อันเป็นจากการสร้างปัสสัทธิ คือความผ่อนคลายกายและใจ เมื่อสุขเกิดก็จะเกิดสมาธิ ทำให้คนปฏิบัติธรรมต้องการให้เกิดปราโมทย์ ปีติ ปัสสัติ มีสุข ก็ทำให้กายและใจไม่เครียด เมื่อนั้นความสุขก็จะเกิดขึ้น ผ่อนคลายได้ในที่สุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

การพิจารณาภาวะทางจิตวิญญาณของมนุษย์ว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของการต้องเยียวยา และผู้จะเยียวยาได้ต้องผ่านการปฏิบัติสมาธิจนเกิดสุขนั้นมาจากลักษณะเป็นแนวคิดที่เป็นนามธรรม (abstract concept) อธิบายให้เข้าใจชัดเจนตายตัวได้ยากต่างจากความเข้าใจเรื่องอื่น แต่สาระสำคัญของจิตวิญญาณคือเป็น "แก่นหรือธาตุแท้" ของความเป็นมนุษย์ เป็นความรู้สึก (feeling) ความคิด (thoughts) ของบุคคลที่ละเอียดอ่อนผูกพันต่อบางสิ่งทำให้บุคคลผู้นั้น เกิดความหวัง เกิดพลังใจ บรรลุถึงความหมายของชีวิต ที่ตนปรารถนา ๆ อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าจิตวิญญาณเป็นภาวะของตัวตนภายในที่แท้จริงของมนุษย์แต่ละคน เป็นพลังที่ ทำให้เกิดสภาวะของความมีชีวิตชีวาความปิติสุขอย่างลึกซึ้ง ทางจิตใจ เกิดความสงบและเผชิญสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนได้ ด้วย เหตุนี้จิตวิญญาณของบุคคลแต่ละคนจึงแตกต่างกัน คนบางคน จิตวิญญาณอาจเป็นความเชื่อทางศาสนา แต่บางคนอาจเป็น สิ่งอื่น เช่น ความผูกพันกับตัวบุคคลผู้เป็นที่รัก สถานที่ที่มีความหมายมีความผูกพันวัตถุสิ่งของการต้องการได้รับการ ให้อภัย วัฒนธรรมประเพณี การเข้าใจภาวะทางจิตวิญญาณของมนุษย์ทำให้ผู้ให้บริการสุขภาพสามารถให้บริการแบบองค์รวมได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อบุคคลผู้เจ็บป่วยได้รับการตอบสนองทางจิตวิญญาณก็จะส่งผลต่อการฟื้นคืนสภาพจากความ เจ็บป่วยได้เร็ว เกิดกำลังใจ ร่วมมือตอบสนองการรักษาพยาบาล ในกรณีของผู้ป่วยวาระสุดท้ายที่ใกล้สิ้นใจ การดูแลด้านจิตวิญญาณ (spiritual care) ช่วยทำให้ผู้ป่วยได้พบกับความตายที่ดี สุขสงบ และจากไปอย่างสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ (dignified death) ซึ่งในแง่ของการพิจารณานี้เป็นการพิจารณาวัฒนธรรมและสุขภาพ ซึ่งครอบคลุมการวิเคราะห์วัฒนธรรมโดยละเอียดยิ่งขึ้น กล่าวถึงวิชาชีพทางการแพทย์เป็นการสนใจด้านการดูแลสุขภาพที่เกิดขึ้นภายใต้วัฒนธรรม และแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาของชาติพันธุ์ที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ระบบความเชื่อและแหล่งกำเนิดร่วมกัน เช่นเดียวกับการพิจารณาถึงลักษณะของจิตสำนึกประเภทต่างๆ (MacLachlan, Malcolm, 1997)

ข้อพิจารณานี้สะท้อนให้เห็นการทำสมาธิจนเกิดความสุข ต่างจากการทำสมาธิแล้วเกิดความสุขแบบที่มีการบำเพ็ญสมาธิแบบทุกกรกิริยา เพราะนั่นเป็นการบั่นทอนสุขภาพทางกายและมีผลกระทบต่องิตใจที่ไม่อาจมีความสุขเป็นพื้นฐานหลักที่นำไปสู่กุศลธรรม (ความดี) การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จึงต้องมีกายไม่เครียด มีความผ่อนคลายนำไปสู่สุขและสมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) วิธีการนี้เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำและสั่งสอนไว้ในฐานะผู้รักษาโรคและโลก และมีวิธีปฏิบัติตามหลักสมาธิที่ถูกต้อง

สรุป

ศาสนบำบัดเป็นการนำเอาหลักสมาธิมาใช้ในการเยียวยาจิตใจที่ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการรักษาจิตใจ โดยมีหลักการในการรักษานั้นที่พิจารณาว่าเกี่ยวข้องกัน 2 ลักษณะคือ 1. การเยียวยาจิตวิญญาณถือเป็นการเยียวยาชีวิต เนื่องจากชีวิตเป็นภาพขององค์รวมไม่ได้ถูกแยกหรือแบ่ง

ออกไปจากธรรมชาติรอบตัว การดูแลจิตใจจึงเป็นการนำเอาหลักการที่เชื่อมโยงกันระหว่างกายกับจิต นั้นมาเป็นรูปแบบหลัก อาศัยการตรวจสอบที่จะช่วยย้อนดูจากสิ่งที่ป็นกิเลสอันเป็นอุปสรรคทางใจ เป็นเบื้องต้นก่อนจะพิจารณาไปสู่การรับรู้โลกภายนอก ถ้าพิจารณาแบบนี้จะพบว่า การที่มนุษย์เป็น โรคกายนั้นไม่ใช่เรื่องที่จะให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก แต่การรักษาจิตใจในแง่นี้จะพบว่าเป็นการทำ ให้ร่างกายทนรับต่อทุกข์ได้ไปพร้อมกันด้วย และ 2. ฐานะของพระพุทธเจ้าเป็นหมอ การปฏิบัติของ พระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นการพัฒนาการรักษาชาวโลกเป็นหลัก จนมีคำเรียกว่า สัพพโลกติจจกโก ผู้เยียวยาสรรพโลก คือเป็นผู้รักษาชาวโลกทั้งหมด หมายความว่า รักษาโรคด้วยรักษาโลกด้วย ฉะนั้น การทำสมาธิจนเกิดความสุขต่างจากการทำสมาธิแล้วเกิดความสุขแบบที่มีการบำเพ็ญสมาธิแบบทุก กรกิริยา เป็นการพิจารณาไปที่การต้องการสงบทางจิตใจเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งเอาร่างกายมาบังคับจิตใจ แต่เป็นการใช้จิตใจควบคุมร่างกายอันเป็นวิธีการที่พระพุทธศาสนาผู้อยู่ในฐานะผู้รักษาโรคใช้วิธีการ ดังกล่าวนี้นี้ในการเยียวยาจิตใจให้หายจากโรคทางกายได้

เอกสารอ้างอิง

- เค็นเน็ธ จี ชิตส์. (2552). *ลัทธินักพรตและการเยียวยาในอินเดียโบราณ: ระบบการแพทย์ในพุทธ อาราม*. แปลโดย อีริค อุตยวิทย์รัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2551). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร:
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิวลี ศิริโล. (2565). *การเป็นแพทย์จากอภิปรัชชาสู่ยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Damien Keown. (1995). *Buddhism & Bioethics*. New York: ST. MARTIN'S PRESS.
- Fank A. Geldarad. (1963). *Fundamentals of Psychology*. London: Forgotten Books.
- Fabrega, Horacio. (1995). "Cultural Challenges to the Psychiatric Enterprise". *Comprehensive Psychiatry*, 36: 380.
- Jayatilleke. (2000). *Facets of Buddhist Thought*. Kandy: Buddhist Publication Society.
- Stella MacLachlan, Malcolm. (1997). *Culture and Health*. Sussex: Wiley.
- Quah. (2001). "Health and Culture". *The Blackwell Companion to Medical Sociology*. Edited by William C. Cockerham. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

กระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา Prosecution Process Suitable for Monks Seeking Criminal Charges

ทัตดาว โฉมลักษณ์ Thatdaow Chomluk

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanayasridvaravati Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: thatdaow@gmail.com

Received April 4, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการดำเนินคดีกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การศึกษาเอกสารนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตีความหมาย สังเคราะห์ และนำเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการดำเนินคดีกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา ผลการวิจัยพบว่า การศึกษากระบวนการการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุตามขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การจับกุม ตรวจค้น การสอบสวน การปล่อยตัวชั่วคราว การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การบังคับโทษ นั้น มีการดำเนินกระบวนการโดยการให้พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาสละสมณเพศตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535และพ.ศ.2561 ยังขาดความชัดเจน ไม่มีแนวทางหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการปฏิบัติจากกฎหมายอาญา การปฏิบัติต่างๆเกิดขึ้นจากผู้บังคับใช้กฎหมาย จึงขอเสนอกระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญาคือ ควรนิยามคำว่าพระภิกษุเอาไว้ให้ชัดเจน ควรกำหนดให้มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปตามลำดับขั้นเป็นผู้ควบคุมตัวหากเจ้าอาวาสกระทำความผิดกฎหมายอาญา ควรจัดให้มีสถานที่พิเศษสำหรับควบคุมตัวพระภิกษุระหว่างดำเนินคดีอาญาแทนการให้สละสมณเพศ ควรมีการเยียวยาคืนสถานภาพพระภิกษุที่มีการสละสมณเพศกรณีพิสูจน์แล้วว่าไม่เป็นผู้กระทำความผิดอาญา ควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุที่กระทำความผิดคดีอาญาไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดา ควรเพิ่มกระบวนการกลั่นกรองจากคณะสงฆ์โดยให้มีพระวินัยธรวินิจัยความผิดตามกฎหมายอาญาก่อนมอบตัวให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการดำเนินคดี; พระภิกษุ; ต้องหาคดีอาญา

Abstract

The purpose of this article is to study concepts, theories, and research related to the prosecution of monks facing criminal charges. To study the appropriate procedures for prosecuting monks facing criminal charges. Use a qualitative research format. Use the study of documents to analyze, interpret, synthesize, and present the results of the study regarding appropriate procedures for prosecuting monks facing criminal charges. The research results found that. A study of the process of criminal proceedings against monks according to various steps, including arrest, search, investigation, temporary release, prosecution, sentencing, and enforcement of sentences. The process is carried out by giving monks who are accused of committing a criminal offense Renounce monastic sex according to the Sangha Act of 1962, amended. By the Sangha Act (No. 2) B.E. 2535 and B.E. 2561 Still lacking clarity There is no definite guideline and criteria to follow from the Sangha Rules. Various practices are perpetrated by law enforcement. Therefore, we would like to propose a prosecution process that is appropriate for monks who are facing criminal cases. The word monk should be clearly defined. There should be an abbot who rules higher up in hierarchy to detain the abbot if the abbot violates the criminal law. A special place should be provided for the detention of monks during criminal cases instead of having them renounce their monastic life. There should be compensation for reinstating monks who have renounced monasticism if it is proven that they have not committed a criminal offense. There should be a legal procedure regarding monks who commit criminal cases, separate from that of ordinary persons. The screening process from the Sangha should be increased by having the Vinayathorn decide on crimes according to criminal law before handing over to government officials to proceed according to the law.

Keywords: litigation process; Monk; Need to find a criminal case

บทนำ

ปัจจุบันกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและที่กำหนดโทษไว้สำหรับความผิด โดยทุกสังคมย่อมมีกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสมาชิกในสังคมนั้นๆ บุคคลใดได้มีการกระทำที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่ อันเป็นการกระทำความผิดทางอาญา ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยการกำหนดว่าการกระทำใด เป็นความผิดอาญาและได้กำหนดโทษของผู้ฝ่าฝืนการกระทำความผิดนั้นๆ (นคร พจนนรพงษ์, 2550)

กฎหมายลักษณะอาญายังปรากฏแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เป็นการแสดงว่าความสำคัญของพระพุทธศาสนายังคงมีอยู่ในสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนายังได้รับการเคารพนับถือ และพระภิกษุยังคงอยู่ในสถานะเหนือกว่าบุคคลธรรมดา (นิตดาภา กังคานนท์, 2551) พระภิกษุหากกระทำความผิดก็จะได้รับการลงโทษ ตามกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายอาณาจักรด้วย ทั้งความแพ่งและอาญา ทั้งนี้เพราะภิกษุเป็นผู้ดำรงพระศาสนาอยู่ในฐานะของผู้รักษาพระธรรมวินัย และเป็นผู้ยังศรัทธาให้มีต่อพุทธศาสนิกชน จึงมีความจำเป็นต้องอนุวัตรตามกฎหมายบ้านเมืองด้วย ในการปกครองคณะสงฆ์ได้มีการตรากฎหมายเพื่อดำเนินการเอาผิดในเรื่องนั้นขึ้นใหม่อีก โดยอาศัยอำนาจความชอบธรรมจาก สิกขาบทแห่งพระวินัยปิฎกเป็นหลักเกณฑ์สำคัญอย่างเคร่งครัดสูงสุด ซึ่งเรียกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพราะถือว่ารัฐมีหน้าที่ให้การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อปราบปรามอสังขี ปกป้อง ภิกษุผู้ประพฤตินิ และป้องปรามการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้พระวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539) และเกิดความผาสุกของคณะสงฆ์โดยรวม กฎหมายซึ่งใช้บังคับกับประชาชนในรัฐ ยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานะความเป็นภิกษุด้วย เนื่องจากพระภิกษุเป็นผู้มีสถานะเป็นบุคคลต้องอยู่ในกรอบแห่งกฎหมายบ้านเมืองที่เรียกว่าอาณาจักร และอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเรียกว่าพุทธจักร การกระทำความผิดที่เกิดจากการละเมิดกฎหมายบ้านเมืองเรียกว่าโลกวัชชะ ความผิดบางอย่างเป็นความผิดทางโลกคือกฎหมายบ้านเมือง บางอย่างเป็นความผิดทางธรรมวินัย บางอย่างเป็นความผิดทั้งสองทาง (สนธิ ศรีสำแดง, 2543) ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ มาตรา 29 กำหนดว่า พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ถ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว และ เจ้าอาวาสวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ กรณีนี้พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งยังอยู่ในชั้นพนักงานสอบสวน ยังไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล แต่ถ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ใช้ดุลยพินิจแล้วเห็นว่าไม่สมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว และเข้าเงื่อนไขอื่นๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ข้างต้น พนักงานสอบสวนก็สามารถดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศได้ ขณะที่ มาตรา 30 กำหนดว่า เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล โดยมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศ ซึ่งกรณีตามมาตรา 30 แตกต่างจากมาตรา 29 เพราะเป็นกรณีที่มิคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลออกมา และมีผลบังคับต่อตัวภิกษุรูปนั้นให้ต้องปฏิบัติตามพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็สามารถดำเนินการให้ภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้(พระครูวินัยธรสุริยาสุริโย (คงคาไหว), 2564) พยานรู้เห็นการสละสมณเพศนั้นก็เพียงพอแล้วไม่จำเป็นต้องมีพิธีการเป็นพิเศษแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามการดำเนินการให้สละสมณเพศจะต้องทำอย่างไรนั้นตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 27 บัญญัติให้เป็นไปตามกฎหมายอาญาซึ่งยังมิได้มีการบัญญัติ ขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องทำอย่างไรจึงจะถือว่าได้ดำเนินการให้สละสมณเพศแล้ว หากเกิดกรณีที่พระภิกษุผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดไม่ยอมเปล่งวาจาสาธุการเพราะเชื่อว่าตนไม่ได้กระทำความผิด ในขณะที่ยังมีได้มี กฎหมายอาญาบัญญัติเรื่องวิธีดำเนินการให้พระภิกษุผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาสาธุการ พนักงานสอบสวนจะดำเนินการอย่างไร เพื่อจะได้ไม่ต้องนำพระภิกษุจำขังทั้งผ้าเหลืองตามอรรถกถาได้กำหนดให้ใช้ “กายประโยค” คือแสดงด้วยพฤติกรรมโดยได้แก่การเปลื้องผ้ากาสาเย

เสียแล้วให้ นุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ ยังไม่จัดเป็นการลาสิกขาหากคงประพฤติพรหมจรรย์มั่นคงอยู่ย่อมไม่ขาดจากความเป็นพระ(ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์, 2543) ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาในประเด็นที่ภิกษุผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการอันเป็นความผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง แต่เมื่อพระภิกษุซึ่งเป็นสาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมอยู่ในฐานะที่ควรแก่การเคารพบูชาเหนือกว่าบุคคลทั่วไป เมื่อมีผู้กล่าวหาว่าพระภิกษุได้กระทำการอันเป็นความผิดในคดีอาญา การปฏิบัติต่อพระภิกษุตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์มาตรา 29 หรือมาตรา 30 นั้นยังไม่ได้พิสูจน์ว่าท่านมีผิดหรือบริสุทธิ์อย่างไร การดำเนินการให้ท่านสละสมณเพศดังกล่าวส่งผลอย่างไรต่อความชอบธรรมทางพระวินัย ควรมีกระบวนการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระภิกษุแตกต่างจากบุคคลทั่วไปที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือไม่ เพื่อความเจริญแห่งอายุพระพุทธศาสนา สามารถสร้างและดำรงศรัทธาแก่ประชาชนตลอดไป

แนวคิดในการกำหนดโทษภิกษุที่กระทำความผิดตามพระธรรมวินัย มาตราการสำหรับพระภิกษุที่กระทำผิดพระวินัยภายใต้กรอบ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังกล่าว เป็นมาตรการตามกฎหมายนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งมาตรการตามกฎหมายนิคหกรรมที่ว่านี้ เป็นพัฒนาการของนิคหกรรมที่ปรากฏตามพระวินัยไปสู่รูปแบบนิติเชิงกฎหมาย กล่าวคือเป็นการนำเอากระบวนการยุติธรรมทางอาญามาปรับใช้ มีกระบวนการขั้นตอนปฏิบัติเช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายฆราวาส แต่กฎหมายนิคหกรรมดังกล่าวไม่มีอำนาจในการลงโทษเป็นแต่เพียงกฎหรือระเบียบที่มหาเถรสมาคมตราขึ้นมาใช้เพื่อดำเนินกระบวนการไต่สวนภิกษุผู้กระทำผิด หรือเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่ผู้เกี่ยวข้องในอธิกรณ์ หรือเป็นแต่เพียงกระบวนการทางศาลเท่านั้น ดังนั้นเมื่อพิจารณาโดยอำนาจตามเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติแล้วจะเห็นได้ว่าการลงนิคหกรรมหรือการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น เป็นเรื่องของกฎหมายภายใต้อำนาจของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นหลักดังนั้น เมื่อพระภิกษุกระทำความผิด พระภิกษุก็อาจต้องรับโทษตามบทบัญญัติที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้ โดยขั้นตอนหรือกระบวนการลงโทษพระภิกษุนั้น ก็ต้องดำเนินการตามขั้นตอนทั่วไปในสถานะประชาชนคนหนึ่งซึ่งกระทำผิดกฎหมาย การดำเนินการกระบวนการทางอาญาบางขั้นตอนจึงอาจไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณเพศแต่ไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเองก็ไม่ได้มีการบัญญัติความผิดที่เกี่ยวกับการกระทำของพระภิกษุไว้โดยตรง เป็นแต่เพียงการบัญญัติความผิดที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยมีลักษณะเป็นหลักการกว้างๆเอาไว้เท่านั้น กฎที่ออกโดยมหาเถรสมาคมหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และตามสภาพการณ์ของความเป็นจริง พระภิกษุสามารถกระทำความผิดได้ทั้งที่เป็นความผิดตามพระธรรมวินัยและความผิดที่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง แต่เมื่อความผิดใดที่เป็นการไปละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง ก็จำเป็นที่จะต้องดำเนินคดีกับพระภิกษุนั้นตามกฎหมายในฐานะพลเมืองของรัฐ

แนวคิดการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ภายใต้อำนาจของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นหลักแต่กฎหมายนิคหกรรมไม่ใช่การลงโทษเป็นแต่เพียงกฎหรือระเบียบที่มหาเถรสมาคมตราขึ้นมาใช้เพื่อการไต่สวนหาคนกระทำผิดหรือเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่ผู้เกี่ยวข้องในอธิกรณ์หรือเป็นแต่เพียงกระบวนการทางศาลเท่านั้นจึงไม่มีอำนาจในการลงโทษส่วนบุคคลหรือความผิดตามความหมายของกฎหมายนิคหกรรมนั้นกลับไม่ได้มุ่งหมายถึงการละเมิดพระวินัยทั้งหมด โดยมากปัญหาที่จะนำเข้ามาสู่การ

พิจารณาโดยกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมนั้น ก็จะมีเฉพาะปัญหาการละเมิดอาบัติหนักคืออาบัติปาราชิกเท่านั้น ส่วนความผิดเพราะการละเมิดอาบัติเล็กน้อยนั้นไม่ปรากฏว่ามีการนำวิธีการของกฏนิคหกรรมมาใช้เลย อย่างไรก็ตามแม้ว่าในข้อเท็จจริงจะมีเฉพาะปัญหาหรือความผิดเพราะละเมิดอาบัติหนักเท่านั้นที่มีการนำเข้าพิจารณาตามกระบวนการของกฏนิคหกรรม แต่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีการระบุถึงลักษณะความผิดที่จะต้องลงนิคหกรรมตามกฎหมายไว้อย่างครบถ้วนคือทั้งอาบัติหนัก (ให้สึก) และอาบัติเบา (ไม่ถึงให้สึก) อันแสดงให้เห็นว่า ผู้ร่างหรือจัดทำพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมีความรอบคอบเป็นอย่างยิ่งที่จะไม่ให้มีข้อครหาในภายหลังว่า ความผิดนั้นมีเฉพาะเรื่องร้ายแรงเท่านั้นหรือ

ส่วนกระบวนการยุติธรรมที่เป็นการลงนิคหกรรมภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าวนี้ มีกระบวนการขั้นตอนปฏิบัติเช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ จัดให้มีกระบวนการทั้ง 3 ชั้น คือชั้นต้น อุทธรณ์และฎีกา โดยมีมุ่งหมายให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม จึงได้กำหนดให้การลงนิคหกรรม ต้องผ่านผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาหลายชั้น โดยนัยนี้จะเห็นได้ว่าการลงนิคหกรรมแต่ละเรื่องนั้น ถ้ามีปัญหาที่ต้องผ่านการพิจารณาถึง 3 ชั้น แล้วก็นับว่าได้ผ่านการพิจารณาของผู้พิจารณาหลายท่านจึงถือเป็นอันยุติถึงที่สุด จะคัดค้านอย่างไรต่อไปอีกไม่ได้ และจากการศึกษาพบว่าในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรมนั้น ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมจะเป็นพระสังฆาธิการตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไปโดยจะมีตำแหน่งเพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องแต่งตั้ง กล่าวคือ ตำแหน่งผู้พิจารณาและตำแหน่งคณะผู้พิจารณา ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งหน้าที่ของพระวินัยธรและคณะวินัยธรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2474 หรือเทียบเท่ากับตำแหน่งผู้พิพากษาและคณะผู้พิพากษาของศาลฝ่ายบ้านเมืองตลอดจนทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการวินิจฉัยได้อีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนผู้ต้องหาคดีอาญา การสอบสวนในคดีอาญาแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ การสอบสวนในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งเป็นความผิดที่กระทบต่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ หรือฉ้อโกงประชาชน พนักงานสอบสวนสามารถทำการสอบสวนได้ ตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดดังกล่าวเกิดขึ้น โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ แต่หากเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เช่น ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ หรือทำให้เสียทรัพย์แล้ว พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายตามกฎหมายเสียก่อนโดยที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันใช้ระบบกล่าวหา อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาไว้ โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องทำการพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิดอาญาจริงตามที่ถูกกล่าวหา ทั้งนี้เนื่องจากผลของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ถูกลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิต ซึ่งเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอย่างร้ายแรง การสอบสวนซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวนในเบื้องต้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงและกลั่นกรองข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบ เพื่อพิจารณาว่าข้อกล่าวหาอันมีมูลหรือไม่เพียงใด ก่อนเสนอพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลเพื่อพิจารณาคดีต่อไป

ความผิดตามกฎหมายอาญาและการดำเนินคดีกับพระภิกษุ ตามสภาพการณ์ของความเป็นจริง พระภิกษุสามารถกระทำความผิดได้ ทั้งที่เป็นความผิดตามพระธรรมวินัยและความผิดที่เป็นการผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง บางครั้งการกระทำความผิดในแต่ละการกระทำ อาจเป็นการกระทำความผิดทั้งในทางพระธรรมวินัยและในทางกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งบางฐานความผิดก็เป็นเรื่องที่มีลักษณะคล้ายกันทั้งทางพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองอันมีลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงดังเช่น การกระทำที่เป็นความผิดตามพาราชิก สิกขาบทที่ 3 ในเรื่องห้ามฆ่ามนุษย์ให้ตายนั้น ก็สามารถเทียบเคียงได้กับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 ในฐานความผิดฆ่าผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย เป็นต้น พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้นั้น ถ้านำมาแบ่งแยก จะแบ่งได้ 2 ลักษณะใหญ่คือลักษณะของการห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติ และลักษณะของการอนุญาตหรือสั่งให้ประพฤติปฏิบัติ ลักษณะของพระวินัยที่เป็นข้อห้าม คือห้ามมิให้พระภิกษุประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น ถ้าพระภิกษุใดฝ่าฝืนกระทำลงไป ถือว่ามีความผิดและต้องถูกลงโทษ และจะต้องถูกลงโทษตามที่ได้ (คทาฐ วีระวงศ์, 2554) บัญญัติไว้ตามพระธรรมวินัย (อำนาจ ยัสโยธา, 2531) เช่น ในเรื่องพาราชิก ถ้าพระภิกษุใดละเมิดข้อห้ามนี้จะต้องโทษสถานหนัก คือขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที ลักษณะของพระวินัยที่เป็นข้ออนุญาต คือบัญญัติอนุญาตหรือสั่งให้พระภิกษุต้องประพฤติปฏิบัติ ถ้าพระภิกษุใดไม่ทำตามถือว่ามีความผิด และจะต้องถูกลงโทษตามที่ได้บัญญัติไว้ตามพระธรรมวินัย

ในกระบวนการของการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุอันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายอาญาตามขั้นตอนต่างๆ ที่ยังมีการกระทำที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมอย่างชัดเจนในกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การจับกุม การควบคุมตัว การฟ้องคดี การพิจารณา การพิพากษา การบังคับโทษ ในการศึกษาจึงมีความคาดหวังว่าหากได้ศึกษาหาแนวทางเพื่อกำหนดวิธีการในการปฏิบัติจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ที่ต้องหาคดีอาญารวมไปถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับองค์กรคณะสงฆ์ในการนำผลที่ได้ไปปรับปรุงให้เกิดประโยชน์กับกิจการบริหารคณะสงฆ์ต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินการกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา

การที่สังคมไทยได้กำหนดสถานะของพระภิกษุตามแนวคิดดังที่ได้กล่าวมาเพื่อให้มีความสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับหลักการทางพระพุทธศาสนา หลักการการปกครองบ้านเมือง อันเป็นการยังความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม ด้วยการที่ให้การให้พระพุทธรูปศาสนานั้นดำรงอยู่ได้นานและบ้านเมืองเกิดความสงบสุข ไม่ว่าทางกฎหมายจะมีแนวคิดในการกำหนดสถานะของพระภิกษุไว้อย่างไรก็ตาม พระภิกษุนั้นก็คือพลเมืองของรัฐที่เข้าไปอยู่ในสังคมสงฆ์ด้วยการบวชตามพระธรรมวินัย ความเป็นพระภิกษุไม่ทำให้ผู้นั้น หลุดพ้นจากการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง พระภิกษุจึงเป็นเพียงประชาชนของรัฐ ที่ต้องได้รับความเสมอภาคกันตามกฎหมาย เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา เป็นต้น การที่บุคคลจะเป็นพระภิกษุได้นั้นก็ต้องเริ่มต้นด้วยการบวชตามวิธีการที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัย โดยพระภิกษุที่บวชเข้ามาแล้วพระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ต้องออกหนังสือรับรอง สถานะของความเป็นพระภิกษุอันได้แก่หนังสือสุทธิ หรือในกรณีที่ต้องออกหนังสือสุทธิให้ไม่ทันก็จะออกหนังสือฉายาบัตร หรือหนังสือรับรองอย่างอื่นให้เป็นหลักฐานในการเป็นพระภิกษุ สำหรับการสืบสภาพของความเป็นพระภิกษุนั้นได้มีกำหนดไว้ด้วยเช่นกัน ได้แก่ การสืบสภาพของความเป็นพระภิกษุด้วยความ

สมัครใจ การสิ้นสภาพของความเป็นพระภิกษุตามพระวินัย การสิ้นสภาพของความเป็นพระภิกษุตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้แก่ 1. การสละสมณเพศตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม 2. การสละสมณเพศเพราะเป็นบุคคลล้มละลาย 3. การสละสมณเพศเพราะถูกจับในข้อหาคดีอาญา (มติมหาเถรสมาคมที่ 137/2563, 2563)

ดังนั้น พระภิกษุแม้จะมีพระวินัยเป็นเครื่องกำกับอยู่แล้วส่วนหนึ่งก็ตามแต่ก็ยังต้องอยู่ภายใต้กฎหมายฝ่ายอาณาจักรอีกส่วนหนึ่งด้วยเพราะถือว่าเป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศ พระภิกษุที่บวชมาแล้วนั้นเมื่อมีการกระทำผิดพระวินัยอันหมายถึงโทษที่เกิดเพราะความละเมิดที่พระพุทธเจ้าห้ามเรียกว่า อาบัติ อันได้แก่ความผิด มี 7 อย่างคือ ปาราชิก สังฆาติเสส ฤทธัจจย ปาจิตตีย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต อันเป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับที่พระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติขึ้น เพื่อใช้ปกครองหมู่สงฆ์สาวก ให้มีความประพฤติดีงาม และต้องปฏิบัติตามวิธีการในพระธรรมวินัยโดยสมัครใจ แต่ในบางกรณีสภาพบังคับของพระวินัยนั้นเป็นการยากที่จะนำไปบังคับได้ โดยเฉพาะพระภิกษุที่ขัดขืน ไม่ยอมปฏิบัติตามวิธีการนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ กฎหมายบ้านเมือง จึงต้องกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาและจำเป็นต้องวางหลักปฏิบัติเพื่อ ช่วยให้วิธีการตามพระธรรมวินัยนั้นมีผลบังคับได้จริง ส่วนความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยพระวินัย อันได้แก่ ฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา กระทำอนาจาร (กรณี ไม่ยินยอม) เป็นต้น และความผิดอาญาอื่น เช่น เสพยาเสพติด มียาเสพติดไว้ในครอบครอง เป็นต้น ความผิดที่เป็นทั้งความผิดอาญาและความผิดพระวินัยนี้ ฝ่ายบ้านเมืองจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย ในส่วนทางพระวินัยฝ่ายสงฆ์จะดำเนินการตามพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม บางครั้งกระบวนการทั้งฝ่ายบ้านเมืองและทางฝ่ายสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุให้สภาพภาพของพระภิกษุสงฆ์ไม่ได้รับการพิจารณาตามหลักพระธรรมวินัย ปัญหาดังกล่าวนี้นี้ยังเป็นปัญหาสำหรับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล และราชทัณฑ์ที่ไม่มีระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จึงทำให้เกิดปัญหาการดำเนินคดีอาญาสำหรับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญาตามขั้นตอนต่างๆ

เมื่อได้ศึกษาขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายอาญาแล้วจึงเห็นได้ว่าพระภิกษุไม่มีสิทธิพิเศษที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาแต่อย่างใดคงมีสิทธิขั้นพื้นฐานเหมือนกันกับบุคคลทั่วไปนั่นเอง เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้มีวิธีพิจารณาคดีทางอาญากับพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายอาญาแตกต่างจากบุคคลธรรมดา มีเพียงระเบียบปฏิบัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบเป็นไปด้วยความสุภาพอ่อนโยนเท่านั้น ไม่ได้มีศาลศาสนาหรือศาลสงฆ์เหมือนกับศาลศาสนาที่ดำเนินคดีกับพระคริสต์ที่กระทำความผิดกฎหมายอาญาในสมัยโรมัน และวิธีการดำเนินคดีทางอาญาก็ไม่ได้แยกไว้ต่างหากเหมือนกับศาลทหารที่ได้จัดตั้งไว้เพื่อดำเนินการทางคดีอาญากับทหารที่กระทำความผิดกฎหมายทางอาญาตามที่ได้บัญญัติแยกไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดาจึงทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในกระบวนการของการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุอันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติกับพระภิกษุที่กระทำความผิดทางอาญาตามขั้นตอนต่างๆ ได้แก่

การจับกุมและควบคุมตัว การจับกุมตรวจค้นโดยทั่วไปเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจและวาง

หลักเกณฑ์ไว้ ดังบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้อง เช่นการจับบุคคลโดยไม่มีหมายจับ ตามมาตรา 77 การจับกุมบุคคลที่กระทำความผิดซึ่งหน้าตามมาตรา 70 และตรวจจับในที่สาธารณะ โดยไม่มีหมายค้นตามมาตรา 92 ในกรณีขึ้นจับกุม พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายโดยเคร่งครัด เพราะการจับกุมบุคคลนั้นเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่ถ้าบุคคลผู้จะต้องถูกจับนั้นเป็นพระภิกษุสามเณร ในพระพุทธศาสนาแล้ว นอกจากจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายข้างต้นแล้ว สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีระเบียบเกี่ยวกับการจับกุมพระภิกษุสามเณรไว้ในประมวลระเบียบ การตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 1 ลักษณะ 3 บทที่ 5 ข้อที่ 39 ว่า “ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนากระทำความผิดอาญานั้นไม่มีกฎหมาย ในที่ใดบัญญัติห้ามมิให้จับกุมแต่ประการใด เจ้าพนักงานคงทำการจับกุมได้ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ให้ระลึกว่าพระภิกษุสามเณรนั้นเป็นที่เคารพกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชน การกระทำใดๆ ต่อพระภิกษุสามเณรนั้น จะต้องกระทำด้วยความเคารพ และอ่อนโยนในทุกกรณี แต่เมื่อทำการจับกุมตัวมาแล้ว ถ้าจำเป็นจะต้องควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบที่ว่าด้วยการควบคุมต่อไป” ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานนั้นสามารถที่จะจับกุมพระภิกษุที่กระทำความผิดอาญาได้เช่นเดียวกับ บุคคลธรรมดาโดยไม่มีข้อยกเว้น เพียงแต่ต้องกระทำด้วยความเคารพให้เหมาะสมกับสมณภาวะ

กรณีพระภิกษุสงฆ์นั้นถูกจับและถูกควบคุมตัวอยู่สถานีตำรวจโดยไม่ได้ขอลปล่อยตัวชั่วคราวหรือพนักงานสอบสวนไม่อนุญาต พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการเพื่อให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศก่อนจะนำตัวไปเข้าห้องควบคุม โดยพายุต้องหาซึ่งเป็นพระภิกษุไปพบเจ้าคณะสงฆ์ในท้องถิ่นที่ใกล้ที่สุดเพื่อดำเนินการให้สละสมณเพศ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่ พระภิกษุรูปนั้นได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปตั้งแต่ในชั้นสอบสวนสถานภาพความเป็นพระภิกษุยังคงอยู่ต่อไป เว้นแต่ฝ่ายคณะสงฆ์จะได้มีคำสั่งให้สละสมณเพศในระหว่างนั้น

การสอบสวนและการปล่อยตัวชั่วคราว เมื่อมีการจับกุมพระภิกษุที่กระทำความผิดกฎหมายมาแล้วจะต้องมีการดำเนินการสอบสวนให้เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาดังนี้

มาตรา 120 “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน”

มาตรา 121 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 34), 2562)

แต่ถ้าเป็นคดีความผิดส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวนเว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบการสอบสวนเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม หากการสอบสวนกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็จะทำให้ การฟ้องร้องของพนักงานอัยการและการพิจารณาคดีของศาล ไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ สำหรับกรณีของพระภิกษุผู้ต้องหาคดีอาญานั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด จึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 29 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักการปล่อยตัวชั่วคราวและการควบคุม พระภิกษุที่ตกเป็นผู้ต้องหาไว้เป็นพิเศษแตกต่าง

จากบุคคลทั่วไปดังนี้ มาตรา 29 “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ (ธวัช หนูคำ, 2541) หลักเกณฑ์การสละสมณเพศตามมาตรา 29 นี้ แยกออกพิจารณาได้ ดังนี้ (1) พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม(2) พนักงานสอบสวน ไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม (3) พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์สละสมณเพศตามข้อ 1 ข้อ 2 มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับเรื่อง “การปล่อยชั่วคราว” ซึ่งมีรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 ที่ว่า “ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา (2) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด (3) พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร (4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด (5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่ (6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ (7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องชั่งตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์ หรือผู้เสียหาย แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับฟังประกอบการวินิจฉัยได้”ตามหลักดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า ในคดีอาญาบางกรณีไม่สมควรให้ปล่อยผู้ต้องหา หรือจำเลยชั่วคราว เพื่อประโยชน์แก่การดำเนินคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ในคดีเช่นนี้ ถ้าผู้ต้องหาเป็นพระภิกษุ จึงจำเป็นต้องดำเนินการให้สละสมณเพศเสียก่อน ในหลักเกณฑ์ข้อ 3 เรื่องพระภิกษุไม่มีสังกัดนั้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้สละสมณเพศได้ โดยไม่ต้องพิจารณาว่าสมควรให้ปล่อยชั่วคราวหรือไม่ เพราะเป็นพระภิกษุนอกสังกัดของวัดและคณะสงฆ์ เป็นที่รังเกียจของคณะสงฆ์ สมควรกำจัดปราบปรามให้หมดสิ้นไป ถึงแม้จะมีได้เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา มหาเถรสมาคมก็มีอำนาจสั่งให้สละสมณเพศได้ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 27 (3),(4) (โชติ ทองประยูร, 2506) ในประเด็นที่พระภิกษุไม่มีสังกัดนั้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ผู้เขียนเองก็มีความเห็นว่าการที่ให้พระภิกษุไม่มีสังกัดสละสมณเพศนั้นถึงแม้ว่าพระภิกษุนั้นจะไม่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญา แต่ที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามผู้ที่เข้ามาบวชแล้วไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง และเป็นการป้องกันความเสื่อมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

การสละสมณเพศในกรณีต้องจำคุก กักขัง หรือขัง ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 30 ว่า “เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการ ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น”บทบัญญัติในมาตรา 30 นี้ แยกออกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ 1) กรณีจำคุกหรือกักขังพระภิกษุตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล (2) กรณีขังพระภิกษุตามคำสั่งของศาล (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535)

ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามมาตรา 29 หรือมาตรา 30 ดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศ หากพระภิกษุนั้นขัดขืนหรือขัดขวางไม่ยอมสละสมณเพศด้วยประการใดๆ ก็มีความผิดฐานขัดอำนาจเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา นอกจากนี้ ยังมีกรณีสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่อีกส่วนหนึ่งกล่าวคือ ถ้าพระภิกษุผู้ต้องสละสมณเพศตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ มีราชทินนามจะต้องรอให้ได้รับพระบรมราชานุญาตออกจากสมณศักดิ์เสียก่อนหรือไม่ โดยในเรื่องนี้ได้ปรากฏในมหาสมณศาสนที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานแนวทางไว้ตามหนังสือฉบับที่ 106 ที่ 2/26 ตำนกจันท์ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ 19 เมษายน พุทธศักราช 2456 ถึงพระยาวิมลการบดี ว่า จงถือเอาเป็นธรรมเนียมว่า พระผู้มีอิทธิฤทธิ์ถึงปาราชิกได้กราบทูลขอพระบรมราชานุญาต พิจารณาแล้ว แม้พระบรมราชานุญาตยังไม่ตก หรือคดีที่ไม่ต้องขอพระบรมราชานุญาต เมื่อศาลได้รับไว้เพื่อพิจารณาแล้ว ถูกงดนิยัตินั้น เมื่อศาลพิจารณาเสร็จสำเร็จแยกฟ้อง ฯ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2516) แสดงว่าพระนั้นบริสุทธิ์ จึงให้ได้รับพระราชทานนิยัตินั้นอีก ตั้งแต่วันที่ศาลยกฟ้องต่อมาใน พ.ศ. 2475 ได้มีพระบรมราชานุมัติเป็นหลักการไว้ว่า ในกรณีพระภิกษุมีสมณศักดิ์ต้องคำพิพากษาจำคุก หรือต้องคำวินิจฉัยอธิกรณ์ให้สึกให้ถือว่าเป็นอันถูกถอดจากตำแหน่งและสมณศักดิ์ โดยพระบรมราชานุมัติตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้รายงานเสนอ นายกรัฐมนตรี โดยหนังสือที่ น. 12227/2475 ลงวันที่ 7 เมษายน 2475

สำหรับการดำเนินการให้พระภิกษุที่ถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาสละสมณเพศนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากว่าเป็นการกระทบต่อชื่อเสียงและสิทธิเสรีภาพของบุคคลตลอดจนถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น จึงควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศ โดยให้พนักงานปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับการพิจารณาสอบสวนในการวินิจฉัยว่าสมควรให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศหรือไม่ เพื่อเป็นการถ่วงดุลตรวจสอบให้ถูกต้องและให้เกิดความเป็นธรรม

การฟ้องคดี เมื่อได้มีการจับกุมและสอบสวนพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายอาญาแล้ว ขั้นตอนต่อไป ของกฎหมายก็คือการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143” โดยเมื่อ ได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนก็ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้ ในกรณีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้อง และแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป ในกรณีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ สั่งตามที่เห็นควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักเพื่อส่งต่อไป วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลชั่งแล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว ก็พิจารณาความเห็นเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องหรือสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้ส่งพยานมาให้ซักถาม ถ้าพนักงานสอบสวนมีความเห็นสั่งฟ้องก็จะส่งสำนวนพร้อมตัวผู้ต้องหา เว้นแต่ผู้ต้องหาจะถูกศาล ชั่งไว้ในระหว่างสอบสวน และยังมีความเห็นเห็นว่าควรอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่หากมีความเห็นสั่งฟ้องก็จะยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไป

หากเป็นกรณีพระภิกษุหนึ่ง ถ้าพระภิกษุหนึ่งถูกจับและถูกควบคุมตัวอยู่สถานีดำรวจ โดยไม่ได้ขอลปล่อยตัวชั่วคราว แต่พนักงานสอบสวนไม่อนุญาต พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์นั้นสละสมณเพศก่อนจะนำตัวไปเข้าห้องควบคุม โดยพาผู้ต้องหาซึ่งเป็นพระภิกษุไปพบเจ้าคณะท้องถิ่นที่ใกล้ที่สุด เพื่อดำเนินการให้สละสมณเพศ แต่ถ้าหากเป็น กรณีที่พระภิกษุสงฆ์นั้นได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปตั้งแต่นั้นในชั้นสอบสวนสถานภาพความเป็นพระภิกษุสงฆ์ยังคงอยู่ต่อไป เว้นแต่ฝ่ายคณะสงฆ์จะได้มีคำสั่งให้สละสมณเพศในระหว่างนั้น การนำตัวผู้ต้องหาในสภาพที่ยังเป็นพระภิกษุมายังพนักงานอัยการพร้อมสำนวนการสอบสวนนั้น ปราบกฏเคยมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยกรมตำรวจในครั้งนั้นได้ขอหารือไปยังกรมอัยการ เกี่ยวกับการฟ้องพระภิกษุสามเณรที่ต้องหาคดีอาญาซึ่งกรมอัยการได้ตอบข้อหารือมายังกรมตำรวจ ตามหนังสือที่ 375/2503 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2503 ความตอนหนึ่งว่า “ตามหนังสือที่อ้างถึง หารือว่าพระภิกษุสามเณรซึ่งถูกจับกุมในคดีอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวน และส่งสำนวนให้พนักงานอัยการหรือผู้ว่าคดีแล้ว พนักงานอัยการหรือผู้ว่าคดีจะฟ้องผู้ต้องหาทั้งที่ยังเป็นพระภิกษุหรือสามเณรได้หรือไม่ นั้น กรมอัยการเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวง และพิจารณาความอาญาในศาลแขวงไม่ได้บัญญัติห้ามการฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรไว้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2474 มาตรา 54 ก็ยังบัญญัติว่าผู้ใดต้องคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้สึกแล้วไม่สึก มีความผิดต้องระวางโทษไม่เกิน 6 เดือน ดังนั้นย่อมเป็นการแสดงว่า พนักงานอัยการหรือผู้ว่าคดีฟ้องพระภิกษุหรือ สามเณรต่อศาลทั้งที่ยังเป็นพระภิกษุหรือสามเณร จึงได้หลักว่าพระภิกษุหรือสามเณร ไม่ได้รับการยกเว้นหรือผ่อนผันหรืออนุโลมแต่อย่างใด ทั้งที่ปรากฏว่าไม่มีบทบัญญัติกฎหมายห้ามฟ้องขณะยังเป็นพระภิกษุหรือ สามเณร จึงถือได้ว่าพระภิกษุหรือสามเณรมีโอกาสที่จะถูกดำเนินคดีอาญาได้ตามกฎหมาย ดังที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางเดิมในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2474 มาตรา 54 แต่ว่าในปัจจุบันนี้ไม่มีระเบียบการที่แน่นอนในการดำเนินการดังกล่าว แต่จะต้องทำด้วยความสุภาพตามสถานะของพระภิกษุ

การพิจารณา พิพากษาคดี เมื่อได้ดำเนินตามกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายแล้ว ต่อไปก็มาถึงกระบวนการของการพิจารณาพิพากษาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่บทบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น จากหลักกฎหมายดังกล่าว การพิจารณาคดีต้องกระทำโดย เปิดเผย และให้กระทำต่อหน้าจำเลย เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นต้องพิจารณาลับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177 ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นความลับ เมื่อเห็นสมควรโดยพลการ หรือ โดยคำร้องขอของคู่ความฝ่ายใด แต่ต้องเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าตัวจำเลยนี้ ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ผู้เสียหาย ทนายความ และประชาชนที่เข้าฟังการ พิจารณาคดี ทำให้พระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยในสถานะพระสงฆ์มีเครื่องแต่งกายของเพศบรรพชิตมาสู่ท่ามกลางแห่งการพิจารณาคดี ย่อมจะมีปัญหาในทางปฏิบัติประกอบกับความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาอันมีพระภิกษุเป็นศาสนบุคคลผู้มีหน้าที่เผยแผ่ศาสนา เป็นบุคคลที่สังคมตั้งความหวังไว้สูงในทางกฎหมาย ในฐานะพยานมีเอกลักษณ์ที่จะไม่มาศาลตามหมายเรียก ไม่ต้องสาบาน และมีสิทธิ์

ที่จะไม่ยอมเปิดความตอบคำถามใดๆ จึงถือว่าเป็นบุคคลผู้มีฐานะพิเศษ สังคมไทยให้ความเคารพนับถือกราบไหว้ และมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างแยกกันไม่ออกแต่เมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแล้ว จำเป็นจะต้องนำมาสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน ในอดีตกระทรวงยุติธรรมเคยหารือไปยังมหาเถรสมาคม กรณี พระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญาว่าควรปฏิบัติอย่างไร ซึ่งมหาเถรสมาคมได้ให้แนวทางว่า ควรสึก หรือไม่ควรสึก ในระหว่างการดำเนินคดี ในกรณีที่ไม่มีประกัน ถ้าพระภิกษุต้องหาเกี่ยวกับคดีฆ่าคนตาย หรือโจรกรรมให้ศาลส่งคุมขังไว้ได้ชั่วคราวในเรือนจำ ห้ามใช้เครื่องพันธนาการและให้ เจ้าคณะมาบังคับให้สึก หลังจากนั้นจึงใช้เครื่องพันธนาการได้ ถ้าหากเป็นคดีอื่นนอกจากที่กล่าวมา ให้ส่งตัวไปยังเจ้าคณะควบคุมตัวไว้ หากศาลต้องการตัวก็ให้ส่งตัวไป และเจ้าคณะมีอำนาจพิจารณา ว่าควรสึกหรือไม่ (ธวัช หนูคำ, 2541) ในประเด็นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการระหว่างการดำเนินคดีที่ยังไม่สิ้นสุดกระบวนการควรมีหน่วยงานของทางเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลจัดให้พระภิกษุรูปนั้นอยู่ในวัดเพื่อที่สามารถจะทำกิจของพระภิกษุได้เหมือนพระภิกษุทั่วไป แต่ก็ให้อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ เพราะในระหว่างนี้พระภิกษุนั้นยังไม่ได้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดจึงไม่สามารถที่จะให้สละสมณเพศได้เนื่องจากว่า จะเป็นการลิดรอนสิทธิของความเป็นพระภิกษุด้วย

การบังคับโทษ การดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาของพระภิกษุที่ถูกดำเนินการตามกฎหมายตามขั้นตอน ต่างๆ แล้ว บางกรณีเมื่อผ่านกระบวนการโดยที่พระภิกษุรูปนั้นยังไม่ได้สละสมณเพศ ตั้งแต่ขั้นการจับกุม การสอบสวน การพิจารณาพิพากษาคดี จนถึงการบังคับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาอัน ได้แก่การจำคุกและการกักขัง ซึ่งการจำคุกและการกักขังนั้นเป็นโทษทางอาญา ผู้ต้องโทษจำคุกต้องถูกส่งตัวไปคุมขังไว้ในเรือนจำ ส่วนผู้ต้องโทษกักขังต้องถูกส่งไปกักกันตัวไว้ในสถานที่ที่มีใช้เรือนจำ ทั้งสองกรณีนี้ จะดำเนินการได้ ก็ต้องมีคำพิพากษาของศาลเสียก่อน ส่วนการกักขัง เป็นกรณีที่ศาลสั่งให้ผู้ต้องหาในระหว่างพิจารณา ซึ่งตามปกติก็มักจะถูกส่งไปฝากขังไว้ในเรือนจำ

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 30 บัญญัติว่า “เมื่อจำคุก กักขัง หรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น” จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าว ในส่วนการบังคับโทษ จะมีหน่วยงานของกรมราชทัณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาจำคุก กักขัง พระภิกษุตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล เป็นผู้ปฏิบัติการบังคับโทษตามคำพิพากษาหรือ ตามคำสั่งของศาล โดยทั่วไปนั้นกรมราชทัณฑ์มีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 7” เกี่ยวกับการรับตัวผู้ต้องขังว่าเจ้าพนักงานเรือนจำจะไม่รับบุคคลใดๆ ไว้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำ เว้นแต่จะได้รับหมายอาญาหรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ และระเบียบกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1/2506 เรื่องการรับและปล่อยตัวผู้ต้องกักขัง ซึ่งเมื่อราชทัณฑ์รับตัวไว้แล้วผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และระเบียบการรับและปล่อยตัวผู้ต้องกักขัง ไม่มีระเบียบที่วางไว้เฉพาะผู้ต้องขังที่เป็นพระภิกษุแต่อย่างใด จึงต้องนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 30 มาบังคับใช้ประกอบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 7

จากการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินการทางกระบวนการทางกฎหมายอาญาที่บุคคลกระทำผิดเป็นบุคคลธรรมดา กับบุคคลที่กระทำผิดเป็นพระภิกษุ นั้นจะเห็นได้ว่าขั้นตอนของการจับกุมนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้พิเศษเป็นแต่เพียงว่ามีหลักเกณฑ์ให้จับกุมด้วยความเคารพสุภาพอ่อนโยน ส่วนการสอบสวนนั้นก็มีกฎหมายบัญญัติเป็นพิเศษเพียงขั้นตอนของการดำเนินการให้พระภิกษุที่กระทำผิดนั้น สละสมณเพศโดยให้อำนาจพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และเจ้าอาวาส เป็นผู้พิจารณาร่วมกัน และให้ดำเนินการตามที่เห็นสมควรตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ อันเป็นข้อแตกต่างจากบุคคลธรรมดา เพียงแค่การให้สละสมณเพศเท่านั้น ส่วนการสอบสวนนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแต่อย่างใด ส่วนการฟ้องร้องและการบังคับโทษก็ไม่มีกระบวนการวิธีที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาแต่อย่างใด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากระบวนการดำเนินคดีกับพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายทางอาญานั้นมีเพียงแค่การให้สละสมณเพศที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาแล้ว พระภิกษุก็ยังมีสิทธิที่จะไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนเข้าเบิกความ กล่าวคือ ห้ามมิให้บังคับให้พระภิกษุสาบาน หรือปฏิญาณตนเป็นอันขาด

เมื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของพระภิกษุได้พบหลักเกณฑ์ในทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับองค์การควบคุม พนักงานเจ้าหน้าที่ ตลอดจนวิธีปฏิบัติต่อพระภิกษุซึ่งมีบางกรณีที่จะถือว่ากำหนดไว้เป็นพิเศษอยู่บ้างบนพื้นฐานแห่งสิทธิของความเป็นบุคคลภายใต้สิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญซึ่งทำให้เป็นปัญหาต่อทางปฏิบัติที่ยังไม่ชัดเจนเช่นเดียวกับบางกรณีที่มีกฎหมายกำหนดและแยกกระบวนการดำเนินคดีออกไปอย่างชัดเจน คือกรณีบุคคลที่เป็นทหารจะมีศาลทหารที่มีกระบวนการดำเนินคดีที่แยกออกมาเป็นพิเศษ จึงทำให้นักศึกษาหลักเกณฑ์ต่างๆ ว่า สามารถดำเนินการภายใต้สิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญเช่นกันซึ่งอาจจะนำมาเปรียบเทียบและพัฒนากระบวนการดำเนินคดีอาญาของพระภิกษุทั้งระบบเป็นศาลศาสนาหรือศาลสงฆ์ หรือ ปรับปรุงขั้นตอนต่างๆ ให้ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

วิเคราะห์กระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา

จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับพระภิกษุไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญาและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ผู้เขียนได้มองเห็นปัญหาและอุปสรรคด้านตัวบทกฎหมายที่มีความไม่ชัดเจน และด้านการปฏิบัติอันเกิดขึ้นจากผู้บังคับใช้กฎหมาย จึงมีข้อเสนอแนะอันเกี่ยวกับประเด็นที่ได้ศึกษาเพื่อเป็นส่วนในการสนับสนุนการปกครองและการบริหารงานคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อันเป็นการคุ้มครองรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความยั่งยืนสืบไป ดังต่อไปนี้

1. ควรกำหนดความหมายหรือนิยามของคำว่าพระภิกษุให้ชัดเจน ผู้เขียนเสนอให้มีการให้ความหมายหรือนิยามของคำว่าพระภิกษุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ให้มีความชัดเจนว่าพระภิกษุนั้น ได้แก่บุคคลเช่นใด กำหนดการเริ่มต้นและการสิ้นสุดแห่งสถานะอันเป็นการแสดงถึงการมีสิทธิตามกฎหมายอาญาของพระภิกษุ โดยผู้เขียนเสนอให้บัญญัติเพิ่มเติมเอาไว้ในมาตรา 5 ทวิ วรรคห้า แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ว่า “พระภิกษุหมายความว่า ชายที่บวชเป็นพระในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและกฎหมายนี้”

และเพิ่มมาตราที่ 5 จัตวาว่า “สภาพของความเป็นพระภิกษุเริ่มต้นและสิ้นสุดลงตามพระธรรมวินัย และกฎหมายเท่าที่ไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย” (พระมหารมย์ แต่งทรัพย์ และ ศิริศักดิ์ สุภมนตร์ ,2555)

2. ควรกำหนดให้มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปตามลำดับชั้นเป็นผู้ควบคุมตัวเจ้าอาวาสที่กระทำความผิดกฎหมายอาญา ผู้เขียนขอเสนอเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 29 /1 ว่า “ถ้าเจ้าอาวาสกระทำความผิดกฎหมายอาญาแล้วให้มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปตามลำดับชั้นเป็นผู้ควบคุมตัวเจ้าอาวาสที่กระทำความผิดกฎหมายอาญา สำหรับการปฏิบัติการตามกฎหมายให้อนุโลมตามมาตรา 29” (พระมหารมย์ แต่งทรัพย์ และ ศิริศักดิ์ สุภมนตร์, 2555) ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักกฎหมายที่ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (ลายลักษณ์อักษร) อันเป็นระบบกฎหมายที่ต้องตีความตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัด และเป็นความชัดเจนในการตีความตามกฎหมายอาญ่อีกด้วย

ควรจัดให้มีสถานที่พิเศษสำหรับพระภิกษุระหว่างดำเนินคดีอาญาแทนการให้สละสมณเพศ ผู้เขียนเสนอให้มีสถานที่เฉพาะในระหว่างดำเนินคดีอาญา สำหรับพระภิกษุที่กระทำความผิดคดีอาญา เป็นการป้องกันและคุ้มครองสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย และเพื่อให้พระภิกษุนั้นยังสามารถที่จะปฏิบัติสมณวัตร ได้ตามปกติ โดยบัญญัติให้เพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 30 /1 ว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา สมควรให้เจ้าพนักงานรับตัวพระภิกษุรูปนั้นไปควบคุมไว้ในสถานที่ที่จัดไว้เฉพาะในการดำเนินคดีสำหรับพระภิกษุ ทั้งนี้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมาย” เหมือนกับการที่พระในศาสนาคริสต์ในสมัยโรมันเมื่อกระทำความผิดกฎหมายอาญาและตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาแล้วแต่ยังไม่ได้ถูกถอดออกจากความเป็นพระ และในขณะที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีนั้นพระก็สามารถที่จะอยู่ในโบสถ์และ สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตามปกติอันจะได้เป็นการไม่เสียสมณภาวะในกรณีที่ถูศาลตัดสินว่า ไม่มีความผิด ซึ่งเป็นการคุ้มครองรักษาพระภิกษุที่ไม่ได้กระผิดแต่ถูกใส่ร้ายได้ แต่เมื่อได้รับการตัดสินว่ามีความผิดและถูกลงโทษแล้วภายหลังจึงดำเนินการให้สละสมณเพศต่อไป

4. การเยียวยาคืนสถานภาพพระภิกษุกรณีไม่ได้กระทำความผิดอาญา ในกรณีที่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาแล้วดำเนินการให้สละสมณเพศ แต่ต่อมาภายหลังพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดอาญา การที่จะคืนสถานะของความเป็นพระภิกษุแก่ท่านนั้นจะอย่างไร อีกทั้งพรรษาที่พระภิกษุรูปนั้น บวชมาตามพระวินัยก็สิ้นสภาพไปตามการสละสมณเพศ และการนับพรรษาของพระภิกษุนั้นก็ย้อนกลับคืนมาไม่ได้ เมื่อถ้าบวชใหม่ก็ต้องนับพรรษาเริ่มต้นใหม่ ดังนั้นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคมควรมีการทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องในส่วนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีผลโดยตรงเกี่ยวกับการควบคุมตัวพระภิกษุที่กระทำความผิดแล้วอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีให้มีความเหมาะสมเป็นธรรมที่สุด

5. ควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับพระภิกษุที่กระทำความผิดคดีอาญาไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดา ผู้เขียนขอเสนอให้มีกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับพระภิกษุผู้มีสิทธิพิเศษทางสังคมซึ่งกระทำความผิดกฎหมายทางอาญาไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดา และดำเนินการจัดตั้งศาลสงฆ์อัน

เป็นศาลพิเศษเป็นแผนกหนึ่งต่างหากเพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับพระภิกษุ อันจะเป็นการเหมาะสมแก่สมณสาธูปโดยแยกประเภทของศาลสงฆ์ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลสงฆ์ คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลสงฆ์ บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลสงฆ์ รวมถึงการแต่งตั้งตุลาการและการดำเนินคดีในศาลสงฆ์ให้ชัดเจน โดยมีแนวความคิดมาจากการที่พระใน ศาสนาคริสต์ในสมัยโรมัน เมื่อมีพระกระทำผิดกฎหมายทางอาญาแล้วจะมีศาลศาสนาพิจารณาพิพากษาซึ่งแตกต่างจากบุคคลธรรมดาในสังคม โดยถือว่าพระนั้นมีสิทธิทางกฎหมายอาญาเป็นการเฉพาะ และต่อเนืองด้วยแนวความคิดที่ว่าเมื่อทหารได้กระทำความผิดทางอาญาแล้วก็มีศาลทหารที่มีกระบวนการดำเนินคดีที่แยกออกมาเป็นพิเศษแยกต่างหากจากบุคคลธรรมดา

6. ควรเพิ่มกระบวนการกลั่นกรองจากคณะสงฆ์โดยให้มีพระวินัยธรวินิจัยความผิดตามกฎหมายอาญาต่อไปอันเป็นการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของพระภิกษุให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญก่อนแล้วจึงได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

สรุป

จากประเด็นที่ได้กล่าวมา เห็นได้ว่าพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญานั้นมีปัญหาในทางปฏิบัติในการที่จะคุ้มครองความเป็นพระภิกษุและมีการปฏิบัติตามที่เคยปฏิบัติกันมาเพียงเบื้องต้นเท่านั้นไม่ได้มีมาตรการคุ้มครองพระภิกษุในทางกฎหมายที่ชัดเจนแต่อย่างใดไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการจับกุม การสอบสวนและการพิจารณาคดีในชั้นศาล ทั้งนี้ เนื่องจากไม่มีกระบวนการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุที่กระทำผิดกฎหมายแยกไว้เป็นพิเศษเลย จึงเห็นสมควรที่จะเสนอแนวทางการปฏิบัติต่อสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหากมีกรณีที่พระภิกษุต้องหาคดีอาญา ควรมีการให้ความหมายหรือนิยามของคำว่าพระภิกษุเอาไว้ให้ชัดเจน ควรกำหนดให้มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปตามลำดับขั้นเป็นผู้ควบคุมตัวเจ้าอาวาสที่กระทำความผิดกฎหมายอาญา ควรจัดให้มีสถานที่พิเศษสำหรับพระภิกษุระหว่างพิจารณาแทนการให้สละสมณเพศ การเยียวยาคืนสถานภาพพระภิกษุในกรณีที่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาแล้วถูกดำเนินการให้สละสมณเพศ แต่ต่อมาภายหลังพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ควรมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับพระภิกษุที่กระทำผิดคดีอาญาเอาไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดา ควรเพิ่มกระบวนการการกลั่นกรองจากคณะสงฆ์โดยให้มีพระวินัยธรวินิจัยความผิดตามพระธรรมวินัยหรือตามกฎหมายอาญาเสียก่อน

เอกสารอ้างอิง

คทาฐ วีระวงษ์, “การดำเนินคดีอาญากับพระสงฆ์คทาฐ วีระวงษ์, “การดำเนินคดีอาญากับพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า 92, 136.

โชติ ทองประยูร, คำบรรยายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2506 หน้า 176-170

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, หมายเหตุความเห็นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6772/2543

ธวัช หนูคำ “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย ” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์

- มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541 หน้า 75
- นคร พจนวรวงษ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ, 2550), หน้า 20.
- นิตดาภา กังคานนท์, ความผิดอาญาของพระสงฆ์ตามกฎหมายเก่า, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 79.
- พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากกากระทำ ความผิดอาญา, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2564), หน้า 145.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 66.
- พระมหารมย์ แดงทรัพย์ และ ศิริศักดิ์ ศุภมนตรี. (2555) สิทธิของพระภิกษุทางกฎหมายอาญา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช:ม.ป.ท.
- สนธิ ศรีสำแดง, นิติกรสงฆ์ เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, 2543).
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มหาสมณศาสน เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร พุทธอุปลัมภการพิมพ์ 2516 หน้า 179
- อำนวย ยัสโยธา, “กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในวินัยสงฆ์การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: วิทยาลัยครูสงขลา ,2531), หน้า 35.
- ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า 92, 136.
- โชติ ทองประยูร, คำบรรยายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา 2506 หน้า 176-170
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, หมายเหตุความเห็นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6772/2543
- ธวัช หนูคำ “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย ” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541 หน้า 75
- นคร พจนวรวงษ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ, 2550), หน้า 20.
- นิตดาภา กังคานนท์, ความผิดอาญาของพระสงฆ์ตามกฎหมายเก่า, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 79.
- พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากกากระทำ ความผิดอาญา, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2564), หน้า 145.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 66.
- พระมหารมย์ แดงทรัพย์ และ ศิริศักดิ์ ศุภมนตรี. (2555) สิทธิของพระภิกษุทางกฎหมายอาญา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช:ม.ป.ท.
- สนธิ ศรีสำแดง, นิติกรสงฆ์ เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, 2543).
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มหาสมณศาสน เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร พุทธ

อุปถัมภ์การพิมพ์ 2516 หน้า 179

อำนวย ยัสโยธา, “กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในวินัยสงฆ์การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: วิทยาลัยครูสงขลา, 2531), หน้า 35.

รูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดงงานบริการ และเ็นเตอร์เทนเมนต์

Dance form Based on the Concept of Show Managers in Service and Entertainment Events

¹ธนสิทธิ์ ชมชิต ²ประยูร ทองสุทธิ์ ³เอกสิทธิ์ ศรีสุวรรณ

¹TANASIT CHOMCHIT ²PRAYOON THONGSUTH ³EKKASIT SRISUWAN

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: tanasit-chomchit@hotmail.com

Received September 18, 2024; Revised December 9, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้จัดการแสดงนาฏศิลป์ที่ต้องการผลิตผลงานหรือทำธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการแสดง เพื่องานบริการและเ็นเตอร์เทนเมนต์ ผู้เขียนได้ศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะและรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย การสัมภาษณ์จากผู้ประกอบการด้านศิลปะการแสดง จากงานวิจัยและหนังสือ ซึ่งการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทย ต้องอาศัยการพัฒนาปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยของสังคมนั้น ๆ จึงจะสามารถเดินหน้าดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงของไทยไว้ได้ บทความนี้ จึงมุ่งแสดงออกถึงมุมมองของนาฏศิลป์ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการพัฒนา ผสมผสาน จนเกิดการแสดงรูปแบบใหม่ เพื่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง แต่ยังคงความเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะการแสดงของไทย อย่างรูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดงคณะต่าง ๆ สู่งานบริการและเ็นเตอร์เทนเมนต์ ที่มีการออกแบบงานด้านนาฏศิลป์ให้แปลกใหม่ โดดเด่น ไม่เหมือนใคร สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่เกิดอาชีพครู อาชีพศิลปิน นักแสดง จำนวนมาก ผลการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดง สู่งานบริการและเ็นเตอร์เทนเมนต์ จะมุ่งเน้นในการผสมผสานวัฒนธรรมทางการแสดงเป็นส่วนใหญ่ โดยพัฒนาจากรากฐานวัฒนธรรมศิลปะการแสดงเดิมของไทย ตั้งอาศัยความต้องการ และความชื่นชอบของผู้ว่าจ้างหรือผู้ชม สร้างสตอรี่ เรื่องราว สอดแทรก รากเหง้านาฏศิลป์ไทยจนเกินเป็นการแสดงรูปแบบใหม่ อีกสิ่งที่สำคัญกับผู้จัดการแสดงคณะต่าง ๆ ต้องหาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของทีมการแสดงตนเองให้ได้ อันเป็นจุดขายที่แตกต่างไปจากคณะการแสดงอื่น ๆ เพิ่มโอกาสที่จะได้รับในการเลือกใช้บริการและเ็นเตอร์เทนเมนต์จากกลุ่มเป้าหมาย

คำสำคัญ: รูปแบบนาฏศิลป์; แนวคิดของผู้จัดการแสดง; งานบริการและเ็นเตอร์เทนเมนต์

Abstract

This article aimed to give suggestions to performing art administrator who wanted to produce performance or do some business about performance management for service and entertainment. The writer studied knowledge related to characters and patterns of Thai performing arts through entrepreneur's interview of performing arts and a study of research and book. The existence of Thai performing arts needs a development and adaptation to the current society which can help maintain culture and Thai performing arts. This article expressed the view point to current performing arts, development, and integration into new performing arts for each activity, but still remained special characters of Thai performing arts. For example, the patterns of performing arts depending on administrator' concept to service and entertainment designed outstanding performing arts which pursued a career and earned much money for teachers, artists, and performers. The result was found that pattern of performing arts depending on administrator' concept to service and entertainment mostly focused on culture combination through the development of cultural and art foundation as well as need and affection of contractor or audiences, and then created a story with Thai performing arts to new performances. One more important thing for any administrator was to search for the identity of the team which was a different selling point in order to gain more opportunities in service and entertainment employment from targeted group.

Keywords: Dance style; idea of the show manager; Service and entertainment

บทนำ

นาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมประจำชาติไทย ที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล เป็นแหล่งรวมความหลากหลายของศิลปะประเภท การฟ้อนรำ การดนตรี และการขับร้อง ที่มีความสำคัญที่สามารถแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม การผสมผสาน ดัดแปลง ต่อยอดปรับเปลี่ยนทางความคิดจากขนบธรรมเนียมวิธีการแสดงแบบเดิม แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะไว้

แนวคิดการแสดงนาฏศิลป์ไทย ในอดีตมีการสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยเลียนแบบจากสิ่งที่มีมนุษย์พบเห็นได้ในธรรมชาติ มีทั้งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ ค่านิยม ความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นการแสดงออกผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายให้สวยงาม นาฏศิลป์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทย จะต้องประกอบไปด้วย ท่ารำที่มีความอ่อนช้อยสวยงามสะท้อนลักษณะกิริยาของคนไทยในอดีต และต้องมีดนตรีประกอบการฟ้อนรำ สามารถสื่อถึงอารมณ์ ความรู้สึกไปพร้อม ๆ กับสีหน้าและท่าทางได้ (เรณู โกศินานนท์, 2535) อีกทั้งยังรวมไปถึงบทประพันธ์คำร้องหรือเนื้อร้อง ที่สามารถทำให้ให้ผู้สร้างสรรค์สามารถกำหนดท่ารำตามคำร้องและทำนองได้ และเครื่องแต่งกาย จะต้องมีความแตกต่างจากเครื่องแต่งกายของชาติอื่น ๆ มีแบบลักษณะเฉพาะของตน

การเปลี่ยนแปลงการแสดงนาฏศิลป์ไทย ไปสู่การแสดงรูปแบบใหม่ ๆ ในปัจจุบันนั้น ต้องยอมรับว่ามีการนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการแสดง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับผู้ชมเป็นอย่างมาก เช่น การใช้เทคนิค แสง สี เสียง หรือการนำจอหนังมาปรับใช้ การใช้สลิ้งโหนด หรือการใช้ระบบไฮโดรลิคต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบช่วยในการแสดง ซึ่งก็เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนไปของสังคมในยุคปัจจุบัน และความน่าตื่นตาตื่นใจของการนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้นั้น ยังสามารถเป็นจุดเชื่อมโยงให้กับคนรุ่นใหม่ได้เกิดความสนใจที่จะชม และเมื่อผู้ชมได้ชมในสิ่งที่ได้ปรับปรุงประยุกต์ใหม่แล้ว เราก็สามารถดึงเขาเหล่านั้นกลับมาเรียนรู้จุดกำเนิดหรือรากฐานของวัฒนธรรมได้ (จอมรศม นมัสศิลา, 2567)

นาฏศิลป์ จึงจัดเป็นศิลปะการแสดงของไทยที่มีความงดงาม และยังคงอยู่สอดแทรกไปในทุกสิ่งทุกอย่างของสังคม นับได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทหนึ่ง โดยมีบทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ ช่วยส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม และยังมีบทบาทในการสร้างความบันเทิง และการจรรโลงใจให้กับคนในสังคม (ปิยวดี มากพา, 2555) ในปัจจุบันนี้การแสดงนาฏศิลป์ไทย มีการแข่งขันสูงมากขึ้นทั้งในแหล่งสถานศึกษา สถานประกอบการ และกลุ่มสร้างสรรค์ธุรกิจเพื่อความบันเทิง ส่งผลให้ผู้จัดการแสดงทางด้านนาฏศิลป์หลาย ๆ คณะ ต้องคิดค้นหาวิธีการจัดการแสดงเพื่อให้ผู้จ้าง หรือผู้ชมนิยมชมชอบ คิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์งานรูปแบบการแสดงที่มีองค์ประกอบที่หลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเนื้อหาของการแสดงให้มีความทันสมัย ผสมผสานศิลปะการเต้นเข้ากับการรำรำแบบดั้งเดิมของไทย หรือที่รู้จักกันในนามนาฏศิลป์ร่วมสมัย นาฏศิลป์ไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทตัวเองเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ (อัมรา บุญประเสริฐ, 2559) อีกทั้งยังเป็นการสร้างความแปลกใหม่ให้กับผลงานของตนเอง แต่ยังคงสะท้อนเรื่องราว ความคิด วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาติได้ (อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, 2557)

ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ของไทย คือ การแสดงที่มีแบบแผน มาตรฐาน มีรูปแบบตายตัวเฉพาะเจาะจง อาทิ เช่น โขน ละคร ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งในปัจจุบันศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทย ได้มีการพัฒนารูปแบบของการแสดงอยู่ตลอดเวลา ทางด้านเนื้อหา และเทคนิคในการนำเสนอ การเปลี่ยนรูปแบบการแสดง หรือเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอ จะเกิดผลดีก็ต่อเมื่อเราวิเคราะห์ความต้องการและพฤติกรรมของผู้ว่าจ้าง หรือผู้ชมได้อย่างเข้าใจ แล้วค่อยปรับเปลี่ยน พัฒนาผลงานการแสดง บทความวิชาการฉบับนี้ จึงมุ่งนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิด การนำเสนอศิลปะการแสดงเพื่องานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์ ของผู้จัดการแสดงที่มีกลยุทธ์ในการออกแบบรูปแบบการแสดงที่หลากหลาย และเป็นที่ยอมรับในท้องตลาดของวงการรับงานการแสดงนาฏศิลป์ไทย ก่อให้เกิดแนวทาง กระบวนการคิดงาน แก่ศิลปิน ครู อาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์และศิลปะการแสดงทั่วประเทศไทย เพื่อพัฒนา ต่อยอด และสร้างสรรค์งานศิลปะให้รู้เท่าทันความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้ว่าจ้าง ผู้ชม และประชาชนทั่วไป อันจะเป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ในบทบาทที่ช่วยรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวฐานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์

ลักษณะและรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะการแสดงประกอบดนตรีของไทย เช่น ฟ้อน รำ ระเบ้า โขน แต่ละท้องถิ่นจะมีชื่อเรียกและมีลีลาทำการแสดงที่แตกต่างกันไป สาเหตุหลักมาจากภูมิประเทศ ภูมิอากาศของแต่ละท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละภูมิภาค เป็นศิลปะที่มนุษย์สามารถแสดงออกเมื่อเกิดอารมณ์ร่วมมีการจัดระเบียบแบบแผนให้เกิดความงดงาม ซึ่งประกอบไปด้วย การร้อง การรำ และการบรรเลงดนตรี คำว่า นาฏศิลป์ตามความหมายของพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “นาฏศิลป์ไทย” โดยอธิบายความหมายแยกเป็นคำไว้ว่า “นาฏ” ซึ่งหมายถึง นางละคร นางฟ้อนรำ คำว่า “นาฏกรรม” ให้ความหมายถึง การละคร ฟ้อนรำ และให้ความหมายคำรวมว่า “นาฏศิลป์” หมายถึง ศิลปะแห่งการละครหรือการฟ้อนรำนอกเหนือจากนี้ยังมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง ได้ให้ความหมายของคำว่า นาฏศิลป์ในแง่มุมต่าง ๆ โดยขอรวบรวมและสรุปส่วนสำคัญไว้ ดังนี้

นาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะแห่งการฟ้อนรำเกิดขึ้นมาคู่กับมนุษยชาติ ซึ่งศิลปะการแสดงนี้ มีอยู่ด้วยกันทุกชาติ ทุกภาษา จะแตกต่างกันก็เฉพาะแบบอย่างทางศิลปะและความละเอียด ประณีต และความนิยม ของชาตินั้น ๆ ในอดีต การแสดงนาฏศิลป์นั้น มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้้นำการฟ้อนรำมาประกอบเพื่อที่จะพยายามสื่อความหมายกับสิ่งเหล่านั้นทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น และมนุษย์มีความเชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมนั้นจะสามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ตามที่มนุษย์ต้องการได้ การฟ้อนรำเป็นพื้นฐานที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด เพื่อให้เทพยดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ (สุรพล วิรุฬกรัก, 2547)

นาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในอดีต ที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงด้านการการชกกล่อม และร่ายรำถวายพระมหากษัตริย์ เพื่อความสำราญพระราชหฤทัย โดยภายในวังมีนางละคร และนักดนตรี ที่ถูกนำเข้ามาถวายตัว นางละครเหล่านี้ล้วนเป็นบุตร หลานของเจ้านาย และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ มีหลายท่านที่ได้รับการถวายตัว และอวยยศเป็นเจ้าจอม เช่น เจ้าจอมมารดาوات เจ้าจอมมารดาเขียน เจ้าจอมมารดาสุ่น เจ้าจอมมารดาเฒ่า เจ้าจอมมารดาหุ้ง และเจ้าจอมมารดาทับทิม เป็นต้น การฝึกซ้อม และการถ่ายทอดท่ารำจึงมีเฉพาะในราชสำนักเท่านั้น ในช่วงต้น (สาระ มีผลกิจ, 2551 อ้างถึงใน (ภาณุรักษ์ บุญส่ง, 2560)

นาฏศิลป์ไทย เป็นเครื่องมือที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง และแสดงถึงอารยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตของคนชนชาติไทย เป็นแหล่งรวมศิลปะประเภทต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน ทั้งการเขียนการประพันธ์ การก่อสร้าง ออกแบบเครื่องแต่งกาย ดนตรี และวรรณกรรม ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการแสดงที่อ่อนช้อยสวยงาม สื่อสารเรื่องราวในรูปแบบของการแสดง โดยมีมนุษย์เป็นสื่อกลางในการส่งสาร อนุรักษ์และสืบทอด ทำให้นาฏศิลป์ไทยยังคงเป็นศิลปะประจำชาติมาจนถึงปัจจุบัน (ชนันธร หิรัญเชาว์, 2562)

นาฏศิลป์ไทยในรูปแบบดั้งเดิมนั้น เข้าใจได้ว่าเป็นการแสดงประเภท ฟ้อน รำ ระเบ้า โขน ละคร และการแสดงพื้นบ้านต่าง ๆ ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีในการทำการแสดงอย่างมีแบบแผน ผ่านกระบวนการคิด กระบวนการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ แต่นาฏศิลป์ไทยในรูปแบบดั้งเดิมนั้น เป็นเหมือนรากฐานแนวคิดในการนำมาออกแบบสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ เพราะทุกการสร้างสรรค์เราจำเป็นต้องเรียนรู้รากฐานให้เข้าใจแก่นแท้ของนาฏศิลป์หรือการแสดงในแต่ละรูปแบบว่าต้องการสื่อ

อะไร เชื่อมโยงอะไรถึงอะไร เมื่อได้เรียนรู้รากฐานในรูปแบบดั้งเดิมแล้ว จึงสามารถนำมาวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย หรือสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดได้ “นาฏศิลป์ไทยในรูปแบบดั้งเดิม” ในที่นี้คำว่า “ดั้งเดิม” นั้น นิยามไว้ว่าอย่างไรและเก่าย้อนไปถึงสมัยใด หากมองในมุมของการสร้างงานประเภท ระบาย นาฏศิลป์ไทยแบบดั้งเดิมจะมีการออกแบบท่าทำที่เป็นจุดเด่นของการแสดงนั้น ๆ เมื่อผู้ชมหรือ ผู้เรียนเห็น ก็จะสามารถบอกได้ว่านี่คือการแสดงอะไร

ลักษณะและรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยนั้น มีลักษณะเฉพาะตัว และมีความเป็น เอกลักษณะอย่างยิ่ง ถึงแม้ในแต่ละยุคสมัยนั้น จะมีการรับวัฒนธรรมการแสดงมาผสมผสานเข้ากับการ แสดงนาฏศิลป์ของไทยอยู่บ้าง แต่ครูอาจารย์ของไทยก็ดัดแปลงผสมผสานให้เข้ากับบรรณนิยมของคน ไทย จนกลายเป็นศิลปะประจำชาติ โดยจะสังเกตลักษณะและรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย ได้ดังนี้

1. มีท่าทำที่อ่อนช้อยสวยงาม แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกตามลักษณะที่แท้จริงของคน ไทย แสดงออกผ่านทางท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกาย แล้วผู้ชมเกิดความเข้าใจในความหมายนั้น ๆ ได้
2. มีดนตรีประกอบ เป็นการสอดแทรกอารมณ์ ความรู้สึก ผ่านเสียงดนตรี เพลงประกอบการ แสดง อาจมีแต่ทำนอง หรือมีคำร้อง และเคลื่อนไหวร่างกาย แสดงท่าทางไปตามจังหวะของดนตรี หรือเนื้อร้องนั้น ๆ
3. คำร้อง ซึ่งเป็นเนื้อร้องหรือคำประพันธ์ เป็นบทกลอนแปดที่มีความหมาย สามารถนำไป ร้องเข้ากับทำนองของดนตรีได้
4. เครื่องแต่งกาย ลักษณะของเครื่องแต่งกายนาฏศิลป์ไทย จะมีความแตกต่างออกไปจาก การแสดงชาติอื่น ๆ มีแบบอย่างเฉพาะ มีขนาดใหญ่ ใช้สวมใส่และสามารถกลิ้งเย็บเข้ากับลำตัวได้ มี สีสดใสสวยงาม มีความแวววาว เครื่องประดับศีรษะมีลักษณะเรียวแหลม ประดับไปด้วยอัญมณีที่มี ความสวยงาม และเป็นลักษณะเฉพาะตนของไทย (เรณู โกศินานนท์, 2535)

การแสดงของนาฏศิลป์ไทยในปัจจุบัน

นาฏศิลป์ไทย เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ยืนยันถึงอดีต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่สั่งสมกัน มาที่ทรงคุณค่า เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรมประจำชาติได้เป็นอย่างดี เป็นเสมือนศูนย์รวมของศิลปะหลายแขนงที่มีมาแต่ช้านาน (ญาดา จุลเสวก, 2560) ได้รับอิทธิพล ของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในอดีต ที่มีการเดินทางไปต่างประเทศ และการหลั่งไหลเข้ามาใน ประเทศไทยของชาติต่าง ๆ จาริต ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยมีกำหนดไว้ก็ปรับเปลี่ยนไปตาม กาลเวลา สังคม และวิถีชีวิตของผู้คนในยุคสมัยนั้น ๆ หลากหลายชุดการแสดงของนาฏศิลป์ไทยมีการ ผสมผสานรับวัฒนธรรมมาจากชาติตะวันตก ยกตัวอย่างรูปแบบการแสดงละครดึกดำบรรพ์ ที่มีการ นำรูปแบบการแสดงโดยให้นักแสดงทั้งร้องเองรำเอง แบบการแสดงโอเปร่า รวมไปถึง การแสดงละคร ร้อง ละครพูด หรือแม้กระทั่งการแสดงชั้นสูงสุดของไทย อย่างการแสดงโขนละคร ก็ยังได้รับอิทธิพล มาจากต่างประเทศเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เอง การเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏขึ้นของการแสดงนาฏศิลป์ไทย เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงเพื่อการสร้าง อนุรักษ์ และดำรงอยู่ และยังเป็นการพัฒนาต่อยอด ให้มรดก ศิลปวัฒนธรรมไทย ได้รับการนิยมชมชอบในแต่ละยุคสมัยอีกด้วยพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงการ แสดงนาฏศิลป์ไทย ไปสู่การแสดงรูปแบบใหม่ ๆ ในปัจจุบันนั้น ต้องยอมรับว่ามีการนำนวัตกรรมหรือ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการแสดง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับ

ผู้ชมเป็นอย่างมาก เช่น การใช้เทคนิค แสง สี เสียง หรือการนำจอหนังเข้ามาปรับใช้ การใช้สไลด์ โน้ตบุ๊ก หรือการใช้ระบบไฮโดรลิคต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบช่วยในการแสดง ซึ่งก็เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนไปของสังคมในยุคปัจจุบัน และความน่าตื่นตาตื่นใจของการนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้นั้น ยังสามารถเป็นจุดเชื่อมโยงให้กับคนรุ่นใหม่ได้เกิดความสนใจในงานนาฏศิลป์ไทยเพิ่มมากขึ้น

ในปัจจุบัน นาฏศิลป์ไทย ไม่ได้เป็นเพียงแต่การฟ้อนรำเพื่อบวงสรวง หรือประกอบพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว แต่นาฏศิลป์ไทย ยังถูกสืบสานไปในมิติต่าง ๆ ของสังคมไทยอยู่ตลอดเวลา อย่างเช่น ในด้านการศึกษา นาฏศิลป์ไทยถูกบรรจุให้เป็นวิชาที่ใช้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานในหลักสูตร เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษา เรียนรู้วัฒนธรรมประจำชาติ อีกทั้งสามารถต่อยอดความรู้ไปจนถึงระดับอุดมศึกษาขั้นสูงสุดได้ หรือแม้แต่ด้านธุรกิจต่าง ๆ ก็เช่นกัน ได้มีการนำการแสดงนาฏศิลป์เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศ และความน่าสนใจแก่ผู้รับบริการ (ภาณุรักษ์ บุญส่ง, 2560)

ปัจจัยการพัฒนางานนาฏศิลป์ไทยสำหรับงานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์

การปรับเปลี่ยนและดัดแปลงงานนาฏศิลป์ไทยในงานบริการต่าง ๆ ส่วนใหญ่เมื่อเอ่ยถึงงานบริการ ผู้จัดการแสดงนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าต้องมี “ผู้ว่าจ้าง” หรือที่เรียกว่าในกลุ่มผู้จัดการแสดงอีกมุมหนึ่งว่า “ลูกค้า” ลูกค้าจะเป็นผู้กำหนดความต้องการของการแสดงที่จะนำไปใช้ โดยมีปัจจัยประกอบหลายอย่างขึ้นอยู่กับบริบทของงานนั้น เช่น พื้นที่การแสดงมีจำกัด เวลาที่มีจำกัด ภูมิศาสตร์หรืออากาศเป็นตัวจำกัด หรือกลุ่มเป้าหมายผู้ชมที่มาชม

การแสดง ถูกสร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงใจ รื่นเริง หรือสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นศิลปะสะท้อนเรื่องราว อันเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นแง่มุมทางศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันนั้นการแสดงโดยส่วนใหญ่ ถูกสร้างขึ้นเพื่อความบันเทิง และใช้เป็นเครื่องมือในเชิงพาณิชย์เพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ดังนั้น การที่จะต้องปรับเปลี่ยน หรือดัดแปลงการแสดงให้เหมาะสมกับงาน และโอกาสในการแสดงนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญ

การแสดงนาฏศิลป์ไทย มีการปรับเปลี่ยน พัฒนาในตัวของตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นการปรับเปลี่ยนตามเวลา และสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม สิ่งแวดล้อม ทักษะของผู้คนในยุคสมัย ค่านิยมชมชอบ และอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยให้มีการเปลี่ยนแปลงของการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างเห็นได้ชัด คือตามความชอบและความสนใจของผู้ชมในขณะนั้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของการแสดงในรูปแบบและองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ แต่สิ่งที่เป็นใจหลักสำคัญของนาฏศิลป์ไทยอย่าง กระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย ก็ยังคงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ชมการแสดงนั้นสนใจไม่ว่าจะผ่านมาก็ยุคสมัย (ญาดา จุลเสวก, 2560) โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลงรูปแบบของงานนาฏศิลป์ไทยนั้น มีอยู่หลายปัจจัย โดยสามารถจำแนกได้ ดังนี้

- 1.1 การเปลี่ยนแปลงทางบริบทภายในสังคมและวัฒนธรรม
- 1.2 การเมืองการปกครอง
- 1.3 นโยบายการศึกษาและวัฒนธรรม
- 1.4 นโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐ
- 1.5 งบประมาณ

- 1.6 การแข่งขันทางธุรกิจ
- 1.7 ผู้ว่าจ้าง หรือลูกค้า
- 1.8 ความต้องการของผู้ชมการแสดง

ในแง่ของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบของงานนาฏศิลป์ไทยสำหรับงานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์ในบทความฉบับนี้ มุ่งอธิบายปัจจัยหลักในการปรับเปลี่ยนและพัฒนางานนาฏศิลป์ที่มาจาก การแข่งขันทางธุรกิจ เริ่มจากการวิเคราะห์คู่แข่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการด้านงานบริการนาฏศิลป์ ตัดสินใจได้ว่าควรวางกลยุทธ์ธุรกิจอย่างไร ทำอย่างไรให้การแสดงของตนโดดเด่นไม่เหมือนใคร

ภาพที่ 1 อัตลักษณ์ความโดดเด่นของบริษัทเก๋องค์กราศิลป์
ที่มา: นภัสรัญชน์ มิตรธีรโรจน์, 2567

จากการสัมภาษณ์นภัสรัญชน์ มิตรธีรโรจน์ ดารา/นักแสดง และประธานบริษัทเก๋องค์กราศิลป์ ในประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของทีมการแสดงไว้ว่า การสร้างอัตลักษณ์ความโดดเด่นของบริษัทเก๋องค์กราศิลป์นั้น จะใช้กลองเป็นหลักในการสร้างสรรค์โชว์แต่ละงาน ซึ่งกลองเป็นเสมือนการกำหนดจังหวะของการแสดงอันเป็นสากลของโลก ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ตื่นตาตื่นใจของเสียง และความพร้อมในการตีกลองผสมผสานการร่ายรำของการแสดง ทำให้การแสดงของทีมเก๋องค์กราศิลป์ มีความน่าสนใจและแตกต่างจากทีมผู้จัดการแสดงอื่น ๆ (นภัสรัญชน์ มิตรธีรโรจน์, 2567)

ในขณะเดียวกัน การสร้างงานศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับงานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์ นอกจากจะต้องคิดกลยุทธ์รูปแบบของการแสดงให้โดดเด่นน่าสนใจแล้ว การคิดรูปแบบของการแสดงให้ตรงกับ ผู้ว่าจ้าง หรือลูกค้า ก็สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน จากการสัมภาษณ์จอมรัศมี นมัสสิลา ผู้ประกอบการ และ Choreographer ภายใต้อัฒิไธยม โอัยรัศมิ์ไชว์ ได้ให้แนวทางในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบของงานนาฏศิลป์ไทย สำหรับจัดแสดงบนเรือสำราญรับประทานอาหารบนแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ว่า รูปแบบแนวคิดการจัดการแสดงของทีมโอัยรัศมิ์ไชว์ ด้วยงานหลักของทีมคือการแสดงเพื่อให้ผู้ชมชาวต่างชาติและคนไทยได้ชมระหว่างล่องเรือดินเนอร์แม่น้ำเจ้าพระยา จึงใช้โจทย์แนวคิดการแสดงที่ผู้ชมได้มีส่วนร่วมกับการแสดง สามารถเข้าใจได้ง่าย และสามารถสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของประเทศไทย และที่สำคัญต้องอยู่ภายใต้เวลาที่จำกัดและพื้นที่การแสดงที่ค่อนข้างน้อย จึงมีลักษณะการออกแบบท่าการแสดงให้มีการเคลื่อนไหวร่างกายอยู่ตลอดเวลา

และเป็นท่าที่มีลักษณะการรำสี่ทิศทาง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ชมสามารถเห็นและรับชมการแสดงได้ครบทุกด้าน ตลอดจนใช้ท่ารำหรือท่าเต้นที่เป็นพื้นฐานง่าย ๆ เพื่อให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในการลุกขึ้นมารำตามหรือเต้นตามนักแสดง

ภาพที่ 2 รูปแบบการแสดงของทีม ไอยรัมย์โซว
ที่มา: จอมรัมย์ นมัสสิลา, 2567

นอกจากนี้ ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงการแสดงนาฏศิลป์ ที่มักจะเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งแก่ผู้จัดการแสดงนั่นคือ ราคาค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่ได้รับ ในมุมมองของผู้ประกอบการจัดการแสดง จำเป็นต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่งในออกแบบรูปแบบของการแสดง เพราะมีผลต่อค่าตอบแทนของนักแสดง หรือค่าอุปกรณ์และองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดงที่ต้องตามมา หรือแม้แต่การปรับเปลี่ยนดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาที่ผู้ว่าจ้างในงานบริการนั้น ๆ ต้องการ ดังนั้น การปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับผู้จัดการแสดง และเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่พร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ไขปัญหาเป็นของผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น ๆ

วิเคราะห์รูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดงสู่งานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์

การพัฒนาปรับเปลี่ยนการแสดงให้เข้ากับงานอีเว้นท์ต่าง ๆ ให้ผู้ชมได้เห็นต่างจากสิ่งที่มีอยู่ในการแสดงนาฏศิลป์ประเภทต่าง ๆ เปรียบเสมือนผู้นำแฟชั่น ที่นำเสนอสิ่งใหม่ให้ได้เห็นได้รับชม (สุชาติ เอกกุญชร, 2567) หากมองย้อนกลับไป รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยในอดีตนั้น คือ สิ่งที่สะท้อนความเป็นอยู่และความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอันประกอบไปด้วยศิลปะหลายแขนงที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนและการพัฒนาของนาฏศิลป์ไทยนั้น เป็นเสมือนวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ โดยการพัฒนาของนาฏศิลป์ไทยต้องมีการผันแปรไปตามยุคสมัย และความนิยมชมชอบของสังคมไทยในปัจจุบัน รูปแบบของการนำเสนอการแสดงจึงไม่มีวันหยุดนิ่ง กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการแสดงนั้น อาจขึ้นอยู่กับกระแสโลกาภิวัตน์ก็เป็นได้ ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการแสดง เป็นการพัฒนาและนำพาศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงนาฏศิลป์ให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ พิชัย วาสนาส่ง ที่ให้

ความหมายคำว่าโลกาภิวัตน์ คือ การเปลี่ยนแปลงโลกด้วยกิจพึงกระทำเพื่อให้โลกดียิ่งขึ้น (พิชัย วาสนาส่ง, 2549)

การวิเคราะห์รูปแบบนาฏศิลป์ตามแนวคิดของผู้จัดการแสดงสู่งานบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์ การออกแบบและสร้างสรรค์ ผู้จัดการแสดงจำเป็นต้องคำนึง และคิดงานตามโจทย์ที่ได้รับ โดยควรคำนึงประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดของผู้จัดการแสดงที่เป็นแบบบริการและเอ็นเตอร์เทนเมนต์ ในฐานะผู้จัดการแสดง มักจะมองหาวิธีใหม่ ๆ เพื่อสร้างความบันเทิงให้กับผู้ว่าจ้าง และผู้รับชมการแสดง ในขณะเดียวกัน การแสดงที่ได้รับชมนั้น อาจให้ความรู้ ความเพลิดเพลินในการรับชม สร้างความสุข สนุกสนาน เป็นการบริการให้เกิดความพึงพอใจ และสอดคล้องกับ กัลยา ทองอ้วน ที่ว่าด้วยความหมายของความพึงพอใจคือความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก (กัลยา ทองอ้วน, 2552) หากผู้จัดการแสดงสามารถทำให้ผู้ว่าจ้าง หรือผู้ชมการแสดงประทับใจได้ จะส่งผลให้มีการว่าจ้าง หรือบอกต่อ ทำให้มีงานบริการด้านการแสดงมากขึ้น

2. การแสดงที่สอดคล้องกับแบบบริการ และเอ็นเตอร์เทนเมนต์ การประยุกต์ใช้นาฏกรรมไทยในบริการ และเอ็นเตอร์เทนเมนต์มีกระบวนการการคิด การออกแบบ การปรับปรุงผลงานในอดีต ทั้งปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม ซึ่งการแสดงที่สอดคล้องกับแบบบริการ และเอ็นเตอร์เทนเมนต์ จะเป็นการแสดงเดี่ยว หรือการแสดงหมู่ก็ได้ มีการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ให้มีความงดงาม มีการใช้แสงสี หรือเทคนิคพิเศษ เพื่อให้การแสดงมีความอลังการ ตระการตา ต้องเป็นการแสดงที่ทำให้ผู้ชมดูแล้วเข้าใจและมีอารมณ์ร่วมกับสมมุติภาวะของการแสดงได้ นอกจากนี้ ยังสามารถออกแบบการแสดงให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมกับการแสดง สร้างความประทับใจ และดึงดูดผู้ชมเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงนั้น ๆ ได้อย่างเป็นธรรมชาติ

3. การตีความตามโจทย์งาน แบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 ตีความรูปแบบการแสดงแบบละคร ให้ตีความคาแรกเตอร์ของตัวละครของโชว์ว่าคาแรกเตอร์ของโชว์เป็นแบบไหน และคาแรกเตอร์ของโชว์นั้นมีข้อกำหนดภูมิหลังของโชว์เป็นแบบใด จากนั้นให้ย้อนกลับมาดูวัตถุประสงค์ของการแสดงว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการและการตีความประเด็นนั้นๆหรือไม่ การเริ่มต้นของการตีโจทย์นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องนำเสนอสิ่งใหม่ซึ่งมิใช่สิ่งที่เคยแสดงแบบเดิมมาก่อน กล่าวคือ จะต้องคิดและทำให้แตกต่างไปจากรากฐานเดิม

3.2 ตีความพฤติกรรมการรับชมการแสดงของผู้ว่าจ้าง หรือผู้ชมในปัจจุบัน ในปัจจุบันมีสื่อมีเดียมากมายที่ให้ผู้ชมได้เลือกรับชมหลายช่องทาง ทำให้ผู้ชมมีพฤติกรรมในการจดจ่ออยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นเวลาเพียงสั้น ๆ เพราะมีสิ่งเร้าอื่น ๆ เข้ามากระตุ้นดึงดูดความสนใจ สังเกตได้จากการมีละครสั้น คลิปสั้นต่าง ๆ หรือสตอรี่ในเฟสบุ๊ค ที่มีให้ชมเพียงระยะเวลาสั้น ๆ แต่ผู้คนกลับให้ความสนใจและติดตาม พฤติกรรมเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไปตามสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เมื่อเรารู้พฤติกรรมของผู้ชมที่มีความรวดเร็ว ว่องไว และจดจ่อกับอะไรเพียงสั้น ๆ เราจึงควรออกแบบการแสดงให้มีเวลาการแสดงที่ใช้เวลาพอดี และเหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ชม เพื่อกระตุ้นความน่าสนใจของผู้ชม

4. การออกแบบรูปแบบของการแสดง การสร้างสรรค์โชว์หากเป็นโชว์ที่อ้างอิงจากวรรณกรรมไทย หรือละครต่างประเทศ นำมาดัดแปลง ปรับแต่งให้เป็นการเล่าเรื่องของการแสดง

รูปแบบใหม่ เป็นการสร้างเรื่องราวขึ้นมาใหม่จากสิ่งที่ผู้ชมรู้อยู่แล้ว พร้อมกับการออกแบบองค์ประกอบของการแสดงต่างๆ ทั้งบทเพลง ฉาก ทำรายการเคลื่อนไหว แต่อย่างใดก็ตามในการออกแบบและสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงเพื่องานบริการและอินเทอร์เน็ตเท่านั้นต้องคำนึงถึงจารีตประเพณีของการแสดงรูปแบบเดิมไว้ หากเราจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงปรุงแต่งใหม่นั้นผู้สร้างสรรค์ควรที่จะรู้จักรากเดิมอย่างถ่องแท้ จึงจะรู้ว่าในรากเดิมนั้นมีสิ่งใดที่สามารถปรับปรุงพัฒนาเป็นการแสดงรูปแบบใหม่ได้เสมอ

นอกจากนี้ ผู้จัดการแสดง จำเป็นต้องสอบถามความต้องการของผู้ว่าจ้างให้ชัดเจน หลังจากนั้นทำการแสดงและนำเสนอในสิ่งใหม่ ๆ เป็นการแสดงที่ไม่เคยเห็นที่ใดมาก่อน แนวคิดการแสดงนั้นเราจะยึดจากความต้องการของลูกค้า ผู้จัดการแสดงจำเป็นต้องสอบถามว่าเป็นงานประเภทใด เช่น งานเลี้ยงเกษียณ งานเลี้ยงต้อนรับ งานฉลองครบรอบ งานเปิดตัวสินค้า เป็นต้น แล้วจึงค่อยนำประเภทงานของลูกค้ามาตั้งโจทย์ ตลอดจนถึงธีมสีของงานก็ต้องนำมาพิจารณาไปด้วย เช่น งานครบรอบอายุ 90 ปี ผู้ก่อตั้งบริษัทแห่งหนึ่งซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาจากเมืองจีน มาอาศัยเมืองไทยทำมาหากินจนรุ่งเรืองกิจการใหญ่โตและมีความรักประเทศไทยมาก ๆ เราก็เลือกที่จะถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของประธานของงานในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยร่วมวัฒนธรรม ระหว่างไทยและจีนผ่านบทเพลงลวดลายมังกร เพราะเราประเมินแล้วว่าผู้เข้าร่วมงาน 90% คือลูกหลานและเครือญาติ

บทสรุป

การเปลี่ยนรูปแบบการแสดง หรือเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอ จะเกิดผลดีก็ต่อเมื่อเราวิเคราะห์ความต้องการและพฤติกรรมของผู้ชมได้แล้วค่อยปรับเปลี่ยน การปรับเปลี่ยนการแสดงหรือการนำเสนอเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เราต้องเรียนรู้ เพราะเราต้องทำให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทนั้นๆ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ยกตัวอย่างให้เห็นภาพ เช่น ถ้าเราแสดงฟ้อนผางในงานแสดงที่กรุงเทพหรือเชียงใหม่ การแต่งตัวของเรานั้นจะเป็นรูปแบบผ้าพันอก แต่ถ้าเราไปแสดงในวัดหรือในพื้นที่จังหวัดที่เคร่งศาสนาที่มีชาวอิสลามรับชมเราก็ควรแต่งกายให้มิดชิดสุภาพเพื่อเคารพสถานที่หรือให้สอดคล้องกับหลักศาสนาข้อปฏิบัติของพื้นที่นั้น ๆ และในปัจจุบันก็มีวิธีการนำเสนอนาฏศิลป์ดนตรี หรือการแสดงประเภทต่าง ๆ ในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น โดยการนำนวัตกรรมมาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดความน่าสนใจซึ่งแน่นอนว่าประโยชน์นั้นเกิดขึ้นแน่นอนทั้งต่อตัวผู้แสดงที่ได้เรียนรู้เทคโนโลยีนวัตกรรม เกิดประโยชน์ต่อการค้นคว้าของผู้ออกแบบ เกิดการกระจายรายได้มีการว่าจ้างช่างเทคนิคหรือแรงงานอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง และเมื่อทุกอย่างคือองค์ประกอบร่วมกัน แน่นอนว่าย่อมสร้างภาพลักษณ์ความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมให้ต่างชาติเห็นได้ ด้วยการนำนวัตกรรมเข้ามามีส่วนช่วยผลักดัน เพื่อสะท้อนถึงศักยภาพทางวัฒนธรรมของไทยที่มีรากฐานมั่นคง ที่ไม่ว่าจะเปลี่ยนไปก็ยุคสมัย รากฐานวัฒนธรรมไทยการแสดงของไทยก็ยังสามารถดำรงอยู่ควบคู่กับนวัตกรรมหรือบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

การออกแบบการแสดงเพื่อให้ลูกค้าชื่นชอบและใช้บริการต่อเนื่อง นอกจากเราจะเข้าใจความต้องการงานของลูกค้าแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือต้องวิเคราะห์ผลกำไร และความสามารถที่ลูกค้าจะจ่ายได้ไหว และผู้จัดการแสดงรับได้ ไม่แสวงหาผลกำไรจนเกินงาม เหมือนคำว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” ลูกค้าหรือผู้ว่าจ้างบางราย เมื่อทราบราคาของการจัดการแสดงที่สูงจนเกินไป อาจทำให้เขาเหล่านั้น

ตัดสินใจไม่ติดต่องานการแสดง หรืออาจหาทีมใหม่เลยก็ได้และสิ่งที่ผู้ประกอบการ ผู้จัดการแสดง ต้องมีต่อผู้ว่าจ้าง คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ต้องมีเป็นพื้นฐานหลักในการทำงานให้ลูกค้า ผู้จัดการแสดงควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่ลูกค้า สามารถแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ได้ มากกว่าแค่จัดการแสดง ดังนั้นเราจะเห็นว่าราคาที่ถูกหรือแพง หรือความงามของการแสดง ก็ไม่ได้ ตอบโจทย์ลูกค้าเสมอไปมากกว่าความรู้สึที่ดี และความไวใจผสมกับความรับผิดชอบ แก้ไขปัญหาและความต้องการของผู้ว่าจ้างได้

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา ทองอ้วน. (2552). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จอมรัมย์ นมัสสิลา. (2567, 20 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ธนสิทธิ์ ชมชิด ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ชนันธร หิรัญเขาว. (2562). การพัฒนาทักษะนาฏศิลป์ไทยและความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของ เดวิส สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ญาดา จุลเสวก. (2560). การดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 21(1) : 50-51.
- นภัสรัญชน์ มิตรธีรโรจน์. (2567, 20 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ธนสิทธิ์ ชมชิด ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ปิยวดี มากพา. (2555). การสังเคราะห์งานวิจัยทางนาฏศิลป์ไทย. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและ ศิลปะ. 14(1): 116-117.
- พิชัย วาสนาส่ง. (2549). โลกาภิวัตน์: หมุนตามโลก สารพันสาระที่ควรรู้ เพื่อทันกระแสโลก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปาเจรา.
- ภาณุรัชต์ บุญส่ง. (2560). การดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยในยุคประเทศไทย 4.0. วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม 5(1) : 107-108.
- เรณู โกศินานนท์. (2535). การแสดงพื้นบ้านในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์ลักษณ์.
- สุรพล วิรุฬกรัก. (2547). วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2325-2477. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.
- สุชาติ เอกฤชธร. (2567, 25 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ธนสิทธิ์ ชมชิด ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- อารีย์ นัยพินิจ และคณะ. (2557). การปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. 7(1) : 9-10.
- อัมรา บุญประเสริฐ. (2559). อิทธิพลของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมต่างประเทศกับการดำรงอยู่ของ นาฏศิลป์ไทย. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 20(2): 35-44.

การใช้เหตุผลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องวัดที่ควรและไม่ควร แก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา

Reasoning of Visuddhimagga Text on The Temple Available and Unavailable for Meditation Practice

¹พระอธิการอำพน จารุโณ (ดาราศาสตร์) ²ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

¹Phraathikan Amphon Jarupho (Darasas) ²Thaweesak Thongthip

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

¹Corresponding Author E-mail: Darasas11355@gmail.com

Received February 7, 2024; Revised November 12, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์การใช้เหตุผลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องวัดที่ควรและไม่ควรแก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา โดยศึกษาเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อธิบายถึงสถานที่ควรและไม่สมควรอยู่ปฏิบัติสมาธิภาวนา มี 18 ประการ และสถานที่ที่สมควรอยู่แก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา มี 5 ลักษณะ ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อธิบายการใช้เหตุผลถึงการปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อให้ได้ผลแก่ผู้ปฏิบัติ และเมื่อรู้วิธีหรือหลักปฏิบัติอย่างถูกต้อง พร้อมกับรู้องค์ประกอบส่วนสำคัญต่อการเจริญสมาธิแล้ว เชื่อได้ว่า ผู้ที่ปฏิบัติต้องได้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติสมาธิอย่างแน่นอน

คำสำคัญ: การใช้เหตุผล; คัมภีร์วิสุทธิมรรค; สมาธิภาวนา

Abstract

This article aimed at the reasoning analysis of Visuddhimagga Text on the temple available and unavailable for meditation practice by documentary study. The result of the study was that there were 18 factors in the places available and unavailable for meditation practice described in Visuddhimagga Text as it was described in Visuddhimagga Text about the reasoning for meditation practice to reach the effectiveness for practitioners and to acknowledge the right approach or the principle of conducts and the significant factors of meditation, it is believed that the practitioners are subject to attain the fruition of meditation practice.

Keywords: Reasoning; Visuddhimagga Text; Meditation

บทนำ

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ชื่อว่า “คัมภีร์วิสุทธิมรรค” นับเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญที่สุดในทางพระพุทธศาสนา ที่ได้อธิบายเนื้อหาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทอย่างละเอียดถึงหลักแนวคิดจะนำหลักธรรมไปประกอบในการดำเนินชีวิตอย่างไร ซึ่งคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ได้รวบรวมเนื้อหาแล้วนำเสนอโดยพิสดารเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา รวมถึงหมวดธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมถึงได้อธิบายขั้นตอนการปฏิบัติว่า ควรทำอย่างไร ต้องเรียนรู้อะไรก่อนหลัง เป็นต้น ผู้ศึกษาเห็นว่า “คัมภีร์วิสุทธิมรรค” อธิบายถึงภาพรวมในหลักการปฏิบัติภาวนาที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพาน โดยอาศัยหลักของศีล สมาธิ และปัญญา นำเข้าสู่หลักการปฏิบัติ อันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ คันถธุระ และวิปัสสนาธุระ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ต้องแบกไปหรือกิจในพระศาสนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561) เมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติภาวนาในพระพุทธศาสนา คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติภาวนา อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี มีความก้าวหน้า ไม่ติดขัด ขัดข้อง และส่งเสริมการปฏิบัติดำเนินไปด้วยดี (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธรรมจารย์ และคณะ, 2565)

จากที่กล่าวมาเห็นว่า ควรจะศึกษาความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญเนื้อหาโดยย่อ และการใช้เหตุผลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องวัดที่ควรและไม่ควรแก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อให้เห็นแนวคิด วิธีปฏิบัติ และเข้าใจ เข้าถึงความจริงในหลักการปฏิบัติภาวนาที่ถูกต้อง ดังจะอธิบายต่อไป

ความเป็นมาเกี่ยวกับคัมภีร์วิสุทธิมรรค

คัมภีร์วิสุทธิมรรค ถูกรจนาขึ้นเมื่อ 956 ปี หลังพุทธปรินิพพาน โดยพระพุทธโฆสะเถระชาวอินเดีย ได้เดินทางไปยังศรีลังกาเพื่อขอแปลคัมภีร์ชั้นอรรถกถาโบราณ อันเป็นคัมภีร์ดั้งเดิมที่ได้ผ่านการสังคายนาครั้งแรก โดยมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน เรียกคัมภีร์อรรถกถานี้ว่า มหาอรรถกถา จากนั้นได้ถูกถ่ายทอดมาเป็นภาษาสิงหลเมื่อได้รับสังคายนาครั้งที่ 3 ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนา ส่วนมหาปัจจุจริยอรรถกถา ที่อรรถกถาก่อนหน้านั้น ถูกแต่งขึ้น ณ ประเทศศรีลังกา เรียกได้ว่า คัมภีร์ทั้ง 3 นี้ จารึกเป็นภาษาสิงหลเหมือนกันและใช้เป็นคัมภีร์หลักในการแต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค

คำว่า วิสุทธิ ในที่นี้ พระพุทธโฆสะได้ให้ความหมายมุ่งเน้นที่พระนิพพานเท่านั้น เพราะเป็นธรรมอันปราศจากมลทิน และมีความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ดังนั้น คำว่า “วิสุทธิมรรค” จึงมีความหมายว่า ทางสู่ความบริสุทธิ์ หรือ อุบายที่เป็นเครื่องบรรลुพระนิพพาน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงไว้หลายนัย เช่น พระองค์ทรงแสดงถึงธรรมที่บริสุทธิ์เนื่องเพราะกรรมไว้ว่า มัจจะทั้งหลายหมดจดได้ด้วยธรรม 5 ประการ คือ กรรม วิชา ธรรม ศีล และอุดมชีวิต ไม่ใช่ด้วยโคตรหรือด้วยทรัพย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม 15 ข้อ 48 หน้า 62, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คัมภีร์วิสุทธิมรรคมีผู้ประพันธ์คือพระพุทธโฆสะ ท่านเกิดราว พ.ศ. 945 ในตระกูลพราหมณ์ ตำบลพุทธคยา แคว้นมคธ หรือรัฐพิหารในปัจจุบัน ท่านแตกฉานในพระเวท มีวาตะแหลมคม จนกลายเป็นผู้ได้วาทะที่มีชื่อเสียงของศาสนาพราหมณ์ในยุคนั้น ต่อมาพระเวระตะได้ยินพระพุทธโฆสะท่องมนต์จากคัมภีร์ปถุชลี รู้สึกประทับใจ แต่กลับบอกกับพระพุทธโฆสะว่า สูตรเหล่านั้นผิดหมดทำให้พระพุทธโฆสะงงเหมือนกับถูกมนต์สะกดไว้ แล้วนำเอาพระอภิธรรมมาแสดงให้ฟัง พระพุทธโฆสะได้

สดับรับฟังแล้วเกิดความศรัทธาอยากเรียนมนต์นี้ จึงขอบวชเป็นพระภิกษุ และได้ศึกษาพระธรรมวินัย จนรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก แล้วได้แต่งหนังสือ ญาโณทัย อัญญกถาสาลินี จากนั้น ได้เดินทางไปยัง ลังกาทวีปเพื่อแปลคัมภีร์สำคัญจากภาษาสิงหลให้กลับมาเป็นภาษามคธ ในคราวนั้นได้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรคขึ้นมาด้วย แล้วเดินทางกลับอินเดีย ผลงานของพระพุทธโฆสะที่เขียนไว้มีปรากฏอยู่ 1) สมันตปาสาทิกา 2) กังขาวิตรณ 3) สุมังคลวิลาสินี 4) ปปัญจสูทนี 5) สารัตถุปปากาสินี 6) มโนรธปุรณ 7) ปรมัตถโชติกา 8) สัมโมหวิโนทนี 9) ปญจกัณณกัณฐกถา 10) วิสุทธิมรรค 11) ญาโณทัย จากนั้น ในวาระสุดท้ายได้มรณภาพลง โดยไม่ทราบถึงสถานที่แน่ชัด โดยคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้นมีลักษณะคือ

1. ลักษณะทางคัมภีร์ คัมภีร์วิสุทธิมรรคถือเป็นคัมภีร์ชั้นฎีกาที่ถือว่า เป็นหลักในการเขียน อรรถกถาในสมัยอนุราชปุระ คณะสงฆ์ไทยเองก็ได้นำคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้จัดเข้าในหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลีด้วย ซึ่งเป็นผลงาน ที่มีความสำคัญยิ่งของพระพุทธโฆสะ ทำให้อนุชนรุ่น หลังได้รู้จักศึกษาเรียนรู้เข้าใจหลักธรรมได้โดยไม่ยากนัก คัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้เป็นเหมือนสารานุกรม ทางพระพุทธศาสนา ใช้ภาษาที่สั้นและชัดเจน สื่อถึงความเข้าใจในเรื่องที่แต่งได้อย่างน่าทึ่ง แสดง ภาพรวมของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด มุ่งจัดระบบระเบียบให้ดูสละสลวย มีจุดยืนใน การนำเสนอถึงภาคปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นธงชัย แห่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นั้นเอง

2. ลักษณะทางด้านเนื้อหา เริ่มแรกพระพุทธโฆสะ บรรยายถึงเทพบุตรตนหนึ่งได้ทูลถาม ปัญหาเพื่อคลายความสงสัยของตนว่า “ธรรมชาติอันหนึ่ง เป็นรกขัณฑ์ทั้งภายใน รกขัณฑ์ทั้งภายนอก ประชาชนอุกรกขัณฑ์ (นั่น) เกียวสอดไว้แล้ว ข้าแต่พระโคตม เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าขอทูลถามพระองค์ ใครเล่าจะพึงถางรกขัณฑ์นี้ได้” สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพยากรณ์แก่เทพบุตร เพื่อแก้ปัญหา ด้วยพระคาถาว่า สีเล ปติฏฐาย นโร สพลญญ จิตตํ ปญญญจ ภาวยํ อาตานิ นิโก ภิกขุ โส อิมํ วิชฌเย ชฏํ แปลความว่า “นรชน ผู้มีปัญญา เป็นภิกษุ มีความเพียร มีปัญญา เครื่องบริหาร ตั้งตนไว้ในศีล แล้วทำสมาธิจิตและปัญญา ให้เจริญอยู่ เธอจะพึงถางรกขัณฑ์อันนี้ได้” (พระพุทธโฆสเถระ, 2562)

พระคาถาดังกล่าว พระพุทธโฆสะได้นำมาเป็นบทตั้งในการรจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่าด้วย ไตรสิกขาไว้อย่างพิสดาร ประมวลธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎกแสดงไว้เป็นหมวดหมู่ แบ่งเป็น 3 ภาค ใหญ่ ๆ คือ

ภาคที่ 1 กล่าวถึงเรื่อง ศีลคืออะไร มีความหมายอย่างไร ศีลมีลักษณะ มีกิจ มีผลปรากฏและมีอะไรเป็นเหตุ มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตอย่างไร มีกัณนิค มีอะไรเป็นอุปสรรค ควรรักษาศีลกันอย่างไร ตลอดจนกล่าวเฉพาะเรื่องการประพฤติปฏิบัติของผู้ถือบวชด้วย

ภาคที่ 2 กล่าวถึงเรื่องสมาธิ เริ่มต้นด้วยการอธิบายว่า สมาธิคืออะไร มีความหมายว่าอย่างไร จึงเรียกว่าสมาธิ มีกัณนิค อะไรเป็นอุปสรรคไม่ให้มีสมาธิ อะไรคือวิธีเจริญสมาธิ ส่วนการเจริญสมาธินี้ ท่านได้กล่าวโดยละเอียด เช่น สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ การมีกัลยาณมิตร ช่วยแนะนำวิธีการฝึกสมาธิ และวิธีการเจริญสมาธิให้เหมาะกับจริตของตน เป็นต้น

ภาคที่ 3 กล่าวถึงเรื่องปัญญา เริ่มตั้งแต่การให้ความหมายของคำว่าปัญญา ลักษณะของปัญญา ชนิดของปัญญา วิธีการเจริญปัญญา ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาวะความเป็นจริง ซึ่งจำเป็นต้องรู้อย่างชัดเจนเพื่อให้ปัญญาเกิดขึ้น เช่น การเข้าใจเรื่องของชีวิต อันมีส่วนประกอบ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ระดับของความเข้าใจเรื่องชั้น 5 อายตนะ 6 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22

อริยสัจ 4 ปฏิจจนูปบาท วัฏจักร กรรมและผลของกรรม กฎไตรลักษณ์ ลำดับของปัญญา และประโยชน์การเจริญปัญญาเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง

จากที่ได้กล่าวมา พอสรุปได้ว่า หลักการปฏิบัติภาวนาในทางพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 อย่าง คือ สมถภาวนา กับ วิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติที่มีพื้นฐานที่สำคัญอย่างมาก อันจะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่มรรคผลนิพพานในที่สุดได้ การที่จะประสบผลสำเร็จนั้นในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงขั้นตอนหรือกระบวนการในการปฏิบัติที่มีพื้นฐานอยู่หลายประเด็น ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ศึกษาให้ความสำคัญไปในเรื่องเกี่ยวกับสถานที่ที่จะปฏิบัติ เพราะเห็นว่า สถานที่ที่เป็นฐานหลักต่อการปฏิบัติจึงหยาบยกรการใช้เหตุผลต่อสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายให้เหตุผล ดังจะกล่าวต่อไป

การใช้เหตุผลจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องวัดที่ควรและไม่ควรแก่การปฏิบัติสมาธิภาวนา

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า “พึงออกจากวัดอันไม่สมควรแก่การภาวนา ไปอยู่ ณ ที่วัดอันสมควร” (สมเด็จพระพุทธาจารย์, 2562) ในประเด็นนี้ ในสังคมพุทธปัจจุบันยังไม่ทราบกันเป็นส่วนใหญ่เกี่ยวกับหลักการหรือวิธีการปฏิบัติที่มีพื้นฐาน โดยเฉพาะเรื่องสถานที่ ซึ่งผู้เขียนมองเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งต่อการภาวนา ในยุคปัจจุบันสถานที่ที่เหมาะสมแก่การภาวนาก็นับหาได้ยากมากขึ้นแล้วด้วยการถูกความเจริญทางสังคมชักนำไป ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงสถานที่หรือวัดอันไม่สมควรแก่การภาวนา และวัดอันสมควรแก่การภาวนาที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พร้อมยกตัวอย่างการให้เหตุผลมาประกอบอธิบายในลำดับต่อไป

1. **วัดที่ไม่สมควรแก่สมาธิภาวนา** คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายไว้ว่า วัดหรือสถานที่ที่ประกอบไปด้วยโทษ 18 ประการ ในอย่างใดอย่างหนึ่งชื่อว่า วัดไม่สมควรแก่สมาธิภาวนา มีดังนี้

1) มหุตต์ แปลว่า วัดใหญ่ ในสังคมปัจจุบันคำว่าวัดใหญ่คงเข้าใจกันได้ว่า เป็นวัดที่มีความเพียบพร้อมสมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 มีการเรียนการสอนทั้งปริยัติและปฏิบัติ หรือสามารถจัดการบริหารงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ จึงได้ชื่อว่าวัดใหญ่ และเป็นที่เข้าใจกันส่วนใหญ่ว่าเป็นวัดที่สมควรแก่การมาอยู่ศึกษาธรรมะ เป็นต้น แต่ในทางกลับกันคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดใหญ่ในลักษณะว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ในวัดใหญ่ ๆ ย่อมมีภิกษุและสามเณรที่ต่างจิตต่างใจกัน มารวมอยู่ด้วยกันเป็นจำนวนมาก ย่อมจะไม่ช่วยกันทำกิจวัตร เพราะต่างก็เกียจกันและกัน เช่น ไม่ช่วยกันปิดกวาดลานโพธิ์ เจดีย์ หรือไม่ช่วยกันเตรียมน้ำใช้น้ำฉัน ฯ ซึ่งเมื่อไม่ได้ทำก็จะต้องอาบัติทุกกฏในเพราะเหตุวัตรเภท คือ ทำลายกิจวัตร และเมื่อโยคีบุคคลผ่านมาเห็นว่ายังไม่มีใครทำกิจวัตร เธอก็จะหยุดทำกิจวัตรนั้นด้วยเหตุนี้จะทำให้เธอสายแก่ภิกษาหาร อนึ่ง ถ้าเธอหลบไปอยู่ในที่เร้นลับ ก็จะมีฝูงชนด้วยเสียงเจียวจ้าวของพวกภิกษุหนุ่มและสามเณร พร้อมด้วยเสียงการงานต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์และวัด แต่ถ้าวัดใหญ่ได้มีภิกษุสามเณรช่วยกันทำกิจวัตรเรียบร้อยหมดทุกอย่าง และไม่มีวาทะกระทบกระเทือนแม้อย่างอื่น ๆ แต่ประการใด ก็เห็นควรแก่การอยู่ ณ ที่วัดใหญ่นั้นได้

2) นวตต์ แปลว่า วัดสร้างใหม่ ส่วนใหญ่จะมองว่าวัดที่กำลังก่อสร้างหรือมีการสร้างใหม่เป็นวัดใหม่คงมีความทันสมัย มีการพัฒนาทั้งด้านบุคลากรและด้านศาสนวัตถุ คงสะดวกต่อการ

สมาคมกับผู้รู้ เป็นต้น แต่ทว่า การที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์หรือสามเณรที่ใครในการปฏิบัติภาวนาเลย แม้แต่คฤหัสถ์ในการนวักรรม ก็จะทำให้ประโยชน์ใดเลยในการสร้างเสนาสนะ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่สร้างใหม่ในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ในวัดที่สร้างใหม่นั้น ย่อมจะมีนวักรรมคือการก่อสร้างมากมาย เมื่อโยคีบุคคลในวัดนั้นไม่ช่วยทำเข้าก็จะถูกตำหนิติเตียน แต่ถ้าในวัดใดภิกษุทั้งหลายพูดให้ออกาสในลักษณะว่า นิมนต์ท่านทำสมณธรรมตามสบายเถิด นวักรรมก่อสร้างพวกเราก็จักช่วยกันกระทำกันเอง ดังนี้ วัดในลักษณะเช่นนี้ ก็ควรอยู่ ณ ที่วัดก่อสร้างใหม่นั้นได้

3) ชินณตตฺตํ แปลว่า วัดที่มีเสนาสนะหรือวิหารเจดีย์ขารุดทุดโทรม ผู้ฟัง ไม่ควรแก่การอยู่อาศัย เกรงว่าจะมีอันตราย หรือทำให้การปฏิบัติกัมมัฏฐานไม่สามารถดำเนินไปได้ต่อเนื่อง ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่มีเสนาสนะทุดโทรมในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่มีเสนาสนะทุดโทรม ย่อมจะต้องมีสิ่งที่เป็นปฏิสังขรณ์อยู่แล้ว เมื่อไม่ปฏิสังขรณ์ ซ่อมซ่อมก็จะถูกติเตียนเอา ถ้าแม้แต่ปฏิสังขรณ์การปฏิบัติกัมมัฏฐานก็จะเสื่อมไป แต่ถ้ามีภิกษุทั้งหลายในวัดพูดว่า นิมนต์ท่านทำสมณธรรมตามสบายเถิด ดังนี้ ก็ถือว่าวัด ณ ที่นั้น ก็ควรแก่การอยู่ปฏิบัติกัมมัฏฐานได้

4) ปณณิสสิตตตฺตํ แปลว่า วัดที่อิงทางหลวง ในความเข้าใจของคนส่วนใหญ่คงจะหมายถึงเป็นวัดที่อยู่ติดกับถนนใหญ่ที่มีการสัญจรไปมาอย่างเป็นประจำไม่ขาดสาย คงสะดวกแก่การเดินทาง แต่อาจเป็นเหตุทำให้รบกวนผู้ที่ใคร่ปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่ ณ ที่นั้นได้ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงทางหลวงในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่อิงทางหลวงย่อมจะมีพวกภิกษุอาคันตุกะมารวมกันอยู่บ่อยครั้งทั้งกลางวันกลางคืน ซึ่งภิกษุที่อยู่ประจำนั้นก็ต้องให้เสนาสนะของตนแก่พวกอาคันตุกะ ทำให้ตนต้องไปอยู่ ณ ที่อื่น เช่น โคนไม้ พลาญหิน ฉะนั้น โอกาสที่ปฏิบัติกัมมัฏฐานย่อมมีน้อย แต่ถ้าในวัดนั้นไม่มีการเบียดเบียนของพวกอาคันตุกะ ก็ถือว่าวัดนั้นควรแก่การอยู่ปฏิบัติกัมมัฏฐานได้

5) โสณตฺติ แปลว่า วัดมีสระน้ำ ในปัจจุบันวัดหลายแห่งจะมีสระน้ำอยู่ภายในวัด ซึ่งจะมองว่าไว้ใช้ประโยชน์ในการชำระร่างกายหรือประโยชน์อื่น ๆ ที่จำเป็นภายในวัดนั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่มีสระน้ำอยู่เป็นอย่างไร และไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่มีสระน้ำนั้น ได้แก่วัดที่มีสระน้ำกรุด้วยหินถาวรมั่นคงเป็นหลักฐาน ในวัดเช่นนี้ ย่อมจะมีมหาชนมาชุมนุมกัน รวมถึงพระภิกษุที่ต้องการใช้น้ำเพื่อซักย้อมผ้า ก็จะเป็นเหตุให้ภิกษุเหล่านั้นเข้ามาถามหาภาษาหรือพิน เพื่อใช้ซักย้อมผ้า ทำให้ภิกษุผู้อยู่ในวัดนั้นต้องคอยซักบอกนั้นโน้นนี้ ทำให้ภิกษุนั้นเป็นกังวลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในวัดลักษณะเช่นนี้ ไม่ควรอยู่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน

6) ปณณ แปลว่า วัดมีใบไม้ใช้เป็นผัก ในประเด็นนี้คงมีความเข้าใจกันในลักษณะที่ว่า วัดมีการเพาะปลูกพืชพันธุ์ไม้ที่สามารถเก็บรับประทานได้ และมีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับวัด ที่ควรหรือ

ไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่มีใบไม้ใช้เป็นผักในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ในวัดใดมีใบไม้ที่รับประทานได้ ในวัดเช่นนั้น เมื่อมีภิกษุหรือผู้เรียนปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่ ณ ที่นั้น ก็จะมีผู้คน (ในคัมภีร์ระบุดังสตรี) ที่เก็บผักพากันร้องเพลงไปพลางเก็บผักไปพลาง ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ จะทำให้เสียงที่ได้ยินนั้นไปรบกวนหรือเป็นอันตรายแก่ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ในวัดลักษณะเช่นนี้ ไม่ควรอยู่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน

7) ปุปผิ แปลว่า วัดมีดอกไม้ ขึ้นชื่อว่าดอกไม้ซึ่งเป็นสิ่งที่สวยงามน่าชมน่าหลงใหล ใครพบใครเห็นก็หวังจะครอบครอง เมื่อมีภิกษุหรือผู้เรียนปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่ ณ ที่นั้นก็จะเป็นในลักษณะเช่นเดียวกับวัดที่มีใบไม้ใช้เป็นผัก ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดมีดอกไม้ในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ก็แหละในวัดใดมีดอกไม้ดอกนานาชนิดแตกบานอยู่สะพรั่ง แม้ในวัดเช่นนั้นก็จะอันตรายแก่ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานทั้งหลายเช่นเดียวกัน ฉะนั้นจึงไม่ควรอยู่ ณ ที่วัดนั้น

8) ผล แปลว่า วัดมีไม้ผล ในวัดที่มีไม้ผลนานาชนิด ย่อมจะเป็นที่ผู้คนเข้ามาเก็บเอาไม้ผลนั้นเพื่อบริโภค ผู้คนเหล่านั้นก็จะมาขอ เมื่อไม่ให้ เขาก็จะโกรธ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่มีไม้ผลนานาชนิดในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ในวัดที่มีไม้ผลนานาชนิด เช่น มะม่วง ชมพู่ และขนุน เป็นต้น คนทั้งหลายเมื่อเห็นก็ต้องการจะพากันเก็บเอาหรือแม้โดยพลการก็เป็นได้ พอตกเย็นโยคีบุคคลกำลังปฏิบัติภาวนาหรือเดินจงกรมเห็นคนเหล่านั้น ก็จะกล่าวทำนองว่า “อุบาสกทั้งหลาย ทำไมจึงพากันทำอย่างนั้น” เขาเหล่านั้นก็จะไม่พอใจ ก็จะพยายามไม่ให้โยคินั้นอยู่ได้ต่อไป ฉะนั้น จึงไม่ควรแก่การอยู่ ณ วัดเช่นนั้น

9) ปตถนียตา แปลว่า วัดที่มีคนขึ้นมาก ในความหมายของคำว่าคนขึ้นมากนี้ หมายถึง วัดที่มีผู้คนเคารพสักการะบูชาจำนวนมาก แต่ละวันก็จะเต็มไปด้วยผู้คนที่มากราบไหว้ขอพรพระสงฆ์หรือ สิ่งเคารพที่นับถือในวัดนั้น ๆ ซึ่งอาจจะไม่เอื้อต่อการปฏิบัติภาวนาแก่โยคีบุคคลได้ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่มีคนขึ้นมากลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ก็แหละ โยคีบุคคลผู้อยู่อาศัย ณ ที่วัดซึ่งมีคนขึ้นมาก ซึ่งชาวโลกได้ให้ความสนใจและเคารพยกย่องว่า ท่านนี้เป็นพระอรหันต์ แล้วใครจะได้กราบไหว้บูชาจึงพากันหลั่งไหลมาหาโดยรอบทิศ ด้วยเหตุนี้ โยคีบุคคลจะมีความสุข แต่ที่วัดเช่นนั้นย่อมเป็นที่สบายแก่โยคีบุคคลใด พอเวลากลางวันก็ง่วงหลับไปเสีย ณ ที่อื่น พอตกกลางคืนจึงค่อยกลับมาอยู่ได้

10) นครสนนิสสิตตา แปลว่า วัดที่อิงเมือง ย่อมเป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่า วัดที่อยู่ในเมือง ก็จะเป็นที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายในหลาย ๆ ด้าน เช่น ผู้คน รถ มลพิษ เป็นต้น ถ้าจะปฏิบัติภาวนา คงจะเป็นการลำบากในความสงบจิตใจ ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงเมืองในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ในวัดที่อิงเมื่อนั้น ย่อมมีอิฐฐารมณทั้งหลายมาผ่านสายตามากมาย มีทั้งพวกนางกุมภทาสี พวกมนุษย์ที่เป็นใหญ่ พวกนักปราชญ์พากันไปกางม่านนั่งอยู่ตามวัด จึงไม่ควรอยู่ ณ ที่วัดเช่นนั้น

11) ทารุสนนิสสิตตา แปลว่า วัดที่อิงป่าไม้ วัดที่มีป่าไม้เยอะ ๆ นั้น ส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าเป็นที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติภาวนา เพราะมีความร่มรื่น เงียบสงบ ห่างจากกลุ่มคน แต่ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงป่าไม้ในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ก็แหละ ในวัดที่อิงป่าไม้นั้น ล้วนมีพืชและต้นไม้ที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ พวกคนที่มีความต้องการพืชและไม้นั้น ก็จะพากันมาเก็บมาตัดเอาไปใช้ประโยชน์ พอในเวลาเย็น โยคีบุคคลผู้ปฏิบัติภาวนาพบเห็น ก็จะกล่าวเตือนพวกเขา และทำให้พวกเขาไม่พอใจ แล้วพยายามไม่ให้โยคีบุคคลนั้นอยู่ต่อไป ฉะนั้น จึงไม่ควรอยู่ ณ วัดเช่นนั้น

12) เขตตสนนิสสิตตา แปลว่า วัดที่อิงไร่นา เพื่อความอุดมสมบูรณ์แก่การอยู่อาศัยในที่ใกล้ของพวกชาวนา อาจจะเป็นที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติภาวนา เพราะจะมีอาหารเพียงพอแก่การอยู่ประจำ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงไร่นาในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่สร้างอิงไร่นา มีไร่นาล้อมรอบอยู่ จะมีพวกมนุษย์พากันไปทำลานข้าว นวดข้าว และจะเป็นที่พักนอนของคนเหล่านั้น ย่อมจะพากันทำความไม่เหมาะสมให้แก่ผู้ปฏิบัติภาวนา แม้วัดที่มีสมบัติ (ท่านก็สงเคราะห์เข้ากับไร่นา) พวกคนรักษาวัดทั้งหลายก็จะปล่อยโคไปกินข้าว (สมัยนี้เป็นการก่อเรื่องขึ้นของคนอยู่ในวัด) ก็ทำให้การเป็นอยู่ของผู้ปฏิบัติภาวนาในที่นั้น ๆ ไม่เป็นสุข จึงไม่ควรอยู่ ณ ที่เช่นนั้น

13) วิสภาคานํ ปุคคลานํ อตถิตา แปลว่า วัดที่มีคนไม่ลงรอยกัน ปัจจุบันนี้มีให้พบเห็นจำนวนมากและมีอยู่ในเกือบจะทุกพื้นที่ ซึ่งก็เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้โยคีบุคคลผู้แสวงหาความสงบไม่สามารถบรรลุตามเจตนาได้ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่มีคนไม่ลงรอยกันในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่มีภิกษุทั้งหลายผู้เข้ากันไม่ได้ คือเป็นเหตุให้จองเวรกัน เช่น ทะเลาะกัน เมื่อโยคีบุคคลห้ามปรามว่า อย่าได้พากันทำอย่างนี้เลยท่าน ฉะนั้นแล้ว ก็จะเกิดหาเรื่องขึ้นว่า พวกเราเกิดฉิบหายแล้ว นับแต่เวลาที่ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นปกติรูปนี้มาถึงที่เดียว จึงไม่ควรอยู่ ณ วัดเช่นนั้น

14) ปฏฺญสนนิสสิตตา แปลว่า วัดที่อิงท่า ซึ่งเป็วัดที่มองว่าอาจจะสะดวกแก่การไปมา และมีความร่มเย็น อากาศบริสุทธิ์ เป็นต้น ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงท่าในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่อิงท้าน้ำ เช่น ท่าเรือ หรือที่สร้างอิงท่าบก เช่น ที่พักพิงเกวียน (ที่พักต่าง) ท่าอากาศยาน สถานีจอดรถ เป็นต้น ในวัดเช่นนี้ ย่อมจะมีมนุษย์โดยสารมาด้วยเรือหรือพวกโคต่าง ๆ พากันเบียดเบียนทำความไม่เหมาะสมให้อยู่เนือง ๆ ด้วยการขอว่า ให้ที่พัก ให้ดื่มดื่มน้ำ ให้เกลือด้วย ดังนี้ จึงไม่ควรอยู่ ณ วัดเช่นนั้น

15) ปจฺจนตสนฺนิสฺสิตตา แปลว่า วัดที่อิงบ้านป่าชายแดน ในวัดลักษณะเช่นนี้ ตามความเข้าใจส่วนใหญ่จะมองว่า อยู่แบบเรียบง่าย สงบ ไม่มีผู้คนมาเบียดเบียนในการปฏิบัติภาวนา ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงบ้านป่าชายแดนในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

ในวัดที่สร้างอิงบ้านป่าชายแดนนั้น ย่อมจะมีแต่พวกมนุษย์ที่ไม่เลื่อมใสศรัทธาในรัตนะทั้งหลาย มีพุทธรัตนะเป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ความอยู่ผาสุกในวัดนั้นเช่นนั้นย่อมจะไม่มีแก่โยคีบุคคล

16) รชฺชสฺมฺสนฺนิสฺสิตตา แปลว่า วัดที่อิงเขตแดนประเทศ ในลักษณะวัดที่อยู่ติดชายแดนประเทศนั้น ถือว่ามีความสำคัญอยู่ส่วนหนึ่งและมีความเสี่ยงอยู่ไม่น้อยเช่นกัน อยู่ที่ว่าจะทำให้เกิดประโยชน์หรือเกิดโทษ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่อิงเขตแดนประเทศในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่สร้างอยู่เขตระหว่างประเทศนั้น ย่อมมีราชภัย จริ่งอยู่ พระราชาองค์หนึ่งย่อมจะทรงทำการรุกรบกับประเทศนั้น ด้วยทรงสำคัญว่า พระราชานี้ประพตฺเป็นไปในอำนาจของเรา แม้พระราชาอีกองค์ก็จะทรงสำคัญลักษณะนี้เช่นกัน ภิกษุโยคีบุคคลที่อยู่ในวัดนั้น ก็จะต้องไปในแคว้นนี้บ้าง แคว้นนั้นบ้าง พวกราชบุรุษทั้งหลายก็จะสำคัญผิดว่า ภิกษุนี้เป็นจารบุรุษ แล้วก็จะทำให้ถึงซึ่งความฉิบหายเสีย ฉะนั้น จึงไม่ควรอยู่ ณ ที่วัดเช่นนั้น

17) อสฺปฺปายตา แปลว่า วัดที่ไม่มีความสบาย คือ วัดที่เต็มไปด้วยความเดือดร้อนทั้งภายในและภายนอก ก่อให้เกิดแรงต้านในการปฏิบัติภาวนา ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่ไม่มีความสบายในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่ไม่มีความสบายนั้น ได้แก่วัดที่ไม่เป็นที่สบาย เพราะเป็นที่มารอบแห่งอารมณ์ต่าง ๆ มีรูปอันเป็นข้าศึกคือรูปที่ยั่วเย้าเร้าหลอก เป็นต้น หรือเป็นวัดที่มีมนุษย์ยึดครอง เป็นต้น วัดในลักษณะเช่นนี้ จึงไม่ควรอยู่

18) กฺลฺยาณมิตฺตานํ อลาโภ แปลว่า วัดที่หาอาจารย์ผู้กัลยาณมิตรไม่ได้ คำว่า กัลยาณมิตรเป็นคำที่มีความหมายที่ดีและน่าเข้าใจในการคบหาสำหรับผู้ใดในการปฏิบัติภาวนา เพื่อจะได้มีผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรแนะนำแนวทางการปฏิบัติได้ แต่ถ้าอยู่ในที่ผู้ไม่ประกอบด้วยกัลยาณมิตรแล้ว ก็จะก่อให้เกิดภัยเกิดโทษขึ้นได้ ดังในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงวัดที่หากัลยาณมิตรไม่ได้ในลักษณะที่ว่าไม่ควรแก่การปฏิบัติภาวนา ด้วยเพราะเหตุไรนั้น พระพุทธโฆสะได้ให้เหตุผลควรและไม่ควร โดยสรุป ดังนี้

วัดที่หากัลยาณมิตรไม่ได้นั้น อธิบายได้ว่า ในวัดใดโยคีบุคคลไม่อาจที่จะได้ซึ่งกัลยาณมิตร คือ พระอาจารย์ หรือท่านผู้เสมออาจารย์ก็ดี พระอุปัชฌาย์หรือท่านผู้เสมอกับพระอุปัชฌาย์ก็ดี การหาไม่ได้ซึ่งกัลยาณมิตรเช่นนั้นในวัดนั้น นับว่าเป็นโทษอันใหญ่หลวงทีเดียว ฉะนั้น จึงไม่ควรอยู่ ณ วัดเช่นนั้น

2. **วัดที่สมควรแก่สมาธิภาวนา** คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายไว้ว่าวัดหรือสถานที่ ที่ประกอบไปด้วยองค์คุณ 5 ประการ เช่น ไม่ไกลไม่ใกล้นัก แต่โคจรคาม เป็นต้น วัดเช่นนี้จัดเป็นวัดที่สมควรแก่การภาวนา สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

1) ภิกษุทั้งหลาย เสนาสนะในศาสนา นี้ ย่อมเป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก แต่โคจรคาม มีทางไปทางมาสะดวกสบาย ปลอดภัย

2) กลางวันไม่พลุกพล่าด้วยผู้คน กลางคืนเงียบสงบ ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม

3) ไม่มีเหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยขบกัด ไม่มีสัมผัสอันเกิดแต่ลม และแดดรบกวน

4) แหละ ผู้ที่อยู่ในเสนาสนะนั้นไม่มีความผิดเคืองด้วยปัจจัย 4 คือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยาแก้ไข้

5) แหละ ผู้อยู่ในเสนาสนะนั้น มีภิกษุชั้นเถระ ผู้พหูสูต สำเร็จการศึกษาปริยัติธรรม ทรงธรรมทรงวินัยและทรงมาติกา คือ หัวข้อแห่งธรรมวินัย ที่เข้าไปเรียนสอบสวนทวนถามตามกาล อันควรว่า ท่านขอรับ บทนี้เป็นไฉน มีอรรถอธิบายอย่างไร ฉะนั้นแล้ว ท่านเถระเหล่านั้นย่อมเปิดเผย ข้อที่ยังไม่เปิดเผย ย่อมทำให้ต้นข้อยังไม่ได้ทำให้ต้น และช่วยบรรเทาความสงสัยเป็นอเนกประการ (สมเด็จพระพุทธาจารย์, 2562)

จากการที่คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายในประเด็นการให้เหตุผลที่ว่า สถานที่ที่ไม่สมควร แก่สมาธิภาวนา และสถานที่ที่เหมาะสมหรือสมควรแก่สมาธิภาวนานั้น สรุปได้ว่า ในสถานที่ไม่ควร แก่การประพฤติปฏิบัติเพื่อทำสมาธิหรือปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้น มีอยู่ 18 สถานที่ด้วยกัน ดังนี้ 1) วัดใหญ่ 2) วัดสร้างใหม่ 3) วัดที่ชำรุด 4) วัดที่อิงทางหลวง 5) วัดที่มีสระน้ำ 6) วัดมีใบไม้ใช้เป็นผัก 7) วัดมีไม้ดอก 8) วัดมีไม้ผล 9) วัดที่มีคนขึ้นมาก 10) วัดอิงเมือง 11) วัดที่อิงป่าไม้ 12) วัดอิงไร่นา 13) วัดมีภิกษุไม่ลงรอยกัน 14) วัดที่อิงท่า 15) วัดที่อิงบ้านป่าชายแดน 16) วัดที่อิงชายแดนประเทศ 17) วัดที่ไม่มีความสบาย 18) วัดที่หากัลยาณมิตรไม่ได้ วัดดังที่กล่าวมานั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคให้พึง หลีกเว้นเสียให้ห่างไกล เปรียบเหมือนมีภัยกำลังจะเกิดขึ้นอยู่เฉพาะหน้า ส่วนสถานที่ที่เป็นลักษณะ ควรแก่การประพฤติปฏิบัติเพื่อทำสมาธิหรือปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้น มีอยู่ 5 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้ 1) เป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก แต่โคจรคาม ไปมาสะดวกสบาย ปลอดภัย 2) ไม่พลุกพล่าด้วย ผู้คน เงียบสงบ 3) ปราศจากเหลือบ ยุง สัตว์เลื้อย ไม่มีสัมผัสอันเกิดแต่ลมและแดดรบกวน 4) ไม่มีความผิดเคืองด้วยปัจจัย 4 และ 5) มีภิกษุชั้นเถระ ผู้พหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นต้น

การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ถือว่าเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพจิต จะไม่ไปยึดติดกับสิ่ง ต่าง ๆ สงบผ่องใส ไม่ฟุ้งซ่าน ใจเย็น เมื่อความโกรธเกิดขึ้นก็จะทำให้รู้ตัวเร็วขึ้นแล้วก็ค่อย ๆ ดับลง และดีขึ้นตามลำดับ สามารถช่วยลดอาการเครียด ปล่อยวางได้ง่าย มีความอดทน อดกลั้น ไม่ยึดติด กับร่างกายความเจ็บปวด ไม่ดิ้นรนออกไปหาความสุขจากภายนอก ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ย่อมมีเหตุมีปัจจัย ตามสิ่งที่ป็นสัจจธรรมหรือตามความเป็นจริง (พระมหานาเกียรติ วิสุทฺโธ, 2564) การที่ได้ศึกษาคัมภีร์วิสุทธิมรรคชื่อว่าได้ศึกษาความเป็นพระพุทธศาสนาทั้งหมด ซึ่งเป็นคู่มือการศึกษา ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านกัมมัฏฐาน เป็นการลงมือปฏิบัติจริงและได้รับผลจริงจากการ ปฏิบัติ ประกอบด้วยตัวปัญญารู้แจ้งสภาวะความเป็นจริงในเรื่องเบญจขันธ์ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นับว่าปัญญาคือประทีป แสงสว่าง ที่คอยชี้แนวทางให้ผู้ปฏิบัติภาวนา (พระกิตติสาร สุธี, 2566)

บทสรุป

แนวทางในการปฏิบัติสมาธิภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ถือว่าเป็นวิธีการปฏิบัติที่จะนำผู้ปฏิบัติผู้นั้น ไปสู่มรรคผลนิพพานได้ในที่สุด โดยผ่านกระบวนการฝึกปฏิบัติเจริญสมาธิภาวนาให้มีจิตใจที่แน่วแน่มุ่งตรงต่อการละวาง เพื่อปลดปล่อยแห่งกองกิเลสที่สะสมอยู่มาช้านานภายในจิตใจ อย่างไรก็ตาม การที่จะบรรลุมรรคผลได้นั้น ผู้ปฏิบัติเจริญสมาธิภาวนาต้องพร้อมไปด้วยองค์ประกอบสำคัญในการปฏิบัติภาวนา มีอยู่ 3 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบอาจารย์ผู้สอนกัมมัฏฐาน คือสามารถรู้จิตของผู้ปฏิบัติว่าควรเลือกกัมมัฏฐานชนิดใดที่จะเหมาะสมกับจิตของผู้ปฏิบัติ นั้น ๆ 2) องค์ประกอบผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือ “ศีล” ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการแรกสำหรับผู้ปฏิบัติ “อุตงค์ 13” เป็นองค์คุณสำหรับผู้ปฏิบัติเพื่อการขัดเกลากิเลส “อภัยกาย 6” เป็นคุณสมบัติสำหรับผู้ปฏิบัติ มีอยู่ในตัว “อธิมุตติ” เป็นคุณสมบัติสำหรับผู้ปฏิบัติเพื่อไปสู่นิพพานในสมาธิ และ “จิต 6” เป็นคุณสมบัติสำหรับผู้ปฏิบัติแต่ละคนมีอยู่ประจำตัว 3) องค์ประกอบสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือสภาพแวดล้อมให้มีสปปายะ เพื่อส่งเสริมให้การภาวนามีสมาธิก้าวหน้า และรักษาอุปนาสมาธิไว้ได้ตลอด

หลักและวิธีการให้เหตุผล	ข้อความในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
แบบนิรนัย	ในวัดใหญ่ มีเสียงเจี๊วจ้าว พระภิกษุสามเณรจำนวนมาก อยู่ในวัดใหญ่ พระภิกษุสามเณรจำนวนมาก มีเสียงเจี๊วจ้าว
	วัดมีดอกไม้ มีเสียงรบกวน สตรีพลุกพล่าน และร้องเพลง ในวัดมีดอกไม้ สตรีพลุกพล่าน และร้องเพลง มีเสียงรบกวน

เอกสารอ้างอิง

- พระกิตติสารสุธี. (2566). ความสัมพันธ์กรรมฐานกับปัญญาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค. *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*, 23(2), 303.
- พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมจารย์ และคณะ. (2565). การส่งเสริมความสำเร็จในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสปปายะ. *วารสารศิลปการจัดการ*. 6(4), 1912.
- พระพุทฺธโฆสเถระ. (2562). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (พิมพ์ครั้งที่ 14). ในประเทศไทย,
- พระมหาน้าเกียรติ วิสุทธิธ. (2564). ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาในสังวรสูตร. *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*. 21(2), 182.
- สมเด็จพระพุทฺธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW